859.0
1445

I. HELIADE RĂDULESCU

OPERE

IV

TRADUCERI: TEATRU

Ediție critică
de
VLADIMIR DRIMBA

10.080

SCRIITORI ROMÂNI

EDITURA MINERVA
București, 1985

CUVÎNT ÎNAINTE

Este bine cunoscută preocuparea constantă a lui I. Heliade Rădulescu de a traduce şi de a antrena şi pe alţii să traducă în limba română cît mai multe opere din literatura universală, — dar şi din cele mai variate domenii ale ştiinţei şi artei —, în scopul, mărturisit în repetate rînduri şi de fiecare dată cu un viu entuziasm patriotic, al modernizării şi îmbogăţirii culturii româneşti. În vederea realizării acestui scop, marele scriitor s-a servit în primul rînd de gazeta „Curierul românesc" şi de revista „Curier de ambe sexe", înfiinţate (în 1828 şi, respectiv, în 1836) şi conduse de el, apoi a înfiinţat *Societatea Filarmonică* (proiectată în 1831, dar constituită oficial în octombrie 1833) şi o şcoală a acestei Societăţi (deschisă la 20 ianuarie 1834), care urmăreau crearea unui Teatru Naţional şi cultivarea literaturii, teatrului şi muzicii. În sfîrşit, Heliade a iniţiat mai multe acţiuni editoriale: în 1835 a încercat — şi în parte a reuşit — să publice o „bibliotecă dramatică" (vezi „Gazeta Teatrului Naţional", 1835, nr. 3 din aprilie, p.31—32, unde el dă o listă de 42 de opere dramatice traduse în româneşte, dintre care unele se publicaseră deja sau se găseau sub tipar, iar altele urmau să fie tipărite); în 1836 organizează o *Colecţie din autorii clasici*, în care scriitorul îşi propunea să publice operele cele mai de seamă din literaturile vechi şi moderne; această iniţiativă este reluată în 1843, cînd Heliade preconizează o asociaţie care să se îngrijească de publicarea unei *Biblioteci universale* (vezi „Curierul românesc", XV, 1843, nr. 4, p. 13—15), — proiect modificat în 1845 („Curierul românesc", XVII, 1845, nr. 18, p. 69—70), apoi în 1846, cînd scriitorul lansează un ultim apel în acest sens [către public, o *Chemare* (datată 25 martie 1846), însoţită de o foarte bogată listă de autori şi opere (de literatură beletristică, de istorie, filosofie, economie politică, ştiinţe ale naturii, arte etc.) propuse spre a fi traduse şi publicate, listă purtînd titlul *Început de Bibliotecă universală* (ambele publicate în „Curierul românesc", XVIII, 1846, nr. 26, p. 101–103 şi în suplimentul la nr. 26, apoi reproduse în „Curier de ambe sexe", V, p. 239–248 şi în ediţia a doua a aceluiaşi volum al revistei, p. 238–247)[1].

Rezultatele acestor tentative repetate sînt importante, deşi nu pe măsura aşteptărilor autorului lor. În ce priveşte activitatea sa proprie de traducător, producţia lui Heliade este impresionantă, însumînd cîteva mii de pagini. În volumul al II-lea al prezentei ediţii am publicat traducerile sale de poezie[2], iar în acest volum publicăm operele dramatice traduse de Heliade. Este de remarcat că, cu excepţia *Normei* (care fusese tradusă înaintea lui Heliade de către G. Asachi), toate celelalte opere sînt prime traduceri în literatura română, iar dintre ele, cele trei scrieri ale lui Byron sînt şi unicele traduceri româneşti, nefiind reluate ulterior de alţi traducători.

Cu excepţia piesei *Fanatismul sau Mahomet proorocul* de Voltaire (editată de D. Popovici în vol. I al ediţiei sale) şi a piesei *Brutus* de acelaşi autor (păstrată în manuscris şi publicată postum, în 1878, de fiul scriitorului), toate celelalte texte sînt editate acum pentru prima dată. Pentru prima dintre piesele citate, Heliade a pregătit, la două-trei decenii după apariţia ei, o nouă versiune, rămasă în manuscris, pe care o publicăm integral în *Note şi variante*; scriitorul a pregătit de asemenea o nouă variantă a piesei *Norma*, din care se păstrează numai un fragment din actul I, ale cărui diferenţe faţă de traducerea iniţială le menţionăm în aparatul critic; în sfîrşit, despre traducerea piesei *Hernani* de V. Hugo n-am găsit nici o menţiune a traducătorului şi, de aceea, nu ştim dacă ea s-a limitat la fragmentele din actul I păstrate în manuscris.

În afara operelor pe care le publicăm aici, Heliade a tradus sau a avut intenţia să traducă şi alte opere dramatice.

---

[1] Despre toate aceste iniţiative, v. D. Popovici, în ediţia sa: I. Heliade Rădulescu, *Opere*. Tomul II. Bucureşti, 1943, p. 449–461 şi 469–478.

[2] N-am inclus acolo traducerile în proză ale unor opere poetice (de Lord Byron, de exemplu), pe care le vom publica la un loc cu traducerile de proză. — Semnalăm, cu această ocazie, ms. 3647 de la Biblioteca Academiei (cuprinzînd traducerea în versuri a 25 de cînturi din *Infernul* lui Dante), de care am luat cunoştinţă — spre regretul nostru foarte sincer — după apariţia acelui volum.

Astfel, într-o înştiinţare intitulată *Operile sau scrierile lui Lord Byron* şi publicată în „Curierul românesc", 1835, nr. 75 (din 21 martie), p. 177, autorul dă lista de *Drame* ale scriitorului englez, pe care îşi propune „să le dea afară": 1. *Marino Faliero*, 2. *Amîndoi Foscari*, 3. *Manfred*, 4. *Cain*, 5. *Cerul şi pămîntul*, 6. *Werner*, 7. *Cocoşatul metamorfozat*, 8. *Sardanapal*. Numai trei dintre acestea au fost traduse şi publicate de Heliade.

În „Gazeta Teatrului Naţional", 1835, nr. 3 (aprilie), p. 32, printre traducerile „ce sînt a se tipări" este anunţată şi drama „*Zaira* de la Volter (= Voltaire — *n.n.*), de I. Eliad"; iar în „Curierul românesc", VIII (1837), nr. 4 (din 26 martie), p. 16, în înştiinţarea despre *Colecţia de autori*, se anunţă că se află „sub tipar: *Zaira* de I. Eliad". Totuşi, după cît sîntem informaţi, această traducere n-a apărut (a publicat însă o traducere a piesei G. Sion, în volumul său *Ceasurile de mulţumire*, Iaşi, 1844, p. 1–67).

În „Curierul românesc", XV (1843), nr. 67 (din 10 septembrie), p. 229–230, după un reportaj despre sosirea în Bucureşti a ansamblului italian de operă condus de Basilio Sansoni, Heliade publică următoarea înştiinţare, intitulată *Cărţi sub tipar:* „Din repertoriul teatrului italian se pun subt tipar în limba italiană şi română operile următoare, care vor ieşi după rîndul următor: 1. *Norma*, 2. *Belisarie*, 3. *Montecchi şi Capuleti sau Romeo şi Iulia*, 4. *Clara de Rosenberg*, 5. *Somnambula*, 6. *Furiosul*, 7. *Bărbierul din Sevila*. [...]". *Norma* de F. Romani a publicat-o, cu traducere, în acelaşi an Heliade însuşi, însă nu ştim dacă şi celelalte lucrări cuprinse în listă — şi cîte dintre ele — le-a tradus (şi publicat) tot Heliade, sau altcineva.

În fine, în prefaţa la *Curs de poesie generale. Dramaticele.* Brutu. *Tragedie în cinci acte după Voltaire* de I. Heliade-Rădulescul. *Scriere posthumă.* [Fascicula I]. Bucureşti, 1878, p. 2, editorul (I. I. Heliade Rădulescu, fiul scriitorului) anunţă următoarele: „Toate operile lui Heliade Rădulescul se vor tipări într-un singur format şi cu ortografia sa. Scrierile vor fi divizate în materii distinctive. Acum începem cu cursul de poezie generală, partea dramatică, care va conţine tragediile *Brutu*, *Mahomet*, *Norma* şi *Prometheu*. După terminarea lor vom da publicităţii toate satirele într-un volum, apoi poeziele diverse". Prima dintre operele citate este *Brutus* de Voltaire, pe care noi o publicăm după manuscrisul păstrat la Biblioteca Academiei; cea de-a doua este *Fanatismul sau profetul Mahomet* (versiunea nouă a traducerii publicate în 1831), pe care o reproducem, după cum am mai spus, în aparatul critic, după manuscrisul păstrat la Biblioteca Academiei; *Norma* este fără îndoială varianta nouă a traducerii din 1843, pe care I. I. Heliade Rădulescu o avea în forma ei completă, de vreme ce îi anunța publicarea; același lucru se poate spune și despre *Prometheu* (desigur *Prometheu înlănțuit* de Eschil): înseamnă că Heliade o tradusese și că traducerea se găsea în posesia fiului său, — dar, din păcate, n-am găsit-o la nici una dintre marile biblioteci din București, Iași și Cluj [1].

În editarea textelor și în întocmirea aparatului critic am respectat principiile și tehnica pe care le-am aplicat în volumele anterioare ale ediției noastre (vezi vol. I, p. LXIX—LXXX și 363—364), cu precizarea că aici am avut în vedere (aplicînd-o în mod tacit) tehnica specifică editării moderne a operelor dramatice.

V.D.

---

[1] Amintim că, pe lîngă propriile sale traduceri, Heliade a publicat, în periodicele sale și mai ales în *Colecție din autorii clasici*, numeroase opere dramatice traduse de alte persoane, ca de exemplu *Virginia* și *Saul* de Alfieri (traduse de C. Aristia, 1836); *Văduva vicleană* de Goldoni (trad. Costache Moroiu, 1836); *Domnul Pursoniac* de Molière (trad. Gr. Grădișteanu-fiul, 1836); *Gredinaru orb sau Aloiul înflorit* de Kotzebue (trad. Iancu Văcărescu, 1836); *Antoni* de A. Dumas (trad. A. Hrisoverghi, 1837); *Maria Tudor* și *Angelo, tiranul Padovei* de V. Hugo (trad. C. Negruzzi, 1837); *Ziua dupe urmă a unui osîndit* de V. Hugo (trad. St. Stoica, 1839) și altele.

VOLTAIRE

FANATISMUL SAU MAHOMET PROOROCUL

TRAGEDIE ÎN CINCI ACTE

ACTORII

MAHOMET
ZOPIR, șeic sau șerif al Mecii
OMAR, leitenant al lui Mahomet
ZEID
PALMIRA } robi ai lui Mahomet
FANOR, senator al Mecii
Ostași mecieni
Ostași musulmani

(Șena este la Meca)

ACTUL I

ȘENA I

ZOPIR și FANOR

ZOPIR

Cine? eu să îmi plec capul la farmece, la minciuni?!
Să tămîi unui fanatic, să crez ale lui minuni?!
Să-l cinstesc acum în Meca după ce l-am izgonit?
Nu! De dumnezei, dreptate Zopir fie pedepsit,
Cînd sloboda a mea mînă și curată vei vedea
A linguși viclenia și răscoal-a mîngîia.

FANOR

Noi slăvim focul în tine de tată, de împărat,
De căpetenie sfîntă-ntr-al lui Ismail senat;
Dar cît e vrednic de slavă, atît și primejdios;
Întărîtă răzbunarea tigrului cel furios.
Atîta împrotivire, fără de-a îl osteni,
Ațîță setea de sînge, turbarea a-și potoli.
Puteai s-ardici altădată fierul legilor cel sfînt,
Și lesne nelegiuirea-i să curăți dupre pămînt;
Subt picioare-ți să vezi stinsă schinteia ce s-a ivit
A vîlvoarelor încinse unui război nesfîrșit.
Mahomet, întîiași dată întunecos noitor,
Îți păru numai un farmec și un prost amăgitor;
Dar azi ca domn poruncește, triumfeaz-a lui noroc:
Amăgitor zis în Meca, și-n Medina prooroc!
Treizeci de nații acuma într-un glas toate slăvesc
Faptele-i nelegiuite ce pe noi ne îngrozesc.
Dar ce zic? însuși și-n Meca sînt destui împrăștiați,
De otrava rătăcirei și de rîvnă îmbătați,

Ce a farmecelor sale credința o sprijinesc,
Pretutindeni fanatismul ș-amăgirea răspîndesc,
Cheamă oștirile sale, cred c-un Dumnezeu cumplit
L-însuflă, -l povățuiește, îl face nebiruit.
Bunii cetățeni ai noștri cu noi toți conglăsuiesc,
Dar cele mai bune sfaturi în veci oare să-mplinesc?
Frica, mincinoasa rîvnă, dragostea de nuotăți,
În Meca cea înlărmată șuieră pustietăți;
Ș-ast norod, ce totdauna de tine fu miluit,
Pacea de l-al său părinte cere, strigă obidit.

ZOPIR

Cu acest vînzător pace! ah! norod tremurător!
N-așteptați decît robia de l-acest pustietor;
Mergeți, luați-l în pompă și în genuche slujiți
Idolul ce subt povara-i veți fi cu toții striviți.
Dar a mea ură nestinsă să fiarbă neîncetat;
Inima-mi cea sfîșiată nu mai e de vindecat.
Fiara! mi-a jărtfit turbării soția, ai mei copii.
Ah! e cunoscut, barbare, otrava ce-n dinți o ții!
Eu pînă-n tabără-ți iară sînge nedrept am vărsat,
Și a fiului tău moarte brațul meu a-ncorunat.
Între noi torțile urei aprinse vor îngrozi,
Niciodată mîna vremii nu va putea potoli.

FANOR

Lasă-le să stea nestinse ș-ascunde flacăra lor;
Pentru obște la durere să te-arăți nesimțitor.
Al copiilor tăi sînge fi-va oare răzbunat
Cînd vei vedea tot ținutul în robie pustiat?
Fiii, fratele, soția i-a jertfit turbarea sa;
Nu pierde acum și statul: iată familia ta.

ZOPIR

A staturilor pierzare moliciunea a stătut.

FANOR

De multe ori iar și pizma a se stinge le-a făcut.

ZOPIR

Trebuie să pierim dară?...

FANOR

Trist curaj cu ast tiran!
Te lași în voia 'necării cînd te-apropii de liman?
Uite-te și vezi prea bine că cerul a îngrijit
Să-aibi în mîini cu ce să-nduplecі p-acest ucigaș cumplit:
Astă tînără Palmiră, ce tu singur ai răpit
Din tabără-i cînd în urmă al tău braț a răspîndit,
Seamănă înger de pace care între noi veni
A lui Mahomet mînie să poată a îmblînzi.
O știm că și prin solia-i singur s-a făgăduit.

ZOPIR

Ce! voia acestui silnic vrei să vezi c-am împlinit?
Ce! astă comoară scumpă vrei să vezi c-a-mbogățit
Iarăși mîna-i criminală de care s-a mîntuit?
Cînd vicleanul ne aduce războiul cel nempăcat,
Cînd brațul său pustiază, ferică neîncetat,
Singuri nevinovăția vierșunării să jărtfim
Și amara lui rînjire printr-însa să dobîndim?
Nu că doară a mea vîrstă la al vieții hotar
Îmi insuflă vreo rîvnă de rival unui tîlhar:
Inima-mi tristă, -nghețată, ce anii au veștejit
Nu e-n stare să mai simță focul acel osîndit.
Dar sau c-o ființă asfel născută de a plăcea
Veselește orice vîrstă și o trage după ea,
Sau că-n a fiilor lipsă mă silesc a rîsipi
Noaptea durerilor mele ce cu tot m-acoperi,
Nu știu care aplecare către ea m-a stăpînit:
Umple secul plin de groază astui suflet ostenit.
Fie cuvînt, slăbiciune, nu poci fără-a mă-ngrozi
S-o văz în mînele spaimei, cu ea a o mulțumi.
Aș vrea ca voile mele priimindu-le să stea
În acest azil pă taină, și să-l ceară însuși ea;
Aș vrea ca inimii sale, bunătatea mea simțind,
Mahomet să-i facă groază, cu a mea conglăsuind.
Ea voiește să-mi vorbească lîngă altarul cel sfînt

Al dumnezeilor casei subt ast acoperemînt;
Iat-o, vine! a sa frunte, al cuviinţii lăcaş,
Ruşind, inima-i arată d-al virtuţilor sălaş.

ŞENA II

ZOPIR, PALMIRA

ZOPIR

Tînără, dragă fiinţă, ce braţul meu obosit
În război prin dobîndirea-ţi acest pămînt a cinstit,
N-ai căzut în mîini barbare, o vezi, şi eu îţi vestesc
Că soarta-ţi nenorocită toţi cu mine o cinstesc:
Nevinovăţia-ţi, vîrsta, frumuseţea-ţi sfinte sînt,
Toate însuflă sfiala în ast acoperemînt.
Vorbeşte cu îndrăzneală oricînd înainte-mi vii:
De mi-a mai rămas putere, încredinţată să fii
Că zile mai norocite altele nu voi avea
Decît cînd dreapta-ţi dorinţă împlinită voi vedea.

PALMIRA

Stăpîne! două luni iară de cînd roabă am căzut,
Şi subt legea-ţi milostivă robia n-am cunoscut.
Mîinele-ţi prea generoase grăbesc să facă a sta
Lacrămile care cerul m-osîndeşte a vărsa.
Tu, facerile-ţi de bine mă-nsufleţesc, îmi dau drept
A-ţi spune că fericirea-mi de la tine o aştept.
Lîng-a lui Maomet dorinţă îndrăznesc a te ruga . . .
El a cerut de la tine fiarele-mi a sfărîma...
Ah! de poţi, dă-i ascultare, fă-mă ca să i-o vestesc,
Că după cer, după dînsul, pe Zopir numai slăvesc.

ZOPIR

Ale lui Mahomet fiare aşadar tu iar doreşti?
Larma taberii şi groaza pustiilor arăbeşti?
O patrie rătăcită, zgomotul necontenit?

PALMIRA

Patria e locul unde sufletul e pironit.
Cele dintîi simtimente Mahomet mi le-a-nsuflat,

Şi în sînul casei sale a vorbi am învăţat.
Acest lăcaş e un templu femeilor consfinţit
Ce nalţă mîini către ceruri pentr-a lor stăpîn slăvit.
Zile eu nenorocite altele n-am cunoscut
Decît ziua cînd războiul ast lăcaş a răzbătut.
Stăpîne, te rog aibi milă d-al meu suflet sfîşiat
Ce în veci să află faţă de unde s-a depărtat.

ZOPIR

Înţeleg: poate că oare într-o zi nădăjduieşti
Acestui stăpîn prea mîndru mîna să i-o dobîndeşti?

PALMIRA

Stăpîne, eu duc sfială ş-al meu suflet mărmurit
Crede-n Mahomet că vede un Dumnezeu preaslăvit.
Eu pentru asfel de nuntă nicidecum nu m-am născut.
E mult să crez c-astă slavă mie mi s-ar fi căzut.

ZOPIR

Ah! oricine eşti, el nu e vrednic de a să-nsoţi
Cu tine, şi stăpîn încă şi mai puţin de a-ţi fi.
Tu semeni a fi d-un sînge născut pravile să dai
Arabilor celor falnici ce toţi sînt vrednici de crai.

PALMIRA

Noi a naşterii trufie nicidecum n-am cunoscut;
Fără patrie, rudenii, roabe de la început,
În a noastră potrivire noi după fiară ohtăm;
Tot ne e strein, afară d-un Dumnezeu ce sărbăm.

ZOPIR

Tot vă-i strein! astă stare este oare de plăcut?
Ce! tu unui stăpîn roabă, părinţi nu ai cunoscut?!
În acest trist, singuratic palat şi lipsit de fii
Poţi a-mi fi reazăm poverii, bătrîneţele-mi să ţii!
Grija d-a-ţi străluci soarta şi de a te ferici
Lungele mele necazuri singură ar îndulci...
Dar tu urăşti a mea lege, credinţă ş-acest pămînt.

PALMIRA

Cum poci fi a ta, stăpîne, cînd chiar a mea eu nu sînt?
Văz că simți a mea durere, bunătatea ta slăvesc;
Dar Mahomet mi-e ca tată, părinte în el doresc.

ZOPIR

Dumnezeu! Ce fel de tată?! El, iazmă și vrăjitor!

PALMIRA

Ah, ce nume neauzite! Stăpîne, ce mare zbor!
El asfel! în care staturi proorocul lor slăvesc!
Trimisul Dumnezeirei, mijlocitorul ceresc!

ZOPIR

Orbie necunoscută de oameni nenorociți!
Tot mă părăsește-acuma, și însuși cei mai iubiți,
Ca să înalțe altare unui viclean vinovat
Ce-l iertă a mea dreptate ca să fie-ncorunat!

PALMIRA

Stăpîne, mă faci să tremur: eu de cînd m-am pomenit
Asfel de nume grozave pîn-acum n-am auzit.
Dreapta mea recunoștință, dragostea, -ți mărturisesc
C-asupra inimii mele îți dau un drept părintesc;
Dar aste hule de spaimă către-al meu apărător
Mi-aduc cutremur, și groaza năvălește-n locul lor.

ZOPIR

O, superstiție surdă! pînă unde te-ai întins!
Simțirea din omenire veninul tău o a stins.
O! cît te plîng eu, Palmiro! și cît rătăcirea ta
Mă face făr-a mea voie de milă a lăcrăma.

PALMIRA

Nu sînt dară ascultată?

ZOPIR

Nu. Nu poci îngădui
Să te văz iar la vicleanul carele te amăgi.
Dar! Eu crez că văz în tine bunul cel mai prețuit,
Ce pe Mahomet mi-l face și mai mult de osîndit!

ŞENA III

ZOPIR, PALMIRA, FANOR

ZOPIR

Fanor, ce voiești cu mine?

FANOR

Omar acum a sosit,
De la porțile cetății solia sa ne-a vestit.

ZOPIR

Cine? Trufașul acela? Acel lepădat Omar,
Ce groaza povățuiește sîngerosul al său car?
Ce furul cărui se-nchină mai întîi îl războia?
Ce-și vîndu pămîntul, legea, turbării d-a-și răzbuna?

FANOR

Ce știi! poate că îl mustră sufletul său cel semeț,
Ș-acum mai cu domolință ast războinic îndrăzneț
Ține sabia, maslinul și poate e vestitor
De chezășuirea păcii cea dorită tutulor.
Cu toți vorbește, întreabă, și spre a ne-ncredința
Pe Zeid el spre depozit...

PALMIRA

Doamne! soarta-mi va-nceta?
Cine? Zeid?...

FANOR

Omar vine, se gătește a intra.

ZOPIR

Tînără, te depărtează! — Trebuie a-l asculta.
(Palmira iese.)
Omar! şi ce-o să-mi vorbească?! O! dumnezei înduraţi!
Ce de mii de ani acuma al mieu pămînt apăraţi!
O, voi, ce-n cărarea voastră — soare! sfinţite făclii!
Icoane dumnezeirei! — înluminaţi pe cei vii!
Dreapta mea statornicie vedeţi şi o sprijiniţi
Ş-asupra nelegiuirei braţul meu îl întăriţi.

ŞENA IV

ZOPIR, OMAR, FANOR, suită

ZOPIR

Ei bine! după ani şase, în sfîrşit vezi ţara ta,
Care inima-ţi o vinde şi braţul tău apăra.
Aceste ziduri sînt pline d-ale tale izbîndiri.
Dărăpănător de pravili, de lege, dumnezeiri!
Ş-al aceştii cetăţi sfinte gonitor neîmpăcat!
Ce vrei? picioru-ţi ce spurcă acest loc nevinovat?
Al unui tîlhar ministru, vrednic a se sugruma,
Zi, ce vrei de la mine?

OMAR

Eu voiesc a te ierta.
Trimisul dumnezeirei, ce-ale lui porunci ascult,
De milă la vîrsta-ţi, dorul, la-ndrăzneala-ţi şi mai mult,
Îţi făgăduieşte-o mînă ce putea a te zdrobi.
Eu din parte-i ţi-aduc pacea care se milostivi.

ZOPIR

Un viclean şi prost războinic obrăzniceşte-a-nădrzni
El să ne propuie pacea? iar nu a se pocăi?!
Cu a lui nelegiuire, o, dumnezei! suferiţi?
Răpindu-te şi dînd pacea Mahomet !!! şi nu trăsniţi?
Şi tu, ce te-ncarci cu voia unui fur şi lepădat,

N-ai ruşine a fi sluga celui mai neruşinat?
Nu l-ai văzut fără stare, fără cinste, trîndăvind,
Tîrîndu-se prin mulţime, despreţuit vieţuind?
Cînd l-această îngîmfare el nici că ar fi visat?

OMAR

Cu deşarta ta mărime al tău suflet învăţat,
El asfel ia vrednicia, şi voieşti a cumpăni
Pe oameni cu greutatea ce norocu-ţi dărui?
Nu ştii tu pîn-acum încă, om slab şi neputincios,
Că cel mai din urmă vierme ce zace-n ţărînă jos
Şi mîndrul vultur ce-n ceruri îndrăzneşte a zbura
Şi ochii săi fără clipă soarele a aţinta,
Înaintea Celui vecinic toate intră-ntru nimic,
Tot e prada putrejunei, mare, puternic, slab, mic?
Muritorii sînt d-o seamă, naşterea făr-a privi,
Numai singură virtutea poate a-i deosebi.
Mahomet e dintr-acele îndrăgite de cer minţi
Ce tot lor îşi sînt datoare şi nimic l-ai lor părinţi.
Asfel e stăpînul care mi-am ales a îi sluji,
Şi singur în toată lumea este vrednic de a-mi fi.
Tot omul la a sa lege trebuie a se pleca,
Veacurilor ce-or să fie eu pildă am vrut a da.

ZOPIR

Politica ta vicleană îndrăzneşte în zadar
Să-mi înalţe fanatismul; destul, te cunosc, Omar!
Destul! Alte duhuri slabe vei putea întuneca;
Mi-aţîţă despreţuirea tot ce vrei a tămîia.
Goneşte-nşălătoria ş-îndrăzneşte a privi
Cu-o cătare numai omul ce te-ngîmfezi a-l slăvi:
Vezi într-însul nimicia, şi vezi prin care mijloc
Faci a nălţa pîn'la ceruri pre visatu-ţi prooroc;
De te prefaci, sau e rîvnă, stăi şi vino-ţi în simţiri:
Eu îţi sînt stăpîn, Omare, — destul, ieşi din amăgiri,
Şi vei vedea de cămile un gros povăţuitor
Ş-al celii dintîi soţie ruşinat amăgitor,
Ce subt masca vicleniei unui vis ce-şi unelti
Lesnea credinţ-a mulţimei se cercă a amăgi;
Şi la picioarele mele ca un vrăjitor adus,

Subt osînda izgonirei cei patruzeci l-au supus,
Pedeapsă foarte uşoară ce la rău îl îndîrji.
Aşa, din peşteră-n peşteri, cu Fatma-ntr-ascuns fugi.
Prin pustii şi prin oraşe urmaşii săi rătăciţi,
Goniţi, încărcaţi de fiară, osîndiţi şi izgoniţi,
Plimba a lor îndrăcire ca un dar dumnezeiesc,
Şi peste puţin Medina cu-al lor venin otrăvesc.
Tu singur atunci, cuvîntul învăţat a asculta,
De la izvoarăle sale veninul vruşi a seca.
Te-am văzut mai drept, mai groaznic, mai viteaz, mai norocit,
Izbind pe tîlharul cărui acuma te văz robit;
De e prooroc în faptă, ce-ndrăznişi a-l pedepsi?
De e viclean, precum este, n-ai ruşine a-i sluji?

OMAR

Am vrut pe acest om mare atuncea a-l pedepsi,
Cînd a mea întunecime nu-l ştia a-l preţui;
Dar cînd cunoscui în urmă că Mahomet e venit
Să schimbe tot universul la picioare-i mărmurit,
Dar cînd focul minţii sale ochii mei îi lumină
Şi în cursul său cel vecinic îl văzură că intră,
Plin de minuni în tot locul vorbind şi înduplecînd,
Pedepsind după dreptate, ca un Dumnezeu iertînd,—
Cu-ntinsele-i ostenele viaţa mea am însoţit
Şi împărăţii, altare răsplătirea mi-a gătit.
Ca şi tine eu odată am fost orb, mărturisesc;
Deschide ochii, Zopire, vezi că nu te amăgesc.
A furiii tale rîvnă nu o mai tot lăuda:
Vezi cît este de dăşartă şi crudă gonirea ta.
Nu te mai făli în oameni ş-într-un Dumnezeu hulit;
Cazi în genuchi la viteazul ce tu numai l-ai gonit.
Vino de sărută mîna ce ţine trăsnetu-n ea:
Vei vedea că după dînsul cea dintîi e soarta mea.
Postul care îţi rămîne e destul de strălucit,
Numai să te-nchini cu cinste celui îndumnezeit.
Vezi ce sîntem noi acuma şi ce mai nainte-am fost.
Ce gîndeşti că e mulţimea, acest norod orb, slab, prost?
Este într-adins în lume pentru cei mari a robi,
A se minuna, a crede, a suferi, mulţumi;

Vin' cu noi şi-mpărăţeşte, de te temi a te pleca;
Gustă din mărimea noastră, acest prilej nu lăsa!
În loc d-a urma mulţimei, fă-o a se îngrozi:
Acest drept este pravilnic celor ce-o ştiu învîrti.

ZOPIR

Numai lui Mahomet, ţie şi l-ai voştri următori
Voiesc să insuflu groaza, iar nu l-aceşti crezători.
Ce! vrei să vezi pe Şeriful al senatului cel sfînt
A-ncoruna un răscolnic, călcător de jurămînt?
Nu tăgăduiesc, Omare, c-acest trufaş vrăjitor
N-are duh şi iscusinţă, că nu e-nduplecător.
Vrednicia lui ca tine o cunosc mai cu prisos.
Un erou ar fi fost, poate, cînd ar fi şi virtuos:
Dar vînzarea, viclenia de el nu se dezlipesc,
Şi tiranii au aceasta darul lor cel mai firesc.
Amăgitoarea lui milă atît n-o mai înălţa;
Al lui meşteşug mai mare este de a-şi răzbuna.
Fiul lui d-această mînă-ndestulată se jărtfi,
Lupta aceasta din urmă a mea sete potoli.
Al meu glas goni pe tatăl ca p-un viclean ticălos;
Al meu braţ ca răzbunarea pe fiul răsturnă jos.
Ura mea este nestinsă şi nu se va-nduplecа
Întocmai c-a lui mînie ce-adapă inima sa.
Mai întîi d-a intra-n Meca trebuie a mă jărtfi,
Şi pe tîlhar niciodată dreptul nu-l va-ngădui.

OMAR

Mahomet îţi dă dovadă că el ştie a ierta,
Ia-te numai dupe pilda ce voieşte el a-ţi da:
El împărţeşte cu tine prăzile ce am luat
De la împăraţi şi neamuri ce-al său braţ a închinat.
Pune un preţ pentru pace, — pe Palmira iar ce cei?
Tot al nostru e nainte-ţi: cere, ia oricîte vrei.

ZOPIR

Omar! Eu mă mir de tine, — gîndeşti a mă înşăla?
A-mi vinde a mea ruşine şi pacea a spicula?
Pe ruşinata-i avere, strînsă din nelegiuiri,
Vrei ca să dau pe Palmira vierşunatelor poftiri,

Subt ochii fără de saţiu şi de cele sfinte furi?
Ea nu este d-a fi roabă nimicitelor făpturi;
Eu voi s-o smulg, să o mîntui d-un tiran amăgitor,
Dărăpănător de pravili, de năravuri stricător.
Neruşinat[1] desfrînate, îndrăzneşti a căuta
A stăpînului tău faţă fără a te ruşina?
A ta frunte ce te vinde de cuget n-a obosit?
S-o mai ardici ai putere? poţi să mai fii odihnit?
Ai putut şi pîn-aicea cugetul a înfrunta
C-obraz deschis înainte-mi falnic a te arăta?
În cer nu îţi vezi osînda? trăsnetul nu a căzut
Pe inima-ţi răzvrătită ce odată l-a vîndut?[1]

OMAR

Îmi vorbeşti tot ca un jude carele, nenduplecat,
Sperie în tribunalu-i p-osînditul vinovat.
Vorbeşte ca un ministru şi răspunde cu cuvînt
Unui sol celui mai mare împărat dupre pămînt!

ZOPIR

De unde la el ast titlu? cine l-a încorunat?

OMAR

Biruinţa. Şi cinsteşte slava ce l-a-ncongiurat!
Teme-te d-a lui putere! El ca un învingător
Pretutindeni va să fie şi de pace dătător.
P-ale lui Zairbar prunturi oştirile se gătesc
Spre-ncungiurarea cetăţii, şi toate se uneltesc.
Sîngele ce-o să se verse trebuie a-l mîntui!
Mahomet despre aceasta voieşte a te-ntîlni.

ZOPIR

Cine? Mahomet! El însuşi?

OMAR

Dar, şi te jură-a-ntîmpina...

---

[1] Versurile 5—12 (primul precedat, iar ultimul urmat de cîte un asterisc) sînt adăugate la textul original de către Heliade *(n.ed.)*.

ZOPIR

Vînzător! cînd aste locuri singur eu aş guverna,
Numai cu a ta pedeapsă mi-ar fi singurul răspuns.

OMAR

Zopir, greşita-ţi virtute de milă tot m-a pătruns;
Însă pentru că domneşte şi un senat zgomotos
Şi şi el se-mpărtăşaşte de înlărmatul folos
Al ocîrmuirei tale, mă duc cu el a vorbi.

ZOPIR

Urmez şi eu după tine. Vom vedea ce va ieşi.
Acolo eu dumnezeii, legi, ţara voi apăra.
Păcătosul tău glas vino cu-al meu a-l alătura,
Propovăduind o groază, un dumnezeu gonitor
Ce-un viclean cu-armele-n mînă îl vesteşte tutulor.
Fanor, vino după mine un vînzător a-mbrînci!
Vînzător se socoteşte oricine-l va suferi.
Nimicind ale lui planuri, trufia-i a împila,
A îi pregăti osînda sau groapa mea a săpa,—
De mă v-asculta senatul şi braţu-mi va sprijini,
D-un tiran patria, lumea să grăbim a mîntui!

(Sfîrşitul actului întîi)

ACTUL II

ȘENA I

ZEID, PALMIRA

PALMIRA

Care dumnezeu te-aduce în grozavul acest zid?
S-a sfîrșit a mea durere? te mai văz iarăși, Zeid?

ZEID

Tu, a soarte'mi îndulcire și al vieții-mi dumnezeu!
Palmiro! sînt lîngă tine? Doamne! nu m-amăgesc eu?
Din acea zio de sînge în care-un vrăjmaș barbar,
Din tabăra noastr-aproape, pe pruntul lui Zairbar,
Veni din brațe-mi să smulgă viața-mi și prada sa,—
D-atunci de tine departe, întins făr-a răsufla
P-a morților rămășiță, glasul meu cel plîngător
Chema moartea la el surdă p-acest mal răsunător.
O, tu, scumpa mea Palmiră! în ce spaime-au cufundat
Crudele tale primejdii al meu suflet sfîșiat!
Focul, frica, nerăbdarea, ah! toate îmi imputa
Pentru ce să amîn ziua, ceasul de a-mi răzbuna.
O, cît grăbeam eu asaltul ce atît a-ntîrziat!
Și doream ceasu-njunghierii și de sînge îmbătat!
Eram dator cu-a mea mînă cetatea a-nvolvora,
Aceea unde Palmira plîngea libertatea sa.
În sfîrșit, naltele gînduri proorocului ceresc,
Ce nu cuteaz-a coprinde duhul cel slab omenesc,
Trimit pe Omar aicea ca pe un alt Mahomet;
Eu aflu, zbor, — cin' mă ține? ș-aci cer un amanet;
Viu, mă făgăduiesc singur, credința mea toți o vor,
Mă dau rob de bunăvoie cu tine aci să mor.

PALMIRA

Zeid! Puțin înainte pînă cînd sosirea ta
A mea deznădăjduire veni a astîmpăra,
Căzui în genuchi cu lacrămi la trufașu-mi răpitor;
I-am zis: „Vezi inima-mi, gîndul, și cunoaște taina lor;
Viața mea e în taberi de unde m-am despărțit:
Dă-mi singurul al meu bine și de care m-ai lipsit!“
Vorbindu-i, a mele lacrămi picioarele lui uda,
Și a lui tăgăduire mințile mi le lua.
Vedeam că lumina-n ochii-mi începea a se-nnegri,
Inima, viața-n mine simțeam a mă părăsi,
Nici o umbră de nădejde de nicăiri nu zăream;
Zeid! Dumnezeu te-aduse, căci altfel eu mă sfîrșam.

ZEID

Cine lacrămile tale n-a putut a le simți?

PALMIRA

Zopir. Cu toate că mila vedeam a îl stăpîni,
Însă mai în urmă, crudul, putu a îmi arăta
Că din ast loc nu se poate nimenea a mă lua.

ZEID

Barbarul! se amăgește; Mahomet, stăpînul meu,
Omar, nenvinsul războinic și... iubitul tău... dar, eu!
(Căci îndrăznesc după dînșii și eu a mă rîndui;
Iartă-mi cu această mîndră nădejde a mă făli!)
Vom opri aceste lacrămi, fiarăle-ți vom sfărîma,
Foc, sînge, tot se gătește a te scoate, -a răzbuna.
Al lui Mahomet, al nostru Dumnezeu apărător,
Dumnezeu d-a cărui steaguri sînt cel dintîi purtător,
Dumnezeu care Medina putu a dărăpăna,
La picioare-ne acela și Meca va răsturna.
Omar este în cetate; norodul, cum l-a văzut,
Nicidecum larma și groaza a-ntărîta n-a putut,
Ce totdauna însuflă un vrăjmaș biruitor,
Ci cu-al lui Mahomet nume el este izbînditor.

PALMIRA

Ah! Mahomet ne iubește, lanțul meu va sfărîma,
Ș-a noastre inimi unite el va binecuvînta,
Aceste inimi curate ce-n veci lui le închinăm;
Ah, cînd va veni aicea? căci în fiară ne aflăm!

ȘENA II

PALMIRA, ZEID, OMAR

OMAR

Nădejdea vă-ncredințează, fiarăle vi s-au zdrobit;
Iată Mahomet că vine, cerul de voi a-ngrijit.

ZEID

El?

PALMIRA

Augustul nostru tată?

OMAR

Senatului adunat
Mahomet, duhu-i prin mine, acest fel a cuvîntat:
„Trimisul acest din ceruri războinic neauzit,
Acest om, prooroc mare, între voi s-a pomenit,
Să făcu stăpîn și reazăm la atîția împărați;
Și voi! cetățean al vostru între voi să nu-l lăsați?
Ce! el vine a vă pierde sau a vă dărăpăna?
A vă sprijini el vine și mai mult a vă-nvăța,
Nu pe oameni, ci în inimi putere-a-și statornici.“
Al meu glas mai tot senatul începu a cumpăni,
Duhurile a aprinde și-nvinse-a le legăna.
Zopir, văzînd că cuvîntul cel drept va îndupleca,
Vru să adune norodul, cu el a se sprijini:
S-adună, dar, nu pierz vremea, după el sosesc aci;
Vorbesc, îmblînzesc, amerinț, făgăduiesc, îngrozesc,
Și porțile a dăschide lui Mahomet izbîndesc!
Acum, dup-o izgonire, după cinsprezece ani,
Încocolit de vitejii, războinicii musulmani,
Cei mai buni ai săi prieteni lîngă dînsul strejuiesc,
Toți: Ali, Ercid și Amon de el nu se dăzlipesc.
Cum intră, toți năvăliră, înainte-i alerga,
Și prin felurimi de șopte fieșcare îl urma:
Unul credea că-n el vede pe al său mîntuitor,
Altul turbat scrîșnea dinții dup-al său apăsător;
Unii-l amerința iară, hulindu-l și blestemînd,
Alții cădea la picioare-i c-umilință sărutînd;
Și noi făceam să răsune în acest norod mișcat,
Strigînd: „Libertate! Pace! Dumnezeu adevărat!“
Zopir, veștejit cu totul, limba, buzele-și mușca,
Vărsa veninul turbării ce inima-i secera.
Mahomet prin a lor zgomot, maslinu-n mînă ținînd,
Cu o frunte prea senină nainta neîngrijind.
A armelor încetare peste tot s-a publicat...
Iată că însuși el vine; tinerilor, ați scăpat!

ȘENA III

MAHOMET, OMAR, ALI, ERCID, ZEID, PALMIRA,
suită

MAHOMET

Reazăme nebiruite prea naltei mele puteri,
Prieteni și ale mele cele mai dintîi averi:
Ali, Morad, Ercid, Amon! către norod vă grăbiți,
Mergeți și într-al meu nume pe toți îi povățuiți;
Spuneți c-adevărul numai de acum va-mpărăți,
Un Dumnezeu au a crede, dar mai mult a se-ngrozi...
Zeid! tu aici ce cauți?

ZEID

Părinte, stăpînul meu!
Înaintea mea pișaște cel în tine Dumnezeu,
Gat' a muri pentru tine, mai supus din toți cei drepți,
Mai nainte de poruncă-ți...

MAHOMET

Trebuia să o aștepți.
Cela ce trece măsura nu știe ⟨-a⟩ mă mulțumi;
Eu lui Dumnezeu fac slujbă, voi învățați a-mi sluji!

PALMIRA

Ah, părinte și stăpîne, iartă nerăbdarea sa!
Crescuți din copilărie subt blînda-ngrijirea ta,
Tot acele simtimente p-amîndoi ne-a-nsuflețit;
Ah! tristele mele zile încă nu au contenit!
Departe de el, de tine, destul roabă am răbdat,
Ochii mei necați în lacrămi acuma s-au luminat.
Ceasul fericirii mele vei putea învenina?

MAHOMET

Palmiro! atît ajunge!... citesc în inima ta...
Nimic nu fii îngrijită, nimic nu te speria;
Mergi! deși trone, altare atintează mintea mea,
Însă ochii-mi p-a ta soartă sînt deșchiși necontenit,
Și vor privighea asupră-ți ca p-univers, neclintit.
(Către Zeid:)
Tu mergi dup-ai mei războinici! Palmiro, n-ai să mai gemi,
Ci, dînd lui Dumnezeu slavă, de Zopir ai să te temi.

ȘENA IV

MAHOMET, OMAR

MAHOMET

Tu rămîi aci, Omare; e vremea a-ți dezvăli
Adîncul inimii mele, tainele-a-ți descoperi...
Zăbava obicinuită unui războï îndoios
Poate încă să-ntîrzie drumul meu cel strălucios.
Nu trebuie să dăm vreme oamenilor luminați
Să-și asigureze ochii de lumină-ntunecați.
Al meu preaiubit prieten! prejudecățile sînt
Stăpîni și frîu la noroade, împărați cu un cuvînt.

Știi ce-oracol să vestise și ce vorbe au ieșit
Pentru cel trimis din ceruri și ce i-au proorocit:
„Cum că priimit în Meca ș-în tot locul biruind
Va intra în aste ziduri cu pace, nerăzboind."
Așa eu zgomotul lumii ș-ale sale rătăciri
Le-ntorsei spre folosința-mi, spre-ale mele izbîndiri.
Însă pînă cînd ai noștri din nou se vor încerca
P-acest norod nestatornic de tot a-l îndupleca,
Cum privești tu pe Palmira dimpreună cu Zeid?

OMAR

Eu văz că-ntre toți copiii ce s-au crescut de Ercid,
Carii, hrăniți cu-a ta lege, formați după voia ta,
L-al tău Dumnezeu, la tine învățar-a se-nchina;
Nici unul nu te slujaște ca dînșii de înrîvnat,
Cu inima închinată, cu duhul cel mai focat;
Cei mai supuși sînt, c-o vorbă, între ai tăi musulmani.

MAHOMET

Ah! eu n-am, scumpe Omare, mai mari decît ei dușmani.
Ei se iubesc! — și ajunge.

OMAR

Pentru ce imputăciuni?...

MAHOMET

Tu știi furiile mele ș-ale mele slăbiciuni.

OMAR

Ce fel?

MAHOMET

Tu știi foarte bine ce simtiment vingător
În inima mea, în pieptu-mi e cel dintîi domnitor.
Stăpînit de grija lumei, de zgomot încongiurat,
Cu-armele, șeptru, altare brațul meu însărcinat,
Viața mea e o luptă, neodihna m-a-nsoțit;
Asprimea și cumpătarea al lor m-au obicinuit.
Eu am gonit de la mine dulcețile omenești,

Ce între neamuri hrăneşte moliciuni dobitoceşti.
Prin nisipuri arzătoare, preste stîncele pustii
Cu tine-am răbdat arsură, vînturi, ploaie, vijălii.
Amorul mă odihneşte, el singur m-a mîngîiat,
Idolul muncilor mele ce în veci am tămîiat.
Patimă tot dopotrivă cu-nsuşi Dumnezeul meu
Prin care trăiesc, răsuflu, lucrez, mă răscumpăr eu;
Patimă atît de mare cît şi ambiţia mea
Ş-a cării furii grozave o covîrşăsc şi pe ea. —
În taină eu pe Palmira, făr-a şti ea, o iubesc,
Şi din soţiile mele pe dînsa o preferesc.
Poţi socoti covîrşirea mîndrii mele gelozii,
Primejdioasele-i furii, cumplitele-i grozăvii,
Cînd Palmira la picioare-mi, printr-un simtiment fatal,
Va despreţui trufia-mi şi îmi va da un rival?

OMAR

Şi nu ţi-ai răzbunat oare?

MAHOMET

Socoteşte d-am putut.
Află-l întîi cine este şi judică un minut.
Cunoaşte nelegiuirea astor vrăjmaşi aşteptaţi:
Tiranul, al meu protivnic, i-a născut, şi ei sînt fraţi.

OMAR

Cum? Zopir?

MAHOMET

Dar, le e tată: Ercid în mîini mi i-a dat,
Cincisprezece ani sînt astăzi de cînd i-am îmbrăţişat.
În sînul meu cu-ngrijire p-aşti şărpi primejdioşi cresc;
Ş-acum, făr-a se cunoaşte, amîndoi mă otrăvesc.
Am aţîţat cu-a mea mînă focul lor nelegiuit.
Cerul păcatele toate aicea le-a grămădit.
Voi... iată, tatăl lor vine; ochii săi înflăcăraţi
Către noi îşi varsă ura de mînie îmbătaţi.
Omar, ia seama la toate, şi Ercid cu streaja sa
Privigheze aci poarta! Mă-nţelegi? în seama ta
Mă las; vin', dă-mi socoteala; vezi de trebuie-a grăbi
Sau a-ntîrzia lovirea prin care-mi voi izbîndi.

ŞENA V

ZOPIR, MAHOMET

ZOPIR

Ah! durere povăroasă, adînc al morţii lăcaş!
Eu să priimesc aicea p-acest al lumei vrăşmaş!

MAHOMET

Mai aproape! vezi că cerul voieşte a ne uni:
Iată Mahomet, n-ai frică, vorbeşte făr-a ruşi!

ZOPIR

D-a ta viclenie numai şi de tine am ruşît,
Ce-n prăpastia pierzării patria ta ai tîrît;
De tine, a cărui mînă seamănă nelegiuiri
Şi naşte-n mijlocul păcii război, vrajbă, nenfrăţiri.
Între noi numele-ţi numai casele a despărţit
Şi părinţi, soţi, fii, fraţi, rude, numiri drage au lipsit.
Pacea pentru tine este un prilej folositor
Ca să poţi c-odihna-a-nfige fierul în inima lor.
Vrajba civilă-n tot locul pe urmă-ţi a răsărit,
De-ndrăzneală, -nşălăciune amestec nelegiuit!
Tiran cumplit, plin de sînge, asfel în patria ta
Vii să-ţi vesteşti Dumnezeul şi pacea nouă a da?

MAHOMET

De n-ar fi Zopir acela către care răspunz eu,
Aş face ca să vorbească însuşi Dumnezeul meu.
În mîinele-mi sîngerate Coran, sabia ţiind,
Ceealaltă lume-aş face să tacă înmărmurind;
Al meu glas într-a lor inimi ca tunetu-ar răsuna
Şi la pămînt a lor frunte aş vedea a se pleca;
Dar îţi vorbesc ca om numai, n-am ce a-ţi acoperi;
Mă simţ îndestul de mare, n-am de ce a te-amăgi.
Vezi Mahomet cine este: eşti singur, şi singur sînt.
Sînt ambiţios; ascultă: cine nu e pe pămînt?
Îns-împărat niciodată, sau pontif, sau căpitan,
Nimini nu-şi făcu ca mine un asfel de mare plan.
Fiece norod pe rîndu-i pre pămînt a strălucit,

Prin legi, științi, meșteșuguri, prin războaie s-a slăvit;
În sfîrșit și Arabiei vremea, rîndul i-a sosit.
Norodul acest războinic, d-atîți ani nepomenit,
Lăsa-n pustiile sale slava-i a înțeleni;
Iată acum zile nouă care pot a îl mări.
Vezi de l-apus, răsărituri, universul pustiit,
Persia sîngerînd încă și tronul său șovăit,
India roabă, fricoasă, și Eghiptul apuind,
Ale lui Constantin ziduri de slava lor eclipsind,
Romana împărăție pretutindinea scăzînd;
Sfîșiat acest trup mare, mădularele-i căzînd
Se trîndăvesc rîsipite; și noi ce mai așteptăm?
Pe ale lumei ruine Arabia să nălțăm!
Trebuie-o credință nouă, trebuiesc fiară mai noi,
Pentru oarbele noroade a-mpărăți sîntem noi.
În Asia Zoroastru, Osiris la eghipteni
Și Numa în Italia, Minos între cretieni
(Noroade făr-obiceiuri, credință, stăpînitori),
Ei de legi nesăvîrșite stătură întocmitori;
Eu viu dup-atîtea veacuri să schimb aste groase legi,
Aduc un jug mult mai nobil la neamuri, noroade-ntregi.
A mea curata credință, zeii mincinoși surpînd,
Îmi statornicează slava pe care o vezi crescînd.
Nu îmi amăgesc eu țara, precum vrei a-mi imputa,
Ci-i dărapăn slăbiciunea ș-idololatria sa.
Subt un împărat, credință, eu viu ca să o unesc;
Și ca s-o fac strălucită, trebuie să o robesc.

ZOPIR

Astea-s planurile tale!!! Și tu, îndrăzneala ta,
Ați rămas acum pămîntul după voia-ți a schimba?
Tu vrei cu moartea în mînă oamenii a îngrozi
Și le poruncești în silă ca tine a se gîndi;
Tu prazi și pustiezi lumea, și zici c-o povățuiești.
Ah! daca prin rătăcire să lasă s-o amăgești,
Dac-a minciunilor noapte putu a ne-ntuneca,
Prin care torțe de moarte voiești a ne lumina?
Care drept este asupră-ți a-nvăța, a proroci,
A povățui altare și stăpîn a te numi?

MAHOMET

Dreptul ce-au în duhuri slabe duhurile cele mari,
Ce norodul îl dă singur și slabii celor mai tari.

ZOPIR

Ce fel! oricine se scoală și mai semeț va gîndi
Are drept a-nșăla lumea și din nou a o robi?
Ce! amăgind ei cu mărime nu mai sînt amăgitori?

MAHOMET

Dar. Eu îți cunosc norodul și sînt toți priimitori
De amăgiri, rătăcire, fără de care nu pot.
Adevărată-ori greșită, credința mea peste tot
Este prea de trebuință; neamuri o au cunoscut.
Dumnezeii tăi ce bine sau ce folos ți-au făcut?
Pre lîng-ale lor altare ce laure vezi crescînd?
Eresul tău fără slavă pe muritori împilînd,
Dezbărbătează-ndrăzneala și face pe om fricos;
Al meu sufletul înalță și îl face virtuos:
Eroi face a mea lege.

ZOPIR

Zi tîlhari și prădători.
Du-ți farmecu-n alte locuri și școala de vînzători;
Mergi de îți laudă vraja în Medina ce domnești,
Unde cu steaguri se primblă apostolii ce-amăgești,
Unde cei deopotrivă-ți la picioarele-ți ascult.

MAHOMET

Dopotrivă! cîtă vreme de cînd eu nu am mai mult?!
Eu fac să tremure Meca ș-în Medina poruncesc;
Crezi în mine și ia pacea, de te temi să te zdrobesc.

ZOPIR

Pacea e numai în gură-ți; o, cum în inimă-ți șăz!
Vrei să mă-nșăli și pă mine?

MAHOMET

Nici o nevoie nu văz.
Cel slab numai amăgește, cel tare e comandînd;
Poruncind m' ei vedea mîine ce acum mă vezi cerînd:
Mîine poci subt a mea slujbă și în jug a te vedea,
În vreme ce azi prieten eu voiesc a te avea.

ZOPIR

Cine prieteni? Noi, crude? O, ce vraje! ce minciuni!
Știi tu vrun dumnezeu care să fac-atîtea minuni?!

MAHOMET

Știu unul foarte puternic și totdauna-nțeles,
Ce-acum îți vorbește.

ZOPIR

Care?

MAHOMET

Nevoia, -al tău interes.

ZOPIR

Mai lesne iadul cu cerul vor putea a se uni
Decît prin oricare noduri noi a ne-mprieteni.
Dumnezeu eu am dreptatea, tu interesu-ai luat:
Într-acești doi neprieteni nu poate a fi tractat.
Răspunde-mi: care-ar fi oare temeiul, de poți să-mi spui,
Prieteșugului groaznec ce acuma îmi propui?
Nu cumva fiul tău, oare, ce brațul meu îl jărtfi,
Sau al fiilor mei sînge care mîna-ți răspîndi?

MAHOMET

Negreșit, fiii tăi înșuși, — află taina, în sfîrșit,
Ce la nimeni pîn-acuma eu nu am destănuit;
Tu verși lacrămi pentru dînșii, și ei amîndoi trăiesc.

ZOPIR

Ce-ai zis! O, zi norocită! O, cerule! m-amăgesc?
Și de trăiesc, de la tine trebui să aflu eu?

MAHOMET

Crescuți în a mea oștire, se află în lanțul meu.

ZOPIR

Cine? fiii mei robi ție! ș-au putut a îți sluji?

MAHOMET

Mîinile mele prea darnici binevoiră-a-i hrăni.

ZOPIR

Și cum! ura ta, turbarea pe dînșii nu năvălesc?

MAHOMET

Eu pentru părinți copiii nicidecum nu osîndesc.

ZOPIR

Spune-mi, care le e soarta? vorbește-mi mai lămurit!

MAHOMET

În mîna mea le e viața, ș-acum vremea a sosit,
N-ai să zici decît o vorbă; eu îi las în voia ta.

ZOPIR

Eu poci să-i scp! cu ce titlu? și ce trebuie a da?
Pentru ei vrei al meu sînge? În locul lor să robesc?

MAHOMET

Nu. Să-mi fii ajutor numai lumea să o amăgesc.
Voi ca să aduci pe Meca credința ta a lăsa,
Și tu mai întîi l-aceasta pildă trebuie a da,
Noroadelor îngrozite Alcoranul a vesti,
A-ngenuchea la picioare-mi, prooroc a mă slăvi;
Atunci fiul ți-este-n mînă, și eu ginere îți sînt.

ZOPIR

Mahomet, vezi că sînt tată; putere n-am, nici cuvînt...
Dup-atîți ani plini de jale copiii mei a găsi,

A-i vedea iară în brațe-mi ș-între dînșii a muri
E sigura fericire l-al meu suflet obosit;
Dar, daca din două una s-aleg voi fi osîndit:
A-nchina credinții tale necăjita țara mea,
Sau cu însuși a mea mînă p-amîndoi a înjunghia, —
Mahomet, pe Zopir află c-alegerea și-a făcut;
Nu fii la nici o-ndoială. Adio! M-ai cunoscut.

MAHOMET *(singur)*

Cetățean plin de trufie, bătrîn neînduplecat!
Dar și eu și mai mult, crude, știu să fiu mai nempăcat.

ȘENA VI

MAHOMET, OMAR

OMAR

Mahomet, nu pierde vremea, căci altfel sîntem pierduți.
Tiranii cu-ale lor taine în sfîrșit îmi sînt vînduți.
Mîine tot se dă pe față, mîine aici te opresc,
Mîine Zopir poruncește, și viața ta o pîndesc.
Senatul pe jumătate acuma te osîndi,
Și neîndrăznind în față, pe ascuns te va izbi.
Ei un erou a ucide zic cum că îl osîndesc
Ș-al lor complot de osîndă judecată îl numesc.

MAHOMET

Vor simți cum e osînda, furia mea vor vedea;
Nu mă turbur, căci gonirea în veci fu spre slava mea.
Zopir își va pierde capul.

OMAR

Ah! la picioare-ți căzînd,
Rămășița ceealaltă vei vedea-o tremurînd.
Dar mai mult nu pierde vremea.

MAHOMET

Dar cu-ncetul să grăbim:
Mînia fie mînie, și cuminte să pișim.

Trebuie să ascunz mîna care moartea va purta
Și bănuiala mulțimei de la mine-a depărta.

OMAR

Fapta e desprețuită.

MAHOMET

Ne e însă spre folos;
Nu trebuie-a trage ura norodului zgomotos.
Un braț mi-e de trebuință, ce, -ndreptat de glasul meu,
Să se-ncarce cu omorul, și rodul să îl am eu.

OMAR

La o acest fel de slujbă eu răspunz pentru Zeid.

MAHOMET

Pentru el?

OMAR

Poate fi singur un asfel de omucid.
Cum e la Zopir depozit, singur poate a-l izbi
Printr-ascuns, și tu de dînsul să poci a te mîntui.
Ceilalți iubiți de tine, la cercarea care au,
Rîvna le e măsurată, primejdiei nu se dau:
Ei sînt toți în acea vîrstă ce acum i-a și format,
Și vălul credulității după ochi li s-a luat.
Aci e de trebuință un duh mai nevinovat,
O inimă mai curată, un piept mai îmbărbătat.
Nălucirea în junie își găsește vremea sa,
Ș-în Zeid acuma fierbe rîvna și credința ta.
El e leu plin d-ascultare la glasul ce-l va-ndrepta.

MAHOMET

Cine? fratele Palmirei?

OMAR

Numai el te va-mpăca.

MAHOMET

Urăsc pe Zeid, ș-ast nume nu poci să-l mai auz eu;
Încă strigă răzbunare cenușa fiului meu:
Însă tu cunoști pe-aceea pe care eu o iubesc;
Vezi că în aceste locuri, ce prăpastii ocolesc,
Eu am venit tron, altare, jărtfe, prinos a căta,
A unui norod prea mîndru duhurile a-ncînta,
Pe Zopir oricum a pierde și însuși pe al lui fiu.
Omar, trebuie prea bine cumpăna-n mînă să țiu:
Să văz interesul, ura unde mă povățuiesc,
Amorul, de care astăzi și nevrînd mă stăpînesc.
Religia, ce ea numai pîn-aci m-a-ncorunat,
Nevoia, ce are dreptul orice de a-i fi iertat.

(Sfîrșitul actului al doilea)

ACTUL III

ȘENA I

ZEID, PALMIRA

PALMIRA

Unde te duci? Spune-mi dară jărtfa ce-ai a săvîrși
Sfînta dreptate ce sînge mai cere a răspîndi?
Zeid, nu mă lăsa asfel!

ZEID

Cerul va a mă chema,
Cere brațul meu spre slujbă-i, eu merg a mă închina.
Omar negreșit voiește c-un jurămîmt necoprins
Să m-apropie mai tare d-al meu stăpîn neînvins.
Mă duc să jur înainte-i că mor pentru legea sa,
Și pe urmă pentru tine mai am numai a jura.

PALMIRA

Pentru ce să nu fiu față și eu l-acest jurămînt?
Singură, tot mă-ngrozește în ast acoperemînt;
Neștiința mi-e o spaimă; ș-în loc a m-astîmpăra,
Omar de vînzări îmi spune, de sînge a se vărsa,
D-ale senatului furii, de al lui Zopir complot,
De focuri care stau gata a se-ntinde peste tot,
Că grozavul fier așteaptă, tot s-armează a lovi.
Proorocul mi-a spus însuși: nu e d-a se îndoi.
De Zopir numai mi-e frică, și toată iar groaza mea
Mi-este numai pentru tine.

ZEID

Eu n-aş crede a avea
Zopir un asfel de suflet viclean şi înveninat.
Cînd astăzi eu ca depozit la el m-am înfăţişat,
De a lui nobilitate ş-omenie mă miram
Ş-un ce puternic în mine şi necunoscut simţeam
Că pîn' la el al meu suflet fiorat îl înălţa,
Şi inima-mi adormită repede se deştepta;
Nu ştiu, numele-i sau vîrsta a îl cinsti mă silea,
Sau faţa-ncuviinţată inima lui mi-ascundea;
Ori că-n acele minute cînd aci te-am întîlnit
Sufletu-mi de fericirea-i întreg fiind stăpînit,
Uitînd durerile sale, orice groază el gonea,
Ş-alt nimic decît pe tine nu cunoştea, nu vedea;
Asfel a fi lîngă dînsul eu mă simţeam fericit.
Acum voi să-mi crească ura, pentru că m-am amăgit;
Însă cu toată mînia ce voi a mă-nsufleţi,
Ce greu e să urăşti omul pe care vreai a iubi!

PALMIRA

O! cerul cu ce-ngrijire voi a ne-asemăna!
Ş-a noastre inimi legate la toate a-mpreuna!
Fără dragostea cea dulce, nod ce în veci va lega
Întru o unire sfîntă inima mea cu a ta,
Fără cereasca credinţă ce Mahomet mi-a-nsuflat,
Urînd pe Zopir, ştiinţa prea grozav m-ar fi mustrat.

ZEID

Mustrări deşarte de cuget acuma să le lăsăm
Şi glasul Dumnezeirei ce slujim să ascultăm.
Mă duc; jurămîntul groaznec oricum trebuie a-mi da.
Dumnezeu ce-mi vede rîvna, acela ne v-ajuta;
Şi îngrijitorul nostru, pontiful şi împărat,
Ne va sfinţi cu-a sa mînă amorul nevinovat.
Adio! Spre dobîndirea-ţi orice întrebuinţez,
Simţire, groază, primejdii, cu tot mă lupt ş-înfruntez.

ŞENA II

PALMIRA

De o neagră presimţire sufletul nu-l poci scăpa;
Tot m-amerinţă, şi însuşi fericirea ce-aş gusta.
Amorul ce-ndulcea singur starea aceştii robii,
Această zi prea dorită e o zi de grozăvii.
Ce jurămînt va fi asta? ah! toate mă îngrozesc!
Zopir îmi aduce spaimă, ş-orice-ntîmpin bănuiesc.
Pe Mahomet chem în frica-mi; ş-inima mea mărmurind
Tainice fiori l-ast nume năvălesc şi o coprind;
În adînca mea cinstire ce-mi insufl-acest om sfînt,
Ori de Zopir, sau de dînsul, tot în acea spaimă sînt.
Dumnezeule, mă scapă de gînduri ce mă-ngrozesc!
Glasul tău îl urmez oarbă şi fricoasă îţi slujesc.
Aibi milă d-atîtea lacrămi, vezi grozavul lor izvor!

ŞENA III

MAHOMET, PALMIRA

PALMIRA

Ah! un Dumnezeu te-aduce întru al meu ajutor,
Stăpîne! Zeid...

MAHOMET

Ei bine! d-unde-ţi vine groaza ta?
Cîţi se află lîngă mine n-au de a se-nfricoşa.

PALMIRA

Ah! Stăpîne, dar durerea tu mai mult mi-ai aţîtat.
Cerule! ah! mă cutremur! sufletul ţi-e speriat!
Acuma întîiaşi dată eu te văz îngălbenind.

MAHOMET

Palmiro! nu poci fi altfel, văzîndu-te suferind.
Cu acest chip înainte-mi nevinovăţia ta
Îndrăzneşte-a-mi spune focul ce poate m-ar supăra?

Cum a putut al tău suflet, fără a fi spăimîntat,
Să hrănească o simțire care eu n am însuflat?
A te forma, a te crește cu-ngrijire m-am silit,
Ș-inima-ți nemulțumindă asupră-mi s-a răzvrătit?

PALMIRA

Ce zici? eu înmărmurită, la picioare-ți tremurînd,
Ai mei ochi plini de sfială s-ațintează în pămînt.
Și, după dorința noastră, n-ai venit singur aci?
N-ai găsit însuși cu cale ca Zeid a mă iubi?
Aste legături curate ce cerul făcu în noi
Sînt un nod ce și mai tare ne apropie de voi.

MAHOMET

De noduri neînțelepte totdauna vă feriți
Și la orice pas veți face foarte mult să vă gîndiți!
Căci adeseaori păcatul de aproape e urmînd
După nevinovăție, amăgind-o prea curînd.
Inima lesne se-nșală, și acest viclean amor
Poate ajunge, Palmiro, pîn' la lacrămi și omor.

PALMIRA

Nu te-ndoi: al meu sînge se varsă pentru Zeid.

MAHOMET

Ș-îl iubești tu pîn-acolo?

PALMIRA

Din ziua-n care Ercid
Pe amîndoi ne supuse subt jugul tău cel sfințit,
Acest îndemn prea puternic, de noi însuși nesimțit,
Mergînd înaintea minții, cu vîrsta noastră crescînd,
Cerul prin taină-l sfințește, el ce totul îndreptînd,
Tu ne-ai zis c-a noastre gînduri numai de la dînsul vin;
Hotărîrea-i nu se schimbă, toate drumul lor își țin.
Va putea urî amorul ce el însuși a-nsuflat?
Gîndul nevinovăției va putea fi vinovat?
Aș putea fi de osîndă?

MAHOMET

Dar. Trebuie-a te-ngrozi.
Așteptați tainele numai ce am a vă dezvăli,
Așteptați pînă cînd glasu-mi, în sfîrșit, vă va-nvăța
Ce este de priimire și ce d-a vă depărta;
Nu credeți decît pe mine.

PALMIRA

Pe cine alt mai avem?
Robi voiei și legii tale, noi la tine-ngenuchem,
D-un sfînt respect ne pătrundem, supuși și ascultători.

MAHOMET

Multul respect necredința aduce de multe ori.

PALMIRA

Cînd facerile-ți de bine din gîndul meu vor lipsi,
Zeid însuși înainte-ți grăbească-a mă pedepsi.

MAHOMET

Zeid!

PALMIRA

Ah! care mînie ochii tăi a-nfuriat?

MAHOMET

Mergi, și fii încredințată: nimic nu m-a turburat.
Atît numai, a ta taină foarte mult mă umili.
Odihnește-te asupră-mi la orice păs vei simți;
Spune-mi că m' ei afla vrednic de încredințarea ta.
Să știi că de l-ascultare soarta ta va atîrna.
Daca de zilele tale eu singur am îngrijit,
Fii vrednică d-a ta soartă care ți s-a hotărît.
Orice cerul poruncește prin Zeid a i se da,
Tu-l îndeamnă pe drum unde datoria-l va mîna:
A își păzi jurămîntul, de tine vrednic a fi.

PALMIRA

Nu te îndoi, părinte, el toate va împlini;
Eu răspunz de al lui suflet precum și chiar de al meu
Zeid mai mult te slăvește și decît îl iubesc eu.
El vede în tine reazăm, părinte și împărat;
Eu am depus la picioare-ți focul meu nevinovat.
Alerg întru a ta slujbă inima lui a-ndemna.

ȘENA IV

MAHOMET

Ce fel! să ascult eu singur apuindu-mi flacăra sa?!
Ce fel! nevinovăția-i necazul meu ațițînd
Inima să mi-o pătrunză cu un fier neted și blînd?!
Familie hotărîtă viața mea a-nvenina!
Neam totdauna-ndărătnic, ursit împrotiv-a-mi sta,
În această zi grozavă, dar, chiar astăzi veți vedea
Ce poate totdeodată amorul și ura mea.

ȘENA V

MAHOMET, OMAR

OMAR

În sfîrșit acum e vremea și pe Palmir-a hrăpi,
Și de a stăpîni Meca, și pe Zopir a izbi.
Numai moartea lui cetatea la picioare-ți va-mpila:
Și iar toate sînt pierdute de nu vei întîmpina.
Singur Zeid spre aceasta poate fi din toți ales:
El pe Zopir întîlnește ș-îi vorbește foarte des.
Vezi acest loc singuratic, ast întunecos cotiș
Prin care de la palatu-ți poate merge pe furiș?
Aicea Zopir la noapte va veni a-ngenuchea,
Pe-ai săi dumnezei fantastici cu-a lui rugă-a tămîia.
Aci Zeid plin de rîvnă și beat de credința ta
Lui Dumnezeu el și ție jărtfă-n loc îl va lăsa.

MAHOMET

Omoare-l, i se cuvine! pentru păcat e născut;
Fie-i unealta și jărtfa; hotărîrea mi-am făcut.
Focurile-mi, răzbunarea, legea, siguranța mea,
Osînda fatalității ce pe capu-i va cădea,
Toate o cer. Dar poți crede că de fanatism hrănit
Va fierbe, setos să verse acest sînge osîndit?

OMAR

Singur, îți spui, e destoinic al tău gînd a împlini;
Pricina Palmirii iară nu puțin îl va-ntări:
Amorul și fanatismul junia sa-ntunecînd,
Chiar de multa-i slăbiciune îl vei vedea răzbunînd.

MAHOMET

Ia spune-mi, prin jurăminte inima lui ai legat?

OMAR

Groaza cea mai înnoptată, nodul cel mai nestricat,
Tot, jurăminte, altare în lanțuri țin pe Zeid;
Cu un fier sfînt eu armat-am brațul lui cel parucid,
Ș-apoi religia-l umple de furii... iată-l viind.

ȘENA VI

MAHOMET, OMAR, ZEID

MAHOMET

Fiu d-un Dumnezeu ce-n tine acum vorbește trăsnind,
Prin glasul meu tu ascultă înalta voinț-a sa:
Și legea-i va răzbunare, ș-insuși cere-a-și răzbuna.

ZEID

Prooroc, pontif, stăpîne, căruia sînt închinat,
Împărat de neamuri, lume, de ceruri încoronat,
Asupra ființei mele ești stăpîn desăvîrșit;
Lumineaz-mi neștiința, eu ție sînt hotărît.
Eu cerului răzbunare?!...

MAHOMET

Dar; prin cei neputincioşi
El voieşte să-ngrozească p-osîndiţii păcătoşi.

ZEID

Dumnezeu, a cărui faţă tu venişi a-nchipui,
Ah! c-o luptă strălucită va braţul meu a cinsti!

MAHOMET

Fă ce el îţi porunceşte, alesule muritor,
Sfintei hotărîrii sale orbule împlinitor!
Crede, slăveşte-l! Loveşte! mîna ta se va-ntrarma
De către îngerul morţii... Iată-l înaintea ta.

ZEID

Spune-mi, care neprieten voieşti a îl nimici?
Ce sînge ceri să se verse? Care tiran a jărtfi?

MAHOMET

Al ucigaşului sînge, de Mahomet osîndit,
Al celui ce ne goneşte şi al cărui ne-a gonit,
Al celui ce războieşte pe al nostru Dumnezeu,
Al celui ce cu-a sa mînă a jărtfit pe fiul meu,
Sîngele celui mai groaznec, mai crunt, mai crud, mai turbat,
Dintre toţi vrăjmaşii noştri al celui mai nempăcat, —
Al lui Zopir.

ZEID

Al lui! Cine! ... al meu braţ?!

MAHOMET

Tu îndrăzneţ!
Fur este de cele sfinte cînd c-un pas asfel semeţ
Cineva-ntîi hotăraşte, ş-apoi se trage fricos.
A cerului hotărîre, vierme! nu rămîne jos.
Departe de a mea lege oricine va îndrăzni
Să judece el de sineşi, cu-ai săi ochi chiar a privi:

Acel obraznic nu este născut de a mă urma.
Slava ta singură este în tăcere-a m-asculta.
Cunoşti tu a mea putere? ştii în ce loc glasul meu
Te-ncarcă cu hotărîrea unui singur Dumnezeu?
Daca chiar cu amăgirea ş-idololatria sa
Meca este hotărîtă credinţă lumei a da,
Dac-acest templu al lumei legii mele e-nchinat,
Dac-al lui mă făcu cerul şi pontif, şi împărat,
Daca Maca este sfîntă, — ştii tu pentru ce cuvînt?
Ibraim [1] născu aicea; aici e al lui mormînt,
Ibraim ce la Cel vecinic braţul său şi l-a supus
Şi fiul său spre junghere la jărtfelnic l-a adus,
Carele glasul naturei pentru cer îl înneca;
Şi tu, cînd Cel vecinic cere ocara-i a răzbuna,
Cînd eu voiesc acel sînge ce pe el va mulţumi
Şi cînd Dumnezeu te-alege, tu mai ai a te-ndoi?
Fugi, nimicit idolatre, pentru aceasta născut,
Ghiaur, musulman nevrednic, pentru alt stăpîn făcut!
Preţ, răsplătiri era gata, Palmira era a ta;
Dar tu o-mbrînceşti, şi cerul îşi varsă mînia sa.
Trîndav şi de nimic organ al răzbunării cereşti,
Trăsnetul ce ai în mînă pe capul tău îl grăbeşti.
Fugi, tîraşte-te, slujaşte l-al meu vrăjmaş! Du-te, -ţi spui.

⟨ZEID⟩

Crez că Dumnezeu mă strigă; tu vorbeşti, eu mă supui.

MAHOMET

Ascultă: loveşte, varsă sîngele unui păgîn,
Prin moartea lui fă-te vrednic d-al cerurilor stăpîn,
Ca să dobîndeşti viaţa ce-aleşii săi dobîndesc
Şi vecinica fericire unde drepţii îl slăvesc.
(Către Omar:)
Nu îl lăsa dupe urmă, şi ochii tăi neclintit
Să nu-l piarză din vedere; mă asculţi? fii îngrijit!

---

[1] Avraam *(n. trad.)*.

ŞENA VII

ZEID

Să omor un bătrîn cărui mă aflu încredinţat!
Fără arme, apărare, de vîrstă împovărat!
Nu! fără ajutor jărtfa l-altar îngenuche jos,
Şi sîngele ei la ceruri este un plăcut prinos.
Şi în sfîrşit spre aceasta mă alese Dumnezeu;
Am făcut şi jurămîntul, trebuie s-o-mplinesc eu,
O, voi, ce aţi adus moartea tiranilor tutulor
Ce au îngrozit pămîntul, veniţi spre-al meu ajutor!
Rîvnii mele îndrăzneţe groaza voastr-adăogaţi,
Omorul sfinţească-mi braţul, şi voi îl îmbărbătaţi!
Tu, al lui Mahomet înger, înger derăpănător,
În inima mea răvarsă al tău foc ucigător...
Ah! ce văz?

ŞENA VIII

ZOPIR, ZEID

ZOPIR

Ce! de fiinţa-mi, Zeid, tu te îngrozeşti?
Trebuie a mele gînduri c-un ochi mai blînd să priveşti.
În mîinile mele soarta voi a te-ncredinţa;
Nu te poci vedea protivnic fără a mă întrista.
A armelor încetare puţin jungherea opri,
Dar stavili potopul sparge ce-ndrăznesc a-l stînjeni.
Mai mult nu-ţi vorbesc, ajunge; dar sufletu-mi turburat
Se-ngrozeşte de primejdii care te-au încongiurat.
Scumpe Zeid, într-o vorbă, în acest vifor obştesc,
Singura a ta scăpare în casa mea îţi gătesc.
Mi-e scumpă a ta viaţă şi eu răspunz pentru ea.
Nu-mi tăgădui aceasta.

ZEID

O, cer! datoria mea!
Ah, Zopir! tu eşti acela ce de alt nu îngrijăşti
Decît cum să-mi scapi viaţa şi cum să mă ocroteşti!

(Gata să vărs al său sînge, ce-am văzut, ce-am auzit?!
Mahomet, iart': al meu suflet cu totul s-a umilit.)

ZOPIR

De mila mea către tine poate că aşa te miri;
Însă sînt om, şi ajunge ca să am aste simţiri,
Ca să alerg spre-ajutorul al celor nenorociţi
Ce pătimesc pentru alţii fără de a fi greşiţi.
Dumnezei! curăţiţi lumea de oricare nimicit
Ce-i place să verse sînge, şi-l iertaţi pînă-n sfîrşit!

ZEID

O, ce vorbe preţuite izbesc în sufletul meu!
Poate cunoaşte virtutea vrăjmaşul lui Dumnezeu?

ZOPIR

Cu mult mai puţin e-n tine, pentru că te îndoieşti.
Fătul meu, în ce-amăgire cu totul te părăseşti!
Duhul tău, vrăjit de legea unui sîngeros tiran,
Gîndeşte păcat orice-alta, afară de musulman.
Supus cu mare cruzime l-ale lui nelegiuiri,
Pînă a nu mă cunoaşte m-aveai plin de grozăviri.
Nişte amăgiri cumplite, subt un jug greu, sîngerat,
Inima-ţi nevinovată în ce curse au băgat!
Eu iert toată rătăcirea unde Maomet te tîrî,
Dar poci crede-n Dumnezeul ce-ţi porunceşte-a urî?

ZEID

Ah, simţ că a mă supune l-acest cumplit dumnezeu
Şi a te urî pe tine nu poate sufletul meu.

ZOPIR

Ah, şi mai mult mă robeşte cu cît mai mult îi vorbesc,
Vîrsta, nevinovăţia-i inima-mi o stăpînesc.
Un soldat oare se poate unui cumplit vrăjitor
În inima mea să afle drumul cel mai lesnitor?
Cine eşti? din care sînge dumnezeii te-au făcut?

ZEID

Părinți eu nu am, stăpîne; un stăpîn am cunoscut,
Ce pînă-n ceasul acesta l-am slujit neîncetat
Şi pe care slăbiciunea-mi, văzîndu-te, l-a trădat.

ZOPIR

Ce fel?! nu cunoști la cine ești dator nașterea ta?

ZEID

Leagăn îmi fu al său templu, patrie — tabăra sa.
Pe alt nu cunosc pe nimeni, și eu, cel mai norocit,
Părinteasca-i îngrijire eu mai mult o am simțit
Din copiii ce la dînsul drept bir vin a se-nchina.

ZOPIR

Dreapta lui recunoștință nu poci a o defăima;
Dar, facerile de bine un mare drept dobîndesc,
Fătul meu, în acei oameni ce știu de le prețuiesc.
Dar cum ați lăsat, o, ceruri! Mahomet a se făli
Cu-acest drept și-ntr-al lui suflet atîta a stăpîni?!
El pă tine, pe Palmira, ca un tată v-a crescut...
Dar de ce te-ngrozești asfel? Ce ohtezi? Ce-ai cunoscut?
Tu îți întorci de la mine chipul tău cel speriat:
De ce cuget așa groaznec semeni a fi sfîșiat?

ZEID

Şi cine nu e, stăpîne, în astă zi de-ngrozit?

ZOPIR

De este drept al tău cuget, tu nu mai ești d-osîndit.
Vino, sîngele va-ncepe, eu voi să scap pe al tău.

ZEID

Cerule, ce bunătate! și eu să vărs pe al său!
O, jurămînt! o, Palmiro! Dumnezeu răzbunător!

ZOPIR

Lasă-te într-a mea mînă, nu mai fii îngrijorat,
Soarta ta stă de la mine; vino, — ce te îndoiești?

ŞENA IX

ZOPIR, ZEID, OMAR, suită

OMAR *(intrînd cu repeziciune)*

Vînzător, Maomet te-așteaptă; ce faci? ce te zăbovești?

ZEID

Cerule! unde mă aflu? nu știu ce să hotărăsc!
Şi d-o parte, și de alta trăsnete mă îngrozesc.
Un' s-alerg? unde poci duce acest amestic cumplit?
Unde să fug?

OMAR

La-mpăratul de Cel veșnic prea iubit.

ZEID

Dar, merg să-mi iau jurămîntul de care mă-ngrozesc eu.

ŞENA X

ZOPIR

Ah, Zeid! unde te duce? Dar el nu e înc-al meu!
Iese stăpînit de spaimă, grozav deznădăjduit,
Şi inima-mi ce-l urmează cu totul m-a părăsit.
A mea milă, a lui față, lipsa-i, cugetul mustrat,
În simțirea-mi rătăcită fac un vifor nempăcat.
Mă duc după el.

ŞENA XI

ZOPIR, FANOR

FANOR

Citește ast bilet interesat,
Care un arab pe taină acum de curînd mi-a dat.

ZOPIR

Ercid! ce văz eu? o, ceruri! trebui a aștepta
În sfîrșit a voastră milă chinul meu a alina?
Ercid va ca să mă vază! al cărui braț tîlhăresc
Îmi smulse, crudul, copiii din sînul meu părintesc!
Ei trăiesc! Mahomet l' este al lor crunt stăpînitor,
Și Zeid, cum și Palmira, nu-și cunosc nașterea lor!
Fiii mei! dulce nădejde ce nu cutez asculta!
Ah, a mea nenorocire nu-mi iart-a mă bucura.
Presimțire încurcată, trebuie eu să te crez?
O, al meu sînge! o, lacrămi! bucurie ce te pierz!
Inima mea nu e-n stare aste mișcări a răbda:
D-alerg, eu mă văz aproape fiii mei a-mbrățișa,
Și de mă opresc, fricoasa durerea mea, ascultînd,
Aude țipăt de sînge, să-ngrozește tremurînd.
Să văz pă Ercid ce-mi zice. Acum noaptea hotărît
Printr-ascuns îndat-aicea să mi-l bage negreșit,
Chiar în altarul acesta, unde lacrămi ce-am vărsat
Au ostenit dumnezeii ce poate s-au împăcat.
Dumnezei! dați-mi copiii! o, dumnezei, voi puteți
Două inimi generoase la virtute să-ntorceți,
Care întru curăție amîndouă s-au născut
Și un viclean de osîndă amăgind le-a abătut.
Dac-a mea nenorocire asfel mă va osîndi
Ca să n-am eu mulțumire ei fiii mei de a fi,
Ah! voiesc să-i iau de suflet și să fiu eu tat' al lor,
Să-mi alinez dorul, focul, și pe brațul lor să mor!

(Sfîrșitul actului al treilea)

ACTUL IV

ȘENA I

MAHOMET, OMAR

OMAR

Dar, a aceștii taini mare țesătura s-a vădit,
Slava ta este-n primejdii, mormîntul ți-este gătit.
Zeid ți să va supune: dar, cum văz eu, va afla
Mai întîi taina grozavă, pînă cînd inima sa,
De glasul tău întărită, va ațîța al său foc.

MAHOMET

O, cer!

OMAR

Ercid îl iubește și de tată-i ține loc.

MAHOMET

Bine! Ercid ce gîndește?

OMAR

El s-arată îngrozit.
Și parcă de Zopir este oarecum cam umilit.

MAHOMET

Ercid e slab, Omar: slabul e lesne și vînzător;
Să tremure, căci de taina-mi este singur știitor.
Am eu leac și pentru dînsul; e primejdios, gîndești?
Sînt eu ascultat la toate?

OMAR

La orice îmi poruncești.

MAHOMET

Așadar să-l dăm d-o parte, de ceilalți să vedem.
Zopir trebuie să moară, sau negreșit noi cădem.
De va muri, ne ajunge: gîndul nostru s-a-mplinit,
Dumnezeul meu în Meca va fi de toți preaslăvit.
Mai întîi d-aci să-ncepem. — Dar îndată ce Zeid
Va ruși mîinile sale d-acest mare parucid,
Răspunzi tu că și el morții îndată se va-mbrînci?
Răspunzi tu pentru otrava ce poruncii a-i găti?

OMAR

Nu fii la nici o-ndoială.

MAHOMET

Dar aste taine ascuns
Trebuie să stea, -nvălite d-al morții văl nepătruns.
Acum dar toate sînt gata acest sînge-a se vărsa,
Sîngele d-unde Palmira priimi nașterea sa.
Însă pe cît poci, ascunde ast urîcios început!
Tremură-a dezvăli taina, Omare, — m-ai priceput?
Norocita ei prostie cît poți a adăoga,
Îndesînd ast întunerec ce-acopere nașterea sa, —
Vezi că a ei neștiință e un mijloc priincios
Pentru a mea izbutire, și chiar pentr-al ei folos.
Al meu triumf în toți vecii p-amăgiri e-ntemeiat,
De știință, deslușire el în veci e dărîmat.
Ea în zadar din ast sînge, ce eu urăsc, s-a născut:
Cineva părinți nu are daca nu i-a cunoscut.
Vorbele *rudenii*, *sînge* sînt numai niște numiri
Pentru inimi amăgite, sau mai mult obicinuiri.
Și în ochii mei natura este numai obicei;
Tot ce m-ajut-a supune, aceea am drept temei.
Eu ei îi țiu loc de toate, și ea treacă-n brațul meu
Peste sîngele, cenușa prin care mă-ntăresc eu.
A ei inimă în taină poate că se va făli,
Și va simți o trufie p-al său stăpîn a robi.

Dar se apropie vremea în care Zeid aci,
L-altarul credinții sale, p-al său tată va jărtfi.
Să ne depărtăm!

OMAR

Vezi cît e de rătăcit!
Rîvna-i de a se supune sufletul i l-a zdrobit.

ȘENA II

MAHOMET, OMAR (inainte și trași la o parte), ZEID (în fund)

ZEID

Astă datorie crudă trebuie dar a-mplini!

MAHOMET

Vin' și prin altă lovire puterea mea a-ntări.
(Ies.)

ZEID *(singur)*

La toate cîte-mi ziseră nu mai am nici un răspuns,
O vorb-a lui Maomet numai a m-amuți e d-ajuns.
Dar cînd d-astă groază sfîntă pe mine mă apăsa,
Inima-mi cu-nduplecarea nu se putea împăca.
Ce să fac? cerul vorbește, eu trebuie a-mplini;
Dar ce fel de împlinire! o, cer! poți îngădui?

ȘENA III

PALMIRA, ZEID

ZEID

Ce vrei? ce cauți, Palmiro? ce schimb grozav și cumplit!
Cin' te-aduce-n locul asta pentru moarte consfințit?

PALMIRA

Zeid! spaima și amorul, ele mă povățuiesc,
Mîinele-ți sfînt-ucigașe eu cu lacrămi le stropesc.

Ce fel de jărtfă grozavă trebuie să împlinești?
La Dumnezeu? la pontif? la cine tu astăzi te hotărăști?

ZEID

O, a simțirilor mele stăpînă ce eu slăvesc!
Spune-mi, rîsipește groaza în care mă rătăcesc!
Luminează a mea minte, îndreptează brațul meu,
Fii lîngă mine în locul acestui crunt Dumnezeu!
Pentru ce el mă alese? Ast proroc îngrozitor
Poruncii lui neschimbate el este tîlcuitor?

PALMIRA

Să tremurăm d-ispitire: Mahomet tot a aflat;
El vede ce-avem în inimi, el știe d-am suspinat.
De el oricare se teme ca de însuși Dumnezeu:
A te-ndoi este hulă. Atît, — mai mult nu știu eu.
Ș-acest Dumnezeu pe care el vestește tutulor,
Zeid, adevărat este, căci îl face vingător.

ZEID

Fiindcă Palmira-l crede, fie cel adevărat.
Dar nu poci coprinde încă — duhul mi-e întunecat —
Cum ast Dumnezeu cu milă și tată al tutulor
Putu să-mi păstreze mîna pentru un grozav omor.
Prea bine știu că-ndoiala este un mare păcat,
Că preotu-njunghe jărtfa cu-al său cuget împăcat,
Că glasul ce din cer strigă pe Zopir a osîndit,
Că spre a-mi apăra legea brațul meu e preursit.
Mahomet îmi vorbea asfel, și eu trebuie să tac.
Mîndru d-a sluji mîniei cerului ce eu împac,
Năvălii către vrăjmașul legii și lui Dumnezeu.
Dar un alt Dumnezeu, poate, întîmpină brațul meu.
Cel puțin cînd înainte-mi văzui p-ast nenorocit,
A religiei putere mai puțin o am simțit.
Și în zadar datoria-mi către omor mă chema,
Căci în inima-mi pierdută omenirea cuvînta.
Dar cu ce fel de mînie și cu ce părintesc foc
Mahomet a mea simțire mi-o statornicea la loc!
Cu ce mărime, putere și strășnicie-mi vorbea,
Și glasul său al meu suflet ca tunetul pătrundea!

O, religia cît este simtiment netîlmăcit!
În inima-mi deșteptată puterea ei am simțit.
Palmiro, sînt slab, nevrednic, de omor mă îngrozesc;
Din aceste furii sfinte către milă mă pornesc.
Simtimente mestecate mulțime mă încongiur:
Mă tem a fi plin de sînge și de cele sfinte fur.
Nu mă simț că poci mă face un ucigaș și cumplit;
Și iar Dumnezeu mă strigă, mîna i-am făgăduit.
De turbare, de durere lacrămi vărs neîmpăcat;
⟨. . . . .⟩[1]
Înnot, mă-nnec în mijlocul a două împrotiviri
Care-mping și îmi trag iară slabele mele voiri.
Nencredințatele-mi furii tu poți a le hotărî,
Ca să poci sau după una, ori dup-alt-a mă tîrî.
A noastre inimi, Palmiro, prin lanțuri tari se unesc:
Orice vrei e ș-a mea voie, orice ceri eu împlinesc.
Ah! dar făr-această jărtfă, cu care m-a-nsărcinat,
Nodul care ne unește e pentru veci sfărîmat.
Numai cu prețul acesta pe Palmira dobîndesc.

PALMIRA

Cum? preț de sînge pe mine s-a pus? o, cer! mă-ngrozesc!
Ș-apoi... al lui Zopir sînge, al unui nenorocit!

ZEID

Cerul și Mahomet asfel pe Zeid l-au osîndit.

PALMIRA

Pentru atîta cruzime amorul este făcut?!
Subt vicleana lui dulceață asfel de groaze-a avut?!

ZEID

Maomet te-are hotărîtă la ucigaș a te da.

---

[1] Vers omis în traducerea tipărită ; în cea de-a doua versiune a piesei: *Vezi-mă, Palmiro, prada unui vortice cumplit* (vezi *Note și variante*, p.619, v. 1) *(n. ed.)*.

PALMIRA

O, ce cutremur de zestre!

ZEID

Dar daca cerul o va?
Daca împac și amorul, și legea neosebit?

PALMIRA

Vai!

ZEID

Dar tu cunoști blestemul care-n veci a pedepsit
Nesupunerea. Palmiro, trebuie a asculta!

PALMIRA

Daca Dumnezeu în mînă-ți a pus răzbunarea sa,
Daca el cere ast sînge, dac-ai făcut jurămînt...

ZEID

Bine! ce trebuie-a face?

PALMIRA

Înmărmuresc, n-am cuvînt!

ZEID

Te înțeleg: hotărîrea din gura ta a ieșit.

PALMIRA

Cine? eu?

ZEID

Dar, tu ai vrut-o.

PALMIRA

O, ceruri! atît m-am sălbăticit?
Ce ți-am zis eu?

ZEID

Acum cerul se-mprumută glasul tău;
Eu împlinesc a lui lege chiar dup-oracolul său.
Zopir vine-n ceasul asta l-acest altar a ruga
În taină pre dumnezeii ce voi a dărăpăna.
Palmiro, te depărtează!

PALMIRA

Nu poci a te părăsi.

ZEID

Fugi, nu mai vedea păcatul care am a săvîrși!
Aste ceasuri sînt grozave! vezi ast singuratic loc, —
E lîngă palatul unde s-afl-al nostru prooroc.
Du-te, -ți zic.

PALMIRA

Bătrînul asta negreșit se va jărtfi?

ZEID

Porunca asfel e dată, trebuie a o-mplini.
Trebuie cu a mea mînă în țărînă a-l tîrî,
De trei ori fierul acesta în sînul lui a vîrî
Ș-altarul într-al lui sînge a îl vedea răsturnat.

PALMIRA

El să moară d-a ta mînă! tot sîngele mi-e-nghețat...
Iată-l, o, ceruri prea drepte!

(Se deschide fundul teatrului și se vede un altar.)

ȘENA IV

ZOPIR, ZEID, PALMIRA (înainte)

ZOPIR *(după altar)*

Preaputernici dumnezei!
Dumnezei patriii mele și ai părinților mei!
Voi, ce-a cădea sînteți gata subt un eres urîcios,

Pentru voi l-acest jărtfelnic al meu glas neputincios.
Pentru cea din urmă dată astăzi vine-a vă ruga:
În fundul inimii mele voi puteți a căuta.
Războiul se-ncepe iară, ș-al lui braț ucigător
Stavil-aceștii păci slabe va sparge îngrozitor.
Dumnezei! daca de soarta unui viclean vă sfiiți...

ZEID *(către Palmira)*

Îl auzi tu cum hulește?

ZOPIR

A mea soartă o grăbiți!
Însă-n ceasul dupe urmă dați-mi voi pe fiii mei,
Să mor într-ale lor brațe, să-mi închiză ochii ei.
Ah! cînd aș crede eu glasul ce-n taină vine-a striga,
Cînd mîinile voastre-aicea p-ai mei fii ar îndrepta...

PALMIRA *(către Zeid)*

Fiii săi! auzi ce zice?

ZOPIR

O, dumnezei ce slăvesc!
Aș muri de bucurie între ei să mă privesc.
Stăpîni ai soartei! de dînșii a-ngriji binevoiți,
Faceți a gîndi ca mine, și fie mai norociți!

ZEID

La alți dumnezei aleargă: să lovim...

PALMIRA

Ce faci?! o, Dumnezeu!

ZEID

Cerului să aduc slujbă, să-ți plac și să fiu al tău.
Ast fier lui Dumnezeu este închinat și consfințit:
Vrăjmașul cerului fie de dînsul aci jărtfit...
Să ne dăpărtăm, — ce umbre! O, ce lăcașuri pustii!
Ce iezme! urme de sînge! Palmiro, ce grozăvii!

PALMIRA

Ce zici?

ZEID

Ministri ai morții, pe urma voastră viu eu:
Voi îmi arătați altarul, voi îndreptați brațul meu!
Aideți!

PALMIRA

Nu: prea multă groază p-amîndoi ne-a-mpresurat.
Rămîi!

ZEID

Nu mai este vreme: altarul a tremurat.

PALMIRA

Cerul se vestește singur, nu e d-a se îndoi.

ZEID

La omor oare mă-ndeamnă, sau voiește-a mă opri?
Glasul lui Mahomet este, prin el strigă Dumnezeu;
Îmi impută slăbiciunea, mila sufletului meu.
Palmiro!

PALMIRA

Ce este?

ZEID

Roagă cerul umilos!
Merg să lovesc. *(Iese și se duce după altar, unde este Zopir.)*

PALMIRA

Mor, o ceruri! o, ce minut dureros!
D-un glas grozav al meu suflet se sperie tremurînd.
Sîngele-n mine se scoală, arde, ș-il simț înghețînd.
Dar de voiește-omor cerul, eu sînt de a judeca?
Eu am rămas a mă plînge? eu sînt de a-l întreba?
Mă supui. — Dar de ce iară cugetul m-a-ngreuiat?
Ah! cine poate să știe de e drept sau vinovat?!...

M-amăgesc? nu auz țipăt? — loviturile trăsnesc.
Ah! Zopir nenorocite! O, tu! prooroc ceresc!
Zeid!... Vai!...

ZEID

Unde mă aflu și care glas m-a chemat?
Unde este-a mea Palmiră? ce! și pe ea mi-au luat?

PALMIRA

Ea trăiește pentru tine, d-aci nu s-a dezlipit.

ZEID

Unde ne aflăm?

PALMIRA

Ei bine! groaznica lege-ai plinit?
Luă sfîrșit pînă-n urmă și făgăduința ta?

ZEID

Ce-mi zici?

PALMIRA

Zopir — spune-mi — a pierdut viața sa?

ZEID

A! Zopir?

PALMIRA

Naltă ființă! cer de sînge însetat!
Nu goniți și pînă-acolo duhul lui cel spăimîntat.
Să fugim!

ZEID

Simț că genuchii de tot mi se moleșăsc.
(Șade jos.)
Ah! mai... văz... iarăși... lumina, și puterea dobîndesc.
Ce! tu ai fost?

PALMIRA

Zeid, spune-mi!

ZEID *(sculîndu-se)*

Eu?! — porunc-am împlinit!
Năvălind am pus pe dînsul un braț deznădăjduit,
Am tîrît jărtfa de părul cel alb ș-încuviințat.
Și — o, cer! tu ai voit-o! și poți cere un păcat? —
Tremurînd, coprins de frică, am înfipt în coasta sa
Ast fier consfințit la sînge hotărît a se vărsa.
Am vrut să-ndoiesc puterea; dar bătrînul cuvios
Aruncă-n brațele mele un țipăt prea tînguios.
În cătarea lui murindă natura a adunat,
Ah! un haracter prea mare, semne ce m-au sfîșiat.
Și de milă, și de groază sufletul mi-e năpădit,
Mai mult decît el simț moartea și viața mi-am scîrbit.

PALMIRA

Să fugim la proorocul care ne va ocroti!
Lîng-acest trup plin de sînge poți a te primejdui.
Urmează-mă!

ZEID

N-am putere! Ah, Palmiro, mă sfîrșăsc!

PALMIRA

Ce iviri spăimîntătoare în ochii mei l-îngrozesc!

ZEID *(plîngînd)*

Ah! de l-ai fi văzut, Palmiro, cu fierul în coasta sa!
Cu ce dor și cu ce milă l-al său ucigaș căta!
Fugii; dar poți tu a crede c-acel glas al său slăbit,
Ca să mă mai strige-o dată, viața i-a însuflețit?
Din coasta-i nenorocită tremurînd fierul scotea,
Vai! și cu ce căutare dureroasă mă privea!
„Scumpe Zeid! — el îmi zise, — nenorocite Zeid!"
Acel glas, acea cătare, fierul acest omucid,
Acest bătrîn plin de milă, sîngele lui mă gonesc
După urmă, în tot locul le văz și mă îngrozesc.
Ce-am făcut noi?!...

PALMIRA

Cine vine? tremur de viața ta.
Fugi, de mă iubești, m-ascultă, vino, aci nu mai sta!

ZEID

Lasă-mă, te depărtează! acest ticălos amor
Pentru ce să-mi poruncească acest prea groaznic omor?
Nu, crudo, nu: fără tine și fără porunca ta
N-aș fi putut niciodată nici cerul a asculta.

PALMIRA

Cu ce imputări grozave îndrăznești a m-apăsa!
Cît e mai nenorocită starea mea decît a ta!
Scumpe iubit, de Palmira aibi milă, de starea ei!

ZEID

Palmiro! ce chip vine să-ngrozească ochii mei?
(Zopir se arată pe șenă rezemat de altar.)

PALMIRA

Nenorocitul, cu moartea se silește-a se lupta,
Se tîraște plin de sînge; mă duc ajutor a-i da.

ZEID

Nu te mișca de aicea!

PALMIRA

Cugetul m-a sfîșiat.
Nu-mi mai poci stăpîni mila ce toată m-a zdrumicat,
Nu poci a-i mai sta-mprotivă, mă tîraște după ea.

ZOPIR *(vine sprijinit de dînsa)*

Ah! dă-mi mîna ta drept reazăm, ține-mă tu, fata mea!
(Șade.)
Zeid, tu fuseși acela viața a mi-o lua?
Plîngi! după furie mila veni în inima ta?

ȘENA V

ZOPIR, ZEID, PALMIRA, FANOR

FANOR

Ce priveliște grozavă! cerule!

ZOPIR

Pînă să nu mor
Pe Ercid să-l văz o dată!... Ah! ce, tu ai fost, Fanor?
Vezi ucigașu' nainte-mi!

FANOR

O, taină! duh îndemnător la rău!
Ucigaș nenorocite, cunoaște pe tatăl tău!

ZEID

Cine?

PALMIRA

El?

ZEID

El al meu tată?

ZOPIR

Cer!

FANOR

Ercid moartea văzînd,
Cum mă zări, el mă cheamă și-și dă sufletul strigînd:
„De mai e vreme, aleargă ș-întîmpin-un parucid,
Grăbește-te, smuge fierul din mîinile lui Zeid!
Al unei grozave taine păzitor nenorocit,
Mor d-a lui Mahomet mînă; păcatul m-a pedepsit.
Aleargă și lui Zopir spune că Zeid e fiul său,
Și Palmirii el e frate; mergi, întîmpină ast rău!“

ZEID

Tu?

PALMIRA

Frate?

ZOPIR

Ai mei fii! o, ceruri! natură! o, dumnezei!
Voi nu m-amăgeaţi atuncea cînd îmi vorbeaţi pentru ei,
Voi mă deşteptaţi atuncea. Ah! nenorocit Zeid!
Cine-a putut să te-ndemne l-acest mare omucid?

ZEID *(căzînd în genuche)*

Dragostea a datoriei şi către naţia mea,
Şi a mea recunoştinţă şi legea ce-mi poruncea,
Acelea ce muritorii li se-nchin şi le slăvesc,
Acelea îmi insuflară acest păcat păgînesc.
Dă-mi înapoi fierul asta, dă-mi-l, să te răzbun eu!

PALMIRA *(în genuche, oprind pe Zeid)*

Ah, părinte! ah, stăpîne! înfige-l în pieptul meu!
Eu l-acest păcat prea mare am îndemnat pe Zeid:
Nelegiuita unire preţ era p-ast parucid.

ZEID

Cerul n-are îndestule mijloace-a ne pedepsi.
Dă, izbeşte ucigaşii!

ZOPIR *(îmbrăţişindu-i)*

Poci... a vă... îmbrăţişa.
Cu relele ce-mi trimite cerul a vrut a uni
Vîrful groazelor cu vîrful bucuriei ce-aş simţi.
Eu mulţumesc soartei mele; eu mor, dar voi să trăiţi,
Voi, carii la ceasul morţii pe tatăl vostru găsiţi.
Fiii mei, Zeid, Palmiro! vă las acest jurămînt:
Pe sîngele meu ce curge, p-al naturei nume sfînt,
P-acest sînge ce-mi rămase, pe voi şi pe moartea mea
Vă răzbunaţi, răzbunaţi-mi, dar vedeţi a nu cădea!
Fiul meu, ceasul e-aproape focul de a răsufla

Şi cugetările mele drumul lor de a-şi lua:
Cerul l-ale mele rele puţin se milostivi;
Păcatul mîinilor tale e mijloc d-a-l curăţi.
Norodul de dimineaţă aici se va arăta,
Povăţuit d-al meu sînge un viclean va răsturna.
Aşteaptă pînă atuncea!

ZEID

Ah! acuma năvălesc
Să sparg, să sugrum o hiară şi moartea mea să găsesc!
Răzbunînd să-mi iau pedeapsa!

ŞENA VI

ZOPIR, ZEID, PALMIRA, FANOR, OMAR, suită

OMAR

Puneţi mîna pe Zeid!
Toţi pe Zopir ajutaţi-l, legaţi pe un omucid!
Mahomet a venit numai legile a apăra.

ZOPIR

O, cerule, pînă unde s-a-ntins răutatea sa!

ZEID

Maomet să mă pedepsească?

PALMIRA

Ei, ce fel?! tiran cumplit,
După un omor prea groaznec chiar de tine poruncit?!...

OMAR

Nu s-a dat nici o poruncă.

ZEID

Mi s-a căzut cu prisos;
La a mea credulitate ast preţ e cuviincios.

OMAR

Ostași, împliniți porunca!

PALMIRA

Nu, viclean, să te oprești!

OMAR

Doamna mea, dă ascultare, daca pe Zeid iubești.
Mahomet te ocrotește, și dreapta mînia sa,
Ce ca trăsnetul e gata, poți s-oprești asupra ta.
Lîng-al tău împărat, doamnă, după mine vei veni.

PALMIRA

Dumnezeu! d-atîtea groaze fă moarte-a mă mîntui!
(Iau pe Palmira și pe Zeid.)

ZOPIR

Mi-i iau dinainte, -o, ceruri! o, tată nenorocit!
Fierul care mă omoară e cu mult mai suferit.

FANOR

Ziua acum se renaște, norodul se v-aduna,
Întrarmat vine la tine gata a te apăra.

ZOPIR

Așa? Zeid fiu îmi este?

FANOR

N-ai să te mai îndoiești.

ZOPIR

O, grozăvii! O, natură!... ah!... vin' să mă sprijinești!
Eu mor! d-atîta cruzime mîntuiți... mari... dumnezei,
Doi fii ce-i mai văz... atuncea... cînd... îmi iau... viața... ei!

(Sfîrșitul actului al patrulea)

ACTUL V

ȘENA I

MAHOMET, OMAR, suită în fund

OMAR

Zopir e la ceasul morții, ș-acest norod spăimîntat
A-nceput s-ardice capul din pulbere apăsat.
Ai tăi prooroci cu mine dimpreună ne silim,
A lui Zopir omorîre cît putem tăgăduim:
Unora spunem că cerul, armat spre folosul tău,
Cu o sfîntă lovitură a vărsat sîngele său;
La alții ne-arătăm jalnici și gata să răzbunăm,
Și a ta milostivire și dreptate lăudăm.
Pretutindeni ne ascultă, d-al tău nume se sfiesc;
Iar rămășița-nlărmată celor ce se-mprotivesc
Este un trecător zgomot de valuri ce mai rămîn
După vifor și, slăbite, se lupt în al mării sîn,
Cînd seninu-mpărățește în cerul cel limpezit.

MAHOMET

Ș-aceste valuri să tacă! Omare, ai îngrijit
Din tabăr-a da porunca oastea a s-apropia?

OMAR

Astă-noapte în cetate intrînd, o povățuia
Osman, prin drumuri ascunse.

MAHOMET

Trebuie a război
În veci ș-a-nfrîna pe oameni, sau mai bine-a-i amăgi.

Zeid a aflat el oare că, orb în furia sa,
Chiar al tatălui său sînge a ajuns a îl vărsa?

OMAR

Cine-a putut să i-o spuie? căci taina, c-un bun mijloc,
E în vecinica uitare cu Ercid tot la un loc.
Zeid curînd după dînsul acolo îl va urma:
Am îngrijit și d-acesta în grab-a te curăța.
Cup-a deșărtat-o singur c-otrava ce i-am gătit,
Veninul într-al său sînge mîna lui a rîsipit!
Pîn-a nu-mplini păcatul, i-am făcut pedeapsa sa,
Și în vinele lui moartea începuse a lucra.
Acum este la-nchisoare și curînd va și muri;
Iar pe Palmira aicea am zis a o strejui.
Ea al planurilor tale drum e gat-a apuca:
Crezînd că pe Zeid scapă, orice-i zici va asculta.
A se scoate din 'chisoare i-am arătat că tu vrei,
Și tăcerea încă este pe fricoasa buz-a ei.
A ei inimă supusă și făcută-a te slăvi
Nu va-ndrăzni nici în taină asupra ta a cîrti.
Ești legiuitor, cap legii, împărat în țara ta,
Și Palmira a vieții-ți fericire va forma...
Iat-o c-o aduc la tine veștedă și tremurînd.

MAHOMET

Mergi, ofițirii adună, și zboară napoi curînd!

ȘENA II

MAHOMET, PALMIRA, suita Palmirei ș-a lui Mahomet

PALMIRA

Cerule! unde mă aflu?

MAHOMET

Oricînd înainte-mi vii,
Mîhnirea să îți lipsească, speriată să nu fii!
Eu a norodului soartă ș-a ta o am cumpănit.
Această-ntîmplare mare ce atît te-a îngrozit,
Palmiro, este o taină între mine ș-între cer.

Ușurată, ți s-ardică d-acum al robiei fier
Și, slobodă, ți se-ncepe d-aci fericirea ta.
D-ai suspinat, te gătește în veci a te bucura;
Pe Zeid mai mult nu plînge, și lasă în mîna mea
A oamenilor ursită cumpănindu-se să stea.
Numai l-a ta te gîndește; și daca eu te iubesc,
Daca Mahomet asupra-ți este c-un ochi părintesc,
Află c-o soartă mai mare, un titlu mai strălucit,
De-i fi vrednică de dînsul, poate că ți s-a gătit.
Pentru sărbătoarea slavei te roagă înflăcărat,
De Zeid ș-oricine altul să gîndești că n-au mai stat.
Cele dintîi simtimente de tot trebuie-a goni,
Pe lîngă slava la care n-ai fi-ndrăznit a gîndi.
Răspunde la bunătatea ce mă-ntrec a-ți arăta,
Urmează legilor mele ce lumei mă vezi a da!

PALMIRA

Ce legi? și ce bunătate? O, cer! cu vederea le treci?
Viclean înmuiat în sînge, ce-l leapăd, l-arunc în veci.
Al părinților mei gîde! astă ocară lipsea
Pe lîng-a ta vierșunare și ticăloșia mea.
O, Dumnezeu! nu te bucuri d-acest prooroc sfințit,
Om ce l-ai trimis din ceruri, împărat dumnezeit!
Spaimă ale cării furii turbate s-au săturat
Două inimi preacurate a le tăvăli-n păcat,
A le vedea ucigașe d-însuși părintele lor!
Tu, al slabei mele vîrste desfrînat amăgitor,
Pîngărit în al nostru sînge, ceri încă inima mea?
Bătrîn rușinat, nevrednic cerul de a-l mai vedea!
Nu, osînditele-ți gînduri încă nu le-ai sigurat,
Răsplătirea te așteaptă, vălul este sfîșiat.
Al meu tată te gonește, în veci te va îngrozi,
Din iad, din morți cu-al lui sînge în față te va izbi.
Norodul se întrarmează din gheara-ți a mîntui
A mea nevinovăție și drept a te pedepsi.
De ce nu poci cu-a mea mînă coasta ta a sfîșia,
Peste ai tăi, peste tine în sînge a înota?!
Dar Meca, Medin', Asia, la un loc pămîntul tot
Turbarea-ți, ipocrizia a o pedepsi nu pot.
Blestemul cerului cază peste ai tăi următori

Şi lumea cunoasc-odată pe aceşti amăgitori!
Religia ta să fie, după cum s-a-ntemeiat,
Întunerec şi orbire celui ce s-a-ncredinţat!
Adevărul s-o gonească şi fie învingător,
Să cază ea ruşinată cu-al ei întemeietor!
Osîndiţii ce te-or crede să n-aibă ceas fericit
Decît cînd s-or scălda-n sînge acelui nenorocit,
Şi moştenirea-ţi să fie, ce la ai tăi vei lăsa,
Turbarea, ipocrizia, singura avere-a ta!
În iad, cu-a cărui scrîşnire tu lumea o îngrozeşti,
Sugrumînd-o ca să crează cele care îi băsneşti,
Acel iad, locul turbării şi al muncilor de veci,
Gătit tiranilor lumei, tu acolo să petreci!
Pomenirea ta să piară, sau, şi de va mai ţinea,
Pe minciuni să şovăiască, p-asfel de temei să stea!
Asfel de recunoştinţe, acest fel de mulţumiri
Ţi se cade l-ale tale sălbatice îngrijiri.
Rugăciunile-nfocate, închinăciuni, jurămînt,
Ce mă-ndemni a ţi le face, tirane, acestea sînt.

MAHOMET

Că sînt vîndut o văz bine, însă te voi învăţa,
Oricine eşti, ca să afli subt stăpîn a te pleca.
A mea inimă cunoaşte...

ŞENA III

MAHOMET, PALMIRA, OMAR, ALI, suită

OMAR

Mahomet! tot s-a vădit:
Ercid, murind, pînă-n urmă taina a descoperit.
Norodul tot a aflat-o, temniţa de el s-a spart,
Tot se-ntrarmează, se mişcă, în picioare s-a sculat.
Împrotiva ta sălbatic urlă, turbează, răcnesc,
Şi cu dînşii ducînd mortul şi mai tare se-nvrăjbesc.
Zeid îi povăţuieşte şi, c-un glas răzvrătitor,
Îi cheamă ca să răzbune lui Zopir, tatălui lor.
Acest trup muiat în sînge este semnul d-adunat,

Unde aleargă norodul şi strigă înfuriat.
El este-nnecat în lacrămi, strigă deznădăjduit:
„Sînt ucigător de tată, vicleanul m-a amăgit!“
Răzbunarea-i ţine viaţa, fierbe de mînia sa:
Îţi blestemă dumnezeul, proorocii, legea ta;
Şi chiar cei ce astă-noapte era gata a sări
Să deschiză oastei tale porţile a năvăli,
Toţi în furia obştească aprinşi, de rîvnă-mbătaţi,
Ardică-mprotivă-ţi braţul, de răzbunare-nsetaţi.
„Răsplată! pedeapsă! moarte!“ din gură în gură zbor.

PALMIRA

Drepte cer, întoarce-ţi mila şi le fii într-ajutor!

MAHOMET *(către Omar)*

Ei bine! ce-ai a te teme?

OMAR

Sînt cîţiva ce te iubesc
Şi carii întru primejdii ca mine se întăresc;
Dar în viforul acesta nu pot a se-mprotivi,
Şi vin toţi pe lîngă tine vitejaşte a muri.

MAHOMET

Îi voi apăra eu singur; aci toţi vă adunaţi,
Şi cunoaşteţi pînă-n urmă subt ce-mpărat vă aflaţi!

ŞENA IV

MAHOMET, OMAR şi suita la o parte, ZEID şi norodul de alta,
PALMIRA la mijloc

ZEID *(cu sabia în mînă, dar slăbit de otravă)*

Norod, răzbunaţi pe tatăl, pe vicleanul apucaţi!

MAHOMET

Născut pentru a mea slujbă, pe stăpînul ascultaţi!

ZEID

N-ascultați l-această fiară, veniți!... Ah! mari dumnezei!
Ce nor des mă năpădește și-nnegrește ochii mei!
(Va să meargă și șovăiește.)
Loviți!... Cer! mor!

MAHOMET *(la o parte)*

Biruință!

PALMIRA *(aleargă la Zeid)*

Zeid, iată soarta ta!
Numai al tatălui sînge ai fost ursit a vărsa?

ZEID

Să-l izbim... Ah! mă apasă... nu știu care dumnezeu.
(Cade în brațele celor după lîngă sine.)

MAHOMET

Asfel va cădea nainte-mi orice protivnic al meu.
Duhuri fără de credință, d-o rîvnă oarbă porniți,
Ce pentru Zopir asupră-mi cu hula vă răzvrătiți,
Acest braț ce-a-nvățat lumea mărmurit-a să sfii,
El vă va pedepsi astăzi cutezînd a vă-ndoi.
Dumnezeu, care îmi dete trăsnetul ș-al său cuvînt,
D-oi vrea, pulbere vă face, și acum zburați în vînt!
Ticăloșilor, cunoașteți pe al său mijlocitor.
Între Zeid ș-între mine el fie judecător,
Acum, în ceasul acesta, cînd moare cel vinovat!

PALMIRA

Fratele meu! astă iazmă să se vază împărat!
Ei de glasul lui toți tremur și rămîn înmărmuriți.
Mahomet tot își dă legea acestor nenorociți.
Și tu, Zeid, asfel!

ZEID

Cerul dreaptă răsplată mi-a dat
Pentru cel fără de voie și groaznec al meu păcat.
În zadar virtutea însuși lăcuia-n sufletul meu;
Vezi și tremură, o, proclet, vezi pe dreptul Dumnezeu!
Daca și însuși greșala pedepsește brațul său,
Ce fulgere el gătește făcătorilor de rău!
O, cerule! dar pe dînsa scoate-o din păcatul meu!

PALMIRA

Nu, norod, pe al meu frate nu-l gonește Dumnezeu,
Otrava fără-ndoială...

MAHOMET *(curmîndu-i vorba și îndreptîndu-se către norod)*

Necredincioși! ispitiți
Țesături vrednici d-osîndă asupră-mi să mai urziți?
Vedeți ca ce fel de drepturi cerul mi-a încredințat,
Cum și natura, și moartea glasul meu au ascultat.
Moartea, ce mi se supune și e-ntr-al meu ajutor,
Răzbunarea-mi p-a lui frunte v-o arată tutulor.
Moartea-așteapt-a mea poruncă și pe voi a năpădi!
Asfel toți ai mei protivnici urgia mea vor simți,
Și voi pedepsi tot asfel cele mai mici rătăciri,
A inimii răzvrătire sau cele mai mici gîndiri.
De mai vedeți azi lumina trebuie, nesimțitori,
Să cunoașteți a mea milă, căria sînteți datori.
Mergeți, alergați la templu, mînia mea a-mblînzi!
(Norodul se trage.)

PALMIRA *(oprindu-l)*

Stați! vedeți că p-al meu frate tiranul îl otrăvi.
Fiară! asfel cu-a lui moarte de păcat te-ai curățit,
Prin nelegiuiri, viclene, tu te-ai îndumnezeit.
Tu, al familiii mele nimicit ucigător,
Ardică-mi ș-a mea viață, gîde împărățitor!
Fratele meu, objet jalnic unui plin de groaze-amor,
Cel puțin viu după tine.
(Se aruncă în cuțiul fratelui său.)

MAHOMET

Curînd opriți-o!

PALMIRA

Eu mor!
Scap d-a te mai vedea-n ochii-mi, amăgitor desfrînat!
Mă mîngîi că, după moarte-mi, Dumnezeu mai îndurat
Pentru nevinovați are un viitor mai plăcut.
Tu-mpărățește, că lumea pentru tirani s-a făcut!

MAHOMET

Am pierdut-o!... ah! prea scumpă jărtfă ce-am înjunghiat eu!
Și mă văz lipsit de singur prețul păcatului meu!
Al dulcilor sale zile vrăjmașul cel mai cumplit,
Biruind ș-atotputernic, singur eu m-am pedepsit!
Sînt dar și mustrări de cuget! o, cer! o, dreptatea ta!
În inima mea păcatul a înfipt pedeapsa sa.
Dumnezeu! care prin mine ticăloșii muritori
Am făcut să te slăvească și să-ți fie-nchinători,
Mijloc foarte-ndămînatic cugetile-mi să-mplinesc,
Căruia am adus hulă și de care mă-ngrozesc!
Lumea cînd mă fericește, atunci mă simț osîndit,
Ș-în zadar înfrunt săgeata de care mă văz izbit.
Aș vrea să m-amăgesc singur cînd lumea am înșălat;
Dar păcatul mă gonește și mi-e-n veci înfățișat.
Nenorociți fii și tată ce trufiii-mi am jărtfit!
Răzbunați pe voi, pămîntul, cerul căruі am hulit!
Inima-mi nenorocită și viața-mi o luați
Și lumea d-a mele furii și urgie o scăpați!
Iar tu-nneacă pomenirea rușinei ce mi-ar cădea,
Ascunde tu slăbiciunea și păstrează slava mea!
Eu am să cîrmuiesc lumea ca un însuși Dumnezeu;
Cînd se va deștepta omul, e sfărîmat șeptrul meu[1].

(Altfel:
Am pierdut-o!... Las' să piară oricare nenorocit
Ce va-ndrăzni să răscoale un cuget de osîndit.
Sîngele numai înneacă vechile obicinuiri
Și moartea astupă gura războinicelor cîrtiri.
Conștiința?... e bătaie pentru acel nimicit
Ce e născut să nu-și vază nici un cuget împlinit:
Satan în veci este vesel, pentru că-n veci cu folos
A știut să nu se-njuge l-acest obicei fricos.
Legea nu mă osîndește, pentru că singur o fac,
Și acel ce murmuiește eu cu trăsnetu-l împac. —
Palmiro, dragă ființă! tu puteai îns-a trăi,
Numai moartea ta în lume putu a mă umili...
Dar, d-am ajuns l-al meu cuget, nimica nu am pierdut:
Ambiția legăminte în veci nu a cunoscut.
Drumul cel mai drept al slavei aicea jos pre pămînt
Foarte des se îndreptează și prin locul cel mai sfînt;
Și prin inima de tată ea își are drumul său.
De te abați, ai pierdut-o: sparge-o și-ți fă locul tău...
În drumul meu este moartea înainte-mergător,
Și peste ale ei jărtfe am trecut triumfător.
Ca să curăț Arabia de basne ce-o amăgea,
Îi trebuia o credință oricum a se-ntemeia;
Și totdauna credința-mi va fi lumei spre folos,
Pînă cînd va ieși alta ca să o doboare jos;
Atunci ea va pieri, poate, însă nu și slava mea:
Vremea în veci va cinsti-o și se va sfii de ea.
Daca am amăgit lumea, datoria mi-am făcut:
Slava-mi cea mai mare este pentru că o am putut.
Nenorociți sînt aceia ce pre sine s-amăgesc.
Eu, ca dătător de lege, trebuia să o-ntăresc.
E vrednic d-a sa robie cela ce va rob a fi;
Vrednic e de amăgire cine stă a s-amăgi.
Prin minuni orice credință temeiul și l-a avut;
Minuni sînt vorbele mele de le-am adus de crezut.
Printr-însele a mea lege a ajuns a se sfinți,
Și moartea va fi pedeapsa celui ce-o va ispiti.

I. Eliad.)

Sfîrșitul **Fanatismului**

---

[1] Mahomet părîndu-se traducătorului foarte slăbit, micșorat înaintea lui Omar, și prin mustrarea cugetului desființînd interesul urei din inima cititorului, însuflînd oarecare milă, a vrut prin versurile următoare să păstreze pînă în sfîrșit haracterul lui cel sîngeratic *(n. trad.)*. — Parantezele între care dăm această variantă originală a replicii lui Mahomet ne aparțin *(n. ed.)*.

MOLIÈRE

AMFITRION

COMEDIE ÎN TREI ACTE

ACTORII

JOE, subt figura lui Amfitrion
MERCUR, subt figura Sosiei
AMFITRION, general al tebanilor
ALCMENA, soția lui Amfitrion
CLEANTA, slujnica Alcmenii și nevasta lui Sosia
ARGATIFONTIDA
NAUCRATES } căpitani tebani
POLIDAS
POSICLES
SOSIA, sluga lui Amfitrion
⟨NOAPTEA⟩

(Șena se socotește în Teba, înaintea palatului lui Amfitrion.)

PROLOG

MERCUR (pe un nor) și NOAPTEA (intr-un car tras de doi cai)

MERCUR

Drum bun, dragă noapte, fă bine și oprește puțin! am două vorbe să-ți spui din partea lui Joe.

NOAPTEA

A! a! Dumneata ești, domnule Mercur! cine te-ar fi cunoscut în această stare?!

MERCUR

În credință, sînt foarte ostenit de atîtea treburi cu care mă încarcă Joe, și mă pusei pe acest nor a mă odihni așteptîndu-te ca să vii.

NOAPTEA

Ai greșală, Mercur, și nu-ți iei socoteala; șade bine zeilor să zică că sînt osteniți?

MERCUR

Și ce! zeii sînt de fier?!

NOAPTEA

Nu, dar trebuie cineva totdauna să păzească cuviința; sînt niște vorbe care micșorează această mărime și trebuie să le lase cineva numai pe seama oamenilor

MERCUR

Dumitale ce-ți pasă? dumneata, frumușico, ai o trăsură și într-însa te trag caii, ca pe o doamnă, unde îți este voia; dar cu mine nu merge treaba tot așa, căci poeții tutulor zeilor le-au dat cîte o trăsură; mie însă, care sînt vestitorul și curierul celui mai mare zeu, care alerg neîncetat a împlini toate poruncile lui și care, mai mult decît oricine, am trebuință de alergat, mie nu mi-au dat nici o trăsură.

NOAPTEA

Și ce putere ai să faci? poeții fac lucrurile după capricele lor. Nu este numai astă nerozie ce fac ei; cu toate acestea, tot nu ai a te plînge atîta împrotiva lor, căci aripile ce ai la picioare este un dar care tot ei au îngrijit ca să ți-l facă.

MERCUR

Negreșit, dar ca să meargă cineva mai iute, va să zică că se ostenește mai puțin?

NOAPTEA

Să lăsăm acestea, domnule Mercur, să venim la aceea pentru care ne este vorba.

MERCUR

Vorba ne este de Joe, după cum ți-am spus. El are trebuință astă-seară de întunecosul tău acoperiș la o pricină de cele plăcute ce îi făgăduiește un nou amor. Mi se pare că aceste spiculații ale lui nu îți sînt nouă; prea des el lasă cerul, ca să viziteze pămîntul; și crez că nu-ți este necunoscut că acest stăpîn al zeilor îi place să ia trup de om pentru frumuseți muritoare, și născocește felurimi de mijloace ingenioase ca să aducă în apele sale și pe cele mai aspre și neînduplecate. Acum ochii cei frumoși ai Alcmenii l-au pătruns; și în vreme ce Amfitrion, bărbatul ei, comandă oștirile tebane pe cîmpurile Beotice, el acuma i-a luat forma, și subt dînsa voiește să-și facă toate intrigile. Această pereche sînt de curînd luați și încă se bucură întru toate glumele și dulcețile nunții, în brațele celui mai tînăr amor; însuși prin această dragoste Joe își va săvîrși toate dorințele, și născocirea lui este folositoare; căci almintrelea nu știu, zău, daca cineva, luînd figura bărbatului, ar putea să facă vreo treabă sau vro izbîndă lîngă nevastă.

NOAPTEA

Mă tot mir de Joe, și nu mă poci pricepe cum îi trece prin cap atîtea schimbări la față; a se schimba în om tot mai vine la socoteală, dar să vază cineva pe Joe taur, șarpe, lebădă, ploaie și altele, nu știe cineva ce să zică; și nu mă prinde nici o mirare cînd auz lumea vorbind de dînsul. Dar să venim iar la vorba noastră: de mine ce trebuință are? și la ce poci să-i fiu de ajutor?

MERCUR

Să faci bine a ținea caii mai încet, ca să mulțumești sufletul lui cel înflăcărat cu o noapte mai desfătătoare și îndelungată, să întîrzii ceasurile lui de mulțumire și să faci să mai zăbovească ziua.

NOAPTEA

Frumoasă treabă! Joe îmi dă o slujbă pe care cei ce o fac nu prea au nume bun.

MERCUR

Cu acest fel de treabă se micșorează cineva cînd o face pentru obraze de jos: cei mari nu știi dumneata că ce fac toate sînt frumoase și bune, ba încă slujăsc și de pildă?

NOAPTEA

Asupra acestor pricini dumneata ai mai multă încercare decît mine; și ca să priimesc slujba, trebuie să-mi dai oareșicare povețe.

MERCUR

Așa! Cocoană Noapte, mai încet cu nevinovăția, mă rog: tocmai dumneata nu poți să fii atîta fără încercare; în lume îți merge numele că ești martură de față la atîtea fapte galante, — și apoi o să-mi arăți pe nevinovata?

NOAPTEA

Să lăsăm glumele la o parte, să fim aceea ce sîntem și să nu dăm pricină de rîs oamenilor, dînd pe față adevărurile noastre.

MERCUR

Adio, eu mă duc la treaba mea; am să mă dezbrac de forma lui Mercur și să mă schimb în figura slugii lui Amfitrion.

NOAPTEA

Eu în acest emisferiu, dimpreună cu întunecoasa mea suită, mă duc să fac o pauză.

MERCUR

Adio, Noapte!

NOAPTEA

Adio, Mercur!

(Mercur se dă jos din nor și Noaptea petrece teatrul.)

Sfîrșitul Prologului

ACTUL I

ȘENA I

SOSIA

Cine e acolo? — He! cu tot pasul mi se înmulțește și frica. A! ce îndrăzneală nepomenită să meargă cineva pe vremea asta! stăpînul meu încărcat de slavă cum își bate joc de mine! — Ce este! De avea el vreo milă de omenire, mă trimetea el pe o acest fel de noapte grozavă? și ca să mă duc să vestesc întoarcerea și biruința lui, nu putea s-aștepte pînă se va face ziuă? Sosio! la ce fel de slugărie sînt ursite zilele tale! soarta noastră, a slugilor, este mult mai nenorocită pe lîngă cei mari; ei gîndesc că toate din lume sînt făcute pentru dînșii a li să jărtfi. Ziuă, noapte, vînt, ploaie, piatră, primejdie, căldură, frig, cum vor da porunca trebuie să zbori; douăzeci de ani de i-ai sluji, tot atîta face. Cel mai mic capriciu sau codire îl umple de mînie, care se sparge în capul nostru. Cu toate acestea, sufletul nostru nesimțitor se îngîmfează cu o deșartă cinste că sîntem aproape de dînșii, *că sîntem omul cutăruia*, și ne mulțumim cu părerea cea greșită a celorlalți, ce ne numesc fericiți. În zadar de multe ori hotărîm să nu mai șădem; cel mai mic favor, o mică aruncătură de ochi mai cu blîndețe ne înșală și ne îndatorează și mai mult... Dar, în sfîrșit, prin întunerec zăresc casa, și frica mi se mai potolește. Acuma trebuie să mă socotesc ce o să zic cînd voi intra la stăpînă-mea; trebuie să-i fac o descriere a oastei și a războiului cu vrăjmașii. Dar ce dracu' o să-i spui cînd eu nu m-am aflat acolo? însă fie, să vorbim de toate pe larg, ca și cînd aș fi fost martur de față. Cîți oameni povestesc de bătălii care nici nu le-au văzut cu ochii! dar ca să-mi joc rola fără greutate, trebuie să facem încercare. — Să zicem c-aici este casa unde eu o să intru ca un curier sau sol, și felenarul să zicem că este stăpîna mea, cu care am să vorbesc.

(Pune felinarul jos.)

Doamnă, Amfitrion, stăpînul meu și soțul dumitale... (frumos! bine am început!) plin de dragoste și de frumusețea dumitale, dintre toți a voit a mă alege pe mine ca să-ți vestesc izbîndele sale și dorința a se vedea aproape de dumneata. — „Ah! întru adevăr, sărmane Sosio, mi se umple inima de bucurie unde te văzui.“ — Doamnă, îmi faci mare cinste, încît soarta mea este să o rîvnească cineva. (Înfricoșat răspuns!) — „Cum se află Amfitrion?“ — Doamnă, în prilejurile ce îi arată slava, este plin de îndrăzneală, și amintrelea sănătos, tare, mare. (Toată vorba cu răspuns!) — „Cînd vine, cînd cu întoarcerea lui cea dorită o să-mi liniștească sufletul?“ — Cît mai curînd va putea, stăpîna mea, și încă și mai curînd după cît dorește inima sa. — „Ah! dar în ce fel de stare l-a dus războiul? ce zice el? ce face? mulțumește-mi sufletul!“ — El zice mai puțin după cît face, doamnă, și face să tremure vrăjmașii. (La dracul! de unde le mai scoate duhul meu atîtea frumusețe de vorbe?). — „Ce fac vrăjmașii? în care stare se află?“ — Ei, doamnă, n-au putut să stea înaintea puterii noastre, noi i-am tăiat bucățele. Pe căpetenia lor, Pterela, l-am omorît, am luat Teleba cu asalt; și acuma în port toate răsună de izbîndele noastre. — „Ah! ce biruințe! o, cerule! cine ar fi putut vreodată să crează? mai spune, Sosio, această întîmplare!“ — Prea bucuros, stăpîna mea, și fără a mă îngîmfa de slavă, cu mare înțelepciune poci să-ți vorbesc de amăruntúrile acestii biruințe. Închipuiește-ți doamnă, că Teleba este de partea asta. *(Sosia arată locurile pe palma sa.)* Această cetate, întru adevăr, este așa de mare ca și Teba. Rîul curge, cum am zice, p-aicea. Aici vitejii noștri s-au așăzat cu tabăra, și dîncoaci era vrăjmașii. Pe un deal, în partea asta, era pezestrimea lor, și mai la vale, d-a dreapta, era călărimea. După ce am îndreptat rugăciunile către zei și s-a dat poruncile, s-a dat și semnul de război. Vrăjmașul se socoti la început să ne taie fărîme, și din călăreții săi făcu trei cete; dar noi numaidecît le-am tăiat toată pofta, și iată cum: aci avangardia noastră era foarte însuflețită; colo era săgetătorii lui Creon, righii nostru; și dincoaci, corpul de armie *(se aude un zgomot)* care la început... Stăi! corpului de armie îi e frică, — mi se pare c-auz un zgomot.

ȘENA II

MERCUR și SOSIA

MERCUR *(subt figura lui Sosia, ieșind din casa lui Amfitrion)*

Subt acest chip, care seamănă cu dînsul, să gonim dintr-acest loc pe acest turburător, a cărui venire supărătoare poate să turbure plăcerea ce amorezații noștri gustă împreună.

SOSIA *(fără a vedea pe Mercur)*

Inima mea, cît să fie, puțin se liniștește, și mă socotesc să nu fie nimica; cu toate acestea, nu știu de ce mă tem de o întîmplare grozavă! să intru înlăuntru, să-mi isprăvesc vorba.

MERCUR *(la o parte)*

Poate că vei fi mai tare decît mine ca să nu poci a te opri, și încă cu paguba ta.

SOSIA *(fără să vază pe Mercur)*

Asfel de noapte lungă ca aceasta n-am mai pomenit: trebuie negreșit, de cînd eu sînt pe drum, sau că stăpînul meu să fi gîndit că seara e dimineață, sau că soarele astă-seară a băut mult, și acum îl atîrnă somnul de nu poate să se deștepte.

MERCUR *(la o parte)*

Cu ce fel de nesmerenie acest obraznic vorbește de zei! numaidecît brațul meu îl va învăța pe el minte. O să fac un rîs nepomenit eu cu el astă-seară: dimpreună cu asemănarea lui o să-i iau și numele.

SOSIA *(zărind de departe pe Mercur)*

A! pre legea mea, eu aveam dreptate; m-am topit, săracul de mine. Dinaintea casii noastre zăresc un om care, după cum să vede, nu-mi dă semne de bine; dar ca s-arăt că nu mi-e frică, să mă fac că cînt d-aici. *(Cîntă.)*

MERCUR

Cine este obraznicul acela care și-a luat atîta îndrăzneală și cu cîntarea lui nu mă lasă în pace? *(Cu cît Mercur vorbește, cu atîta Sosia își moleșește glasul.)* Păsemne că va să-mi gătesc pumnul.

SOSIA *(la o parte)*

Negreșit că omului asta nu-i place muzica.

MERCUR

Mai mult d-o săptămînă e de cînd n-am găsit pă niminea să-i rup oasele: cu odihna brațul meu își pierde puterea, și acum caut un spate ca să nu-mi uit a bate.

SOSIA *(la o parte)*

Ce dracu' de om e asta? fiori de moarte simț că mi-a stăpînit sufletul. Dar de ce iar să-mi fie atîta frică? poate că și el are tot această groază unde mă vede; și de aceea îmi vorbește așa, ca să-mi arate că nu-i e frică; negreșit, nu trebuie să mă las să gîndească el că sînt vrun nerod. Și de nu sînt atîta de îndrăzneț, dar trebuie să mă prefac, să mă arăt cu inimă. El este singur ca și mine, eu sînt puternic, stăpîn am bun, la ușă mare slujăsc, și casa ne este aci.

MERCUR

Cine e acolo?

SOSIA

Eu!

MERCUR

Cine eu?

SOSIA

Eu. *(La o parte:)* Curaj, Sosio!

MERCUR

Dar ce meserie ai tu? spune-mi!

SOSIA

A fi om și a vorbi.

MERCUR

Ești tu stăpîn sau slugă?

SOSIA

Cum o vrea cineva să mă ia.

MERCUR

Unde mergi?

SOSIA

Unde am de gînd și unde îmi place.

MERCUR

Dar vezi că mie nu-mi place.

SOSIA

Mie îmi place.

MERCUR

Hoțule, cu voie sau fără voie acuma te fac eu să-mi spui ce faci tu, de unde vii p-astă vreme, unde mergi și al cui ești.

SOSIA

Eu fac și bine și rău, unul după altul; viu d-acolo, mă duc acolo și sînt al stăpînu-meu.

MERCUR

Tu vrei s-arăți că ești cu duh și te văz că ai de gînd să-mi arăți că ești ceva; dar mie îmi vine poftă să-ți dau o palmă, ca să-ți arăt cine sînt.

SOSIA

Cui? Mie?!

MERCUR

Ție, și iacătă *(și i-o șterge)*.

SOSIA

A! a! mai încet!

MERCUR

Nu e nimica, asta fu ca să rîdem și ca să-ți răspunz la vorbele tale.

SOSIA

Dar ce fel, fără să-ți zică cineva ceva, dai asfel de palme grozave?!

MERCUR

Astea sînt niște palme de rînd, sînt cînd voi eu să mîngîi pe cineva.

SOSIA

Ai parte că eu sînt cam moale la fire, dar de aș fi fost și eu inimos ca tine, s-ar fi făcut lucrul dracului, ai fi văzut tu atunci.

MERCUR

Pînă acum încă toate acestea sînt nimic; d-acum înainte vom vedea și altele; dar acum să ne urmăm vorba noastră.

SOSIA

Eu nu m-amestic, eu îmi caut treaba mea.

MERCUR *(oprind pe Sosia)*

Unde te duci?

SOSIA

Ce-ți pasă?

MERCUR

Eu voi să știu unde te duci.

SOSIA

Să zic să-mi deschiză poarta asta; dar tu de ce mă oprești?

MERCUR

Daca vei obrăznici pînă acolo ca să te apropii de dînsa, eu numaidecît fac să plouă pe spinare-ți un vifor de pumni.

SOSIA

Dar ce, tu cu înfricoșările tale vei să mă oprești să nu intru la noi?

MERCUR

Ce fel la voi?

SOSIA

Dară, la noi.

MERCUR

Ah! hoțul! și ce, tu zici că ții de casa asta?

SOSIA

Negreșit; nu este a lui Amfitrion?

MERCUR

Ei! și ce-a ieșit d-acolo?

SOSIA

Eu sînt sluga lui.

MERCUR

Tu?

SOSIA

Eu.

MERCUR

Sluga lui?

SOSIA

Negreșit.

MERCUR

Sluga lui Amfitrion?

SOSIA

A lui Amfitrion, a lui.

MERCUR

Cum te cheamă?

SOSIA

Sosia.

MERCUR

Cum se poate?

SOSIA

Sosia.

MERCUR

Ascultă! Tu astăzi nu scapi de mîna mea.

SOSIA

Pentru ce? ce turbare este asta în tine?

MERCUR

Cine ți-a dat, spune-mi, nasul asta să iei numele lui Sosia?

SOSIA

Eu, și nu l-am luat niciodată, ci totdauna l-am avut.

MERCUR

Auzi, minciuna dracului! și obrăznicie neauzită! tu îndrăznești să mă induplеci că Sosia este numele tău?

SOSIA

Negreșit, și cu cuvînt pînă la cer de mare; căci dumnezeii așa au vrut, să nu poci să zic ba și ca eu să nu fiu altceva decît eu.

MERCUR *(necăjit)*

Eu văz că cu ciomăgitul numai o scot la cale cu tine! *(Începe a da.)*

SOSIA

Dreptate! oameni! noroade! săriți!

MERCUR

Și încă mai strigi, spînzuratule?

SOSIA

Și cum? mă omori cu bătaia ș-apoi vrei să și tac?

MERCUR

Brațul meu asfel...

SOSIA

Nu este nimic, să zicem c-ai biruit, dar să-ți spui de ce: m-ai găsit pe mine fără îndrăzneală, și e o fanfaronie curată cînd cineva va să-și arate puterea cu o inimă slabă. A bate cineva un om va să zică că n-are suflet frumos și că inima îi este foarte urîtă.

MERCUR

Ei bine acuma, tot mai ești Sosia?

SOSIA

Loviturile tale nu crez să prefacă pe oameni, și toată schimbarea ce găsesc în mine nu este alta decît să fiu Sosia bătut.

MERCUR *(amerințînd)*

Încă? alți o mie de pumni pentru această obrăznicie!

SOSIA

Pentru dumnezei, fă armistiție cu pumnii tăi!

MERCUR

Fă și tu cu obrăznicia ta!

SOSIA

Oricum vei voi, eu tac; lupta și sfada este nepotrivită între noi.

MERCUR

Mai ești Sosia? spune-mi, hoțule!

SOSIA

Sînt, vai de mine, aceea ce vei voi! hotărăște-mi numele, soarta, toate după voia ta; brațul tău peste toate te-a făcut stăpîn.

MERCUR

Numele tău, după cum zici, era Sosia? e?

SOSIA

Așa este, pînă aci eu nu aveam nici o îndoială, dar pumnii tăi mă făcură să văz că nu este adevărat.

MERCUR

Eu sînt acela care mă numesc Sosia.

SOSIA

Tu Sosia?

MERCUR

Dar, Sosia; și de va îndrăzni cineva să zică că este el, să-și deschiză ochii-n patru, săracul!

SOSIA *(la o parte)*

Cerule! și acuma să mă tăgăduiesc eu singur și un viclean să vie să-mi răpească numele?

MERCUR

Pintre dinții tăi mi se pare că nu știu ce bolborosești.

SOSIA

Nu; dar pentru numele cerului, dă-mi voie să-ți vorbesc numai o vorbă.

MERCUR

Vorbește!

SOSIA

Dar făgăduiește-mi, mă rog, că vor înceta loviturile; să iscălim pacea!

MERCUR

Fie, zi! acest articol ți-l las.

SOSIA

De unde îți veni această fantezie? ce ți-a venit să-mi iei cu d-a sila numele? și chiar de ai fi un demon, poți tu să faci ca eu să nu fiu eu, să nu fiu Sosia?

MERCUR *(ardicîndb astonul)*

Cum poți tu?...

SOSIA

A, mai încet! adu-ți aminte că am încheiat pace

MERCUR

Ce, viclene, șiretule, hoțule...

SOSIA

Ocări zi cît vei vrea; ele sînt niște răni mai ușoare, și eu sufer, nu sînt de aceia care să mă mîniu.

MERCUR

Sosia zici că ești tu?

SOSIA

Dară; ce basnu deșărt...

MERCUR

Su, acuma rup pacea; îmi iau vorba îndărăt.

SOSIA

Nu-mi pasă, eu nu poci să mă tăgăduiesc și să sufer o poveste ce nu poate să mă înduplece. A fi eu aceea ce sînt nu cumva este în puterea ta? și poci vrodată să încetez de a fi eu? unde s-a mai pomenit acest fel de lucru? ce! dorm eu sau visez? nu cumva mintea mi-e zăpăcită? nu simț eu prea bine că sînt deștept? nu sînt eu în simțirile mele? stăpînul meu Amfitrion nu m-a trimis aici către Alcmena, soția sa? nu sînt eu dator, lăudînd flacăra inimii lui, să-i povestesc ei cele ce ni s-a întîmplat cu vrăjmașii? Nu plecai și nu sosii eu aci de la port? Nu țineam eu adineaorea un felinar în mînă? Nu te găsii eu acuși dinaintea casei noastre? Nu-ți vorbii eu foarte omenește? nu-mi stătuși tu împotrivă și mă opriși ca să nu intru în curtea, în casa noastră? Nu-ți sfîrșiși tu toată turbarea pă bietele mele spate? Cine mîncă atîtea bătăi decît eu? Ah! toate acestea sînt prea adevărate, și bine era să nu fi fost toate! încetează, dară, de a-ți mai bate joc de soarta unui nenorocit, și lasă-mă să-mi caut de treabă.

MERCUR

Stăi, unde mergi? un pas de vei mai face, vai de spatele tale! toată mînia mea cea dreaptă se descarcă pe dînsele. Toate cîte ziseși pînă acuma sînt ale mele și eu le-am pățit, afară de bătăi; numai ele sînt pe seama ta.

SOSIA

Azi de dimineață n-am plecat eu din corabie? (acest felinar știe); Amfitrion nu m-a trimis pe mine din tabără către Alcmena, nevasta sa?

MERCUR

Minți. Pă mine m-a trimis Amfitrion către nevasta sa; eu sînt care am plecat și am ajuns aci din portul

Persic; eu sînt care viu să vestesc vitejia lui, care ne-a făcut a cîștiga biruința și a răsturna pe căpetenia vrăjmașilor noștri. În sfîrșit, eu sînt Sosia, și, spre mai bună dovadă, fiul lui Dav păstorului celui cinstit, fratele lui Arpag, care a murit prin locuri streine, bărbatul Cleantii cei cuminte; eu sînt care în Teba am pățit atîtea și am mîncat bătăi, fără să zic nimic; eu sînt pe care oarecînd beții m-au însemnat cu tibișir pe spate, căci am fost om cinstit.

SOSIA *(singur la o parte)*

Are dreptate, cel puțin n-ar fi putut să știe acestea daca n-ar fi fost Sosia; sînt într-o asfel de amestecătură, încît singur am început să crez că el poate să fie Sosia. Talia, chipul, faptele, toate mă încredințează; dar să-i mai fac cîteva întrebări, ca să mă dăslușăsc mai bine. *(Tare:)* Din prăzile ce am luat de la vrăjmași, lui Amfitrion ce i-a căzut în parte? de? de?

MERCUR

Cinci diamanturi foarte mari ferecate la un loc cu care căpetenia lor se împodobea ca cu un lucru rar.

SOSIA

Pentru cine a hotărît el acest bogat odor?

MERCUR

Pentru nevasta lui, cu care voiește să o vază împodobită.

SOSIA

Dar acum unde l-a pus el ca să-l păstreze?

MERCUR

Într-o cutiuță pecetluită cu pecetia chiar a stăpnă-meu.

SOSIA *(la o parte)*

La orice-l întreb, știe ca dracul; și acum am început a mă îndoi de mine. — El cu puterea și în silă se făcu Sosia, și poate să fie și cu cuvintele ce are; cu toate acestea, cînd mă pipăi și îmi aduc aminte, mi se pare că eu sînt eu. Unde poci eu să aflu o lumină ca să mă descurce din aceea ce văz? Acelea ce le-am făcut eu singur și n-a putut nimeni să le vază decît eu, nimeni nu poate să le știe. — A! să-l întreb acum un lucru, să-l iau de scurt. *(Tare:)* Cînd ai noștri se bătea, tu ce făceai din cort, și unde ai fugit să te ascunzi?

MERCUR

De la o șuncă...

SOSIA *(încet)*

Ei! nu e de vorbă!

MERCUR

Ce scotocind, am tăiat două bucăți bune și, ciordind și o ploscă cu vin d-ăla de care se păstrează și de care numai văzîndu-l îți lasă gura apă, trăsei o dată și luai curaj în locul voinicilor noștri ce se bătea.

SOSIA *(la o parte)*

Această dovadă este singură care îi dă dreptate, și n-are ce mai zice cineva, afară numai daca n-o fi fost el în ploscă. *(Tare:)* La dovezile ce îmi dai, eu nu poci să mai tăgăduiesc că tu nu ești Sosia, și iată îmi dau glasul. Dar daca tu ești Sosia, spune-mi — așa să trăiești! — eu cine vei să fiu? pentru că negreșit trebuie să fiu și eu cineva!

MERCUR

Cînd eu nu voi mai fi Sosia, atuncea să fii tu; dar pînă voi fi eu, să nu care cumva să-ți treacă prin gînd să zici că ești tu, că te sting!

SOSIA

Toată amestecătura aceasta îmi aduce sufletul în dinți, și cuvîntul mă face să înțeleg că eu nu sînt eu. Dar, în sfîrșit, trebuie să isprăvim, și calea a mai scurtă pentru mine este să intru aci înlăuntru.

MERCUR

Ce, Aghiuță! iar ți-a venit poftă de bătaie?

SOSIA *(bătut)*

Aoleo! ce este asta?! o, dumnezei! el bate de ce merge mai rău, și spatele mele nu se mai vindecă o lună de zile; să-l las dracului încolo — ce-mi mai pui mintea cu dînsul? —, să mă întorc iar la port! O, cerule! am făcut o minunată solie!

MERCUR *(singur)*

În sfîrșit, îl făcui să fugă; lasă-l că-i va fi, daca ș-a cătat-o! — Dar iată că văz pe Joe că vine cu Alcmena; o! cu ce dragoste o ține!

ȘENA III

JOE (sub figura lui Amfitrion), ALCMENA, CLEANTA, MERCUR

JOE

Scumpă Alcmeno, zi să nu se apropie cu făcliile de noi. Cu toate că ele îmi pricinuiesc mulțumirea de a te vedea mai bine, însă poate să mă vază cineva și să se afle că am venit aici, în vreme ce eu voiesc să o țiu tăinuită aceasta. Dragostea mea, pe care o strimtora toate grijile cele strălucitoare întru care mă ținea legat slava armelor noastre, m-a făcut să fur cîteva minute din datoriile mele, minute care amorul mi le-a înlesnit să fiu lîngă tine. Acest furtișag, ce l-a consfințit a mea inimă la frumusețile tale, poate să fie defăimat în gura publicului, și de aceea voiesc pentru martur la această furișare a mea numai pe aceea ce poate să mă ierte.

ALCMENA

Eu iau, o, Amfitrion, o mare parte la slava ce se răspîndește pentru strălucitele tale izbînzi; și strălucirea biruinței tale atinge părțile cele mai simțitoare ale inimii mele; însă cînd văz că această cinste fatală depărtează de mine pe cela ce iubesc, nu poci a mă stăpîni, în dragostea mea cea mare, ca să nu-i gîndesc rău, a dori să se sfîrșască odată și să mă rog dumnezeilor neîncetat împrotiva aceștii preaînalte porunci care te făcu general al tebanilor. Cu adevărat dulce este a vedea, dupe o biruință întru slavă, pe acela ce iubește cineva, însă între primejdiile cele amestecate la această slavă, vai! ce fier ars este neîncetat înfipt în inimă! De cîte groaze nu-și are cineva rănit sufletul la cea mai mică șoptă și vorbă ce aud în lume! Ce groaze pot să fie mai mari decît acelea de care este coprinsă cugetarea și nu poate a se mîngîia? și din laurele cu care se încoronează un vingător, partea ce ar lua cineva la această înaltă cinste poate să prețuiască și să răscumpere aceea ce simte dragostea inimii ce în tot minutul tremură pentru acela ce iubește?

JOE

Nimic nu văz în tine care să nu adaoge focul meu întru toate eu văz o inimă cu totul înflăcărată, și îți mărturisesc că nimic nu este mai plăcut decît a afla atîta dragoste în acela ce iubește cineva. Însă, de îndrăznesc să zic, un lucru mă supără la tinerile simtimente ce mă faci să văz; și ca să le gust cum se cade, amorul meu, scumpă Alcmeno, ar cere ca aci să nu se amestice nimic care să fie drept datorie. Eu voiesc ca numai la flacăra ta către a mea singură persoană să fiu dator toate aceste dragosti ce priimesc de la tine, și nicidecum nu voi ca să mi le dai acestea pentru calitatea că îți sînt bărbat.

ALCMENA

Cu toate acestea, numai la acest nume flacăra care mă arde poci fără sfială a o arăta lumei. Și eu nu înțeleg nimic ca ce lucru este acela ce te supără și împiedică dragostea ta.

JOE

Ah! flacăra și dragostea ce am eu pentru tine întrece pe a unui bărbat; și tu nu știi, în niște minute așa de dulci, care este delicateța lor. Tu nu înțelegi nicidecum că o inimă plină de amor asupra unor mici băgări de seamă se silește cu mare luare-aminte și într-o mare nerăbdare ca să fie fericită. — În mine, frumoasă și scumpa mea Alcmeno, vezi și un bărbat, și un amorez; însă să-ți spui curat, numai singur amorezul îmi atinge inima, și simț, aproape de tine, că bărbatul îl cam supără. Acest amorez, carele voiește să-ți împlinească voile pînă la cel după urmă punct, voiește ca numai în mîinile lui să se lase toată inima ta. Și patima sa nu voiește nimic din cîte poate ca un bărbat să aibă; el voiește din cel mai curat izvor să dobîndească dragostile tale, și nimic nu va să aibă din nodurile și datoriile imenului (nunții), nimic dintr-o neplăcută datorie care face inimile să lucreze în silă și prin care toate zilele cele plăcute și mai dulci sînt inveninate. În sfîrșit, în lucrul acesta ce îl roade și îl supără, el voiește ca să-și îndestuleze a sa delicateță, ca să-l deosebești de aceea cu care nu se poate învoi; el voiește ca bărbatul să-ți fie pe seama virtutei tale și ca dragostea inimii tale, care e singură bunătatea, să fie numai pe seama amorezului.

ALCMENA

Amfitrion, întru adevăr, nu știu ce vrei să înțelegi, eu văz că îți place să rîzi cu chipul acesta de vorbă; de te-ar auzi cineva, mi-ar fi frică să nu te crează că vorbești ce-ți vine.

JOE

Vorbele ce ți le spui eu sînt prea bune, și nici n poți gîndi, Alcmeno, cît sînt de cu cuvînt. — Îns cît voi zăbovi mai mult, caz subt vinovăție; minute mă grăbesc să mă întorc la postul meu. Adio! grosim soldățească a datoriei mele mă dezlipește încă pent puțintică vreme de lîngă tine; însă, frumoasă Alcmen cel puțin cînd vei vedea pe bărbat, socotește-te la amorez, te rog!

ALCMENA

Eu nicidecum nu deosibesc pe unul de altul: și bărbatul, și amorezul, amîndoi îmi sînt scumpi; adio!

ȘENA IV

CLEANTA, MERCUR

CLEANTA *(la o parte)*

O, cerule! ce mîngîieri plăcute, ce bărbat plin de dragoste! cum are lumea parte! dar bărbată-meu nici nu-i pasă! căci nu vezi la el să se socotească c-a venit la nevastă! Ei, băiete, dar nu se ține așa casa!

MERCUR *(la o parte)*

Noaptea acum, căria trebuie să-i dau de știre, n-are decît să înceapă a-și strînge vălurile, și soarele, ca să piară toate stelile, poate acum să răsaie.

CLEANTA *(oprind pe Mercur)*

Dar ce fel! așa pleacă cineva de la muiere?

MERCUR

Și cum? tu vrei să nu-mi păzesc datoriile mele către stăpînul meu? îl vezi c-a plecat, și eu să nu mă duc după dînsul?

CLEANTA

Dar bine! așa să despărțește omul de nevasta sa?

MERCUR

Frumoasă pricină de supărat! destul vom șădea împreună după ce m-oi întoarce.

CLEANTA

Dar cum? să pleci așa de rece, fără să-mi zici vro vorbă, măcar ca omul, de ziua-bună?

MERCUR

Dar ce dracul! și capul meu n-o fi un puț să nu să mai deșarte, — unde să-ți găsesc eu atîtea vorbe tot de giugiulit?! De cinsprezece ani de cînd te-am luat le-oi fi isprăvit și eu; le-am tot zis și iar le-am zis, și acum n-am ce-ți mai zice.

CLEANTA

Uite-te, cîine, la Amfitrion; vezi-l cum se poartă cu nevasta lui, și să-ți crape obrazul de rușine, nevoiașule, văzîndu-ți nesimțirea ta care o arăți către mine!

MERCUR

Așa! fost-ai lele cînd ai fost! dar noi cu ei ne potrivim? ei abia sînt luați de ieri, d-alaltăieri: pe ei îi prind cîte le fac, dar nouă ne șade rău să umblăm după copilării. Bine că nu ne-om pune unul în fața altuia și bot în bot ca doi porumbei să începem a ohta, și eu d-o parte să-ți zic: ah, Cleanto! tu de alta: ah, Sosio!

CLEANTA

Ce fel! Nevoiașule, ce? nu sînt eu în stare ca să ohteze cineva lîngă mine?

MERCUR

Nu, iată ți-o spui curat: eu iară, măgădăul, să m-apuc acum să ohtez lîngă tine? cine n-ar crăpa de rîs?

CLEANTA

Ah, nemulțumitorule! dar erai tu vrednic de mine? era de nasul tău să aibi o nevastă cinstită ca mine?

MERCUR

O, Doamne! bine, ești prea cinstită; dar ce-mi folosește mie cinstea ta daca ești ca o cicală? mai bine ai fi mai puțin cinstită și m-ai lăsa să trăiesc în pace.

CLEANTA

O! eu, nebună că nu-mi petrec dac-ai fost așa de nemulțumitor!

MERCUR

Pă mine mă mulțumește să văz pe muierea blîndă; dar cu virtutea ta eu mi-am găsit beleaua; ce dracu' îmi tot scoți ochii cu dînsa?

CLEANTA

Știu ce fel de muiere ți se cuvenea, să te joace cum știu eu, să-și facă mendrele și să-și petreacă în lume.

MERCUR

Zău, vrei să-ți spui curat? numai nerozii să fărîmă cu firea de niște rele închipuite. Încît pentru mine, mai bine voi odihnă; bine că nu mi-o sta cinstea acum în cinstea muierii!

CLEANTA

Și ce fel? ai suferi tu, fără să-ți pese nimic, să mă vezi că iubesc pe altul?

MERCUR

Cînd aș ști că mi s-ar mai odihni capul de atîta gîra-mîra, de ce nu? prea bucuros! Mai bine voi un vițiu ce nu mă supără decît o virtute ce mi s-a mîncat de cap. Rămîi sănătoasă, Cleanto, scumpul meu suflet! trebuie să mă duc după Amfitrion.

CLEANTA *(singură)*

Nu știu ce mă mai ține de nu i-o joc pe piele calicului; uită-te, tocmai acuma turbez de necaz că am fost cinstită!

Sfîrșitul actului întîi

ACTUL II

ȘENA I

AMFITRION, SOSIA

AMFITRION

Vino-ncoaci, gîdeo, vino-ncoaci! știi tu, hoțule, că numai vorbele tale sînt destul ca să te usuc de bătaie? și ca să te învăț minte, abia aștept să pui mîna p-un ciomag.

SOSIA

Daca, domnule, ai luat-o asfel, eu nu am ce să mai zic, și dumneata vei avea totdauna dreptate.

AMFITRION

Dar ce vei, jupîne, să-mi vinzi mie de adevăr niște basne care n-au nici cap, nici coadă?

SOSIA

Nu; eu sînt sluga și dumneata ești stăpînul, și așa dumneata vei face să fie după cum vei voi.

AMFITRION

Stăi, uite-te: eu voi să-mi înnec tot necazul în care m-ai adus și să te ascult cîte una cele ce ai săvîrșit în slujba cu care te-am trimis. Trebuie mai nainte de a vedea pe soția mea să mă descurc de amestecătura aceasta. Adună-ți toate simțirile, vino-ți în fire și răspunde-mi din vorbă în vorbă la cele ce te voi întreba.

SOSIA

Dar ca să nu ne încurcăm, spune-mi — așa să trăiești! — domnule, spune-mi mai nainte: în ce chip voiești ca să-ți răspunz? să-ți spui toate cîte știu și cîte am văzut, sau să mă port după cum se obicinuiește pe lîngă cei mari? trebuie, adică, să spui adevărul, sau să mă dau după păr și să-ți răspunz după voia dumitale?

AMFITRION

Nu; eu te îndatorez să-mi spui curat și lămurit toate cîte ai văzut.

SOSIA

Bine. Lasă-te acum pe mine; dumneata nu ai decît să întrebi.

AMFITRION

După porunca care ți-am dat...

SOSIA

Am plecat! cerul era numai negură; blestemam ceasul în care m-ai trimis și de o sută de ori afuriseam porunca pentru care vorbești.

AMFITRION

Ce fel, spînzuratule!...

SOSIA

Domnule, daca vrei, n-ai decît să poruncești, și eu numaidecît încep a minți.

AMFITRION

A! a! uite-te slugile ce fel de rîvnă au pentru noi! Dar aide, spune ce ți s-a întîmplat pe drum.

SOSIA

Uite-te: eram ca iepurile, crăpa inima în mine de frică la cel mai mic lucru ce întîlneam.

AMFITRION

Nevoiașule! — Ei! ajungînd acasă...?

SOSIA

Cum mă văzui dinaintea porții, voii să procitesc puțintel în ce chip să povestesc lupta noastră cea slăvită.

AMFITRION

Și pe urmă?

SOSIA

Dar deodată veni și îmi strică tot cheful.

AMFITRION

Cine?

SOSIA

Sosia: un eu carele, pizmaș pe poruncile cu care m-ai însărcinat să spui Alcmenii și carele toate tainele noastre știindu-le, uite-te, întocmai ca mine care îți vorbesc acum...

AMFITRION

Ce basne sînt astea?

SOSIA

Nu, domnule, adevărul pe șleau: ala era eu întreg, eu eram acasă și, zău pre legea mea, eu venisem acasă mai nainte de a sosi.

AMFITRION

Așa te rog, spune-mi de unde poate să-ți vie ast blestemat galimatias? visezi? te-ai îmbătat? ți-ai ieșit din minți? sau vrei să glumești cînd nu e de glumă?

SOSIA

Nicidecum, săracul de mine și de mine! eu îți spui lucrul cum este, — nici visez, nici basnu îți spui; eu sînt om cinstit și, pă cinstea mea, îți vorbesc vorbă sănătoasă. Dumneata d-ei vrea, m-ei crede. Eu îți spui că, crezînd curat că numai un Sosia este în lume, acasă m-am găsit doi, și că din acești doi eu, pizmași unul pe altul, unul a rămas acasă, și altul, uite-l, este lîngă dumneata: că acest eu ce-l vezi aci, obosit de osteneala drumului, a găsit acasă pe celalalt eu odihnit, țeapăn, criș, fără grijă, și parcă avea un neastîmpăr să tot bată și să rupă la oase.

AMFITRION

Zău, trebuie să fie cineva cu inima cît un munte, cu duhul liniștit și fără grijă ca să poată asculta o slugă spuindu-i secături și basne.

SOSIA

Daca te mînii, noi nu mai avem nici un taifas, nici un adevăr; ți-am spus de la început că tac.

AMFITRION

Nu mă mînii nicidecum, — am hotărît să sufer, trebuie să te ascult: dar spune-mi acum tu singur: astea care mi le înșiri sînt să le crează cineva?

SOSIA

Așa este, ai dreptate: ce o să-ți fac daca n-am crezămînt? Adevărat că asta este un lucru ce nu s-a mai întîmplat, un lucru peste stravagant, de rîs, supărător, ce nu e de crezut, ce nu seamănă cu al nimului; dar cu toate acestea eu nu poci să-l fac să nu fie așa.

AMFITRION

Ca să crează cineva cîte zici tu, trebuie să fie nesimțitor.

SOSIA

Dar eu! vai de mine, crezut-am la început? cît mi-am bătut capul pînă să crez, pînă să văz că eu sînt doi, eram să-mi ies din minți. Atîta vreme am ținut de un amăgitor pe celalalt eu însumi; dar în sfîrșit el m-a silit să mă cunosc bine: am văzut că el era eu, fără nici o îndoială; de la cap pînă la picioare, uite-te, era leit ca mine, frumos, aerul nobil, bine făcut, apucături gingașe, — în sfîrșit, două picături de lapte nu seamănă mai bine; atît numai daca mîinile lui nu ar fi fost atît de grele, zău aș fi rămas prea mulțumit.

AMFITRION

Cît trebuie să rabd! — Dar, în sfîrșit, n-ai intrat în casă?

SOSIA

Așa! ei! unde să intri? dar vream eu să știu de cuvînt? eu stam la ușă și nu lăsam pe nimeni să calce pragul.

AMFITRION

Ce fel?

SOSIA

Cu un ciomag, care încă îl simț pe spinarea mea.

AMFITRION

Ce! te-au bătut?

SOSIA

Negreșit.

AMFITRION

Și cine?

SOSIA

Eu.

AMFITRION

Tu să te bați?

SOSIA

Dar, eu; dar nu eu ăl d-aici, eu ăl d-acasă, care bate ca patru.

AMFITRION

Eu nu știu, trăsnit ești? ce fel ești de-mi vorbești asfel?

SOSIA

Astea nu sînt glume. Acel eu ce l-am găsit acasă este cu mult mai voinic decît mine ăl d-aici; brațul lui e vînos, inima îi e mare, și am despre aceasta destule dovezi. Al dracului eu ca ala n-am mai văzut, uite-te, m-a pisăgit cumsecade; n-ai să vorbești cu el, că îți cară pe spinare.

AMFITRION

Dar să isprăvim odată! — Ai văzut pe nevasta mea?

SOSIA

Nu!

AMFITRION

Pentru ce?

SOSIA

Pentru un cuvînt foarte tare.

AMFITRION

Cine te-a făcut să nu o întîlnești, spînzuratule? spune-mi!

SOSIA

De o sută de ori o să tot ți-o spui? Eu m-am făcut, ți-am mai spus o dată: acel eu mai puternic decît mine, acel eu care cu puterea s-a făcut stăpîn pe poartă, acel eu care m-a făcut să mă strecor cu coada între picioare, acel eu care singur voiește să fie eu, acel eu pizmaș pe mine, acel voinic eu a cărui mînie a făcut să o simț eu fricosul; în sfîrșit, acel eu care este la dumneata acasă, acel eu care s-a făcut stăpîn pe mine, acel eu care m-a stins cu bătaia.

AMFITRION

Negreșit că omului asta, de mult ce-a băut astăzi de dimineață, i s-au amestecat creierii.

SOSIA

Uite, să mă spînzure d-oi fi băut eu altceva decît apă; încai după jurămîntu-mi trebuie să mă crează cineva.

AMFITRION

Apoi n-are cum fi, sau că, simțirile-ți duse de somn, ai văzut în vis toate himerile acestea care acum vei să mi le vinzi de adevăr.

SOSIA

Nici una din astea. N-am fost adormit, săracul de mine, și nici că mi-a mai venit poftă de somn; am fost prea deștept, pe viața mea! și asemenea era prea deștept și celalalt Sosia, că m-a schilăvit asfel cum mă vezi.

AMFITRION

Vino după mine! îți zic să taci acum, — îndestul mi-ai ostenit mintea; și cu adevărat am fost un nebun de am avut răbdarea să ascult de la slugă neroziile ce-a visat el.

SOSIA *(la o parte)*

Toate cuvintele sînt nerozii cînd le vorbește o biată slugă! cînd ar fi ieșit din gura unui mare, ar fi fost vorbe cu cuvînt.

AMFITRION

Să intrăm fără să mai așteptăm; dar Alcmena, cum n-are de știre de venirea mea, cum o să i se pară cînd s-o pomeni cu mine?

ȘENA II

ALCMENA, AMFITRION, CLEANTA, SOSIA

ALCMENA *(fără să vază pe Amfitrion)*

Aideți, Cleanto, să dăm mulțumire dumnezeilor pentru slăvitele izbînzi prin care Teba se bucură acum de atîtea folosuri. *(Zărind pe Amfitrion)* O, dumnezei!

AMFITRION

Facă cerul ca Amfitrion învingător să fie priimit cu bucurie de soția sa și ca această zi, care priește atît flacării mele, să te înfățișeze ochilor mei cu aceeași inimă în care să aflu iară aceeași căldură ce o vezi în sufletul meu.

ALCMENA

Ce fel! așa curînd te-ai întors?

AMFITRION

Cu adevărat! tocmai în ziua aceasta ai găsit să-mi dai o urîtă dovadă de dragostea ta? și acest „ce fel! așa curînd te-ai întors!" nu este nicidecum chipul cu care trebuie a priimi o femeie înflăcărată de dorința a vedea pe bărbatul ei. Eu îndrăzneam a mă mîngîia cu gîndirea în mine că prea mult am zăbovit departe de tine. În așteptarea întoarcerii unui om ce dorim să vie, tot minutul ni se pare ani, și lipsa de față a celui ce iubim, oricît de puțină va fi, nouă ni se pare o mare întîrziere.

ALCMENA

Eu nu văz...

AMFITRION

Nu, Alcmeno, omul în nerăbdarea sa numără toate minuturile în asfel de întîmplări; și tu socotești momentele lipsei întocmai ca un om care nu iubește și nici nu-i pasă de cela ce lipsește. Cînd cineva iubește cum trebuie, cea mai mică despărțire îl omoară; și acela pe care dorește cineva ca să-l vază niciodată nu se întoarce prea curînd, după cum ziseși. Prea urît m-ai priimit, Alcmeno, și dragostea mea îți mărturisește că nu eram vrednic de o asfel de priimire; eu așteptam de la a ta inimă să te bucuri, să alergi înaintea mea plină de dragoste.

ALCMENA

Eu nu poci să pricep ce vrei să înțelegi cu aceste cuvinte ce le auz; și daca te plîngi de mine, eu, zău, nu știu ce trebuie să fac ca să te mulțumesc. Aseară, mi se pare că la fericita întoarcere a ta, m-ai văzut a-ți arăta îndestulă bucurie și dragoste și a îngriji ca să-ți dau toate cîte aveai dreptate a aștepta de la dragostea mea.

AMFITRION

Ce fel?

ALCMENA

Nu m-ai văzut înaintea ta săltînd de bucurie? și strămutările și hrăpirile unei inimi la întoarcerea unui soț ce-l iubește, poate cineva să le arate mai bine decît ceea ce ai văzut în mine aseară?

AMFITRION

Ce sînt acestea ce îmi spui?

ALCMENA

Însuși dragostea ta nu a simțit o bucurie nespusă la priimirea mea cea înfocată? și apoi, după ce ai plecat în revărsatul ziorilor, mi se pare că nu poate fi așa de vinovată întrebarea mea că te-ai întors curînd!

AMFITRION

Alcmeno, vezi nu care cumva vreun vis astănoapte, înfățișîndu-ți venirea mea și tu în somn purtîndu-te bine cu mine, acum inima-ți socotește că și-a împlinit toată datoria?

ALCMENA

Amfitrion, vezi nu care cumva vreun abur amăgitor amestecînd în sufletul tău adevărul venirii tale d-aseară, și din dulcea priimire cu care m-am arătat, acum inima ta cere de la a mea flacără să-mi răpească toată cinstea?

AMFITRION

Acest abur de care îmi vorbești mi se pare puțin cam ciudat.

ALCMENA

Asfel de răspuns poate să dea cineva la visul pentru care îmi vorbești.

AMFITRION

Cu un vis numai nu este destul să ierte cineva aceea ce am auzit din gura ta.

ALCMENA

Cu un abur numai ce îți turbură duhul nu poate cineva să șteargă necinstea ce îmi faci.

AMFITRION

Să lăsăm puțintel acel abur, Alcmeno!

ALCMENA

Să lăsăm puțintel acel vis, Amfitrion!

AMFITRION

Asupra pricinii noastre nu trebuie să se joace cineva.

ALCMENA

Ai dreptate, că mie a început să-mi fiarbă sîngele.

AMFITRION

Cu acest mijloc voiești să acoperi și să îndreptezi urîta priimire pentru care mă plîng?

ALCMENA

Cu această prefacere ai poftă dumneata ca să-ți faci rîs cu mine?

AMFITRION

Ah! pentru numele cerului, să încetăm odată, Alcmeno, te rog, și să vorbim mai serios!

ALCMENA

Amfitrion, prea mult te întinzi cu gluma, — să isprăvim odată cu rîsul!

AMFITRION

Cum! îndrăznești să-mi sprijinești în față că eu am mai venit o dată la tine?

ALCMENA

Cum! dumneata voiești a tăgădui fără sfială că aseară n-ai fost aici?

AMFITRION

Eu am fost aseară?

ALCMENA

Negreșit, și cum s-a luminat de zio ai și plecat.

AMFITRION *(la o parte)*

O, cerule! cine a putut să mai auză o asfel de sfadă? și cine nu se va mira de aceasta? — Sosio!

SOSIA

Ea are trebuință, domnule, de vreo zece grăunțe de elebor: duhul îi este turburat.

AMFITRION

Alcmeno, pentru numele tutulor dumnezeilor, cuvintele acestea au niște urmări prea ciudate; adună-ți puțin mai bine simțirile și socotește-te la cele ce îmi zici!

ALCMENA

Simțirile mele sînt prea bine adunate, și toți ai casii te-au văzut. Eu nu știu ce pricină este să te porți asfel cu mine: dar daca lucrul are trebuință și de dovezi, daca a fost adevărat — că să întîmplă oamenii să-și uite cele ce fac —, de la cine altul eu am putut să aflu povestirea luptelor tale decît de la tine? și cele cinci diamanturi ce le purta Pterela, pe care l-a răsturnat brațul tău, nu mi le-ai dat tu? și vrei mai multă dovadă decît aceasta?

AMFITRION

Ce fel! și ți-am dat eu nodul de diamanturi care mi-a căzut în parte-mi și care era hotărît pentru tine?

ALCMENA

Negreșit, și nu este anevoie să te încredințez.

AMFITRION

Și cum?

ALCMENA *(arătîndu-și nodul de diamanturi la centură)*

Iată-l

AMFITRION

Sosio!

SOSIA *(scoțînd din buzunar cutiuța)*

Ea își bate joc; uite-o, domnule, eu o țiu la mine; acum se dau toate pe față.

AMFITRION *(uitîndu-se la cutiuță)*

Pecetia este întreagă.

ALCMENA *(dînd lui Amfitrion nodul de diamanturi)*

Ce părere este asta? poftim, este destulă dovada aceasta?

AMFITRION

Ah! cerule! o, dumnezei!

ALCMENA

Fugi, Amfitrion! vrei să-ți bați joc cu purtarea asta, ori trebuie să fii zăpăcit!

AMFITRION *(către Sosia)*

Rupe curînd pecetia!

SOSIA *(deschizînd cutia)*

Zău, locul e sec: cu fermice negreșit a luat cineva diamanturile, sau că singure au ieșit și s-au dus la aceea pentru care era păstrate.

AMFITRION *(la o parte)*

O, dumnezei, a căror putere prestă în toate lucrările! ce să fie această întîmplare?! și spre ce semn trebuie să o iau eu!?

SOSIA *(lui Amfitrion)*

Daca gura ei grăiește adevărul, noi am avut tot acea soartă, și dumneata, domnule, ca și mine, trebuie să fii îndoit.

AMFITRION

Taci!

ALCMENA

De ce te miri atît de mult? Și de unde poate să-ți vie această turburare?

AMFITRION *(la o parte)*

O, cerule! ce ciudată amestecătură! eu văz niște întîmplări ce trec peste fire, și cinstea mea se teme de o împrejurare ce duhul meu nu poate să o înțeleagă.

ALCMENA

Te socotești acum și după această dovadă să-mi tăgăduiești că ai fost aseară aici?

AMFITRION

Nu; dar fă bine, mă rog, de se poate, a-mi spune ca ce s-a întîmplat în vremea cît am fost eu aici.

ALCMENA

De vreme ce voieşti a-ţi povesti lucrul cum s-a întîmplat, cu aceasta vrei să zici că nu ai fost dumneata?

AMFITRION

Iartă-mă! am încă oarecare pricină care mă face a cere această deslușire între noi.

ALCMENA

Grijile cele supărătoare, care au putut să te stăpînească, așa de curînd te-au făcut să pierzi ţinerea de minte?

AMFITRION

Se poate; dar, în sfîrşit, îmi vei face această mulţumire ca să-mi spui toată istoria.

ALCMENA

Istoria nu este lungă. — Eu ţi-am ieșit înainte plină de bucurie, te-am îmbrăţişat cu dragoste şi îţi mărturiseam al meu nesaţiu de a te vedea prin mii de dovezi.

AMFITRION *(la o parte)*

Ah! o asfel de dulce priimire eu nu am putut să am!

ALCMENA

Tu mai întîi mi-ai făcut darul acesta de mult preţ, ce mi l-ai păstrat din biruinţele tale; inima ta cu un dor nespus îşi desfăcea toată vioiciunea focurilor ei şi grijile supărătoare care pînă atunci o stăpînise; vedeam în tine strălucind bucuria că mă mai vezi iară, îmi spuneai chinurile ce ai suferit în vremea lipsii tale şi cîtă nerăbdare ai avut ca să te vezi iarăşi lîngă mine. Niciodată dragostea ta n-am văzut-o în asfel de împrejurări mai tînără şi mai pătimaşă.

AMFITRION *(la o parte)*

Se poate a se vedea cineva mai grozav omorît decît aşa?

ALCMENA

Toate aceste hrăpiri de bucurie, toată dragostea aceasta poţi socoti ca ce fel de mulţumire îmi făcea; şi ca să-ţi spui curat, Amfitrion, inima mea se topea de plăcere şi de dragoste.

AMFITRION

Mai pe urmă, mă rog?

ALCMENA

Noi începurăm a ne precurma prin mii de întrebări ce putea să ne atingă. Pe urmă puseră masa, am rămas singuri şi am cinat amîndoi, şi după cină... ne-am culcat.

AMFITRION

Împreună?

ALCMENA

Negreşit. Ce fel de întrebare e asta?

AMFITRION *(la o parte)*

Ah! astă ispită este cea mai grozavă din toate, şi de asta tremura geloasa mea inimă.

ALCMENA

Dar de ce te roşeşti aşa la această vorbă? ce! am făcut vreun rău că m-am culcat cu tine?

AMFITRION

Nu, nu am fost eu, din nenorocirea mea! şi cine zice că ieri a călcat piciorul meu aici, acela zice din toate minciunile minciuna cea mai grozavă.

ALCMENA

Amfitrion!

AMFITRION

Necredincioasă!

ALCMENA

Ah! ce mînie! ce schimbare!

AMFITRION

Nu, nu, nu mai încape blîndețe, nu mai încape trecere cu vederea! această nenorocire mi-a doborît toată statornicia, și inima mea nu răsuflă în acest minut decît furie și răzbunare.

ALCMENA

Asupra cui să-ți răzbuni? și care necredință a mea te face să mă tractezi de vinovată?

AMFITRION

Nu știu: atît știu că n-am fost eu; deznădăjduirea aceasta poate să mă aducă în stare a face orice.

ALCMENA

Fugi, soț nevrednic! lucrurile vorbesc de sine, și prefăcătoria ta este grozavă. Prea mult îți bați joc de mine; ce va să zică aceasta, să mă osîndești atîta și să mă defaimi de necredincioasă? — Daca în aceste furii ale tale ți-a plesnit în cap și cauți pricină ca să sfărîmi nodurile nunții care mă țin legată de tine, ce tot umbli încurcînd și întorcîndu-te pe departe? iată-mă, sînt gata să sufer chiar în ziua aceasta să se desfacă orice legătură a noastră.

AMFITRION

După o asfel de netrebnică ocară ce mi s-a făcut, negreșit că va veni și aceasta, — și încă n-o să vezi numai atît. Necinstea mea este sigură, nenorocirea-mi este văzută, și dragostea mea în zadar voia să o acopere. Cu toate că amăruntele nu îmi sînt încă cunoscute, dar dreapta mea mînie cere oricum să se lumineze. Frate-tău îmi este martur și poate să răspunză

în gura mare că eu nu m-am dezlipit de lîngă dînsul pînă astăzi de dimineață. Mă duc să ți-l aduc, ca să-ți astupe el gura asupra venirii mele cu viclenie născocită. După aceasta, am eu mijloc să străbat pînă în fund această taină nepomenită pînă acum; și în focul mîniei mele cei drepte, vai de acela ce mă va fi vîndut!

SOSIA

Domnule...

ALCMENA

Nu veni după mine, stăi aci și mă așteaptă!

CLEANTA *(către Alcmena)*

Trebuie...?

ALCMENA

Nu poci să mai auz nimic: lasă-mă singură, și să nu vii după mine!

ȘENA III

CLEANTA, SOSIA

CLEANTA *(la o parte)*

Negreșit trebuie să-i fi intrat vreun drac în cap, însă frate-său numaidecît va da sfîrșit sfadei aceștia.

SOSIA *(la o parte)*

De unde naiba să mai brodi și astă întîmplare? stăpînu-meu văz că prea mult se fărîmă cu firea. Mă tem însă să n-o paț și eu ca dînsul; dar mă duc s-o iau cu binișorul și să-i deslușăsc pricina cum s-a întîmplat.

CLEANTA *(la o parte)*

Să vedem numai d-o veni la mine; eu însă o să mă țiu grea; să mă fac că m-am supărat.

SOSIA *(la o parte)*

De multe ori mai bine este să nu ştii ceva, şi d-aceea mă tem s-o întreb. Nu e mai bine să mă fac că nu ştiu nimic decît pe urmă să mă căiesc? — Aide, unde o ieşi să iasă! Voi să văz, şi oi şti cum să mă apăr. Slăbiciunea omenească este să voiască a şti şi acelea ce nu ar voi să ştie. — Toţi dumnezeii cu tine, Cleanto!

CLEANTA

A! a! şi mai ai nas, cîine, să te apropii de mine?

SOSIA

O, Doamne! ce ai? totdauna mînioasă şi de nimica te superi.

CLEANTA

Ce vrei să-nţelegi cu nimica? spune!

SOSIA

Eu cu *nimica* înţeleg aceea ce şi în versuri, şi în proză se cheamă tot nimica; şi nimica, după cum şi tu ştii bine, va să zică nimica, sau puţin lucru.

CLEANTA

Nu ştiu ce mă mai ţine, nevoiaşule, de nu-ţi scot ochii să te învăţ, ruşinatule, pînă unde merge necazul unei femei.

SOSIA

Ho! ho! de unde îţi vin furiile astea?

CLEANTA

Ce, tu nimic zici că este purtarea ta ce-ai avut cu mine, om de nevoie?

SOSIA

Care?

CLEANTA

Ce fel! te faci că nu ştii? nu cumva şi tu, ca stăpînu-tău, o să zici că n-ai fost aici?

SOSIA

Nu, ştiu prea bine că am fost; nu voi să mă prefac că n-am fost; însă am băut, nu ştiu, dintr-un fel de vin ce m-a făcut să uit toate cîte am putut să fac.

CLEANTA

Tu crezi, poate, să te îndreptezi cu aceasta?...

SOSIA

Nu, dimprotivă, că tu poţi să mă vezi: am fost într-o stare încît am putut să fac nişte lucruri de care să mă căiesc, şi care nicidecum nu le ţiu minte.

CLEANTA

Ce! nu-ţi aduci aminte de chipul cu care te-ai purtat către mine cînd ai venit?

SOSIA

Zău nu; tu poţi să-mi povesteşti cum m-am purtat. Eu sînt om cu judecată şi curat la inimă, şi cum oi vedea că n-am dreptate, singur mă voi osîndi.

CLEANTA

Cum! Amfitrion lăsîndu-mă să privighez, eu te aşteptam să vii, dar niciodată n-am văzut o asfel de răceală ca a ta: cel puţin trebuia să întrebi şi tu de muierea ta; dar ţie nici că ţi-a păsat, şi cînd eu am venit să te pup, tu ţi-ai întors nasul şi mi-ai dat urechea.

SOSIA

Frumos!

CLEANTA

Ce fel frumos?

SOSIA

O, Doamne! tu nu ştii pentru ce: mîncasem usturoi, şi prea cuminte am făcut de mi-am întors puţintel răsuflarea ca să nu-ţi miros.

CLEANTA

O mie de espresii de dragoste îți arătam; dar tu la toate cuvintele mele erai ca un buștean de nesimțitor, și căci nu am auzit din gura ta o vorbă încai mai dulce.

SOSIA *(la o parte)*

Curaj!

CLEANTA

În sfîrșit, în zadar flacăra ieșa din mine, căci a ei curată căldură nu afla în tine nimic alta decît gheață; cum te așteptam, nevoiașule! și tu cum m-ai înșălat! N-ai vrut să șezi nici pe pat, în care legile nunții te îndatorează, vrînd și nevrînd, să șăzi, — știi tu?

SOSIA

Ce fel! nu m-am culcat nicidecum?

CLEANTA

Nu, om de nevoie și piază rea!

SOSIA

Este cu putință?

CLEANTA

Cîine! ce cu putință? că așa ai făcut, nu te-ai culcat. Să poate un afront mai mare decît acesta? întreabă toate muierile, să vezi ce-or să-ți zică. Ș-apoi azi de dimineață, în loc să-ți îndreptezi greșala, te-ai despărțit de mine și ai plecat luîndu-mă în rîs cu vorbele tale ce mă făcea să crăp de necaz.

SOSIA *(la o parte)*

Bravo, Sosio! să trăiești!

CLEANTA

Și ce fel! plîngerea mea nu te face să-ți vezi ce-ai făcut? îți mai vine să rîzi de nevoia ta?

SOSIA

O! ce mulțumit sînt de mine!

CLEANTA

Asfel te căiești de rîsul ce ți-ai făcut cu mine?

SOSIA

Eu n-aș fi crezut niciodată c-o să fiu așa de al dracului.

CLEANTA

În loc să te osîndești pentru o asfel de purtare, bucuria ți-a dat pîn ochi!

SOSIA

O, Doamne! mai încet! De mă arăt așa de vesel, crede că eu îmi am cuvintele mele și că, fără a mă socoti, niciodată nu am urmat mai înțelepțește decît cum m-am purtat cu tine.

CLEANTA

Om de nevoie! și încă-ți bați joc de mine?

SOSIA

Nu, eu îți vorbesc slobod. În starea în care mă aflam, eu aveam oarecare teamă, de care sufletul meu a început a se astîmpăra cu cele ce îmi spui. Mult mi-era frică și mă temeam să nu care cumva să fi făcut vreo dievolie cu tine.

CLEANTA

Dar de ce-ți era frică? spune!

SOSIA

Doctorii zic: cînd cineva va fi beat, să se depărteze de nevasta lui, pentru că dintr-o asfel de stare pot să iasă copii neghiobi și găgăuțe. Vezi acum daca nu m-am purtat înțelepțește și daca inima mea n-a făcut bine de s-a arătat așa de rece. Socotește cîte necuviințe putea să nască d-aici!

CLEANTA

Să se ducă dracului toți doctorii tăi cu judecățile lor cu tot! Ei să-și caute de cei bolnavi și să nu se amestice a pune la cale și pe cei sănătoși. Ei prea își vîră nasul în toate. Ce au ei să se bage în trebile bărbaților cu muierile lor? Am mai auzit încă că în luna lui cuptor le-au mai plesnit prin cap o mie de secături de povețe.

SOSIA

Mai încet!

CLEANTA

Ba nu; eu îmi pui capul daca o ieși vrun rău d-aici; judecățile acestea sînt de capete seci. Nici vinul, nici timpul nu poate să fie fatal de a-și împlini cineva datoria către nevastă, și toți doctorii tăi sînt niște dobitoace.

SOSIA

Împrotiva lor, așa te rog, mai astîmpără-ți necazul! pentru că ei sînt niște oameni cinstiți, cu toate cîte zice lumea de dînșii.

CLEANTA

Tu altele zici și altele crezi; în zadar te-ai luat cu binișorul: îndreptarea ta nu mă îndestulează, și or curînd sau mai tîrziu eu voi să-mi răzbun de chipul cu care văz că în toate zilele îți bați joc de mine; și pentru cuvintele ce mi-ai zis, care și acum îmi stau pe inimă, mă voi sili, necredincios și nevoiaș bărbat, a mă bucura de slobozenia care mi-ai dat-o astăzi.

SOSIA

Care?

CLEANTA

Nu mi-ai zis adineaorea că tu ai vrea, nevoiașule, să iubesc pe altul?

SOSIA

A! pentru articolul asta rău am făcut. Îmi iau vorba înapoi. Să nu care cumva să te iei după dînsa; multe zice omul la necaz.

CLEANTA

Cu toate acestea, cînd mi-o veni bine, ți-oi judeca-o și eu...

SOSIA

Tacă-ți gura! — Iată Amfitrion; acum mi se pare mai vesel.

ȘENA IV

JOE, CLEANTA, SOSIA

JOE *(la o parte)*

Voi ca să îmblînzesc pe Alcmena, să izgonesc mîhnirea și necazul din inima ei și să dau focurilor mele, întru această grijă ce mă aduce aci, dulcea mulțumire de a se astîmpăra. *(Către Cleanta:)* Alcmena este sus, nu este așa?

CLEANTA

Așa, plină de un neastîmpăr voiește singurătatea și m-a oprit de a mă duce după dumneaei.

AMFITRION

A putut să oprească pe oricare, însă nu și pe mine.

ȘENA V

CLEANTA, SOSIA

CLEANTA

După cum văz, necazul ei a pricinuit o grabnică întoarcere.

SOSIA

Ce zici tu, Cleanto, de chipul lui cel vesel după giorovăitul lor cel grozav d-adineaoara?

CLEANTA

Că ce bine am face toate muierile să dăm dracului pe toți bărbații, pentru că și cel mai bun nu plătește nimic.

SOSIA

D-alde astea se zic la necaz, dar voi puteți fără bărbați? Pre legea mea daca n-ați sări cu toatele să opriți pe dracul cînd ar lua pe toți bărbații, — vai de el, săracul, i-ați scoate ochii!

CLEANTA

Te gîndești?...

SOSIA

Iată-i, să tăcem!

ȘENA VI

JOE, ALCMENA, CLEANTA

JOE

Ce! vrei să mă deznădăjduiești? ah, așteaptă, frumoasă Alcmeno!

ALCMENA

Nu, nu poci să mai șăz nici un minut cu pricinuitorul necazului meu.

JOE

Fă bine...

ALCMENA

Lasă-mă!

JOE

Ce!...

ALCMENA

Lasă-mă, lasă-mă, -ți zic!

JOE *(la o parte)*

Lăcrămile ei mă ating la suflet, ș-a ei durere îmi rănește inima. *(Tare:)* Ascultă, caută în adîncul inimii mele!

ALCMENA

Nu, lasă-mă în pace, nu veni după mine!

JOE

Unde vrei ca să mergi?

ALCMENA

Acolo unde dumneata n-o să fii.

JOE

Cu acest *dumneata* vrei să arăți că sîntem streini. Dar în zadar, un nod foarte strîns mă leagă nedespărțit de ale tale frumuseți, și pretutindeni te voi urma, Alcmeno!

ALCMENA

Și eu pretutindeni voi fugi de dumneata.

JOE

Așadar, trebuie să-ți fiu prea grozav!

ALCMENA

În ochii mei, mai mult decît poate cineva să-ți spuie. Așa, întocmai ca o spaimă îngrozitoare te văz, ca o spaimă crudă și furioasă de care mă sperii a mă apropia; ca o spaimă de care să fugă cineva în tot locul. Inima mea, cînd te văz, simte o durere, un necaz ce nu sînt de crezut; mi se pare o osîndă, o pedeapsă ce mă apasă. Și nimic nu văz în lume mai grozav, mai spăimîntător, mai urîcios, care să mi se pară mai de nesuferit decît tine.

JOE

Ah! Alcmena mea, tu socotești oare la cîte îți ies din gură?

ALCMENA

În inima mea sînt și mai multe, și asta mi-e necazul cel mai mare că nu găsesc vorbe cu care să le arăt.

JOE

Ah, scumpa mea! și ce ți-a făcut a mea flacără, încît să poți a mă privi întocmai ca o spaimă?

ALCMENA

O! cerule drepte! și poți să mai întrebi? nu cumva nu-ți e destul? vrei să-mi scoți și sufletul?

JOE

Mă rog, mai îmblînzește-te puțin!...

ALCMENA

Nu, nu voi nicidecum nici să te mai văz, nici să te mai auz.

JOE

Și te lasă inima să mă tractezi asfel? asta este amorul acela atîta de înflăcărat care trebuia să nu se mai stingă, amorul ce îmi arătai aseară cînd am venit?

ALCMENA

Nu, nu, s-a dus acum; pentru că tu, cu ocările tale cele neomenoase, asfel ai vrut să fie. S-a dus acum acel amor atît de înflăcărat și plin de patimă; tu l-ai omorît în a mea inimă cu ranele cele fără milostivire ce i-ai dat. În locul lui acum este o mînie neîmpăcată, o vie răssimțire, un necaz neînvins, o deznădăjduire a inimii care cu dreptate s-a întărîtat de a te urî, a se-ngrozi de tine pentru ocara cea simțitoare ce mi-ai făcut. Cu cît voi să te văz iubindu-mă, cu atîta voi eu să te urăsc, să te urăsc cît va fi prin putință.

JOE

Vai! cît de slabă ți-a fost dragostea ta, daca pentru atîta de mic lucru a putut să moară! pentru o jucărie trebuie să ne despărțim acum? și o glumă a putut să te aducă pînă la atîta necaz?

ALCMENA

Ah! d-asta întocmai sînt atît de atinsă, atît de necăjită încît niciodată nu poate să o ierte a mea mînie: cînd ai fi avut o pricină adevărată, nu m-aș fi supărat atîta. Gelozia de multe ori are atîta putere, încît ne tîraște fără voia noastră, și sufletul cel mai înțelept nu poate fără greutate să răspunză la asemenea mișcări. Necazul unei inimi ce poate să fie amăgită face totdauna mai iertător pe sufletul cel nedreptățit; și în dragostea care de multe ori pricinuiește asemenea necazuri cu toată a sa furie, cel puțin află oarecare cuvinte de a se îndrepta. Asemenea necazuri totdauna le iartă cineva mai cu lesnire. Dar din chiar senin, de unde este cineva vesel, să te pomenești țoropoc cu cîte fumuri și nerozii în cap, fără nici o pricină să vezi pe cineva că să-ndrăcește și plin de furie are chef de gîlceavă și s-apucă să ocărască pe altul și să-i rănească toată dragostea, tinerețea și cinstea lui, aceasta nu este de suferit, și niciodată nu voi uita a mea durere.

JOE

Așa, ai dreptate, Alcmeno, trebuie s-o mărturisesc. Fapta aceasta, fără îndoială, este o vină foarte urîcioasă și nu voi s-o mai apăr: dar fă bine de suferă încai inima mea să se dezvinovățească înaintea inimii tale. Lasă-mă să-ți fac o destăinuire adevărată. Bărbatul, Alcmeno, a pricinuit toate relele acestea, și pe dînsul trebuie să-l socotești de vinovat. Amorezul nu are nici un amestec cu acest necaz dobitocesc, și inima lui nu este destoinică de a te mîhni. El are această inimă, care să gîndească numai la tine, are cinstire și dragoste numai pentru tine; și daca ea ar fi avut acea vinovată slăbiciune ca să-ți facă ceva care să te supere, cu o mie de lovituri înaintea ochilor tăi el acuma ar pătrunde-o și ar sfîșia-o. Însă nu, bărbatul numai a ieșit din hotarele acelii cinstiri ce tot omul totdauna îți este dator. Bărbatul a fost care s-a arătat cu o asfel de aspră purtare și a gîndit că tot îi este iertat prin dreptul imenului. Dar, fără-ndoială, el este vinovat înainte-ți, el a mîhnit atît drăgălașa ta persoană; fugi, îngrozește-te, urăște cît poți pe bărbatul, pentru că ai dreptate și o primesc. Dar pe amorez, Alcmeno, scapă-l, nu îl da înaintea necazului care cu dreptate îți vine de la o purtare ca aceasta; nu-l descărca asupra lui, deosebește-l puțin din cel vinovat, și ca să fii în sfîrșit bună, frumușică, nu-l pedepsi pentru aceea ce n-a făcut.

ALCMENA

Ah! toate marghioliile acestea nu pot să te dezvinovățească, și pentru duhurile cele întărîtate, cu asemenea vorbe își pierde cineva vremea. În zadar ți-ai născocit această meșteșugire vicleană ca să mă amăgești. Eu nu deosibesc nimic în acela ce mă necinstește; toate într-însul nu le văz decît ca să mi se aprinză necazul, și în dreapta lui furie se amestecă împreună și bărbatul, și amorezul; un drac sînt amîndoi și tot într-un chip îi privesc, și tot cu aceleași colore sînt zugrăviți înaintea ochilor mei. Amîndoi sînt criminali, amîndoi m-au necinstit și amîndoi îmi sînt urîcioși.

JOE

Ei bine! pentru că o vrei, trebuie să-ți fac pe voie, trebuie să zic că eu sînt vinovat. Dar, ai dreptate cînd mă înjunghi înaintea răssimtimentelor tale ca pe o vinovată jărtfă. Un necaz foarte drept te aprinde asupra mea, și toată această mare mînie care te stăpînește mă face să văz că îți este iertată de toate legile. Prea cu dreptul ființa mea te face să fugi, și văz că mîna ta mă amerință, că pretutindeni vei fugi de mine. Mi se cădea ca să-mi vrei toate relile din lume; nu este nici o groază pe care să n-o întreacă vina mea de a intrista și a mîhni ochii tăi cei frumoși; nu se poate mai mare păcat decît acesta; este un păcat care atinge

și rănește și pe oameni, și pe zei, și în sfîrșit eu merit, spre a fi pedepsit de această obrăznicie, ca a ta ură să grămădească asupră-mi toate loviturile și nenorocirile cele mai furioase. Inima mea însă îți cere, se roagă de iertare și, ca să ți-o cer, mă arunc, iată-mă, în genuche și ți-o cer în numele flacării celii mai vii, a celui mai tînăr amor de care poate să arză vreodată vrun suflet pentru tine. Daca inima ta, scumpă Alcmeno, nu îmi va da iertarea la care îndrăznesc să alerg, trebuie negreșit ca o lovitură cumplită și fără veste să mă facă să mor de asprele cruzimi ale unei dureri ce nu voi mai putea să sufer. Dar, starea aceasta mă deznădăjduiește. Alcmeno, nu socoti că, iubind după cum iubesc cereștile tale frumuseți, poci să mai trăiesc o zi știindu-te mînioasă. Încă de acum s-a obosit trista mea inimă, și ranele cele mai grozave a o mie de vulturi nu pot să aibă nici o asemănare cu via mea durere. Alcmeno, n-ai decît să-mi spui: daca nu voi avea să nădăjduiesc nici o iertare de la tine, iată, această sabie cu o lovitură milostivă va pătrunde în ochii tăi inima ticălosului eu, această inimă, această trădătoare inimă de mii de ori vrednică de a muri, pentru că a putut să mîhnească un objet vrednic de slăvit ca tine. Fericit daca, coborîndu-mă în întunecoasele lăcașuri, moartea mea îți va potoli mînia, și după această zi tristă nu va lăsa în sufletul tău nici o rămășiță de ură la suvenirea dragostii tale! Aceasta este tot ce mai aștept ca cel mai mare favor.

ALCMENA

Ah! prea crude bărbat ce ești!

JOE

Zi, vorbește, Alcmeno!

ALCMENA

Cum se poate să mai se afle vreo bunătate în tine, cînd m-ai amărît așa de grozav?

JOE

Oricare necaz ce ni l-ar pricinui oricare ocară poate să stea împrotiva unei inimi pline de flacări?

ALCMENA

O inimă plină de flacări mai bine se hotăraște la mii de morți decît să voiască a mîhni pe acela care iubește.

JOE

Cu cît iubim pe cineva, cu atîta...

ALCMENA

Nu, nu-mi vorbi ! ești vrednic d-a mea ură.

JOE

Așadar tu mă urăști?

ALCMENA

Toate silințile îmi pui, și în necaz voi să nu-mi iasă ura din inimă spre răzbunare.

JOE

Dar pentru ce atîta silă? pentru că, ca să-ți răzbuni, eu îți făgăduiesc moartea mea. N-aștept hotărîrea decît de la tine, și eu îndată mă voi supune.

ALCMENA

Cine nu știe să urască poate vreodată să voiască a muri cineva?

JOE

Și eu nu poci să trăiesc pînă cînd te voi ști în mînia aceasta care mă apasă și pînă cînd nu îmi vei da iertarea cea dorită, care ți-o cer la picioarele tale. *(Sosia și Cleanta se pun și ei în genuche.)* Hotăraște aci una din două: sau de a pedepsi, sau mai bine de a ierta.

ALCMENA

Vai! aceea ce eu poci să hotărăsc este mai mult decît ceea ce voi. Ca să mă știu neîmblînzită în necazul care mi-ai făcut, inima mea m-a vîndut; zicînd *cine nu știe să urască*, nu am zis că am iertat?

JOE

Ah! frumoasă Alcmeno, bucuria...

ALCMENA

Lasă, mare rău mi-a făcut slăbiciunea mea!

JOE

Du-te, Sosio, și îmtîlnește pe ofițerii mei; spune-le că-i poftesc a prînzi cu mine în cele mai dulci strămutări ale sufletului meu celui vesel. *(La o parte, încet:)* Espedîndu-l d-aici, Mercur îi va lua locul.

ȘENA VII

CLEANTA, SOSIA

SOSIA

Hei bine! vezi, Cleanto, ei cum s-au împăcat? vrei tu ca și noi după dînșii să facem aci o fărîmă de pace, știi tu, nițică mîngîiere?

CLEANTA

Ce! de nasul tău este să facă cineva asfel de pace?

SOSIA

Ce! Tu nu vrei?

CLEANTA

Nu.

SOSIA

Nicidecum nu-mi pasă, atîta mai rău pentru tine; iar tu o să te căiești.

CLEANTA

Stăi, stăi, vino!

SOSIA

Nu, sînt bărbat, nu mă întorc; mi-o veni și mie rîndul să fiu mînios.

CLEANTA

Du-te, du-te, cîine! dar lasă, ți-oi juca-o și eu; cîteodată se ostenește cineva a fi femeie de treabă!

Sfîrșitul actului al doilea

ACTUL III

ŞENA I

AMFITRION

Dar, fără îndoială, soarta într-adins mi-l ascunde, și m-am obosit în sfîrșit de cîte cercetări am făcut; nu este ursită în lume care să fie mai crudă decît aceasta. Oriunde m-oi duce, nu poci să aflu pe acela ce mă dau peste cap căutîndu-l, și oriunde mă întorc dau peste alții. Nu știu unde se mai găsesc acum, — parcă sînt brodiți, — o mie de oameni care mă supără; altă dată nu-i văz în ochi, ș-acum îi aduce dracul ca să mă facă să turbez. Dacă îmi arde mie acum de îmbrățișările lor și de dovezile ce vor să-mi arate despre bucuria pentru izbînzile mele! Nu mi-e destul necazul meu, mai vin și ei să mi-l adaoge! În zadar cînd îi zăresc — ca să scap de dînșii — mă fac că nu-i văz, căci al lor supărător prieteșug de toate părțile mă oprește; și cînd în flăcăratele lor espresii eu abia le răspunz cu cîte o mișcare din cap, atunci în sinemi și încet le dau o mie de blesteme. Ah! cît de puțin simte cineva bucuria la laudele cinstei care o dobîndește dintr-o mare biruință, cînd în sufletul său îl chinuiește cea mai grozavă durere! și cu ce mulțumire ar da cineva toată slava aceasta numai să aibă o odihnă în inimă! Gelozia mea mă face să mă supăr de orice vorbă, și cu cît duhul meu se gîndește asupra aceștii pricini, cu atîta mai rău mă încurc în haosul ei cel grozav. Furtișagul diamanturilor nu mă pune atîta în mirare, pentru că poate cineva să rupă pecetia, numai să nu-l vază nimeni; însă darul ce zic că am venit eu singur ieri și l-am dat chiar cu mîna mea, asta este care îmi face toată amestecătura și îmi amețește capul. Natura de multe ori produce niște asemănări cu care mulți amăgitori au luat dreptul de a înșăla lumea; însă nu poate să-mi intre în cap că un om subt asfel de înfățișări a putut să-i treacă prin gînd că va putea să izbutească închipuindu-se în locul bărbatului unei muieri; pentru că la o asemenea întîmplare trebuie să fie o desăvîrșită asemănare întru toate, pînă și în cele mai tainice lucruri, ca să poată cineva amăgi o femeie să crează că este bărbatul său. În toată vremea s-au lăudat isprăvile cele pline de minuni ale frumuseților Tesaliei; însă basnele cele vestite ce pretutindeni s-au făcut despre dînsele, în duhul meu totdauna au trecut ca o nebunie; și ar fi o foarte ciudată asprime a soartei ca, în loc să mă lase a mă bucura de a mea biruință, să mă silească a crede asemenea basne cu cheltuiala cinstei mele. Voi să mai cerc o dată, să mai cercetez această taină urîcioasă și să văz, poate că va fi o zadarnică himeră care a putut să ia un credit asupra drumurilor sale celor încurcate. Ah! facă milostivul cer ca să fie adevărată această cugetare și să mi se restatornicească cinstea!

ȘENA II

MERCUR, AMFITRION

MERCUR *(asupra balconului casii lui Amfitrion, fără să fie văzut nici auzit de Amfitrion)*

Amorul văz că mie nu-mi face nici o mulțumire aici; așa cel puțin trebuie să-mi fac o altfel de petrecere, trebuie să-mi mai treacă cu ceva de urît. Voi să fac pe Amfitrion să-și iasă din toate măsurile; și cu toate că una ca aceasta nu se cuvine unui zeu, ce trebuie să fie milostiv, însă nu știu de ce am un neastîmpăr și mă simț că steaua mea m-a făcut ca tot la drăcii să mă trag mai mult.

AMFITRION

Dec! ce-au pățit p-aici d-au închis ușa pe astă vreme?

MERCUR

Hei, mai încet! Cine bate!

AMFITRION *(fără să vază pe Mercur)*

Eu.

MERCUR

Cine eu?

AMFITRION *(zărind pe Mercur și luîndu-l în locul lui Sosia)*

A! deschide!

MERCUR

Ce fel „deschide!“ și cine ești tu? tu care faci atîta zgomot și vorbești asfel?

AMFITRION

Ce! nu mă cunoști?

MERCUR

Nu, și zău nici chef n-am să te cunosc.

AMFITRION *(la o parte)*

Toată lumea și-a ieșit azi din minți, ce dracul! o boleșniță să fie asta? Sosio! n-auzi, Sosio?!

MERCUR

Ei bine, Sosio! ce este? numele meu este, — nu cumva ți-e frică că l-oi uita?

AMFITRION

Mă vezi tu bine?

MERCUR

Prea bine. Cine-ți împinge brațul să faci un asfel de mare zgomot? și ce vrei acolo?

AMFITRION

Eu, spînzuratule, eu ce voi?

MERCUR

Daca nu-ți place *ce vrei*, spune-mi dar ce nu vrei, daca vrei să te înțeleg!

AMFITRION

Așteaptă, hoțule! cu un baston te-oi face eu acolo sus să mă înțelegi și te-oi învăța eu să îndrăznești a-mi vorbi asfel.

MERCUR

Mai încet! daca vei face cea mai mică silă ca să împingi ușa, eu d-aici să știi că-ți trimiț niște solii care să te usture.

AMFITRION

O, cer! a văzut cineva vreodată o asemenea obrăznicie? seamănă asta slugă? poate cineva să o sufere de la un nimic ca dînsul?

MERCUR

Hei bine! te-ai săturat, ți-ai blezdit ochii și m-ai măsurat îndestul de sus pînă jos? Întortochiatule, ce te zgîiești așa la mine? parc-o să mă mănînci cu ochii!

AMFITRION

Singur mă îngrozesc de ceea ce-ți gătești cu vorbele tale cele fără socoteală; ce vijălii și ce viforare de bătăi or să vijîiască pe bietele tale spate!

MERCUR

Prietene, eu văz că te mănîncă spatele, de vreme ce nu vrei să te cari d-aici.

AMFITRION

Știi tu, deșuchiatule, în beția ta, ce va să zică o slugă care obrăznicește a se atinge de stăpînul său?

MERCUR

Tu stăpînul meu?

AMFITRION

Dar, spînzuratule, — și nu mă cunoști?

MERCUR

Eu nu voi să cunosc pe nimeni altul decît pe Amfitrion.

AMFITRION

Și cine altul afară de mine poate să fie Amfitrion?

MERCUR

Amfitrion?

AMFITRION

Fără îndoială!

MERCUR

O! ce visul dracului! ia spune-mi — așa să trăiești! —, în care circiumă ți-ai împodobit hîrca așa de frumos?

AMFITRION

Cum! încă?

MERCUR

Era un vin mai zdravăn încailea? era ceva de el?

AMFITRION

O, cer!

MERCUR

Era d-ăl vechi ori d-ăl nou?

AMFITRION

Ia uitați, îndrăcitul!

MERCUR

Ăl nou bate mult la cap cînd nu-l bei cu apă.

AMFITRION

Lasă, ți-oi scoate eu limba asta!

MERCUR

Cată-ți de treabă, prietenul meu! crede-mă că ascultă cineva aci și te aude. Eu cinstesc vinul, dar ieși afară și cară-te d-aici, și lasă pe Amfitrion în plăcerile ce gustă acum!

AMFITRION

Cum! Amfitrion este acolo înlăuntru?

MERCUR

Vezi bine, da' cum gîndești! el, încărcat de laurele unei întregi biruințe, acum este lîngă frumoasa lui Alcmenă spre a se bucura de dulcețile unei plăcute deslușiri. După niște amestecături ale unui capriț d-amor ce s-a întîmplat, acum s-au împăcat și gustă împreună plăcerile dragostei. Ia-ți seama să nu care cumva să le turburi a lor dulce singurătate, daca vrei să nu le iei pe spinare.

ȘENA III

AMFITRION *(singur)*

Ah! ce streină lovitură mi-a dat în suflet! în ce crudă amestecătură mi-a adus duhul! și de vor fi lucrurile asfel cum mi le spuse hoțul asta, unde mi-au ajuns și cinstea și flacăra! Ce hotărîre trebuie să fac? Cum să mă port în această pricină? să le dau pe față lucrurile, sau s-o înghiț și asta ca un om de treabă? să fiu dator în furia mea să acoper, sau să dezvălesc necinstea casii mele? — Ah! cu cine să mă sfătuiesc despre acest afront ce mă îneacă? N-am nici ce să mai pretinz, nici ce să mai economisesc; și tot neastîmpărul meu văz că n-o să m-aducă decît la răzbunare.

ȘENA IV

AMFITRION, SOSIA, NAUCRATES și POLIDAS
(în fundul teatrului)

SOSIA *(către Amfitrion)*

Domnule, cu toate silințile mele n-am putut săvîrși alta decît a-ți aduce pe acești domni ce-i vezi aici.

AMFITRION

A, bine c-ați venit!

SOSIA

Domnule!

AMFITRION

Gîdeo! obraznic!

SOSIA

Ce fel!

AMFITRION

Te-oi învăța eu, afurisitule, să te mai porți asfel!

SOSIA

Dar asta? ce ai?

AMFITRION *(scoțind sabia)*

Și mai întrebi, ticălosule!

SOSIA *(către ofițeri)*

Domnilor, săriți, săracul de mine!

NAUCRATES *(către Amfitrion)*

Ah! ce faci? iartă-l, săracul!

SOSIA

Ce-am făcut, vai de mine?! ce am greșit?!

AMFITRION

Mai ai gură de mai întrebi încă? *(Către Naucrates:)* Lasă-mă să-mi scoț necazul!

SOSIA

Cînd spînzură pe cineva, îi spun și pentru ce.

NAUCRATES *(lui Amfitrion)*

Fă bine încai de ne spune care îi este vina.

SOSIA

Așa, domnilor, întrebați-l, vai de mine!

AMFITRION

Ce fel! acum avu obrăznicia să-mi închiză ușa în nas și, pe lîngă aceasta, să mai adaoge o mie de ocări și amerințări ce n-ai gîndi, afurisitul! *(Vrînd să-l lovească.)* Ah! spînzuratule!

SOSIA *(căzînd în genuche)*

Ait! m-am dus! m-a omorît!

NAUCRATES *(către Amfitrion)*

Nu te necăji, iartă-l!

SOSIA

Domnilor!

POLIDAS *(către Sosia)*

Ce este?

SOSIA

M-a lovit?

AMFITRION

Nu, trebuie să-și ia plata pentru vorbele ce acum a obrăznicit să-mi zică.

SOSIA

Cum a putut să fie una ca aceasta, cînd eu, din poruncă-ți, am fost în altă parte? Dumnealor sînt de față, pot mărturisi că am fost ca să-i poftesc a prînzi cu dumneata.

AMFITRION

Cine ți-a dat porunca aceasta?

SOSIA

Dumneata.

AMFITRION

Și cînd?

SOSIA

După ce ai făcut pacea cu Alcmena, — nu știi? în mijlocul bucuriei în care te aflai că ai îmblînzit-o. *(Sosia se scoală.)*

AMFITRION

O, cerule! tot minutul, tot pasul mai adaogă cîte ceva la chinurile mele, și în această grozavă amestecătură nu știu nici ce să mai crez, nici ce să mai zic.

NAUCRATES

Toate cîte ne spuse el că ți s-a întîmplat trec peste fire și, în loc de a ne desluși această întîmplare, dumneata te necăjești cu dînsul.

AMFITRION

Veniți! Voi puteți să sprijiniți cuvintele mele, și cerul într-adins v-a trimis aici. Să vedem ce soartă mă așteaptă astăzi: să descurcăm taina aceasta, să știu unde mă aflu. Ah! arz de neastîmpăr ca să o aflu, și mi-e frică de dînsa ca de moarte. *(Amfitrion bate la ușă.)*

ȘENA V

JOE, AMFITRION, NAUCRATES, POLIDAS, SOSIA

JOE

Ce este zgomotul asta ce m-a făcut să mă cobor? și cine bate la ușă, ca un stăpîn, la casa mea?

AMFITRION

Ce văz eu? o, drepți dumnezei!

NAUCRATES

Cerule! ce minune este asta? ce fel! doi Amfitrioni ieșiră acum?

AMFITRION *(la o parte)*

Sufletul meu a rămas înmărmurit! vai! acum nu mai poci, acum s-au dat pe față; ursita mea s-a deslușit, și acestea care văz îmi dovedesc toate.

NAUCRATES

Cu cît mă uit la dînșii, cu atît văz că întru toate se aseamănă.

SOSIA *(trecînd din partea lui Joe)*

Domnilor, iată cel adevărat; celalalt este un amăgitor vrednic de pedeapsă.

POLIDAS

Negreșit, acest raport minunat mă face a mă îndoi în judecata mea.

AMFITRION

Prea mult stau și ascult un viclean vrednic de osîndă; fierul acesta trebuie să desfacă orice vrajă.

NAUCRATES *(către Amfitrion, ce a scos sabia)*

Stăi!

AMFITRION

Lasă-mă!

NAUCRATES

Dumnezei! ce vrei să faci?

AMFITRION

Să pedepsesc blestematele vînzări ale unui amăgitor.

JOE

Mai încet! mînia este prea puțin trebuincioasă, și cînd cineva se înfuriază într-acest chip, face pe oameni să crează că prea puține cuvinte are.

SOSIA

Așa, negreșit, domnilor! asta este un fermecător care și-a făcut meserie să semene cu stăpînii caselor.

AMFITRION *(către Sosia)*

Ți-oi arăta eu ție! te-oi face eu să te usture, obraznicule, vorbele acestea!

SOSIA

Stăpînul meu este voinic și nu va suferi ca toți ăia să vie să-i bată slugile.

AMFITRION

Lăsați-mă să-mi scoț necazul, să spăl a mea ocară în sîngele unui proclet!

NAUCRATES *(oprind pe Amfitrion)*

Noi nu vom suferi nicidecum această ciudată luptă a lui Amfitrion împrotiva lui însuși.

AMFITRION

Ce fel! cinstea mea acest fel de apărare află în voi?! prietenii mei au îmbrățișat părtinirea unui viclean! în loc de a fi ei cei dintîi care să se încarce cu răzbunarea, ei însuși mi se împrotivesc la necazul meu cel drept!

NAUCRATES

Ce vrei să hotărîm noi într-această priviliște, cînd toată căldura noastră se îngheață la vederea a doi Amfitrioni? Vrînd să-ți arătăm astăzi rîvna noastră, ne temem să nu greșim ajutînd celui viclean. Noi în tine vedem pe însuși acel Amfitrion căruia tebanii îi sînt datori a lor mîntuire și slăvitul reazăm; însă tot pe acel Amfitrion vedem și în acesta, și nu putem să judecăm care să fie cel adevărat. Noi nu sîntem cu îndoială la hotărîrea noastră, numai să dovedim pe cel mincinos, că din mîinile noastre nu scapă viu; însă pînă acum nu știm care este din doi, și ar fi o faptă foarte îndrăzneață a ne apuca de lucru fără cîtuși de puțină lumină. Lasă-ne pe noi cu blîndețea să aflăm din care parte să fie amăgirea; și îndată ce vom descurca pricina, atunci nu ne mai trebuie nimic, — lasă-te pe noi, că vom ști ce vom face.

JOE

Așa, aveți dreptate; această asemănare poate să vă facă a fi la îndoială despre amîndoi; eu nu mă supăr de a vă vedea la îndoială, și am atîta judecată ca să v-o iert aceasta. Ochiul numai nu este în stare să dejudece deosebirea noastră, și văz că poate cineva foarte lesne a se amăgi. Uitați-vă că eu nicidecum nu mă turbur, nicidecum nu pui mîna pe sabie, pentru că este un mijloc foarte urît de a descoperi cineva adevărul, în vreme ce poci afla altul mai blînd și mai sigur. Unul din noi este Amfitrion; și amîndoi putem în ochii voștri să zicem că este. Eu trebuie să dau sfîrșit aceștii amestecături; și crez c-oi putea să fac asfel să mă cunoască toți cine sînt, încît și el singur să mărturisească vița de unde mă trag eu, și despre toate să n-aibă ce să mai zică. Chiar înaintea tutulor tebanilor eu voiesc dimpreună cu voi să fac cunoscut adevărul; și pricina fără îndoială este îndestul de însemnătoare ca să-l lumineze înaintea tutulor. Alcmena așteaptă de la mine această publică mărturisire. Virtutea ei, care se atinge cu această neorînduială, cere ca să fie dezvinovățită, și despre aceasta voi lua eu toată grija. Iată la ce mă îndatorează dragostea mea către dînsa, și pentru aceasta am poruncit să se adune cei mai nobili ai mei ofițeri, ca să se facă o deslușire de care cinstea ei are trebuință. Așteptînd dimpreună cu voi pe acești marturi doriți, vă rog să poftiți a cinsti masa la care v-a invitat Sosia.

SOSIA

Ați văzut, domnilor, că eu știam ce zic? uite: vorba aceasta a dat sfîrșit la toate; cel adevărat Amfitrion este acela care o să dea masa.

AMFITRION

O, cerule! se poate să mă văz mai umilit decît atîta?! ce fel! trebuie, ca o pedeapsă a mea, să ascult eu cîte una-una toate cîte amăgitorul le spune în ochii mei și ca, în furia ce cuvintele lui mi-o insuflă, să voiască să-mi ție brațele legate?!

NAUCRATES *(către Amfitrion)*

Dumneata te plîngi în zadar. Lasă-ne să așteptăm deslușirea care ne trebuie. Eu nu știu de este vreo viclenie, însă îl văz că vorbește asupra pricinii ca cînd ar avea cuvînt.

AMFITRION

Fugiți, prieteni slabi, și mergeți de lingușiți viclenia! Teba îmi dă alți prieteni, iar nu ca voi. La dînșii mă duc, carii, împărtășindu-se din a mea ocară, vor ști să-mi făgăduiască mîna spre a ajuta mînia mea cea dreaptă.

JOE

Ei bine! eu îi aștept și voi ști să dau hotărîre sfadei de față cu dînșii.

AMFITRION

Vicleane, crezi tu că cu unele ca acestea să poți să scapi? însă nimic nu va putea să te mîntuie de a mea răzbunare!

JOE

La asfel de vorbe de ocară eu nici că voiesc să-ți răspunz acuma; dar puțin, și vei vedea că știu să-ți astup gura numai cu două vorbe.

AMFITRION

Nici cerul, nici cerul însuși nu va putea să te scape, și pînă în iad chiar te voi goni dupe urmă.

JOE

Nu va fi de nici o trebuință, pentru că acum vor vedea toți că eu nu fug.

AMFITRION *(la o parte)*

Mă duc, alerg, ca, mai nainte de a ieși el d-aci cu dînșii, eu să-mi adun prietenii care vor urma după a mea mînie, și pe urmă mă voi întoarce acasă cu o mînă tare a pătrunde pe vicleanul cu o mie de izbiri.

ŞENA VI

JOE, NAUCRATES, POLIDAS, SOSIA

JOE

N-așteptați țermonii, așa vă rog, să intrăm mai curînd în casă!

NAUCRATES

Negreșit, această întîmplare învălmășește și simțirile, și judecata cuiva.

(Toți se duc.)

SOSIA

Lăsați, domnilor, la o parte tot felul de mirări, și plini de bucurie mergeți și vă așterneți pe mîncare pînă mîine. *(Singur.)* Hei! ce mai haiduc de om sînt! gătește-te acum, Sosio, să începi a povesti vitejiile noastre; ce poftă am să fac pe oameni să rămîie cu gura căscată la mine! Dar... *(se freacă pe pîntece)* foame a dracului ca asta n-am avut de cînd sînt.

ŞENA VII

MERCUR, SOSIA

MERCUR

Stăi! Ce! ai venit să-ți bagi nasul ș-aici, potcă scotocitor de bucătării?

SOSIA

Ah! pentru numele cerului, mai încet!

MERCUR

Ce, iar te-ai întors? acum îți îndreptez eu osul spinării!

SOSIA

O! tu, viteze și generoase eu! fă bine — așa te rog — și fii mai blînd, Sosio, ai puțintică milă de Sosia, și să nu-ți placă atîta a răpăi asupra ta!

MERCUR

Cine ți-a mai dat voia ca să te mai numești iar cu numele asta? Nu te-am oprit într-adins de a te mai numi Sosia, spuindu-ți că o să-ți rup oasele?

SOSIA

Asta este un nume ce amîndoi putem să-l avem subt tot acelaș stăpîn. Pretutindeni lumea poate să mă recunoască de Sosia, și precum eu sufer ca să fii și tu Sosia, asemenea suferă și tu ca să fiu și eu. Să lăsăm pe seama amînduror Amfitrionii să se giorovoiască de gelozie, și în mijlocul pricirilor lor noi să facem ca amîndoi Sosiii să trăiască în pace.

MERCUR

Nu, este destul numai unul, și așa voi să nu mai las pe nimeni altul să mai fie.

SOSIA

Tu totdauna o să fii înaintea mea: eu să fiu cel mai mic, și tu să fii nenea.

MERCUR

Nu, un frate mă supără, și mie nu-mi vine bine cu dînsul. Eu voi fi numai un singur născut fiu.

SOSIA

O, inimă barbară și tiranică, suferă încai să fiu umbra ta!

MERCUR

Nicidecum!

SOSIA

Puțintică milă vîre-se încai în sufletul tău și, ca un milos, suferă-mă aproape de tine: pretutindeni eu îți voi fi o umbră atît de supusă, încît vei fi mulțumit de mine.

MERCUR

Nu se poate nicidecum: legea este nestrămutată, și de vei mai obrăznici încă să cerci să intri colo înlăuntru, iată îți spui că iar le capeți, și cu dobîndă.

SOSIA

Aoleo! sărace Sosio, la ce-ai ajuns!

MERCUR *(amerințîndu-l)*

Ce! gura ta iar obrăznicește să mai ia numele asta, de la care te-am oprit odată?

SOSIA

Nu. Eu nu mă-nțeleg pe mine. Eu vorbesc de un bătrîn Sosia, care a fost oarecînd unul din rudele mele și pe care, cu o prea mare asprime, tocmai la vremea prînzului l-au dat afară, săracul!

MERCUR

Ia seama să nu cazi în această frenezie, de voiești să mai rămîi în numărul celor vii.

SOSIA *(la o parte)*

Cum te-aș mai frichini d-aș avea o putere, îndoit fecior de lele, îngîmfat și mîndru ca dracul!

MERCUR

Ce zici tu?

SOSIA

Nimic.

MERCUR

Mi se pare că mormoi ceva.

SOSIA

Uite-te, nici n-am suflat.

MERCUR

O vorbă de *fecior de lele* mi-a cam sunat pe la ureche, și nu mă îndoiesc despre aceasta.

SOSIA

N-am zis nimic..., am... zis că lelea... are un fecior.

MERCUR

Bine. Rămîi sănătos! cînd te-o mai mînca spatele să mai vii; uite-te, eu șăz colo.

SOSIA *(singur)*

O, cerule! ce afurisit ceas! tocmai la vremea mesii să rămîie cineva pe din afară! Dar ce să fac? trebuie să mă las în mîna soartei în a noastră nenorocire; trebuie să mă iau astăzi după cum m-o povățui o oarbă fantezie. Nenorociții trebuie să se unească între sine. — Aide, să împreun pe Sosia cel nenorocit cu Amfitrion cel nenorocit. Îl văz că vine cu destui după dînsul.

ȘENA VIII

AMFITRION, ARGATIFONTIDAS, POSICLES, SOSIA
(într-un unghi al teatrului, fără să fie văzut)

AMFITRION *(către ofițerii ce sînt cu dînsul)*

Stați aci, domnilor! veniți cît colo după mine, și nu vă grămădiți toți, vă rog, decît cînd va fi trebuința!

POSICLES

Văz că această nenorocire mult trebuie să-ți atingă sufletul.

AMFITRION

Ah! de toate părțile durerea îmi este de moarte; eu pătimesc și din pricina flacării, și din pricina cinstii mele.

POSICLES

Daca această asemănare este asfel cum zici, Alcmena fără să fie vinovată...

AMFITRION

Ah! asupra pricinii aceștia numai singură înșălarea poate a se socoti o adevărată vină, și nevinovăția piere. Niște înșălări ca acestea, orice fel de deslușire le va da cineva, ating părțile cele mai delicate; și judecata le iartă, cînd cinstea și amorul nu poate să le ierte nicidecum.

ARGATIFONTIDAS

Eu nu-mi bat capul să mă încurc în d-alde astea. Mie tot necazul mi-este pe acei domni ofițeri carii sta de se uita cu mîinile în sîn. Purtarea lor îmi rănește sufletul, și nici un om cu inimă nu poate s-o găsească cu cale. Cînd ne poftește cineva să-i ajutăm, trebuie să închidem ochii și cu capul plecat să dăm năvală în interesurile lui. Argatifontidas nu e d-aceia! Un om care știe ce va să zică cinstea niciodată nu ascultă cu răceală pe vrăjmașul unui prieten dîndu-și cuvintele. La asfel de întîmplare nu trebuie să asculte cineva decît răzbunarea. Auzi acolo! să-nceapă cu judecata! judecata lui era să scoți sabia și să i-o petreci prin trup fără țermonii. — Vei vedea pe Argatifontidas cum se duce drept unde se cuvine, și întîmple-se orice s-o întîmpla. Ah! așa mă rog să-mi faci această mulțumire: amăgitorul să nu moară de altă mînă decît de mîna mea.

AMFITRION

Aideți!

SOSIA *(către Amfitrion)*

Eu viu, domnule, să priimesc în genuche pedeapsa cea dreaptă ce mi se cuvine pentru blestemata mea obrăznicie; bate-mă, dă-mă cu capul de păreți, schilăvește-mă, omoară-mă în necazul dumitale! căci vei face prea bine, pentru că sînt vrednic de orice pedeapsă, și nu voi crîcni nici o vorbă împrotiva domniei-tale.

AMFITRION

Scoală-te! — Spune-mi, ce fac înlăuntru?

SOSIA

Uită-te, m-au gonitără curat; eu credeam că mă duc ca și dînșii gata pe mîncare, și nici că-mi plesnea prin gînd că acolo m-aștepta bătaia. — Celalalt eu, sluga celuilalt dumneata, iar s-a apucat de ce știe, și unde-și sumete mîinele, unde-și încordează brațul, uite-te, de parcă o să te stingă! Domnule, tot acea soartă ne gonește pe amîndoi; pe mine mă des- sosiară în sfîrșit, după cum te des- amfitrionează pe dumneata.

AMFITRION

Vino după mine!

SOSIA

Dar n-ar fi mai bine, decît să ne ducem acolo, s-așteptăm să vie ei la noi?

ȘENA IX

CLEANTA, AMFITRION, ARGATIFONTIDAS, POLIDAS, NAUCRATES, SOSIA

CLEANTA

O, cerule!

AMFITRION

Ce, te-ai speriat? care este frica care îți însuflu eu?

CLEANTA

Vai de mine! cum să nu mă mir! dumneata ești sus în casă! ș-apoi ș-aici afară?!

NAUCRATES *(către Amfitrion)*

Nu te grăbi, lasă-l că vine singur acuma ca să facă deslușirea ce o voiesc înaintea tutulor, carii, de vor putea să crează la acelea ce ne-au spus, vor ști să te scape de amestecătura și grija în care ești.

ȘENA X

Cei de sus și MERCUR

MERCUR

Dar, acum îl veți vedea toți, — și aflați mai nainte că el este marele stăpîn al zeilor, pe care Alcmena l-a făcut a se coborî aci din ceruri subt această asemănare plăcută ei. Încît pentru mine, eu sînt Mercur, care, neavînd ce face, ca să-mi treacă de urît, am bătut — fie-i umbrile! — pe acela căruia îi luasem figura. Însă nu este nimic, pentru că are acum cu ce a se mîngîia, căci loviturile bastonului unui dumnezeu fac cinste aceluia ce le mănîncă.

SOSIA

Cu voia dumitale, jupîn dumnezeule... eu sînt sluga dumitale, dar bine ai fi făcut să nu-mi faci asfel de cinste.

MERCUR

Acum îți dau voie să fii Sosia, — mi s-a urît de a mai purta un chip așa de urîcios; mă duc în cer să mă curăț, să mă spăl de dînsul cu ambrosie. *(Mercur zboară în cer.)*

SOSIA

Acum cerul nu te-o mai lăsa să te apropii! dar furia ta n-o s-o uit multă vreme. În viața mea, zău, n-am văzut un dumnezeu mai al dracului decît tine.

ȘENA XI

JOE și cei de sus

(Începînd dese tunete, Joe se arată armat cu fulgerul său într-un nor și deasupra pe vulturul său.)

JOE

Caută, Amfitrion, pe amăgitorul tău, și vezi pe Joe subt însuși al tău chip. Pe aceste semne tu poți cu înlesnire să-l cunoști; și e destul, mi se pare, ca să-ți vie inima iarăși la locul său ce se cuvine și să-ți restatornicești în casă pacea și dragostea. Numele meu, la care toată lumea să închină, îneacă aci orice fel de zgomot ce putea să iasă afară. A se împărtăși cineva cu Joe nu este nici un lucru care să aducă necinste, — mai vîrtos dimprotivă, poate să aducă slavă cui va a se vedea rival suveranului zeilor. Eu nu văz nici o pricină de care să mai cîrtești ceva pentru a ta flacără; ci eu trebuie să fiu gelos, așa dumnezeu cum mă aflu. Alcmena este toată a ta; orice fel de silințe va pune cineva, este în zadar: ca să poată cineva a plăcea ei, alt drum nu este decît a se arăta înaintea ei subt asemănarea soțului său. Însuși Joe, împodobit de a sa slavă nemuritoare, n-a putut să triumfeze peste a ei credință, și tot ce a priimit el de la dînsa, inima ei cea arzătoare nu s-a socotit că dă decît bărbatului său.

SOSIA

Stăpînul Joe știe să poleiască hapul!

JOE

Ieși, dară, din negrele mîhniri ce a suferit sufletul tău și adu-ți liniștea întreagă la focul care te arde. În casa ta se va naște un fiu carele, subt numele de Ercule, va umplea tot universul de izbînzile sale. Strălucirea unei norociri roditoare în toate bunurile va face să cunoască toți că sînt ajutorul tău, și voi face ca toată lumea să rîvnească a ta soartă. Poți fără zăbavă a te mîngîia cu aceste nădejdi ce îți dau, și trebuie să le crezi; pentru că a te îndoi este un mare păcat, și cuvintele lui Joe sînt hotărîrea ursitelor. *(Se pierde în nori.)*

NAUCRATES

Întru adevăr, eu sînt hrăpit, nu știu ce să mai zic la aceste semne strălucitoare...

SOSIA

Vreți dumneavoastră să urmați cu toată inima simtimentului meu? de acum înainte să nu mai cătați a vă primejdui îmbărcîndu-vă prin corăbii! șădeți acasă ș-așteptați numai! Căci marele Joe ne face multă cinste; bunătatea lui pentru noi este fără asemănare: ne făgăduiește o fericire fără sfîrșit și un noroc roditor în tot felul de bunătăți. Și pe urmă, în casa noastră este să se nască un fiu cu o inimă foarte mare! ce vreți mai mult decît atît? Un copil strein adus în casa omului nu este lucru puțin în ziua de astăzi! Dar, în sfîrșit, să tăiem vorbele și fieștecine să se care p-acasă. La asfel de-ntîmplare totdauna mai bine este să tacă cineva!

Sfîrșitul lui Amfitrion

LORD BYRON

CERUL ȘI PĂMÎNTUL

MISTER

Întemeiat pe zicerea din *Cartea Facerii* (cap VI): „Și era uriași pre pămînt în zilele acelea, și dupe aceea, cînd intra fiii lui Dumnezeu la fetele oamenilor și le păștea lor.“

„Femeia dorindu-și demonul său preaiubit.“

COLERIDGE

PERSOANE

Îngeri:
  SAMIASA
  AZAZIEL
  RAFAEL, arhanghel

Oameni:
  NOE
  FIII LUI NOE
  IRAD

Femei:
  ANAH
  AHOLIBAMAH

Horuri:
  DUHURI ALE PĂMÎNTULUI
  HORURI DE MURITORI

SCENA I

(Un coprins de păduri și de munți, aproape de muntele Ararat. Noapte.)

ANAH, AHOLIBAMAH

ANAH

Tatăl nostru doarme: iată ceasul obicinuit cînd aceia de carii sîntem iubite se coboară prin mijlocul aburilor ce corunează muntele Ararat... Cum îmi bate inima!

AHOLIBAMAH

Să începem invocația noastră!

ANAH

Dar stelele sînt ascunse. Tremur.

AHOLIBAMAH

Și eu tremur, însă temîndu-mă de întîrzierea lor.

ANAH

Sora mea, cu toate că iubesc pe Azaziel mai mult decît pe... Ah! mult! ce eram să zic? inima-mi păgînează.

AHOLIBAMAH

Și unde e păgînătatea cînd iubește cineva ființe cerești?

ANAH

Însă, Aholibamah, iubesc mai puțin pe Dumnezeul nostru de cînd mă iubește îngerul său. Aceasta nu poate fi bine; și cu toate că nu știu că fac ceva rău, însă simț o mie de frici, ce nu pot să iasă spre bine.

AHOLIBAMAH

Unește-te dar cu un fiu al pămîntului, supune-te la osteneli groase! Iafet te iubește de multă vreme; fă-te soția lui și fii mumă a unor fii născuți din țărînă!

ANAH

Eu n-aș iubi mai puțin pe Azaziel cînd ar fi muritor; cu toate acestea sînt mulțumită că nu este. N-aș putea să mai trăiesc dupe dînsul; și cînd mă socotesc că nemuritoarele lui aripi se vor opri într-o zi asupra mormîntului sărmanei fete a pămîntului care l-a slăvit dupe cum el slăvește pre Cel Preaînalt, moartea mi se pare mai puțin grozavă; cu toate acestea îl plîng, căci mîhnirea lui va ținea veacuri; ah, cel puțin a mea ar fi vecinică cînd eu aș fi Serafim și el o ființă pieritoare.

AHOLIBAMAH

Zi mai bine că și-ar alege o altă fiică a pămîntului și că o va iubi cum iubea odinioară pe Anah.

ANAH

De ar fi așa, și de l-ar iubi ea cum îl iubesc eu, mi-ar părea mult mai bine decît să-l știu osîndit a mă plînge fără încetare.

AHOLIBAMAH

De ar fi fost astfel cugetarea mea despre amorul lui Samiasa, cu toată serafimia lui, l-aș fi dat răilor. Dar să ne facem invocația; iată ceasul.

ANAH

Serafim, auzi-mă din înălțimea sferii tale, oricare va fi steaua ce coprinde a ta slavă! de priveghezi cu cei șapte Arhangheli în vecinicile adîncimi ale Cerului, sau că prin mijlocul spațiurilor nemărginite lumile

zbor înaintea strălucitoarelor tale aripi, ah! cugetă la aceea ce te slăvește! și cu toate că ea nu e nimic pre lîngă tine, gîndește că tu ești totul pentru dînsa. Tu nu cunoști, și putea-voi eu singură să cunosc amărăciunea lacrămilor?! Vecinicia e a ta moștenire, ochii tăi dau raze de o frumusețe cerească ce nu se veștejaște niciodată. Tu nu poți simbatiza cu mine decît prin dragoste, și vei mărturisi că niciodată o iubită pămîntească nu va plînge subt ceruri cu mai multă tinerețe decît mine. Tu străbați nenumăratele lumi, tu vezi fața ACELUIA ce a zis și s-a făcut a ta mărire, dupe cum a făcut din mine una din cele din urmă făpturi ale seminției izgonite din Eden. Cu toate acestea, dragul, dulcele meu Serafim, ascultă-mă! pentru că m-ai iubit, și n-aș vrea să mor decît dupe ce voi afla aceea ce n-aș afla-o decît pierzîndu-mi viața, că tu nu-ți mai aduci aminte mai mult în vecinicia ta de aceea pe care moartea n-a putut să o oprească de a te iubi. O, tu ființă nemuritoare! mare e dragostea acelor ce iubesc în păcat! și cu toată frica însuși a căria răzvrătire o simț nevrednică în fundul inimii mele: iartă unei fiice a lui Adam niște asemenea cugetări! mîhnirea e elementul nostru, și bucuria — un Eden pus departe de vederea noastră, deși de multe ori se amestecă în visurile noastre. Ceasul se apropie, in care tu îmi dovedești că noi nu sîntem cu desăvîrșire părăsite... Arată-te, arată-te, lăcuitor al cerurilor, al meu Azaziel! lasă stelele întru a lor însuși lumină!

AHOLIBAMAH

Samiasa! în oricare loc al regiilor poruncești... De războiești duhurile ce ar cuteza a să răzvrăti împrotiva aceluia a căruia atotputernicie a supus toate domniile, sau că chemi vreo stea rătăcită gata a se pierde în abis și ai căria lăcuitori, în termenul ezistinței lor, se împărtășesc de întunecoasa ursită a țărînei însuflețite din lumea noastră... lumea noastră osîndită a pieri într-o zi ca și a lor; sau că, în adunare cu Heruvimii mai de jos, binevoiești a lua parte la imnul lor, — Samiasa, te chem, te aștept și te iubesc! Sînt ființe care îți aduc închinăciune. Eu nu îți aduc. Daca duhul tău te îndeamnă a veni la mine, coboară-te și te împărtășaște de a mea soartă! Cu toate că sînt scoasă din țărînă, și tu format din raze mai strălucitoare decît ale zilei ce luminează Edenul, nemurirea ta nu poate să recunoască al meu amor printr-o dragoste mai arzătoare. În mine e o rază care, o simt, purcede din a ta lumină și din a Dumnezeului tău, cu toate că nu este iertat încă de a-și arăta a sa strălucire. Poate să stea ascunsă multă vreme: moartea și nenorocirile ce o pregătesc ni s-au lăsat de moștenire de moașa noastră Eva... însă inima mea le nesocotește: viața aceasta trebuie să se sfîrșască, — și este aceasta o pricină de a ne despărți? Tu ești nemuritor ... și eu sînt ca și tine... o simt... Așa, simt nemurirea mea, biruitoare a durerilor, a lacrămilor, a vremii, a fricelor, ea îmi repetă cu un glas răsunător adevărul acesta: tu vei trăi totdauna! Dar fi-va aceasta în fericire? nu o știu, și nici nu voi ca să o știu; taina aceasta rămîne cu Cel Atotputernic, care acoperă cu nori izvoarăle fericirei și ale nenorocirei. Însă el nu poate să ne dărapene nici pe mine, nici pe tine. Va putea să ne schimbe, iar nu și să ne aducă întru nimic. Noi sîntem de o fire nemuritoare ca și tine, și siliți de a ne lupta împrotiva lui, daca el voiește a se lupta împrotiva noastră: cu tine poci să mă împărtășesc la toate, și însuși la nemuritoarea durere; pentru că și tu ai vrut a te împărtăși de nemuritoarea-mi viață ... trage-mă-voi eu înapoi dinnaintea veciniciei tale?... nu! Cînd darda șarpelui îmi va pătrunde sînul, cînd tu vei fi însuși asemenea șarpelui și mă vei strînge în încolăciturile tale, voi zîmbi fără a te blestema și voi urma a te strînge cu o încingătoare nu mai puțin fierbinte... Ci coboară-te, priimește dragostea ce o muritoare are pentru un nemuritor! Daca cerurile îți făgăduiesc mai multă fericire decît ceea ce poți să dai și să iei aproape de mine... rămîi în ceruri!

ANAH

Sora mea! Soro! îi văz zburînd către noi și lăsînd o urmă luminoasă în mijlocul nopții.

AHOLIBAMAH

Aripile lor depărtează norii, ca și cînd ar aduce cu sine aurora de mîine.

ANAH

Dar daca tatăl nostru va zări această lumină?

AHOLIBAMAH

Va crede că e luna, pe care încîntările magice ale vrunui fermecător o grăbesc să răsaie mai nainte cu un ceas.

ANAH

Vin! iată-l!... Azaziel!

AHOLIBAMAH

Să alergăm întru întîmpinarea lor! Ah, căci nu am aripi să zbor asupra sînului Samiasei!

ANAH

Vezi-i... au înflăcărat tot apusul, ca și cînd soarele ce a sfințit s-ar fi întors înapoi; iată-i, pe cel din urmă vîrf al lui Ararat strălucește un arc cu mii de fețe hrăpitoare, urmă a trecerii lor! și acum! privește, noaptea s-a întors!... Asfel, spuma ce Leviatan face să răsară din sălășluirea sa fără funduri, cînd se joacă asupra feții Oceanului liniștit, se potolește numaidecît dupe ce s-a cufundat pînă în izvoarăle tainice ale abisului.

AHOLIBAMAH

Au atins pămîntul Samiasa!

ANAH

Azaziel al meu!

SCENA II

IRAD, IAFET

IRAD

Nu te deznădăjdui! pentru ce să te duci a te rătăci asfel, să-ți adaogi tăcerea pe lîngă tăcerea nopții, și să-ți ardici către stele ochii plini de lacrămi? ele nu pot să vie spre ajutorul tău.

IAFET

Însă îmi îndulcesc durerea... Acum, poate că și ea să uită la dînsele ca mine: și se pare că o făptură înzestrată cu frumusețea este și mai frumoasă cînd se uită la un lucru ce e frumos ca dînsa... și mai vîrtos la objetele acestea a cărora frumusețe e vecinică! O, Anah!

IRAD

Dar ea nu te iubește.

IAFET

Vai!

IRAD

Și trufașa Aholibamah mă desprețuiește asemenea.

IAFET

Te plîng și pe tine.

IRAD

Păstreze-și trufia, că și așea m-a făcut destoinic a suferi desprețuirile eu; poate că vremea mă va răzbuna.

IAFET

O astfel de cugetare poate să-ți pricinuiască bucurie?

IRAD

Nici bucurie, nici mîhnire. O iubesc, și aș fi iubit-o și mai mult daca mi-ar fi plătit dragostea înapoi...

Bine, și eu o las într-o ursită mai strălucitoare, daca ea o găsește asfel.

IAFET

Ce ursită?

IRAD

Am oarecare cuvînt că iubește pe altul.

IAFET

Anah?

IRAD

Nu, soră-sa.

IAFET

Și pe cine altul?

IRAD

Vezi, asta n-o știu; însă aerul ei, daca nu și cuvintele, mă face să crez că iubește.

IAFET

Cu Anah nu crez să fie tot așa: ea iubește numai pe Dumnezeu.

IRAD

Iubească pe cine o iubi, că daca nu ești tu, ce cîștigi d-acolo?

IAFET

Nimic, cu adevărat; însă iubesc.

IRAD

Și eu, iubeam.

IAFET

Și acum că nu mai iubești, sau că crez că nu mai iubești, ești mai fericit?

IRAD

Negreșit.

IAFET

Te plîng!

IRAD

Pă mine! pentru ce?

IAFET

De a fi fericit, ca și tine, lipsit fiind de ceea ce-mi pricinuiește nenorocirea.

IRAD

Aceste deșarte cuvinte în ochii mei sînt niște dovezi ale nenorocirei ce te rătăcește! și n-aș vrea să simț ca tine, nici pentru atîția șecheli ce ar da toate turmele tatălui nostru, și și mai mulți de atîta schimbați cu metalul cu care fiii lui Cain se cearcă a ne face să rîvnim la dînșii: ca și cînd această tînără și netrebnică țărînă, lepădare a pămîntului, ar putea să se schimbe pă prețul laptelui, al lînei și al roadelor ce turmele și crîngurile noastre ne dă... Du-te, Iafet, du-te de suspină la stele dupe cum lupii urlă la lună!... Eu mă întorc a gusta odihna.

IAFET

Aș veni și eu dupe tine cînd aș putea să mă odihnesc.

IRAD

Așadar tu nu vii la corturile noastre?

IAFET

Nu, Irad; mă duc în peștera aceea ale căria boltituri zic că se comunică cu lumea de subt pămînt și slujesc de ieșire duhurilor ce lăcuiesc într-însa, cînd vin să se rătăcească pe fața pămîntului.

IRAD

Și ce vrei să faci acolo?

IAFET

Să-mi adorm întristarea într-o întunecime nu mai puțin tristă... Acesta e un loc de unde a fugit nădejdea întocmai dupe cum a fugit din inima mea.

IRAD

Dar este un loc primejdios: niște ciudate vedenii sau ciudate zgomote l-au împlut de groază. Viu și eu cu tine.

IAFET

Irad, nu; crede-mă că n-am nici un gînd rău, și nu mă tem de nici o nenorocire.

IRAD

Nenorocirea îți va fi și mai mult vrăjmașul; întoarce-ți pașii către alt loc, sau lăsa-mă să viu cu tine!

IAFET

Nu, nu, Irad. Voi să mă duc singur.

IRAD

Așadar, pacea fie cu tine! *(Iese.)*

IAFET *(singur)*

Pacea am căutat-o acolo unde trebuia să fie, în dragoste... Am căutat-o c-o dragoste de care era, poate, vrednică; și în locul ei — o greutate pă inima mea, o slăbiciune a duhului... niște zile pline de neastîmpăr și niște nopți din care somnul este izgonit... iată ce am aflat. Pacea! care pace? liniștea deznădejdii, liniștea unei păduri neîmblate, a căria tăcere nu se întrerupe decît numai de viforul ce străbate prin ramurile ei gemînde... Asfel e liniștea, asfel e turburarea obositului meu suflet! Pămîntul s-a corumpt; mulțime de semne, mulțime de minuni au vestit apropierea unei schimbări, și o grozavă osîndă hotărîtă împrotiva ființelor pieritoare. O, scumpă Anah! cînd ceasul fatal va deschide nesleitele izvoară ale abisului, tu ai putea să te arunci pe această inimă și să găsești scăpare împrotiva elementelor; această inimă ce a bătut în zadar pentru tine, și va geme și mai în zadar cînd a ta... O, Dumnezeule! fie mînia ta să scutească cel puțin pe Anah! căci ea este curată între cei vinovați, întocmai ca o stea în mijlocul norilor ce o întunecă cîtăva vreme, dar n-ar putea să o stingă! Scumpa mea Anah! cum te-aș slăvi! însă am cercat a ta nebăgare în seamă! Aș vrea, tot aș vrea să te scap; aș vrea să te văz trăind cînd Oceanul va fi umedul mormînt al pămîntului și cînd nici o stîncă nu se va împrotivi lui Leviatan, care, împărat al mărilor fără țărmuri și al universului valurilor, se va înminuna singur de întinderea imperiului său.

(Iafet iese.)

SCENA III

NOE, SEM

NOE

Unde e frate-tău Iafet?

SEM

A ieșit, mi-a spus, ca să caute pă Irad, dupe obiceiul lui; dar mai mult mă tem că s-a dus să dea ocol în preajma corturilor lui Anah, pre lîngă care se rătăcește toată noaptea, întocmai ca un porumb ce zboară pre lîngă cuibul său pustiit; sau că s-a dus către peștera ce se deschide în coastele lui Ararat.

NOE

Ce face el acolo? Asta e un loc primejdios pre pămînt, unde e răutatea singură; acolo se adun niște ființe mai grozave decît oamenii cei răi. Iafet iubește neîncetat pe acea fată dintr-o seminție blestemată, cu toate că n-ar putea s-o ia de soție nici chiar daca ea l-ar iubi; inimă nenorocită a oamenilor! Un fiu din sîngele meu, ce cunoaște nelegiuirea și ursita acestor vremi, ce știe că ceasul se apropie, poate el a se părăsi în niște simtimente de la care este oprit? Du-mă într-acolo, trebuie să-l aflu!

SEM

Nu te duce mai departe, taică! mă duc eu să caut pre Iafet.

NOE

N-ai grijă de mine: orice duh rău e fără putere împrotiva omului ales de Jehova... Aidem!

SEM

La corturile surorilor amîndouă?

NOE

Nu, la peșteră.

(Noe iese cu Sem.)

SCENA IV

(Munți — peștera muntelui Ararat)

IAFET *(singur)*

O, voi, locuri sălbatice ce semănați a fi vecinice, peșteră ce nu poate cineva să-ți măsure adîncimea, munți asfel de feluriți și asfel de grozavi prin aspra mirare a stîncelor voastre și trufașii arburi ce își cresc rădăcinile lor cu aceste pietre repede în jos atîrnate și de care pașii unui muritor nu se ating fără să tremure! Așa, voi semănați vecinici, și cu toate acestea peste cîteva zile, poate peste cîteva ceasuri, veți fi despărțite și răsturnate de grămada apelor! Peștera aceasta, ce seamănă a povățui către o lume de subt pămînt, va vedea posomorîtele sale cotituri străbătute de valul mugitor, și delfinii se vor juca în vizunia leului. Omul! ... o, muritori, o, ai mei frați! eu voi fi osîndit a plînge asupra nemărginitului vostru mormînt! care din voi va mai trăi ca să verse lacrămi? Frații mei! sînt eu mai bun decît voi ca să fiu scutit? Ce se vor face locurile încîntătoare unde mă gîndeam la Anah pe cînd tot mai nădăjduiam? și acele retrageri sălbatice, mai asemenea de scumpe, marture ale deznădejdii mele? Este adevărat că acest vîrf trufaș, a căruia strălucitoare margine este întocmai ca o stea depărtată, va fi înghițit de undele colcăinde? Soarele răsărind nu va veni el mai mult să străbată și să risipească desimile înnotătoare ale aburilor creștetului lui? Nu voi vedea mai mult acolo spațiosul disc al Zilei coborîndu-se seara din dosul trufașului lui cap și lăsîndu-i o coronă strălucitoare? Nu va fi el niciodată mai mult farul lumei unde îngerii se cobora ca la un loc mai aproape de stele? Aceste vorbe „niciodată mai mult“ sînt ele făcute pentru tine, pentru toate lucrurile afară de noi și de ființele tîrîtoare, privilegiate de tatăl meu din porunca lui Jehova? Poate EL să LE mîntuiască? și EU nu voi avea puterea să scap pre cea mai plăcută din fiicile pămîntului de la o soartă de la care și însuși șerpii și tovarășele lor vor scăpa? Trebui-va ca acest neam de tîrîtoare să amerințe cu limba lor o lume ce va ieși din vasul fumegător ale căruia rămășițe vor acoperi lumea cea veche și vor fi singure într-o sferă mai înălțată, monumentul atîtor ființe vii în minutul în care vorbesc? ce de morți într-o zi! Univers atît de frumos, atît de june, hotărît la dărăpănare, te privesc ziua și noaptea cu durere socotindu-ți zilele și nopțile! Nu poci să te scap! nu poci să scap nici însuși pre aceea a căria dragoste te-a făcut și mai scump inimii mele! creat dintr-o părticică a țărînei tale, plîng apropierea sfîrșitului tău... O, mare Dumnezeu! poți tu?... *(Se precurmă.)*

(Un zgomot răsună în peșteră, și pe urmă niște spargeri de rîs... Un duh iese și trece.)

IAFET

În numele Celui Preaînalt, cine ești tu?

(Duhul răspunde iar cu un rîs.)

Pe tot ce este mai sfînt asupra pămîntului, vorbește!

DUHUL

A! ha!

IAFET

Pe potopul ce se apropie, pe pămîntul ce-l va înghiți Oceanul, pe abisurile ce-și vor deschide ale lor izvoară! pe Tăria ce-și va schimba norii în șiroaie! pe atotputernicia ce creează și dărîmă! O, tu necunoscută, grozavă și însemnătoare fantasmă, răspunde-mi! pentru ce te spargi de rîsul acesta grozav?

DUHUL

Pentru ce plîngi tu?

IAFET

Pentru pămînt și pentru fiii lui!

DUHUL

Ha! ha! ha!

(Duhul piere.)

IAFET

Duhul acesta rîde de chinurile muritorilor și de apropiata derăpănare a lumii, asupra căria soarele va lumina fără a da viața! Cum doarme pămîntul! Toate ce se coprind într-însul dorm ca și el în ajunul triumfului morții! Pentru ce să mai deșteaptă ei ca să o întîmpine? Ce văz? ce sînt ființile acestea asemenea cu însuși moartea, ce vorbesc întocmai ca niște ființe născute mai nainte de această lume aproape de a se sfîrși? ele se apropie ca niște nori!

(Deosebite Duhuri ies din peșteră.)

UN DUH

Să ne bucurăm! neamul scîrbos ce n-a putut să-și păstreze domnia în Eden și a ascultat glasul științei neputernice se apropie de ceasul morții! Nu se va stinge încetul cu încetul, nici unul cîte unul, nici de sabie, nici de durere sau de răstriștile Vremii, — iată ziua lui cea dupe urmă.

Pămîntul nu va fi mai mult decît un Ocean, și asupra acestor întinse cîmpii nu se va auzi nici o suflare decît numai a vînturilor! Îngerii își vor obosi aripile pînă să-și afle un loc de odihnă. Nici o singură stîncă nu-și va ardica creasta din mijlocul acestui mormînt umed ca să mîntuiască deznădejdea sau să arate locul unde ea s-a sfîrșit dupe ce și-a aruncat o dupe urmă căutătură asupra aceștii mări fără margini, a căria reflux așteptat nu a sosit încă. Secul va fi pretutindenea, și pretutindeni dărăpănare; un alt element va fi împăratul vieții, și urîcioșii fii ai tinii nu vor fi mai mult. Din toate colorele pămîntului nu va rămînea decît numai colora neprecurmată a seninului. Munții, atît de variați în privirea lor, vor fi niște cîmpii monotone; toate vor fi schimbate: chedrul și bradul își vor ardica în zadar vîrfurile înnecate în această inundare universală. Omul, pămîntul și focul vor muri; marea și cerurile se vor întinde în departe, nemărginite și fără viață în ochii Celui Vecinic. Cine își va zidi o lăcuință asupra spumei valurilor?

(Iafet înaintează.)

IAFET

Cine? ... tatăl meu! Sămînța pămîntului nu se va pierde... Numai *Răul* va pieri! fugiți, demoni triumfători ai abisurilor, care faceți a se auzi grozavul glas al bucuriei voastre, în vreme cînd Dumnezeu va să derapene ceea ce voi însuși n-ați cuteza să derăpănați. Grăbiți-vă a fugi! intrați în adîncile voastre peșteri, pînă cînd valurile vă vor goni de acolo și în cele mai ascunse ale lor adăposturi și vor izgoni al vostru neam primejdios, ca să facă dintr-însul jucăria vînturilor în întinsul spațiu al nemărginitului.

DUHUL

Fiu al alesului! cînd tu și ai tăi veți înfrunta războiul grozav al elementului, cînd întinsa stavilă a valurilor va fi sfărîmată, fi-veți voi — răspunde-mi! — buni și fericiți? ... Nu! nenorocirea așteaptă lumea voastră cea nouă și neamul vostru cel nou... Fiii voștri vor fi mai puțin frumoși la a lor vedere și ursiți la o mai scurtă viață decît slăviții uriași ce străbat pămîntul acesta, mîndri că sînt fii ai cerului, cu toate că sînt născuți din mume muritoare. Nu va mai rămînea din trecut decît numai lacrămile. Nu ți-e rușine de a mai trăi dupe aceasta și a da viața la alți muritori?

Inima ta este atît de ticăloasă și mișea încît să poți auzi de această derăpănare generală fără să simți în tine acea generoasă durere și acel curagiu ce te-ar face să aștepți mai bine valul înnecător decît să cauți o scăpare dimpreună cu tatăl tău cel ales, și să-ți zidești într-o zi cetatea pă gropnița pămîntului? Cine poate să mai trăiască dupe pierderea neamului său, decît numai mișelul și orbul? Neamul meu urăște pe al tău ca un neam deosebit și vrăjmaș; însă unul nu este din noi care să nu fi lăsat un tron deșert în cer ca să lăcuiască mai bine aceste întunerece decît să-și vază tovarășii suferind.

Mergi de trăiește, ticălosule, mergi de dă viața la alți ticăloși! ... și cînd apele dărăpănătoare vor mugi preste pustierile împlinite, rîvnește la uriașii ce nu vor fi mai mult; desprețuiește pe tatăl tău ca pre singurul ce va rămînea; desprețuiește pă sineți pentru că ești fiul lui!

(Un hor de Duhuri iese din peșteră.)

HORUL DUHURILOR

Să ne bucurăm, să ne bucurăm!
Glasul omenesc nu va turbura,
Cu ale lui rugi nu ne va curma
Din țipăt, din joc, din zbor ce sărbăm.
Om nu va mai fi, jărtfa va lipsi.
Al nostru tiran fără de prinos
Va cere-n zadar scrumul cu miros.
Cine-i va jărtfi? Cine-i va jărtfi?
Șiroiul căzînd, valul alergînd
Lumea va-nghiți; și vîntul turbat
Peste Ocean zburînd dezlănțat
Alți munți va nălța, unda volborînd,
Blan, bluc! colcăind, flis, vluc! lung plesnind;
Luciu lung întins va fi un mormînt,
Mormînt de triumf, mormînt tot pămînt.
Ha, ha, ha, ha, ha, ce luciu sclipind!
Să ne bucurăm! să ne bucurăm!
Glasul omenesc nu va turbura,

Cu ale lui rugi nu ne va curma
Din țipăt, din joc, din zbor ce sărbăm.
Vom vedea pierind, murind și murind
Neamul omenesc atît îngîmfat
D-al lor ticălos lut de defăimat.
A! ha! neam trufaș, te-am văzut pierind,
Oasele-ți albind, spălate sclipind;
Prin peșteri, prin văi, prin munți s-or opri,
Apa nencetat tot le va goni,
Și moartea cu noi va privi rînjind. —
Totul vedem rupt, susul peste subt.
Leul vierșunat, Tigrul furios
Loc își vor căta cu mielul fricos:
Pare c-ar fi frați ș-un lapte au supt.
Izvor cu șiroi spumegînd vîjoi,
De sus șiroind, de jos volborînd,
Totul dezlegînd, totul mestecînd —
Ce haos frumos! umed moșoroi!
Să ne bucurăm! să ne bucurăm!
Glasul omenesc nu va turbura,
Cu ale lui rugi nu ne va curma
Din țipăt, din joc, din zbor ce sărbăm.
Moartea-apoi va sta, puțin va-nceta. —
Pe derămături alți oameni mai noi,
Mai spurcați, mai răi, mai vrednici de noi
Se vor înmulți. — Ea-i va secera.
Aste risipiri vor naște pieiri,
Alte ființi noi, veacuri, ani mai noi,
Alte boale noi, alte dureri noi,
Păcate mai noi, noi nelegiuiri.
Acei muritori — ce mai muritori!
Vor fi însoțiți de Chin, de Dureri,
Ură și Război, Muncă, -mperecheri;
Ce mai muritori! ce mai muritori!
Să ne bucurăm! să ne bucurăm!
Glasul omenesc nu va tulbura,
Cu ale lui rugi nu ne va curma
Din țipăt, din joc, din zbor ce sărbăm.

Acești omenași — ce mai omenași!
Vor fi însoțiți de Chin, de Dureri,
Ură și Război, Muncă, -mperecheri,
Pînă cînd...

IAFET *(precurmînd)*

Pînă cînd voința cea vecinică va binevoi să deslușească visul Binelui și al Răului și va chema la sine toate veacurile și toate lucrurile; pînă cînd toate ființele adunate subt aripile sale atotputernice vor fi marture dărăpănării iadului... și pămîntul, curățit și adus în cea dintîi a sa frumusețe, își va reafla Edenul într-un rai fără sfîrșit, unde omul nu va cădea mai mult și unde demonii înșuși vor sluji Celui Drept.

DUHURILE

Și cînd se va împlini minunea aceasta?

IAFET

Cînd Mîntuitorul va veni, mai întîi întru răbdare, și pe urmă întru slavă.

DUHURILE

Pînă atunci luptați-vă în lanțurile voastre muritoare, pînă cînd va îmbătrîni pămîntul. Țineți necontenit un deșert război împrotiva voastră însuși, împrotiva Cerului și a Iadului, pînă cînd norii se vor îngroșa de sîngele ce va fumega preste toate cîmpurile bătăii. Vor fi cu adevărat alte vremi, alte clime, alți aeri, alți oameni; însă tot crimele cele vechi și lacrămele vor substa subt deosebite forme în neamul vostru. Aceleași vijălii morale vor înnimici viitorul, întocmai dupe cum peste cîteva ceasuri valurile vor înneca mormintele slăviților uriași[1].

---

[1] „Și era uriași pre pămînt în zilele acelea, și dupe aceea... Aceia era uriașii din veci oameni vestiți“ (*Facere*, cap 6, stih 4) *(n. trad.)*.

HORUL DUHURILOR

Frați, să ne bucurăm! muritor, adio! Ascultați, ascultați, iată că putem să auzim posomorîtul glas depărtat al Oceanului ce se îmflă și mugește; vînturile își găsesc aripile, norii sînt încărcați de șiroaie, izvoarele abisului își fac loc și gîlgîie, cerul stă să-și deschiză toate zgheaburile, și marea familie a oamenilor vede toate fatalele acestea semne fără să le cunoască... întocmai ca și cînd ochii le-ar fi orbiți din naștere! Noi auzim sunetele ce ei nu pot să auză; oștirea șiroaielor se adună și amerință în sferele sale. Semnul se va da peste cîteva ceasuri. Privirea numai a duhurilor zărește fulgerile ce le slujesc de steaguri! Gemi, gemi, universule! june încă, ești mai aproape de sfîrșit decît de nașterea ta. Munților umiliți, numaidecît veți pieri subt înnecăciune; barca se va zdrobi de stîncele voastre; cele mai mici cochilage ale Oceanului se vor împinge și se vor pune acolo unde doarme familia Vulturului... Cum va răsuna țipătul lui asupra mării nemilostive! În zadar își va chema puii săi, căci numai unda îi va răspunde. Omul va pizmui largile lui aripi... aripi ce nu vor putea să-l scape...; unde-l vor depune ele, cînd spațiul nu va înfățișa ochilor lui decît umedul mormînt al undelor?

Frați, să ne bucurăm, să înălțăm glasurile noastre spăimîntătoare... Toți oamenii vor muri, afară de slaba rămășiță a neamului lui Set... Neamul lui Set, privilegiat împrotiva morții ca să vecinicească durerea în veacuri!... Din fiii lui Cain nici unul nu va rămînea, și toate frumoasele lui fete vor fi cufundate subt stingătorul element; sau, înnotînd despletite preste fața lui, vor imputa cerului căci derapănă niște făpturi asfel de frumoase și însuși în brațele morții.

Hotărîrea este dată! Toți vor pieri! Dupe cîrtirea tutulor glasurilor omenești, va moșteni o tăcere universală; să fugim, frați, să fugim, dar să ne bucurăm! Noi am căzut, și omul cade! piară toți acești slabi vrăjmași ai cerului ce se îngrozesc de iad!

(Duhurile se fac nevăzute.)

IAFET *(singur)*

Dumnezeu și-a dat hotărîrea pămîntului! Chivotul mîntuirei a vestit-o; demonii o zbiară din fundul peșterilor. Cartea lui Enoh[1] a prezis-o de multă vreme în mutele sale foi, a căria tăcere vorbește mai tare duhului decît trăsnetul urechii, și cu toate acestea oamenii n-au auzit... n-aud încă, și merg prin întunerec către soarta lor, a căria apropiere nu tulbură nicidecum oarba lor necredință, întocmai dupe cum țipetele lor din urmă nu vor tulbura dumnezeiasca răzbunare, sau Oceanul, supusul ei slujitor. Nici un semn nu se arată în aer. Norii sînt puțin, și fața țesăturii lor nu e schimbată. Soarele va lumina cea din urmă zi a pămîntului, precum și pre cea dintîi a Creației, cînd Dumnezeu i-a zis: „Lucește!", și soarele a lucit; lumina lui n-a putut să mai fie pentru omul născut... Însă a insuflat, înainte de glasul omenesc, cîntarea mai dulce a pasărilor, ce au aripi ca să străbată prin tărie ca îngerii și care salută în fiece dimineață cerul mai nainte de fiii lui Adam... Diminițeanul lor concert o să înceapă acum... Răsăritul se aprinde! Ele vor cînta, și ziua va schinteia poate pentru cea dupe urmă dată... Peste puțin aripile pasărilor obosite nu le vor sprijini mai mult, și dupe strălucitul drum al vreo cîteva dimineți, ziua... ah! ziua va mai luci încă... însă preste ce? ... preste haosul ce a fost înaintea luminei, și a căruia întoarcere desființează timpul! pentru că fără viață ce sînt ceasurile? nici chiar pentru țărînă, ce este vecinicia pentru Jehova, care a creat timpul și vecinicia?! fără dînsul, vecinicia ar fi un deșert; timpul, făcut pentru om, se sfîrșaște cu omul și se înghite în acest abis fără început, întocmai precum neamul muritorilor se va mistui de dînsul, în care se pierde lumea copilă încă...

Ce văz? niște ființe, din care unele sînt ale pămîntului, și altele ale aerului! Nu... toate sînt ale cerului atîta sînt de frumoase! Să vedem de poci să le deosibesc chipurile! dar cum se coboară cu grație dupe povîrnișul muntelui și-și deschid un drum prin mijlocul aburilor lui! Sosind dupe aceste grozave și spurcate duhuri, a cărora infernală nemurire a făcut să se auză spurcatul imn al triumfului lor, — ființele acestea ce vin mă hrăpesc ca înfățișarea Edenului; poate că vin să-mi vestească o amînare nouă, ce în rugăciunile mele atît de des am chemat-o pentru lume... iată-le!

---

[1] Cartea lui Enoh, păstrată de etiopieni, este, după zisa lor, mai veche decît potopul *(n. trad.)*

Anah! o, Dumnezeule! și cu dînsa...

(Samiasa și Azaziel intră cu Anah și Aholibamah.)

ANAH

Iafet!

SAMISA

A, un fiu al lui Adam!

AZAZIEL

Ce face aci fiul pămîntului în vreme ce tot neamul său doarme?

IAFET

Îngere, ce faci tu pre pămînt cînd ar trebui să fii în cer?

AZAZIEL

Nu știi tu, sau uitat-ai, că în însărcinările noastre intră și de a strejui pămîntul?

IAFET

Toți îngerii cei buni au părăsit pămîntul ce e acum osîndit... Duhurile cele rele și ele însuși fug de apropierea haosului. Anah, Anah! objetul unei dragosti desprețuite de multă vreme, însă totdauna credincioase! pentru ce urmezi dupe duhul acesta, cînd nu mai e nici un înger ceresc care să se coboare din sfera sa eteriană?

ANAH

Iafet, nu poci să-și răspunz; cu toate acestea, iartă-mă...

IAFET

Cerul, ce peste puțin nu va mai ierta, să te ierte el! tu ești părăsită într-o primejdioasă ispită.

AHOLIBAMAH

Întoarce-te la frații tăi, fiu obraznic al lui Noe, noi nu te cunoaștem!

IAFET

Ceasul va veni în care mă vei cunoaște mai bine. Soră-ta știe că eu sînt încă tot acela.

SAMIASA

Fiu al Patriarhului, ce totdauna a fost drept înaintea lui Dumnezeu, oricare ar fi mîhnirile tale (și pre lîngă plîngerile-ți se amestecă și mînia), ce supărare ți-am făcut noi, Azaziel și eu?

IAFET

Supărare! cea mai mare din supărări; însă ai dreptate: cu toate că ea este fiică a pămîntului, eu n-aș putea să fiu vrednic de dînsa. Adio, Anah! Adeseori am repetat cuvîntul acesta! Astăzi îl mai zic pentru cea dupe urmă dată. Îngere, — sau orice vei fi, orice lucru te vei face peste puțin —, ai tu putere de a scăpa pă această frumoasă... pe aceste frumoase fiici ale lui Cain?

AZAZIEL

A le scăpa?

IAFET

Și se poate ca tu să nu o știi aceasta? îngeri! îngeri! voi v-ați împărtășit de păcatul Omului, și poate că vă veți împărtăși și de pedeapsa lui, sau cel puțin de dorurile mele.

SAMIASA

Care doruri?! nu credeam pînă acum ca un fiu al lui Adam să-mi vorbească în enigme!

IAFET

Şi Cel Preaînalt nu v-a spus? atunci... sînteţi pierduţi... ca şi dînsele.

AHOLIBAMAH

Ei bine, fie! De iubesc şi ei cum iubim noi, nu se vor teme de a fi muritori, dupe cum nu m-am temut eu de o nemurire de dureri împărtăşită cu Samiasa.

ANAH

Soro! ah, soro, nu vorbi aşa!

AZAZIEL

Ţi-e frică, Anah?!

ANAH

Dar, pentru tine; aş jărtfi din inimă tot ce viitorul ar putea să-mi făgăduiască în viaţă, decît să pricinuiesc un ceas de chinuri în vecinicia ta.

IAFET

Aşadar pentru *dînsul*! pentru serafimul acesta mă părăseşti tu!... nu este nimic, de n-ai părăsit asemenea şi pe Dumnezeul tău. Asfel de uniri între un nemuritor şi o muritoare nu pot să fie fericite şi sfinte. Noi sîntem trimişi pre pămînt ca să muncim şi să murim... şi ei s-au creat ca să slujească Celui Preaînalt; însă de poate să te mîntuiască, peste curînd va veni ceasul cînd un ceresc ajutor va fi trebuincios.

ANAH

Ah, vorbeşte de moarte!

SAMIASA

Să vorbească de moarte *nouă* şi către cele ce sînt cu noi! ar semăna zăpăcit de mîhnire; eu aş rîde.

IAFET

Nu mă tem nici mă mîhnesc pentru mine, căci eu sînt scăpat nu prin bunătăţile mele, ci prin ale unul

tată drept, a căruia virtute a fost destulă să mîntuiască şi pe fiii săi. Căci nu poate el să-şi întinză mai departe puterea de a dobîndi iertare! căci nu poci eu cel puţin să-mi dau viaţa pentru aceea ce m-ar fi făcut fericit!... Anah, cea dupe urmă şi cea mai plăcută din neamului lui Cain, atunci ar fi priimită în chivotul ce este să priimească rămăşiţele urmaşilor lui Set.

AHOLIBAMAH

Gîndeşti tu că noi, cu sîngele lui Cain în vinele noastre, al lui Cain cel întîi născut al lui Adam şi zămislit în Rai... noi să ne amestecăm cu feciorii lui Set? ai lui Set, cel din urmă rod al bătrîneţelor lui Adam? Nu! nu, şi de ar fi cu aceasta să mîntuim toată lumea, cînd ar fi în primejdie. Neamul nostru a trăit despărţit de al tău... de la început... şi va trăi totdauna aşa...

IAFET

Eu nu vorbeam cu tine, Aholibamah; prea mult sînge ai din omul acela care lauzi şi care vărsă cel dîntîi sînge — şi sîngele unui frate! tu însă, a mea Anah, — fie-mi iertat a te chema a mea Anah, cu toate că nu eşti a mea; nu poci a mă lipsi de numele acesta, şi cu toate acestea trebuie a mă lipsi de tine — a mea Anah, tu care mă făceai să crez că Avel lăsase o fiică al căria pietosul neam trăia în tine, ce mult te deosibeşti tu cu blîndeţea din celelalte fiice ale lui Cain, înzestrate numai cu frumuseţea ca dînsele!...

AHOLIBAMAH (*precurmînd*)

Şi vrear-ai tu ca ea să fie asemenea vrăjmaşului tatălui nostru? de aş avea o astfel de idee, de aş crede că ar fi ceva d-a lui Avel *într-însa*!... du-te d-aci, fiu al lui Noe, tu aţîţi vrajba!

IAFET

Vrajba a aţiţat-o moşul tău, fată a lui Cain!

AHOLIBAMAH

El n-a omorît pe Set, — și ce ai tu să te amesteci în fapte ce au fost între Dumnezeu și între el?

IAFET

Adevăr zici! Dumnezeul său l-a judicat, și eu nu aveam să pomenesc nelegiuirea lui daca tu însuși n-ai fi vrut a te făli cu dînsul în loc de a împinge de la tine pomenirea lui.

AHOLIBAMAH

El era tată al tatălui nostru... cel întîi născut al omului, cel mai tare, cel mai viteaz, cel mai nenorocit din fiii săi... Să-mi fie mie rușine de acela de la care ținem viața?... vezi oamenii din neamul nostru, privește la statura și frumusețea lor, la curagiul și numărul zilelor lor.

IAFET

Sînt socotite.

AHOLIBAMAH

Fie!... Dar cît vor trăi, eu voi fi mîndră de părinții și de frații mei.

IAFET

Tatăl și neamul meu se mîndresc numai în Domnul; dar tu, Anah?...

ANAH

Orice va hotărî Dumnezeul nostru, Dumnezeul lui Set și al lui Cain, eu trebuie a mă supune: însă de aș cuteza să înalț o rugăciune în acest ceas grozav de răzbunare (de e să vie), nu m-aș ruga ca să cer a trăi singură din casa mea. Soro! o, sora mea! ce ar fi lumea, ce ar fi celelalte lumi, ce ar fi viitorul cel mai strălucit fără fericirea trecutului... fără dragostea ta... fără a tatălui meu, fără tot ce a născut și crescut împreună cu mine, înfrumusețînd ca stelele ființa mea printr-o dulce lumină? Aholibamah! de este iertat a nădăjdui milă... Caut-o, afl-o: mi-e urîtă moartea pentru că o să mori și tu!

AHOLIBAMAH

Dar asta! ce fel? visătorul acesta cu chivotul tatălui său, spăimîia aceea făcută ca să îngrozească lumea a venit aci să-mi tulbure pe soră-mea? Nu sîntem noi cele iubite de serafimi? ș-apoi, o să ne rugăm noi d-un fiu al lui Noe? o, mai bine!... însă acest entuziasm este amăgit prin delirul unei imaginații ce i-au tulburat-o un amor fără nădejde și oboseala privigherilor. Cine va cletena munții aceștia și acest pămînt? cine va zice norilor și valurilor a-și lua altă formă, și nu aceea ce le-o cunoaștem în vecinicul lor curs? cine ar putea?

IAFET

Acela ce cu o vorbă le-a făcut.

AHOLIBAMAH

Cine a auzit această vorbă?

IAFET

Universul, ce dintr-însa a priimit viața! A! tu rîzi în batjocură? întreabă-ți serafimii: de nu o vor adeveri-o ei, atunci nu sînt nicidecum dintre îngeri.

SAMIASA

Aholibamah, recunoaște pe Dumnezeul tău!

AHOLIBAMAH

Am recunoscut totdauna pe Creatorul nostru, Samiasa, pe al tău și pe al meu: este un Dumnezeu al Dragostei, și nu al Durerii.

IAFET

Vai! ce este Dragostea decît o Durere? însuși acela ce a făcut pămîntul avu numaidecît a se mîhni în dragostea sa asupra celor dîntîi lăcuitori ai lui.

AHOLIBAMAH

Să zice.

IAFET

Este adevărul.

(Noe intră cu Sem.)

NOE

Iafet, ce faci tu aci cu fiii celor răi? Nu te temi a te împărtăși de pierzarea ce va să le vie?

IAFET

Tată, nu e, poate, un păcat a căuta să mîntuiască cineva o făptură pămîntească; și vezi, ele nu sînt vinovate, căci se află în adunare cu îngerii.

NOE

A, iată aceia ce pribegesc din ceruri ca să-și aleagă femei din neamul lui Cain! iată fiii cerului ce caută fetele pămîntului din pricina frumuseței lor!

AZAZIEL

Patriarșe, tu ai zis.

NOE

Vai! vai! vai de acest fel de împreunări! Dumnezeu n-a pus o stavilă între cer și între pămînt?

SAMIASA

Omul nu este făcut dupe chipul lui Jehova? Dumnezeu n-a iubit pe acela ce l-a făcut? Noi îl imităm, și împărtășim dragostea cu dînsul pentru aceea ce iubește el.

NOE

Eu abia sînt un om, nu sînt făcut ca să judic nici pe semenii mei, cu cît mai vîrtos pe fiii lui Dumnezeu; însă Dumnezeul nostru a binevoit a-mi împărtăși și a-mi descoperi judecățile sale, și răspunz că nu poate fi nimic bine în îndemnul ce face a se coborî serafimii din nemuritoarele sfere asupra unei lumi pieritoare și în ajunul piericiunei.

AZAZIEL.

Cum! nici spre a mîntui?

NOE

Nu, cu toată slava voastră, nu puteți a răscumpăra ceea ce a osîndit Acela căruia voi sînteți datori însuși această slavă. De ați fi priimit o solie de mîntuire, ar fi fost de obște, iar nu mărginită în parte pentru două fiici ale lui Cain; ele sînt frumoase, dar nu sînt nicidecum mai puțin osîndite.

IAFET

O, taică, curmă vorbele acestea!

NOE

Fiul meu, fiul meu! daca vei să nu te ajungă soarta lor, uită că mai trăiesc ele; peste curînd ele vor înceta de a mai fi, și tu vei fi tată al unei lumi nouă și mai bune.

IAFET

Ah, lasă-mă să pier cu ele!

NOE

Vrednic ai fi de a pieri numai pentru această cugetare; însă acela ce poate a te mîntui te mîntuiește.

SAMIASA

Și pentru ce pe el și pe tine mai mult decît pe aceea ce fiul tău o preferă mai mult decît pe sine însuși și pe tine?

NOE

Întreabă pe Acela ce te-a făcut mai mare decît mine și ai mei; cu toate acestea te-a făcut supus al Atotputerniciei sale... însă iată cel mai dulce și mai credincios al său sol!

(Arhanghelul Rafael intră.)

RAFAEL

Îngeri, al cărora loc este în preajma tronului ceresc! ce faceți voi aci? Asfel vă împliniți voi datoriile cînd ceasul a sosit a lăsa pămîntul singur? întoarceți-vă înapoi, adorați și aduceți o slăvită închinăciune cu cei șapte arhangheli; locul vostru este în cer!

SAMIASA

Rafael, cel dîntîi frumos și cel mai frumos din fiii lui Dumnezeu, de cînd este oprit îngerilor de a se coborî pre pămînt, care adesea văzu pașii lui Jehova a nu-i desprețui verdeața? Jehova iubi lumea și o creă ca să o iubească; adesea c-o aripă bucuroasă ne-am coborît aci ca să împlinim poruncile sale, adorînd ființa lui în cele mai mici ale lui fapte, priveghind asupra aceștii tinere vii a domenelor sale, silindu-ne a o păstra vrednică de Dumnezeul nostru și ca cea din urmă producție a roditorului său Cuvînt. Pentru ce fruntea ta se arată strașnică? pentru ce amerinți cu o derăpănare vecină?

RAFAEL

Daca Samiasa și Azaziel ar fi rămas la locurile lor în horul îngerilor, ar fi văzut decretul cel din urmă al lui Jehova, scris în haracteri de foc, și n-ar fi avut trebuință a întreba să afle voința Creatorului lor, însă Neștiința totdauna trebuie să fie o parte a Păcatului; duhurile Științei vor fi mai jos de sineși cînd vor hrăni o mincinoasă trufie; Orbirea este cel dîntîi rod al Nesupunerii. Toți îngerii cei buni au părăsit lumea, voi ați rămas aci ținuți de niște patimi streine naturei noastre și desgradați cu o dragoste pentru niște muritoare. Sînteți, cu toate acestea, iertați și chemați înapoi între semenii voștri: porniți, porniți! sau, rămîind, veți pierde drepturile veciniciei voastre.

AZAZIEL

Și tu! daca lăcuința pămîntului ne este oprită printr-un decret necunoscut pînă aci, nu păcătuiești tu ca și noi ivindu-te în aceste regii?

RAFAEL

Am venit să vă invit, în numele Celui Preaînalt, a vă întoarce în cereasca voastră sferă; am venit să împlinesc poruncile lui; cît îmi e de dulce să aduc cuvinte de iertare! adesea am străbătut împreună vecinicile spațiuri, — să ne întoarcem împreună către stele! Adevăr zic vouă: pămîntul trebuie să piară. Sînul său reclamă neamul omenesc; însă trebui-va ca această lume să nu poată a fi creată, sau a fi derăpănată fără a pricinui un sec în treptele cerești, ai cărora proscriși să rămîie nemuritori subt grozava lor sentință?

Fratele nostru Satan se pierdu preferind răscoala mai bine decît slujba și închinarea ce o făcea pînă atunci; voi sînteți încă curați, serafimi! mai puțin puternici decît Arhanghelul căzut, socotiți-vă la înfrîngerea lui! Fetele oamenilor au ele cu ce să răscumpere fericirea cerului, de care vă va părea rău prea tîrziu? Multă vreme am războit și multă vreme voi război pe rebelul care geme și-și blestemă ființa, și nu vru să recunoască pe ACELA ce eclipsea Arhanghelii puși d-a dreapta lui ca niște sori depînzurați de o stea mai naltă; îl iubeam... Cerule! afară de acela care îl crease, care putere cerească fu vreodată dopotrivă în frumusețe lui Satan?! Ah! căci nu-mi este iertat a nădăjdui iertarea nelegiuirei lui! poate că e necurată dorința aceasta... însă voi, ce puteți a reafla slava voastră, priimiți sfaturile mele! Vecinicia cu Satan sau cu Dumnezeul lui: aceasta vă este alegerea ce aveți a face; el nu v-a ispitit, îngerii sînt scutiți de cursele lui; omul însă a ascultat glasul lui, — și voi, glasul femeii... mai amăgitor decît șarpele... Glasul șarpelui fu mai puțin viclean decît sărutările ei; șarpele făcu să cază numai o făptură pămîntească; al femeii însă ne amerință să ne hrăpească o al doilea armie, răzvrătită din pricina ei împrotiva legilor cerului. Ah, fugiți! fugiți! voi nu puteți muri, acestea pe care iubiți nu vor mai fi, și voi veți implora văzduhurile de jăliri dasupra unui argil pieritor, a cărora pomenire lipită de nemurirea voastră va trăi mai mult decît soarele ce le-a luminat! socotiți-vă pre cît estimea voastră se deosebește de a lor, — între toate, afară de suferire! Pentru ce să vă împărtășiți de blestemata moștenire a unui neam creat ca să fie derăpănat de ani, săpat de griji și cules de moarte, stăpîna împărăției oamenilor? Ah! cînd însuși mînia lui Dumnezeu i-ar fi lăsat a-și săvîrși cariera și a se tîrî, străbătînd vremea, către tina din care sînt ieșiți, n-ar fi ș-atunci prada răului și a durerii?

AHOLIBAMAH

Tragă-se! auz glasul ce rostește că toți trebuie să moară mai nainte de vîrsta în care au ajuns venerabilii noștri patriarși; glasul acesta vestește că un Ocean este gata în aer, în vreme ce apele abisului se vor înălța pînă la înălțimea apelor Tăriei — un mic număr se pare că va fi scutit, și neamul lui Cain își va întoarce în zadar ochii către Dumnezeul lui Adam. Sora mea, fiindcă este așa, fiindcă Cel Vecinic va fi rugat în zadar pentru iertarea unui ceas de durere, să ne lepădăm singure de aceia pe care i-am adorat; aidem înaintea valului ca cum am merge înaintea sabiei, mișcate poate, însă fără o ticăloasă de frică, gemînd mai puțin pentru noi decît pentru aceia carii, trăind în urma noastră într-o robie muritoare sau nemuritoare dupe obosirea și sleirea undei fatale, vor avea a plînge asupra acelora ce nu vor putea mai mult a vărsa lacrămi. Fugiți, serafimi, fugiți către vecinicile voastre lăcașe, la adăpost de valuri și de vînturi! ursita noastră este a muri, și a voastră de a trăi în veci. Creatorul singur poate să știe care e mai bună — viața, sau o vecinicie singuratică. Supuneți-vă lui dupe cum i ne supunem noi; n-aș vrea pentru toată milostivirea dăruită neamului lui Set a prelungi un ceas din această viață osîndită de Dumnezeu, nici a vă vedea a pierde o parte din bunătățile lui către voi: cînd aripile vă vor duce în cer, o, Samiasa, trebui-va ca dragostea mea singură să te însoțească?! daca ochii mei rămîn fără lacrămi, este că logodnicii unui înger îi e rușine de a plînge... Adio! Acum ardică-te, nemilostiv potop!

ANAH

Trebuie dar a muri? trebuie a te pierde și eu, Azaziel?! o, a mea inimă! inima mea! presimțirile tale era adevărate, și cu toate acestea eram așa de fericită! Această fatală soartă, cu toate că o așteptam, mă izbește însă ca o restriște neprevăzută; cu toate acestea, trage-te!... Ah, pentru ce?! nu, să nu te mai țiu!... fugi!... obidele mele nu pot să ție mult; ale tale ar fi vecinice de ai fi gonit pentru mine din cer! mult te-ai coborît să faci pentru o fiică din neamul lui Adam! moștenirea noastră este durerea și, ca și noi, duhurile cerești ce ne-au iubit sînt supuse la chinuri și izbite de urgie. Cel dîntîi care ne-a descoperit tainele științei fu răsturnat din tronu-i de Arhanghel într-o lume necunoscută: și tu, Azaziel... nu, tu nu vei fi nenorocit din pricina mea! fugi fără a vărsa lacrămi! uită pe aceea căria valurile fără milostivire nu-i vor pricinui nici o obidă asemenea cu cea de acum! fugi, fugi! departe de a te vedea îmi va fi mai lesne de a muri.

IAFET

Oh, nu spune aceasta! — Taică, și tu, Arhanghel, fruntea-ți e strașnică, senină și curată! cereasca milostivire ne va vesti că nu sînt ele părăsite pe acest Ocean fără țărmuri, că al nostru chivot nu va fi numai scăparea noastră, — sau de nu, făceți-mă să mor și eu!

NOE

Tăcere, fiu al patimilor, tăcere! Daca inima-ți murmură, limba-ți să nu impute Dumnezeului tău! Trăiește dupe cum poruncește el și mori cînd va voi el, cu moartea celor drepți și nu cu neamul lui Cain! Gemi în tăcere și încetează de a supăra cerul cu plîngerea-ți egoistă! Vrear-ai tu ca Dumnezeu să se facă vinovat pentru tine? și ar fi negreșit, de ar schimba cugetările și hotărîrile sale în folosul durerii unui muritor; fii bărbat! Suferă tot ce trebuie, — și pot să sufere urmașii lui Adam!

IAFET

Așa, părintele meu; însă cînd vom fi singuri plutind pe pustiul valurilor și cînd adîncimea lor ne va ascunde din vedere dragul nostru pămînt și pre scumpii noștri prieteni și frați îngropați în acest nemărginit mormînt, care din noi va putea să-și oprească lacrămile și gemetele? Putea-vom noi să aflăm odihna în tăcerea morții? O, Dumnezeule, arată-te un Dumnezeu, iertînd pînă mai este vreme; nu rennoi ticăloșia lui Adam! Atunci numai două ființe alcătuia tot neamul omenesc; astăzi este un norod așa de numeros ca și valurile și fatalele picături de ploaie ce sînt să acopere mormîntul fiilor lui Cain, daca li s-au iertat încai mormintele.

NOE

Tăcere, îndrăznețule! fiecare din cuvintele tale este un păcat. Arhanghele, iartă dezdădejdii acestui june!

RAFAEL

Serafimi, muritorii aceștia vorbesc cu patimă! voi, carii sînteți sau carii ar trebui să fiți curați și fără patimi, voi puteți a vă întoarce cu mine.

SAMIASA

Aceasta nu s-ar putea; noi ne-am făcut alegerea: vom suferi.

RAFAEL

Acesta ți-e răspunsul?

AZAZIEL

Ce a zis el, zic și eu ca dînsul.

RAFAEL

Și tu așa!... Bine, din momentul acesta sînteți despuiați de toată puterea cerească; vrăjmași ai Creatorului vostru, vă las!

IAFET

Vai! unde se vor duce ei? ascultați, ascultați: niște sunete la început surde și care se fac pe urmă mai răsunătoare ies din sînul muntelui. Nici o suflare a vîntului nu se simte, și cu toate acestea toate frunzele se înfioară și toate florile cad. Pămîntul geme pe subt o greutate apăsătoare.

NOE

Ascultați, ascultați! Paserile de mare cum țipă! au acoperit cerul roșatic întocmai ca un nor, și zboară și dau ocol vîrfului muntelui, unde niciodată nici una dintr-însele nu cuteza să-și ia zborul, și însuși în vijăliile cele mai amerințătoare. Puțin, și acesta va fi singurul lor țărm, și iarăși puțin — și nu va mai fi nici un țărm pentru dînsele.

IAFET

Soarele! soarele! răsare, însă nu cu strălucirea sa obicinuită. Un cerc negru tras împregiurul discului său vestește că cea din urmă din frumoasele zile ale pămîntului a trecut. Norii s-au învestat cu colora nopții, afară de aceia a cărora față de aramă le deosibește margenile.

NOE

Și vedeți! acest fulger fără veste este înainte-mergător al tunetului. Iată, sosește! să fugim, să fugim, să lăsăm elementelor prada lor cea vinovată... să alergăm la chivotul sfînt, care ne va deschide sînul său, pază împrotiva înnecărilor!

IAFET

Stăi, taică! nu părăsi pe scumpa mea Anah în valurile înnecătoare!

NOE

Nu sîntem datori a părăsi tot ce este cu viață? să ne tragem!

IAFET

Eu însă, nu!

NOE

Mori, dar, dimpreună cu cei carii rămîn! Cum îndrăznești tu să privești cerul acesta amerințător și să cauți a mîntui aceea pe care toate o osîndesc dimpreună cu dreptatea și mînia lui Jehova?

IAFET

Mînia și dreptatea pot a se însoți?

NOE

Hulitor! cutezi tu a cîrti însuși în momentul acesta?

RAFAEL

Patriarșe! mai arată-te o dată tată, îmblînzește-ți căutătura! Fiul tău nu va pieri, cu toată nebunia lui; el nu știe ce zice; cu toate acestea, nu va fi osîndit a cădea subt spuma undei amare. Cînd îi va trece patima, el va avea virtutea ta și nu va fi jărtfit cu fetele oamenilor ca acești fii ai cerului.

AHOLIBAMAH

Stîmpeta se apropie; Cerul și pămîntul se unesc ca să desfiinţeze orice viață: lupta e nepotrivită între puterea noastră și vecinica putință.

SAMIASA

Puterea noastră este cu tine; noi te vom duce, dimpreună cu Anah, într-o stea oarecare depărtată, unde vă veți împărtăși de soarta noastră; și daca ție nu-ți pare rău de pămînt, atunci și de noi pierderea cerului va fi foarte curînd uitată.

ANAH

Corturi ale dragului meu tată, loc al nașterii mele! munți, crînguri, dumbrăvi, cînd voi nu veți fi mai mult, cine va usca lacrămile mele?

AZAZIEL

Îngerul, soțul tău. Nu te teme nimic! cu toate că vom fi goniți din cer, avem încă și alte locuri de scăpare.

RAFAEL

Rebel! vorbele tale sînt necurate, și slăbiciunea îți va fi partea de aci înainte; sabia de foc ce goni pe cel dintîi om din Rai schinteiază încă în mîna îngerului.

AZAZIEL

Nu poate să ne atingă: amerință țărîna cu moarte și vorbește de arme acelora pentru care tăișele lor sînt primejdioase. Ce sînt săbiile pentru ochii noștri nemuritori?

RAFAEL

Iată pentru tine momentul de a-ți cerca puterea și de a afla în sfîrșit cît este de zădarnică orice luptă împrotiva poruncilor Dumnezeului tău; toată puterea ta era în credință.

(Muritorii intră, fugind și cătînd scăpare.)

HOR DE MURITORI

Cerul și pămîntul se amestecă! O, Dumnezeule! Dumnezeule! ce-am făcut noi? Fii milostiv! auzi-ne! și fiarăle pădurei îți îndreptează o rugăciune! Balaurul iese tîrîndu-se din culcușul său și vine, dezarmat de frică, a se amesteca cu omul! paserile își arată groaza în aer prin țipetele lor; întoarce-ți mînia, o, Jehova! ai milă de deznădăjduirea lumei ce ai creat-o! Nu numai omul, ci toată natura te cheamă în ajutor.

RAFAEL

Adio! adio, fii nenorociți ai pămîntului! nu poci, nu trebuie a vă ajutora... Hotărîrea e dată!

(Rafael iese.)

IAFET

Niște nori se coboară întocmai ca vulturii ce se reped asupra pradei, în vreme ce alții, neclintiți ca stîncele, așteaptă un al doilea semnal ca să înceapă a-și vărsa șiroaiele răzbunătoare. Tăria nu va fi mai mult colorată cu senin, nici asemănată de stele scînteietoare: s-a ardicat moartea în locul soarelui; o lucire galbenă și sinistră a stăpînit aerul!

AZAZIEL

Vino, Anah! părăsește această întinsă temniță, unde elementele aleargă în amestec ca să restatornicească haosul: tu vei fi în siguranță pe aripile mele, ca vulturașul subt aripile mumei sale... Lasă neorînduiala aceasta să răstoarne natura, nu asculta la grozavul trosnet! Într-o lume mai strălucitoare decît aceasta vei răsufla o viață aeriană: sînt și alte locuri, unde nu sînt acești nori întunecoși.

(Azaziel și Samiasa se fac nevăzuți cu Anah și Aholibamah.)

IAFET

Iată-i că s-au făcit nevăzuți; au pierit și ele cu dînșii prin mijlocul zgomotului lumei părăsite. Ori de vor mai trăi, sau de vor pieri dimpreună cu ceilalți lăcuitori ai pămîntului... niciodată pe Anah nu o voi mai vedea în ochi!

UN HOR DE MURITORI

O, Fiu al lui Noe! aibi milă de frații tăi! Ce! tu ne părăsești pe toți, în vreme ce îți afli scăpare în chivotul privilegiat?! *(O mumă întinzînd pe fiul său la Iafet:)* Oh, lasă să intre și copilul acesta în chivot! L-am născut în dureri, însă eram fericită d-a-l vedea la sînul meu. Pentru ce s-a născut el? ce-a făcut... fiul meu încă neînțărcat... ca să merite urgia sau supărarea lui Jehova? Ce este în țîțele acestea care să întărîte moartea spre a răsturna cerul și pămîntul, ca să omoare și pe fiul meu și spre a chema valurile preste nevinovatul lui cap?! scapă-l, fiule al lui Set, sau blestemat să fii dimpreună cu cel care te-a creat, pe tine și neamul tău, objet al unei nedrepte alegeri!

IAFET

Tăcere!... Nu e acum ceasul d-a blestema... ci de a ne ruga.

HORUL MURITORILOR

Ceasul d-a ne ruga!... și unde se va ardica rugăciunea, cînd norii se lasă pe munte, cînd ei își amestecă rîurile cu valurile Oceanului scăpat din hotarăle sale și înnecînd însuși nisipurile pustiurilor? Blestemat să fie acela ce te-a creat pre tine și pe tatăl tău! Blestemele noastre vor fi în zadar, trebuie să murim; însă, fiindcă ursita noastră este neschimbată, pentru ce să mai înălțăm imne? pentru ce să ne mai plecăm genuchii înaintea neîmpăcatului Atotputernic? Daca a creat el pămîntul, fie rușinea lui că l-a făcut pentru suferință... Iată, iată valurile furioase, al cărora muget face natura mută! s-au înghițit acei arburi ai pădurilor, atît de frumoși, atît de verzi încă, cu toată vechimea lor; acei arburi ieșiți din pămînt cu cele dintîi ramuri ce umbriră Edenul mai nainte pînă să aducă Eva lui Adam știința drept zestre... mai nainte pînă să-și cînte Adam cel dintîi imn al robiei sale; florile lor s-au mistuit de Ocean, care se urcă pe cei mai înalți munți. În zadar vedem cerurile coborîndu-se: ele se unesc cu valurile și ascund pe Dumnezeu de la căutăturile noastre rugătoare! Fugi, fiu al lui Noe, fugi, mergi să afli pacea în cortul tău întins asupra Oceanului! vei vedea plutind trupurile tovarășilor anilor copilăriei tale... îndreptează atunci către Jehova cîntarea recunoștinței tale!

UN MURITOR

Fericiți aceia ce mor în Domnul! cu toate că apele acoperă pămîntul, să slăvim însă hotărîrea gurii sale! el mi-a dat viața... și nu ia decît ceea ce este a lui. Cînd ochii mei vor fi pentru totdauna închiși, cînd acest glas slab nu va mai putea a se ardica spre a se auzi înaintea tronului său, binecuvîntat să fie Domnul pentru cele trecute și pentru cele de acum ... Toate sînt ale lui... Vremea... Spațiul ... Vecinicia... Viața... Moartea... toate cîte sînt cunoscute, și netălmăcitul nemărginit; el a creat... el poate să derapene... și eu... să îndrăznesc, pentru o ușure suflare de viață... să blestem și să mă plîng?! Nu! să mor dupre cum am trăit... cu credința... neclintit și însuși cînd lumile se vor derăpăna.

HOR DE MURITORI

Unde să fugim?! pe munții înalți?... nu... șiroaiele lor se prăvălesc cu mai mare trosnet înaintea Oceanului care a și îmbrățișat cele mai mici înălțimi și străbate în fundul tutulor peșterilor.

(O femeie intră.)

O FEMEIE

Oh! Scăpați-mă, scăpați-mă! Valea noastră s-a dus... am pierdut din vedere pe tatăl meu și cortul lui, pe frații mei și turmele lor; arburii ce ne apăra de arșițele zilei și care slujea de scăpare pasărilor, ale cărora cînturi desfăta serile ... pîrîiașul atît de răcoros, verzile pășuni adăpate de undele lui, toate au pierit: cînd mă urcai în dimineața aceasta pe munte, m-am întors cu dragoste către sălaș... nici o frunză nu semăna amerințată de a cădea; acum toate sînt înghițite!... Spre ce m-am născut?

IAFET

Spre a muri! spre a muri în junețe; și ⟨ești⟩ mai norocită de soarta aceasta, decît a vedea mormîntul universului asupra căruia eu sînt osîndit d-a plînge în zadar. Pentru ce să mai trăiesc eu, cînd toate pier!

(Apele cresc: oamenii fug din toate părțile; pe mulți îi ajung valurile; horul muritorilor se împraștie, își caută scăpare pe munți; Iafet rămîne pe o stîncă, în vreme ce chivotul plutește departe și vine către dînsul.)

LORD BYRON

MARINO FALIERO, DOGE DE VENEȚIA

TRAGEDIE ÎN CINCI ACTE

Dux inquieti turbidus Adriae.
HORACE

PERSOANE

MARINO FALIERO, doge de Veneția
BERTUCCIO FALIERO, nepot lui doge
LIONI, patriciu și senator
BENINTENDE, cap al Sfatului de Zece
MICHEL STENO, unul din trei capete din cei Patruzeci
ISRAEL BERTUCCIO, căpetenie a arsenalului
FILIP CALENDARO
DAGOLINO } conjurați
BERTRAM
SIGNORI DI NOTTE
I CETĂȚEAN
II CETĂȚEAN
III CETĂȚEAN ș.c.l.
VINCENZO
PIETRO } ofițeri ai palatului ducal
BATTISTA
SECRETARUL SFATULUI DE ZECE
Strejari
Conjurați
Cetățeni
SFATUL DE ZECE
GIUNTA ș.c.l., ș.c.l.
ANGIOLINA, soția lui doge
MARIANA, prietena sa
Slujnice ș.c.l., ș.c.l.

Scena este în Veneția, în 1355.

ACTUL I

SCENA I

(Antecamera palatului ducal)

PIETRO intrînd vorbește lui BATTISTA

PIETRO

Trimisul nu s-a întors încă?

BATTISTA

Încă nu; eu am trimis foarte des, după cum mi-ai poruncit-o; însă Senatul[1] se află tot la sfat, unde se cercetează de atîta vreme pîra lui Steno.

PIETRO

De atîta vreme... cel puțin asfel crede doge.

BATTISTA

Cum sufere el aceste minute de așteptare?

PIETRO

Cu o răbdare silită. Stînd la masa ducală, pe care stau toate hîrtiile pricinilor statului: jălbi, depeșe, judecăți, acturi, raporte; se arată că ar fi absorbit în trebile acestea: însă de cîte ori aude sunetul vreunei uși oricît de departe, sau altceva care îl face să crează că vine cineva la dînsul, sau cînd aude vreun glas șoptînd, ochiul lui se întoarce cu repejiune și deodată sare din scaunul său; pe urmă se oprește, se așază iară și își aținteaza căutăturile pe cîte o hîrtie: însă am băgat de seamă că în vreme de un ceas n-a citit o față.

---

[1] Senatul era forul legislativ suprem în Republica Venețiană, din care făceau parte dogele și consilierii săi, Consiliul celor Patruzeci, Consiliul celor Zece și avogadorii (v. notele date mai jos); avea funcții politico-judiciare, administrative, militare etc. *(n. ed.)*.

BATTISTA

S-aude că este prea supărat, și cu adevărat: Steno i-a pricinuit o ocară vrednică de moarte.

PIETRO

Așa, daca ar fi fost Steno un om sărac... însă el este patriciu, june, plăcut, vesel și mîndru.

BATTISTA

Și crezi tu că i se va face judecata după toată strășnicia?

PIETRO

Ar fi fost destul numai să fie judecat după dreptate; dar nu este treaba noastră să ne dăm părerea asupra hotărîrei Celor Patruzeci[1].

BATTISTA

E, iat-o... ce știi nou, Vincenzo?

(Vincenzo intră.)

VINCENZO

Hotărîrea judecății s-a făcut, dar sentența nu este încă cunoscută: am văzut pe prezidentul pecetluind pergamentul care va duce la doge hotărîrea judecății Celor Patruzeci, și mă grăbesc ca să mă duc să-i dau de știre.

(Ies.)

---

[1] *Cei Patruzeci* sau *Sfatul* (ori *Consiliul) celor Patruzeci:* în vechea organizare politică a Republicii Venețiene, organ administrativ superior format din 40 de membri și avînd funcții politico-adminstrative *(n. ed.)*.

SCENA II

(Apartamentul lui doge)

MARINO FALIERO, doge, și nepotul său BERTUCCIO FALIERO

BERTUCCIO FALIERO

Este cu putință să nu-ți dea dreptatea?

DOGE

Dar, precum mi-au dat-o și avogadorii[1] carii îmi trimiseră plîngerea către Cei Patruzeci, ca Steno să fie judecat de semenii săi și de tribunalul unde el este mădular.

BERTUCCIO FALIERO

Semenii lui nu vor putea să-l apere, căci printr-aceasta vor aduce toată autoritatea vrednică de defăimat.

DOGE

Nu cunoști tu cine este Veneția? Nu cunoști tu cine sînt Cei Patruzeci? cu toate acestea, prea curînd vom vedea.

(Vincenzo intră.)

BERTUCCIO *(către Vincenzo)*

Ei bine! ce nou?

VINCENZO

Sînt însărcinat a supune înălțimei-sale că curtea mi-a dat hotărîrea, și că îndată ce formele cerute de lege se vor săvîrși cu scumpătate, sentența va fi trimisă la doge; iar pînă atunci, Cei Patruzeci trimit ale lor închinăciuni prințului republicii și îl roagă să priimească încredințarea smereniei lor.

---

[1] *Avogadori:* avocați de stat, în număr de trei, care supravegheau aplicarea corectă a legilor de către Consiliul celor Patruzeci; orice decizie a Consiliului devenea validă numai dacă era sancționată prin prezența unuia dintre avogadori *(n. ed.)*.

DOGE

Aşa este, ei sînt totdauna plecaţi şi totdauna umiliţi...; osînda s-a hotărît, zici?

VINCENZO

Dar, stăpîne, prezidentul îi punea pecetea cînd mă chemară ca să viu mai în grabă a îţi da de ştire despre punerea ei în lucrare, nu numai ca unei căpetenii a republicii, ci şi ca a patriei ce jăluieşte.

BERTUCCIO FALIERO

N-ai înţeles ca ce fel de hotărîre au făcut ei?

VINCENZO

Nu, domnul meu; domnia-ta ştii tainele de care se împresoară tribunalele Veneţiei.

BERTUCCIO

Aşa este; însă un băgător de seamă cu duh şi o căutătură pătrunzătoare tot pot să ghicească ceva. Pentru un acest fel de om este destul o vorbă încet, o şoptă, sau şi numai feţile judicătorilor mai vesele sau mai posomorîte. Cei Patruzeci şi ei sînt oameni... oameni vrednici de cinste, înţelepţi, drepţi şi cu minte, şi eu zic tot aşa... ei sînt asemenea de tăcuţi ca şi mormîntul la care osîndesc pe cei vinovaţi; din gura lor nu iese nici un fel de pîră sau defăimare... Cu toate acestea, pe chipul lor, sau cel puţin pe al celor mai tineri dintre dînşii, un ochi pătrunzător, un ochi ca al tău, Vincenzo, ar putea să citească sentenţa încă mai nainte şi de a fi hotărîtă.

VINCENZO

Domnul meu, eu am plecat numaidecît, şi nu am avut vreme să bag de seamă de ceva ce să urmează între judicători, şi nici chiar asupra chipului lor; şi afară de acestea, eu mă aflam aproape de pîrîtul Michel Steno, care...

DOGE *(precurmîndu-l)*

Şi ce fel de aer avea el?... spune-mi!

VINCENZO

Liniştit, însă fără obosire; se arăta că este hotărît să sufere osînda orice fel i se va face. Dar iată că vine să o citească înaintea înălţimei-tale.

(Secretarul Celor Patruzeci intră.)

SECRETARUL

Augustul tribunal al Celor Patruzeci trimite smeritele sale închinăciuni lui doge Faliero, celui dintîi dregător al Veneţiei, şi roagă pe înălţimea-sa de a citi şi a găsi cu cale hotărîrea judecăţii împrotiva lui Michel Steno, patriciu şi pîrît de vina unor fapte ce se coprind în acest înscris, unde vei vedea asemenea şi a lui osîndire.

DOGE

Lăsaţi-ne singuri şi aşteptaţi puţin afară!

(Secretarul şi Vincenzo se trag.)

(Către Bertuccio:)

Tu ia hîrtia aceasta: un nor îmi ascunde literile dinnaintea ochilor şi nu poci să privesc la ele.

BERTUCCIO

Răbdare, scumpul meu unchi! pentru ce tremuri asfel? toate vor fi după dorinţa noastră.

DOGE

Citeşte!

BERTUCCIO *(citind)*

„Sfatul într-o glăsuire a găsit ca Michel Steno, pentru că s-a mărturisit însuşi de vinovat că în cea dintîi noapte a carnavalului a scris asupra tronului lui doge cuvintele următoare...“

DOGE

Ce! ai putea să voiești a le repeta și tu?!... ai putea să le repeți tu, Faliero? Ai putea să rostești niște vorbe spre ocara casii noastre batjocorîte în numele chiar al căpeteniei ei?!... a aceștii căpetenii ce este prințul Veneției, cea dintîi cetate din lume!... să vedem hotărîrea!

BERTUCCIO

Iartă-mă, domnul meu, mă supui. *(Citește:)*... „ca Michel Steno în vreme de o lună să fie depărtat din cetate“.

DOGE

Ei, să vedem mai nainte!

BERTUCCIO

Domnul meu, atîta este.

DOGE

Ce zici? atîta numai! cum se poate?... ai greșală; dă-mi încoaci hîrtia...

(Ia hîrtia și citește:)

„S-a găsit cu cale și s-a hotărît de către Sfat ca Michel Steno...“ — ține-mă, nepotul meu!

BERTUCCIO

Nu te turbura, liniștește-te! eu nu văz nici o pricină vrednică a te supăra atîta... Mă duc să chem a veni spre ajutor.

DOGE

Stăi, oprește-te! n-am trebuință mai mult de ajutor.

BERTUCCIO

Cu adevărat nu poci să mă opresc a vedea împreună cu înălțimea-ta că această pedeapsă nu este potrivită cu ocara... Nu este cinstit din partea Celor Patruzeci a hotărî o pedeapsă asfel de ușoară unui om care te-a batjocorît și te-a mîhnit atîta de adînc pe înălțimea-ta, și pe dînșii înșuși ca niște supuși ai voștri: însă nu este iar un rău fără tămăduire, poți să apeli chiar la tribunalul lor și la avogadori, carii, văzînd că dreptatea este uitată, se vor însărcina acum cu dinadinsul cu pricina care mai întîi n-au luat-o atîta în băgare de seamă și îți vor răzbuna împrotiva unui vinovat obraznic. Ce, nu o crezi, unchiul meu? pentru ce ai rămas nemișcat? nu mă asculți!

(Doge își scoate toca ducală, o aruncă și va să o calce în picioare, dar nepotul său îl oprește.)

DOGE

Ah! de ce nu e sarasinul în piața San Marco! iată, într-acest chip aș cinsti-o.

BERTUCCIO

Pentru numele cerului și al tuturor sfinților! Stăpîne...

DOGE

Lasă-mă! De ce nu face cerul ca genovezii să se afle acum în portul acesta! de ce nu aduce Dumnezeu pe turci, pe carii eu i-am bătut la Zara, să-i văz rînduiți spre bătaie împrejurul palatului acestuia!

BERTUCCIO

Nu se cuvine ca duca de Veneția să vorbească într-acest chip.

DOGE

Duca de Veneția! cine este în ziua de astăzi duca de Veneția? arată-mi-l să-l văz, să-mi facă dreptate!

BERTUCCIO

Daca ai uitat titlul și dregătoria ce ai, adu-ți aminte de datoria ce ai ca om de a supune mînia. Duca de Veneția...

DOGE *(precurmîndu-l)*

Nu se mai află nici un ducă de Veneția; un nume singur! și ce este mai rău... numele ducă este o porecle, un crai. Nenorocitul cel mai batjocorit, silit a își cerși pîinea, daca nu-l ascultă nimeni, tot poate afla o inimă care să-i fie milă de dînsul; acela însă care se vede depărtat de toate dreptățile sale, prin aceia însuși a cărora slujbă le este de a fi drepți, acela este mai sărac și decît cerșetorul desprețuit: este un rob, — aceea am ajuns eu din ceasul acesta, aceea ești și tu însuși dimpreună cu toată casa noastră. Cel mai din urmă din meșteri poate să ne arate cu degetul, și trufașul patriciu să ne scuipe în față... și unde să alergăm?

BERTUCCIO

La pravili, prințul meu!

DOGE *(precurmîndu-l)*

Tu vezi ce fel de pravili avem. Eu nu am alergat decît la pravili; eu nu am căutat altă răzbunare decît a pravililor, eu nu am vrut alți judicători decît pe aceia ce sînt orînduiți de pravili: ca un suveran, eu m-am îndreptat la supușii mei, la acești supuși ce m-au făcut suveran, și printr-aceasta mi-au dat un îndoit drept de a le fi. Driturile postului meu, ale nașterii și ale slujbelor, cinstele și anii mei, aceste răni, părul acesta alb, aproape de optzeci de ani de slujbă, primejdiile, ostenelile, sîngele și sudorile mele fură puse în cumpănă cu neomenoasa și groasa ocară și vrednica de osîndă batjocoră a unui mișăl, de nimic și obraznic patriciu... Ei nu au fost destui să mi-o ardice! trebuie și eu să o sufer?

BERTUCCIO

Eu nu zic aceasta. Daca apelația voastră nu va fi priimită, atunci noi vom afla mijloace cum să îndreptăm lucrurile.

DOGE

Încă o apelație! fiul fratelui meu ești tu? mlădiță a casei de Faliero? nepotul lui doge? strănepot al unei familii ce pînă acum a dat trei prinți Veneției? dar ai dreptate... acum trebuie să fim plecați.

BERTUCCIO

Prințul meu, ești foarte necăjit... nu tăgăduiesc că ocara a fost nevrednică și că vinovatul a scăpat fără cuvînt de pedeapsa ce i se cuvenea; însă mînia voastră covîrșaște tot felul de supărare. Daca sîntem batjocorîți, vom cere dreptate; și daca nu ni se va da, atunci o vom lua-o noi. Însă la toate acestea să lucrăm cu liniște. Cea mai grozavă răzbunare este fiică a tăcerii. Eu abia am a treia parte din anii voștri; eu iubesc casa noastră și cinstesc în voi pe căpetenia ei, pe protectorul și prietenul juniei mele; însă cu toate că simț a voastră durere și mă împărtășăsc de a voastră mîhnire, dar mă îngrozesc de această mînie a voastră ce o văz asemenea cu valurile Adriaticului care trec peste orice mal și se desființează în spumă.

DOGE

Ți-am spus... și încă îți mai spui... aceea ce tată-tău ar fi înțeles-o și fără vorbe. Tu n-ai decît simțiri?... suflet n-ai?... cîtuși de puțină trufie?... cîtuși de puțină patimă?... nici o simțire de cinste?

BERTUCCIO

Acum pentru întîiași dată cinstea mea o văz la îndoială; nimeni altul decît voi n-ar adăoga de două ori această întrebare.

DOGE

Tu cunoști batjocorîrea acestui ticălos pe care îl lăsară asfel nepedepsit, a aceștii de nimic tîrîtoare care mi-a stricurat tot veninul în înscrisul ce l-a făcut împrotiva cinstei ... — o, Dumnezeule! — a soției mele! a acelia asupra căria stă cinstea cea mai prețioasă a omului! vînzătorul a făcut a se împrăștia calomnia și a umbla din gură în gură pîntre trîndavii artizani, carii o mai împodobesc și ei cu groasele lor glume, în vreme ce nobilii, batjocoritori cu un chip mai acoperit și pentru aceasta și mai desfrînat, șoptea băsnuirea la ureche unul altuia și se spărgea de rîs pentru minciuna ce mă asemăna cu dînșii, nerozi învoitori ce sufere necinstea cu răbdare și chiar și cu fală.

BERTUCCIO

Dar aceasta a fost numai o scornitură năpăstuitoare: știi prea bine că toți o știu aceasta ca și voi.

DOGE

Nepotul meu, trufașul roman zicea că „muierea cezarului nu trebuie să fie nici bănuită“, și el a gonit-o din casa lui.

BERTUCCIO

Așa... dar în vremile noastre...

DOGE

Ce fel! aceea ce un roman nu putea să sufere, prințul Veneției să o rabde? Bătrînul Dandolo nu vru să priimească diadema cezarilor și purtă această tocă ducală pe care eu o calc în picioare pentru că astăzi s-a batjocorît.

BERTUCCIO

S-a batjocorit cu adevărat.

DOGE

Așa, s-a batjocorit, s-a batjocorit. Eu nu voi să pedepsesc pe o femeie nevinovată, jărtfa unei mișăloase calomnii, pentru că ea a priimit de bărbat un bătrîn carele multă vreme fu prietenul tatălui ei și protectorul casei ei... ca și cînd inima femeiei nu ar fi cunoscut altă dragoste decît a desfătărilor și a unei junete desfrînate! eu nu o pedepsesc pe dînsa pentru nerușinarea unui nimicit, ci chem dreptatea patriei mele asupra capului celui vinovat, dreptatea ce se cuvine și chiar celui mai de jos om care are o soție a căria cinste face fericirea lui, o casă a căria cinste este tot pentru dînsul... acea dreptate ce i se cuvine cînd cele ce lui îi sînt mai prețioase i se prihănesc de suflarea cea molepsitoare a clefetirei.

BERTUCCIO

Și ca ce fel de pedeapsă voiai să i se facă pentru a lui nelegiuire ?

DOGE

Moartea. Nu sînt eu suveranul statului? Batjocorit asupra tronului, am ajuns un objet de defăimare pentru aceia ce trebuie să mi se supuie? Ca un soț nu fusei atins la a mea cinste? ca om nu fusei despre-țuit? și ca prinț — nesocotit, batjocorit, necinstit? O ocară ca aceasta din partea lui Steno nu se poate socoti ca o uneltire de vînzare și de batjocoră? și el trăiește! ... daca în loc de a prihăni cu minciunile sale tronul lui doge ar fi îndrăznit să supere acoperemîntul unui clăcaș numai, sîngele său ar fi rușit pragul numaidecît, pentru că clăcașul numaidecît i-ar fi vărsat rărunchii.

BERTUCCIO

Nu te îndoi, că el nu mai trăiește, apusul soarelui nu-l apucă; lasă-mă pe mine cu aceasta și fii odihnit!

DOGE

Stăi, Bertuccio, răzbunarea aceasta m-ar fi îndestulat ieri; astăzi mînia mea nu este mai mult asupra lui.

BERTUCCIO

Ce vrei să zici? ocara nu este îngreuiată de această infamă... nu voi să zic cîrmuire fără frîu; căci aceasta e mai rău, aceasta e destăinuire a ocării ce o lasă nepedepsită.

DOGE

Ocara este îngreuiată, însă nu de dînsul: Cei Patruzeci sînt care au hotărît o depărtare pentru o lună; și noi trebuie să ne supunem la Cei Patruzeci.

BERTUCCIO

Să ne supunem lor? carii și-au uitat datoria către al lor suveran?

DOGE

Cum! pînă în sfîrșit înțeleseși cum merg lucrurile? Ei mă dezbrăcară de toate drepturile mele și ca pe un cetățean care cere dreptate, și ca pe un doge ce poruncesc a se face; pentru că și suveranul este un cetățean. Cu toate aceste, nu te atinge nici de un fir de păr din capul lui Steno! Multă vreme nu-l va mai purta el pe umerii săi.

BERTUCCIO

Nu l-ar fi mai avut nici douăsprezece ceasuri mai mult daca mi-ai fi lăsat grija asupra mea. Daca m-ai fi ascultat cu liniște, ai fi înțeles că eu nu mă gîndeam ca să las să scape ticălosul acesta. Te rog însă cu lacrămi ca să-ți potolești furia mîniei, ca să putem a ne chibzui împreună mai cu temei asupra mijloacelor cum să-l curățim.

DOGE

Nu, Bertuccio, el să trăiască! o viață asemenea ca a lui nu ar însemna nimica în ceasul acesta. În vremile cele vechi oarecare jărtve cerea numai o singură junghere; iar la îmblînzirile cele mari era de trebuință ecatombe.

BERTUCCIO

Dorințele voastre sînt lege pentru mine, și cu toate acestea îți voi dovedi prea curînd cît cinstea casei noastre este de scumpă inimii mele.

DOGE

Nu te teme de nimic: tu vei putea să mi-o dovedești la vremea și locul cuviincios; dar nu fii asfel de necăjit cum eram eu! Acum mi-era rușine însumi de a mea mînie, și te rog să mi-o ierți.

BERTUCCIO

Ah! acum recunosc pe unchiul meu, bărbatul de stat, căpetenia republicii și pe stăpînul de sine însuși. Mă îngrozeam de mirare văzîndu-te să uiți înțelepciunea la vîrsta în care te afli, cu toate că pricina...

DOGE

Dar gîndește-te la pricină, și nicidecum să nu o pierzi din ținerea de minte! Cînd te va fura somnul, ea să înfățișeze visurilor tale posomorîtele ei colore; și cînd dimineața se va ivi iară, ea să stea între soare și între tine întocmai ca un nor cobitor de răstriște într-o zi de sărbătoare. Ea asfel va fi pentru mine; dar nu vorbi nimic, nu face nimic; lasă asupra mea grija pentru toate! avem îndestule să facem, și tu îți vei juca rolul, însă trage-te și lasă-mă singur!

BERTUCCIO

(Ardică toca ducală și o pune iar pe masă.)

Mai nainte de a te lăsa, te rog repriimește această tocă ce ai azvîrlit-o; păstreaz-o pînă cînd o vei schimba în coronă. Eu te las, și te rog să te încrezi asupra dragostii mele și să mă vezi ca o rudă credincioasă și ca un supus nu mai puțin legiuit.

(Bertuccio iese.)

DOGE

Adio, credinciosul meu nepot!

(Ia toca ducală.)

Zadarnică jucărie, tu ești ocolită de toți spinii unei corone, fără însă să și împodobești, cu atotputernicia majestății rigilor, fruntea cea batjocorită care te poartă. Podoabă netrebnică și degradată, te mai iau încă, ca și cînd aș lua o mască.

(Pune toca pe capul său.)

O, cît de greu apeși a mea frunte! tîmplele îmi bat cu zvîcnirea frigurilor subt sarcina ta cea rușinată. Nu voi putea eu să te schimb în diademă? nu voi putea eu să sfăram acest înmulțit șeptru care armează cu putere acest senat cu o sută de brațe, care a adus norodul întru dărăpănare și care din prinț face un rigă de teatru? Eu am săvîrșit în viața mea întreprinderi și mai grele, și pentru aceștia care îmi răsplătesc asfel? Nu voi putea să le plătesc și să mă desfac de dînșii? Ah! nu aș dori decît numai un an, numai o singură zi din junețea mea cea fierbătoare, cînd aceste mădulări slăbite se supunea sufletului meu întocmai ca armăsarul stăpînului său: mi-ar fi fost destul atunci ajutorul numai a cîteva brațe ca să năpădească asupra acestor patricii îngîmfați de trufie și să-i răstoarne; astăzi mă văz silit să caut alte mijloace ca să ajutorez capul acesta albit de vîrstă. Ah! cel puțin el își va urzi planurile sale ca să nu lase a veni această pricină mai presus de puterile omenești, cu toate că projetele mele pînă acum nu sînt încă decît un haos de posomorîte cugetări, și sămînța lor nu s-a dezvoltat încă. Imaginația mea se află în lucrarea ei cea dintîi și încetul cu încetul se apropie de lumina închipuirilor confuze, ca judecata mai pe urmă mai liniștită să-mi facă alegerea ... oștirile sînt prea puține în...

(Vincenzo intră.)

VINCENZO

Un om cere audiența înălțimei-tale.

DOGE

Sînt bolnav... nu poci să văz pe nimeni, nici chiar un patriciu... meargă să-și facă plîngerea la Sfat!

VINCENZO

Stăpîne, mă duc să-i dau răspunsul înălțimei-tale. Cu toate că pricina nu este însemnătoare. Omul acesta este un plebeu, patronul unei galere, după cum mi se pare.

DOGE

Cum? nu ziseși patronul unei galere?... voi să zic un slujbaș al statului; bagă-l înlăuntru! el vine poate pentru pricini publice.

(Vincenzo se duce.)

DOGE *(singur)*

Patronul acesta se poate cerca; eu voi să-l cercetez. Eu știu că norodul este nemulțumit, și are dreptate de a fi din ziua cea nenorocită de la Sapienza, în care Genova fu învingătoare; pricini sînt și mai multe încă, de cînd el nu mai e nimic în trebile statului și mai puțin decît nimic în ale cetății, sau un simplu instrument osîndit a slugări nobililor plăceri a patriciilor. Plata oștirilor nu se dă la vreme. Soldații mîglisiți cu niște deșarte făgăduințe murmuie supărați... O nădejde de schimbarea lucrurilor poate să-i împingă prea departe. Se vor despăgubi despre a lor simbrie din jafuri... Dar popii?... mult mă tem că clerul nu va fi cu noi; el mă urăște din ziua aceea de îndrăzneală în care, nemaiputînd suferi lenea și zăbava episcopului Trevizii, l-am izbit ca să-l grăbesc pe drumul datoriei[1]. Cu toate acestea poate cineva să-l cîștige, sau cel puțin pe pontiful Romii, prin îndemnatice danii; însă mai nainte de toate trebuie să lucrez cu grabă: mă aflu la apusul vieții mele. Să scap numai Veneția și să-mi răzbun ocările, și mi-e destul cît am trăit; după aceasta, și chiar după un minut, prea mulțumit voi merge a mă odihni cu părinții mei. De nu voi putea să-mi mulțumesc această dorință, mai bine voiesc ca șaizeci de ani ai vieții mele octagenare din ceasul acesta să meargă unde toate se duc a se pierde.. prea puțin îmi pasă de va fi aceasta oricît de curînd... D-ar fi făcut cerul nici să mai fi fost vreodată în viață decît să ajung aceasta ce tiranii mei voiră a mă face... Să ne sfătuim... Trei mii de ostași se află în postul lor la...

---

[1] *Am izbit pe episcopul Trevizei.* Faptă istorică. Vezi *Viața dogilor* din Marino Sanuto. *(Nota traducătorului, dată la p. 177.)*

(Vincenzo intră și aduce pe Israel Bertuccio.)

VINCENZO

Înștiințez înălțimei-tale că acelaș patron pentru care v-am vorbit așteaptă ca să binevoiești a-i da o audiență.

DOGE

Lasă-ne singuri, Vincenzo.

(Vincenzo iese.)

Vin' mai aproape! ce poftești?

ISRAEL BERTUCCIO

Dreptate!

DOGE

De la cine?

ISRAEL BERTUCCIO

De la Dumnezeu și de la doge.

DOGE

Ah! prietenul meu! tu te îndreptezi la aceia ce dobîndesc cea mai puțină cinstire și dragoste în Veneția... Trebuia să ceri dreptate de la Sfat.

ISRAEL BERTUCCIO

Ar fi în zadar, pentru că acela ce m-a ocărît este mădular al Sfatului.

DOGE

Obrazul ți-e plin de sînge; de unde este sîngele acesta?

ISRAEL BERTUCCIO

Este al meu; nu este acum întîiași dată că mi-am vărsat sîngele pentru Veneția, dar acum întîiași dată că mi-l vărsă un venețian: un nobil m-a izbit.

DOGE

Și mai trăiește încă?

ISRAEL BERTUCCIO

Încă puțină vreme... nădăjduiam, și nădăjduiesc totdauna că voi, prințul meu și soldat ca și mine, vei răzbuna pe acela ce legile Veneției și ale disciplinei nu îi iartă de a-și răzbuna însuși... de nu mă amăgesc... mai mult nu zic nimic.

DOGE

Nu zici, dar vei face... nu este așa?

ISRAEL BERTUCCIO

Sînt om, stăpîne!

DOGE

Și acela ce te-a izbit este asemenea om ca și tine.

ISRAEL BERTUCCIO

Are nume de om; și încă este și nobil... cel puțin în Veneția; însă pentru că a uitat că și eu sînt om ca dînsul... viermele pe care îl calcă își întoarce și el capul și...

DOGE

Numele și familia lui?

ISRAEL BERTUCCIO

Barbaro.

DOGE

Pentru ce pricină? și cu ce pricinuire?

ISRAEL BERTUCCIO

Eu sînt căpetenia arsenalului[1], însărcinat deocamdată cu reparaţia unor galere derăpănate din vremea războiului din urmă cu genovezii. Astăzi de dimineaţă nobilul Barbaro veni cu gura plină de ocări, pentru că meşterii au lăsat lucrul ce poruncise a se face la casa lui pentru nişte petreceri trecătoare şi au venit să săvîrşască poruncile statului. Eu am îndrăznit să dezvinovăţesc pe bieţii oameni, dar el a ardicat mîna şi... vezi sîngele meu, acum întîiaşi dată curge cu necinste.

DOGE

De multă vreme eşti în slujbă?

ISRAEL BERTUCCIO

Cam de mult, mi se pare, daca îmi aduc aminte de împresurarea Zarii, daca m-am luptat subt căpetenia care învinse pe huni; acela care fu atunci al meu general astăzi este doge Faliero.

DOGE

Cum! noi sîntem camarazi!... manta ducală mă împodobeşte prea de puţină vreme, şi eşti orînduit căpetenie a arsenalului mai nainte de întoarcerea mea de la Roma. Iată pentru ce nu te-am cunoscut... Cui eşti tu dator slujba în care te afli?

ISRAEL BERTUCCIO

Celui din urmă doge; eu ţiu numele tot al slujbei mele celii vechi de patron al galerii; postul meu cel nou mi se dete spre răsplătire a vreo cîteva rane (într-acest chip predecesorul vostru binevoi a se exprima). Nici că m-aş fi socotit că această facere de bine a lui ar fi putut să mă aducă a mă ruga nenorocit la picioarele următorului lui, şi cel puţin pentru asfel de pricină.

DOGE

Rău eşti rănit?

ISRAEL BERTUCCIO

Foarte greu, şi într-un chip ce nu se mai vindecă în cinstea mea.

DOGE

Vorbeşte deschis, nu te teme de nimic... la o asfel de necinste ce ai face ca să te răzbuni?

ISRAEL BERTUCCIO

Aceea ce nu îndrăznesc să zic; dar aceea ce o voi face oricum.

DOGE

Aşadar ce ai venit să faci aici?

ISRAEL BERTUCCIO

Am venit să cer dreptate... pentru că generalul meu este doge şi nu va suferi ca soldatul său să fie călcat în picioare. De ar fi fost altul, oricine, şi nu Faliero pe scaunul ducal, sîngele acesta ar fi fost spălat pînă acum în alt sînge.

DOGE

Ai venit să-mi ceri dreptate... mie, doge de Veneţia, şi nu poci să ţi-o dau: nu poci eu singur s-o dobîndesc... Nu e un ceas de cînd mi-au refuzat-o în vileag.

ISRAEL BERTUCCIO

Ce spui, înălţimea-ta?

DOGE

Steno e osîndit la izgonire d-o lună.

ISRAEL BERTUCCIO

Ce fel! acela ce cuteză să întine tronul ducal cu acea neagră minciună ce răsună cu ruşine în toate urechile în Veneţia!

---

[1] *Căpetenia arsenalului:* ofiţer şef al arsenalului; el păzea palatul ducal în interregnuri şi ţinea stindardul roşu în faţa noului doge, în ziua învestiturii acestuia *(n. ed.)*.

DOGE

Ah! fără îndoială răsunetul a repetat-o din arsenal şi s-a amestecat în zgomotul năcovalii ca o minunată glumă între lucrători; s-a cîntat în hor de nimiciţii robi ai galerelor noastre, ce să fericesc plini de bucurie că nu se împărtăşesc de ruşinoasa învălmăşire a dogelui.

ISRAEL BERTUCCIO

Este cu putinţă? o lună de închisoare! Steno nu s-a pedepsit mai straşnic?

DOGE

Tu cunoşti ocara; ştii acum care e şi pedeapsa, ş-apoi îmi ceri dreptate!... Du-te să afli pe Cei Patruzeci, carii au judecat pe Michel Steno; aceeaşi pedeapsă, fără îndoială, vor pronunţa şi improtiva lui Barbaro.

ISRAEL BERTUCCIO

Ah! d-aş cuteza să-mi spui cugetul!...

DOGE

Spune făr-a ascunde! nu mai e nici o ocară pentru inima mea.

ISRAEL BERTUCCIO

Ei bine! o vorbă, — nu stă decît în mînă-ţi a pedepsi şi a dobîndi răzbunare. Eu nu mai vorbesc de slaba mea ocară; ce să fie o izbire? oricît de ruşinoasă, o izbire la un om ca mine? Eu vorbesc de infama batjocură făcută la rangul şi la persoana voastră.

DOGE

Prea mult îţi înalţi puterea mea, ce abia e o deşartă pompă. Astă tocă nu e o coroană d-un monarh; manta asta poate să pricinuiască mila ca şi zdrenţele unui cerşător; şi mai mult încă, zdrenţele unui cerşător sînt ale lui, — veşmintele astea sînt numai împrumutate unei momîi ce trebuie a se mişca după uneltiri streine.

ISRAEL BERTUCCIO

Vrear-ai să fii rigă?

DOGE

Dar, al unui norod fericit.

ISRAEL BERTUCCIO

Vrear-ai să fii prinţ al Veneţiei?

DOGE

Dar, daca norodul s-ar împărtăşi de această suveranitate, încît nici el, nici eu să nu mai fim robii aceştii idre aristocratice, ale căria capete veninoase au suflat asupră-ne o adevărată ciumă.

ISRAEL BERTUCCIO

Cu toate acestea, tu născuşi şi trăişi patriciu.

DOGE

Blestemat să fi fost ceasul cînd m-am născut astfel! naşterii mele sînt dator a fi un doge ocărît; dar am trăit ca un soldat, slujbaş al Veneţiei şi al norodului, şi nu al senatului. Folosul lor şi slava mea îmi fură toată răsplătirea. M-am luptat şi mi-am vărsat sîngele; m-am luptat şi am triumfat; am făcut pacea sau am aprins focul războiului în ambasadele mele după cum o cerea interesul patriei mele. Am străbătut uscatul şi mările peste şaizeci de ani, totdauna credincios datoriilor mele către Veneţia, care fu al meu leagăn şi al părinţilor mei. A revedea încă o dată aste turnuri drage a se înălţa în departe preste seninul luciului îmi era un destul preţ al ostenelilor mele. Dar pentru nici o sectă, pentru nici o împerechere nu mi-am vărsat sîngele şi sudorile mele! Vei tu să ştii care mi-a fost cugetul? întreabă pelicanul pentru ce şi-a sfîşiat sînul. Daca pasărea ar putea să-ţi vorbească, ţi-ar răspunde că pentru toţi copiii săi.

ISRAEL BERTUCCIO

Cu toate acestea, nobilii te-au făcut doge.

DOGE

Aşa, m-au făcut doge. N-am cerut eu asta lanţuri de aur: ele au venit înaintea mea la întoarcerea-mi de la Roma. Eu nu refuzasem pînă atunci niciodată! nici un fel de osteneală, nici o sarcină pentru binele statului, n-am refuzat asemenea, către apusul zilelor mele, nici titlul cel mai nobil pe din afară din toate şi cel mai ticălos pentru ceea ce ne osîndeşte a face şi a suferi. Te iau pe tine martur, pe tine, supusul meu batjocorit, căruia nu poci să-i fac dreptate precum nici mie însumi.

ISRAEL BERTUCCIO

O vei face şi unuia, şi altuia de vei voi-o, şi încă o vei face la mii de cetăţeni nu mai puţin împilaţi, care n-aşteaptă decît un semn... Vei tu să-l dai?

DOGE

Tu vorbeşti în enigme.

ISRAEL BERTUCCIO

Mă voi tîlmăci, cu primejdia vieţii mele, de vei binevoi a mă asculta.

DOGE

Vorbeşte!

ISRAEL BERTUCCIO

Tu şi eu nu sîntem numai noi singuri ocărîţi, despreţuiţi şi călcaţi în picioare, ci norodul întreg geme de împilarea ce-l apasă. Soldaţii streini subt solda senatului sînt nemulţumiţi de zăbava plăţii. Marinii şi soldaţii veneţiani se împărtăşesc de aceleaşi simtimente cu prietenii lor. Care e acela dintre dînşii ai căruia fraţi, copii, tată, femeie sau sor' n-au fost împilaţi sau batjocoriţi de nobili? Războiul deznădăjduit împrotiva genovenilor se urmează cu sîngele norodului şi cu o vistierie plină cu preţul sudorilor lui... Războiul adapă nemulţumirea... astăzi însuşi... Dar, eu uit că vorbind astfel îmi glăsuiesc, poate, osînda de moarte.

DOGE

După ce ai suferit astfel... te mai temi încă de moarte? taci dară şi trăieşte ca să fii batjocorit de aceia chiar pentru care ţi-ai vărsat sîngele.

ISRAEL BERTUCCIO

Nu, voi vorbi, şi întîmple-se orice. Daca doge de Veneţia se va face trădător, ruşine şi nenorocire lui! pentru că el va pierde mai mult decît mine aci.

DOGE

Nu te teme de doge, săvîrşaşte!

ISRAEL BERTUCCIO

Află dar că este o adunare secretă de bărbaţi legaţi printr-un jurămînt frăţesc, inimi credincioase şi viteze, care au trecut prin toate ispitele norocului şi multă vreme au gemut preste ursitele Veneţiei; ei au dreptate să o facă: slujindu-o în toate climele şi mîntuindu-o de vrăjmăşii săi din afară, cugetă să o sloboază de cei ce se află în zidurile ei; numărul lor nu este nici prea însemnător, dar nici mai jos de întreprinderea lor. Au arme, bani, nădejdea, credinţa, statornicia şi curajul.

DOGE

Şi ce aşteaptă dar?

ISRAEL BERTUCCIO

Ceasul de a izbi.

DOGE *(în parte)*

Clopotul sfîntului Marcu îl va suna.

ISRAEL BERTUCCIO

Mi-am dat în mînă-ţi acum viaţa, cinstea şi toate nădejdile mele din lumea aceasta; însă în statornica încredinţare că nişte ocări ca ale noastre, care au tot aceeaşi pricină, vor produce aceeaşi răzbunare. De este așa, fii căpetenia noastră deocamdată... Mai tîrziu — suveranul nostru.

DOGE

Care e numărul vostru?

ISRAEL BERTUCCIO

Nu răspînd la întrebarea aceasta pînă nu vei răspunde la a mea.

DOGE

Cum, mă amerinți tu?

ISRAEL BERTUCCIO

Nu, întăresc cugetul meu. M-am trădat singur; dar nu este nici o chinuire în puțurile[1] misterioase săpate subt palatul nostru, nici în chiliile nu mai puțin grozave ce le numiți *plombi*[1], care să poată să smulgă de la mine un nume singur a vreunuia din tovarоșii mei. Puțurile și piombii ar fi zadarnice: ar putea să facă să mi se scurgă tot sîngele... Dar să mă silească la trădare către ceilalți, niciodată! voi trece grozava *Punte a suspinelor*[2] vesel a cugeta că cel din urmă dintr-ai mei va fi asemenea cel din urmă care va repeta răsunetul undei blestemate ce curge între ucigaș și jertfe, ce adapă temnița și zidurile palatului... Voi lăsa după mine suflete ce nu mă vor uita și mă vor răzbuna.

DOGE

Daca astea sînt projetele și puterea ta... pentru ce vii aci să ceri dreptate, aflîndu-te în ajunul de a ți-o da singur?

---

[1] *Puțurile* (it. *pozzi*) erau închisorile săpaze în zidurile groase ale palatului dogilor, iar *plombii* (it. *piombi*) erau celulele închisorii în care deținuții erau duși, pentru a fi executați (prin strangulare), de la *pozzi* printr-o galerie (v. nota următoare; *n. ed.*).

[2] *Puntea suspinelor* (it. *Ponte dei Sospiri*): galerie cu două coridoare suprapuse care traversează canalul Rio di Palazzo, legînd palatul dogilor cu închisoarea; prin ea erau duși deținuții de la judecată sau din *pozzi*, spre a fi executați *(n. ed.)*.

Pentru că omul ce reclamă apărarea stăpînirei dovedește a sa încredințare și supunere și nu poate nicidecum să fie bănuit de un cuget spre a o dărăpăna. De aș fi rămas în tăcere după o izbire ce am priimit, fruntea-mi mîhnită și niște amerințări pe jumătate rostite m-ar fi făcut a mă trimite la inchiziția Celor Patruzeci; dar o plîngere în gura mare, oricare va fi năsprimea vorbelor ce o esprimă, este puțin de temut și puține bănuieli pricinuiește; afară de acestea, eu aveam alt gînd.

DOGE

Care?

ISRAEL BERTUCCIO

Auzisem că doge era năsprit pentru actul avogadorilor, carii trimitea în cercetarea Celor Patruzeci judecata lui Michel Steno. Eu slujisem subt tine și te-am cinstit; simțeam că nu poți să suferi a fi necinstit fără a-ți răzbuna, fiind dintr-acel clas de duhuri care întoarce înzecit și binele, și răul. Dorința mea era să te încerc și să te împing la răzbunare. Acuma știi tot... dovedească-ți primejdia mea că spui adevărul!

DOGE

Mult te-ai aruncat în primejdie, și aceasta trebuie să o facă aceia ce voiesc să dobîndească mult... Nu poci să-ți răspunz decît un lucru... taina ta e în siguranță.

ISRAEL BERTUCCIO

Asta ți-e singurul răspuns?

DOGE

Daca nu îmi destăinuiești tot, ce răspuns altul poți să mai ceri?

ISRAEL BERTUCCIO

Aș dori să aibi încredințare în acela ce îți dă în mînă viața.

DOGE

Trebuie să cunosc planurile, numele voastre; poate cineva să adaoge numărul, să coacă projetele.

ISRAEL BERTUCCIO

Sîntem destui de mulți, tu ești singurul aliat ce mai dorim.

DOGE

Fă-mă să cunosc căpitanii voștri!

ISRAEL BERTUCCIO

O voi face îndată ce îmi vei da o chezeșuire pentru taina ce îți voi încredința.

DOGE

Unde și cînd?

ISRAEL BERTUCCIO

La noapte voi aduce în apartamentul vostru doi din cei mai de căpetenie conjurați; un număr mai mare n-ar putea să vie fără a se primejdui.

DOGE

Oprește! trebuie să mă gîndesc la aceasta... de aș merge a mă da în mîinile voastre, de aș ieși din palat...

ISRAEL BERTUCCIO

Vei veni singur.

DOGE

Nepotă-meu cu mine.

ISRAEL BERTUCCIO

Nu, și chiar de ar fi fiu-tău...

DOGE

Nenorocite! cutezi tu a numi pe fiu-meu? el pieri la Sapienza cu armele în mînă pentru astă nemulțumitoare republică... Ah! de ce nu trăiește încă, și de ce nu sînt în mormînt! sau de ce n-a trăit pînă mă voi pogorî eu! n-aș avea acum trebuința unui ajutor îndoios al streinilor.

ISRAEL BERTUCCIO

Nu e nici unul din acești streini, de care tu te îndoiești, care să nu te privească cu simtimentele unui fiu, de le vei păstra credința de tată.

DOGE

S-au săvîrșit, s-au aruncat sorții! unde va fi întîlnirea?

ISRAEL BERTUCCIO

La miezul nopții eu voi fi singur și subt mască în locul unde înălțimea-ta vei voi să-mi hotărăști; acolo te voi aștepta, și te voi duce în locul unde vei priimi închinăciunile noastre și vei judica planurile noastre.

DOGE

La care ceas răsare luna?

ISRAEL BERTUCCIO

Tîrziu, însă atmosfera e posomorîtă și plină de ceață. Bate siroco.

DOGE

La miezul nopții dar, lîngă biserica unde dorm părinții mei și care are îndoitul nume al apostolilor Petru și Pavel; în strimtul canal ce trece pe lîngă zidurile ei, o gondolă armată cu o singură vîslă [1] să se strecoare pe acolea: tu să fii într-însa.

---

[1] *O gondolă cu o singură vîslă.* Gondola nu seamănă cu vasele noastre obicinuite; o duce cineva cu înlesnire cu o vîslă ca și cu două (cu toate că atunci mersul nu-i este așa repede); să întrebuințează o vîslă ca să meargă mai pe taină, sau (de la căderea Veneției) de economie. *(Nota traducătorului, dată la p. 177.)*

ISRAET BERTUCCIO

Întocmai așa voi urma.

DOGE

Trage-te acum!

ISRAEL BERTUCCIO

Mă duc cu nădejdea că înălțimea-voastră vei fi statornic în marele acesta projet. Prințe, îmi iau congediul!

(Israel Bertuccio iese.)

DOGE

La miezul nopții, aproape de biserica lui San Petru și San Paulu, unde dorm nobilii mei strămoși, acolo mă duc... pentru ce?... să țiu sfat în întunerec cu niște volgari conjurați, împerecheați spre dărăpănarea statului... și părinții mei nu se vor repezi de subt bolțile unde fură depuși doi dogi ce stătură înaintea mea, ca să mă tîrască cu dînșii în mormînt?... O! de ce nu pot face una ca aceasta! m-aș odihni, nu fără cinste, lîngă niște strămoși cinstiți. Vai! nu trebuie mai mult a mă socoti la dînșii, ci la aceia carii m-au adus a fi nevrednic de un nume așa de slăvit ca nici unul din acele nume consulare ce mi le-au păstrat marmurile Romei. Însă voi restatornici acest nume în slava lui cea veche prin răzbunarea mea asupra tutulor ticăloșilor cetățeni ce coprinde Veneția în sine și prin libertatea ce voi da-o celorlalți; sau îl voi da în prada tutulor negrelor calomnii ale vremii ce nu scutește niciodată pe cel ce cade și care judică pe Cezari și Catilini prin adevărata piatră de încercare... prin izbîndă.

Sfîrșitul actului I

ACTUL II

SCENA I

(Apartament în palatul ducal)

ANGIOLINA, MARIANA

ANGIOLINA

Care a fost răspunsul lui doge?

MARIANA

Că era pentru un minut chemat la o conferință, care s-a și săvîrșit. Nu e multă vreme de cînd am văzut pe senatori îmbărcîndu-se; și se poate vedea cea din urmă gondolă strecurîndu-se prin mijlocul bărcilor ce acoper undele strălucitoare.

ANGIOLINA

O, de s-ar întoarce mai curînd! Nu e mult de cînd se află în prada celui mai strașnic neastîmpăr, și vremea nu i-a domolit nicidecum duhul cel arzător, nici i-a slăbit trupul ce seamănă a fi hrănit de un suflet atît de activ și de turburat, încît un altul mai slab ar fi fost mistuit... Puțină putere are vremea asupra resimtimentelor și mîhnirilor lui. El nu e din acei oameni carii în pornirea cea dintîi a patimii își rîsipesc afară tot necazul sau durerea: toate într-însul au o față de vecinicie; cugetările, simtimentele, patimile sale, bune sau rele, n-au bătrînețe într-însul, și fruntea-i trufașă poartă numai semnele de ranele sufletului, cugetările vîrstei, iar nu scăderea bătrîneții. De cîtăva vreme e mai turburat decît altătată. Oh! de ce nu se întoarce! pentru că eu singură am oarecare influință asupra neastîmpărului său.

MARIANA

Este adevărat că înălţimea-sa se află foarte turburat din pricina afrontului lui Steno, şi cu toată dreptatea; însă, fără îndoială, în momentul acesta vinovatul este osîndit pentru obraznica lui ocară a-şi lua o pedeapsă vrednică de a-l face a respecta virtutea femeilor şi nobilul sînge al prinţilor.

ANGIOLINA

Cu adevărat a fost o crudă ocară. Cu toate acestea, eu nu mă uit la calomnie, ci la efectul şi la adînca întipărire ce a pricinuit în sufletul lui Faliero, — lui Faliero, atît de trufaş, atît de iute, atît de straşnic... straşnic pentru toţi, afară de mine. Tremur cînd mă socotesc unde poate ajunge aceasta!

MARIANA

Cu adevărat, doge nu poate să te bănuiască.

ANGIOLINA

Să mă bănuiască? pe mine! nici Steno n-a cutezat-o! cînd se tîrî pe furiş la lumina lunei ca să-mi scrie impostura, însuşi conştiinţa lui îi mustra fapta; fiecare umbră asupra zidurilor îl privea cu un aer amerinţător ca să-i facă ruşine de ticăloasa lui calomnie.

MARIANA

Ar trebui să fie straşnic pedepsit.

ANGIOLINA

Este.

MARIANA

Cum! sentinţa s-a rostit? este osîndit?

ANGIOLINA

Nu ştiu; dar este hotărît de vinovat.

MARIANA

Şi crezi că e destul aceasta pentru o asfel de ocară?

ANGIOLINA

N-aş vrea să fiu judecător al pricinii mele, şi nu ştiu ce fel de pedeapsă dinlăuntru poate să atingă un suflet desfrînat ca a lui Steno; însă daca ocările lui nu vor face în duhul judecătorilor o mai mare întipărire decît ceea ce a făcut într-al meu, atunci crede-mă că drept toată pedeapsa va fi lăsat în confuzia şi neruşinarea lui.

MARIANA

Trebuie o jertfă la virtutea batjocorită.

ANGIOLINA

Ei! şi ce e virtutea cînd ar avea trebuinţă de o jertfă, sau cînd ar atîrna de vorbele oamenilor? Brutu, murind, zise că virtutea nu e decît un nume: şi adevărat n-ar fi altceva daca buzele oamenilor ar putea să o producă sau să o dărapene.

MARIANA

Cu toate acestea, sînt mii de soţii fără prihană şi credincioase bărbaţilor lor, ce ar resimţi mai viu calomnia aceasta; nişte dame mai puţin straşnice, dupe cum sînt un mare număr în Veneţia, ar reclama dreptate în gura mare şi ar fi neîmpăcate.

ANGIOLINA

Asta dovedeşte că cinstesc mai mult numele virtutei decît virtutea însuşi. Unele au aflat că ar fi o sarcină grea de a-şi păstra cinstea, fiindcă voiesc să fie sărbătorită pretutindenea; şi acelea care nu şi-au păstrat-o, caută şi doresc să aibe chipul cinstei ca o podoabă a căria îi simt trebuinţa, dar nu şi pe care o şi cred trebuincioasă: ele trăiesc în cugetarea altora şi ar vrea să treacă de virtuoase după cum le trebuie să treacă de frumoase.

MARIANA

Ciudate idei ai înălţimea-ta ca o soţie patriciană.

ANGIOLINA

Sînt ideile tatălui meu, și singura moștenire ce mi-a lăsat dimpreună cu numele său.

MARIANA

De ce moștenire ai fi avut trebuință înălțimea-ta, soția unui prinț ... căpetenia republicei?

ANGIOLINA

N-aș fi cerut nici o moștenire și d-aș fi fost soția unui vasal; însă nu simț mai puțin dragostea și recunoștința ce sînt datoare tatălui meu pentru că a dat mîna mea vechiului și credinciosului său prieten, contelui Val di Marino, dogele nostru de acum.

MARIANA

Și dimpreună cu mîna ți-a dat și inima?

ANGIOLINA

N-ar fi putut da pe una fără ceealaltă.

MARIANA

Cu toate acestea, nepotrivirea vîrstei voastre cu a soțului vostru, — și iartă-mă să adaog și nepotrivirea haracterelor, — face pe cineva a se îndoi că o asemenea unire ar putea să te facă cu statornicie fericită și înțeleaptă.

ANGIOLINA

Lumea are gînduri lumești; inima mea a fost credincioasă la datoriile sale, care sînt cu adevărat numeroase, dar niciodată grele.

MARIANA

Și îl iubești?

ANGIOLINA

Iubesc toate nobilele calități ce merită amorul nostru; și iubeam pe tatăl meu, care cel dintîi m-a învățat a cunoaște ce trebuie să iubim în ceilalți și

a opri orice aplecare nevrednică de noi. El a dat mîna mea lui Faliero. El știa că soțul meu era nobil, viteaz, generos, cu bogăție înzestrat cu toate cualitățile unui soldat, cetățean și prieten; eu l-am aflat întocmai dupe cum îl descrisese tatăl meu: greșalele lui sînt greșale ale sufletelor trufașe obicinuite întru comandare; multa trufie și acele patimi repezi pe care le-a hrănit într-însul purtarea patriciilor și o viață trecută în mijlocul viforilor guvernului și războiului... ele mai sînt încă și ațîțate printr-un viu simtiment de cinste, care, viind pînă la o treaptă, este o datorie, și care se face un vițiu cînd e împins prea departe; mă tem să nu fie asfel în Faliero. El totdauna a fost necăjicios, din junețea sa; însă această greșală a fost răscumpărată prin atîta mărime de suflet, încît cea mai înțeleaptă din republici i-a încredințat toate slujbele sale de căpetenie, de la cea dintîi luptă pînă la cea după urmă ambasadă, unde dregătoria de doge i se trimise și îl chemă înapoi.

MARIANA

Însă pînă a nu te mărita, nu ți-a bătut inima pentru vreun nobil venețian a căruia junețe ar fi putut să-ți făgăduiască un soț mai potrivit? sau de atunci încoa n-ai văzut vreunul carele ar fi putut să pretinză mîna fiicii lui Loredan cînd ar fi fost de dat?

ANGIOLINA

La cea dintîi întrebare ți-am răspuns, spuindu-ți că mi-am ales și am priimit un soț.

MARIANA

Și cea de a doua?

ANGIOLINA

N-are trebuință de răspuns.

MARIANA

Iartă-mă, te-am supărat!

ANGIOLINA

Nu sînt supărată, ci în mirare: pentru că nu știam că inima unei soții poate a-și ierta să se gîndească ca ce ar fi putut să-și mai aleagă după ce a făcut odată alegerea.

MARIANA

Alegerea cea dintîi ne face adesea să socotim că am fi în stare mai bine să alegem de am putea să o desființăm.

ANGIOLINA

Aceasta se poate; dar îmi era necunoscute aceste cugetări.

MARIANA

Iată doge... Să mă trag?

ANGIOLINA

Vei face, poate, bine a mă lăsa. — Seamănă asorbit în cugetările sale; ce aer plin de gînduri are!

(Mariana iese.)

(Doge intră cu Pietro.)

DOGE *(pe gînduri)*

Este în arsenal un oarecine anume Filip Calendaro, care se află în capul a patruzeci de oameni și care, pe lîngă aceasta, are o mare influință asupra camarazilor săi. Zic că acest om este hotărît, popular, iute, îndrăzneț, și cu toate acestea discret; bine ar fi a-l cîștiga. Trebuie a nădăjdui ca Israel Bertuccio să se asigureze despre dînsul, însă...

PIETRO

Stăpîne, iartă-mă că îți precurm meditațiile; senatorul Bertuccio, nepotul vostru, m-a însărcinat a veni după înălțimea-ta și a te ruga ca să-i hotărăști ceasul în care poate să-ți vorbească.

DOGE

La apusul soarelui... Așteaptă un minut... să mă socotesc... Zi-i să vie la al doilea ceas din noapte.

(Pietro iese.)

ANGIOLINA

Stăpîne...

DOGE

Scumpa mea copilă, iartă-mă... Pentru ce zăbovești a te apropia de mine?... Nu te vedeam!

ANGIOLINA

Erai cufundat în gînduri, și acesta care se duse putea să aibă vreo solie însemnătoare din partea Senatului.

DOGE

A Senatului?

ANGIOLINA

N-am vrut să-l precurm în vreme ce își împlinea datoria sa și a Senatului.

DOGE

Datoria Senatului! Te amăgești, noi avem datorii a împlini către Senat.

ANGIOLINA

Eu credeam că doge e stăpîn în Veneția.

DOGE

Va fi... Dar să lăsăm acestea, să alegem o vorbă mai veselă: cum ești? ai ieșit afară? ziua e posomorîtă, însă liniștea valurilor înlesnește vîsla ușoară a gondolierului. Ți-ai văzut azi de dimineață prietenele? sau ai vrut mai bine să rămîi singură a te ocupa cu muzica? Este vreun lucru ce ai dori și slaba putere lăsată lui doge să poată a ți-l înlesni? Prin ce mare cuviință, prin ce plăceri aș putea să-ți mulțumesc inima și să o despăgubesc de atîtea ceasuri de urît petrecute cu un bătrîn obosit de griji? Vorbeşte, şi vei fi îndestulată!

ANGIOLINA

Totdauna eşti plin de bunătăţi cu mine; n-am nimic a dori nici cere decît a te vedea mai liniştit şi mai des.

DOGE

Mai liniştit?

ANGIOLINA

Aşa, mai liniştit, domnul meu... Ah! pentru ce te depărtezi? Ce păşeşti singur cu asfel de mari pasuri şi laşi a ţi se vedea pe faţă nişte mişcări ce arată nu numai ce ea le-au făcut a se naşte, ci zic încă şi mai mult.

DOGE

Ce zic şi mai mult?... Şi ce... ce vede cineva pe faţa mea?

ANGIOLINA

O inimă în neastîmpăr şi tulburată.

DOGE

Nu e nimic, copila mea; tu ştii că grijile din toate zilele obosesc pe toţi aceia ce guvernează astă republică înlărmată: cînd izbită de genoveni din afară, şi cînd de chiar cetăţenii săi nemulţumiţi... Asta e ce mă face mai gînditor şi mai puţin liniştit decît altădată.

ANGIOLINA

Cu toate acestea, grijile n-au lipsit niciodată, şi niciodată iar nu te-am văzut ca în zilele acestea. Iartă-mă, se vede în inima voastră un ce mai mult decît grija slujbelor publice. O lungă obicinuinţă şi nişte talente ca ale voastre te-au făcut a ţi se părea uşoare, şi încă au ajuns ca o trebuinţă spre a-ţi apăra sufletul de nelucrare. Nişte vecini vrăjmaşi sau alte primejdii nu pot să te puie în neodihnă pe înălţmea-ta, care ai cercat toate vijăliile fără a te obosi vreodată, pă înălţimea-ta care ai ajuns la vîrful puterii fără a şovoi

vreodată în drumu-ţi; care, înălţat atît de sus, poţi încă a-ţi aţinta privirea mai jos de sineţi, fără a te mira. Galerele Genovii ar putea fi în port, războiul civil a-şi exersa furiile sale în piaţa Sfîntului Marcu, şi înălţimea-ta nici să te mişti, ci ai cădea după cum te-ai şi înălţat, cu o frunte neschimbată... Simtimentele-ţi de acum sînt cu totul de alt fel; trebuie să fie ceva ce ţi-a mişcat trufia mai mult decît patriotismul.

DOGE

Trufia, Angiolina! şi mi-au mai lăsat trufie?

ANGIOLINA

Aşa, acelaşi păcat ce au pierdut pe îngeri stăpîneşte cu înlesnire şi pe muritorii ce se apropie mai mult de îngeri. Mişeii sînt numai deşărţi, dar o inimă mare pîşaşte către trufie.

DOGE

Aveam în fundul sufletului meu trufia cinstei... a cinstei tale; dar să schimbăm vorba!

ANGIOLINA

Nu! totdauna am încercat bunătăţile voastre în momentele-ţi de fericire; nu mă depărta acum în mîhnirile ce simţi... De ar fi fost vorba de trebile statului, ştii că niciodată n-am căutat şi nici nu voi căuta vreodată a-ţi scoate vreo vorbă; dar simţ că mîhnirea-ţi e particulară, — este a mea datorie să ţi-o îndulcesc sau să mă împărtăşesc de dînsa... De o zi încoace, de cînd calomnia lui Steno ţi-a tulburat odihna, eşti cu totul schimbat, şi aş dori să poci să izbutesc a te aduce în liniştea-ţi cea veche.

DOGE

În liniştea-mi cea veche!... ai aflat judicata ce s-a făcut împrotiva lui Steno?

ANGIOLINA

Nu.

DOGE

Izgonire de o lună.

ANGIOLINA

Şi nu e destul?

DOGE

Destul!... aşa pentru un rob beat ce murmuie împrotiva viciului stăpînului său, dar nu şi pentru un nimicit viclean ce vestejaşte cu răceală cinstea unui prinţ şi a soţiei sale pînă pe tronul chiar unde el stăpîneşte.

ANGIOLINA

Mi se pare îndestul de pedepsit numai că i-a cunoscut oamenii neruşinarea, el, un patriciu! orice altă pedeapsă ar fi uşoară pe lîngă pierderea cinstei.

DOGE

Astfel de oameni nu au cinste, decît numai viaţă, şi viaţa li se iartă!

ANGIOLINA

Dar nu ai fi voit să fie pedepsit cu moarte.

DOGE

Acuma, nu... Fiindcă trăieşte, trăiască oricît de mult va putea! A încetat de a merita moartea. Iertarea vinovatului a osîndit pe judecători; pentru că în acest ceas crima este a lor.

ANGIOLINA

O! daca acest obraznic calomniator şi-ar fi vărsat sîngele spre pedeapsa neghioabei sale libele, din minutul acela inima-mi n-ar mai fi cunoscut nici bucurie, nici somn în pace.

DOGE

Legea cerului n-a zis că sîngele se răsplăteşte cu sînge? acela ce îl mînjeşte e mult mai ucigaş decît cel

ce îl varsă. Nu cumva durerea izbirilor sau ruşinea ce pricinuiesc ele cheamă o răzbunare de moarte asupra celuia ce ne izbeşte? Legile omeneşti nu zic că cinstea se răscumpără cu sînge? Legile naţiilor nu poruncesc a se vărsa sînge pentru trădare? Nu e, dar, nimic de a învenina sîngele în aceste vine?! Nu e nimic de a feşteli numele tău şi al meu, cele mai nobile nume din Veneţia? Nu e nimic de a espune un prinţ în dispreţul norodului său? de a trece cu vederea respectul ce lumea dă juneţii în femeie şi bătrîneţii în bărbat, virtutei în sexul vostru şi vredniciei într-al nostru?!...

ANGIOLINA

Cerul ne porunceşte să iertăm vrăjmaşilor noştri.

DOGE

Dar cerul iartă vrăjmaşilor săi? Satan este mîntuit de urgia cea vecinică?

ANGIOLINA

Ah! încetează de la aceste cuvinte grozave! cerul ne iartă şi pe noi, şi pe vrăjmaşii noştri.

DOGE

Fie ca cerul să îi ierte!

ANGIOLINA

Şi voi să nu-i iertaţi?

DOGE

Dar, cînd vor fi în cer.

ANGIOLINA

Şi pînă atunci nu?

DOGE

Ce le pasă de iertarea mea, de iertarea unui bătrîn gîrbovit de ani, adăpat de ocară şi de despreţ! ce le pasă de iertarea sau de ura mea! şi una şi alta ar fi netrebnice... am trăit destul... dar să schimbăm vorba... Copilul meu, soție batjocorită, fiica lui Loredan, puțin se socotea acest tată cinstit și pravilnic că unindu-te cu prietenul său el te părăsea în mîinile ocării... Vai! în mîinile ocării, și fără greșeală, pentru că tu ești nevinovată... De ai fi avut de soț pe oricine altul, și nu pe doge, calomnia aceasta, hula aceasta niciodată n-ar fi căzut asupră-ți. Atît de tînără, atît de frumoasă, atît de curată, să suferi afrontul acesta, și fără să fii răzbunată!

ANGIOLINA

Sînt îndestul de răzbunată, pentru că mă iubești totdauna și îmi păstrezi încrederea și stima voastră. Toți oamenii știu că ești drept și că eu sînt credincioasă. Ce aș putea să cer și ce ai putea să pretinzi mai mult?

DOGE

Prea bine, și poate că toate vor merge mai bine încă; dar, orice se va întîmpla, binevoiește a cinsti cel puțin pomenirea mea!

ANGIOLINA

Ce vrei să zici?

DOGE

Nu e nimic... dar vream să zic un lucru ce alții gîndesc de mine, că mă cinstești acum și chiar cînd voi fi în mormînt.

ANGIOLINA

Ce îmi zici aceste vorbe? cînd am lipsit din datoria mea și din cinstirea ce îți sînt datoare?

DOGE

Vino încoace, copila mea! Voi să-ți vorbesc un moment. Tată-tău a fost prietenul meu; norocul nepotrivit în favorurile sale îl făcuse a-mi fi dator pentru oarecare puține slujbe ce strîng mai mult legăturile oamenilor virtuoși. Cînd, mîhnit de boala sa cea din urmă, dori nunta noastră, atuncea fu vremea ca să se plătească de mine, — cu toate că o făcuse încă de mai mult, prin legiuitul său prieteșug. Gîndul lui era a depune pe fie-sa orfelină la adăpost despre primejdiile care, în această cetate pîngărită de vițiuri, impresoară pe o tînără singuratică și fără zestre. Gîndul meu nu se potrivea cu al lui, dar n-am voit să mă împrotivesc unui cuget ce îl mîngîia pe patul său de moarte.

ANGIOLINA

Eu n-am uitat nobilitatea cu care mi-ai zis să-ți spui curat daca tînăra mea inimă n-avea vreo inclinație ce ar fi putut să o facă mai fericită; n-am uitat făgăduiala ce mi-ai făcut să-mi dai o zestre deopotrivă cu a celii mai bogate moștenitoare din Veneția și să te lepezi de toate drepturile care ți le lăsa cele din urmă voințe ale tatălui meu.

DOGE

Așadar vezi că n-a fost un nimicit capriciu al unei bătrîneți stravagante, nici desfrînarea amăgitoare a unei inimi sleite ce mă făcură să doresc o frumusețe feciorească și o tînără copilă. Eu în tinerețile mele și am putut să stăpînesc asemenea patimi, — dar în vîrsta mea înaintată, care e scutită de această lepră de desfrînare ce pîngărește cei din urmă ani ai oamenilor vițioși și îi face să sleiască pînă și drojdiile din cupa plăcerilor? Sînt mulți carii cumpără printr-o căsătorie o tînără jertfă foarte săracă încît ca să poată goni o stare cinstită și foarte simțitoare ce o face a nu-și cunoaște a sa nenorocire... Nunta noastră n-a fost de felul acesta; eu ți-am dat slobozenia să alegi, și spre a fi soție ai priimit a te supune la alegerea tatălui dumitale.

ANGIOLINA

Așa o am priimit în fața cerului și a pămîntului, și niciodată nu mi-a părut rău de mine, ci adeseaori de voi, socotindu-mă la cele din urmă griji și mîhniri ce vei avea.

DOGE

Știam că inima mea nu te-ar tracta vreodată cu asprime: știam că zilele mele nu era să te supere multă vreme; și după moartea mea, fiica vechiului meu prieten, fiica lui cea virtuoasă, slobodă din nou în alegerea sa, mai bogată și mai ajunsă în judecată, în floarea vîrstei, mai bine în stare de a alege după cîțiva ani de încercări, moștenitoare a numelui și a averilor unui prinț, și spre prețul indulgenții sale către un bătrîn în vreme de cîteva veri, în adăpostul șicanelor legilor și puterii unei familii geloase, fiica celui mai bun al meu prieten ar putea încă să întrebuințeze drepturile sale, să-și afle un soț a căruia vîrstă să fie mai potrivită cu a ei și o inimă vrednică de credința ei.

ANGIOLINA

Stăpîne, ca să-mi împlinesc toate datoriile și ca să mă arăt virtuoasa soție a aceluia ce îmi are mîna, eu n-am ascultat decît numai inima-mi și dorința tatălui meu, ce se făcuse sfințită prin vorbele-i cele din urmă, niciodată o nădejde ambițioasă n-a turburat visurile mele; și daca ceasul de care vorbești ar sosi, aș ști să-l încerc.

DOGE

Te crez, și îți cunosc virtutea, pentru că amorul, acest amor romantic a căruia iluzie mi s-a descoperit în junețea-mi și pe care niciodată nu l-am văzut statornic, ci adesea fatal, amorul acesta n-a putut să mă stăpînească nici chiar în vîrsta patimilor mele, cu cît mai vîrtos astăzi, de ar mai fi rămas vreo urmă dintr-însul. Așa, eu așteptam de la tine respectul și tinerile griji ce ar fi putut să ceară un prieteșug curat și o nesiluită complăcere de a-ți împlini toate dorințele; recunoscînd virtuțile tale, ascunsa mea privighere acoperea în umbra sa acele ușoare slăbiciuni la care junețea este supusă; fără să ți se descopere d-a dreptul, ea te aducea cu încetul încît schimbarea-ți să ți se pară isprava alegerii tale. Eram mîndru nu de frumusețea, ci de purtarea ta... încrederea mea, o tinerețe deosibită mai mult decît o oarbă cinstire, acestea era titlurile ce credeam că am în cinstirea ta.

ANGIOLINA

Totdauna ai și avut-o.

DOGE

Așa socotesc. Încît pentru nepotrivirea anilor noștri, tu o cunoșteai de atunci cînd erai slobodă să alegi, și m-ai ales. Încrederea mea nu era insuflată de calitățile mele, căci ele n-ar fi fost destule ca s-o insufle nici cît darurile din afară ale naturii cînd eram la a douăzeci și cincilea primăvară a vieții mele. ... Eu mă încredeam în sîngele lui Loredan ce curgea în vinele tale, în sufletul ce Dumnezeu ți-a dat... în maximele ce ți-a recomendat tatăl tău... În credința ta la cer... În blîndele-ți virtuți, în statornicia și cinstea ta, care e cel mai sigur chezaș al cinstei mele.

ANGIOLINA

Bine ai făcut... îți mulțumesc de această încredere; n-am încetat niciodată un minut de a te cinsti și mai mult.

DOGE

Cinstea sprijinită de înțelepte învățături este tăria credinții conjugale. Cînd ea lipsește, niște cugetări copilărești și deșertăciunea plăcerilor lumei se strecoară în inimă, și daca niște dorințe trupești o răstoarnă, știu prea bine că ar fi în zadar unui om să caute virtutea într-un sînge pîngărit, și chiar cînd aceea cu care este însoțit l-ar iubi mai mult decît orice. O vie icoană a dumnezeului poeților, cu toată frumusețea ce e datoare daltei artistului, sau semizeul Alcid în majestatea formelor sale divine, n-ar fi îndestul să supuie o inimă în care nu se află virtutea. Stăruirea singură dă virtutea și o încearcă. Vițiul nu e statornic, și virtutea nu poate să se schimbe... O femeie ce a căzut o dată, cade și altă dată, și altă dată. Vițiul am zis că nu e statornic și caută varietatea, în vreme ce virtutea stă nestrămutată ca soarele, și tot ce se învîrtește împrejurul ei priimește de la dînsa viață, lumină și strălucire.

ANGIOLINA

Voi, ce judecați așa de bine această virtute în alții (mă rog iartă-mi, stăpîne!), pentru ce te lași a te supune de cea mai fatală din patimi? pentru ce îți turburi augustele-ți cugetări printr-o ură atît de nesățioasă împrotiva unei ființe ca a lui Steno?

DOGE

Nu mă înțelegi. Nu mă turbură Steno; de ar fi fost numai el, ar... dar să uităm aceasta!

ANGIOLINA

Care e, dar, pricina ce te mișcă atît de afund?

DOGE

Mărimea siluită a Veneției, batjocorită totdeodată și în prințul, și în legile ei.

ANGIOLINA

Vai! pentru ce să iei lucrul într-acest chip?

DOGE

M-am socotit la dînsul pînă cînd... dar să venim la ceea ce ziceam... După toate chibzuirile acestea, te-am luat de soție... lumea atunci îmi da dreptate asupra cugetului meu, și purtarea-mi dovedi că lumea mă judeca drept, în vreme ce purtarea ta era vrednică de toate laudele. Erai slobodă... priimeai cinstirile și grijile soțului tău și familiei sale. Mlădiță din aceia ce făcea prinți în Veneția și răsturna prinții streini dupe tronurile lor, întru toate te arătai vrednică de a fi cea dintîi din femeile noastre.

ANGIOLINA

Unde vrei să vii?

DOGE

Acum vom fi acolo... Suflarea veninată a unui ticălos va putea totul să dărapene... un nimicit cetățean a căruia nebunie, în mijlocul celii mai mari sărbători a noastră, mă sili a porunci să-l dea afară ca să învețe a se purta în palatul ducal, un ticălos ca dînsul va fi în stare să lase asupra zidului veninul inimii sale îmflate de turbare, ce se va face o ciumă generală!... Nevinovăția femeiei, cinstea bărbatului vor fi atunci numai un nume! Trădătorul! după ce a batjocorit smerenia feciorească printr-un afront făcut în public urmașelor tale, în mijlocul celor mai nobile dame a Veneției, trădătorul își va răzbuna de cuvenita sa gonire, înnegrind soția suveranului său; și va fi dezvinovățit de semenii săi care își laudă a lor vicleană milostivire!

ANGIOLINA

Dar s-a osîndit la închisoare.

DOGE

Negreșit că e destul pentru un om ca dînsul să fie aruncat în temniță, și temnița lui e un palat în care va petrece luna de numita sa închisoare... Destul am vorbit de dînsul, voi să isprăvesc cu tine.

ANGIOLINA

Cu mine, stăpîne?

DOGE

Așa, copila mea. Nu te mira: mă lăsasem în ideile acestea pînă cînd simțeam că viața poate să-mi mai fie lungă; acum însă aș vrea să urmezi cu cinstire gîndurile mele ce se arată în acest înscris... *(îi dă o hîrtie)*... Nu te teme, toate sînt spre binele tău; citește-o în ziua și ceasul cuviincios!

ANGIOLINA

Stăpîne, în viața voastră și după moarte-ți, totdauna vei fi cinstit de mine: dar facă cerul ca zilele voastre să fie lungi ... Şi mai fericite decît astăzi! Mînia aceasta se va potoli, te vei îmblînzi, şi iarăşi vei fi acela care ai mai fost.

DOGE

Eu voi fi acela ce trebuie să fiu, ori nimic, însă niciodată, oh! niciodată dulcea pace a sufletului nu-şi va mai vărsa fericitele raze asupra puţinelor zile ce mai sînt păstrate pentru tristele bătrîneţe ale lui Faliero. Niciodată acele umbre ce le lasă suvenirea unei vieţi ce nu fu nici rău întrebuinţată, nici fără slavă, nu vor îndulci cele din urmă ceasuri ale vieţii mele, ca să mă pregătesc de lungul somn al mormîntului. Puţin lucru mi-a mai rămas a cere şi a nădăjdui; atîta mai doresc: cinstirea la sîngele meu vărsat, la sudorile şi obosirile sufletului ce le-am nesocotit pentru slava patriei mele... Ca o slugă a ei... ca sluga ei, cu toate că îi eram cap. Eram să merg să mă unesc cu părinţii mei cu un nume fără pată, ca al lor; dar aceasta nu mi-au iertat-o... Ah! de ce nu am murit la Zara!

ANGIOLINA

La Zara ai mîntuit republica: trăieşte, dar, ca s-o mai mîntuieşti încă; o singură zi, o altă zi ca aceasta ar fi cea mai bună imputare ce le-ai face şi singura răzbunare vrednică de voi.

DOGE

O zi ca aceea nu luceşte decît o dată într-un veac; viaţa mea n-a împlinit un veac, şi e destul că norocul mi-a dat o dată aceea ce un mai norocit cetăţean abia poate s-o dobîndească după un mare număr de ani. Dar pentru ce vorbesc astfel? Veneţia a uitat ziua aceea... Pentru ce, dar, eu să-mi mai aduc aminte de dînsa? Adio, tînăra mea Angiolina! trebuie a mă trage în cabinetul meu... Mai am încă multe a face... şi ceasul fuge prea repede.

ANGIOLINA

Adu-ţi aminte ceea ce ai fost!

DOGE

În zadar ar fi: suvenirea fericirei nu e mai mult o fericire, în vreme ce suvenirea mîhnirei e totdauna o mîhnire.

ANGIOLINA

Cel puţin, oricare ar fi pricina care te sileşte, te rog a-ţi lua puţină odihnă; somnu-ţi a fost atît de turburat în mai multe nopţi, încît deşteptarea-ţi era o facere de bine: dar eu nădăjduiam că natura va doborî în sfîrşit aceste cugetări ce îţi turbură atît de crud nopţile. Un somn de un ceas numai te va aduce a îţi reîncepe îndeletnicirile cu idei şi cu puteri nouă.

DOGE

Nu poci să dorm... n-ar trebui... şi chiar de aş putea!... Niciodată n-am avut atîtea cuvinte de a-mi prelungi privegherile: încă cîteva zile... Aşa, încît cîteva zile şi cîteva nopţi de neodihnă, şi apoi voi dormi un somn foarte adînc... dar unde... Ce-mi pasă! Adio, Angiolina mea!

ANGIOLINA

Dă-mi voie a rămînea încă aproape de voi, încă un minut... un singur minut încă; nu poci să te las astfel.

DOGE

Vino dar, copila mea... Iartă-mă, tu te-ai născut pentru o soartă mai fericită decît aceasta ce o împarţi cu mine. Norocul meu se face mai posomorît cu cît se apropie de această profundă vale, unde moartea şade învăluită într-un nemărginit întunerec ce se întinde preste tot. Ah! cînd aş înceta de a fi... şi poate că asta se va întîmpla mai curînd decît o vestesc anii mei, pentru că simţ înlăuntrul inimii mele, asupra capului meu, în preajmă-mi o turburare ce va înlăcui mormintele aceștii cetăți de atîtea jertfe ce războiul sau ciuma... Cînd eu nu voi mai fi nimic, fie numele meu pronunciat de dulcele tale buze, cugetarea ta aducă-ți o suvenire de ceea ce-am fost! Nu voi lacrăme, numai o suvenire cei... Aide, copila mea... vremea grăbește!

(Ies.)

SCENA II

(Un loc depărtat, aproape de arsenal)

ISRAEL BERTUCCIO și FILIP CALENDARO

CALENDARO

Ei, Israel, ce ispravă a dobîndit plîngerea ta?

ISRAEL BERTUCCIO

O ispravă foarte norocită.

CALENDARO

Este cu putință? Așadar se va pedepsi?

ISRAEL BERTUCCIO

Negreșit.

CALENDARO

Cum, cu globire sau cu închisoare?

ISRAEL BERTUCCIO

Cu moarte!

CALENDARO

Ori că visezi, sau că te socotești a-ți răzbuna însuți cu mîna ta, după a mea povață.

ISRAEL BERTUCCIO

Așa, și ca să-mi răzbun împrotiva unui om, să las oare marea răzbunare ce am pus de gînd pentru Veneția? Să schimb o viață de nădejdi p-o viață de exil?

Să strivesc o scorpie și să-mi las prietenii, familia și concetățenii în prada a altor mii de scorpii? Nu, Calendaro, spre răscumpărarea acestui sînge ce a curs cu rușine voi vărsa sîngele tot al omului ce m-a ocărît: însă voi mai vărsa și alt sînge. Noi nu vom izbi numai împinși de niște supărări particulare: astfel de pricini sînt destule patimilor egoiste și oamenilor furioși; pentru un tiranucid însă nu sînt vrednice.

CALENDARO

Tu ai mai mult răbdare și decît mă silesc eu să arăt. D-aș fi fost martur la ocara ce ai priimit de la Barbaro, l-aș fi omorît în loc, sau m-aș fi omorît singur în zadarnica silință de a-mi stăpîni turbarea.

ISRAEL BERTUCCIO

Mulțumită lui Dumnezeu că n-ai fost... Căci astfel s-ar fi pierdut tot; și acum, cum furiile au trecut, pricina noastră va merge bine.

CALENDARO

Tu ai văzut pe doge... Ce ți-a răspuns?

ISRAEL BERTUCCIO

Că nu e nici o pedeapsă pentru niște oameni ca Barbaro.

CALENDARO

Nu ți-am spus că e în zadar să aștepți dreptate?

ISRAEL BERTUCCIO

Cel puțin am adormit bănuiala, dînd oarecare încredințare. De m-aș fi arătat protivnic, zbir nu rămînea care să nu-și aibă ochiul deschis asupra mea, socotindu-mă ca unul ce ar putea să medite o răzbunare tainică.

CALENDARO

Dar pentru ce nu te-ai adresat la Sfat? Doge nu e decît o păpușă ce abia poate să dobîndească dreptate pentru sine: pentru ce să te adresi la dînsul?

ISRAEL BERTUCCIO

O vei ști mai tîrziu.

CALENDARO

Și pentru ce nu acum?

ISRAEL BERTUCCIO

Așteaptă miezul nopții... Ia-ți listele și zi prietenilor noștri de a se găti; toți să fie gata a da lovitura cea mare, poate în cîteva ceasuri; mult am așteptat un moment priincios; momentul acesta va fi însemnat poate de aurora de mîine. De vom zăbovi mai mult, poate că ni se vor îndoi primejdiile. Fă ca toți să fie puntuali la întîlnire și toți armați, afară de aceia din cei șaisprezece ce vor sta în mijlocul trupelor ca să aștepte semnul.

CALENDARO

Aste fericite vorbe au revărsat o viață nouă în inima mea. Mi s-a urît cu atîtea sfătuiri prelungite. Zi după zi, și de lanțul nostru din zi în zi se mai adaogă cîte o nouă toartă sau un nou afront pentru noi sau pentru frații nostri, ce făcea să crească tăria și trufia tiranilor noștri... Ce stăm? puțin îmi pasă de ispravă; fie moarte sau libertate, m-am obosit neaflînd nici pe una, nici pe alta.

ISRAEL BERTUCCIO

Vom fi slobozi, în viață sau în moarte. Mormîntul n-are lanțuri. Gătitu-ți-ai toate listele? cele șaisprezece companii au ajuns la numărul complect de șaizeci?

CALENDARO

Toate, afară de două, care sînt mai puține cu douăzeci de inși.

ISRAEL BERTUCCIO

Puțin ne pasă, fie și fără dînșii. Care sînt aceste două companii?

CALENDARO

A lui Bertram și a bătrînului Soranzo, care amîndoi se arată mai puțin înrîvnați decît noi în pricina noastră.

ISRAEL BERTUCCIO

Haracterul tău cel înflăcărat te face să privești de reci pe toți cîți nu sînt vrăjmași ai odihnei; însă în duhurile concentrate află cineva mai multă îndrăzneală decît în acelea ce le însuflă o răzbunare mai zgomotoasă... nu te teme de dînșii!

CALENDARO

Nu mă tem de Soranzo, dar în Bertram un nu știu ce fatal văz ce mă împinge de a putea a mă încrede la o întreprindere ca a noastră. Am văzut pe omul acesta plîngînd ca un copil asupra nenorocirei altora și uitînd pe a sa, deși era mai mare. Într-o ceartă de curînd l-am văzut îngălbenindu-se la vederea sîngelui, deși era al unui mișel.

ISRAEL BERTUCCIO

Vitejii cei adevărați au inima tînără: varsă cu înlesnire lacrămi și gem de ceea ce datoria cer de la dînșii. De multă vreme cunosc pe Bertram: nu se află un suflet mai cinstit decît al lui.

CALENDARO

Se poate. Dar mai puțin mă tem de trădarea decît de slăbiciunea lui... Cu toate acestea, cum nu e la mijloc nici amoreză, nici femeie care să influeze în duhul lui, poate că va sta a se împrotivi ispitei. Norocire că este orfelin, fără alți prieteni, ca noi. O femeie sau un copil l-ar fi făcut mai neîndrăzneț decît dînșii.

ISRAEL BERTUCCIO

Astfel de legături nu sînt nimic pentru oamenii chemați la ursite mari, care curăță republicile corumpte; noi trebuie să uităm toate simtimentele, afară de unul... Trebuie să lepădăm toate patimile ce se împrotivesc la întreprinderea noastră; nu trebuie să cunoaștem decît patria noastră, și moartea s-o socotim slăvită, ca jertfa noastră să se înalțe pînă la ceruri și să o facă vecinic priincioasă libertății.

CALENDARO

Dar de vom cădea?...

ISRAEL BERTUCCIO

Nu cad niciodată aceia ce mor pentru o pricină mare; eșafodul poate să se întine de sîngele lor, capul lor poate să se rostogole asupra pămîntului, mădularele lor să fie espuse la porțile cetăților, pe zidurile castelelor, dar sufletul lor va fi nemuritor. În zadar anii se strecoară și alții vin după dînșii cu aceeași ursită, că în veci adaogă cugetările profunde ce triumfă în sfîrșit și conduc lumea către libertate. Ce am fi fost noi daca nu ar fi vecuit Brutu? El muri slobozind Roma, dar lăsă după sine o învățătură vecinică, un nume slăvit și un suflet care se înmulțește în șirul veacurilor, cînd cei răi dobîndesc putere și un stat se face servil. Brutu și prietenii săi se surnumiră: „Cei din urmă romani". Să fim noi cei dintîi adevărați venețiani, mlădițe ale Romei cei vechi.

CALENDARO

Părinții noștri n-au fugit dinaintea lui Atila în aceste insole unde s-au înălțat palaturi asupra țărmului smuls de la ocean; n-au fugit ca să recunoască în locul lui alte mii de despoți. Mai bine ar fi fost a-și pleca capul subt huni și a chema un stăpîn tartar decît a ierta pe niște împilători dintre noi înșine. Atila cel puțin era unul singur și se sluji cu sabia ca cu un sceptru; acești ticăloși nobili poruncesc săbiilor noastre și ne guvernează cu o vorbă numai ca printr-un fermec.

ISRAEL BERTUCCIO

Fermecul asta se va desfermeca el. Tu zici că toate sînt gata; eu astăzi nu mi-am făcut ocolul obicinuit,

știi pentru ce; dar bărbăția ta a împlinit locul meu; niște porunci de curînd spre a se îndoi lucrările pentru dregerea galerelor mi-au slujit de pretext spre a băga mai mulți dintr-ai noștri în arsenal, precum și niște noi lucrători sau recruți făcuți în grabă spre a complecta echipajele flotei... Sînt căpuiți toți de arme?

CALENDARO

Dar, toți la cîți am crezut că poci să le încrez secretul. Sînt cîțiva ce socotesc că este înțelept a-i ține în neștiință pînă în momentul de a izbi. Îi vom arma cînd, în zgomotul mișcării acelui ceas însemnat, nu vor avea vreme de a se gîndi și se vor lăsa după aceia ce vor voi să-i tragă.

ISRAEL BERTUCCIO

Bine ai făcut... Ai însemnat bine pe toți aceștia de care îmi vorbești?

CALENDARO

Am însemnat pe cei mai mulți și am recomandat celorlalte căpetenii de a avea aceeași băgare de seamă în companiile lor; crez că sîntem îndestul de numeroși ca să facem această întreprindere sigură, de se va întîmpla mîine; dar pînă să înceapă, fiecare ceas e roditor în primejdii.

ISRAEL BERTUCCIO

Toți cîte șaisprezece să se adune la ceasul obicinuit, afară de Soranzo, Nicoleto Blondo și Marco Giuda, care vor sta la postul lor în arsenal și vor fi gata așteptînd semnul la care ne vom învoi.

CALENDARO

Nici unul nu vom lipsi.

ISRAEL BERTUCCIO

Să vie și ceilalți, căci am un strein a le înfățișa.

CALENDARO

Un strein? Cunoaște el taina?

ISRAEL BERTUCCIO

Dar.

CALENDARO

Și ai îndrăznit tu să pui în primejdie viața prietenilor tăi printr-o îndrăzneață încredere într-un om ce nu-l cunoaștem?

ISRAEL BERTUCCIO

N-am pus în primejdie p-a nimului viață decît p-a mea... fii încredințat! Acela pe care voi să vi-l înfățișăz este un om al căruia ajutor poate să facă și mai sigură izbînda noastră. De nu va priimi, atunci și el este în mîinile noastre. El vine singur cu mine și nu poate să ne scape; cu toate acestea, nu se va trage înapoi.

CALENDARO

Asta e un lucru de care nu poci să judic mai nainte de a-l cunoaște. De clasul nostru este el?

ISRAEL BERTUCCIO

Dar, prin simtimentele sale, cu toate că este un fiu al mărimei. E un om destoinic a ocupa un tron sau de a-l răsturna.... El a făcut mari lucruri și a văzut mari schimbări. Nu e un tiran, cu toate că fu crescut pentru tiranie; viteaz în război și înțelept în sfaturi, din fire nobil și trufaș, iute și înțelept totdeodată, dar atîta plin de oarecare patimi încît, de va fi întărîtat și amăgit — după cum a și fost — în aplecările sale cele mai tinere, n-a fost niciodată furie asemenea cu aceea ce îi sfîșie sînul cu înflăcăratele-i mîini, încît el este în stare a se face destoinic de orice numai ca să-și răzbune. Să adăogăm încă că el iubește libertatea, că vede că norodul se află subt un jug apăsător și că se împărtășaște și el de suferințele lui; în sfîrșit, noi avem trebuință de oameni ca dînsul, și astfel de oameni au trebuință de noi.

CALENDARO

Și ce rolă vei tu să joace cu noi?

ISRAEL BERTUCCIO

Poate de căpetenia noastră.

CALENDARO

Ce fel! tu vei să-i lași comanda ta însuși?

ISRAEL BERTUCCIO

Negreșit. Cugetul meu este de a face să izbutească pricina noastră, iar nu de a mă ardica la putere. Esperința mea, cîteva talente și alegerea ta mă hotărîseră de a voastră căpetenie, pînă cînd mi se păru altul mai vrednic de a fi. De am aflat pe omul acesta ce trebuie a fi mai preferat decît mine, după cum îl veți cunoaște însivă, socotești tu că mă voi stăpîni de egoism? lacom de o scurtă autoritate?... Voi face eu să spînzure interesurile noastre de mine singur, mai mult decît să dau loc aceluia ce are, mai mult decît mine, toate calitățile unei căpetenii? Nu, Calendaro, cunoaște mai bine pe prietenul tău! Dar tu vei judica despre toate... Adio, să ne întîlnim la ceasul hotărît! băgare de seamă, și toate vor merge bine!

CALENDARO

Vrednice Bertuccio! Totdauna te-am cunoscut credincios, viteaz și îndemînatec a face projete ce eu totdauna le-am slujit cu rîvnă. În cît pentru mine, nu voi căuta o altă căpetenie. Nu știu ce vor zice și ceilalți, dar sînt dimpreună cu tine după cum am fost totdeauna în toate întreprinderile noastre. Acum adio, pînă la miezul nopții!

(Ies.)

Sfîrșitul actului II

ACTUL III

SCENA I

(Scena se petrece între canal și biserica San Giovanni și San Paulo, înaintea căria se vede o statue călare. — O gondolă este în canal ceva în depărtare.)

DOGE intră deghizat

DOGE *(singur)*

Iată-mă înainte de ceas... De ceasul al căruia sunet fatal răsunînd în bolta nopții ar putea să zguduie aste palaturi de marmură și să întrerupă somnul celor ce lăcuiesc într-însele, în momentul cînd un vis grozav îi înștiințează, poate, printr-o presimțire întunecoasă dar spăimîntătoare despre soarta ce îi amerință! Așa, trufașă cetate! Ai trebuință a te curăți de sîngele corumpt ce face din tine o gașcă de tirani. E o datorie către care sînt silit și care n-o căutam nicidecum. Așa am fost eu pedepsit pentru că am lăsat să se întinză astă ciumă patriciană pînă cînd în sfîrșit veni pînă la mine să mă apuce în somnul meu. M-am mînjit, m-am molipsit și pe mine și am trebuință a spăla într-o undă mîntuitoare petele contingerii... Măreață zidire, unde odihnesc părinții mei! Umbra statuelor lor se întinde asupra marmurii ce ne desparte de cei morți. În monumentele astea toate inimile marinime ale neamului nostru zac prefăcute în țărînă. Și ceea care acum abia e un pumn de cenușă a fost destul oarecînd să zguduie pămîntul... Templu al sfinților protectori ai casii noastre! Boltă unde odihnesc doi dogi ei mei strămoși, ce muriră unul obosit de grijile statului, și altul în cîmpul bătăii... Azil din urmă al unui lung șir de înțelepți și de căpetenii ale cărora mari osteneli, răni și sînge au fost toată moștenirea mea!... Deschiză-se toate mormintele pînă cînd acest sfințit coprins să fie lăcuit de morți, și vie ei să-și aținte căutăturile asupra mea! La ei mă plîng de pricinile răzbunării mele; merg să răzbun afrontul făcut nobilului lor sînge, trofeelor de slavă și strălucitului lor nume necinstit în mine, nu de mine ci de nemulțumitorii patricii... Noi ne-am războit ca să-i facem dopotrivă nouă, și nu stăpînii noștri. ... Tu mai vîrtos, viteazule Ordelafo, ce pieriși la Zara, unde eu am învins de atunci!... Ecatombele vrăjmașilor tăi și ale vrăjmașilor Veneției, înjunghiați de urmașul tău, merită ele o asemenea răsplătire? Umbre reverate, binevoiți a mă însufla cu zimbirea voastră! pricina mea e a voastră pricină... Daca aceia ce nu sînt mai mult pot să mai ție de viață prin urmașii lor... Slava voastră, numele voastre sînt amestecate cu al meu și însoțite cu viitorul viții voastre! De voi izbuti, voi face cetatea aceasta slobodă și nemuritoare, și numele casii voastre mai vrednic de voi.

(Intră Israel Bertuccio.)

ISRAEL BERTUCCIO

Ei, colo! cine e?

DOGE

Un prieten al Veneției!

ISRAEL BERTUCCIO

El este. — Salutare, stăpîne... Ai fost mai grabnic decît ceasul.

DOGE

Sînt gata a merge în adunarea voastră.

ISRAEL BERTUCCIO

Sînt mîndru și hrăpit văzîndu-te cu atîta căldură și încredere. Izgonitu-ți-ai dar bănuielile de la cea din urmă a noastră întîlnire?

DOGE

Încă nu... Dar am hotărît a-mi primejdui puţina viaţă ce-mi mai rămîne... Sorţii era aruncaţi cînd am auzit cea dintîi a ta vînzare... Nu te-nfiora, asta e vorba; nu poci să-mi învăţ limba a cocoloşi astfel de cugete cu nişte nume ipocrite, deşi poci a le pune în lucrare. Din ceasul ce m-am lăsat a mă ispiti, eu, suveranul tău, fără a te conduce în temniţă, d-atunci m-am făcut al tău mai vinovat tovarăş; tu poţi acum, în rîndul tău, să lucrezi cu mine după cum am lucrat şi eu cu tine.

ISRAEL BERTUCCIO

Aste vorbe streine sînt puţin meritate, stăpîne: eu nu sînt un spion, noi trădători nu sîntem.

DOGE

Noi! noi! ... fie... Ai dobîndit dreptul a zice *noi*... Dar să răspunz la întrebare-ţi... Daca întreprinderea noastră va izbuti, daca Veneţia slobodă şi înfloritoare, cînd noi nu vom mai fi, va chema generaţiile fiitoare asupra mormintelor noastre şi va face a presăra flori din mîinile pruncilor asupra rămăşiţelor slobozitorilor ei, atunci izbînda va consfinţi închinata noastră hotărîre şi vom fi ca cei doi Bruţi în analele viitorului. Însă de vom scăpăta în tainicile noastre planuri, şi întrebuinţînd mijloace sîngeratice pentru un cuget de laudă, noi vom fi nişte trădători atunci, bunule Israel... tu, cum şi acela care cu şase ceasuri mai nainte era suveranul tău, şi acum tovarăş de rebelie.

ISRAEL BERTUCCIO

Nu e acum vremea a discuta asupra acestora, sau a-ţi răspunde... Să mergem la locul de întîlnire, căci ne primejduim a ne băga alţii de seamă de vom rămîne multă vreme aci.

DOGE

Ne bagă de seamă, şi ne-au şi băgat.

ISRAEL BERTUCCIO

Ne bagă de seamă! Spune-mi pe aceia ce privesc la noi... şi sabia aceasta...

DOGE

Bag-o-n teacă! n-avem aici marturi muritori... priveşte, ce vezi tu?

ISRAEL BERTUCCIO

La posomorîta lumină a lunei nu văz mai mult decît statua colosală a unui războinic pe armăsarul său de marmură.

DOGE

Războinicul acesta a fost tată moşilor mei, şi statua aceasta i-a ridicat-o cetatea, care de două ori i-a fost datoare slobozenia: crezi că el ne bagă de seamă sau nu?

ISRAEL BERTUCCIO

Stăpîne, astea sînt nişte vedenii: marmura nu are vedere.

DOGE

Însă moartea are ochi. Ţi-am spus-o, Israel, că este în monumentele acestea un duh ce lucrează şi vede nevăzut însuşi, deşi se face simţit... De va fi vreun fermec destoinic a deştepta morţii, este o întreprindere ca a noastră. Crezi tu că sufletele eroilor din neamul meu pot să guste odihna cînd eu, cel din urmă al lor urmaş, mă cobor a complota cu nişte plebeieni pe marginea mormîntului lor?

ISRAEL BERTUCCIO

Trebuia să te gîndeşti la aceasta mai nainte de a te uni cu marea noastră întreprindere... Te căieşti?

DOGE

Nu... Dar simţ, şi voi simţi pînă în sfîrşit: nu poci fără oarecare stînjinire a nimici deodată o slăvită viaţă, a mă micşora în rola ce trebuie să joc şi a îmjunghia oameni fără să le dau de ştire. Cu toate acestea, nu te îndoi de mine! Însuşi această simţitate şi suvenirea de ceea ce m-a adus în această poziţie sînt chezaşii voştri cei mai buni. Nu e nici un lucrător dintre tovaroşii tăi mai batjocorit decît mine, mai umilit, mai setos de răzbunare; şi ceea care aceşti tirani cumpliţi mă silesc a priimi spre răsplata dispreţului lor e atît de mare, încît îmi îndoieşte ura.

ISRAEL BERTUCCIO

Să mergem... auzi... ceasul bate!

DOGE

Să mergem, să mergem, asta e sunetul nostru de moarte!... să mergem!

ISRAEL BERTUCCIO

Zi mai bine: semnul slăvit al libertăţii... P-aici... nu sîntem departe de locul întîlnirei.

SCENA II

(Casa unde conspiratorii se adună)

DAGOLINO, DORO, BERTRAM, FEDELE, TREVISANO, CALENDARO, ANTONIO delle BENDE etc., etc.

CALENDARO *(intrînd)*

Sînt toţi aici?

DAGOLINO

Toţi, afară de cei trei ce se află la postul lor, şi de căpetenia noastră Israel, ce-l aşteptăm în tot minutul.

CALENDARO

Unde este Bertram?

BERTRAM

Iată-mă!

CALENDARO

Nu ţi-a fost cu putinţă să completezi compania voastră?

BERTRAM

Îmi aruncasem ochii pe cîţiva oameni, dar n-am cutezat a le încredinţa taina pînă nu m-aş fi asigurat că sînt vrednici de dînsa.

CALENDARO

Nu e trebuinţă a le încredinţa taina. Cine e acela, afară de noi şi de tovarăşii noştri de căpetenie, care să ştie cu întregime gîndurile noastre? toţi se cred în taină împiegaţi către Senat[1] ca să pedepsească nişte tirani nobili desfrînaţi ce au călcat legile prin a lor urîtă nărăvire: dar cînd vor trage sabia o dată şi o vor înfige în inima senatorilor celor urîcioşi, nu se vor opri a izbi şi pe ceilalţi cînd vor vedea pilda căpitanilor lor; şi din parte-mi, pilda ce o voi da va fi astfel încît le vor fi ruşine a nu o imita, şi apoi chiar pentru a lor mîntuire vor fi siliţi a nu se opri decît după ce vor pieri toţi tiranii.

BERTRAM

Ce zici? toţi?

CALENDARO

Şi pe cine vei să scapi?

BERTRAM

Eu să scap! Eu n-am puterea să scap pe nimeni. Făceam această întrebare socotindu-mă numai că între aceşti înrăutăţiţi s-ar putea afla cîţiva a cărora vîrstă şi virtuţi ar merita mila.

CALENDARO

Dar, acea milă ce o merită trunchele despărţite ale viperii tăiate în bucăţi ce se bat încă cu cea din urmă energie a veninului. Atît aş dori să am milă de un dinte al tîrîtoarei cît şi de a trece cu vederea pe unul din nobilii aceştia. Ei toţi sînt toartele unui lanţ prelungit. O gaşcă sînt toţi, o viaţă şi un trup. Mănîncă, beau, trăiesc și se unesc între sine; ei apasă și sugrumă întru învoire. Moară dar împreună și cu aceeași lovitură!

---

[1] *Toţi se cred în taină împiegaţi către Senat* ş.c.l. Faptă istorică. *(Nota traducătorului, dată la p.* 177.)

DAGOLINO

Unul de ar scăpa, ar fi asemenea de primejdios ca și toți ceilalți. Nu e numărul, de ar fi zece sau o mie, ce trebuie a-l desființa, ci duhul aristocrației. Un vlăstar de ar rămînea din bătrînul arbure, s-ar acăța de pămînt, ar crește încă cu posomorîta sa verdeață și amarele-i roduri.

BERTRAM

Trebuie statornicie aici!

CALENDARO

Ia-te în seamă, Bertram; ochiul meu e asupra ta!

BERTRAM

Cine se îndoiește de Bertram?

CALENDARO

Negreșit că nu eu; pentru că de mă îndoiam, tu nu erai acum aci a ne vorbi de a ta sinceritate. Slăbiciunea ta te face de bănuială, iar nu lipsa credinții.

BERTRAM

Voi toți ce mă ascultați ar trebui să știți cine sînt și ceea ce sînt: un om armat ca voi, ca să răstorn împilarea; unii poci să o crez că au cercat a mea bunătate: încît pentru vitejia-mi, tu care ai fost martur... Calendaro, tu poți a mărturisi; sau de îți rămîne îndoială, voi ști să te silesc a o lămuri.

CALENDARO

Voi priimi a ta sfadă după izbînda întreprinderii noastre, de la care nu trebuie să ne întoarcă o ceartă particulară.

BERTRAM

Eu nu sînt un gîlcevitor, dar nu poci să arăt atîta curaj cu un vrăjmaș mai mult decît cei ce mă aud: sau pentru ce mă aleseră ca să fiu unul din cei de căpetenie ai voștri conjurați? Cu toate acestea, nu mărturisesc mai puțin a mea firească slăbiciune. N-am învățat încă a cugeta o înjunghiere de obște și să nu mă înfiorez fără de voie... Vederea sîngelui ce mînjaște părul albit de vîrstă nu e pentru mine o priveliște de triumf, nici niște vrăjmași omorîți fără de veste un slăvit trofeu... Știu, știu prea bine că trebuie să izbim pe toți aceia ale cărora fapte au produs astfel de răzbunători; dar de s-ar afla între dînșii oarecare ce ar putea cineva să-i scape din astă grozavă ursită, daca am putea pentru noi înșine, pentru cinstea noastră să ștergem oarecare pete de înjunghiere ce o va stinge cu desăvîrșire... aș rămîne hrăpit de mulțumire, și pentru aceasta eu nu văz aci nici o pricină de batjocură sau de bănuială.

DAGOLINO

Liniștește-te, Bertram, pentru că noi nu te bănuim: aibi numai curaj! Noi pricina vrem să apărăm mai mult decît voința noastră ce ne poruncește asemenea fapte. Vom spăla toate petele de sînge ce vor mînji mîinile noastre în izvorul libertății!... Salutare, Israel!

(Israel Bertuccio intră cu doge deghizat.)

CONJURAȚII

Bine ai venit, viteazule Bertuccio! prea mult te-am așteptat... Cine e streinul asta?

CALENDARO

E vremea să ni-l spui. Aflînd de la mine că este să ne aduci un frate mai mult în pricina noastră, tovarășii noștri sînt gata a-l priimi frățește: alegerea ta e priimită de toți, atît de mare e încrederea noastră în tine! Descopere-se!

ISRAEL BERTUCCIO

Streine, înaintează!

(Doge se descopere.)

CONJURAŢII

Armele!... Sîntem vînduţi!... E doge... să înjunghiem şi pe vicleana noastră căpetenie, şi pe tiranul la care ne-a vîndut!

CALENDARO *(trăgînd sabia)*

Staţi! staţi! cine va face un pas către dînşii, aci piere! Staţi... Să ascultăm pe Bertucico... Ce fel! v-aţi speriat că aţi văzut un om singur, fără apărare şi fără arme în mijlocul vostru? Israel, vorbeşte, tîlmăceşte-ne misterul asta!

ISRAEL BERTUCCIO

Lasă-i să vie şi izbească-se singuri în inimă însuşi izbindu-ne pe noi! Ucigaşi nemulţumitori! pentru că de viaţa noastră spînzură norocul şi nădejdile lor.

DOGE

Izbiţi!... De mă temeam de moarte... o moarte mai grozavă decît aceea ce pot să-mi dea săbiile voastre, eu n-aş fi fost acum aci... O, nobil curaj ce-l naşte frica, curaj ce singur vă face viteji împrotiva acestui cap cu părul alb! Iată dar nobilii căpitani ce ar vrea să reforme o republică şi să răstoarne senate! Iată-i învălmăşiţi de turbare şi de groază la vederea unui patriciu! jertfiţi-mă, că puteţi; puţin îmi pasă... Israel, aştia sînt acele inimi viteze de care îmi vorbeai? Uite-te la dînşii!

CALENDARO

În adevăr ne-a ruşinat, şi are cuvînt. Asta vă e încredinţarea către căpetenia voastră Bertuccio? Voi întoarceţi săbiile voastre împrotivă-i şi împrotiva oaspelui său! băgaţi-le în teacă şi ascultaţi-l!

ISRAEL BERTUCCIO

Nici că mă micşorez a le vorbi. Ei ar fi trebuit să ştie că o inimă ca a mea nu e destoinică de trădare. Niciodată n-am făcut abuz din puterea ce mi-au dat-o de a împinge întreprinderea lor prin mijloace ce aş judeca cuviincioase. Ei trebuia să fie asiguraţi, oricine ar fi fost omul ce l-aş aduce în mijlocul lor, carele stă la dînsul să aleagă a se face sau fratele, sau jertfa noastră.

DOGE

La care alegere mă osîndiţi voi? Pentru că faptele voastre mă fac a mă îndoi de sînt slobod să aleg eu însumi.

ISRAEL BERTUCCIO

Stăpîne, amîndoi am fi pierit împreună daca aceşti nebuni nu s-ar fi oprit; însă vezi-i că s-au ruşinat de nebuna împingere a unui moment şi şi-au lăsat capetele în jos; crede-mă că sînt astfel după cum ţi i-am descris... Vorbeşte-le!

CALENDARO

Dar, vorbeşte! că te ascultăm cu nerăbdare.

ISRAEL BERTUCCIO *(îndreptîndu-se către conjuraţi)*

Sîntem toţi în siguranţă; şi încă şi mai mult, că vă aflaţi în triumful vostru. Ascultaţi dar şi aflaţi că tot ceea ce vă spui este adevărul.

DOGE

Voi vedeţi aci, după cum a zis-o unul din voi, un bătrîn fără arme şi fără apărare. Ieri încă m-aţi văzut prezidînd în palatul ducal, suveran în vedere a mai mult de o sută de insole, îmbrăcat cu purpură, dînd afară decretele unei puteri ce nu este nici a mea, nici a voastră, ci a stăpînilor noştri patricii. Voi ştiţi, sau credeţi a şti, pentru ce am fost în palat... Pentru ce mă aflu aci?... Acela carele dintre voi a fost mai mult batjocorit sau călcat ca un vierme în picioare, acela singur poate să răspunză pentru mine, întrebînd însuși inima sa despre ceea ce l-au adus aci... Cunoașteți istoria afrontelor mele din urmă; toți oamenii o cunosc, și o judică altfel, iar nu ca aceia carii au dat o hotărîre ca să grămădească asupră-mi dipreț preste dispreț... Scăpați-mă de a vă povesti aceasta din nou... Batjocura este aci în inima mea; povestirea nefolositoarelor mele plîngeri va face a-mi arăta și mai mult slăbiciunea, și viu aci să dau putere celor mai puternici; viu să-i silesc a se mișca și a nu izbi pe jumătate. Dar am oare trebuință de a vă ațîța? Ocările ce am suferit, fiecare vin din vițiurile aceștii... nu poci să o numesc republică, nici rigat, — din vițiurile acestui stat care n-are nici prinț, nici norod, și și care adună la un loc toate greșelele Spartei cei vechi, fără să aibă nici una din virtuțile ei — cumpătul și vitejia. Domnii Lacedemoniei era adevărați soldați; ai noștri sînt sibariți, și noi — iloții lor, din care eu am fost cel mai robit și cel mai micșorat, deși împodobit ca să țiu o pompă publică, întocmai ca unul din acei robi ce grecii îi îmbată oarecînd ca să-i facă priveliște la copiii lor. Voi v-ați adunat ca să răsturnați acest stat monstruos, acest guvern vrednic de rîs, acest sceptru ce trebuie a-l boteza cu sînge ca să înnoiască mai pe urmă veacurile de dreptate și de adevăr... Noi vom restatornici o curată și nevicleană democrație, nu o egalitate oarbă și nesigură, ci niște drepturi deopotrivă, proporționate întocmai ca coloanele unui templu, ce își făgăduiesc una altia puterea și alcătuiesc totul zidirei trainic, frumos și grațios, încît nici o parte să nu se poată lua fără a vătăma simetria generală. În fapta aceștii mari prefaceri eu cer a fi unul din voi... De vă încredeți în mine... De unde nu, izbiți fără a mai zăbovi... Viața-mi e în primejdie, și sînt bucuros mai bine să mor de mîinile unor bărbați slobozi decît să trăiesc o zi mai mult ca să fiu un tiran în chivernisală al unui senat despotic; eu nu sînt tiran, n-am meritat niciodată numele asta... Citiți analele noastre! poci să vi le aduc aminte în guvernul meu de mai nainte în mai multe coprinsuri. Zică-vă de am fost un împilător sau un om atins de relele

unora. Poate, daca aș fi fost aceea ce Senatul cerea să vază în mine, un om cu pompă împodobit ca să figurez în stat ca icoana unui suveran. De aș fi fost biciul norodului, un jude gata a întări toate sentențele, un partizan al Senatului și al Celor Patruzeci, nepriimind decît ceea ce găsea cu cale Sfatul celor Zece[1], de aș fi fost slugarnicul lor lingușitor, instrumentul lor, o păpușă, ei n-ar fi încurajat niciodată pe ticălosul ce a cutezat să-mi facă un afront. Ceea ce sufer mi se pricinuiește din mila ce am avut către norod. Astea sînt ce le cunosc mai mulți, și aceia ce nu le cunosc încă le vor afla într-o zi. Cu toate acestea, orice se va întîmpla, eu jertfesc întreprinderei voastre cele din urmă zile ale vieții mele... Și puterea mea nu ca doge, ci ca un om care fu mare pînă nu se degradă cu titlul de doge, și care încă își are curajul și mijloacele individuale. Îmi primejduiesc slava (căci am avut slavă odată!)... Cea din urmă suflare a vieții (căci ceasul se apropie pentru mine), nădejdile mele și sufletul meu. Mă dau vouă astfel cum sînt; priimiți, sau lepădați în mine un prinț ce nu va să fie mai mult decît cetățean și care își părăsește tronul ca să-l poată dobîndi.

CALENDARO

Să trăiască Faliero!... Veneția va fi slobodă.

CONJURAȚII

Să trăiască Faliero!

ISRAEL BERTUCCIO

Tovarăși! făcut-am bine?... Un astfel de bărbat nu prețuiește cît o armie în pricina noastră?

---

[1] *Sfatul celor Zece* sau *Cei Zece* (it. *Consiglio dei Dieci*) era format din zece membri, aleși în Marele Consiliu *(Maggior Consiglio)* pentru un an și care alegeau dintre ei trei *capi*, pentru cîte o lună; Cei Zece îndeplineau funcții politico-judiciare, iar mai tîrziu și administrative și de politică externă *(n. ed.)*.

DOGE

Nu e vremea de laude, nici locul de strigări: mă priimiţi a fi unul din tovarăşii voştri?

CALENDARO

Dar, şi cel dintîi, după cum ai fost cel dintîi în Veneţia... Fii generalul şi căpetenia noastră!

DOGE

Căpetenie! general!... Am fost general la Zara!... căpetenie la Rodos şi la Cipru... prinţ în Veneţia: nu poci să mă cobor... voi să zic nu sînt destoinic să povăţuiesc o ceată de... patrioţi. Cînd mi-am depus vredniciile ce mi se cuvenea, n-am vrut ca să mă îmbrac cu altele, ci ca să fiu semen cu tovarăşii mei... Să venim la pontul de căpetenie. Israel mi-a dezvoltat tot cugetul vostru... Este îndrăzneţ, dar se poate săvîrşi de vă voi ajuta. şi trebuie să-l punem în lucrare numaidecît.

CALENDARO

Din minutul ce vei voi!... Toate le-am pus la cale pentru o izbire fără veste! Cînd trebuie să lovim?

DOGE

În răsăritul soarelui.

BERTRAM

Aşa de curînd?

DOGE

Aşa de curînd?!... Poate că e prea tîrziu... fiecare ceas grămădeşte primejdii peste primejdii, şi mai vîrtos acum cînd mă şi aflu din numărul vostru... Nu cunoaşteţi Sfatul şi pe Cei Zece, spionii, patriciii ce nu se încred robilor lor, şi încă şi mai mult astăzi prinţului, ce şi l-au făcut asemenea rob? Vă zic că trebuie să izbim fără întîrziere, să izbim idra în inimă... Capetele ei vor cădea numaidecît.

CALENDARO

Eu mă învoiesc din tot sufletul... Companiile noastre sînt gata; se alcătuiesc din şaizeci de bărbaţi ce sînt armaţi în minutul acesta subt poruncile lui Israel: toţi privighează la particularele lor locuri de întîlnire şi aşteaptă o mişcare. Fiecare din noi meargă la postul său... Stăpîne, care îţi va fi semnul?

DOGE

Cînd veţi auzi clopotul cel mare al Sfîntului Marcu, ce nu poate să sune decît după o deosebită poruncă a lui doge (cel din urmă privilegiu ce au mai lăsat prinţului lor), atunci alergaţi la Sfîntul Marcu.

ISRAEL BERTUCCIO

Şi acolo?

DOGE

Vă veţi îndrepta prin deosebite uliţi; fiecare companie va ieşi fără veste pe la un cotiş; strigaţi pretutindenea că genovezii se apropie şi că flota lor s-a vestit în revărsatul ziorilor. Rînduiţi-vă în bătaie împregiurul piaţii, în mijlocul căria mă voi arăta cu nepotul meu în capul clienţilor casei noastre, ce sînt îndestul de numeroşi şi hotărîţi. Cînd clopotul va suna, strigaţi: „San Marco! vrăjmaşul e în Adriatic".

CALENDARO

Pricep acum... Dar urmează mai înainte, nobilul meu stăpîn!

DOGE

Toţi patricianii vor alerga la Sfat (nu vor cuteza a se împrotivi la chemarea acestui semnal grozav ce va răsuna din vîrful turnului sfîntului lor patron). Vor fi adunaţi ca spicele coapte pe cîmp, şi noi îi vom secera cu sabia în loc de coasă. Daca vor întîrzia unii a se înfăţişa, sau vor lipsi, noi îi vom izbi mai lesne în retragerile lor, după ce ne vom desface de cei mai mulţi.

CALENDARO

Dea Domnul să sosească ceasul acesta!... că nu vom izbi pe jumătate.

BERTRAM

Încă o dată, Calendaro, mai fac întrebarea care ți-am mai făcut-o mai înainte pînă să nu unească Bertuccio la cauza noastră pe acest puternic aliat, carele o face și mai sigură și care, prin urmare, ne iartă să facem a luci o lumină de milostivire asupra unei părți din jertfele noastre... Pieri-vor ele toate în măcelul acesta?

CALENDARO

Cei care se vor afla subt brațele noastre vor afla mila care ne-au arătat și ei nouă.

CONJURAȚII

Piară toți! toți!... Vreme e acum să vorbim de milă? ei cînd ne-au arătat milă?... sau cînd s-au prefăcut cel puțin vreodată că simt pentru noi?

ISRAEL BERTUCCIO

Bertram, mila ta fără vreme este o nebunie și o ocară pentru tovarășii tăi și cauza ta. Nu vezi tu că de vom scuti cîțiva patricii, aștia vor trăi ca să răzbune pe ceilalți? Faptele lor sînt faptele tutulor, o singură pornire a aceluiași trup. Ei s-au adunat ca să ne împileze. Este mult de vom lăsa și viața fiilor lor, ba mă îndoiesc daca trebuie să-i lăsăm pe toți. Vînătorul poate să propească vreunul din puii tigrului, dar cine s-a gîndit vrodată să scape tigrul ca să piară el în ghearele lui? Cu toate acestea, eu voi fi de părerea ce își va da doge Faliero; hotărască el de este vreunul ce merită d-a trăi!

DOGE

Nu mă întrebați nimic!... Nu mă puneți în ispită cu o asfel de întrebare; hotărîți voi înșivă!

ISRAEL BERTUCCIO

Voi cunoașteți virtuțile lor private mai bine decît noi, care nu simțim decît vițiurile lor publice și cruda apăsare ce cheamă răzbunarea noastră; de este vreunul între dînșii ce merită de a fi respectat, numește-l!

DOGE

Tatăl lui Dolfino mi-a fost prieten, și Lando s-a luptat d-alăturea cu mine; și Marco Cornaro mi-a fost ajutor în ambasada de la Genova; am scăpat viața lui Veniero... să i-o mai scap și altă dată? Să dea Dumnezeu să-i scap pe toți, și pe Veneția cu dînșii împreună! Toți oamenii aceștia sau părinții lor mi-au fost prieteni, pînă să nu mi să facă supuși; de atunci m-au părăsit întocmai ca frunzele necredincioase ce părăsesc floarea cînd stă să se veștejească; m-au delăsat în singurătatea mea ca p-o tulpină veștedă ce nu poate a-și sluji singură de sprijin!... Piară!

CALENDARO

Nu vor putea sta dimpreună cu Veneția slobodă.

DOGE

Cu toate că cunoșteați și simțeați ca și mine întregul comunelor noastre ocări, însă nu știți ce otravă este ascunsă în instituțiile Veneției, otravă fatală izvoarelor vieții, legăturilor omenirei, la tot ce este sfințit între oameni. Toți patricii aceștia era prietenii mei: îi iubeam, răspundea cinstit la prieteșugul meu, am fost slujit, ne-am fost luptat împreună; ne-am fost amestecat lacrămile și plăcerile noastre; ne-am fost aliat prin cuscrenii; creșteam în vîrstă și în cinsti, pînă cînd dorința lor și ambiția mea îi aduseră a mă alege de al lor prinț; și atunci, — adio orice pomenire a legăturilor noastre! adio învoirea cugetărilor noastre! adio toate nodurile acelor vechi prieteșuguri între oamenii care survieţuiesc după generația lor și după nobilele izbînde care le ia întru a sa cercetare istoria! adio mîngîierea vechelor noastre zile, tu care ne faci să vedem tabloul unui jumătate de veac pe fruntea unui frate, tu care chemi în preajma noastră o mulțime de alți tovarăși, ce de mult se află în mormînt, ce vine a ne vorbi șoptindu-ne despre trecut și carii încă seamănă că mai trăiesc atît, cît din acea ceată de oameni atît de veselă odată, atît de vitează și atît de slăvită au mai rămas încă doi bătrîni ca să suspine la aducerea aminte despre aceia ce nu sînt mai mult și ca să vorbească de faptele lor, carii fără dînșii n-ar mai fi fost pomeniți decît de marmura tăcută... Vai, ce voi să fac?!

ISRAEL BERTUCCIO

Stăpîne, ești foarte mișcat; nu este acum momentul a te socoti la acest fel de lucruri!

DOGE

Aveți puțină răbdare... nu mă căiesc, nu mă trag înapoi... Luați seama dimpreună cu mine la posomorîtele vițiuri ale acestui guvern: din ceasul ce mă prochemară doge, ce mă făcui odată doge, adio trecut! murii pentru toți aceia ce îmi fuseră prieteni, sau mai bine ei murîră pentru mine: nici un aliat, nici o familie, nici o viață privată, — tot mi se răpi, nu se mai apropie nimeni de mine, pentru că îmi da bănuială; nu mai putu nimini să mă iubească — legea nu i-o zicea. Întru toate trebui să mă ia pieziș, întru toate a mi se împrotivi, — aceasta era politica Senatului... Se juca cu mine, și aceasta era o datorie a patriciilor; mă batjocorea, și aceasta era dreptul Senatului: nu putea nimini să-mi dea dreptate, pentru că da bănuială. Eram dar robul supușilor mei; spioni aveam drept paznici... manta ducală drept putere... pompa drept libertate... temnicieri drept sfat... incvizitori drept prieteni... și viața era pentru mine un iad... Îmi rămăsese un izvor de odihnă — îl înveninară! curații mei dumnezei domestici mi i-a sfărîmat în vetrile mele, și pe altarele lor a venit a se pune desfrîul hidos și disprețul cu rînjirea batjocoritoare.

ISRAEL BERTUCCIO

Foarte crud ai fost ocărît și foarte nobil vei fi răzbunat în cîteva ceasuri.

DOGE

Toate am răbdat... am suferit... dar îmi răbdam soarta... pînă cînd cupa amară a dat în sfîrșit pe din afară... pînă la acest după urmă afront, nu numai iertat, ci și sfințit... M-au despuiat în sfîrșit de tot ce îmi mai rămăsese din acele simtimente ce le nimiciseră, le desființaseră ei de multă vreme chiar pentru mine în jurămîntul mincinoasei lor credințe. Cînd l-au rostit, atunci se lepădară ei de prietenul lor și-i făcură dintr-însul un suveran precum își fac copiii o jucărie ca să o sfărame după ce le-a mulțumit capricele! Din ceasul acesta n-am mai aflat decît niște senatori plini de bănuială în opoziție cu doge, ascunzînd o ură și o temere reciprocă, ei temîndu-se ca nu cumva el să le smulgă tirania din mîini, și el urînd și fiindu-i scîrbă de tirani. Pentru mine, dar, acești oameni nu mai sînt socotiți în viața privată și nu pot să reclame niște legături ce le-au rupt ei înșiși; îi socotesc ca niște senatori vinovați de fapte silnice... Fie osîndiți ca asfel!

CALENDARO

Și acum să ne socotim a lucra. Aidem, tovarăși, la posturile noastre; și fie această noapte cea din urmă întrebuințată în vorbe deșarte: eu tremur de nerăbdare! Marele clopot al Santului Marcu mă va afla deștept la răvărsatul ziorilor.

ISRAEL BERTUCCIO

Duceți-vă toți la posturile voastre; fiți neschimbați și deștepți; socotiți-vă la împilarea ce ne apasă și la drepturile ce vom apăra! Ziua aceasta și noaptea aceasta vor fi văzut cele din urmă ale noastre pericole. Cum veți auzi semnalul, porniți numaidecît! Eu mă duc să-mi întîlnesc ceata; fiecare să stea gata a mă ajuta din parte-i! Doge se va întoarce la palatul ducal ca să pregătească toate pentru întîmplarea aceasta; ne despărțim, ca să ne întîlnim iară cu libertate și cu slavă.

CALENDARO

Doge, întîiași dată cînd te voi saluta, închinăciunea mea va fi capul lui Steno în vîrful sabiei.

DOGE

Nu, fie păstrat pentru cel din urmă; nu vă întoarceți ca să-l izbiți pînă cînd nu veți înjunghia o pradă mai nobilă: ocara lui a fost rezultatul numai al corupției generale, ce trebuie să o dăm la o vinovată aristocrație. În niște vremi mai cinstite el n-ar fi cutezat să o facă! Eu mi-am înnecat tot resimtimentul particular în cugetarea marei noastre întreprinderi. Un rob mă ocărește... cer pedeapsa de la trufașul său stăpîn; dă mi-o tăgăduiește, ocara o cunosc de la dînsul, — lui am a răspunde.

CALENDARO

Cu toate acestea, pentru că el este pricina nemijlocită alianței ce asigură și înnobilă marele nostru plan, îi sînt dator atîta recunoștință, încît aș vrea să-i răsplătesc după cum merită ... ce, nu poci?

DOGE

Domnia-ta ai vrea să ciuntești un mădular al unui trup căruia eu voi a face să cază capul; dumneata ai vrea să pedepsești pe școlar, și eu pe învățător; dumneata cauți pe Steno, și eu Senatul. Eu nu poci a mă socoti să urăsc un singur individ cînd sînt absorbit de ideea unei nemărginite răzbunări ce va trebui să pustiască tot, fără deosibire, întocmai precum ploaia cerului căzu oarecînd asupra celor două cetăți a cărora cenușe le-a stins Marea Moartă.

ISRAEL BERTUCCIO

Porniți dară, duceți-vă la posturile voastre! eu rămîi un moment ca să însoțesc pe doge pînă la locul întîlnirei și să văz daca vrun spion nu ne-a observat pasurile; de acolo alerg să mă pui în capul companiei mele armate.

CALENDARO

Adio, dar, pînă dimineață!

ISRAEL BERTUCCIO

Izbînda fie cu voi!

CONJURAȚII

Vom fi norociți... aideți!... Monsenior, adio!

(Conjurații salută pe doge și pe Israel Bertuccio, pe urmă se trag conduși de Filip Calendaro.)

⟨ISRAEL BERTUCCIO⟩

Sînt în mrejile noastre... întreprinderea noastră nu poate să scapete!... Acuma iată-te cu adevărat suveran, și numele-ți nemuritor va fi cel mai mare din nume. Înaintea noastră cetățeni slobozi au izbit rigi, cezari au pierit, și însuși mîini patriciane au înjunghiat dictatori întocmai precum pumnalul plebeian au atins pe patricii. Însă pînă astăzi care prinț vreodată a conspirat pentru libertatea norodului său sau și-a primejduit viața ca să-și sloboază supușii? Totdauna și totdauna prinții conspiră împrotiva norodului ca să le încarce brațele de fiară, de care nu le slobod decît ca să le armeze împrotiva națiilor vecine, încît din jug în jug robia și moartea ascut setea tiraniei nesățioasă. Acum, stăpîne, să săvîrșim întreprinderea noastră! Ea este mare, și încă și mai mare este răsplata ce ne așteaptă... Pentru ce stai pe gînduri?... nu e un moment de cînd erai cu totul nerăbdare.

DOGE

Așadar s-a hotărît? Trebuie să piară toți?

ISRAEL BERTUCCIO

Carii?

DOGE

Aceia ce-și unea cu mine sîngele, prieteșugul, vîrsta și comunele noastre izbînzi... senatorii.

ISRAEL BERTUCCIO

Singur le-ai hotărît osînda... este dreaptă.

DOGE

Așa, dreaptă ți se pare... e dreaptă pentru tine. Tu ești un patriot, un Gracchus plebeu... oracolul rebelilor... tribunul norodului... Nu te osîndesc, tu te supui la vocația ta; ei te-au izbit, te-au împilat, te-au desprețuit... Am fost jertfă ca și tine; dar tu n-ai vorbit niciodată cu dînșii; nu te-ai împărtășit din pîinea și sarea lor; cupa lor nu s-a atins de buzele tale; n-ai fost crescut dimpreună cu dînșii; nu ți-ai amestecat lacrămile cu ale lor; n-ai fost la sărbătorile lor; n-ai răspuns niciodată cu un zîmbet la zîmbetul lor; nu ți-ai pus credința într-înșii; nu i-ai purtat în inimă ca mine. Vezi perii mei... au albit de vîrstă ca și ai acestor bătrîni ai Sfatului; îmi aduc aminte de timpii cînd era negri ca pana corbului, cînd mergeam dimpreună a hrăpi prada noastră în preajma insolilor luate de la vrăjmașul musulman; putea-voi eu să-i văz tăvăliți în sînge? orice izbire de pumnal mi-ar părea o sinucidere!

ISRAEL BERTUCCIO

Doge! Doge! ce stai pe gînduri ca un copil?! poate că ai recăzut în a doilea copilărie?! recheamă-ți curagiul și nu acoperi de ocară pe tine cu mine dimpreună. Pe Dumnezeul cerului! mai bine aș dori a mă lăsa de întreprinderea noastră și a nu izbuti-ntr-însa decît să văz pe bărbatul ce îl cinstesc a se trage înapoi de la un cuget așa de nobil printr-o slăbiciune plină de sfială. Ai văzut curgînd sîngele tău și al vrăjmașului în mijlocul luptelor; însuși ai vărsat sîngele; putea-vei,

dar, a te îngrozi de sîngele unor bătrîni strigoi hrăniți cu sîngele atîtor mii de oameni?

DOGE

Urmează-mi, voi pîși așa de departe ca și tine, voi înfige atîtea lovituri; nu gîndi că șovăiesc: o, nu! încredințarea că negreșit o voi săvîrși aceasta mă face să tremur atîta; dar lasă-mă să mă sloboz în durerile mele, la care noaptea și tu sînteți singurii marturi... fii nebăgător în seamă ca dînsa! cînd va sosi ceasul, eu voi da semnalul morții și voi izbi cea dintîi lovitură. Mă vei vedea a despopula palatele, a răsturna cei mai nalți arbori genealogici, a strivi roadele lor sîngerînde și florile lor a le face sterpe... iată ceea ce voi... sînt dator să o fac ... am jurat-o! nimic nu poate să mă abată de la ursita mea; însă tremur socotindu-mă la aceea ce mă voi face și la ceea ce am fost...Vino cu mine!

ISRAEL BERTUCCIO

Întărește-ți curagiul! nu simț eu asemenea mustrări de cuget, nici nu le-nțeleg... Pentru ce, oare, să-ți schimbi gîndul?... slobod ai lucrat și slobod lucrezi.

DOGE

Așa... tu nu simți mustrări de cuget; nici eu, sau te voi înjunghia aci însuși ca să mîntui mii de vieți printr-o ucidere care nu va fi una numai. Nu simți mustrări de cuget... Te duci la acest măcel ca și cînd acești patricii ar fi fost niște jertfe hotărîte la cuțite. Cînd se va săvîrși tot, vei fi slobod și mulțumit, îți vei spăla cu liniște mîinile sîngerate. Dar eu, ce voi merge mai departe decît tine și tovarășii tăi în măcelul acesta, voi fi... voi vedea... voi simți... O, Dumnezeule! o, Dumnezeule! bine zici tu și bine faci a răspunde că eu lucrez slobod, și cu toate acestea te amăgești... voi lucra, nu te îndoi... nu te teme, îți voi fi tovarășul cel mai nemilostiv; dar nu voi lucra slobod nici chiar după adevăratele mele simtimente, ce-mi strigă să mă opresc... Un iad e în mine și în preajmă-mi... ca demonul ce crede și tremură, astfel sînt silit a împlini o faptă ce îmi face groază... Lasă-mă, lasă-mă! du-te de-ți întîlnește tovarășii! eu mă duc să-mi adun în grabă vasalii casei noastre; fii sigur că clopotul Sfîntului Marcu va deștepta pe toți cetățenii Veneției, afară de Senatul său sugrumat; pînă să nu vie soarele în mijlocul cursului său, peste Adriatic se va înălța un glas de durere și de țipetele înjungherii, ce vor acoperi mugirea valurilor... Sînt hotărît... Vino!

ISRAEL BERTUCCIO

Din toată inima. Faliero, pune un frîu acestor strămutări! adu-ți aminte de ceea ce ți-au făcut toți oamenii aceștia! adu-ți aminte că jertfa aceasta va fi urmată de veacuri de fericire și de libertate pentru Veneția! un tiran ar fi pustiit imperuri fără să simță ciudata milă ce te mișcă în momentul de a pedepsi niște oameni trădători ai norodului; crede-mă, o astfel de milă ar fi mai rău întrebuințată decît iertarea Senatului către Steno.

DOGE

Israel, mi-ai atins coarda care turbură în inima mea toată armonia naturei... Aideți la datoria noastră!

(Ies.)

Sfîrșitul actului III

ACTUL IV

SCENA I

(Palatul patriciului Lioni)

(Lioni își pune masca jos, cum și manta ce nobilii venețiani purta în public. După dînsul vine o slugă.)

LIONI

Să mă odihnesc puțintel, — în adevăr m-am ostenit în balul acesta; de multe luni n-am văzut altul mai strălucitor; cu toate acestea, nu știu de ce n-am petrecut nicidecum: simțeam pe inima-mi o greutate dureroasă; chiar în momentul cel mai vesel al dantului, și atunci eram apăsat, cu toate că privirile mi se întîlnea cu ale objetului dragostei mele și mîna-mi strîngea pe a ei; sîngele îmi îngheța în vine, fruntea-mi era plină d-o sudoare întocmai ca a morții. În zadar mă cercam a goni departe de mine astă cugetare tristă... În mijlocul acoardelor d-o muzică melodioasă venea la ureche-mi una de îngropare, întocmai ca murmura depărtată ce fac a se auzi, noaptea, valurile Adriaticului, luptîndu-se împrotiva țărmului de Lido. Am ieșit din bal fără s-aștept a se isprăvi și viu să aflu uitarea în patu-mi, unde niște idei mai liniștite... Antonio, ia-mi masca și manta și aprinde lampa în camera mea!

ANTONIO

Numaidecît, domnul meu! Poruncești vreun lucru răcoritor?

Nu, nu cer decît numai somnul pe care nu-l poci dobîndi... Să nădăjduim cel puțin, cu toate că neastîmpărul îmi turbură sînul. *(Antonio iese.)* Să cerc, aerul nu-l va mai potoli? Ce frumoasă noapte! vîntul vijălios ce venea despre răsărit s-a tras în umeda sa peșteră, și luna strălucește în firmament. *(Lioni va să se puie într-un balcon deschis.)* Ce liniște! ce contrast cu locul ce lăsai! unde niște mari torțe și lucirea mai galbenă a lampelor răspîndesc asupra întunecimei ce domnește în întinsele și posomorîtele galerii o desime întunecătoare de lumini meșteșugite, care desnatură forma tutulor objetelor ce ele ne arată. Acolo vrînd să-și aducă aminte trecutul netăgăduit după ce nimic n-a lăsat ca să se împrumute de la toaletă colorele primăverii sale, înaintea oglindei foarte credincioasă, femeia veștejită de ani ajunge strălucitoare de podoabă; uitînd vîrsta sa și încredințîndu-se aceștii mincinoase luciri ce amăgește pe cei ce luminează, ea crede că ceilalți o uită și nu e decît un objet de batjocură. Acolo junețea, care n-are trebuință de aceste deșarte împrumutări și nici nu se gîndește la dînsele, vine să-și jertfească frăgezimea, sănătatea și frumusețele sale, — trufia bărbatului său —, într-un aer bolnăvicios ce-l răsfață în mijlocul unei grămezi de niște veseli desfrînați. Ea vine să-și mistuie ceasurile preursite pentru odihnă, crede că acolo e plăcerea și așteaptă ca aurora să lucească pe obrajii cei galbeni și pă ochii ei cei stinși, ce n-ar fi trebuit să aibă acea față decît după mulțime de ani. Muzica, ospățul, cupele pline de vin... ghirlantele, florile, mirosul trandafirilor... diamantele podoabelor, ochii și mai strălucitori încă... brațele de alabastru, părul cel negru ca ebenul... brățeletele, sînurile asemenea fulgilor lebedii, sălbile ce pare că sînt înșirate din toate comorile Indiei și care ating mai puțin decît gîtul ce îl împodobesc cu ocoalele lor... rochile transparente fluturînd ca norii cei ușori ce aleargă în seninul cerului; picioarele sprintene întocmai ca ale silfilor și ale cărora formă grațioasă făcea a-și închipui cineva tainica simetrie a unui trup ce se sfîrșaște așa de bine... toate iluziile acești sărbători strălucitoare, încîntările, înființate și închipuite... arta, natura ce se înfățișea la căutăturile-mi hrăpite de atîtea frumuseți întocmai ca oglindirea amăgitoare a nisipurilor Arabiei, ce înfățoșază setii cei amăgite a călătorului vederea unui limpede lac... toate se făcură nevăzute. Nu văz mai mult în preajmă-mi decît undele și stelele... Lumi strălucitoare răsfrînte în ocean, priveliște preferabilă din aceea a torților ce se răsfrînge într-o oglindă îngîmfoasă! împăratul elementelor, ce este către spațiu aceea ce e oceanul către pămînt, ne acopere cu întinsa sa tărie de senin, parfumată de cele dintîi mirosuri ale primăverii. Luna străbate cerescul său drum și argintează cu moalea sa lucire aste monumente trufașe și aceste palate ocolite de mare, a cărora coloane de porfir și bogatele frontoane, împodobite de marmuri aduse din Orient, sînt întocmai ca altarele așezate în lungul canalului și ies din sînul apelor întocmai ca niște trofee slăvite și nu mai puțin streine ochilor ca acei uriași de arșitectură, monumente misterioase care în cîmpiile Egiptului recheamă acele vremi ce nu au alte anale. Totul e liniște... Nu se aude nici un sunet care să nu fie armonios; și tot ce se mișcă în învoială cu noaptea se strecoară ca un duh aerian... Auz un sunet de chitară ce un amant, uitînd somnul, vine să cînte subt balconul iubitei sale; nu mai puțin deșteaptă decît dînsul, ea deschide cu repejune fereastra ca să-i arate că l-a auzit; inima lui se înfiorează ca și coarda armonioasă la vederea aceștii mîini delicate, frumoasă ca o rază a lunei, din care seamănă că e o parte; ea tremură siluind apărarea mume-sei. Mai departe, vîsla despică valurile și face să izbească o lucire fosforică ce se amestecă cu repedea lumină a gondolelor ce se văd alunecînd deasupra undei. Recunosc cîntecul gondolierilor ce își răspund în hor la vers cu alt vers. O umbră întunecă prin intervale Rialtul[1], vîrful strălucitor al unui palat sau creștetul conic al unui obelisc. Acestea sînt singurele objete ce domnesc preste Veneția. Astea sînt singurele zgomote ce se aud în această cetate, fiică a oceanului și regină a pămîntului. Cît e de dulce ceasul acesta de tăcere! O, noapte! îți mulțumesc! tu ai izgonit din inimă-mi îngrozitoarele presimtimente ce n-am putut a le răsipi în mijlocul unei sărbători. Mă duc a mă înțelege în patu-mi cu facerea de bine a pacinicei tale influințe... Cu toate acestea, o mărturisesc că ocărăște cineva priveliștea sublimă ce tu îmi înfățoșezi voind să o uite în mijlocul somnului. *(De afară bate.)* S-ascultăm ... Ce ⟨e⟩ zgomotul acesta?... Cine poate să vie în ceasul acesta?

---

[1] *Rialtul* (it. *Ponte di Rialto*): unul dintre cele mai mari trei poduri care traversează Canal Grande din Veneția *(n. ed.)*.

(Antonio intră.)

ANTONIO

Stăpîne, un om ce zice că are o treabă grabnică te jură să-l lași a se înfățișa înainte-ți.

LIONI

Este strein?

ANTONIO

Chipul îi e ascuns în mantă, dar mi să pare că mersu-i, glasul îmi era cunoscut. L-am întrebat numele, și nu va să-l spuie decît dumitale; se roagă cu dinadinsul să-l lași ca să-ți vorbească.

LIONI

Omul acesta, ceasul în care vine, toate îmi ațîță bănuielile! Cu toate acestea, primejdia nu este mare. Nobilii venețiani nu s-au înjunghiat în casele lor: însă cu toate că nu știu să am vreun vrăjmaș în Veneția, bine ar fi să mă-ngrijesc. — Zi-i să intre și trage-te tu! dar cheamă numaidecît pe cîțiva din tovarășii tăi carii să stea pe aci... Cine poate să fie omul acesta? *(Antonio iese, și intră iară dimpreună cu Bertram învăluit în manta sa.)*

BERTRAM

Domnul meu Lioni, nu mai avem vreme a pierde, nici dumneata, nici eu!... Poruncește să iasă omul acesta! voi să-ți vorbesc îndeosebi.

LIONI

Mi se pare că este glasul lui Bertram... ieși, Antonio! *(Antonio iese.)* Acum, streinule, ce vrei cu mine pe vremea aceasta?

(Bertram se descopere.)

BERTRAM

Un favor, nobilul meu patron; multe ai făcut pentru sărmanul dumitale client; mai adaogă încă una ca să faci pe Bertram fericit!

LIONI

Din copilărie m-ai cunoscut totdauna gata a îți sluji pentru înaintarea ta în toate slujbele ce se cuvin unui om de treapta în care te afli; ți-aș făgădui să-ți împlinesc cererea daca ceasul acesta, purtarea ta și această ciudată înfățoșare nu m-ar face să bănuiesc că vizita-ți are vreun gînd tainic... Dar vorbește! Ce s-a întîmplat... ce zarvă neprevăzută? vro beție, vro ceartă sau vro lovire de stilet? lucru ce se întîmplă în toate zilele. ... Sînge numai patrician să nu fi vărsat, că eu îți chezășuiesc asigurarea ta; dar într-o astfel de împregiurare trebuie să fugi, pentru că prietenii și rudele în cea dintîi pornire a răzbunării sînt de temut în Veneția mai mult decît legile.

BERTRAM

Domnul meu, îți mulțumesc; dar...

LIONI

Dar, ce dar! Ardicat-ai vro mînă obraznică împrotiva vreunui mădular din ordinul nostru? de ai făcut vreuna ca aceasta, pleacă, piei... și nu mi-o mai spune!

N-aș voi moartea ta: însă nici n-aș putea să te scap... Acela ce a vărsat sîngele vrunui patrician...

BERTRAM

Eu viu să mîntui sîngele patrician și nu ca să-l vărs. Și trebuie să mă grăbesc... fiece minut prețuiește viața unui om; pentru că vremea și-a schimbat zăbavnica sa coasă într-o sabie cu două tăișuri, și în loc de nisip va spulbera țărîna mormintelor ca să-și umple orologiul său!... Nu ieși mîine de dimineață din palat!

LIONI

Pentru ce?! Ce însemnează această amerințare?

BERTRAM

Nu căuta să afli însemnare! fă numai ceea ce te jur să faci... nu ieși nicidecum, orice zgomot vei auzi; chiar daca zarva unei gloate adunate... țipetele femeilor și gemetele copiilor... glasul murind al bărbaților... izbirea armelor... bătaia tobei, acra trombetă și tuciul sonor al clopotelor te vor înștiința de o mare larmă! nu ieși pînă cînd tocsinul nu va înceta, și atunci chiar așteaptă pînă mă voi întoarce!

LIONI

Încă o dată te întreb: ce va să zică aceasta?

BERTRAM

Eu iar îți mai adaog să nu mă întrebi nicidecum, în numele a tot ce ai mai scump în cer și pre pămînt... pă sufletele auguștilor dumitale strămoși, pă nădejdea dumitale de a semăna cu dînșii și de a lăsa niște urmași vrednici de dumneata și de neamul dumitale... pe toate cele mai fericite suveniri ale dumitale ... pe tot ce ai a te teme mai mult în viață... pe toate facerile de bine ce îți sînt dator, și care aș vrea să le recunosc prin faceri de bine și mai mari... Rămîi în palatu-ți... De mă crezi, încrede-ți mîntuirea la dumnezeii tăi

domestici și înștiințării ce îți fac!... Daca nu, ești pierdut!

LIONI

Sînt zăpăcit de mirare... fără îndoială, tu aiurezi! De ce am a mă teme?... Carii îmi sînt vrăjmașii?... Sau daca am, pentru ce tu ești legat cu dînșii?... Sau de ești legat cu dînșii, pentru ce vii să mă înștiințezi la ceasul acesta și nu mai dinainte?

BERTRAM

La aceasta nu poci să-ți răspunz... Vei să ieși, cu toată această credincioasă înștiințare ce îți fac?...

LIONI

Nu sînt născut ca să mă tem de o deșartă amerințare căria nu-i cunosc pricina. La ceasul sfatului eu nu voi putea să fiu socotit între cei ce lipsesc.

BERTRAM

Nu vorbi așa!... Pentru cea după urmă dată, ești hotărît să ieși?...

LIONI

Sînt... și nimic nu poate să mă oprească.

BERTRAM

Aibă, dar, cerul milă de sufletul tău! Adio!

(Se gătește să iasă.)

LIONI

Stăi!... un lucru mai mult decît asiguranța mea mă îndatorează a te chema înapoi. Nu trebuie să ne despărțim astfel: Bertram, este multă vreme de cînd te cunosc.

BERTRAM

Din cea mai fragedă a mea vîrstă, stăpîne, ai fost protectorul meu. Ne-am jucat împreună în zilele neîngrijatei copilării. Atunci nobilitatea își uită rangul sau, mai bine, nimic n-o învață încă recile ei privilege.

Adeseaori ne-am amestecat jocurile, zîmbetele și lacrămile. Tatăl meu era clinetul tatălui dumitale, și eu, fratele de lapte al fiului său. Anii ne-au văzut fericiți și uniți între dragoste! Oh, Dumnezeule! ce deosebire între vremile de atunci și între cea de acum!

LIONI

Bertram, tu ai uitat acele vremi.

BERTRAM

Nici astăzi, nici totdauna. Orice lucru ar fi putut să se întîmple, eu aș fi voit să te scap. Cînd noi am ajuns în vîrsta bărbătească și nașterea ta te-a îndatorat în grijile statului, Bertram, născut într-un rang mai umilit și osîndit la lucrări mai umilite de rangul său, Bertram n-a fost părăsit de tine; daca norocul meu nu s-a suit mai sus, nu este greșala aceluia ce de mai multe ori a venit cu generozitate în ajutorul meu și mi-a fost reazemul cînd aveam a mă lupta împrotiva șiroiului întîmplărilor care tîra după sine pe omul cel slab; niciodată un sînge mai nobil n-a curs într-o inimă mai nobilă decît a ta; tu ai dovedit-o săracului plebeu. Căci nu-ți seamănă și tovarășii tăi senatori?

LIONI

Ce fel, ce ai să zici împrotiva Senatului?

BERTRAM

Nimic.

LIONI

Știu că sînt niște duhuri neastîmpărate, niște turburători care își murmură încet supărările lor, trăiesc ascunși în locuri retrase și nu ies decît noaptea, învăliți în mantele lor ca să blesteme în întunerec; aștia sînt niște soldați dizertori, niște nemulțumiți iubitori de neorînduială și niște desfrînați fără nădejde, ce se învîrtesc și-și petrec vremea prin cîrciumi. Tu, Bertram, tu nu ai a face cu astfel de oameni... Este adevărat că de cîtăva vreme te-am pierdut din vedere; dar tu erai obicinuit la viață cumpătată, nu te adunai

decît cu prietini cinstiți și chipu-ți avea totdauna un aer de veselie. Ce ți s-a întîmplat? ochii-ți cufundați, obrajii galbeni și gesturile pline de neastîmpăr, toate dovedesc că durerea, rușinea și conștiința se sfădesc cu inima ta.

BERTRAM

Rușinea și durerea cază asupra blestematei tiranii ce corumpe și aerul Veneției, și face pe bieții oameni a aiura întocmai dupre cum ciuma turbură prin furiile sale ceasurile din urmă ale moribondului!

LIONI

Trădătorii s-au încercat să te cîștige, Bartram; nu era asta limbagiul tău de mai nainte, nici cugetările tale; vreun ticălos ți-a împărtășit nemulțumirile sale, dar nu trebuie să te las a rătăci asfel. Mărturisește-mi tot... — încrede-te mie... tu cunoști haracterul meu... — ce ați hotărît, tu și tovarășii tăi, care trebuie să mă oprească, pe mine, prietenul tău, singurul fiu al prietenului tatălui tău... Ah, prieteșugul nostru este o moștenire ce sîntem datori a o lăsa la copiii noștri asfel după cum am priimit-o sau am mărit-o... Ce ați hotărît, îți zic, care poate să te facă om primejdios pentru mine și să mă faci a rămîne în casă, ca o femeie bolnavă?

BERTRAM

Nu, încetează de a mă mai întreba! trebuie să ies...

LIONI

Și eu să fiu sugrumat!... Vorbește! nu ziceai tu aceasta adineaora, scumpul meu Bertram?

BERTRAM

Cine vorbește de ucideri?! Ce ți-am spus eu care să poată a te face să crezi omoruri?! ... Nu este adevărat, n-am zis astfel de lucruri.

LIONI

N-ai zis; dar sălbaticul tău ochi, ce abia îl cunosc — atît este de schimbat —, are o căutătură fatală, de ucigaş... De este vorba de viaţa mea, ia-o!... sînt fără arme... şi porneşte!... n-aş vrea să fiu dator viaţa la o capricioasă milă a unui om ca tine şi a acelora care te-au înrolat între dînşii.

BERTRAM

Decît să vărs sîngele tău, mai bine primejduiesc pe al meu; decît să ating un singur fir din capul tău, mai bine pui în primejdie o mie de capete, din care unele sînt aşa de nobile, şi şi mai nobile decît al tău.

LIONI

Aşa, astfel este treaba? iartă-mă, Bertram, nu sînt nicidecum vrednic a fi dat d-o parte în nişte ecatombe aşa de strălucite... Care sînt aceia ce se află în primejdie şi aceia ce o pricinuiesc?

BERTRAM

Veneţia şi toţi ce se află în coprinsul zidurilor ei sînt dezghinaţi întocmai ca fiii unei aceliaşi case şi vor pieri mîine în răvărsatul ziorilor.

LIONI

Iarăşi taine, şi taine grozave! dar acum sau tu, sau eu, ori amîndoi poate sîntem pă marginea prăpastiei. Vorbeşte slobod! tu cu aceasta scapi viaţă de oameni şi dobîndeşti slavă; căci este mai cinstit a mîntui decît a sugruma în întunerec... Ruşine, Bertram! astă vînzare nu e vrednică de tine. Ce ai face tu văzînd să ducă în vîrful unei lance, înaintea unui norod hrăpit de groază, capul aceluia a căruia inimă ţi-a fost totdauna deschisă? asfel va fi soarta mea; pentru că îţi jur aci că oricare va fi primejdia cu care mă amerinţi, voi ieşi din palatul meu, afară numai de-mi vei spune pricina şi urmările despre ceea ce te aduce la mine.

BERTRAM

Nu este, dar, nici un mijloc de a te scăpa? ceasurile zboară şi tu eşti pierdut!... tu, singurul meu făcător de bine! singurul meu prieten ce mi-ai fost credincios în toate întîmplările! Cu toate acestea, nu face din mine un trădător! lasă-mă să te scap... şi păstrează-mi cinstea!

LIONI

Cinstea se poate afla într-o clică de ucigaşi? Care sînt adevăraţii trădători? Aceia ce trădau statul!

BERTRAM

O clică este un contract care cu atît mai mult leagă inimile sincere, cu cît vorbele lor trebuie să ţie loc de lege. Simţ că nu este trădător mai mare decît acela a cărui vînzare domestică înfige fierul în inima ce se odihnea pă încredinţare.

LIONI

Şi cine va înfige fierul în inima mea?

BERTRAM

Negreşit că nu eu... La toate aş putea să-mi hotărăsc sufletul, afară de aceasta. Tu nu trebuie să mori! Vezi cît mi-e de scumpă viaţa ta, pentru că a atîtor oameni o pui în primejdie, — şi încă mai mult decît viaţa: libertatea generaţiilor fiitoare —, ca să nu mă fac ucigaşul tău, după cum tu nu te-ai temut de a mă numi... Încă o dată te jur, nu trece pragul porţii tale!

LIONI

Nu, nu... în minutul acesta ies.

BERTRAM

Ei bine! piară Veneţia mai bine decît prietenul meu! o să descoper..., să fac să cază în cursă... să vînz... să înjunghiu... Oh, ce om blestemat voi să mă fac pentru tine!

LIONI

Zi mai bine că te faci mîntuitor prietenului tău şi al statului!... Vorbeşte, nu te îndoi!... toate răsplătirile, toate chezăşuirile ce-ţi vor încredinţa siguranţa îţi sînt făgăduite... îţi făgăduiesc toate comorile ce republica le dă celor vrednici ai săi cetăţeni... şi încă şi mai mult, şi însuşi nobilitatea... Nu cer mai mult de la tine decît a fi credincios şi pocăit.

BERTRAM

Mă socotii, şi nu poci face una ca aceasta... Te iubesc, şi o ştii... Venirea mea aci este o dovadă înverderată, deşi e cea după urmă; dar după ce mi-am împlinit datoria către tine, sînt dator acum a fi întreg al patriei mele! Adio!... Nu ne vom mai vedea în lumea aceasta... Adio!

LIONI

Ei colo!... Antonio!... Pedro!... staţi la uşă... nimini să nu iasă! opriţi pe omul acesta! *(Antonio şi alte slugi intră armaţi şi pun mîna pe Bertram... Lioni urmează:)* Luaţi seama ca nimini să nu-i facă nici un rău; daţi-mi sabia şi manta! patru vîsle să fie la gîndolă... curînd! *(Antonio iese.)* Vom merge la Giovanni Gradenigo, şi vom trimite să cheme pe Marc Cornaro... Nu te teme nimic, Bertram, astă siluire trebuincioasă este atît pentru siguranţa ta, cît şi pentru a statului.

BERTRAM

Unde vei să-ţi duci prizonierul?!

LIONI

Mai întîi la Sfatul de Zece, şi de acolo la doge.

BERTRAM

La doge!

LIONI

Negreşit... nu este el căpetenia statului?

BERTRAM

Mîine de dimineaţă poate...

LIONI

Ce vrei să zici?... Dar o vom afla numdaidecît.

BERTRAM

Eşti sigur?

LIONI

Aşa de sigur cît poci să fiu, nădăjduind că toate mijloacele blînde vor fi destule ca să mă facă s-o aflu; dar de nu vor izbuti, tu cunoşti pe Cei Zece şi tribunalul lor, şi ştii că San Marco are temniţe, şi aceste temniţe — chinurile lor.

BERTRAM

Întrebuinţează-le mai nainte de răvărsatul zorilor... încă cîteva momente, şi vei pieri de moartea ce-mi păstrezi.

(Antonio intră.)

ANTONIO

Gondola e gata, stăpîne, şi te aşteaptă.

LIONI

Păziţi pe prizonier!... Bertram, ne vom chipzui înpreună pe drum mergînd la palatul înţeleptului Gradenigo.

(Ies.)

SCENA II

(Palatul ducal. — Apartamentul lui doge)

DOGE şi nepotul său BERTUCCIO FALIERO

DOGE

Sînt adunaţi toţi oamenii casii noastre?

BERTUCCIO FALIERO

Toţi sînt gata şi aşteaptă cu nerăbdare semnalul în preajma palatului nostru de San Polo [1]. Eu am venit să iau cele din urmă porunci.

---

[1] *Palatul nostru de San Polo.* Acesta e palatul unde lăcuieşte familia lui doge. *(Nota traducătorului, dată la p. 178.)*

DOGE

Bine ar fi fost să fi avut vreme a aduna un mai mare număr din vasalii noştri de la domenul de Val-di-Marino... Dar e prea tîrziu!

BERTUCCIO FALIERO

Mi se pare, stăpîne, că trebile merg mult mai bine astfel cum sînt; adaosul grabnic al numărului oamenilor noştri ar putea să deştepte bănuiala. Deşi viteji şi credincioşi, însă vasalii acestui canton sînt prea grosieri şi sfăditori şi nu pot să ţie multă vreme disciplina tainică, care e trebuincioasă la o astfel de întreprindere pînă cînd vrăjmaşii noştri vor fi izbiţi.

DOGE

Aşa; dar cînd să va da odată semnalul, aceştia sînt oamenii ce ne trebuie: robii aceştia ai Veneţiei, toţi îşi au consideraţiile lor particulare, slăbiciunele lor pentru sau împrotiva cutăruia nobil, care pot să-i facă a merge prea departe sau a aţîţa într-înşii o neînţelepciune sau o milă nebună; credincioşii servi ai comitatului meu de Val-di-Marino ar săvîrşi poruncile stăpînului lor fără a întrebuinţa rău a lui răzbunare prin vrăjmăşiile sau slăbiciunele lor particulare. Pentru dînşii Marcellii şi Cornarii sînt totuna; ei nu fac nici o deosebire între un Gradenigo şi un Foscari; ei nu sînt obicinuiţi a se înfiora cînd aud vreun nume dintr-acestea, nici a-şi pleca genuchele înaintea unui senat. O căpetenie armată este suveranul lor, şi nu un nobil înverşmîntat în cacom.

BERTUCCIO FALIERO

Sîntem îndestui de numeroşi; şi încît pentru dispoziţiile clienţilor noştri împrotiva Senatului răspunz eu.

DOGE

Ei bine, sorţii sînt aruncaţi... Dar cînd e vorba de o slujbă militară în cîmpul bătăii, vorbeşte-mi de vasalii mei. Ei răriră rîndurile hunilor, în vreme ce păliţii noştri cetăţeni dosea şi se ascundea subt tentele lor, tremurînd la sunetele biruinţei chiar a trombelor lor. De vom afla o slabă împrotivire, vei vedea pe aceşti citadini schimbaţi în lei, întocmai ca steagul lor, însă daca pricina va fi mai serioasă, atunci îţi va părea rău, ca şi mie, de ce să n-avem în dosul nostru o ceată de viteji vasali.

BERTUCCIO FALIERO

Daca aceasta e cugetarea voastră, trebuie să mă mir pentru ce ai hotărît aşa de curînd, şi fără să mai aştepţi, o izbire hotărîtoare.

DOGE

Astfel de izbiri trebuiesc date sau fără veste, sau nicidecum. După ce am doborît mincinoasa mustrare de cuget ce-mi turbura inima şi am făcut să tacă suvenirea trecutului, mă hotărîi a izbi, mai întîi temîndu-mă a nu mă supune din nou la asemenea mişcări, şi pe urmă, pentru că din toţi oamenii aceştia numai Israil şi Filip Calendaro sînt a cărora le cunosc şi curagiul, şi credinţa. Ziua de mîine ar putea să afle între dînşii un trădător care să ne piarză, precum ziua de ieri a aflat o mie gata a sugruma Senatul. Însă încleştaţi o dată în înjunghere, cu săbiile sîngerînde în mînă, vor fi siliţi chiar pentru a lor siguranţă a-şi mîna pricina înainte. Să dea ei numai cea dintîi lovitură, şi singurul instinct a lui Cain, ce totdeauna este ascuns în inima oamenilor, — cu toate că împregiurările pot să-l adoarmă —, instinctul acesta singur îi va împinge către ucidere ca pe lupi. Vederea sîngelui adaogă pentru norod setea sîngelui, întocmai ca cea dintîi cupă de vin ce îndeamnă la lungi beţii. Cînd vor începe o dată, va fi mai greu de a-i opri decît de a-i aţîţa; dar pînă să vii acolo, o singură vorbă, o umbră numai sînt în stare a le răsturna toată hotărîrea lor. Fi-va oare mult pînă la ziuă?

BERTUCCIO FALIERO

Nu crez să întîrzie pînă să va lumina.

DOGE

Așadar e vreme a suna clopotul. Oamenii noștri sînt la posturile lor?

BERTUCCIO FALIERO

Trebuie să fie; dar au poruncă să nu facă nimic pînă cînd nu voi aduce poruncile voastre.

DOGE

Prea bine!... Dimineața va mai întîrzia încă pînă să stingă focurile acestor stele ce mai schinteiază pe bolta cerurilor? Eu sînt lin și hotărît. Sila ce m-a obosit pînă să-mi iau hotărîrea a curăți republica prin foc, însuși această silă mi-a dat toată statornicia sufletului. Am plîns, am tremurat la cugetarea aceștii grozave datorii; dar acum am dat d-o parte orice patimă netrebnică și mă uit ațintit la stîmpeta ce se apropie întocmai ca pilotul unui vas-amiral: cu toate acestea (putea-vei crede, nepotul meu?) mai mult m-a chinuit aceasta decît apropierea unei lupte de care atîrna soarta de nații și în care eram în capul unei armii a căria mii de soldați era hotărîți la o moarte sigură... Așa, ca să vărs sîngele corumpt a cîtiva despoți, m-a chinuit mai mult ca să mă hotăresc la o întreprindere ca aceea ce făcu pe Timoleon nemuritor, decît a privi în față ostenelele și primejdiile unei vieți de lume.

BERTUCCIO FALIERO

Mă bucur a vedea că înțelepciunea voastră a izbutit a doborî furia ce te turbura atît de crud mai nainte de a te hotărî.

DOGE

Neîncetat am fost tot acela. La cea dintîi cugetare a unei mari întreprinderi eram în prada turburării, și patima mă strămuta și mai mult. Însă în momentul lucrării eram așa de liniștit, întocmai ca și morții ce sta întinși în preajma mea. Aceasta o știu foarte bine, n-am uitat-o ce m-au făcut aceasta ce sînt; ei se încredea la puterea ce aveam de a-mi stăpîni resimtimentele după ce trecea cele dintîi furii ale patimii: însă nu s-au socotit că sînt niște lucruri care, prin reflexie, fac din răzbunare o virtute, iar nu o împingere oarbă a mîniei. Daca legile dorm, dreptatea privighează; sufletele ocărîte dau adesea un drept public la a lor batjocură particulară și îndreptează în ochii lor a lor lucrare... Mi se pare că e aproape de ziuă, nu este așa?... Vezi și tu, ochii tăi nu sînt ca ai mei, slăbiți de vîrsta... Aerul răsuflă răcoarea dimineții, și mi se pare că văz marea albind pîntre balcon.

BERTUCCIO FALIERO

Dar, aurora începe a colora orizonul.

DOGE

Pleacă dar... Du-te și fără zăbavă fă a suna semnalul! la cea dintîi lovire a clopotului înaintează împrotiva palatului cu toți clienții casei noastre!... Să știi că acolo te aștept... Cei șaisprezece dimpreună cu tovarășii lor se vor duce într-aceeași vreme în coloane despărțite... Nu uita a-ți lua postul la poarta cea mare; Cei Zece voi să cază chiar în mîinele noastre; ceilalți, gloata patriciană, cază în sabia mai indiferentă a acelora ce sînt însoțiți cu noi! Adu-ți aminte că strigarea de război este: „San Marco! genovezii sosesc ... la arme! San Marco și libertate!...“ Acum e vremea de lucru.

BERTUCCIO FALIERO

Adio dar, unchiule! ne vom revedea subt umbrile libertății și a unei suveranități adevărate, sau nu ne vom revedea mai mult.

DOGE

Vino încoace, scumpul meu Bertuccio... să ne îmbrățișăm... Grăbește-te, căci ziua se apropie... Trimite-mi un vestitor ca să-mi spuie cum merg lucrurile, îndată ce te vei întîlni cu oștirile noastre; și atunci înceapă și tocsinul a suna din vîrful turnului Santului Marcu!

(Bertuccio Faliero iese.)

DOGE *(singur)*

Se duse, și fiecare din pașii săi hotărește despre o viață... S-au săvîrșit. Acum îngerul dărăpănător se poartă peste Veneția și se oprește mai înainte de a vărsa urna fatală, întocmai precum vulturul cată la a sa pradă și, cumpănit în mijlocul aerului, întinde un minut mișcarea aripilor și stă ca să se repează deodată asupra pămîntului cu gheara-i nemilostivă... O, zi! ce vii atît de încet ca să luminezi valurile! Grăbește! ... Aleargă, n-aș vrea să izbesc în întunerec! Voi să poci a povățui toate loviturile mele. Și voi, talazuri senine, v-am văzut rușind de sîngele genovezilor, al sarazinilor și al hunilor, cu care se amesteca al Veneției, însă al Veneției triumfătoare. Astăzi nu e nici un amestec în sîngele ce vă va colora din nou! Sîngele barbarilor nu va putea să ne împace cu grozava priveliște a aceștii fețe de purpură: și prietenii, și vrăjmașii, toți vor fi cetățeni. Trăit-am eu pînă la optzeci de ani ca să mă fac autorul unei asemenea înjunghieri? eu, ce m-am numit mîntuitorul republicii, eu, al căruia nume făcea să zboare în aer steagurile ale unui milion de cetățeni și îndemna strigările cetății întregi ce ruga cerul să reverse asupră-mi binecuvîntările, slava și ani îndelungați?... Trăit-am dar ca să fiu martur aceștii zile!... însă această zi, fatală în analele noastre, va fi urmată de veacuri de fericire. Dogele Dandolo a trăit peste nouăzeci de veri ca să învingă regii și să refuze diademele lor. Eu voi depune o coroană și voi rennoi libertatea statului... Însă, Dumnezeule! prin ce mijloace! Un cuget nobil le va îndreptăți... Ce sînt cîteva picături de sînge omenesc? Dar ce zic! sîngele tiranilor nu e sînge omenesc. Întocmai ca molohii împelițați ei se îngrașă de al nostru, pînă cînd vine vremea de a-i băga în mormintele ce au fost lăcuite de dînșii... O, lume! o, muritori! Ce sînteți voi? și care sînt cugetele voastre cele mai bune, daca noi trebuie a pedepsi nelegiuirile prin alte nelegiuiri și a ne grăbi de a sugruma pe vrăjmașii noștri, ca și cînd n-ar fi pentru dînșii o altă poartă a morții, în vreme ce cîțiva ani numai ar fi destui să facă sabia

netrebnică? Trebuie ca eu, în vreme ce mă aflu pe marginile acestor regii necunoscute, să trimiț înaintea mea atîția eroizi înainte-mergători?... Să gonim aste gînduri... *(Moment de tăcere...)* Să ascultăm! n-auz o murmură de glasuri depărtate și zgomotul măsurat al pașilor unei cete armate? Dorințele noastre cheamă, dar, și însuși fantasmele sunetelor?... Nu poate fi nimic... Semnalul n-a răsunat încă... De ce întîrzie?... Vestitorul nepotului meu trebuia să fie pe aproape; poate că el însuși în momentul acesta zguduie pe grelele sale zăvoară poarta turnului unde se leagănă clopotul tînguios, ce nu sună decît numai pentru moartea unui prinț sau al căruia uiet fatal vestește numai primejdiile statului ... Sune o dată și fie tocsinul acesta cel mai grozav și cel după urmă! Sune pînă cînd să șovăie turnul!... Ce! încă domnește tăcerea! M-aș duce însumi daca postul meu n-ar fi aci ca un centru unde să se adune elementele răsipite ce alcătuiesc clicele de felul acesta și spre a încuragia pe cei slabi sau pe aceia de s-ar înmuia cînd vor afla împrotivire... căci, daca patriciii vor sprijini lupta, atunci la palat va fi lucrarea cea mai fierbinte; așadar, aci e postul meu, ca o căpetenie a tutulor mișcărilor... Dar să ascultăm! Vine... vine vestitorul nepotului meu, al viteazului Bertuccio... Ce vești îmi aduce?... se află în marș? ... izbutit-a el? — Ce văz eu aci!... Tot e pierdut!... însă să mai fac o încercare!

(Un domn de noaptea (signor di notte)[1] *intră cu paznici ș.c.l.)*

DOMNUL DE NOAPTEA

Doge, te arest pentru înaltă vînzare!

DOGE

Eu, prințul tău, vinovat de vînzare?... Care sînt aceia ce cutează a-și învălui a lor vînzare subt o astfel de poruncă?

---

[1] *Un domn de noaptea. Signori di notte* avea odinioară un rang însemnător în republică. *(Nota traducătorului, dată la p. 178.)* Erau ofițeri însărcinați cu supravegherea ordinii și liniștii publice în timpul nopții *(n. ed.).*

DOMNUL DE NOAPTEA *(arătîndu-și porunca)*

Iată porunca Sfatului de Zece adunat.

DOGE

Și unde sînt ei, și pentru ce s-au adunat? Nu, un asfel de sfat nu poate fi legiuit decît numai cînd prințul prezidă, și la mine privește aceasta... Îți poruncesc să mă duci la camera Sfatului.

DOMNUL DE NOAPTEA

Doge! aceasta nu se poate; Cei Zece nu sînt adunați în locul obicinuit al seanțelor lor, ci în mănăstirea Santului Mîntuitor.

DOGE

Cutezi tu a nu mă asculta?

DOMNUL DE NOATPEA

Eu slujesc statului, și sînt dator a-i sluji cu credință; aduc porunca a celor ce îl guvernă.

DOGE

Pînă cînd iscălitura-mi nu va fi pe acea poruncă, ea e nelegiuită, și în momentul acesta este răscolnică... Socotitu-te-ai tu că îți primejduiești viața cînd ai îndrăznit a te însărcina cu o slujbă nelegiuită?

DOMNUL DE NOAPTEA

Slujba mea nu mă îndatorează a răspunde, ci a lucra... sînt trimis aci ca să strejuiesc persoana ta, iar nu ca un jude ce ascultă și hotărăște.

DOGE *(la o parte)*

Să cîștigăm vremea... Numai clopotul Sfîntului Marcu să sune, și toate pot să meargă încă bine!... Nepoate, grăbește, grăbește, grăbește! Ursita noastră tremură în cumpănă; și vai de cei învinși, fie ori prințul și norodul, ori robii și Senatul! *(S-aude clopotul cel mare al Sfîntului Marcu.)* A! îl auz... Clopotul răsună... *(Doge vorbește tare:)* Ascultă, domnule de

noapte, și voi, sateliții lui: frica vă face să tremurați, simbriași ticăloși! iată semnul morții voastre... Răsună tu, răsună încă și mai tare, o tuci răsunător!... Acum, nimiciților, socotiți-vă a vă răscumpăra viața!...

DOMNUL DE NOAPTEA

O, nenorocire! luați armele și strejuiți poarta!... tot e pierdut daca grozavul acesta clopot nu va înceta de a mai bate... Ofițerul negreșit se va fi amăgit asupra drumului, va fi împlinit rău porunca sau va fi întîmpinat vreo stavilă... Anzelm, mergi degrab' către turn cu compania ta!... Ceilalți rămîie cu mine!

(O parte din gvardie iese.)

DOGE

Ticălosule! De mai ții încă de viață, roagă mila mea! tu nu mai ai un minut a trăi!... Așa, trimite-ți mișeii soldați, că nu se vor mai întoarce.

DOMNUL DE NOAPTEA

De va fi așa, ei vor muri împlinindu-și datoria, și eu voi muri ca dînșii.

DOGE

Nesimțitorule! vulturul se izbește la o pradă mai nobilă decît tine și ticăloșii urmașii tăi... Tu vei trăi, de nu vei chema moartea prin împotrivirea ta; și daca niște suflete cufundate ca al tău în întunerec pot să sufere lumina soarelui, învață a fi slobod!

DOMNUL DE NOAPTEA

Și tu învață a te da prins!... *(Clopotul tace)*... Nu se mai aude acest semnal viclean ce era să repează gloata asupra patriciilor ca ogarii asupra vînatului... Semnul de moarte răsună, însă nu pentru Senat.

DOGE *(după un moment de tăcere)*

Tot tace!... Tot e pierdut!

DOMNUL DE NOAPTEA

Acum, doge, arată-mă ca robul unui Sfat răzvrătit! Nu mi-am făcut datoria?

DOGE

Taci, ticălosule! ai făcut o nobilă izbîndă și ai cîștigat prețul sîngelui; aceia ce te întrebuințează îți vor răsplăti. Însă tu ești trimis ca să mă strejuiești și nu ca să mă faci s-auz deșartele tale cuvinte; cum ziceai adineaora... Împlinește-ți, dar, slujba în tăcere, după cum ești dator. Daca sînt prizonierul tău, îți sînt asemenea și prințul.

DOMNUL DE NOAPTEA

N-am venit cu gînd ca să mă abat de la cinstirea ce se cuvine rangului vostru. Mă supui întru aceasta.

DOGE *(la o parte)*

Nu-mi mai rămîne acum decît a muri!... aș fi căzut cu mulțumire și plin de trufie în ceasul triumfului; dar să-l văz că-mi scapă asfel! *(Alți domni de noapte intră cu Bertuccio Faliero, prizonier.)*

AL DOILEA DOMN DE NOAPTEA

L-am prins în momentul cînd ieșea de la turn, unde, dupe poruncile lui doge, semnalul și începuse a suna.

ÎNTÎIUL DOMN DE NOAPTEA

Sînt bine strejuite toate drumurile ce duc către palat?

AL DOILEA DOMN DE NOAPTEA

Dar; însă ce ne pasă? căpeteniile lor sînt toate în fiară, și unii s-au și pus în cercetare... Tovarășii lor s-au împrăștiat, și cei mai mulți sînt prinși.

BERTUCCIO FALIERO

Unchiul meu!

DOGE

Acum cu adevărat se luptă cineva împrotiva norocului! Slava a părăsit casa noastră.

BERTUCCIO FALIERO

Cine ar fi crezut-o? Ah! un minut mai nainte!

DOGE

Minutul acesta ar fi schimbat fața veacurilor; acesta d-acum ne dă în mîinile veciniciei... Noi vom ști a ne arăta ca niște bărbați al căror triumf nu e în izbîndă, dar care știu să stea față cu răstriștea. Nu te mîhni, asta e o trecere foarte scurtă... aș vrea să o săr singur; însă daca, după cum e vrednic de crezut, ei ne vor trimite împreună, să pornim vrednici de părinții noștri și de noi înșine.

BERTUCCIO FALIERO

Nu te voi face a te rușina, unchiule.

ÎNTÎIUL DOMN DE NOAPTEA

Stăpîne, poruncile noastre sînt de a vă strejui în două apartamente deosebite pînă cînd Sfatul vă va chema ca să vă întrebe.

DOGE

Ca să ne întrebe!... vor împinge și pînă acolo obrăznicia lor? Urmeze cu noi după cum am fi urmat și noi cu dînșii, însă cu mai puțină pompă. Asta e un joc de ucigași, ce au tras la sorți ca să știe cine vor fi înjunghiați mai întîi. Patricii au cîștigat printr-o vicleană meșteșugire... Cine a fost al nostru Iudă?

ÎNTÎIUL DOMN DE NOAPTEA

N-am poruncă să răspunz la această întrebare.

BERTUCCIO FALIERO

Voi răspunde eu în locul tău... Un oarecare Bertram, care în momentul acesta face deslușirile către o comisie tainică.

DOGE

Bertram Bergamascul! Cu ce ticăloase instrumente ne slujim pentru viaţă, sau pentru moarte! mişelul acesta, pîngărit de o îndoită vînzare, se găteşte acum să-şi adune răsplătirile şi cinstile, şi va fi pus în istorie dimpreună cu gîştile Capitolului, ale cărora acre strigări deşteptară Roma şi care dobîndiră un triumf anual, — în vreme ce Manlius, ce derăpănă pe gali în rîpa Tarpeiană, fu aruncat într-însa el însuşi.

ÎNTÎIUL DOMN DE NOAPTEA

Manlius s-a făcut trădător şi a vrut să hrăpească tirania.

DOGE

A mîntuit statul, şi a vrut să-l formeze după ce l-a mîntuit! Dar ce deşarte cuvinte... Daţi, domnilor, împliniţi-vă datoria!

ÎNTÎIUL DOMN DE NOAPTEA

Nobile Bertuccio, te rugăm să treci în celalalt apartament.

BERTUCCIO FALIERO

Adio, unchiul meu! nu ştiu de ne vom revedea mai mult într-această viaţă; însă ei poate vor lăsa cenuşele noastre a se amesteca împreună.

DOGE

Aşa, şi sufletele noastre se vor uni astfel, şi vor face într-o zi aceea ce n-a putut frageda lor îmbrăcăminte ce le slujaşte de temniţă. Vinovaţii senatori nu vor putea să se atingă de pomenirea acelora ce au voit să răstoarne tronurile lor; şi asfel de exemple vor afla moştenitorii, deşi poate în vremi depărtate.

Sfîrşitul actului IV

ACTUL V

SCENA I

(Sala Sfatului celor Zece, cu senatorii ce sînt adunaţi ca să alcătuiască tribunalul numit Giunta [1] *şi care sînt chemaţi ca să judice pe Marino Faliero şi pe ceilalţi conjuraţi pîrîţi de vînzare. — Gvardii, ofiţeri ş.cl. ş.cl.)*

ISRAEL BERTUCCIO şi FILIP CALENDARO (în lanţuri), BERTRAM, LIONI, marturi ş.cl. ş.cl.; prezidentul Celor Zece, BENINTENDE

BENINTENDE

După încredinţarea dovedită despre înmulţitele lor nelegiuiri, nu rămîne mai mult decît a da sentenţa acestor oameni înăspriţi: sarcină foarte grea pentru aceia ce tălmăcesc pravila şi pentru ceia ce ascultă! Vai! pentru ce s-a păstrat pentru mine această sarcină? ... Pentru ce vremea slujbei mele să fie pătată în analele veacurilor viitoare printr-această neagră vînzare, urzită pentru dărăpănarea unui stat slobod şi drept, cunoscut de tot pămîntul ca o stavilă a creştinilor împrotiva sarasinilor şi a grecului shismatic, împrotiva sălbaticului hun şi a francului mai puţin barbar? Ca să sape tronul unei cetăţi ce a deschis Europei comorile Indiei, cea din urmă scăpare a romanilor goniţi de Atila, împărăteasa oceanului, mîndra rivală a trufaşei Genove; împrotiva unei asemenea cetăţi nişte oameni pierduţi şi-au primejduit ticăloasa lor viaţă... Aşa, fie pedepsiţi cu moartea!

---

[1] *Giunta:* comisie de judecată formată din 10—15 dintre cei mai de prestigiu nobili, membri extraordinari ai Marelui Consiliu sau Senatului Veneţiei *(n. ed.)*

ISRAEL BERTUCCIO

Sîntem gata, mulţumită chinurilor voastre. Ducă-ne la moarte!

BENINTENDE

Daca aveţi vreun lucru a zice care să vă facă a dobîndi o împuţinare a pedepsii, Giunta priimeşte a vă asculta ... De aveţi vreo mărturisire a face, iată momentul: poate că veţi culege roadele lui.

ISRAEL BERTUCCIO

Noi sîntem aci ca să ascultăm, iar nu ca să vorbim.

BENINTENDE

Nelegiuirile voastre sînt îndestul dovedite de tovarăşii voştri şi de împregiurările ce vin spre ajutorul mărturisirei lor. Cu toate acestea, noi am vrea să auzim din gura voastră destăinuirea vînzării voastre pe marginile aceştii negre prăpastii ce nici un muritor nu poate s-o mai treacă înapoi; adevărul singur poate să vă fie folositor asupra pămîntului sau în ceruri: spuneţi-ne, dar, ce pricină v-a îndemnat la aceasta!

ISRAEL BERTUCCIO

Dreptatea.

BENINTENDE

Iar cugetul vostru?

ISRAEL BERTUCCIO

Libertatea.

BENINTENDE

Scurte îţi sînt răspunsurile, Israel.

ISRAEL BERTUCCIO

Aşa e obiceiul meu; m-am crescut ca un soldat, iar nu ca un senator.

BENINTENDE

Poate că te gîndeşti, cu această scurtare, să înfrunţi pe judicătorii voştri şi să zăboveşti sentenţa.

ISRAEL BERTUCCID

Fiţi aşa de scurţi ca şi răspunsurile mele, şi credeţi că mai bine aş preferi această grabă decît iertarea ce mi-aţi da.

BENINTENDE

Şi aceasta ţi-e singurul răspuns înaintea tribunalului?

ISRAEL BERTUCCIO

Mergeţi de întrebaţi chinuirile voastre despre ceea ce au putut să smulgă din gura noastră, sau puneţi-ne de isnoavă pe dînsele; căci mai avem încă cîteva picături de sînge, ne-a mai rămas încă cîtava simţire în mădularele noastre sfişiate în munci: dar nu îndrăzniţi mai mult să o faceţi! pentru că de vom cădea acolo — şi ne-aţi lăsat prea puţină viaţă ca să mai putem răbda nouă chinuri —, de vom cădea acolo, veţi pierde priveliştea publică prin care vreţi să însuflaţi groaza în robii voştri şi să întăriţi a lor robie! Însă, oricare va fi statornicia sau slăbiciunea noastră, nişte gemete nu sînt vorbe, nici agonia o adeverire; o întărire nu este adevărul daca natura foarte slabă sileşte sufletul către minciună spre a dobîndi o scurtă răsuflare.

BENINTENDE

Carii sînt tovarăşii voştri?

ISRAEL BERTUCCIO

Senatul.

BENINTENDE

Ce vrei să zici cu aceasta?

ISRAEL BERTUCCIO

Întreabă norodul pătimaş că nelegiuirile patricilor au împins către nelegiuire!

BENINTENDE

Cunoşti pă doge?

ISRAEL BERTUCCIO

Am slujit cu dînsul la Zara, în cîmpurile bătăliei; în vreme ce voi vă deprindeaţi în meseria voastră de acum, noi ne primejduiam vieţile noastre, şi voi primejduiaţi viaţa celorlalţi prin pîrele sau apărările voastre. Afară de acestea, Veneţia îşi cunoaşte dogele său prin faptele lui cele mari, şi prin ocările Senatului.

BENINTENDE

Avut-ai înţelegere cu dînsul?

ISRAEL BERTUCCIO

Sînt prea obosit, şi mai obosit de întrebări decît de chinurile voastre: vă rog porunciţi osînda noastră.

BENINTENDE

Nu va întîrzia... Dar dumneata, Filip Calendaro, ce ai să spui ca să scapi de cea din urmă pedeapsă?

CALENDARO

Eu n-am fost niciodată un vorbitor din cei mari, şi nu mi-a rămas nimic ce să zic şi să fie vrednic de ascultat.

BENINTENDE

Roata va putea să-ţi mai schimbe niţel tonul.

CALENDARO

Aşa, fără îndoială, va putea să-l schimbe şi a şi făcut-o: însă nu-mi va schimba vorbele; sau şi de va face...

BENINTENDE

Ei bine?

CALENDARO

Mărturisirea mea în chinuri fi-va priimită de lege?

BENINTENDE

Negreşit.

CALENDARO

Şi fie oricare va fi acela pe care îl voi arăta de trădător?

BENINTENDE

Fără îndoială va fi dat spre judicată.

CALENDARO

Şi mărturisirea mea îl va face să moară?

BENINTENDE

Numai destăinuirea-ţi să fie cu de-amăruntul şi dreaptă, că negreşit e în primejdie să-şi piarză viaţa.

CALENDARO

Aşadar găteşte-te, trufaşule prezident! în numele veciniciei ce se deschide înaintea mea, jur că tu, tu singur, tu vei fi arătat ca trădător în chinurile roţii de mă vor întinde pă dînsa şi a doilea oară.

UN MĂDULAR AL GIUNTEI

Domnule prezident, ar fi mai bine să dăm hotărîre; nu e să mai scoaţă cineva vreo vorbă din gura acestor oameni.

BENINTENDE

Nenorociţi vinovaţi, gătiţi-vă spre o grabnică moarte! firea nelegiuirei voastre... legea şi primejdia statului nu vă mai dăruieşte nici un ceas de adestare... Paznici, luaţi-i, şi fie în grab' săvîrşiţi asupra balconului unde, în ziua sărbătorii Joii cei mari[1], dogele s-a pus ca să privească lupta taurilor!... Mădulările lor încă bătîndu-se să rămîie espuse la vederea norodului... şi aibă cerul milă de sufletele lor!

---

[1] *Ziua sărbătorii Joii cei mari.* Lord Byron [*tip.* Biron — *n. ed.*] zice că n-a putut să traducă din vorbă în vorbă (*literalemente*), în versurile sale, *giovedì grasso*, pe care o arată prin zicerile *festal thursday*. *(Nota traducătorului, dată la p. 178)*.

GIUNTA

Amin!

ISRAEL BERTUCCIO

Stăpîne, adio! Un asemenea loc nu ne va vedea mai mult împreună.

BENINTENDE

Şi ca nu cumva să se încerce a răzvrăti mulţimea rătăcită... strejari, gurele să le fie în căluş[1] în vremea săvîrşirei. Duceţi-i!

CALENDARO

Ce fel! nu vom putea să zicem nici un adio către vreun prieten, sau să avem un moment de ispovedanie cu duhovnicul nostru?

BENINTENDE

Un preot vă aşteaptă în vestibul; însă în cît pentru prieteni, nişte asfel de adio pe ei i-ar întrista, şi vouă nu v-ar fi de folos.

CALENDARO

Ştiam că nouă ne era gura astupată în toată viaţa, cel puţin aceea ce n-avea curagiul de a înfrunta moartea ca să-şi esprime slobod cugetările; însă credeam că, în puţinele minute ce ne mai rămîn, slobozenia cuvîntului ce o lasă celor ce-şi dau sufletul nu ne va fi oprită ... pentru că...

ISRAEL BERTUCCIO

Lasă-i să facă ce-or vrea, viteazule Calendaro! Ce pot folosi cîteva cuvinte mai mult sau mai puţin? las' să murim fără a priimi de la dînşii cel mai mic favor! Sîngele nostru se va ardica prea curînd împrotiva lor către cer. Va mărturisi împrotiva cruzimilor lor mult mai bine decît un volum compus din cele din urmă cuvinte ale noastre. Sunetul glasului nostru îi face să tremure... Lor le e frică şi chiar de tăcerea noastră... Trăiască în groazele lor!... Să-i lăsăm a se părăsi în cugetările lor, şi noi să îndreptăm p-ale noastre către cer! Luaţi-ne, paznici! sîntem gata.

CALENDARO

Israel, de m-ascultai nu se întîmpla asfel, şi acest ticălos Bertram ce-l văz îngălbenind ar fi...

ISRAEL BERTUCCIO

Tăcere, Calendaro! ce ne foloseşte acum a ne gîndi la aceasta?!

BERTRAM

Vai! eu vream ca voi să puteţi muri în pace cu mine. N-am căutat nicidecum să joc rola aceasta, am fost silit... Spuneţi-mi că mă iertaţi, cu toate că nu poci niciodată să-mi aflu adevărata iertare. Nu vă uitaţi la mine cu acest aer de mînie!

ISRAEL BERTUCCIO

Eu mor, şi te iert!

CALENDARO *(scuipîndu-i în faţă)*

Eu mor, şi te despreţuiesc.

(Israel Bertuccio şi Filip Calendaro ies dimpreună cu strejarii ş.c.l.)

BENINTENDE

Acum, după ce se săvîrşi judicata acestor criminali, e vremea a da hotărîrea şi împrotiva celui mai mare din toţi trădătorii cunoscuţi în analele lumei, împrotiva lui doge Faliero! Dovezile sînt îndestule. Vremea şi nelegiuirea cer o grabnică cercetare; trebuie să-l chemăm aci ca să-şi auză citirea hotărîrei?

GIUNTA

Dar! dar!

BENINTENDE

Avogadori, porunciţi ca să aducă pe doge în sfat!

---

[1] *Gura în căluş.* Această faptă este istorică. Vezi Sanuto în apendice ce urmează. *(Nota traducătorului, dată la p. 178.)*

UN MĂDULAR DIN GIUNTĂ

Şi cînd se va face judicata celorlalţi conspiratori?

BENINTENDE

După ce se va săvîrşi osînda tutulor căpeteniilor. Unii au fugit la Chioza, dar mai mult de 1000 de soldaţi s-au trimis în urmele lor; şi apoi pe uscat cît şi în insole s-au luat asfel de măsuri, încît nădăjduim că nici unul din aceşti vinovaţi nu va scăpa ca să meargă a repeta în rigatele streine viclenele lor pîri împrotiva Senatului.

(Doge intră ocolit de strejari ş.c.l.)

Doge!... pentru că tot eşti doge, şi legea te socoteşte de asfel pînă cînd va veni ceasul de a-ţi goli de toca ducală capul acesta ce n-a putut să se mulţumească cu cinstea de a purta o coroană mai nobilă decît a rigilor... Ai conspirat ca să răstorni pă semenii tăi care te-au făcut aceea ce eşti şi ca să stingi în sînge slava unei cetăţi... însă noi am şi pus înaintea ochilor voştri, în apartamentul vostru, prin mijlocirea avogadorilor, toate dovezile care mărturisesc împrotivă-ţi; niciodată nu s-au sculat dovezi mai grozave ca să zăpăcească pe un trădător. Ce ai să zici ca să te aperi?

DOGE

Ce să vă zic? pentru că apărarea-mi ar fi osîndirea voastră. Voi într-aceeaşi vreme sînteţi şi vinovaţii şi pîrîşii, şi judicătorii şi gîzii!... faceţi ceea ce aveţi putere d-a face!

BENINTENDE

Cei mai de căpetenie tovarăşi ai voştri au mărturisit tot şi n-a mai rămas nici o nădejde pentru voi.

DOGE

Şi care sînt?

BENINTENDE

Numărul le este mare, dar cel mai dintîi este înaintea voastră, Bertram de Bergama... Vrei să-l întrebi?

(Doge se uită la Bertram cu un aer de dispreţ.)

DOGE

Nu.

BENINTENDE

Mai sînt încă doi: Israel Bertuccio şi Filip Calendaro au mărturisit că într-a lor nelegiuire se află şi doge.

DOGE

Şi unde sînt ei?

BENINTENDE

În locul de osîndă, şi acum răspund înaintea cerului de ceea ce au făcut asupra pămîntului.

DOGE

A! plebeul Brutus, murit-a el şi, dimpreună cu dînsul, şi Casie al arsenalului?... Cum au suferit ei a lor osîndă?

BENINTENDE

Socoteşte-te la a voastră!... Acum îţi vei vedea hotărîrea; dar nu priimeşti a-ţi apăra pricina?

DOGE

Nu poci să mă apăr înaintea mai-micilor mei, nici să recunosc că voi aveţi drept pravilnic de a mă judica ... Arătaţi-mi legea!

BENINTENDE

În împrejurările cele mari şi neprevăzute, legea trebuie prefăcută sau îndreptată. Părinţii noştri n-au hotărît nici o pedeapsă pentru o nelegiuire ca a voastră, întocmai precum în anticele table ale Romei sentenţa împrotiva fiu-ucidului fusese uitată. Putea ei să hotărască o osîndă pentru o faptă al căria nume şi cuget însuşi nu se află în nobilile lor inimi? Cine ar fi putut să prevază că natura ar fi atît de corumptă ca să ierte un atentat ca acela al taţilor împrotiva fiilor lor şi al prinţilor împrotiva rigatelor lor? Nelegiuirea voastră ne-a făcut să hotărîm o lege nouă; şi va sluji de pildă trădătorilor de un rang înălţat carii, nemulţumiţi de sceptrul lor ce nu-l pot preface în sabie cu două tăişuri, conspiră ca să ajungă la tiranie! Vrednicia dogelui nu-ţi era destul? Ce alt mai nobil este decît domnia Veneţiei?

DOGE

Domnia Veneţiei! Voi m-aţi trădat... Voi... Aşa, voi... Trădători ce sînteţi... Eram dopotrivă cu voi prin naştere, şi mai presus decît voi prin faptele mele. Voi m-aţi adus de la cinstitele mele osteneli din ţări depărtate... De la ostenelele mele pă mare... în cîmpul de bătaie... şi în cetăţi... M-aţi însemnat ca o jertfă ce o încoronează, însă ca o jertfă încărcată de legături şi tîrîtă la ⟨un⟩ altar la care singuri voi puteaţi a sluji. Nu cunoşteam nicidecum... nu căutam... nu doream... nu mă socoteam nicidecum la alegerea mea cînd mi s-a făcut cunoscută la Roma, şi m-am supus; însă la sosirea mea am aflat că afară de privigherea pizmaşă ce vă făcea a străbate cele mai bune gînduri ale suveranului vostru, voi aţi profitat de întredomnia călătoriii mele ca să mai trunchiaţi încă şi din acele puţine privilege ce mai rămăsese dogelui Veneţiei. Suferii toate acestea şi le-aş fi suferit totdauna daca vetrile mele domestice n-ar fi fost pîngărite de veştejirea desfrîului vostru, şi văz în mijlocul vostru pă ticălosul desfrînat... jude vrednic de un asfel de tribunal...

DENINTENDE *(precurmîndu-l)*

Michel Steno se află aci în puterea slujbei sale ca mădular al Celor Patruzeci; Cei Zece cerînd de la Senat o giuntă de patricii spre ajutor la greaua lor cercetare şi nouă pînă acum, el s-a slobozit din pedeapsa ce s-a hotărît asupră-i pentru că doge, care trebuia să apere legile, căutînd să le dărapene, nu poate să ceară ca să se pedepsească ceilalţi prin statutele ce le tăgăduieşte şi le siluie însuşi!

DOGE

El pedepsit!... Doresc mai bine să-l văz acolo pe scaunul său, săturîndu-se de a mea moarte, decît supus la o pedeapsă vrednică de rîs, ce vicleana voastră asemănare de dreptate a hotărît asupra lui; oricît de nimicită a fost a lui nelegiuire, el este nevinovat asemănîndu-se cu protectorii săi.

BENINTENDE

Cum se poate ca doge al Veneţiei, însărcinat cu greutatea a unei vieţi de optzeci de ani şi de atîtea cinsti, să-şi lase a sa furie, întocmai ca un copil, spre a doborî orice simtiment, toată înţelepciunea şi toată temerea, numai pentru că a fost atins de un tînăr?

DOGE

O schinteie produce flacăra; cea din urmă picătură face a da pe din afară cupa, — şi a mea se împluse. Voi împilaţi prinţul şi norodul. Eu am vrut să mîntui şi pe unul, şi pe altul, ş-a trebuit să răsuflu odată. Preţul izbîndei era să fie slava, răzbunarea, biruinţa. Veneţia era să se potrivească în istorie cu Grecia şi Siracusa, cînd ele au fost slobozite şi înfloritoare atîtea veacuri; şi numele meu era să fie d-alăturea cu a lui Gelon şi Trasibul. Căzut din nădejdea mea, ştiu că pedeapsa învinsului este defăimarea şi moartea pentru vremea de acum; viitorul ne va judica, cînd Veneţia nu va fi mai mult, sau cînd va fi slobodă: pînă atunci adevărul va sta mut. Nu staţi în cumpănă: eu n-aş fi avut nicidecum milă, şi nici nu cer de la voi; viaţa-mi s-a pus în primejdie într-un hazard primejdios! Am pierdut — îndestulaţi-vă acum! Eu aş fi rămas singur în mijlocul mormintelor voastre; voi puteţi să alergaţi la al meu şi să-l călcaţi în picioare, după cum cînd trăiam îmi călcaţi inima.

BENINTENDE

Aşadar, voi recunoaşteţi dreptatea tribunalului nostru?

DOGE

Mărturisesc că n-am izbutit. Norocirea este femeie. Din juneţea mea ea m-a încărcat cu binevoinţele sale;

greşala-mi a fost c-am nădăjduit că ea va binevoi încă a zîmbi şi la perii mei cei albi.

BENINTENDE

Aşadar, nu reclami întru nimic împrotiva dreptăţii noastre?

DOGE

Nobili veneţiani, nu mă-ntărîtaţi cu întrebările voastre! Eu sînt hotărît la toate şi cele mai rele; însă tot se mai află în vinele mele cîteva picături din sîngele juneţei, şi nu poci să am o răbdare care să sufere ispita. Vă rog apăraţi-mă de nişte întrebări ce nu pot să slujască decît ca să se schimbe o judicată în dezbateri. Tot ce aş răspunde n-ar putea decît ca să vă supere şi să placă vrăjmaşilor voştri... numeroşi întocmai ca o armie. Este adevărat că aste posomorîte ziduri n-au răsunat... Dar zidurile au urechi... şi încă şi mai mult, au limbi! şi daca adevărul nu are alt mijloc ca să străbată în coprinsul acesta, voi însuşi, voi ce mă osîndiţi, voi ce vă temeţi de mine şi mă sugrumaţi, nu veţi putea să păstraţi în tăcere pînă la mormînt aceea ce veţi auzi de la mine. Taina, oricare a fost, ar fi foarte tare pentru sufletele voastre: lăsaţi-o, dar, să doarmă într-a mea, afară numai daca nu veţi voi să mergeţi înaintea unei primejdii ce va fi îndoită decît aceea din care scăpaţi. Asfel ar fi a mea apărare cînd aş avea cugetul şi vremea să o fac vestită; pentru că cuvintele adevărului sînt nişte lucruri, şi ale oamenilor ce mor rămîn după dînşii şi îi răzbună adesea. Lăsaţi-mi cuvintele învăluite în sînul meu, daca voiţi să mai trăiţi după mine! Priimiţi această povaţă folositoare, şi cu toate că adesea mi-aţi turburat viaţa întărîtîndu-mi furia, lăsaţi-mă acum să mor în pace... puteţi să-mi dăruiţi acest favor... Nimic nu tăgăduiesc... întru nimic nu mă apăr... şi nu vă cer nimic decît tăcerea mea şi hotărîrea judicăţii...

BENINTENDE

Destăinuirea aceasta ne apără de aspra nevoie spre a întrebuinţa muncile ca să smulgem de la voi tot adevărul.

DOGE

Muncile? şi în toate zilele m-aţi pus pă dînsele de cînd mă aflu doge; de voiţi însă să adăogaţi şi chinurile trupului, puteţi: aceste mădulări obosite de vîrstă se vor încovoia la impresia sfîşiitoare a fierului, însă este un lucru în inima mea care va fi mai tare decît roţile voastre.

(Un ofiţer intră.)

OFIŢERUL

Nobili veneţiani, ducesa Faliero cere să se înfăţişeze înaintea Giuntei.

BENINTENDE

Ce ziceţi, părinţi conscrişi[1], este priimită?

UNUL DIN MĂDULARELE GIUNTEI

Ea poate să ne dea oareşicare desluşiri interesante pentru stat; pricina aceasta trebuie să ne facă a asculta cu mulţumire jeluirea ei.

BENINTENDE

Sînteţi toţi într-o glăsuire, domnilor?

TOŢI

Dară.

DOGE

O! legi minunate ale Veneţiei, care iartă a se aduce de faţă femeia cu nădejde că va putea să mărturisească ceva împrotiva bărbatului! Ce de slavă pentru doamnele cele cinstite ale Veneţiei! însă nişte oameni obicinuiți a blestema orice fel de cinste, niște oameni, spre pildă, ca aceia ce se află într-această judecătorie fac foarte bine de a urma aplecărilor ei. Acum, nimicite Steno, daca femeia aceasta va arăta slăbiciune, îți iert a ta impostură, răzbunarea-mi căzută, moartea-mi grabnică și defăimata-ți viață.

---

[1] *Părinţi conscrişi.* Senatul Veneţiei avea, ca şi senatul roman, titlu de „părinţi conscrişi“. *(Nota traducătorului, dată la p. 178.)*

(Ducesa intră.)

BENINTENDE

Doamnă, dreptul acesta tribunal a hotărît a-ți priimi cererea, cu toate că e ciudată, și a te asculta cu tot respectul cuviincios strămoșilor, rangului și virtutelor dumitale. Dar te îngălbenești . . . Țineți pă ducesa! să⟨-i⟩ dea un scaun!

ANGIOLINA

Nu este nimic, un moment de slăbiciune . . . A trecut . . . Vă mulțumesc, nu poci să șez înaintea soțului și prințului meu, cînd el stă în picioare.

BENINTENDE

Ce poftești dumneata?

ANGIOLINA

Niște vorbe ciudate, însă adevărate, daca ochii-mi și urechile nu mă amăgesc, au venit în auzu-mi; am venit să cunosc adevărul, chiar de va fi și mai rău. Iertați-mi graba și silința mea! Este el . . .? Nu poci să vorbesc . . . Nu știu cum să-mi esprim întrebarea . . . însă dumneavoastră îmi răspundeți mai dinainte întorcîndu-vă ochii și prin aerul îngrozitor al chipurilor dumneavoastră... O, Dumnezeule! asta e tăcerea mormîntului!

BENINTENDE *(după un moment de tăcere)*

Apără-ne, apără-te însuși de a repeta aceea ce au fost o datorie a noastră către cer și către oameni... O datorie grozavă și nenduplecată.

ANGIOLINA

Ah, vorbește, mai vorbește! Nu poci... Nu poci... Nu, nu poci să o crez nici chiar acum... este el... osîndit?

BENINTENDE

Vai!

ANGIOLINA

Este vinovat?

BENINTENDE

Doamnă, fireasca turburare a ideilor dumitale într-un astfel de moment trebuie să facă a-ți ierta cineva această întrebare; în orice altă împregiurare, o asemenea îndoială împrotiva unui tribunal drept și desineși-stăpînitor ar fi o nelegiuire. Însă întreabă pe însuși doge; și de poate el să tăgăduiască dovezile ce îl împilează, crede-l nevinovat ca însuși inima dumitale!

ANGIOLINA

Este adevărat?... Domnul meu, stăpînul meu... prietenul tatălui meu... Tu, atît de mare în cîmpul bătăii, atît de înțelept în sfat, spune, dovedește că minte omul acesta!... Dumnezeule! tu taci?

BENINTENDE

El mi-a făcut destăinuirea nelegiuirei; dumneata bine vezi că acum nu o tăgăduiește.

ANGIOLINA

Bine... Dar nu trebuie să moară! lăsați puțini ani ai vieții ce-i mai rămîne! durerea și scîrba prea curînd îi va scurta. O zi de vină și fără ispravă nu va putea să stingă o jumătate de veac de slavă și de izbînzi.

BENINTENDE

Osînda lui trebuie să se puie în lucrare fără întîrziere și fără amînare... Aici nu e glumă, e un decret hotărît.

ANGIOLINA

De este vinovat, este însă şi milostivire.

BENINTENDE

Milostivirea aci ar sminti dreptatea.

ANGIOLINA

Vai! Domnul meu, cel ce e numai drept, acela e crud; cine ar mai trăi pe pămînt cînd toţi oamenii ar fi judecaţi după dreptate?

BENINTENDE

Osînda lui este mîntuirea statului.

ANGIOLINA

Cîtă vreme a fost supus al statului, a slujit cu cinste: a fost generalul vostru, a mîntuit Veneţia; este suveranul vostru, a guvernat republica.

UN MĂDULAR DIN SFAT

Este un trădător, a vîndut statul!

ANGIOLINA

Bine, dar fără dînsul nu era să mai fie stat, nici d-a-l mîntui, nici d-a-l dărăpăna; şi voi, carii staţi aci pă scaune ca să hotărîţi şi să daţi sentenţa de moartea slobozitorului vostru, voi aţi fi gemut în vro galeră turcească sau, încărcaţi de fiare, aţi fi esploatat minele hunilor.

UN MĂDULAR AL SFATULUI

Nu, siniora, sînt şi alţi cetăţeni carii ar muri mai bine decît să trăiască robi.

ANGIOLINA

De se află în această adunare, tu negreşit nu eşti din numărul lor; cei adevăraţi viteji sînt generoşi către cei învinşi... Nu este mai mult nădejde?

BENINTENDE

Doamnă, nu e cu putinţă să mai fie!

ANGIOLINA *(întorcîndu-se către doge)*

Mori, dar, Faliero, daca trebuie să fie asfel! mori cu curagiul prietenului tatălui meu! Tu ai fost vinovat de o mare greşală, care pă jumătate e ştearsă prin cruzimea acestor oameni. I-aş fi rugat... aş fi cerut milă de la dînşii întocmai ca săracul flămînd ce cerşaşte a sa pîine... aş fi plîns, după cum vor plînge ei ca să ceară milostivirea cerului, ce le va da răspunsul care-mi dau şi ei mie... Dar aceste rugăciuni, aceste lacrămi ar fi fost nevrednice de numele tău şi al meu, şi cruzimea ce răsuflă ochii lor cei îngheţaţi mă înştiinţează că o furie neînduplecată mistuieşte ale lor inimi; înfruntă, dar, a ta ursită după cum ar trebui să o facă un prinţ!

DOGE

Am trăit destulă vreme şi poci să ştiu a muri: rugăciunile-ţi îndreptate către asfel de oameni ar fi ascultate întocmai ca plîngerile mielului de către înjunghietor, sau ca ţipătul mateloţilor de către adîncimea ce stă să-i înghiţă. N-aş vrea să fiu dator, nici chiar o viaţă vecinică, la nişte ticăloşi de la care m-am încercat să sloboz un norod împilat.

MICHEL STENO

Doge, doresc să-ţi vorbesc un moment, precum şi acestii nobile doamne, pe care am mîhnit-o atît de crud. Facă cerul ca durerea, ruşinea sau pocăinţa ce simţ să fie destoinice a desfiinţa trecutul ce nu se poate schimba. Însă fiindcă aceasta nu este cu putinţă, cel puţin să ne zicem adio ca nişte creştini şi să ne despărţim în pace! Cu inima înfrîntă vă rog şi vă cer nu iertarea, ci mila voastră, şi îmi înalţ către Dumnezeu rugăciunile mele pentru voi, oricît de slabe ar putea să fie!

ANGIOLINA

Înțelepte Benintende, astăzi cel dintîi jude al Veneției, către tine mă îndreptez ca să răspunz domnului acestuia. Învață pă desfrînatul Steno că niciodată infamele vorbe ale unui om ca dînsul n-au ațîțat în inima fiicei lui Loredano alt simtiment decît mila unui moment. Facă cerul ca alții să n-aibă pentru dînsul decît desprețul! Prefer mai bine a mea cinste decît mii de vieți ce ar adăoga cineva la numărul zilelor mele. Însă n-aș vrea nici un om să-și piarză viața sa pentru că a atins ceea ce e mai presus de toată putința omenească... conștiința virtutei, ce nu-și cere răsplătirea decît de la sine însuși, și nu de la aceea ce oamenii o numesc nume bun. Minciunile lui Steno au făcut asupră-mi isprava vîntului asupra stîncei. Însă vai! sînt duhuri mai necăjicioase, asupra cărora asfel de vifore cad întocmai ca vijeliile asupra valurilor... Sînt suflete cărora umbra necinstei li se pare mai grozavă decît moartea în această lume și vecinicia în ceealaltă... Niște oameni cărora singura greșala le este de a se înfiora la batjocurile vițiului, oameni carii, în ispita amăgirilor plăcerilor și a chinurilor durerii, se fac slabi cînd numele asupra căruia se înălța nădejdile lor este espus înaintea unei suflări necurate, și care sînt geloși întocmai ca vulturul în aria sa. Fie ca aceasta ce vedem astăzi să se facă o învățătură pentru toți ticăloșii care în necazul lor să joacă cu niște ființe mai presus de dînșii! Niște insecte de multe ori au ațîțat turbarea leului; o săgeată în călcîi răsturnă pe cel mai viteaz din eroi; necinstea unei femei se făcu dărăpănarea Troiei; necinstea unei femei goni pentru totdauna pe rigi din Roma; un bărbat ocărît băgă pă gali în Clusium și de aci în Roma, care pieri pentru cîtăva vreme; un gest necuvios costă viața lui Caligula, ale căruia cruzimi le suferise lumea pînă atunci; ocara unei fecioare făcu din Spania o provinție maură; și calomnia lui Steno, coprinsă în două nerușinate rînduri, a primejduit Veneția, a pus în pericol Senatul, care are opt veacuri de antichitate, a destronat un prinț, i-a tăiat capul despuiat de diademă, și a făurit

fiare nouă pentru un norod nenorocit. Fie mîndru de ceea ce a pricinuit, de-i place ticălosului, precum și curtezana ce a dat Persepoli în prada flacărilor... căci asta e o trufie vrednică de dînsul. Dar să nu ocărască prin rugăciunile sale ceasul cel din urmă al aceluia ce a fost odată un erou, fie orice va fi astăzi, căci dintr-un asemenea izvor nimica bun nu poate să vie; noi nu vrem s-avem nimic d-amestec cu dînsul, nici acum, nici niciodată. Noi îl părăsim întru sine însuși și în inima-i — abis de mișelie. Cineva iartă oamenii, iar nu tîrîtoarele... Noi n-avem pentru Steno nici iertare, nici resimtiment. Niște ființe ca dînsul trebuie să-și muște limba veninoasă, și oamenii virtuoși să sufere; asta e legea vieții! Omul ce moare de mușcătura viperii poate prea bine să strivească tîrîtoarea, însă nu resimpte nici o mînie. Viermele se supune instinctului său; și se află oameni ce merită numele acesta mai bine decît aceia ce trăiesc din despoierile mormîntului.

DOGE *(către Benintende)*

Domnule, săvîrșaște d-a-mplini aceea ce crezi că-ți este datoria!

BENINTENDE

Mai nainte de a împlini această datorie, am vrea să rugăm pre princesa de a se trage. Îi va fi foarte dureros de a se afla martur.

ANGIOLINA

O știu, și cu toate acestea trebuie să o sufer, pentru că este asemenea o parte din datoriile mele... Nu mă voi dezlipi decît prin silă de lîngă coasta soțului meu... Prigoniți, nu vă temeți nici de suspinuri, nici de țipete, nici de lacrămi! inima-mi poate să se sfărîme, însă va rămînea mută... Vorbiți, căci am în mine curagiul de a suferi toate!

BENINTENDE

Marino Faliero, doge de Veneția, conte de Val-di-Marino și pe cîtăva vreme general al flotei și al armiei, nobil venețian, de mai multe ori însărcinat de stat cu slujbe însemnătoare pînă la cea mai înălțată din toate, ascultă sentența ta... Încredințat prin dovezi, marturi și însuși dăstăinurile tale de o nelegiuire de înaltă vînzare neauzită pînă astăzi... tu vei suferi pedeapsa de moarte; bunurile tale sînt confiscate în folosul comoarei; numele tău este ras din analele statului, afară numai din ziua cînd noi vom sărba izbăvirea noastră minunată. Vei fi pus în calendarele noastre cu cutremurile de pămînt, cu ciuma, cu războaiele din afară, cu marele vrăjmaș al oamenilor și cu toate biciurile, ca un objet de jertfă de recunoștință ca să mulțumească cerului căci a păzit de gîndurile tale cele sacrilege cetatea și patria noastră. Locul unde, în calitatea ta de doge, trebuia să-ți aibi chipul dimpreună cu celelalte ale străluciților tăi predecesori, va rămînea gol și va fi acoperit de o mahramă neagră, subt care vor fi săpate aceste cuvinte: „Aci este locul lui Marino Faliero, descăpăținat pentru nelegiuirile sale“.

DOGE

Care nelegiuiri? N-ar fi mai bine ca să se scrie acolo faptele, ca acela ce le va citi să poată găsi cu cale, sau cel puțin să afle pricina nelegiuirilor acestora? Cînd un strein va vedea că un doge a conspirat, să știe pentru ce... Asta e istoria dumneavoastră?

BENINTENDE

Vremea va răspunde la aceasta; fiii noștri vor judica despre hotărîrea părinților lor, care o citii acum... Îmbrăcat ca un doge, cu manta ducală, vei fi dus pă odihna Scării Uriașului,[1] unde prinții noștri sînt investați cu dregătoria lor; și acolo, după ce ți se va lua după cap corona ducală tot în locul unde ți s-a

---

[1] *Scara Uriașului* (it. *Scala dei Giganti*): scară monumentală din curtea palatului dogilor, construită la sfîrșitul secolului al XV-lea, pe terasa superioară a căreia se desfășurau cele mai solemne ceremonii publice; în 1566 au fost instalate la extremitățile ei două statui uriașe, ale zeilor Neptun și Marte (sculptate de Iacopo Sansovino), simbolizînd puterea maritimă și cea terestră a Veneției *(n. ed.)*.

dat odinioară, ți se va tăia capul... Aibă cerul milă de sufletul tău!

DOGE

Aceasta e hotărîrea Giuntei?

BENINTENDE

Aceasta.

DOGE

O priimesc... și cînd va fi săvîrșită?

BENINTENDE

Fără nici o întîrziere... Fă-ți pacea cu Dumnezeu! peste un ceas vei fi înaintea lui.

DOGE

Sînt de acum; și sîngele meu se va sui către tronul lui mai înainte de sufletele acelora care l-au vărsat... Toate moșiile mele sînt confiscate?

BENINTENDE

Toate... precum și comorile și podoabele tale, afară de două mii galbeni, despre care poți să hotărăști cum îți va fi voia.

DOGE

Clauza aceasta e aspră... Aș fi dorit să rămîie moșiile mele de lîngă Treviza, cu care m-am investat de către Lorenț, contele episcop de Ceneda, ca de o domnie vecinică și urmașă la moștenitorii mei. Aș fi voit, zic, să le împarț la soția și rudele mele, ș-aș fi lăsat Veneției palatele și comorile mele.

BENINTENDE

Rudele tale sînt subt poprirea statului; căpetenia lor, nepotul tău, este în primejdie să-și piarză viața: însă deocamdată i se amînă judicata. De voiești să faci o danie văduvii tale, nu te teme nimic, că îi vom face dreptate.

ANGIOLINA

Domnilor, nicidecum nu împarţ cu voi jafurile de la bărbatul meu. Aflaţi că din ziua aceasta eu sînt a lui Dumnezeu, şi o mînăstire e singura scăpare ce caut.

DOGE

Aidem! ceasul acesta ce-mi mai rămîne poate să fie dureros, însă va trece... Mai am ceva să mai sufer înainte de moarte?

BENINTENDE

Nimic, decît să te ispovedeşti şi să mori. Preotul este îmbrăcat în odăjdiile sale; securea este goală; şi unul, şi ceealaltă te aşteaptă... Însă mai nainte de toate, să nu-ţi treacă prin gînd a cuvînta norodului! el aleargă în grămadă la porţi, dar sînt închise. Cei Zece, avogadorii, Giunta şi căpeteniile Celor Patruzeci vor fi singurii privitori ai morţii dumitale, şi sînt gata a strejui pe doge.

DOGE

Pe doge?

BENINTENDE

Aşa, pă Faliero, dogele; ai vecuit şi vei muri suveran; pînă în momentul ce-l va preceda lovitura securei, capul tău şi corona ducală vor fi împreunate. Tu ţi-ai uitat dregătoria coborîndu-te a conspira cu trădători volgari; noi nu vrem s-o uităm, noi care recunoaştem prinţul şi chiar cînd îl pedepsim. Ticăloşii tăi tovarăşi au pierit de moartea zăvozilor şi a lupilor; dar tu vei cădea după cum cade leul în mijlocul vînătorilor, îndestul de mîndri de a-l plînge şi de a geme pentru moartea lui neapărată ce o cerea furia lui sălbatică şi rigală. Îţi lăsăm acum odihna de a te pregăti. Grăbeşte-te, pentru că peste puţin vom veni înşine a te conduce în locul unde odinioară ţi-am fost uniţi ca supuşi şi ca senat al tău... şi unde îţi vom zice adio fără a înceta d-a-ţi fi... Paznici, strejuiţi pe doge pînă la apartamentul său!

(Ies.)

SCENA II

(Apartamentul lui doge)

DOGE (prizonier) şi DUCESA

DOGE

Acum, după ce a ieşit preotul, ar fi nefolositor să mai prelungim cu cîteva minute ceasul ce mi s-a dat... Încă o durere crudă, aceea de a-ţi zice adio, şi toate aş fi săvîrşit cu vremea!

ANGIOLINA

Vai! şi eu sînt pricina, nevinovată; această fatală căsătorie, această unire de tînguire ce compiacinţa ta asupra voiei tatălui meu te făcu să-i făgăduieşti pe patul lui de moarte, iată ce te face a pierde viaţa!

DOGE

Încetează d-a o mai crede! totdauna a fost în sufletul meu un presimtiment de oarecare mare nenorocire; aceea mă mîhneşte, pentru ce să fie înfiinţată astăzi... Cu toate acestea, soarta-mi mi-a fost prezisă.

ANGIOLINA

Cum! prezisă?

DOGE

Este multă vreme... atît de multă, încît nu poci să-mi aduc aminte epoha; însă s-a păstrat în analele noastre! Cînd, june încă, slujeam statul şi republica ca podestă şi căpitan al cetăţii de Treviza, în ziua unei sărbători, episcopul, ce ţinea sfînta ostie, mi-a aţîţat nebuna-mi mînie printr-o zăbavă prelungită şi printr-un răspuns obraznic ce a făcut imputărilor mele. Am ardicat braţul şi, izbîndu-l, l-am făcut să şovoiască pe sfînta lui sarcină; ardicîndu-l de jos, el îşi întinse către cer mîna tremurîndă de o pietoasă mînie, pe urmă, arătîndu-mi cu degetul ostia căzută pe pămînt, se întoarse către mine şi-mi zise: „Ceasul va veni în care acela ce tu l-ai răsturnat te va răsturna: slava va părăsi casa ta, înţelepciunea va şovăi în sufletul tău, și atunci cînd duhul tău va fi în toată mătorimea sa, o nebunie a inimii te va stăpîni. Patimile te vor sfîșia, atunci cînd la ceilalți oameni încetează de a mai ațîța sau cînd se schimbă în virtuți. Vrednicia ce coronează celelalte capete va împodobi pe al tău numai ca să-l facă a ți-l trunchia; cinstile nu vor fi pentru tine decît niște prevestitori ai stingerii; albul tău păr îți va vesti rușinea și moartea, și o moarte cu totul împrotivă de ceea ce se cuvine unui bătrîn..." — a zis, și și-a urmat drumul... Ceasul a sosit!

ANGIOLINA

Nu puteai, după ce ai auzit acestea, să cauți a goni momentul acesta fatal și a-ți îndrepta greșala prin pocăință?

DOGE

Mărturisesc că cuvintele acestea mi-au pătruns inima atît de adînc, încît mi le-aduceam aminte în mijlocul zgomotului vieții ca și cînd mi-ar fi fost repetate de glasul unii iezme într-un vis peste fire; m-am căit, dar n-am știut să-mi iau o hotărîre nestrămutată: nu puteam să opresc aceea ce trebuia să se întîmple, și n-aș fi voit să mă tem de dînsa... Pre lîngă acestea, tu n-ai uitat aceea de care toți își aduc aminte, că, în ziua în care m-am desbarcat aci ca doge la întoarcerea mea de la Roma, un nor de o desime nepomenită merse înaintea Bucentaurului[1] întocmai ca colona de aburi ce povățui pe Israil afară din Egipt: pilotul se rătăci și, în loc de a ajunge la țărmul Della Paglia, ne făcu să ajungem între stîlpii Sfîntului Marcu, unde, după un vechi obicei, se dau la moarte toți criminalii statului... Toți cetățenii Veneției se înfiorară la acest cobitor semn.

---

[1] *Bucentaur:* nume dat galerei de ceremonii (comandate de șeful arsenalului) pe care dogii Veneției se suiau în ziua Înălțării pentru a celebra unirea lor mistică («nunta») cu marea, în care aruncau o verighetă *(n. ed.)*.

ANGIOLINA

Ah, ce ne folosesc a ne aduce aminte acum de astfel de lucruri?!

DOGE

Aflu o mîngîiere a mă socoti că tot ce mi se întîmplă este fapta ursitei; pentru că aș dori mai bine a mă pleca voinței dumnezeilor decît a oamenilor; aș dori mai bine să mă adăpostez în fatalitate decît să crez pe acești patricii că sînt ceva mai mult decît niște oarbe instrumente ale unei puteri atotputernice. Aceia din carii cei mai mulți sînt așa de desprețuiți ca și pulberea... de sine însuși putut-ar fi ei să învingă pă acela care atîta de des a învins pentru apărarea lor?

ANGIOLINA

Întrebuințează minutele ce îți rămîn în niște cugetări mai mîngîitoare și fii în pace cu acești ticăloși, ca să poți a-ți lua zborul către cer!

DOGE

Mi-am făcut pacea cu dînșii: sînt dator aceasta încredințării ce am că va veni o zi în care copiii copiilor lor, această măreață cetate, aceste valuri de senin și tot ce se vede aci mare și strălucitor vor fi numai niște ruine, objetul blestemurilor și batjocurei noroadelor pămîntului, o Cartagenă, un Tir, un Babel al oceanului.

ANGIOLINA

Încetează de a mai vorbi asfel! unda patimilor te acoperă pînă în cele din urmă minute: te amăgești însuți și nu poți să vatemi pe vrăjmașii tăi... fii mai liniștit!

DOGE

Eu mă și aflu în vecinicie și văz într-însa, dar, așa de sigur precum văz dulcele tău chip, ce numaidecît nu-l voi mai vedea; descoper în viitor zilele cu care amerinţ aceste ziduri încinse de valuri şi pre cei ce lăcuiesc într-însele.

(Un paznic intră.)

PAZNICUL

Doge de Veneţia, Cei Zece aşteaptă pă înălţimea-ta.

DOGE

Adio, dar, Angiolina! o după urmă sărutare... Iartă bătrînului care a fost pentru tine un soţ tînăr, însă fatal... Fie-ţi dragă a mea pomenire... N-aş fi cerut atîta d-aş fi trăit încă; însă tu poţi să mă judici mai cu blîndeţe, văzînd că toate urîtele mele cugetări s-au astîmpărat... Din lungii mei ani, din slava mea, din comorile mele, din puterea şi numele meu, — lucruri ce îndeobşte lasă oarecare flori şi chiar asupra mormîntului —, nu-mi rămîne nimic, nici chiar puţină dragoste, prieteşug sau cinstire... ca să compuie un epitafiu monument al deşertăciunii familiei mele. Într-un ceas am desfiinţat toată viaţa-mi trecută. Toate au murit înaintea mea şi am trăit după dînsele, afară de inima ta atît de curată, atît de generoasă, atît de tînără, de inima ta ce va geme adesea în durerea-i nemîngîiată şi fără deşarte strigări... Te îngălbeneşti... Vai! a leşinat, nu mai răsuflă, inima-i a încetat d-a bate... Paznici, veniţi întru ajutor!... Nu poci să o las asfel; şi cu toate acestea, să o lăsăm, pentru că fiecare moment din această moarte trecătoare o scapă de nişte chinuri sfîşiitoare... Încît pînă nu va veni iarăşi la viaţă, eu voi fi cu Cel vecinic... Chemaţi femeile!... să o mai văz încă o dată... Cît îi e mîna de rece! a mea va fi asemenea, pînă nu se va deştepta ea... Oh! aveţi îngrijire de dînsa şi priimiţi iertările mele cele din urmă!... Sînt gata.

(Femeile Angiolinii intră şi o încongiură; doge iese ocolit de strejari.)

SCENA III

(Curtea palatului ducal, ale căruia porţile din afară sînt încuiate ca să nu intre norodul.)

(Doge intră îmbrăcat în veşmintele dregătorii sale. Înaintează în mijlocul Sfatului de Zece şi altor patricii, urmat de paznici pînă la Scara Uriaşului (unde doge jurase credinţă Veneţiei). Acolo împlinitorul dreptăţii stă cu securea sa. Ajungînd, o căpetenie din Zece despoaie capul lui doge de toca ducală.)

DOGE

Iată dar, acum doge nu mai e, şi m-am făcut în sfîrşit iarăşi Marino Faliero. Drag îmi e să fiu, cu toate că e numai pentru un minut. Aici am fost încorunat. Fii-mi martur, cerule, că simţ mai multă bucurie a mă lăpăda de această nălucire strălucitoare, de această diademă de rîs, decît ceea ce am încercat cînd am priimit pentru cea dintîiaşi dată această podoabă fatală!

UN MĂDULAR DIN SFATUL DE ZECE

Tu tremuri, Faliero!

DOGE

Poate că din pricina vîrstei [1].

BENINTENDE

Faliero! n-ai nimic a recomanda Senatului, care însă să fie după dreptate?

DOGE

Aş voi să recomand pe nepotul meu la mila, şi pe soţia mea la dreptatea lui; pentru că mi se pare că moartea mea, o moarte ca aceasta, trebuie să fie răscumpărat toate între stat și între mine.

---

[1] *Este isprava a vîrstei.* Acesta fu răspunsul ce făcu Bailly, maire-ul [*tip.* Baili mairul („= *primarul*") — *n.ed.*] Parisului, unui franţez ce îi făcu aceeaşi imputare văzîndu-l păşind către eşafod. Şase ani era de cînd citisem *Veneţia mîntuită*; am aflat într-înse (după ce s-a sfîrşit tragedia mea) că autorul dă în gura lui Rinald un răspuns asemenea într-o ocazie cu totul deosebită. *(Nota autorului, dată la p. 178.)*

BENINTENDE

Se va face dreptate rugii tale, cu toată-ți vina cea neauzită.

DOGE

Neauzită! Întru adevăr, nu este istorie care să nu ne arate mii de conspiratori încoronați, armați împrotiva norodului; dar nu se află decît numai un suveran care moare pentru că a voit să-l facă slobod, și astăzi mai moare încă unul.

BENINTENDE

Și care sînt suveranii ce au murit pentru o astfel de pricină?

DOGE

Riga al Spartei și doge al Veneției... Agis și Faliero.

BENINTENDE

Mai ai ceva a zice sau a face?

DOGE

Poci să vorbesc?

BENINTENDE

Poți; însă adu-ți aminte că norodul e prea departe și nu poate să te auză.

DOGE

Eu nu vorbesc omului, ci vremii și veciniciei din care sînt a face parte... Voi, elemente, cu care numaidecît mă voi amesteca, fie glasul meu ca un suflet pentru voi! Valuri de senin, ce purtați odată steagul meu! vînturi, ce vă plăcea să vă jucați cu dînsul și îmflați velele vasului ce mă ducea către biruință! o, tu, pămînt al meu de naștere, pentru care mi-am vărsat sîngele, și tu, pămînt strein ce ai fost stropit cu dînsul! voi, trepte de piatră, ce nu veți înghiți pe acesta ce-mi mai rămîne și al cărui abur fumegător se va sui către ceruri! voi, ceruri ce-l priimiți! tu, soare ce ne luminezi, și Tu care aprinzi și stingi sorii!... vă iau de mărturie că eu sînt nevinovat!... Însă oamenii aceștia sînt ei nevinovați?... Pier — însă voi fi răzbunat; veacuri foarte depărtate înnoată în abisul vremii viitoare și descoperă în ochii aceștia ce stau să se închiză soarta fiitoare astei trufașe cetăți... Las vecinicul meu blestem pe dînsa și pe fiii ei... Așa ceasurile nasc în tăcere ziua în care această cetate, zidită ca să slujească de stavilă împrotiva lui Atila, se va supune ticăloasă unui alt nou Atila, fără să verse, pentru a se apăra, nici atîta sînge cît o să curgă, în jertfirea mea, din aceste vine adeseaori sleite ca să o apere... Ea va fi vîndută și cumpărată și lăsată drept moștenire la aceia ce o vor desprețui. Din imper se va face provinție, din capitală — orășel unde niște robi vor alcătui un senat, niște cerșători vor fi ai ei patricii [1] și niște nerușinați simbriași al ei norod. Cînd jidovul va lăcui în palatele tale [2], hunul în cetățuile tale, și cînd grecul va străbate în tîrgurile tale și îți va hrăpi comorile zîmbind; cînd patriciii tăi vor cerși o pîine amară pe ulițile tale și în rușinata lor ticăloșie vor face din nobilitatea lor un objet de milă; cînd aceia ce vor mai păstra cîteva rămășițe din moștenirea moșilor lor vor linguși pe ministrul unui rigă barbar într-acelaș palat unde ei au stat odinioară ca suverani, și unde suveranul lor s-a înjunghiat de dînșii; cînd, trufași încă de un nume desgradat, sau vlăstare ale unei femei preacurvare, mîndre că s-a lăsat unui gondolier vîrtos sau unui soldat strein, ei își vor avea de cinste că și-au păstrat pînă la a treia generație defaima originii lor; cînd fiii tăi vor fi în cea mai din urmă treaptă a oamenilor, robi, trimiși la cei învinși de către vingători, despreţuiţi de către însuși acei mișei, mai puțin mișei decît dînșii și de scîrbă vrednici celor vițioși pentru vițiuri monstruoase, al căror nume și icoană nu vor fi în ființă; cînd din moștenirea Ciprului, ce astăzi e supus legilor tale, nu-ți va rămînea decît rușinea strămutată la fiicile tale, ale cărora nerușinări vor face a se da uitării nerușinările aceștii insole trecute în proverburi; cînd toate relele statelor stăpînite se vor lipi de tine, vițiul fără strălucire, nelegiuirea fără farmecul amorului ca să-i îndulcească și să-i dresuiască vederea, groasele dezmierdări fără patimă, a cărora obicinuire ți se va face o trebuință și prefăcătoria precugetată a unei reci desfrînări ce face un meșteșug de slăbiciuni de o natură stricată; cînd toate bicele acestea vor trece peste tine; cînd rîsul fără veselie, petrecerile fără mulțumire, junețea fără cinste, bătrînețele mișelate, slăbiciunea și un simțiment dureros împrotiva căruia nu vei îndrăzni nici a te lupta, nici a cîrti, te vor aduce să fii tot ce e mai rău și cel din urmă din pustiurile lăcuite, — atunci, în agonia ta, în mijlocul uciderilor la care vei fi martură, gîndește-te atunci la a mea! Cavernă de oameni beți de sîngele prinților [1], iad în mijlocul apelor, Sodomă a oceanului, te dau și te închin duhurilor infernale, pe tine și tot neamul tău de vipere. *(Aci doge se întoarce către gîde.)* Robule, fă-ți datoria! izbește precum izbeam eu pe vrăjmașul... izbește precum aș fi izbit pre tiranii tăi! izbește cu puterea blestemului meu... izbește cum să fie destul o lovitură!

---

[1] *Cerșători patriciii săi* (and PANDARS for people [*tip.* peole — *n. ed.*].) Daca tabloul acesta se pare foarte încărcat, citească cineva istoria în epoca cînd proorocește doge, sau mai bine cîțiva ani mai nainte. Voltaire socotea „les *nostre bene Meritrici*“ regulate ale Veneției pînă la 12 000, fără a socoti volintirii și miliția locală. Nu știu pe ce autoritate se întemeia, însă poate că aceasta e singura parte a norodului ce n-a scăzut. Veneția avea altădată 200 000 lăcuitori; astăzi abia are 90 000, și ce lăcuitori!!! Este cu neputință a-și închipui cineva și a descri starea în care a ajuns această nenorocită cetate... *(Nota autorului, dată la p. 179.)*

[2] *Cînd israilitul va lăcui în palatele tale.* Cele de căpetenie palate ale Brentei sînt în ziua de astăzi proprietăți ale ovreilor, care, în anii cei dintîi ai republicei, era relegați în Mestre și nu putea să intre în Veneția. Acum tot comerciul este în mîinile ovreilor, și hunii formează garnizona. *(Nota autorului, dată la p. 179.)*

(Doge se pune în genuchi și, în momentul cînd gîdea ardică securea, pînza cade.)

SCENA IV

(Piața și piața cea mică — piazzetta — ⟨a⟩ Sfîntului Marcu... Norodul se adună în mulțimea în preajma grilelor palatului ducal, care sînt închise.)

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN

M-am apucat de grile, și poci să văz în preajma lui doge pă Cei Zece îmbrăcați în hainele lor de țeremonie.

AL DOILEA CETĂȚEAN

Eu nu poci, cu toate silințele mele, să merg așa departe ca tine. Ce se petrece acolo? Vorbește-ne cel puțin, pentru că numai aceia ce se află lîngă drugii grilei pot să vază.

ÎNTÎIUL CETĂȚEAN

Unul dintr-înșii se apropie de doge, îi ia după cap toca ducală... Doge își ardică ochii spre cer; îi văz strălucind, și buzele-i se mișcă... tăcere! tăcere!... nu e numai o murmură... A! blestemată fie depărtarea! nu poci să auz ce zice; însă glasul se îngroșază întocmai ca un tunet surd; căci nu știu ce zice, căci nu putem auzi o vorbă încai!

AL DOILEA CETĂȚEAN

Tăceți, poate c-om auzi ceva.

---

[1] *Cavernă de cetățeni beți de sîngele prinților.* Din cinzeci cei dintîi doge, cinci se lepădară, cinci fură izgoniți pînă ce li s-au scos ochii, cinci fură uciși, nouă fură scoși; încît din cinzeci, nouăsprezece pierdură tronul în siluire, afară de cei care au pierit în cîmpul bătăii. Aceste întîmplări sînt cu mult mai nainte de domnirea lui Marino Faliero. Unul din predecesorii săi cei mai d-aproape, Andrei Dandolo, muri de mîhnirile ce îi pricinuiră, și Marino Faliero pieri cum se povestește. Între urmașii săi, Foscari, dupe ce și-a văzut pe fiul său pus la chinuire și gonit din republică, fu scos; muri spărgîndu-i-se un vas al sîngelui cînd auzi clopotul St. Marcu sunînd întru alegerea urmașului său. Morosini fu pîrît despre pierderea Candiei, însă mai nainte de a fi doge. În vremea domnirii sale, el a stăpînit Moreea și fu numit Peloponisian. Faliero putea, dar, să zică în adevăr: „Thou den of drunkards with the blood of princes!“. *(Nota autorului, dată la p. 179–180.)*

ÎNTÎIUL CETĂŢEAN

În zadar, nu poci... Părul lui cel alb înnoată pă umerii lui ca spuma pe valuri. Acum, acum îngenuche... se face un cerc împregiurul lui. Nu se mai vede nimic... Dar zăresc securea ardicîndu-se în sus... A! ascultaţi... izbeşte!

(Norodul murmuie.)

AL TREILEA CETĂŢEAN

Au ucis pe acela ce voia să ne sloboază!

AL PATRULEA CETĂŢEAN

El totdauna a fost bun pentru norod.

AL CINCILEA CETĂŢEAN

Bine au făcut de i-au închis porţile! De am fi ştiut ce umblă ei să facă, am fi venit aci cu arme ca să le spargem.

AL ŞASELEA CETĂŢEAN

Sînteţi siguri că l-a omorît?

ÎNTÎIUL CETĂŢEAN

Am văzut căzînd securea. Însă vedeţi... Vin nu ştiu ce să ne arate.

(O căpetenie din Zece[1] *se înfăţişază pe balconul palatului cu o sabie sîngerîndă, o zguduie de trei ori în ochii norodului şi strigă:)*

Dreptatea a izbit pe trădător!

(Porţile se deschid, gloata se îmbulzeşte asupra Scării Uriaşului, în locul unde s-a făcut tăierea. Cei dintîi strigă celorlalţi:)

Capul sîngerat se rostogolă pe treptele scării!

(Pînza cade.)

Sfîrşitul lui Doge de Veneţia.

---

[1] *Căpetenie celor Zece.* „Un capo de' dieci" este espresia hronicei lui Sanuto. *(Nota autorului, dată la p. 180.)*

LORD BYRON

AMBII FOSCARI

TRAGEDIE ISTORICĂ

Tatăl e înmilat, prinţul — neînduplecat.
CRITICUL

PERSONAGE

FRANCO FOSCARI, doge de Veneția
IACOPO FOSCARI, fiu al lui doge
IACOPO LOREDANO, patriciu
MARCO MEMMO, cap Celor Patruzeci
BARBARIGO, senator
Alți senatori, Sfatul celor Zece, guarzi, slugi etc., etc.
MARINA, consoarte a junelui Foscari

(Scena se pasă în palatul ducal la Veneția.)

ACTUL ÎNTÎI

SCENA ÎNTÎIA[1]

(Sală în palatul ducal)

LOREDANO și BARBARIGO (se întîmpină)

LOREDANO

Unde e prizonierul?

BARBARIGO

Se odihnește după întrebare.

LOREDANO

Ceasul hotărît ieri spre a se urma judicata lui a trecut... Aidem să întîlnim pe coleghii noștri la consiliu și să-i aducem înaintea judicății.

BARBARIGO

Să-i mai lăsăm cîteva minute spre răsuflare; mădularele-i sînt obosite de chinuire; e prăpădit de la întrebarea de ieri și poate să cază cu totul de i se va mai repeta așa de curînd.

LOREDANO

Ei! ș-apoi?

BARBARIGO

Nu mă las mai jos decît domnia-ta întru dragostea dreptății, nici întru ura asupra ambițioșilor Foscari

---

[1] Atît în original, cît și în versiunea franceză care stă la baza traducerii lui Heliade, la fiecare act se dă, la început, indicația *Scena I*, deși actele nu au și alte scene *(n. ed.)*.

— a părintelui, a fiului și a tot neamului acesta primejdios. Ma bietul om a suferit și peste statornicia cea mai stoică.

LOREDANO

Fără însă a-și mărturisi crima.

BARBARIGO

Poate că nu o va fi săvîrșit; a mărturisit scrisoarea trimisă către duca de Milano, și chinuirile ce i s-au făcut spală pe jumătate o asemenea slăbiciune.

LOREDANO

Vom vedea.

BARBARIGO

Prea departe îți mîni, Loredano, o ură moștenită.

LOREDANO

Și pînă unde?

BARBARIGO

Vrei să-i stingi cu totul.

LOREDANO

Cînd ne vom curăța de ei, vei putea vorbi asfel... Aidem la consiliu!

BARBARIGO

Încă un minut... numărul coleghilor noștri nu e încă complect — lipsesc doi —, ca să putem urma cercetarea.

LOREDANO

Și judele principal... doge?

BARBARIGO

Nu... cu o tărie mai mult decît romană presedă necontenit la tribunal în această nenorocită judicată împrotiva celui din urmă și unicului său fiu.

LOREDANO

Negreșit... Negreșit, celui din urmă.

BARBARIGO

Nimic nu poate să-ți atingă inima.

LOREDANO

Dar a lui fi-va oare atinsă?

BARBARIGO

Să ascunde, nu lasă să se vază.

LOREDANO

Și eu am băgat de seamă... ticălosul!

BARBARIGO

Ieri îmi spuseră că, la reînturnarea sa în palatul ducal, bătrînul a leșinat în pragul porții.

LOREDANO

A început, în sfîrșit, a simți.

BARBARIGO

În cea mai mare parte aceasta e fapta dumitale.

LOREDANO

Nu putea să fie decît a mea... tată-meu și unchiu-meu au murit.

BARBARIGO

Le-am citit epitaful, care zice că au murit de venin.

LOREDANO

Cînd doge a declarat că nu s-ar crede niciodată suveran decît după moartea lui Pietro Loredano, îndată frații amîndoi căzură... el e suveran acum.

BARBARIGO

Suveran nenorocit!

LOREDANO

Şi cum ar fi aceia ce fac orfelini?

BARBARIGO

Şi oare doge te-au făcut orfelin?

LOREDANO

El.

BARBARIGO

Ce dovezi?

LOREDANO

Cînd prinţii voiesc să lucreze în taină, dovezile şi cercetările sînt deopotrivă anevoie; ma eu am destule de cele dîntîi ca să nu-mi bat capul cu cele de a doilea.

BARBARIGO

Însă dumneata te vei adresa la legi?

LOREDANO

La toate legile ce va voi el să ne mai lase.

BARBARIGO

Legile sînt asfel în această cetate, încît fac reparaţiile mai lesne decît la orice alt popol. Este oare adevărat că ai scris în cărţile dumitale de comerciu (izvor de bogăţie pentru cei mai nobili ai noştri cetăţeni): „Foscari mi-e dator pentru moartea lui Marco şi Pietro Loredano, tatăl şi unchiul meu“?

LOREDANO

Am scris.

BARBARIGO

Şi nu o vei şterge?

LOREDANO

Pînă se va desface datoria.

BARBARIGO

Şi cum?

(Doi senatori trec ducîndu-se în sala Celor Zece.)

LOREDANO

Vezi acum că numărul e complect! vino după mine!

(Loredano iese.)

BARBARIGO *(singur)*

Să viu după tine! îndestulă vreme am urmat drumul fatal ce-mi deschideai, întocmai ca valul ce urmează după cel ce îl precede şi înghite deopotrivă şi vaselul naufrînt, şi pe ticălosul ce scoate ţipete plîngeroase în coastele lui deschise de vînturi, unde năvălesc apele; ma acest fiu şi acest tată ar putea să mişte către milă elementele, şi eu trebuie să-i gonesc după urmă fără încetare, întocmai după cum fac valurile... şi de ce nu pòci să fac ca ele, a urma ca un orb şi fără remuşcare de cuget?!... Ma iată-l, — alină-te, o, inima mea! sînt vrăjmaşii tăi — fie-ţi, dar, şi jertfe! palpita-vei tu pentru aceia carii te-au mai zdrobit?

(Guarzii intră cu junele Foscari ş.c.l.)

UN GUARD

Să-l lăsăm să se odihnească. Siniore, opreşte-te!

IACOPO FOSCARI

Îţi mulţumesc, prietene; sînt slab, dar să nu iei vreo imputare!...

GUARDUL

Ce va aduce întîmplarea.

IACOPO FOSCARI

Simtiment generos!... Aflai oarecare milă, ma nici o iertare... Iată întîia oară!

GUARDUL

Şi poate va fi cea dupe urmă, daca cei carii guvernă ne-ar vedea.

BARBARIGO *(inaintînd către guard)*

Iată oarecine care v-a văzut; nu te teme: nu voi fi judele, nici pîrîşul tău. Cu toate că ceasul a sosit, dar aşteaptă cele din urmă porunci ale Consiliului de Zece[1]... Eu sînt din numărul lor, şi pînă să te cheme, te autoriz însumi prin fiinţa-mi de faţă: cînd se va auzi cea din urmă chemare, vom intra împreună.

IACOPO FOSCARI

Care e glasul acesta?... al lui Barbarigo? vrăjmaşul casei noastre şi unul din judicătorii mei!

BARBARIGO

Ca să stea împrotiva acestui vrăjmaş, — de-ţi va fi —, tatăl tău e şi el membru al tribunalului.

IACOPO FOSCARI

E adevărat, şi el judică.

BARBARIGO

Nu osîndi, dar, legile că sînt foarte straşnice, aceste legi îndestul de îngăduitoare către un tată ce-l lasă a-şi da şi el glasul într-o pricină aşa de însemnătoare ce să atinge de mîntuirea statului...

IACOPO FOSCARI

Şi de mîntuirea fiului său. Ah! îmi vine rău; lăsaţi-mă să mă apropii, mă rog, să răsuflu un minut, de acest balcon ce domneşte asupra valurilor!

(Un ofiţer ce intră merge şi vorbeşte la ureche lui Barbarigo.)

---

[1] *Consiliul de* (sau *celor) Zece:* vezi mai sus, p. 259, nota 1 *(n. ed.)*.

BARBARIGO *(către guarzi)*

Lăsaţi-l să se apropie! Nu poci să-i vorbesc mai mult: cu această scurtă întrevorbire mi-am călcat datoria, şi sînt silit a intra în sala Consiliului.

(Barbarigo iese. Guardul duce pe Iacopo Foscari la balcon.)

GUARDUL

Siniore, balconul e deschis... cum te simţi?

IACOPO FOSCARI

Ca un copil... O, Veneţie!

GUARDUL

Şi mădularele?

IACOPO FOSCARI

Mădularele mele? de cîte ori m-au purtat sărinde peste această undă azurată, unde îmi povăţuiam gondola mascat ca un june gondolier în mijlocul bucuroşilor mei rivali, nobili ca mine, şi disputîndu-ne cu trufie preţul îndemînării şi al tăriei în acel joc al vîrstei noastre! O trupă de frumuseţi patriciene şi plebee ne încoragia prin amăgitoarele lor surîse, prin espresia tinerelor lor dorinţe, destinzîndu-şi mantilele şi aplaudîndu-ne pînă în căpătîi!... De cîte ori cu un braţ mai ţapăn am despicat aceste valuri opunînd împrotivirii lor un sîn mai audace! cu gestul răpede al notătorului aruncam înapoi umeda mea coamă, mi-ardicam surîzînd gura pe dasupra mării ce o atingea ca o cupă; urmînd valurile în mişcarea lor, cu cît se răpezeau, cu atît mă ardicau cu dînsele; adesea, jucîndu-mă, mă afundam în adîncimile lor de cristal verde şi mergeam s-ating cochilagele şi plantele marine, nevăzut acestora ce, rămaşi asupra ţărmului, tremurau că nu mă vor mai vedea. Dodată mă reiveam, ţiind în mînă probele ce arătau că am măsurat abisul; mă ardicam izbind cu zgomot undele şi, dînd un slobod curs suflării ţinute atîta vreme, depărtam cu despreţ spuma ce mă împresura şi-mi urmam drumul ca pasărea de mare... Eram un copil atunci!

GUARDUL

Astăzi ești bărbat, și niciodată n-ai avut atîta trebuință de un coragiu mai bărbătesc.

IACOPO FOSCARI *(privind prin balcon)*

Bellă Veneție, scumpa și unica mea patrie!... oh! acuma răsuflu! cît mai e de dulce pe fața mea această adiere a Adriaticului! impresia însuși a aerului anunție pămîntul natal la sîngele meu, îl răcorește și-l alină. Ce diferință cu vînturile arzătoare ale uricioaselor Ciclade[1] ce mugeau împregiurul temniței mele și-mi oboseau inima!

GUARDUL

A început a-ți mai veni fața în obraji. Trimeată-ți cerul tăria spre a răbda toate ce vor mai putea să te osîndească a mai suferi!... Tremur socotindu-mă.

IACOPO FOSCARI

Nu mă vor mai esgoni!... Nu... nu... chinuiască-mă încă... Tot mai am putere.

GUARDUL

Mărturisește, și nu vei mai încerca durerile întrebării!

IACOPO FOSCARI

Am mărturisit întîia dată și a doua oară — de două ori m-au ezilat.

GUARDUL

Și a treia oară îți vor ardica viața.

IACOPO FOSCARI

Ardice-mi-o, numai să mă îngroape în pămîntul ce m-a văzut născîndu-mă; prefer a fi cenușă aci decît a trăi airea.

---

[1] *Ciclade* — nume dat părții centrale a arhipelagului egeean, numite și Dodecanez *(n. ed.)*.

GUARDUL

Poți să iubești atîta pămîntul care te urăște?

IACOPO FOSCARI

Pămîntul!... O, nu, locuitorii lui mă gonesc; ma pămîntul meu natal mă va priimi ca o mumă în sînul său; nu cer nimic decît un mormînt venețian... o temniță, ce vor voi, numai să fiu aci.

(Un ofițer intră.)

OFIȚERUL

Aduceți pe prizonierul!

GUARDUL

Siniore, auzit-ai porunca?

IACOPO FOSCARI

Am auzit-o, sînt obicinuit la asfel de porunci: a treia oară e că mă chinuiesc. *(Guardului:)* Aidem, dă-mi brațul tău!

OFIȚERUL

Ia p-al meu, siniore, e a mea datorie a fi lîngă persoana voastră!

IACOPO FOSCARI

Tu... tu ești acela care, ieri, prezidai la chinuirea mea... Retrage-te! merge-voi singur.

OFIȚERUL

Cum poftești, siniore; nu mi se cuvine imputarea: nu cutezai a nu mă supune Consiliului cînd... Cei Zece...

IACOPO FOSCARI

Ți-au poruncit a mă întinde pe blestemata lor mașină. Rogu-te nu mă atinge... adică acum... că va veni vremea cînd ei își vor rennoi porunca; pînă atunci, mai departe! Cînd îți văz mîinile, sîngele mi se încheagă în mădulare, ce se înfioară mai dinainte de chinuirea pregătită, şi pe frunte-mi curge o sudoare îngheţată, ca şi cînd... Însă aidem... Am răbdat-o... poci s-o mai rabd... Ce faţă are tată-meu?

OFIŢERUL

Faţa obicinuită.

IACOPO FOSCARI

Pămîntul, cerul, azurul oceanului, strălucirea cetăţii noastre, edifiţele ei, veselia pieţei... (murmura însăşi bucuroasă a naţiilor ce le readună ajunge pînă în aceste locuri, în aceste sale de necunoscuţi ce guvernă, şi de necunoscuţi fără număr osîndiţi a muri în tăcere)... toate au aceeaşi faţă, toate, şi tată-meu asemenea. Nimic nu compătimeşte cu Foscari, nici însuşi un Foscari... Domnule, apucă înainte!

(Iacopo Foscari şi ofiţerul ies etc).

MEMMO *(intră cu un senator)*

S-a dus... am venit prea tîrziu... crezi că Cei Zece vor şedea mult astăzi?

SENATORUL

Zic că prizonierul stăruieşte tot la mărturisirea-i dîntîi; nimic mai mult nu ştiu.

MEMMO

E prea destul şi atît; secretele acestui tribunal grozav sînt ascunse şi nouă, celor dîntîi patricii, ca şi poporului.

SENATORUL

Afară de zgomotele obicinuite, care (asemenea fabulelor făcute asupra iezmelor ce se rătăcesc împregiurul zidurilor dărăpănate) n-au fost niciodată adeverite, nici cu întregime tăgăduite: oamenii cunosc ⟨tot⟩ aşa de puţin adevăratele acte ale statului ca şi misterele nestrăbătute ale mormîntului.

MEMMO

Ma cu vreme vom face vrun pas către aceste secrete, şi crez că într-o zi vom fi şi noi dintre decemviri.

SENATORUL

Sau doge?

MEMMO

O, cît pentru aceasta, nu, de voi putea să mă apăr!

SENATORUL

Este cel dîntîi post al statului, poate fi cu dreptate ambiţionat şi cu dreptate dobîndit de către nobilii aspiratori.

MEMMO

Eu îl las acelora: deşi născut nobil, ambiţia însă mi-e mărginită. Aş preferi mai bine a fi un simplu membru al lighei Celor Zece suverani uniţi împreună decît un cap izolat şi cu o coronă... Cine vine?... femeia lui Foscari?

(Marina intră cu o suivantă.)

MARINA

Ce! nimeni... Ba nu, iată doi senatori!

MEMMO

Nobilă damă, porunceşte!

MARINA

Eu să poruncesc! Vai! viaţa-mi a fost o lungă şi vană rugăciune.

MEMMO

Te înţeleg, ma nu poci să răspunz, şi...

MARINA *(cu trufie)*

E adevărat... nimeni nu cutează a răspunde aci decît pe roată; nimini nu cutează a întreba, decît aceia carii...

MEMMO *(întrerupînd-o)*

Nobilă sinioră, adu-ți aminte unde ești!

MARINA

Unde sînt... în palatul tatălui consortelui meu.

MEMMO

În palatul lui doge.

MARINA

Și în temnița fiului său... O, n-am uitat-o! Și de n-ar fi fost alte suveniri mai izbitoare și mai amare, aș mulțumi ilustrului Memmo, căci mi-a adus aminte plăcerile acestui loc.

MEMMO

Liniștește-te!

MARINA *(ardicînd ochii la cer)*

M-am liniștit; ma tu, o, Dumnezeule etern! poți a mai răbda cu o lume ca aceasta?

MEMMO

Bărbatul dumitale poate încă să fie iertat.

MARINA

Va fi, negreșit, însă în cer. Rogu-te, senator, nu mai vorbi de aceasta. Dumneata ești un om în slujbă. Doge e asemenea; are un fiu sub cercetare în momentul acesta, și eu un consorte. Ei sînt acolo, — sau, cel puțin, erau cu un ceas mai nainte —, față în față, unul jude și altul pîrît. Osîndi-l-va el?

MEMMO

Nu crez.

MARINA

De nu o va face, negreșit că-i vor osîndi și pe unul, și pe altul.

MEMMO

Se poate.

MARINA

Și într-înșii puterea și voința se unesc la rău... soțul meu e pierdut!

MEMMO

Nu vorbi așa! dreptatea hotărăște în Veneția.

MARINA

De ar fi fost așa, n-ar mai fi ezistat Veneție; eziste, numai să moară cei buni la ceasul hotărît de natură. Cei Zece însă îl grăbesc, și noi trebuie a ne supune... Ah, un țipăt de durere!

(Un slab țipăt se aude.)

SENATORUL

Să ascultăm!

MEMMO

E un țipăt al ...

MARINA

Nu, nu; nu e al soțului meu... al lui Foscari!

MEMMO

Era glasul...

MARINA

Nu era al lui. Nu: el să scoață un țipăt! nu; tatăl său, se poate; dar el, nu, moare în tăcere.

(Un nou țipăt de durere.)

MEMMO

Ce încă?

MARINA

E glasul lui, mi se pare: nu voi s-o crez. Și de va slăbi, eu nu poci înceta de a-l iubi; cu toate acestea...

nu... nu... trebuie să fie vreo grozavă chinuire aceasta ce a putut să-i smulgă un gemet.

SENATORUL

Dar ce! vreare-ai dumneata, în resimtimentul ce te afli, ca consortele dumitale să sufere în tăcere o durere mai mult decît ucigătoare?

MARINA

Noi toți avem chinuirile noastre a suferi. Eu n-am lăsat stearpă nobila casă a Foscarilor, cu toate că ei lipsesc de viață și pe doge, și pe fiul său. Dînd lumina celora ce îi vor moșteni pe aceștia, eu am suferit mai atît cît vor suferi și ei părăsind lumina: ma bucuria era termenul durerilor mele. Cu toate acestea, era așa de sfîșiitoare, cît să poată a mă face să scot țipete; le-am astupat însă, pentru că nădejdea mea era d-a aduce în lume eroi, și nu vream a-i priimi în lacrăme.

MEMMO

Toate tac acum.

MARINA

Poate că toate s-au sfîrșit; însă nu o crez: el s-a armat cu toate puterile sale și înfruntă pe carneficii săi.

(Un ofițer intră repede.)

MEMMO

Hei, prietene, ce cauți ?

OFIȚERUL

Un medic. Prizonierul a leșinat.

(Ofițerul iese.)

MEMMO

Sinioră, mai bine ar fi să te retragi.

SENATORUL

Așa, te rog, retrage-te!

MARINA

Lăsați-mă! Mă duc să-i ajut!

MEMMO

Dumneata!... adu-ți aminte, sinioră, că intrata acestei sale nu e slobodă decît Celor Zece și familiarilor lor.

MARINA

Așa, știu că nimeni din cîți intră nu iese asfel precum a intrat, și mulți nu mai ies nicidecum. Ma nu mi se vor împrotivi hotărîrii mele.

MEMMO

Vai! te încerci ca să te espui la un aspru refuz și la niște îndoieli mai crude.

MARINA

Cine se va împrotivi mie?

MEMMO

Aceia cărora datoria le va porunci.

MARINA

Este, dar, datoria lor d-a călca în picioare tot simtimentul omenesc, toate legămintele ce unesc om cu om, și de a se întrece cu demonii, carii într-o zi va veni rîndul a-i face să sufere și ei aceleași chinuiri?! Voi străbate!

MEMMO

Peste putință!

MARINA

Voi face cercare, — deznădejdea înfruntă și însuși despotismul. Am în inima mea cu ce să-mi fac loc prin mijlocul lăncilor unei armii; credeți oare că cîțiva temniceri vor fi în stare să mă oprească? Lăsaţi-mă să trec! Sîntem în palatul lui doge. Eu sînt femeia fiului său, nevinovatului fiu al lui doge şi ei mă vor asculta.

MEMMO

Nu vei face decît să întărîţi pe judicători.

MARINA

Care sînt, dar, acei judicători ce se pot stăpîni de mînie? sînt nişte ucişaşi... Lăsaţi-mă să trec!

(Marina iese.)

SENATORUL

Soţie nenorocită!

MEMMO

Nu e nimic; o deznădejde: n-or s-o priimească la prag.

SENATORUL

Şi însuşi cînd nu va putea să mîntuiască pe bărbatu-său; ma iată ofiţerul că s-a înturnat.

(Ofiţerul trece cu o altă persoană.)

MEMMO

Nu credeam ca Cei Zece să fie priimitori de această milă sau să ierte a da ajutor unui pîrît.

SENATORUL

Milă! ce, milă e de a rechema la viaţă pe nenorocitul care scapă din mîinele morţii prin acest leşin, cel din urmă mijloc al naturii împrotiva covîrşirii durerii?

MEMMO

Mă mir de ce nu-l osîndesc mai curînd şi-l pedepsesc atîta.

SENATORUL

Asfel e politica lor. Îl lasă să trăiască pentru că ştiu că el nu se teme de moarte. Îl ezilă pentru că, afară din cetatea în care s-a născut, tot pămîntul e pentru dînsul o temniţă nemărginită, şi că aerul ce răsuflă subt o climă străină i se pare un venin tîrziu şi domol ce îl mistuie fără să-l omoare.

MEMMO

Mai multe probe adeverează crimele lui; dar el nu le mărturiseşte.

SENATORUL

Nici una, afară de scrisoarea ce zice că a adresat-o către duca de Milan, ştiind prea bine că ea va cădea în mîinile Senatului, ce putea să-l aducă înapoi la Veneţia.

MEMMO

Ca pe un bănuit.

SENATORUL

Fără îndoială, însă în patria lui... şi aceasta dorea şi el, după cum adeverează.

MOMME

Pîra celor de faţă s-a dovedit.

SENATORUL

Nu aşa lămurit, şi pîra de omucid s-a anulat prin mărturisirea ce şi-a făcut-o pe patul morţii Nicola Erizzo, ucigaş al celui din urmă cap al Celor Zece.

MEMMO

Şi pentru ce să nu-l achiteze?

SENATORUL

E treaba Celor Zece să răspunză; căci e prea cunoscut că Almoro Donato, cum am zis-o, fu ucis de Erizzo pentru o răzbunare particolară.

MEMMO

Trebuie ca în acest ciudat proces să fie ceva mai mult decît crimele cu care năpăstuiesc pe Foscari.

Ma iată două mădulare ale Consiliului celor Zece... să ne retragem!

(Memmo iese cu senatorul. — Loredano intră cu Barbarigo.)

BARBARIGO *(lui Loredano)*

A fost prea mult, crede-mă, n-am făcut bine de a lăsa să se urmeze procedura într-un asfel de moment.

LOREDANO

Așadar, vrear-ai ca Consiliul să se spargă și dreptatea să se oprească pentru că o femeie veni a se introduce în mijlocul deliberațiilor noastre?!

BARBARIGO

Nu, eu nu voi să-ți vorbesc despre aceasta. Dumneata ai văzut starea prizonierului.

LOREDANO

Hei! și nu și-a venit în sineși?

BARABRIGO

Ca să succază iar la cea mai mică chinuire.

LOREDANO

Vezi, asta n-a încercat-o.

BARBARIGO

În zadar vrei să cîrtești; majoritatea Consiliului era împrotiva dumitale.

LOREDANO

Mulțumită domniei-tale, siniore, și bătrînului doge, ce v-ați adăogat glasurile pe lîngă acelea ce au fost împrotiva părerii mele.

BARBARIGO

Sînt jude, ma trebuie să mărturisesc că această parte din a noastră strașnică datorie, ce prescrie întrebarea și ne îndatorează a fi martori la chinuri, mă face a dori...

LOREDANO

Ce lucru?

BARBARIGO

Ca să cerci și domnia-ta cîteodată aceea ce eu cerc necontenit.

LOREDANO

Fugi, ești un copil, asemenea de slab în simtimente ca și în hotărîrile dumitale: o suflare te mișcă, un suspin te cleatină, o lacrămă te turbură... minunat jude pentru Veneția! și vrednic tovarăș al politicei mele!

BARBARIGO

Dar lui nu i-a curs nici o lacrămă.

LOREDANO

De două ori a scos un țipăt.

BARBARIGO

Un sfînt martir tot ar fi făcut atîta, și însuși cu corona cerească înaintea ochilor, de ar fi suferit o chinuire așa de crudă. Ci el n-a țipat ca să se roage de milă. Nici o vorbă, nici un gemăt nu i-a scăpat, și acele două țipete nu erau espresia unei rugăciuni, ci i s-au smuls de spaimele sfîșiitoare.

LOREDANO

A murmurat de mai multe ori pîntre dinți niște fraze rău articulate.

BARBARIGO

N-am băgat de seamă, dumneata erai aproape de el.

LOREDANO

Eu l-am auzit.

BARBARIGO

Mi se pare, și m-am minunat că, atins de compătimire, dumneata ai fost cel dîntîi ca să strigi a da ajutor cînd leșinase.

LOREDANO

Eu credeam că aceasta îi era cel după urmă suspin.

BARBARIGO

Şi nu te-am auzit zicînd că moartea lui şi a tatălui ar îndestula cea mai fierbinte din dorinţele dumitale?!

LOREDANO

De va muri nevinovat, adică fără a-şi mărturisi crima, îl vor plînge.

BARBARIGO

Ce fel! vrer-ai a-i immola şi însuşi memoria?

LOREDANO

Vrear-ai ca rangul să se strămute la copiii lui, întocmai ca şi cînd ar muri nepătat?!...

BARBARIGO

Ce fel! război şi copiilor lui?

LOREDANO

Şi tot neamului lui, pînă se va stinge sau al lui, sau al meu!

BARBARIGO

Dar cruda agonie a soţiei sale, dar lupta ce îşi impunea nobila şi frumoasa frunte a vechiului său tată, a cărui durere foarte rar se vedea printr-o uşoară înfiorare sau prin oarecare lacrăme îndată şi şterse pe straşnica lui faţă... ce! nimic nu te-au mişcat?

(Loredano iese.)

Tăcut e în a sa ură, întocmai ca Foscari în ale sale suferinţe; şi nenorocitul mai mult m-a umilit prin a sa tăcere decît aş fi putut fi prin mii de ţipete. Oh! grozavă scenă cînd femeia lui rătăcită supraveni în sală şi văzu aceea ce noi însuşi abia puteam a privi, deşi de multă vreme deprinşi la asemenea privelişti. Nu voi să mai gîndesc, ca nu cumva prin această milă pentru vrăjmaşii noştri să uit vechile lor oltrage şi să pierz rodul răzbunării ce Loredano urzeşte pentru el şi pentru mine. Ah! inima mea s-ar mulţumi cu mai mici îndestulări decît aceea ce el caută, şi aş voi a-i modera adînca ură prin cugetări mai blînde. Ma, cel puţin, Foscari dobîndi un ceas de răsuflare la întrebările bătrînilor Consiliului, carii negreşit s-au mişcat la vederea soţiei în tribunal şi la chinurile pîrîtului... Ah, iată-i! Ce aer obosit şi nenorocit! nu poci răbda mai mult vederea unui asemenea spectacol... Aide, mă duc să mă încerc a îmblînzi pe Loredano!

(Barbarigo iese.)

Sfîrşitul actului întîi

ACTUL II

SCENA ÎNTÎIA[1]

(Apartament în palatul lui doge)

DOGE și UN SENATOR

SENATORUL

Poruncești a subtînsemna acum raportul, sau a-l lăsa pînă mîine?

DOGE

Acum; l-am cercetat ieri, — nu-i mai lipsește decît întărirea; dă-mi pana! *(Doge se așază și subtînseamnă hîrtia.)* Iată, domnule!

SENATORUL *(privind hîrtia)*

Ai uitat să te subtînsemnezi.

DOGE

Ce fel! nu e însemnat? Ah! văz că ochii îmi slăbesc cu vîrsta; n-am văzut că pana era fără cerneală.

SENATORUL *(întinge pana în călimări și pune hîrtia înnaintea lui doge)*

Îți tremură mîna, stăpîne; dă-mi voie mie să ...

DOGE

Am săvîrșit, îți mulțumesc!

SENATORUL

Acum actul acesta aprobat de înălțimea-ta și de Cei Zece dă Veneției pacea.

---

[1] Vezi mai sus nota de la p. 329 *(n. ed.)*.

DOGE

Multă vreme e de cînd ea nu se bucură de pace: fie cum să se afle multă vreme asfel fără a relua armele!

SENATORUL

Sînt mai treizeci și patru de ani de război necontenit cu turcii și cu prinții Italiei; republica avea trebuință de oarecare repaos.

DOGE

Negreșit: o aflai regină a oceanului și o las stăpînă a Lombardiei; e o mîngîiere pentru mine a-i adăoga la diadema ei pietrele prețioase ale Bresciei și ale Ravennei. Crema și Bergama se află asemenea subt legile ei. Domenele ei au crescut subt domnirea mea, în vreme ce nimic n-a pierdut din stăpînirea ei pe mare.

SENATORUL

E adevăr... meriți recunoștința patriii noastre

DOGE

Poate.

SENATORUL

Patria ar trebui să ți-o arate.

DOGE

Dar eu nu m-am plîns, domnule!

SENATORUL

Bunul mei prinț, iartă...

DOGE

Pentru ce?!

SENATORUL

Inima-mi sîngeră pentru înălțimea-ta.

DOGE

Pentru mine, domnule?!

SENATORUL

Și pentru...

DOGE

Destul!

SENATORUL

Nu poci să tac, prințul meu; sînt prea mult îndatorat înălțimei-tale și casei voastre, și nu poci a nu plînge pe fiul înălțimei-tale.

DOGE

Intră aceasta în slujba și misia domniei-tale?

SENATORUL

Care, stăpîne?...

DOGE

Aceste deșarte cuvinte despre lucruri ce nu le cunoști... ma tractatul s-a întărit, — du-l la aceia ce te-au trimis!

SENATORUL

Cu toată supunerea. Eram asemenea încărcat de către Consiliu de a te ruga să hotărăști un ceas pentru convocația sa.

DOGE

Spune-le să aleagă ceasul care vor voi... îndată, însuși în acest minut, de vor pofti... Eu sînt servul statului.

SENATORUL

Îți vor lăsa cîtăva vreme ca să te odihnești.

DOGE

Nu e odihnă pentru mine — nici una, voi să zic, care să poată face a se pierde un ceas pentru stat. Adune-se cînd vor voi, eu voi fi la postul meu și mă vor vedea asfel cum am fost totdauna.

(Senatorul iese. Doge rămîne în tăcere. Intră un serv.)

SERVUL

Prințul meu!

DOGE

Vorbește!

SERVUL

Ilustra consorte a fiului înălțimii-tale cere o audiință.

DOGE

Zi-i să poftească!... Sărmană Marină!

(Servul iese. Doge rămîne tăcut ca mai nainte. Marina intră.)

MARINA

Viu, taică, în momentul — poate — cînd ai vrea să rămîi singur.

DOGE

Dumneata poți totdauna veni la mine, fata mea; dispoză de timpul meu cînd statul nu-l reclamă!

MARINA

Doream a-ți vorbi pentru el.

DOGE

Pentru bărbatul dumitale?

MARINA

Și pentru fiul vostru.

DOGE

Urmează, fata mea!

MARINA

Dobîndisem de la Cei Zece voia de a rămînea lîngă soțul meu cîteva ceasuri hotărîte.

DOGE

Dobîndiseși?

MARINA

Această voie mi s-a luat înapoi.

DOGE

De cine?

MARINA

De Cei Zece. Ajunsesem la Puntea suspinelor[1] şi mă găteam a trece cu Foscari, cînd posomorîtul paznic al acestei punţi mi se împrotivi. Se trimise un om ca să întrebe pe Cei Zece, ma tribunalul se răsipise; şi neavînd nici o autorizaţie scrisă, fui reîmpinsă, auzind zicîndu-mi că pînă la readunarea acestei înalte curţi murii temniţei iar ne despart.

DOGE

În adevăr, această formalitate s-a fost uitat, cu graba cu care curtea se ajurnase; şi pînă cînd nu se va reuni, mai că nu vei putea dobîndi nimic.

MARINA

Pînă se va reuni! şi cînd va fi reunită, îl vor supune din nou la cercetare! Ce! printr-o nouă chinuire trebuie să cumpărăm această întrevedere a unui soţ cu femeia sa?... O, Dumnezeule! Tu eşti martur batjocurei făcute celui mai sfînt dintre noduri!

DOGE

Copilul meu!... copilul meu!

MARINA *(iute)*

Nu mă numi copilul vostru... Peste puţin nu vei mai avea copii, şi nici nu meriţi... cînd vorbeşti aşa de rece de un fiu a cărui nenorocire ar smulge lacrăme de sînge de la sparţiaţi! Cu toate că ei nu-şi plîngeau fiii ce mureau combătîndu-se, este scris însă că ei şi-i vedeau pierind fără să întinză mîinele spre a-i mîntui?

DOGE

Vezi-mă, nu poci plînge... aş vrea să poci... ma, de aş fi avut atîtea vieţi pe cîţi peri albi mi-a rămas în cap, daca această tocă ducală ar fi fost diademă a pămîntului, şi acest inel — chezăşia imenului meu cu valurile, un talisman spre a le îmblînzi... aş fi dat toate pentru el.

MARINA

Nu trebuia atîta pentru ca să-l scapi!

DOGE

Numai răspunsul acesta dovedeşte că nu cunoşti Veneţia. Vai! cum ai putea să o cunoşti? Ea însăşi nu se cunoaşte în toate misterele sale. Ascultă... cei care vrăjmăşesc pe Foscari nu vrăjmăşesc mai puţin pe tată-său. Ruina acestuia nu va mîntui pe fiul său. Ei aţintă la acelaşi cuget prin mijloace deosebite, şi ... dar n-au învins încă.

MARINA

Te-au strivit!

DOGE

Nu încă... trăiesc...

MARINA

Şi fiul vostru... cît va mai trăi încă?

DOGE

Va trăi, nădăjduiesc; şi cu toate cîte a suferit... va trăi îndestui ani şi mai norocit decît tatăl său. Acest june temerariu a dărăpănat tot cu acea scrisoare ce îi dictase nerăbdarea de a reveni în patria sa. Aceasta e o crimă ce nu o poci tăgădui nici acoperi, nici ca tată, nici ca doge. De ar fi răbdat ... încă puţină vreme în eziliul său... aveam nădejde... el le-a dărăpănat toate... Trebuie să se rentoarne.

MARINA

În eziliu?!

DOGE

Am spus-o.

MARINA

Şi eu nu poci merge cu el?

---

[1] *Puntea suspinelor:* vezi mai sus, p. 216, nota 2 *(n. ed.)*

DOGE

Știi că această cerere ți s-a refuzat de două ori de către Consiliul de Zece; nu mai puțin nu ți se va priimi și a treia oară de cînd o agravație de oltragiu îi face și mai strașnici pentru soțul dumitale.

MARINA

Strașnici? și cumpliți! acești bătrîni cu un picior în groapă și ai căror ochi slăbiți nu scot alte lacrăme decît a gîrboviei, acești demoni împelițați cu fruntea jumătate pleșuvă, cu mîinele tremurînde și al căror cap le e așa de vested precum le e inima de crudă, ei judică, ezilă, osîndesc la moarte ca și cînd viața n-ar fi fost nimic mai prețioasă decît simtimentul stins din infernalul lor sîn.

DOGE

Nu știi...

MARINA

Știu... așa... știu, și înălțimea-ta trebuiai să știi asemenea... și se pare că aceștia sînt demoni: poate-se ca ei să fie oameni, aceștia ce au priimit viața și au supt laptele de la femeie... au iubit sau au vorbit de dragoste... și-au dat mîinile ca să contracteze niște urări sacre... și-au legănat copiii pe genuchi, și poate au gemut de durerile lor, de primejdiile sau de moartea lor... semenii voștri, în sfîrșit, — cel puțin după formă — , poate-se ca ei să fie oameni cînd au urmat cu fiul vostru asfel după cum urmează... și cu voi înșivă, cu voi carii îi sprijiniți?

DOGE

Îți iert, pentru că nu cunoști lucrurile bine.

MARINA

Înălțimea-ta le cunoști toate, și nu simți nimic.

DOGE

Am suferit atîtea, încît vorbele au încetat de a-mi mai face vreo impresie.

MARINA

Așa! negreșit! ai văzut curgînd sîngele fiului vostru, și nu te-ai înfiorat; după acestea ce mai sînt vorbele unei femei? ce mai sînt lacrămele ei ca să-ți mai facă vreo impresie?

DOGE

Femeie, această durere plîngătoare — ți-o spui — nu e nimic puindu-se în cumpănă cu aceea... însă mi-e milă de tine, sărmana mea Marină!

MARINA

Fie-ți milă de consortele meu, sau încetează d-a mă plînge pe mine! fie-ți milă de fiul tău!... Tu să aibi milă! aceasta e o vorbă necunoscută în inima-ți... cum ți-a ieșit din buze?

DOGE

Rabd imputările acestea, cu toate că mă necinstesc! d-ai fi putut numai citi...

MARINA

Pe frunte-ți nu, în ochii-ți nu, în faptele-ți nu... Unde aș vedea dar acea simpatie... unde e ea?

DOGE *(lăsînd ochii în jos)*

Aci.

MARINA

În pămînt?

DOGE

Către care mă aplec: cînd el va trece peste această inimă, mai ușure atunci, deși apăsată subt marmura funebră, mă vei cunoaște mai bine.

MARINA

Ești, dar, cu adevărat atît vrednic de plîns?

DOGE

De plîns! nimeni nu va uni vrodinioară cu numele meu această vorbă, prin care oamenii își arată trufia triumfătoare: numele meu va fi totdauna asfel cum l-am purtat, asfel cum l-am priimit.

MARINA

De n-ar fi fost sărmanii copii ai acestuia ce tu nu poți sau nu voiești a mîntui, acest nume s-ar fi sfîrșit cu tine.

DOGE

Să fi dat Dumnezeu ca fiul meu să nu se mai fi născut! Aceasta o zic și pentru mine... am văzut casa mea descinstită!

MARINA

E minciună! niciodată în sînul unui muritor n-a palpitat o inimă mai francă, mai nobilă, mai credincioasă, mai amantă, mai leală. Eu n-aș vrea să schimb pe consortele meu, jertfă a ezilului, a prigonirilor, a chinuirilor, împilat, călcat în picioare, viu sau mort; nu, nu l-aș schimba pe un prinț sau pe cavalerul cel mai ilustru al fabulei sau al istoriei, cînd ar avea o lume întreagă ca să-l sprijine. Descinstit!... el descinstit! îți spui, o, doge, că Veneția se descinstește: numele de Foscari îi va fi cea mai rușinoasă împutare, nu pentru ceea ce face el, ci pentru cîte l-a făcut ea să sufere... Voi toți sînteți trădători! Tirani! de v-ați fi iubit patria după cum și-o iubește jertfa aceasta, ce trece din cătușe în chinuri și se supune la toate mai bine decît la eziliu, v-ați fi prosternat la genuchii lui și i-ați fi cerut iertare de ticălosul vostru oltragiu.

DOGE

Fost-au, cu adevărat, toate cîte ai zis. Suferit-am cu mai multă liniște moartea celor doi fii pe care cerul mi i-a recerut decît descinstea lui Iacopo.

MARINA

Încă această vorbă de „descinste“!

DOGE

Nu s-a osîndit!

MARINA

Numai vinovatul e care s-a osîndit?

DOGE

Timpul va restatornici memoria lui... nădăjduiesc... el era a mea trufie, a mea... dar toate sînt nefolositoare acum... Niciodată n-am vărsat multe lacrăme, am plîns însă ⟨în⟩ ziua cînd s-a născut el: lacrămele acelea erau o cobire!

MARINA

Ți-am spus că e nevinovat... și însuși de nu ar fi, trebuie noi a ne tăgădui sîngele și pe ai noștri în zilele necazului?

DOGE

Nu-l tăgăduiesc. Ma datorii altele am a împlini, datorii nu de tată, de care statul n-a putut a mă scuti: de două ori am priimit un refuz... trebuie a le împlini.

(Un serv intră.)

SERVUL

O solie de la Cei Zece.

DOGE

Cine o aduce?

SERVUL

Nobilul Loredano.

DOGE

El!... intre!

(Servul iese.)

MARINA

Trebuie a mă trage?

DOGE

Poate că nu e trebuință, de va fi vorba de soțul dumitale, iar daca nu... *(Lui Loredano, ce intră:)* Hei bine, siniore, care ți-e plăcerea?

LOREDANO

Vă aduc pe a Celor Zece.

DOGE

Bine și-a ales dumnealor trimisul.

LOREDANO

Alegerea lor mă aduce aci.

DOGE

Aceasta face cinste înțelepciunei dumnealor, și mai vîrtos curteziei... Spune ce ai de spus!

LOREDANO

Noi am hotărît...

DOGE

Cine „noi“?

LOREDANO

Consiliul de Zece.

DOGE

Cum! adunatu-s-au fără a mă înștiința?

LOREDANO

Au vrut a-ți respecta simțibilitatea și căruntețele.

DOGE

Asta e ceva nou... cînd s-au gîndit ei la una sau la alta? Le mulțumesc cu toate acestea.

LOREDANO

Știi că au puterea de a lucra fără a fi dogele de față.

DOGE

Sînt cîțiva ani de cînd o știu, cu mult mai înainte de a deveni doge sau de a visa la o asemenea înălțare. Nu e nici o nevoie, siniore, de a mi-o spune; eram membru al Consiliului cînd domnia-ta abia erai un june patriciu.

LOREDANO

Așa, din timpul tatălui meu; l-am auzit zicînd-o pe el și pe amiralul, fratele său, — înălțimea-ta trebuie să-ți aduci aminte; amîndoi muriră pe dată.

DOGE

Daca e aceasta, mai bine e a muri astfel decît într-o lungă agonie.

LEREDANO

Fără îndoială; cu toate acestea, cei mai mulți oameni prefer a se bucura de toate zilele ce le dăruiește natura.

DOGE

Unchiul și tatăl domniei-tale nu ți s-au bucurat?

LOREDANO

Despre aceasta știe mormîntul mai mult decît noi: ei au murit pe dată, cum zisei.

DOGE

Și aceasta este un lucru așa de straniu, încît a trebuit să repeți această vorbă cu atîta emfas?

LOREDANO

Este așa de departe de a fi straniu, încît, după mine, n-a mai fost moarte mai firească decît a lor! Înălțimea-ta nu te gîndești asemenea?

DOGE

Ce să mă gîndesc de doi oameni muritori?

LOREDANO

Că și-au avut vrăjmași muritori.

DOGE

Înțeleg, părinții domniei-tale erau vrăjmașii mei, și domnia-ta ești în toate moștenitorul lor.

LOREDANO

Înălțimea-ta știi mai bine decît oricine daca trebuie să fiu.

DOGE

Știu, părinții domniei-tale îmi fură vrăjmași, și am auzit vorbindu-se despre oarecare zgomote. Am citit asemenea epitaful lor, ce le atribuie moartea la venin. Poate că va fi adevărat, ca cea mai mare parte din epitafe, ma cu aceasta nu e mai puțin o fabulă.

LOREDANO

Cine cutează să o zică?

DOGE

Eu!... este adevărat că părinții domniei-tale îmi fură vrăjmași nu mai puțin declarați decît fiul lor. Eu le-am întors ură pentru ură, ma fostu-le-am vrăjmaș deschis. Niciodată n-am întrebuințat cabală în consiliu, nici în republică; niciodată n-am întreprins nimic în secret împrotiva vieții lor prin fier sau prin venin. Domnia-ta trăiești, și iată proba.

LOREDANO

Eu nu mă tem de nimic.

DOGE

N-ai a te teme nimic de un om ca mine; de eram acela ce-ți închipuiești, de mult ai fi fost afară din starea de a-ți fi teamă... Urăște-mă, că puțin mă turbur!

LOREDANO

Nu știam încă că un nobil în Veneția n-avea nimic a se teme pentru viața sa din mînia unui doge, — voi să zic, adică, prin mijloace vădite.

DOGE

Eu însă, siniore, sînt sau eram cel puțin ceva mai mult decît un simplu doge prin sîngele, caracterul și faptele mele; o știu aceia ce se temeau d-a mă alege și carii și-au pus toate silințele spre a mă împila. Fii încredințat că mai nainte sau după această epohă, de m-ar fi interesat depărtarea sau lipsa domniei-tale, o vorbă numai din gură-mi ar fi întărîtat oameni ce te-ar fi făcut una cu nimicul; ma eu am păzit cu cel mai mare respect toate legile, nu numai acelea ce voi le-ați călcat împrotiva autorității mele, cum aș fi probat-o daca aș fi vrut a mă potrivi cu voi prigonindu-vă! zic „voi“, pentru că te socotesc ca un glas între Zece... Ci, iar o repet, am păzit cu atîta respect, întocmai precum un preot păzește cultul altarului, toate decretele ce mi le-a impus numai sacrificiul sîngelui meu, odihnei mele, siguranței mele, a toate în sfîrșit, afară de cinste; le-am păzit pentru gloria, interesurile și fericirea statului. Acum, siniore, împlinește-ți solia!

LOREDANO

S-a hotărît ca, fără de a mai repeta întrebările sau de a continua o cercetare judicătorească ce nu slujaște decît a arăta împizmuirea vinovatului, Cei Zece să-l scutească de legea ce prescrie chinuirea pînă la o mărturisire complectă; afară de acestea, prizonierul mărturisind o parte din crima sa, netăgăduind scrisoarea adresată către duca de Milan, Cei Zece poruncesc ca Iacopo Foscari să se rentoarne la locul său de eziliu în aceeași galeră care l-a și adus aci.

MARINA

Dumnezeu fie binecuvîntat! cel puțin nu-l vor mai tîrî înaintea acestui grozav tribunal. De cugeta el ca și mine, cea mai fericită soarte pentru el și pentru toți ar fi fost să scape dintr-o asemenea patrie.

DOGE

Aceasta nu e o cugetare venețiană, fata mea!

MARINA

Nu, e prea umană! dea Dumnezeu a mă împărtăși și eu de eziliul lui!

LOREDANO

Vezi, de aceasta n-au vorbit Cei Zece.

MARINA

O aşteptam; ar fi fost prea uman din partea lor. Ma fi-voi oare oprită?

LOREDANO

Despre aceasta n-a fost nici o vorbă.

MARINA *(lui doge)*

Atunci, taică, tu vei putea dobîndi sau a-mi acorda însuşi această graţie. *(Lui Loredano:)* Şi domnia-voastră, siniore, nu vă veţi împrotivi la rugăciunea mea de a însoţi pe consortele meu.

DOGE

Mă voi sili.

MARINA

Dar domnia-ta, siniore?

LOREDANO

Doamna mea, nu stă la mine de a hotărî mai dinainte voia şi plăcerea tribunalului.

MARINA

Plăcerea! ce minunată vorbă de a arăta decretele celor ...

DOGE

Fata mea, ştii înaintea cui vorbeşti?

MARINA

Înaintea unui prinţ şi a supusului său.

LOREDANO

Supus!

MARINA

O! te supără această vorbă?... hei bine! eşti egalul său, întocmai după cum crezi: însă nu erai

să-i fii cînd el ar fi fost un simplu arător... Foarte bine, aşa e, domnia-ta eşti un prinţ, un nobil suveran; ma eu ce sînt?

LOREDANO

Fiica unei nobile case.

MARINA

Şi soţia fiului unei altei case nu mai puţin nobile. Aşadar, care sînt aceia a căror fiinţă de faţă putear-ar să impuie tăcere slobodelor mele cugetări?

LOREDANO

Judicătorii soţului dumitale.

DOGE

Şi smerenia cuvenită la vorbele şi cele mai fără măsură ale acelora ce guvernă Veneţia.

MARINA

Păstraţi-vă aceste masime pentru gloata fricoşilor voştri lucrători, neguţătorilor voştri, robilor voştri de greci şi de dalmaţi, pentru birnicii voştri, muţii voştri de cetăţeni, nobilimea voastră cu mască, pentru zbirii voştri, spionii voştri, robii voştri din galere şi pentru toţi cîţi vă cred nişte fiinţe din altă lume, mai rea decît acesta, mulţumită rîpilor şi înnecărilor voastre de noaptea, temniţelor voastre uneltite subt palate sau însuşi subt undă; mulţumită misterioasei voastre adunări, osîndirilor secrete şi uciderilor fără veste; mulţumită Punţii voastre de suspinuri[1], camerii de chinuire şi barbarelor instrumente; păstraţi-vă aceste masime pentru aceia ce se tem de voi; ma eu, eu nu mă tem. Vă cunosc, şi am simţit pînă unde vă merge răutatea în judicata infernală a consortelui meu; tractaţi-mă şi pe mine ca pe dînsul ... pentru că aţi şi făcut-o începînd de la el. Ce mai am, dar, a mă teme de voi şi însuşi cînd aş fi o femeie fricoasă? dar nădăjduiesc că nu sînt.

---

[1] Vezi mai sus, p. 354, nota *(n. ed.)*

DOGE

Auzit-ai? vorbeşte ca ieşită din minţi!

MARINA

Vorbesc fără socotinţă, nu însă ca o smintită.

LOREDANO

Sinioră, vorbele pronunţate în coprinsul acesta nu mă urmează afară din prag, afară de acelea ce doge şi eu îţi adresăm pentru slujba statului. Doge, ai vreun răspuns să-mi dai?

DOGE

Răspunsul lui doge şi, poate, al unui tată.

LOREDANO

Solia mea e către doge.

DOGE

Foarte bine; mergi şi răspunde că doge îşi va alege trimisul, sau va zice în persoană ceea ce se va cuveni... iar încît pentru tată...

LEREDANO

Eu mi-aduc aminte de al meu... Adio, mă închin acestei ilustre siniore şi lui doge cu respect!

(Loredano iese.)

MARINA

Eşti îndestulat?

DOGE

Sînt aceea ce vezi.

MARINA

Şi care e un mister.

DOGE

Toate sînt un mister pentru muritori; cine poate să-i înţeleagă decît acela care i-a creat? sau de se poate, aceasta este pentru micul număr al acelor geniuri priviligiate care multă vreme au studiat pe om şi au meditat asupra paginilor sîngeratice ce ne înfăţişază duhul şi inima lui. Aceştia nu dobîndesc decît o ştiinţă fatală celui ce o caută. Toate crimele ce aflăm în alţii, natura le-a aruncat sămînţa în noi. Toate avantagele sînt ale norocului; naşterea, averea, frumuseţea sînt nişte întîmplări; şi cînd strigăm împrotiva soartei, ar trebui a ne aduce aminte că norocul nu ia înapoi decît aceea ce dă... rămăşiţa este goliciunea noastră, nesaţiul nostru, poftele noastre, vanitatea noastră, această universală moştenire ce ne sileşte a ne lupta cum putem, — şi încă mai puţin în rangurile umilite, unde foamea amestecă toate într-o singură trebuinţă volgară şi readucînd pe om la legea dintîi, d-a se hrăni în preţul sudoarelor sale, depărtează toate patimele, afară de frica foamei. Toate sînt ticăloase, false şi vane. Totul e un deşert, lut de la cel dintîi pînă la cel din urmă om... şi urna prinţului, şi vasul olarului. Gloria noastră e întemeiată pe suflarea oamenilor, viaţa noastră — asemenea; dăinirea ei pe zile, zilele noastre pe timpuri, — toată fiinţa noastră, în sfîrşit, pe un ce care nu e noi... Sîntem dar robi, cei mari precum şi cei mici... Nimic nu derază din voinţa noastră... voinţa noastră însăşi nu spînzură mai puţin de un fir de pai decît d-o vijelie; şi atunci cînd credem că ducem pe alţii, sîntem înşuşi duşi către moarte, care soseşte fără voia ş-alegerea noastră, întocmai ca şi naşterea. Iată ce mă face a crede că noi am păcătuit în vro altă lume antică, şi că aceasta d-aci este un iad... norocire că nu e etern!

MARINA

Acestea sînt lucruri ce nu putem a le judica pre pămînt.

DOGE

Şi cum ne vom judica unii pre alţii, noi, ce sîntem formaţi din lut, şi eu ce sînt chemat a judica pe fiul meu? Guvernat-am patria cu credinţă... cu glorie... aduc probă de starea cum era şi cum se află acum; domnirea mea i-a îndoit dominiurile şi, spre răsplată, Veneția recunoscătoare m-a lăsat sau va să mă lase singur.

MARINA

Dar Foscari? Aş uita toate de mă vor lăsa cu el.

DOGE

Te vor lăsa, nu vor putea a se împrotivi.

MARINA

Şi dacă se vor împrotivi, voi fugi cu el.

DOGE

Cu neputință! unde vei fugi?

MARINA

Nu știu, puțin îmi pasă... în Siria, în Egipt, între otomani, pretutindeni, numai să răsuflăm fără a fi în catene, fără a fi ocoliți de spioni: să fim numai scutiți de edictele incuizitorilor statului.

DOGE

Ce fel, vrear-ai să aibi de bărbat un rebel și să faci din el un trădător?

MARINA

Nu e trădător! numele acesta se cuvine patriei ce gonește din sînul ei pe cei mai buni și pe cei mai bravi cetățeni; tirania e cea mai rea din toate trădările. Crezi oare că rebeli se află numai între supuși? Prințul ce-și neîngrijaște și-și siluiește datoria e mai criminal decît un cap de tîlhari.

DOGE

Eu nu poci fi pîrît de o asemenea călcare de credință.

MARINA

Nu, tu ești credincios, te supui la niște legi care, alăturate pe lîngă ale lui Dracon, seamănă o condică de milostivire.

DOGE

Astfel am găsit legea; n-am făcut-o eu. De eram un simplu supus, puteam să propui îmbunătățiri; ca prinț însă, n-aş vrea, pentru cinstea familiei mele, să schimb carta lăsată de părinții noștri.

MARINA

Întocmitu-o-au ei spre derăpănarea fiilor lor?

DOGE

Subt asemenea legi, Veneția s-a înălțat în rangul în care este... republică dignă, prin faptele sale, prin durata, puterea sa și — cutez a încredința — prin gloria sa (pentru că am avut sufletele romane între noi); așa, dignă de a se potrivi în toate cu Roma şi Cartagine în zilele lor cele frumoase, atunci cînd popoarele guvernau prin senatori.

MARINA

Zi mai bine: cînd gemeau subt o crudă oligarşie.

DOGE

Poate-se... ma biruiau lumea; în asemenea state un individ, fie de cel mai înalt rang sau de cel mai din urmă și fără nume, nu e nimic cînd politica guvernului privește la mari sfîrșituri.

MARINA

Aceasta va să zică că ești mai mult doge decît tată.

DOGE

Va să zică că sînt cetățean mai nainte de toate. De n-am fi avut de mai mulți secoli mii de asemenea cetățeni, Veneția n-ar fi ezistat: ma nădăjduiesc că tot vom mai avea.

MARINA

Blestemată să fie cetatea ale căria legi ar vrea să înnece pe ale naturei!

DOGE

De aș fi avut atîția fii însuși cît anii mei, pe toți i-aș fi dat, nu însă fără durere; ma i-aș fi dat pe toți statului a-i sluji pe mare și pe uscat, sau a i se supune încă, de va trebui, vai! în ostracism, eziliu, fiare și în toate cîte ar decreta voința Veneției.

MARINA

Și iată-ți patriotismul! în ochii mei e cea mai din urmă barbarie. Lăsați-mă să văz pe fiul tău! Venerabilul Consiliu al celor Zece, cu toată invidioasa-i cruzime, prigoni-va el o slabă femeie și pînă a n-o lăsa a se împărtăși de temnița consortelui ei?

DOGE

Voi lua asupră-mi de a da porunca ca să te lase a te duce la dînsul.

MARINA

Și ce voi zice lui Foscari din partea tatălui său?

DOGE

Să se supuie legilor.

MARINA

Și nimic mai mult? N-ai de gînd să-l vezi înaintea despărțirii? Poate că va fi pentru cea după urmă dată.

DOGE

Cea după urmă... fiul meu!... cea după urmă dată ce voi vedea pe cel din urmă din copiii mei!... Spune-i că voi veni.

(Ies.)

Sfîrșitul actului II

ACTUL III

SCENA ÎNTÎIA[1]

(Temnița lui Iacopo Foscari)

IACOPO FOSCARI *(singur)*

Nici o lumină, decît această slabă lucire ce-mi arată niște ziduri a cărora eco n-a răsunat decît accentele durerii, suspinul unei lungi robiri, zgomotul picioarelor încărcate de catene, gemetul morții și blestemul deznădejdii; și iată, cu toate acestea, pentru ce revenii în Veneția cu timida nădejde că timpul, ce roade și marmura, va desființa ura din sînul oamenilor, — ma nu-i cunoșteam: văz că trebuie a-mi consuma aci inima ce totdauna a bătut pentru Veneția cu mișcarea columbei depărtate de cuibul său, în momentul cînd își ia zborul ca să vie a-și revedea tînăra sa familioară. *(S-apropie de zid.)*

Ce sînt caracterii aceștia trași în lungul strașnicului acesta zid? Palida aceasta lucire ierta-mă-va a-i deștifra? A! sînt numele nenorociților ce m-au precedat aci... datele deznădejdii lor și scurtele espresii ale unei prea crude dureri pentru cei mai mulți din ei. Piatra aceasta coprinde istoria lor ca un epitaf, și plîngerea săracului captiv e scobită în stavila temniței sale ca suvenirea unui amant în scoarța arburelui unde țifra îi e întrepletită cu a amantei sale. Vai! recunosc cîteva nume ce-mi fură familiare, și veștejite ca al meu, pe care îl adaog cu al lor cuviincios a figura într-o asemenea hronică scrisă și citită numai de nenorociți. ***(Își înscrie numele)***

---

[1] Vezi nota de la p. 329 *(n. ed.)*

(Un familiar[1] al Celor Zece intră.)

FAMILIARUL

Ți-aduc demîncarea.

IACOPO FOSCARI

Las-o colo jos! nu mai am foame; mi s-a uscat buzele... unde e apa?

FAMILIARUL

Aci.

IACOPO FOSCARI *(după ce a băut)*

Îți mulțumesc, mă simț mai bine.

FAMILIARUL

Am poruncă a-ți da de știre că cercetarea procesului domniei-tale s-a amînat.

IACOPO FOSCARI

Pînă cînd?

FAMILIARUL

Nu știu... Am asemenea poruncă de a priimi și a lăsa să intre pe ilustra domniei-tale consorte.

IACOPO FOSCARI

Ah! au început a se mai îmblînzi... încetasem de a o mai nădăjdui; era destul!

(Marina intră.)

MARINA

Frățiorul meu!

IACOPO FOSCARI *(îmbrățișindu-o)*

Credincioasa mea consorte, tînăra mea prietenă! ce fericire!

MARINA

Nu ne vom mai despărți!

---

[1] *Familiarii* erau membri auxiliari ai Consiliului celor Zece *(n. ed.)*.

IACOPO FOSCARI

Ce fel! vrear-ai a te împărtăși de temnița mea?

MARINA

Negreșit, și de chinuri, și de mormînt... voi întru toate a mă împărtăși cu tine; ma de mormînt, cît mai tîrziu se va putea, căci acolo nu ne vom mai cunoaște; cu toate acestea, mă voi împărtăși de dînsul voioasă cu tine... de toate, afară de o nouă despărțire; ah! e prea mult că am putut a mai trăi după cea dintîi! Cum ești? O! mădularele tale obosite? Vai! ce te mai întreb?! pălirea ta...

IACOPO FOSCARI

Mulțumirea neașteptată de a te revedea așa de curînd mi-a oprit tot sîngele în inimă și mi-a făcut chipul întocmai ca al tău, căci și tu ești palidă, tînăra mea Marina!

MARINA

Efectul întunecimii acestei eterne temnițe, ce n-a cunoscut niciodată razele soarelui; torța familiarului răspîndește asemenea o posomorîtă lucire, ce mai mult seamănă că adaogă întunerecului decît îl risipește, amestecînd cu aburii temniței smolosul său fum: încungiură de un nuor toate cîte privim, și însuși ochii tăi... ma nu... cum schinteiază!

IACOPO FOSCARI

Și ai tăi!... O! cum mi-a uimit vederea torța!

MARINA

Eu m-aș fi uimit și fără flacăra ei... puteai tu vedea aci?

IACOPO FOSCARI

Nimic la început, ma deprinderea și timpul m-au familiarizat cu întunerecul; și palida întrelumină a razelor ce se strecoară pîntre crăpăturile făcute de vînturi era mai scumpă privirilor mele decît strălucirea soarelui cînd daura cu bogatele raze niște zidiri ce nu era ale Veneției; un moment mai nainte pînă să nu intri... scriam...

MARINA

Ce?

IACOPO FOSCARI

Numele meu; vezi-l... aproape de al aceluia ce mă precese, daca datele acestei temnițe spun adevărul.

MARINA

Și ce s-a făcut el?

IACOPO FOSCARI

Zidurile tac asupra sfîrșitului captivilor; nu știu ele a ne da decît o bănuială. Niciodată ziduri mai sinistre n-au stat asupra pămîntului, afară de acelea ce le ardică asupra morților sau asupra oamenilor osîndiți la o pedeapsă vecină... „Ce se va fi făcut?“ mă întrebași... aceeași întrebare se va face peste puțin și asupra mea și va priimi același răspuns... îndoiala și bănuiala groazei... afară numai de nu-mi vei face tu istoria.

MARINA

Eu!

IACOPO FOSCARI

Și pentru ce nu? toți atunci vor vorbi de mine: tirania tăcerii nu ține mult; și cu toate că avvenimentele rămîn ascunse, gemetele oamenilor drepți sfăramă tot felul de zidătură, și însuși a mormîntului! N-am de nimic a mă teme despre memoria mea, ci numai despre viață; cu toate acestea, nu simț nici o temere.

MARINA

Viața ta e în siguranță.

IACOPO FOSCARI

Și libertatea?

MARINA

Sufletul trebuie să-și creeze pe a sa.

IACOPO FOSCARI

Nobil cuvînt! ma nu e decît un sunet, sufletul este mult ... nu e însă tot. Sufletul mi-a dat curagiul de a risca moartea și chinurile și mai crude (daca moartea e numai un somn); le-am petrecut toate fără a geme, sau cel puțin țipătul ce am scos mai mult a făcut rușine judicătorilor mei decît mie; ma sînt lucruri și mai dureroase... cum am zice această temniță strimtă, unde poci a mai răsufla sumă de ani.

MARINA

Vai! această temniță strimtă e toată averea ta în acest mare stat al căruia prinț este tatăl tău!

IACOPO FOSCARI

Această cugetare nu mă poate consola. Soarta mea e comună la mai mulți; atîția arestați gem prin temnițe, ma nici unul ca mine, așa de aproape de palatul tatălui său... Cu toate acestea, cîteodată inima-mi se deșteaptă și nădejdea îmi surîde printre aceste slabe luciri mestecate cu atoame de pulbere ce compun toată lumina noastră; căci afară de torța temnicerului și un licurici ce a căzut noaptea trecută în țesătura acelui păiajin, n-am mai văzut nimic care să semene cu o rază. Vai! știu pînă unde coragiul poate să sprijine pe om; pentru că îl am, și am probat-o înaintea oamenilor; ma se obosește în singurătate: sufletul meu e soțial.

MARINA

Eu voi fi cu tine.

IACOPO FOSCARI

De se va putea! dar nu-mi vor acorda una ca aceasta... și se vor împotrivi și acum, și voi rămînea singur, fără soți... fără cărți... aceste descrieri mincinoase despre oameni mincinoși. Am cerut acele schițe ce ei le numesc anale, istorie, şi pe care le lasă de moştenire la urmaşi ca nişte portrete... nu mi s-a priimit cererea, şi am rămas cu aceste ziduri, în care mi se mărgineşte tot studiul meu... tablouri mai credincioase ale istoriei Veneţiei, cu toate lacunele şi petele lor sinistre ca şi sala aceasta d-aci, unde se vede lungul şir al dogilor, cu povestirea faptelor şi datelor lor.

MARINA

Am venit să-ţi spui rezultatul celei din urmă deliberaţii a lor asupra soartei tale.

IACOPO FOSCARI

O ştiu... priveşte! *(Îşi arată mădularele spre a-i aduce aminte chinurile sale.)*

MARINA

Nu... nu... nu voi să zic aceasta... s-au lăsat de această atrocitate.

IACOPO FOSCARI

Apoi ce au hotărît?

MARINA

Ca să te rentorni în Candia.

IACOPO FOSCARI

Atunci mi s-a desfiinţat şi cea după urmă nădejde. Puteam să rabd temniţa... era în Veneţia; puteam să sufer chinuirea — era ceva în aerul natal ce-mi sprijinea coragiul întocmai ca un vasel ce, zbuciumat de vijeliile oceanului, îşi urmează trufaşul mers peste valurile întarîtate; ma, departe de Veneţia, în acea insolă blestemată de sclavi, captivi, de necredincioşi... întocmai ca sfărîmăturile unui naufragiu, sufletu-mi parcă se topea în sînul meu; ah! voi muri încetul cu încetul de mă vor mai trimite!

MARINA

Şi aci?

IACOPO FOSCARI

Voi muri deodată şi de o moarte nu aşa lungă, nu aşa de dureroasă. Ce! voir-ar ei a-mi refuza mormîntul părinţilor mei, întocmai precum m-au depărtat de casa şi de moştenirea mea?

MARINA

Soţul meu! consortele meu! am cerut să te însoţesc şi să mă împărtăşesc de această deznădejde; dragostea ta pentru o patrie ingrată şi tiranică este o patimă, iar nu un patriotism. Cît pentru mine, destul să te văz liniştit şi liber, bucurîndu-te de pămînt şi de aer, şi puţin îmi pasă subt care climă şi în care coprins; grămăditura aceasta de palate şi de case nu e un paradis, locuitorii săi cei dintîi fură nişte nenorociţi ezilaţi.

IACOPO FOSCARI

Aşa e, şi ştiu cît a fost de nenorociţi.

MARINA

Cu toate acestea ştii că, goniţi şi fugind de tătari în aceste insole... antica lor energie, ce singură le mai rămăsese din moştenirea Romei, fondă încetul cu încetul Roma oceanului. O nenorocire ce adesea conduce către fericite rezultate trebuie să te împileze, să te apese atîta?

IACOPO FOSCARI

De mi-aş fi părăsit pămîntul natal întocmai ca anticii patriarşi pribegind întru căutarea unui nou coprins cu turmele lor, de aş fi fost esgonit ca evreii din Sion, sau ca părinţii noştri espinşi de Attila din Italia roditoare în aceste insole pustii, aş fi vărsat cîteva lacrăme pentru întîia mea patrie, objetul cugetărilor mele; la urmă însă m-aş fi adunat cu tovaroşii mei de nenorocire spre a-mi crea o nouă patrie şi un alt stat. Poate că aceasta o aş fi putut suferi... cu toate acestea, nu ştiu!

MARINA

Pentru ce nu? Aceasta a fost o soartă comună la mii de oameni, şi pe care miriade trebuie s-o mai sufere încă.

IACOPO FOSCARI

Aşa... n-auzim vorbindu-se decît de ostenelele acelora ce putură supraviețui într-o nouă patrie, de numărul lor, de izbînzile lor. Ma cine poate socoti pe aceia a căror inimi se sfărîmară în tăcere după despărțire şi pieriră de acea boală[1] ce înfăţişază vederei întinsele livezi ale pămîntului natal asupra abisului valurilor şi produce o astfel de iluzie pentru săracul ezilat pe care, în delirul său, abia pot să-l ţie de a nu-şi purta paşii într-acolo! Nu-ţi aduci aminte de acea melodie[2] ce încîntă dorul tristului muntean depărtat de diadema ninsorilor al cărora alb îi coronează stîncele? acele modulații sînt pentru dînsul un venin delicios ce-i aduce moartea. O numeşti aceasta slăbiciune; e o tărie, după părerea mea... este izvor de orice simtiment generos... cine nu-şi iubeşte patria nu poate nimic să iubească...

MARINA

Supune-te ei dar, căci ea te goneşte!

IACOPO FOSCARI

Aşa e; adevărul zici. Asta e blestemul unei mume ce-mi apasă sufletul... Vezi, semnul blestemului s-a întipărit asupră-mi: ezilații despre carii vorbeşti porniră cu grămada şi făceau nații, brațele lor se spri-

---

[1] Calentura; vezi nota *(n. trad.)*. — Trimiterea se face la nota din traducerea franceză, în care se arată ce este calentura: un delir frenetic de care sînt cuprinşi unii marinari în cursul lungilor călătorii pe ocean, cînd văd în mijlocul valurilor copoci, păduri sau cîmpii, spre care se precipită găsindu-şi adeseori moartea *(n. ed.)*.

[2] Aluzie la ranț al vacilor şi la efectele acestei arii svete *(n. trad.)* — *Ranț al vacilor* (în traducerea franceză a lui A. Pichot: *rantz des vaches)*: nume dat unor melodii cîntate la cimpoi de păstorii elvețieni şi care produc ecouri repetate în munții în care aceştia îşi pasc vitele şi oile *(n. ed.)*.

jineau între sine pe cale: tindele lor se întindeau alăturea unele de altele... eu sînt singur!

MARINA

Nu vei mai fi singur... eu voi fi cu tine.

IACOPO FOSCARI

Tînăra mea Marină, dar copiii noştri?

MARINA

Mă tem că uricioasa politică a statului (ce voieşte ca toate legămintele să fie întocmai ca firele pe care să le poată rumpe după voia sa) să nu facă a-i opri de a veni cu noi.

IACOPO FOSCARI

Şi putea-vei să-i laşi?

MARINA

Voi putea... cu durere; ma... voi putea să-i las, cu toată vîrsta lor cea fragedă, ca să te învăț a fi bărbat: învață-te a-ți stăpîni sintimentele, cînd nişte datorii poruncitoare o cer... prima noastră datorie, pe pămînt, este a şti să suferim.

IACOPO FOSCARI

Au doară n-am suferit?

MARINA

Prea mult de la o nedreaptă tiranie, şi îndestul ca să te înveți a nu te retrage înaintea unei hotărîri care, comparîndu-se pe lîngă ceea ce ai suferit, s-ar putea numi milostivire.

IACOPO FOSCARI

Ah! tu n-ai mai fost esgonită din Veneția... tu n-ai mai văzut frumoasele-i edifițiuri în depărtare, pe cînd fiecare brazdă ce trăgea prua vaselului ți-ar fi semănat că-ți despică inima; tu n-ai mai crezut că vezi ziua coborîndu-se preste clopolnițele pămîntului natal și împodobindu-le cu aurul și purpura razelor sale, și după o visare confuză a acestui dulce spectacol tu nu te-ai deșteptat niciodată fără a le mai vedea.

MARINA

Eu mă voi împărtăși de eziliul tău; să ne gîndim la pornirea noastră din această dragă cetate, căci tu vrei negreșit să o iubești și Consiliul mi-ți arată a sa recunoștință. Copiii noștri vor rămînea încredințați grijelor lui doge și unchilor mei: trebuie a porni pînă să nu înnopteze.

IACOPO FOSCARI

E prea curînd; vedea-voi eu pe tatăl meu?

MARINA

Îl vei vedea.

IACOPO FOSCARI

Unde?

MARINA

Aci, sau în sala ducală... nu mi-a spus-o; aș vrea să-ți suferi și tu eziliul ca și dînsul.

IACOPO FOSCARI

Nu-i imputa! cîteodată mă supăr și eu un moment; putea însă face altfel? O mărturisire de simțire sau de compătimire din parte-i n-ar fi tras asupra venerabilului său cap bănuiala Celor Zece și n-ar fi grămădit urgii nouă peste mine?

MARINA

Și care chinuiri au rămas de nu ți-au făcut?

IACOPO FOSCARI

Acela de a părăsi Veneția fără a vă vedea pe el și pe tine... lucru care mi se refuzase la întîiul meu eziliu.

MARINA

Așa e, și cît pentru aceasta și eu sînt asemenea de îndatorată statului, și i-aș fi și mai mult cînd aș fugi cu tine pe mare departe, prea departe, fie la marginile pămîntului, ca să nu mai văz această uricioasă, nedreaptă și...

IACOPO FOSCARI

N-o blestema! cînd tac eu, cine va cuteza să impute patriei mele?

MARINA

Oamenii și angelii! sîngele a mii de jertfe, al căruia abur se nalță la cer... gemetele sclavilor în catene, ale captivilor afundați în temnițe, ale mumelor, ale soțiilor, ale fiilor, ale taților și ale supușilor robiți la Zece bătrîni; în sfîrșit, tăcerea ta, care e o pîră și imputare asemenea de mare. Cînd ai putea vorbi în favorul ei, cine ar vrea să laude ca tine?

IACOPO FOSCARI

Daca trebuie, să ne gîndim dar la despartul nostru... Cine vine aci?

(Loredano intră cu familierii după dînsul.)

LOREDANO *(familierilor)*

Voi trageți-vă, ma lăsați torța!

(Familierii ies.)

IACOPO FOSCARI

Bine ai venit, nobile sinior! nu credeam că va putea ceva a te trage într-un loc așa de puțin vrednic de ființa domniei-tale.

LOREDANO

Nu e acum întîia dată că am vizitat aceste locuri.

MARINA

Și nu va fi cea după urmă, daca fiecare va fi răsplătit după faptele sale. Vii oare aci spre a ne batjocori, spre a ne sluji de spion sau a rămînea în locul nostru?

LOREDANO

Nici una dintr-acestea nu intră în slujba mea, nobilă sinioră; sînt trimis spre a face cunoscut soțului domniei-tale decretul Celor Zece.

MARINA

Îndatorirea aceasta nu era de trebuință... e cunoscut.

LOREDANO

Ce fel?

MARINA

I-am spus eu indulgința coleghilor domniei-tale, negreșit cu mai puțină blîndețe după cît o ar fi dorit-o delicata dumitale simțibilitate; cu toate acestea, oricum, a aflat-o; de ai venit să priimești mulțumirile noastre, ia-le, mă rog, și trage-te! Temnița asta e destul de neagră și fără dumneata, și plină de tîrîtoare nu mai puțin scîrboase, deși mai puțin păgubitoare.

IACOPO FOSCARI]

Așa te rog, alină-te! La ce ne sînt bune asemenea vorbe?

MARINA

Ca să-i dau să înțeleagă că e cunoscut.

LOREDANO

Poate-se bucura nobila sinioară de privilegiul sexului său.

MARINA

Am fii, siniore, carii într-o zi îți vor mulțumi mai bine.

LOREDANO

Ai face bine să-i crești înțelepțește. Foscari... îți cunoști dar sentința?

IACOPO FOSCARI

Că trebuie a mă renturna în Candia?

LOREDANO

Așa... pentru toată viața.

IACOPO FOSCARI

Nu pentru multă vreme!

LOREDANO

Pentru toată viața, zic.

IACOPO FOSCARI

Și eu repet: nu pentru multă vreme.

LOREDANO

După un an de închisoare la Canea[1]... vei avea libertatea a te preîmbla prin toată insola.

IACOPO FOSCARI

E totuna pentru mine... ori această libertate, ori închisoarea ce o va preceda. Este adevărat că soția mea poate veni cu mine?

LOREDANO

Adevărat, de va voi și dumneaei.

MARINA

Cine a dobîndit această milă?

LOREDANO

Oarecine care nu se pune în război cu femeile.

MARINA

Și care strivește pe bărbați; cu toate acestea, priimească mulțumirile mele pentru singura favoare ce aş fi voit a-l ruga şi a priimi de la dînsul şi de la semenii lui.

---

[1] Capitala insulei Creta *(n. ed.)*.

LOREDANO

El le priimeşte cu acelaşi simtiment cu care i se fac.

MARINA

Fie-i spre ajutor întocmai după cum îi doresc! e destul!

IACOPO FOSCARI

Aceasta este, siniore, toată solia dumitale? puţină vreme avem a ne prepara, şi apoi vezi că fiinţa dumitale de faţă supără pe această damă ce este de o familie aşa de nobilă ca şi a dumitale.

MARINA

Şi mai nobilă.

LOREDANO

Cum şi mai nobilă?

MARINA

Cu cît e mai generoasă! noi zicem unui cursier că e generos ca să-i arătăm curăţenia felului; născută în Veneţia, unde nu vedem decît cursieri de bronz, — aceasta am auzit-o zicîndu-o acei veneţieni ce s-au preîmblat pe ţărmurii Egiptului şi Arabiei; pentru ce, dar, să nu zicem şi omului generos? daca felul este ceva, preţuieşte mai mult prin virtuţile sale decît prin antichitate; şi al meu, care e aşa de antic ca şi al dumitale, e mai nobil prin fiii şi bărbaţii ce a produs... aşa, siniore... fă bine de nu te mai posomorî... Ia du-te, du-te de-ţi cercetează arburele genealogic cu felurimi de frunze şi de fructe: într-însul vei vedea ce poamă ai fost, — cum am zice, vei avea destul de ce a te ruşi aflînd nişte strămoşi ce s-ar fi ruşit de un asemenea fiu... om cu inima roasă de ură.

IACOPO FOSCARI

Ah! Marina mea! încă?

MARINA

Totdauna încă! nu mi-l vezi că ne-a venit aci ca să-şi sature ura contimplînd nenorocirea noastră? fi-i-ar de cap!

IACOPO FOSCARI

Aceasta ar fi anevoie.

MARINA

Nimic nu e mai lesne; d-acum i-a venit la cap... uite-l — ascunză-şi cît a vrea săgeata ce-l sfîşie subt masca unei frunţi de cremene şi unui aer de ironie — că o simte! Cîteva vorbe numai de adevăr sînt destule ca să uimească pe ministrii lui Satan ca şi pe Satan însuşi; un minut numai simţii în sufletul meu aceea ce peste puţin va simţi el pentru totdauna prin vecinicul foc. Vezi-l cum se depărtează de mine cu groază, ducînd în mînă porunci de moarte, de veninare şi de eziliu ca să le împarţă între semenii săi; acestea îi sînt armele, ma nu şi armatura, pentru că l-am străpuns pînă în fundul acelei inime de gheaţă... Puţin mă turbură privirile-i ameninţătoare... noi nu mai avem decît a muri... el va trăi — care îi va fi cea mai grozavă din toate osîndele. Fiece zi îl leagă mai strîns cu Necuratul.

IACOPO FOSCARI

Aceasta e o nebunie!

MARINA

Poate... şi cine ne-a azvîrlit în nebunie?

LOREDANO

Las-o să vorbească, că nu mă supără nicidecum!

MARINA

E minciună! veneai aci a te bucura de un ticălos triumf privind cu răceală nişte nenorociri fără sfîrşit. Veneai ca noi să te rugăm şi dumneata să fii neînduplecat... să privești lacrămele noastre, să contîmpli starea cea tristă în care ai adus pe fiul unui prinț... pe soțul meu; într-un cuvînt, veneai a strivi în picioare pe cei nenorociți — care îngrozește și pe carnefice, cu cît el aduce groază la toți oamenii! Reieșit-ai? Sîntem nenorociți, siniore, atît de nenorociți pe cît putea să ne facă comploturile voastre și pe cît răzbunarea putea să o dorească; sînteți nesimțitori, senatori ai Veneției?

LOREDANO

Ca niște stînce!

MARINA

Izbite de fulger; ele nu simt, ma nu sînt mai puțin zdrobite. Vino, Foscari, aidem, să lăsăm pe ticălosul acesta, vrednic locuitor de această temniță pe care adesea a implut-o, și care niciodată nu va fi plină cum trebuia să fie pînă cînd nu-și va geme și el subt greutatea fiarelor!

(Doge intră.)

IACOPO FOSCARI

Taică!

DOGE *(îmbrățișîndu-l)*

Iacopo! fiul meu!... copilul meu!

IACOPO FOSCARI

Taică! taică! cît mai e de cînd nu te-am auzit pronunțîndu-mi numele... numele nostru!

DOGE

Fiul meu, cînd ai putea ști!

IACOPO FOSCARI

Foarte rar am cîrtit, stăpîne!

DOGE

Prea mult simț cît de drept spui!

MARINA *(arătînd pe Loredano)*

Doge, privește!

DOGE

Îl văz... ce vei să zici?

MARINA

Înțelepciune!

LOREDANO

Care este virtutea de care această nobilă sinioră ar avea mai mult trebuință; bine face de o recomandă.

MARINA

Ticălosule! nu e o virtute, ci politica acelora ce sînt siliți a avea d-a face cu vițiul. De astfel o recomand, întocmai cum aș recomanda-o cuiva ai cărui pași ar fi pe calea viperei.

DOGE

Fata mea, astea sînt vorbe de prisos; cunosc eu pe Loredano de mult.

LOREDANO

Vei putea a-l cunoaște și mai bine...

MARINA

Negreșit, nu putea să-l cunoască mai rău!

IACOPO FOSCARI

Taică, nu ne mai pierdem aceste momente a asculta niște imputări nefolositoare... E cu adevărat că pentru cea după urmă dată ne vedem?

DOGE

Tu vezi perii mei cei albi!

IACOPO FOSCARI

Înțeleg... ai mei însă nu vor albi niciodată. Îmbrățișază-mă, părintele meu! totdauna te-am iubit... și niciodată mai mult decît astăzi: îți încredințez copiii mei... copiii celui din urmă al tău fiu. Fie-ți ei tot ce ți-a fost el oarecînd, și niciodată aceea ce îți este astăzi! nu voi putea să-i văz și pe ei?

MARINA

Nu... nicidecum aci!

IACOPO FOSCARI

Ei pot să-și vază pe tatăl lor pretutindeni.

MARINA

N-aș vrea să-l vază într-un loc care, mestecînd groaza cu dragostea, le-ar îngheța sîngele în vine. Nimic nu le-a lipsit, la toate au fost îngrijiți, somnul le-a fost totdauna liniștit; ei nu știu că tatăl lor e un proscris. Știu că soarta lui le va fi într-o zi moștenirea. ma scutească-le încai pruncia de a nu-i mîhni! Inimile lor, precum le sînt deschise la dragoste, asemenea le sînt și la groază: și ar putea să se sperie de această umedă întunecime, de aceste unde verdulii ce trec pe dasupra locului unde ne aflăm, căci temnița profundă pe sub dreptul mării își ezală ciumoșii săi aburi pîntre fiecare crăpătură. Pentru ei nu e o atmosferă, cu toate că dumneavoastră puteți să o răsuflați fără primejdie — domnia-ta, taică, tu, consortele meu, și domnia-ta mai vîrtos, care-mi ești și mai vrednic, domnia-ta, nobile Loredano.

IACOPO FOSCARI

Nu m-am gîndit la aceasta, ai dreptate. Voi porni, dar, fără să-i văz.

DOGE

Nu... te vor aștepta în apartamentul meu.

IACOPO FOSCARI

Și trebuie să-i părăsesc pe toți?

LOREDANO

Trebuie.

IACOPO FOSCARI

A nu lua nici unul?

LOREDANO

Ei sînt ai statului.

MARINA

Eu credeam că sînt ai mei!

LOREDANO

Negreșit, pe cît au trebuință de grijile materne.

MARINA

Adică cît e mai ostenitor. Daca sînt bolnavi, atunci mi-i lasă ca să îngrijesc de ei; daca mor, e treaba mea să-i îngrop și să-i plîng; iar daca trăiesc, atunci mi-i fac soldați, senatori, sclavi, ezilați... orice vor vrea; sau daca sînt fete cu zestre mare, atunci mi le dau de neveste sau de amoreze nobililor ca să le desfrîne. Iată grijile statului pentru fii și pentru mume!

LOREDANO

Ceasul s-apropie și vîntul e propice.

IACOPO FOSCARI

Cum o știi domnia-ta d-aci, unde vîntul nu suflă niciodată slobod?

LOREDANO

Era favorabil cînd am venit. Galera e cît bate pușca de Riva Schiavonilor.

IACOPO FOSCARI

Taică, te rog, mergi înainte spre a-mi pregăti copiii ca să-și vază pe tatăl lor!

DOGE

Ține-ți inima, fătul meu!

IACOPO FOSCARI

Îmi voi pune toate silințile.

MARINA

Adio, adio cel puțin acestei urîcioase temnițe și aceluia ale căruia îndatoriri ți-au pricinuit, în parte, captivitatea!

LOREDANO

Și libertatea.

DOGE

E adevărat!

IACOPO FOSCARI

Fără îndoială; ma nu-i sînt dator decît schimbul fiarelor cu altele mai apăsătoare. O știe... nu-i fac nici o imputare.

LOREDANO

Timpul grăbește, siniore!

IACOPO FOSCARI

Vai! nu credeam niciodată că voi părăsi cu atîta dor o asemenea locuință: ma, cînd gîndesc că fiecare pas ce mă depărtează de această temniță mă depărtează și de Veneția, mă întorc către aceste ziduri umede și...

DOGE

Fătul meu — nici o lacrămă!

MARINA

Lasă-le să curgă: n-a plîns cînd era pe roată, — aci ele nu-i fac rușine, ⟨îi⟩ ușurează inima... acea inimă atît de tînără... și eu voi afla un moment ca să-i șterg lacrămele sau să-i unesc și pe ale mele. Aș plînge acuma, ma nu voi nicidecum să fac această mulțumire acestui ticălos... Aidem! Doge, mergi înainte!

LOREDANO *(temnicerului)*

Torța!

MARINA

Așa, luminează-ne, ca și cînd ne-ai conduce la un rug funebru, în vreme ce Loredano ne urmează cu doliul unui moștenitor!

DOGE

Fiul meu, ești slab, ia-mi mîna!

IACOPO FOSCARI

Vai! trebui-va ca junețea să se razime de bătrînețe, — și eu ce trebuia să fiu reazămul bătrîneților tale?!

LOREDANO

Ia mîna mea!

MARINA

Nu te atinge de ea, Foscari, că e dardul unui șerpe! Siniore, nu te apropia! Fii sigur că chiar daca mîna-ți era să ne tragă din prăpastia în care sîntem cufundați, nici una din ale noastre nu s-ar fi întins să se apuce de ea. Vino, Foscari, ia mîna mea, care ți-a dat-o altarul! ea n-a putut a te mîntui, ma totdauna te va sprijini.

(Ies.)

Sfîrșitul actului III

ACTUL IV

SCENA ÎNTÎIA[1]

(Sală în palatul ducal)

LOREDANO, BARBARIGO

BARBARIGO

Și tot te ții de gîndul ce ți-ai propus?

LOREDANO

Negreșit.

BARBARIGO

Va fi prea crud pentru bătrînețele lui!

LOREDANO

Zi mai bine că e generos, căci i le ușurează de sarcina guvernului.

BARBARIGO

Îi va sfărîma inima!

LOREDANO

Bătrînețea nu mai are inimă ca să se poată sfărîma; el a văzut pe a fiului său zdrobindu-se, și afară de un avînt de simțibilitate ce avu în temniță, îl vezi totdauna nesimțitor.

BARBARIGO

Chipul lui, da, și eu îți zic; ma l-am văzut cîteodată într-o liniște plină de deznădejde, încît durerea cea mai zgomotoasă ar fi fost nimic pe lîngă acea liniște. Unde e el?

LOREDANO

În partea palatului ce locuiește, dimpreună cu fiul său și cu tot neamul Foscarilor.

BARBARIGO

Își iau adio.

LOREDANO

Cel după urmă... întocmai ca și al bătrînului, ce-și va lua peste curînd de la ducatul său.

BARBARIGO

Și cînd se-mbarcă fiu-său?

LOREDANO

Îndată după acest lung adio... e vremea să le mai dăm de știre.

BARBARIGO

Oprește-te! ce te duci să le scurtezi minutele?

LOREDANO

Nu le scurtez eu... avem destule trebi însemnătoare. Ziua aceasta va fi cea din urmă a bătrînului doge, precum și cea dintîi a celei din urmă esgoniri a fiului său... Iată-mi răzbunarea!

BARBARIGO

După părerea mea, merge prea departe.

LOREDANO

E cumpătată... nu cere moarte pentru moarte, reguleazā daraverile noastre; și mai îmi sînt datori uciderea tatălui și unchiului meu.

BARBARIGO

Doge nu ți-a arătat-o cu destule cuvinte că nu e vinovat?

---

[1] Vezi nota de la p. 329 *(n. ed.)*.

LOREDANO

Fără îndoială.

BARBARIGO

Şi nu ţi s-au împuţinat bănuielile?

LOREDANO

Nu.

BARBARIGO

Însă daca această depoziţie va sta să fie priimită prin reciproca noastră influinţă în Consiliu, trebuie să se facă după toate cuviinţele ce le cer vîrsta, rangul şi faptele lui.

LOREDANO

Ţeremonie oricît vei voi, numai lucrul să se facă; poţi — şi prea puţin îmi pasă — a-i trimite Consiliul în genuche (după cum făcu Barbaruse[1] lui papa), spre a-l ruga ca să binevoiască sau să aibă bunătatea a abdica.

BARBARIGO

Dar de nu va voi?

LOREDANO

Noi vom alege altul, şi pe el îl vom face nulă.

BARBARIGO

Ne ajută oare legile spre aceasta?

LOREDANO

Care legi?... Cei Zece sînt toată legea; şi daca n-ar fi fost, m-aş fi făcut eu legiuitor în această ocazie.

BARBARIGO

Cu paguba şi primejdia dumitale.

---

[1] Barbarossa (fr. *Barberousse*): faimos pirat şi amiral al flotei otomane între anii 1533—1546 *(n. ed.)*.

LOREDANO

N-ai grijă, nu e nici o primejdie; ţi-o spui că pînă acolo ne merg puterile.

BARBARIGO

Însă el de două ori pînă acum a cerut voia a se retrage şi de două ori i s-au împrotivit.

LOREDANO

Iată un cuvînt ca a treia oară să nu i se mai împrotivească.

BARBARIGO

Însă fără a cere el?

LOREDANO

Acum îl vom vedea cît i-au fost de serioase cererile dîntîi: de-i vor fi venit din inimă, el acum va fi recunoscător; iar de nu, ipocrizia-i va fi pedepsită. Coleghii noştri vin acum a se aduna; aidem a ne întîlni cu dînşii, şi fii tare numai pentru această dată. Am preparat nişte argumente ce nu vor lipsi de a-i convinge; şi fiindcă cugetările şi gîndul lor sînt cunoscute, vezi să nu te încerci a ne opri cu greutăţile şi pricinuirile dumitale.

BARBARIGO

De aş fi sigur că aceasta nu va fi pentru tată un început de prigonire asemenea cu ceea ce a cercat fiul, te-aş sprijini.

LOREDANO

El e în siguranţă, ţi-o spui; cît or să-l mai ţie aşti optzeci şi cinci de ani... de la el numai tronul îl cere cineva.

BARBARIGO

Însă prinţii scoşi nu prea trăiesc mult.

LOREDANO

Şi mai vîrtos bătrînii ce sînt mai de un veac.

BARBARIGO

Apoi de ce să nu mai aşteptăm cîţiva ani?

LOREDANO

Pentru că destul am mai aşteptat, şi el destul a mai trăit. Aidem la consiliu!

(Loredano iese cu Barbarigo. — Memmo şi un senator intră.)

SENATORUL

O convocaţie ne cheamă la Consiliul celor Zece, şi pentru ce?

MEMMO

Numai Cei Zece pot răspunde; ei n-au nicidecum obicei să facă a li se ghici gîndurile prin proclamaţii. Sîntem convocaţi, şi atîta e destul...

SENATORUL

Negreşit, pentru dînşii, iar nu şi pentru noi; eu aş vrea să ştiu pentru ce.

MEMMO

O vei şti numaidecît, de te vei supune, sau nu vei afla nimic pentru că trebuiai să te supui.

SENATORUL

Nu că am de gînd a mă împrotivi lor; însă...

MEMMO

În Veneţia „însă“ e un trădător... lasă-te de „însă“, daca nu vrei să treci pe a Punte a suspinurilor, de unde puţini se întorn.

SENATORUL

Iată, tac.

MEMMO

Pentru ce să te împrotiveşti asfel? Cei Zece chemară în deliberaţia lor douăzeci şi cinci patricii, membri ai Senatului... din numărul lor sîntem şi noi, dumneata şi eu, cinstiţi amîndoi, mi se pare, prin alegerea sau întîmplarea ce ne uneşte cu un corp aşa de august.

SENATORUL

Aşa e... nu mai zic nimic.

MEMMO

După cum nădăjduim — şi după cum putem legiuit a nădăjdui în calitate de nobili patricii — de a fi într-o zi decemviri, cu adevărat este o şcoală de înţelepciune pentru membrii Senatului cînd sînt priimiţi, deşi neîncercaţi, de a fi de faţă la misterioasele adunări ale Consiliului.

SENATORUL

Aidem acolo! trebuie a stima de un mare preţ secretele lui.

MEMMO

Negreşit, pentru că ar costa viaţa dîndu-le pe faţă; fără îndoială că preţuiesc ceva pentru dumneata şi pentru mine.

SENATORUL

Eu n-am cerut un loc în sanctuariu; însă ales, deşi fără voie-mi, îmi voi împlini datoria.

MEMMO

Să nu fim cei din urmă a ne supune la chemarea Celor Zece!

SENATORUL

Cu toate că n-au venit toţi, dar şi eu sînt de ideea dumitale. Aidem!

MEMMO

Cei întîi veniți sînt mai bine priimiți în convocațiile grabnice... Noi nu vom fi din cei din urmă.

(Ies.)

(Doge intră cu Iacopo Foscari și Marina)

IACOPO FOSCARI

Ah, taică! cu toate că trebuie a porni, că și eu m-am înduplecat... însă... te rog a dobîndi pentru mine favoarea d-a mă renturna în patria mea; și fie-mi oricît de îndelungat termenul eziliului, adaoge-mi-se toate pedepsile de vor voi, numai să poci într-o zi a mă renturna!

DOGE

Fiul meu, supune-te voinței patriei noastre! nu stă la noi de a vedea mai departe.

IACOPO FOSCARI

Îmi va fi însă iertat a arunca o privire asupra trecutului. Te rog a gîndi la mine!

DOGE

Vai! tu ai fost totdauna copilul meu cel mai iubit, și însuși atunci cînd mi-aveam toți copiii; nu poți, dar, a fi acum mai puțin cînd numai tu mi-ai rămas; ma daca statul mi-ar cere eziliul cenușelor dezmoștenite ale celor virtuoși ai tăi trei frați, umbrele lor în deznădejde în zadar ar veni izburînd împregiurul meu ca să oprească una ca aceasta... tot asemenea m-aș supune datoriei celei mai poruncitoare din toate.

MARINA

Soțul meu, aidem! vezi că nu facem decît a ne prelungi durerea.

IACOPO FOSCARI

Însă nu ne-au chemat încă; velele galerei nu sînt încă destinse... Ce știi? vîntul poate să se schimbe.

MARINA

De se va schimba, nu schimbă însă nici inimile lor, nici soarta ta; vîslele galerei vor împlini locul velelor.

IACOPO FOSCARI

O, elemente! unde vă sînt vijeliile?

MARINA

În inimile oamenilor... Vai! nimic nu te va alina!

IACOPO FOSCARI

Niciodată marinar nu-și îndreptă către sfîntul patronul său niște rugi mai fierbinți pentru vînturile priincioase decît acestea ce vă îndreptez eu, o, sfinților protectori ai patriii mele! ah! voi n-o iubiți cu o dragoste mai curată decît a mea. Mă închin și mă rog vouă de a răscula valurile Adriaticului și de a deștepta vîntul tempestelor pînă cînd marea îmi va arunca trupul sfărîmat peste pustiul Lido[1], unde să poci a mă amesteca cu nisipurile ce mărginesc țărmurile patriei mele atît de iubite și pe care nu o voi mai revedea.

MARINA

Aceeași rugă faci și pentru mine, ce nu te voi părăsi?

IACOPO FOSCARI

Nu... nu... pentru tine nu, prea bună și prea generoasă consorte! dea Domnul tu să trăiești mult, mumă a celor copii pe carii credincioasa ta dragoste îi lipsește pe cîtva de ajutorul tău! dea Domnul ca numai pentru mine toate vînturile cerului să se descatene asupra valurilor și să bată vasul pînă cînd oamenii ei îngroziți să-și întoarcă privirile asupră-mi, întocmai ca fenicienii asupra lui Iona, și să mă arunce în adînc ca un prinos spre alinarea mării! valul ce mă va înghiți va fi mai milostiv decît omul: el mă va duce, — fără viață, cu adevărat, — mă va duce însă la țărmurii unde născui; și acolo mîinile pescarilor își vor săpa o groapă asupra malului, care între mii și atîtea sfărîmături n-a mai priimit încă o inimă mai sfîșiată decît a mea... Ah! de ce nu e zdrobită încă? spre ce mai trăiește mai mult?

---

[1] Insulă din apropierea Veneției, vestită stațiune balneară *(n. ed.)*.

MARINA

Spre a cîștiga, nădăjduiesc, cu anii, curagiul de a-ți stăpîni o deșartă patimă; pînă acum tu ai suferit, însă fără a te plînge; ce fel! n-ai răbdat în tăcere ispitele cele mai grozave... temnița și chinuirea?

IACOPO FOSCARI

Ah, îndoită și întreită chinuire! ai însă dreptate, trebuie a mă stăpîni. Taică, binecuvîntarea ta!

DOGE

Facă cerul ca să-ți fie ea într-ajutor!... Iată, ți-o dau!

IACOPO FOSCARI

Iartă!

DOGE

Și ce?

IACOPO FOSACRI

Maicei mele nașterea mea, mie căci am trăit, și ție — după cum îți iert și eu — darul vieței ce îți sînt dator ca tatălui meu.

MARINA

La ce ești greșit?

IACOPO FOSCARI

Vai! n-am alt cu ce să imput memoriei mele decît durerea mea; însă fui cercetat cu asfel de pedepse, încît trebuie a încheia că am fost criminal. De sînt adevărate cele ce zic, facă Dumnezeu ca cîte am suferit aci jos, să mă apere de un asemenea viitor!

MARINA

Nu te teme nimic! viitorul acela e păstrat pentru împilătorii tăi.

IACOPO FOSCARI

Iartă-mi ca să nu o nădejduiesc.!

MARINA

Să nu o nădejduiești?

IACOPO FOSCARI

Pentru că nu poci a le dori toate cîte m-au făcut să sufer.

MARINA

Oh! toate! toate! iezmele! viermele neadormit să-i sfîșie de mii de ori mai mult.

IACOPO FOSCARI

Poate că să vor căi.

MARINA

Cînd se vor căi ei, atunci cerul nu va mai priimi tîrzia căință a demonilor.

(Un ofițer intră cu gvarzi.)

OFIȚERUL

Siniore, vaselul este la țărm... vîntul se ridică... noi sîntem gata a te însoți.

IACOPO FOSCARI

Și eu gata a porni... Încă o dată, taică, mîna ta!

DOGE

Iată-o! Vai, cum tremură a ta!

IACOPO FOSCARI

Nu, ești greșit, a dumitale tremură, o taică! Adio!

DOGE

Adio! Nu mai ai nimic a-mi spune?

IACOPO FOSCARI

Nu... nimic. *(Ofițerului:)* Dă-mi reazămul brațului dumitale, domnule!

OFIȚERUL

Ce ești galben așa? ... lasă-mă să te țiu... ține-ți firea!... și mai mult ai îngălbinit... Oh! săriți! ajutor! apă!

MARINA

Ah, moare!

IACOPO FOSCARI

Nu, sînt gata... ochii-mi se turbură. Unde e ușa?

MARINA

Dă-te la o parte... lasă-mă să-l țiu eu!... Scumpul meu soț! O, Dumnezeule, cît de slab îi bate inima!

IACOPO FOSCARI

Lumina? lumina e aceasta ce văz?... Sînt slab!

(Ofițerul îi dă apă.)

OFIȚERUL

Îi va fi, poate, mai bine la aer.

IACOPO FOSCARI

Negreșit... Soțioara mea! taică! dați-mi mînele!

MARINA

Moartea e aci, în această rece strimtoare! o, Dumnezeule! al meu Foscari! cum ești?

IACOPO FOSCARI

Bine.

(Moare.)

OFIȚERUL

S-a dus!

DOGE

Acum e slobod.

MARINA

Nu, nu, n-a murit... mai e încă viață în această inimă... n-ar fi putut el să mă lase asfel!

DOGE

Fiica mea!

MARINA

Nu-mi da numele acesta, bătrîne! nu mai ai fiică... pentru că nu mai ai nici fiu. O, Foscari!

OFIȚERUL

Trebuie să-i ardicăm trupul.

MARINA

Nu-l atingeți, ticăloși temniceri! nimicita voastră slujbă se sfîrșaște cu viața și nu merge și dincolo de moarte, însuși după ucigașele voastre legi: lăsați-i trupul la aceia ce știu să-l cinstească!

OFIȚERUL

Trebuie să dau de știre Sinioriei Veneției și să iau poruncele sale.

DOGE

Dă-i de știre din parte-mi — din partea lui doge — că ea nu mai are nici o putere asupra cenușei lui; cît trăi, era al statului, ca supus al său... acum e al meu... o, copilul meu!

(Ofițerul iese.)

MARINA

Și eu trăiesc încă!

DOGE

Îți trăiesc copiii, Marino!

MARINA

Copiii mei! așa... ei trăiesc, și eu trebuie să trăiesc ca să-i învăț a sluji republicei și a muri ca tatăl lor! Ce dulce facere de bine ar fi sterpirea pentru Veneția! de ce pă mumă-mea n-a izbit-o?!

DOGE

Nenorociții mei fii!

MARINA

Acum, în sfîrșit, ești simțitor... înălțimea-ta! Unde e stoicul acel bărbat de stat?

DOGE *(aruncîndu-se pe trupul fiului său)*

Aci!

MARINA

Ce! plîngi? eu gîndeam că nu mai ai lacrăme... ți le-ai fost păstrat pînă în momentul cînd nu mai sînt folositoare; plîngi însă, — că el nu va mai plînge... nu, niciodată!

(Loredano și Barbarigo intră.)

LOREDANO

Ce văz?

MARINA

Ah! Necuratul vine să batjocorească pe cei morți: depărtează-te, demone împelițate! aci e un pămînt sfînt: vezi cenușa unui martir care locul acesta îl preface în altar... Reîntoarnă-te în locașul chinurilor!

BARBARIGO

Doamna mea, noi nu știam nimic de această tristă întîmpare; ne înturnăm de la consiliu.

MARINA

Cătați-vă, dar, de treabă!

LOREDANO

Căutăm pe doge.

MARINA *(arătîndu-l întins pe pămînt lîngă trupul fiului lui)*

Iată-l ocupat după cum îl doriți: sînteți mulțumiți?

BARBARIGO

Noi nu întrerupem durerea unui tată.

MARINA

Nu, negreșit, dumneavoastră o pricinuiți numai; lăsați-ne dar!

DOGE *(realțîndu-se)*

Siniore, sînt gata.

BARBARIGO

... Nu... nu acum.

LOREDANO

Cu toate acestea, era o treabă însemnătoare.

DOGE

Daca e așa, iar v-o spui că iată-mă gata.

BARBARIGO

Nu se poate în momentul acesta... și însuși cînd Veneția ar șovăi asupra abisului ca un vasel în pericol... eu respect mîhnirile înălțimei-tale.

DOGE

Îți mulțumesc. Daca novelele ce-mi aduceți sînt triste, puteți a le spune... nimic nu poate să mă mai atingă după spectacolul acesta la care sînteți marturi; iar de sînt norocite, vorbiți... n-aveți a vă teme că mă vor putea consola.

BARBARIGO

Aș fi dorit să fi fost în stare de a te consola.

DOGE

Eu nu vorbesc cu dumneata, ci cu Loredano: dumnealui mă înțelege.

MARINA

Ah! o prevedeam!

DOGE

Ce vrei să zici?

MARINA

Vezi, sîngele începe a curge din buzele înghețate ale lui Foscari... trupul sîngeră în ființa ucigașului... *(Către Loredano:)* Ticălosule tîlhar, privește moartea cum mărturisește împrotiva nelegiuirii tale!

DOGE

Fata mea! aceasta e o iluzie a durerii. *(Către oamenii săi ce veniseră:)* Luați trupul!... Siniore, după un ceas te voi asculta.

(Doge iese cu Marina și oamenii săi, carii duc trupul lui Iacopo Foscari. Loredano și Barbarigo rămîn.)

BARBARIGO

Nu trebuie să-l turburăm acum!

LOREDANO

A zis-o singur că nimic nu poate să-l mai mişca.

BARBARIGO

Astea sînt vorbe; durerea va să rămîie singuratică: a o întrerupe este o barbarie!

LOREDANO

Durerea în singurătate crește și mai mult; nimic nu o depărtează din melanholicele sale vedenii din ceealaltă lume: trebuie a o rechema de cînd în cînd

în ceasta de aci; oamenii ocupați n-au timp de a vărsa lacrăme.

BARBARIGO

Pentru aceasta, dar, ai vrea să lipsești pe bătrînul acesta de orice ocupație?

LOREDANO

Lucrul s-a hotărît. Junta[1] și Cei Zece au făcut o lege; cine va cuteza a se împrotivi?

BARBARIGO

Omenirea!

LOREDANO

Căci a murit fiul său?

BARBARIGO

Și căci nu e încă îngropat.

LOREDANO

De aș fi cunoscut această întîmplare cînd am redres actul, s-ar fi putut întîrzia priimirea lui; acum însă nici o întîmplare nu-l mai poate desființa după ce s-a săvîrșit.

BARBARIGO

Eu nu voi priimi.

LOREDANO

Domnia-ta ai priimit ceea ce a fost mai esențial... pentru celelalte lasă-mă pe mine!

BARBARIGO

Pentru ce să-l strimtorăm acum a abdica?

LOREDANO

Pentru că simtimentele unei dureri particolare nu pot să oprească o măsură de interes general; și pentru că ceea ce hotărăşte statul pe astăzi nu trebuie a se lăsa pe mîine din pricina unei întîmplări fireşti.

---

[1] *Junta:* vezi mai sus, p. 295, nota 1 *(n. ed.)*.

BARBARIGO

Ai un fiu!

LOREDANO

Aşa... aveam şi un tată.

BARBARIGO

Tot neîmblînzit?

LOREDANO

Tot.

BARBARIGO

Ci lasă-l să-şi îngroape fiul, ş-apoi să-i comunici decretul!

LOREDANO

Recheme în viaţă pe tatăl şi pe unchiul meu... şi atunci priimesc! Oamenii, şi însuşi bătrînii, pot să fie sau să se crează părinţi ai unei numeroase viitorimi, nu pot însă să mai însufleţească un atom din strămoşii lor; jărtfele nu sînt dopotrivă. El mi-a văzut fiii murind de o moarte naturală, iar tatăl şi unchiul meu căzură de nişte boale iuţi şi secrete. Eu nici am întrebuinţat veninul, nici am poruncit vreunui profesor îndemînatic în arta derăpănătoare de a tămădui ca să le scurteze cariera; cei patru fii ai lui muriră fără ca eu să fi alergat la nişte ticăloşi înveninători.

BARBARIGO

Eşti sigur că el a alergat?

LOREDANO

Foarte sigur.

BARBARIGO

Eu crez prea mult în curăţenia lui.

LOREDANO

Nu e de mult de cînd şi Carmaniola[1] credea asemenea.

BARBARIGO

Acel străin? acel trădător?

LOREDANO

El însuşi. Dimineaţa cînd Cei Zece (şi cu ei împreună Foscari) îi hotărîseră pierderea, el întîmpină pe doge şi-l întrebă surîzînd daca trebuie să-i ureze bună ziua sau noapte bună. Doge îi răspunse că în adevăr petrecuse noaptea în vegheri în care (adăogă cu un surîs graţios) a fost adesea vorba de domnia-ta[2]. Era prea adevărat, — căci moartea lui Carmaniola se hotărîse cu opt luni înainte; şi bătrînul doge, care-l ştia condamnat, îi surîse cu o sinistră prefăcătură opt luni mereu... ipocrizie ce nu e putincioasă decît la o vîrstă de optzeci ani. Bravul Carmaniola muri... muriră asemenea şi junele Foscari şi fraţii lui... ma eu nu le-am surîs niciodată.

BARBARIGO

Ţi-era prieten acest Carmaniola?

LOREDANO

El era pavăza Veneţiei; în juneţe îi fu vrăjmaş, mai tîrziu deveni mîntuitorul ei, şi apoi jertfă.

BARBARIGO

Ah! această ursită seamănă că e răsplata acelor ce mîntuie cetăţile. Bărbatul împrotiva căruia ne-am pornit nu numai c-a mîntuit pe a noastră, ci încă a adăogat şi alte state în stăpînirea ei.

---

[1] Carmagnola — mare comandant militar al republicii Veneţia, decapitat la 7 aprilie 1432 pentru trădare *(n. ed.)*.

[2] Istoric *(n. trad.*, — adică fapt istoric, *n. ed.)*.

LOREDANO

Romanii, pe care noi îi imităm, da o coroană aceluia ce lua o cetate... şi iar o coroană aceluia ce mîntuia un cetăţean în luptă: amîndouă răsplătirile erau deopotrivă. Acum, de vom compara cetăţile luate de Foscari şi cetăţenii pe care a pus el să-i omoare sau cărora le-a pricinuit moartea, rezultatul va fi împrotiva lui şi însuşi cînd vom da la o parte ezecuţiile secrete, precum a fost a tatălui meu.

BARBARIGO

Nu poţi nicidecum să te mai îndupleci?

LOREDANO

Şi ca ce poate să mă schimbe?

BARBARIGO

Aceea ce mă schimbă şi pe mine... daca ura n-ar fi fost scobită în inimă-ţi întocmai ca pe o marmură; cînd însă se vor împlini toate, cînd acest bătrîn va fi scos, numele lui degradat, fiii săi morţi, familia-i obosită, şi tu dimpreună cu ai tăi triumfător, — dormi-vei oare?

LOREDANO

Foarte adînc!

BARBARIGO

Te amăgeşti, şi o vei vedea mai nainte de a gusta cel după urmă somn dimpreună cu părinţii tăi.

LOREDANO

Carii nu se odihnesc în mormîntul lor, unde se coborîră mai nainte de sfîrşitul lor, şi carii nu se vor odihni pînă cînd Foscari nu va împlea pe al său. Pe toată noaptea îi văz rătăcindu-se plini de mînie împregiului patului meu şi arătîndu-mi cu degetul palatul ducal spre a-mi îndrepta răzbunarea.

BARBARIGO

Rătăcire a imaginaţiei! patimi mai superstiţioase nu sînt altele decît ura; amorul însuşi, — acest amor, care e protivnicul ei —, nu populează aerul cu atîtea fantasme ca boala inimei.

(Un ofiţer intră.)

LOREDANO

Unde mergi?

OFIŢERUL

A prepara, prin porunca ducii, pompa îngropării celui din urmă din fiii săi.

BARBARIGO

Groapa lor fu adesea deschisă de cîţiva ani încoa.

LOREDANO

Peste curînd va fi plină şi închisă pentru totdauna.

OFIŢERUL

Poci trece înainte?

LOREDANO

Poţi.

BARBARIGO

În ce chip dogele sufere această nenorocire?

OFIŢERUL

Cu statornicia deznădejdei. Cînd e cineva de faţă, el vorbeşte foarte puţin; i-am văzut însă buzele mişcîndu-i-se de cînd în cînd, şi o dată, de două ori l-am auzit dintr-un apartament vecin murmuind şi cu un glas abia lămurit: „Fiul meu!“ — Mă duc a-mi împlini poruncile.

(Ofiţerul iese.)

BARBARIGO

Nenorocirea aceasta va interesa toată cetatea în favoarea lui.

LOREDANO

Așa... trebuie să ne grăbim: să adunăm pe delegații ce Consiliul i-a hotărît spre a da decretul!

BARBARIGO

Eu protest împrotiva lor din momentul acesta.

LOREDANO

Cum îți va plăcea... Eu însă mă duc a le aduna glasurile, și vom vedea cine — dumneata sau eu — va avea mai mult credit.

(Barbarigo iese cu Loredano.)

Sfîrșitul actului IV

ACTUL V

SCENA ÎNTÎIA[1]

(Apartamentul lui doge)

DOGE și oamenii casei

UN SERV AL LUI DOGE

Domnul meu, deputația așteaptă... adaogă însă că daca alt ceas ți se cuvine mai bine, ea se lasă la alegerea înălțimii-voastre.

DOGE

Totuna îmi sînt toate ceasurile... Vie!

(Servul iese.)

UN OFIȚER

Prințe, poruncile înălțimei-tale sînt săvîrșite.

DOGE

Care?

OFIȚERUL

Niște porunci foarte triste... de a prepara...

DOGE

Așa... bine zici... iartă-mă! Am început a pierde memoria; am îmbătrînit prea mult! Pînă aci m-am luptat bine împrotiva vîrstei — începe acum a mă împila. *(Intră deputația compusă de șase membri ai Siniorei și de căpetenia Celor Zece.)* Nobili siniori, care vă este dorința?

---

[1] Vezi nota de la p. 329 *(n. ed.)*.

CAPUL CELOR ZECE

Mai întîi, Consiliul înfățișază dogelui închinăciunile sale de condoleanță asupra nenorocirii din urmă.

DOGE

Destul, să nu mai vorbim despre aceasta!

CAPUL CELOR ZECE

Dogele nu va să priimească închinăciunea respectelor noastre?

DOGE

O priimesc astfel cum mi se înfățișază... Spuneți ce mai aveți!

CAPUL CELOR ZECE

Cei Zece, unindu-și o Juntă de douăzeci și cinci nobili senatori, s-au chibzuit asupra stării republicei și asupra grijelor obositoare ce îndoit trebuie să împile acești ani ai înălțimei-tale îndelung închinați patriei. Ei au judicat de cuviință a ruga, cu plecăciune, înțelepciunea înălțimei-tale, — care negreșit că nu se va împrotivi —, ca să binevoiești a da înapoi inelul ducal ce l-ai îndelung-purtat cu atîta glorie. Spre mărturisire că ei nu sînt ingrați pentru slujbele înălțimei-tale, nici nebăgători de seamă la bătrînețele înălțimei-tale, îți acordă apanagiul de două mii ducați, ca să poți a te bucura de splendida retragere ce se cuvine unui suveran.

DOGE

Auzit-am bine?

CAPUL CELOR ZECE

Trebuie s-o mai repet?

DOGE

Nu... Ați sfîrșit?

CAPUL CELOR ZECE

Am vorbit. Ai douăzeci și patru de ceasuri spre a da un răspuns.

DOGE

N-am trebuință nici de douăzeci și patru de secunde.

CAPUL CELOR ZECE

Noi ne retragem.

DOGE

Stați! Douăzeci și patru de ceasuri nu vor schimba nimic din ceea ce am a vă zice.

CAPUL CELOR ZECE

Vorbește!

DOGE

De două ori mi-am arătat dorința de a abdica, și mi s-a refuzat... ba încă mi s-a și cerut jurămîntul de a nu renoi niciodată această propoziție. Jurat-am de a muri în împlinirea foncțiilor ce mi le-a încredințat patria, și pe care le-am împlinit după onoarea și conștiința mea... Nu poci a-mi călca jurămîntul.

CAPUL CELOR ZECE

Nu ne aduce la nevoia unui decret, cînd ți se dă pas a abdica de bunăvoie.

DOGE

Provedința îmi prelungește zilele ca să mă cerce și să mă pedepsească; voi însă n-aveți nici un drept a imputa bătrînețelor mele, pentru că fiecare din ceasurile mele a fost al patriei. Sînt gata a-mi jerti viața pentru ea, precum am jertfit niște objete și mai scumpe decît viața; cît însă pentru demnitatea mea... am priimit-o de la republica întreagă. Îndată ce se va manifesta voința generală, veți avea răspunsul meu.

CAPUL CELOR ZECE

Răspunsul acesta ne mîhnește, nu va putea însă să-ți slujească.

DOGE

Poci a mă supune la toate, nimic însă nu mă va schimba nici pentru o clipă... Decretați orice veți voi!

CAPUL CELOR ZECE

Ne ducem, dar, cu acest răspuns la cei ce ne-au trimis.

DOGE

M-ați auzit.

CAPUL CELOR ZECE

Ne închinăm cu plecăciune.

(Deputația iese. Un serv intră.)

SERVUL

Domnul meu, nobila sinioră Marina solește o audiință.

DOGE

Ea poate oricînd să mă vază.

(Marina intră.)

MARINA

Siniore... poate că dorești a fi singur?

DOGE

Singur! adune-se lumea întreagă împregiurul meu, că sînt singur acum, singur și din ce în ce mai singur, ma voi ști a suferi toate.

MARINA

Negreșit, și pentru dragostea celor ce rămîn... O, soțiorul meu!

DOGE

Nu te mîhni, căci n-am putere a te consola!

MARINA

Născut în orice altă patrie, el ar fi trăit, el, care era făcut pentru dulcețile vieții, el, atît de iubitor și atît de iubit! cine ar fi fost mai ferice decît al meu Foscari? Nimic nu lipsea la fericirea mea și a lui, decît să nu fi fost venețieni.

DOGE

Sau fiul unui prinț.

MARINA

Așa; tot ce favoriză neperfecta fericire sau ambiția celorlalți oameni a fost fatal pentru dînsul prin oarecare stranie ursită... Patria și popolul pe care el le iubea, prințul al căruia era fiu...

DOGE

Și care peste puțin nu va mai fi prinț!

MARINA

Ce fel?

DOGE

Lipsitu-m-au de fiu și voiesc acum a mă despoia de diademă și de inel. Ci smulgă-și, ia-și înapoi aceste semne, objete a invidiei lor!

MARINA

A! tiranii! și într-o asemenea zi!

DOGE

Acum e timpul cuviincios: mai nainte de un ceas aș fi fost simțitor la aceasta.

MARINA

Și acum n-ai avea nici un resimtiment? O răzbunare! Ma acela care, de ar fi fost apărat, ar fi putut să dea această apărare, nu mai poate a ajutora pe tatăl său.

DOGE

Nu ar fi făcut-o împrotiva patriei sale și însuși de ar fi avut o mie de vieți în locul acelia...

MARINA

Ce chinurile i-a smuls-o! Aceasta poate să fie un curat patriotism. Sînt o femeie. Pentru mine, soțul și copiii îmi era patria. Îmi iubeam soțul... așa, îl iubeam! l-am văzut trecînd prin cercările ce ar fi făcut a se trage înapoi și cei mai dîntîi martiri; l-am pierdut! și eu, care mi-aș fi dat sîngele pentru el, nu poci să-i mai dau decît lacrăme! Ma, de aș putea dobîndi întreagă răzbunare!... am fii, care vor fi bărbați.

DOGE

Durerea te rătăcește!

MARINA

Aș fi crezut că poci să o sufer cînd îl vedeam obosit subt o asemenea împilare; așa, mă gîndeam că mai bine aș dori a-i plînge moartea decît captivitatea-i prelungită... Mi-am luat acum pedeapsa despre aceasta!

DOGE

Trebuie să-l mai văz o dată.

MARINA

Vino cu mine!

DOGE

Unde este?

MARINA

În patul nostru de nuntă.

DOGE

Pusu-l-au în lențioliu (giulgiu)?

MARINA

Vino, bătrîne, vino!

(Doge și Marina ies. — Barbarigo intră cu Loredano.)

BARBARIGO *(către un serv)*

Unde este dogele?

SERVUL

Acum se retrase împreună cu ilustra văduvă a fiului său.

LOREDANO

Unde?

SERVUL

În apartamentul unde îi repaosă trupul.

BARBARIGO

Să ne înturnăm dar!

LOREDANO

Uitat-ai că nu poți? într-adins ai poruncă de la Juntă să aștepți aci și să te unești cu membrii ei în solia lor: acum vin și aceștia.

BARBARIGO

Și sili-vor ei pe doge a răspunde?

LOREDANO

Dorința lui a fost ca toate să se săvîrșască cu grabă; a răspuns fără să-l mai așteptăm; trebuie asemenea să urmăm și noi. S-au păzit cuviințele către dregătoria lui, averea și înlesnirea traiului nu i s-au uitat... ce mai vrei?

BARBARIGO

Să moară în postul său, că n-ar fi avut să trăiască mult; am făcut tot ce am putut spre a i se conserva titlurile; și cu toate că n-am izbutit, m-am împrotivit pînă în sfîrșit la propoziția voastră... Pentru ce votul general mă trimite aci în silă?

LOREDANO

Pentru că e bine ca oarecine de altă părere cu noi să fie martur, ca nu cumva niște limbi mincinoase să pretinză că o majoritate crudă să temea d-a-și espune actele în vederea celorlalți membri ai Consiliului.

BARBARIGO

Și așa, eu trebuie să o crez spre a mă umili din pricina vanei mele opoziții. Știi că ești ingenios, Loredano, în răzbunările domniei-tale, și poetic însuși, un adevărat Ovid în arta de a urî! Asfel (căci ura are ochi ce măresc lucrurile secondarii), asfel eu trebuie, după gîndul domniei-tale, să scot la lumină zelul coleghilor domniei-tale și să fiu însoțit fără voie-mi în solia Juntei domniei-tale.

LOREDANO

Ce fel!... Junta mea!

BARBARIGO

A domniei-tale. Ea îți vorbește limbagiul, îți studie și cele mai mici semne, îți aprobă planurile și lucrează în interesurile domniei-tale... apoi nu e Junta domniei-tale?

LOREDANO

Vorbești fără socotință, și te povățuiesc să nu dai ascultare la vorbele domniei-tale.

BARBARIGO

Vor auzi și mai mult într-o zi: alte guri nu se vor strimtora ca a mea; ei au trecut hotarăle puterii lor escesive; și cînd vine una ca aceasta, în statele și cele mai desprețuite, omenirea supărată se scoală spre a o derăpăna.

LOREDANO

Vorbești fără judicată.

BARBARIGO

Rămîne să-mi dai probe despre aceasta. — Iată pe coleghii!

(Deputația intră.)

CAPUL CELOR ZECE

Datu-s-au de știre lui doge că îl căutăm?

UN SERV

Numaidecît.

(Servul iese.)

BARBARIGO

Dogele este cu fiul său.

CAPUL CELOR ZECE

Daca e așa, să ne lăsăm solia după îngropăciune. Aidem înapoi, va fi timp și mîine!

LOREDANO *(la o parte, către Barbarigo)*

Arză-te în veci focul iadului ce mistuia pe bogatul înrăutățit! îți voi smulge limba ca să nu mai poți scoate decît niște sughițe răsuflate pe buzele-ți sîngerînde. *(Tare, adresîndu-se către ceilalți:)* Înțelepți coleghi, vă rog a nu vă grăbi!

BARBARIGO

Fiți umani!

LOREDANO

Iată dogele!

(Dogele intră.)

DOGE

Mă supui la chemarea domniei-voastre.

CAPUL CELOR ZECE

Venim a repeta rugăciunile de adineaorea.

DOGE

Și eu viu a vă da răspunsul.

CAPUL CELOR ZECE

Care?

DOGE

Vi l-am spus.

CAPUL CELOR ZECE

Ascultă dar decretul nostru hotărîtor şi irevocabil!

DOGE

În adevăr... în adevăr... Cunosc toate dulcile formalităţi prin care se preludă către actele de siluire... Urmează!

CAPUL CELOR ZECE

Nu mai eşti doge; te-ai dezlegat de jurămînt ca suveran; trebuie a depune jos veşmîntul ducal; statul însă, recunoscîndu-ţi slujbele, îţi acordă apanagiul ce ţi l-am dat. Ţi se lasă trei zile ca să ieşi din acest palat şi, la împrotivire, ţi se va confisca şi însuşi averea înălţimii-tale.

DOGE

Cît pentru clauza din urmă, cutez a zice că puţin va înavuţi trezaurul.

CAPUL CELOR ZECE

Răspunsul înălţimii-tale, doge?

LOREDANO

Răspunsul vostru, Francisco Foscari?

DOGE

De aş fi putut prevedea că bătrîneţele-mi ar fi păgubitoare statului, capul republicei nu s-ar fi arătat niciodată aşa de ingrat a preferi mai mult demnitatea sa decît patria; ma această lungă viaţă fiind atîţia ani folositoare ţărei, aş fi dorit a-i consacra şi ultimile mele momente: fiind, însă, că decretul s-a dat, mă supui.

CAPUL CELOR ZECE

Daca cele trei zile ce ţi s-au dat nu îţi vor fi destule, îţi mai acordăm cu toată inima pînă la opt, ca o mărturie a stimei noastre.

DOGE

Nu vă cer nici opt ceasuri, domnilor, nici însuşi opt minute... Iată inelul ducal *(îşi dă inelul şi toca)*. Iată şi diadema! Aşa, acum Adriatica e slobodă a-şi alege acum alt ginere.

CAPUL CELOR ZECE

Nu vă retrageţi aşa curînd!

DOGE

Sînt bătrîn, domnule; mă mişc prea încet şi am trebuinţă cît mai curînd să mă pui pe drum. Mi se pare că văz între domnia-voastră un chip care mi-e cunoscut... Senator, numele domniei-tale, pe care costumul te arată de cap al Celor Patruzeci? [1]

MEMMO

Siniore, eu sînt fiul lui Marco Memmo.

DOGE

A! tatăl domniei-tale mi-era prieten... ma fiii şi părinţii! Hei colo, copii!

UN SERV

Prinţul meu!

DOGE

Nu mai sînt prinţ... *(Arătînd deputaţia Celor Zece)* Iată prinţii prinţilor... Preparaţi-vă a ieşi îndată din acest palat!

CAPUL CELOR ZECE

Pentru ce aşa de curînd? Una ca aceasta ar da un scandal.

DOGE *(către Cei Zece)*

E treaba dumneavoastră de a răspunde... *(Către feciori:)* Aide, gătiţi toate! o sarcină este care vă rog a o duce cu grijă, cu toate că acum e la adăpost despre orice primejdie; ma pentru aceasta voi să îngrijesc eu însumi.

---

[1] *Cei Patruzeci:* vezi mai sus, p. 194, nota 1 *(n. ed.)*.

BARBARIGO

Vorbeşte de trupul fiului său.

DOGE

Şi chemaţi pe Marina, fata mea! *(Marina intră.)* Prepară-te, trebuie să ne ducem a plînge airea!

MARINA

Pretutindeni!

DOGE

Aşa; vom putea plînge slobod, departe de aceşti spioni geloşi ai celor mari... Domnilor, puteţi a vă duce — ce mai vreţi? noi ieşim din palat — vă temeţi să nu-l luăm cu noi? Aceste bătrîne ziduri, — de două ori mai bătrîne decît mine, cu toată vîrsta-mi cea mare —, v-au slujit ca şi mine; şi eu, şi ele v-am putea povesti o istorie, ma nu le conjur nicidecum a se dărîma asupra dumneavoastră... căci o ar face precum odinioară coloanele templului lui Dagon[1], ce striviră deodată pe israelitul şi pe vrăjmaşii săi filistei. Crez că o asemenea răzbunare ar putea veni după o blestemare ca a mea asupra unor oameni ca dumneavoastră: ma eu nu blestem. Adio, siniori, dea Domnul ca noul doge să fie mai bun decît dogele actual!

LOREDANO

Dogele actual este Pascal Malipiero.

DOGE

Nu va fi mai nainte pînă ce eu nu voi trece pragul porţilor acestora.

---

[1] Dagon — cea mai mare divinitate a filistenilor; Vechiul Testament povesteşte că statuia lui din templul Asdod a căzut de pe soclul ei sfărîmîndu-se cînd a fost adus în templu chivotul luat de filisteni de la israeliţi *(n. ed.)*.

LOREDANO

Marele clopot de la San Marco va suna îndată pentru inauguraţia lui.

DOGE

Pămînte şi cer, veţi repeta voi sunetul acesta şi trăi-voi eu să-l auz... eu, primul doge care auzi clopotul proclamînd pe predecesorul său? Mai ferice, învinovăţitul meu predecesor, severul Faliero!... ultragiul acesta, cel puţin, nu i s-a făcut.

LOREDANO

Ce! doreşti soarta unui trădător?

DOGE

Nu... rîvnesc la cei morţi

CAPUL CELOR ZECE

Siniore, de îţi pare rău atîta a părăsi palatul acesta, retrage-te cel puţin pe scara secretă care conduce către calea canalului!

DOGE

Nu, mă voi coborî pe scara pe care m-am şi suit la întîiul rang... pe Scara Gigantului[1], pe vîrful căria m-am investat cu ducia: slujbele mele m-au chemat aci, şi răutatea vrăjmaşilor mei mă dărîpă. Aci, acum treizeci şi cinci de ani, am fost instalat; străbătui acesteaşi apartamente, din care niciodată n-aş fi crezut a fi esgonit decît ca un cadaver al unei căpetenii ce a murit apărîndu-le... iar nu de concetăţenii mei; veniţi însă, — fiul meu şi eu vom ieşi împreună şi ne vom duce, el, în mormîntul său, şi eu ca să chem pe al meu.

CAPUL CELOR ZECE

Cum! în public!

---

[1] *Scara Gigantului:* vezi mai sus, p. 314, nota 1 *(n. ed.)*.

DOGE

În public am fost ales, și asemenea mă voi departa. Marino, vino!

MARINA

Iată brațul meu!

DOGE

Iată toiagul bătrînețelor mele: pe dînsul rezemat ies de aci!

CAPUL CELOR ZECE

Nu se poate... popolul va băga de seamă.

DOGE

Popolul!... n-avem popol, o știți prea bine, căci nu v-ați purtat asfel cu dînsul sau cu mine; va fi, poate, un fel de popolață, ale căria căutături v-ar face rușine; ea însă nu cutează nici a geme, nici a blestema decît numai din ochi și din fundul inimei.

CAPUL CELOR ZECE

Patima te face a vorbi asfel.

DOGE

Ai dreptate, am vorbit mai mult decît îmi era obiceiul; e o slăbiciune ce nu mi-o va împuta cineva, și care vă scuză, poate, arătînd că mă apropii de o vîrstă ce dă dreptate actului dumneavoastră, — cu toate că legea nu-l poate priimi. Adio, siniori!

BARBARIGO

Nu vei ieși fără o scortă cuviincioasă rangului vostru trecut și a celui ce ai încă; noi vom însoți cu respect pe doge la palatul său particolar. Spuneți, coleghilor, nu-l vom însoți?

MAI MULTE GLASURI

Negreșit!... Negreșit!

DOGE

Nu veți veni... cel puțin după mine. Intrat-am aci de suveran și ies cetățean prin aceeași poartă... simplu cetățean. Toate aceste vane ceremonii sînt niște batjocure ticăloase ce întărîtă inima împlîndu-o de venin în loc de antidote. Pompa este pentru prinți, — eu nu mai sînt...; mă amăgesc — tot mai sînt, însă numai pînă la poarta aceasta... Ah!

LOREDANO

Ascultați!

(Clopotul de la San Marco sună.)

BARBARIGO

Clopotul!

CAPUL CELOR ZECE

De la San Marco; sună pentru alegerea lui Malipiero.

DOGE

Recunosc sunetul. O dată l-am auzit, acum treizeci de ani; eram mai june atunci!

BARBARIGO

Șăzi jos, siniore! tremuri!

DOGE

E sunetul funeralelor copilașului meu: sufere inima-mi cu amar!

BARBARIGO

Așa, te rog, odihnește-te!

DOGE

Nu: jețul meu pînă acuma a fost un tron. Marino, aidem!

MARINA

Cu toată inima!

DOGE *(face cîțiva pași și se oprește)*

Mi-e prea greu... nimeni nu-mi va aduce un pahar de apă?

BARBARIGO

Eu.

MARINA

Și eu.

LOREDANO

Și eu.

(Doge ia cupa din mîna lui Loredano.)

DOGE

Primesc pe a dumitale, Loredano, ca dintr-o mînă cuviincioasă la un asemenea ceas.

LOREDANO

Pentru ce?

DOGE

Se zice că cristalul nostru venețian are o astfel de antipatie pentru veninuri, încît se sfărîmă îndată ce-l atinge vreun ce veninos: mi-ai adus această cupă, și nu s-a sfărîmat.

LOREDANO

Și apoi, siniore?!

DOGE

Ce, nu spun adevărul?... sau domnia-ta ești de bună-credință. Eu nu mă tem nici de una, nici de alta: e o tradiție mincinoasă.

MARINA

Ideile ți se rătăcesc; ar fi mai bine să te așezi și să nu pornim încă... Ah! te îngălbenești ca și soțul meu!

BARBARIGO

Cade... țineți-l!... îndată un jeț!... țineți-l!

DOGE

Clopotul sună... să ieșim... Îmi arde capul!

BARBARIGO

Așa te rog, reazămă-te de noi!

DOGE

Nu! un suveran trebuie să moară în picioare! Copilul meu!... Trăgeți-vă brațele!... Clopotul asta!

(Doge cade și moare.)

MARINA

Dumnezeule! Dumnezeule!

BARBARIGO *(lui Loredano)*

Vezi, fapta-ți e săvîrșită acum!

CAPUL CELOR ZECE

Nu e nici un ajutor!... să cheme pe cineva!

UN SERV AL LUI DOGE

S-a săvîrșit!

CAPUL CELOR ZECE

De este așa, cel puțin îngroparea i se va face vrednică de numele lui și de Veneția, de rangul și de închinarea lui în datoriile sale, pe cît vîrsta l-a lăsat a și le împlini cu glorie. Coleghii mei, mă aprobați?

BARBARIGO

N-a avut nenorocirea de a muri supus acolo unde a fost suveran; funeralele sale trebuie să se facă de prinț.

CAPUL CELOR ZECE

Sîntem toți în învoire?

TOȚI *(afară de Loredano, răspund)*

Așa!

CAPUL CELOR ZECE

Pacea cerului fie cu el!

MARINA

Domnilor, iertaţi: aceasta e o batjocoră! Încetaţi de a vă juca cu trupul acestui bătrîn! nu e decît un moment de cînd era încă azilul unui suflet prin care imperul vostru a crescut în putere şi în glorie. Cu toate acestea, îl gonirăţi din palatul său cu o indiferinţă fără cuget. Acum, cînd el nu mai poate cunoaşte cinstile, — şi nici nu le-ar mai priimi de ar putea să le cunoască —, voi înşivă, domnilor, propuneţi a consacra o pompă vană şi netrebnică jertfei ce aţi călcat-o în picioare: nişte funerale de prinţ sînt pentru dumneavoastră o imputare, şi pe el nu-l mai cinstesc.

CAPUL CELOR ZECE

Doamna mea, noi nu ne întoarcem aşa de lesne hotărîrile noastre.

MARINA

O ştiu, în toate cîte se ating de chinuirile celor vii. Mă gîndeam cel puţin că cei morţi ar putea să vă scape, cu toate că sînt, fără îndoială, unii părăsiţi în puterea unor duhuri ale căror foncţii seamănă cu ale voastre de pe pămînt. Lăsaţi-mă fără viaţă, după cum mi-aţi fi părăsit rămăşiţa zilelor lui ce le-aţi scurtat cu atîta generozitate! Aceasta e ultima-mi datorie; va fi, poate, o tristă mîngîiere în a mea deznădejde. Durerea e superstiţioasă: ea îşi place cu morţii şi cu pregătirile mormîntului.

CAPUL CELOR ZECE

Stăruieşti domnia-ta a te încărca cu aceste funebre datorii?

MARINA

Negreşit, domnule! Cu toate că averea lui a fost toată consumată în slujba statului, eu însă îmi am încă zestrea, care va fi consacrată la funeralele lui şi la ale... *(Se opreşte cu mişcare.)*

CAPUL CELOR ZECE

Păstrează-ţi zestrea pentru copii!

MARINA

Aşa, fiindcă sînt orfani mulţumită domniei-voastre!

CAPUL CELOR ZECE

Noi nu putem a-ţi priimi cererea. Aceste rămăşiţe muritoare vor fi espuse cu toată pompa cuviincioasă şi scortate la mormînt de către noul doge, investat ca un simplu senator.

MARINA

Am auzit vorbind de acei ucigaşi ce îşi îngroapă jărtfele, niciodată însă nu încongiură cu atîta splendoare pe cei ucişi de dînşii. Am auzit vorbind de lacrămele văduvelor... Vai! mi-am vărsat şi eu însumi, mulţumită domniei-voastre! Am auzit vorbind de moştenitori în veşminte de doliu: domnia-voastră n-aţi mai lăsat nici unul mortului, şi vreţi să le jucaţi rola. Foarte bine, domnilor, împlinească-vi-se voia, precum într-o zi şi a cerului crez că se va împlini!

CAPUL CELOR ZECE

Ştii, doamna mea, cu cine vorbeşti şi primejdia vorbelor domniei-tale?

MARINA

Cunosc pe aceia cu care vorbesc mai bine decît domnia-ta însuşi... cunosc primejdia ca şi domnia-ta, şi poci asemenea a o brava. Mai vreţi şi alte funerale?

BARBARIGO

Nu căuta la vorbele-i fără socotinţă! nenorocirile îi sînt o scuză.

CAPUL CELOR ZECE

Le vom uita.

BARBARIGO *(către Loredano, ce scrie pe tăbliţe)*

Ce scrii aşa de serios pe tăbliţele domniei-tale?

LOREDANO *(arătînd trupul lui doge)*

Că mi-a plătit[1].

CAPUL CELOR ZECE

Ce-ți era dator?

LOREDANO

O datorie veche și dreaptă; o datorie a naturei și a mea.

(Cortina cade.)

Sfîrșitul Ambilor Foscari.

---

[1] „L'ha pagata". Faptă istorică. Vezi ***Istoria Venetiei*** de P. Daru, pag. 411, volum. 2 *(nota trad.)*.

FELICE ROMANI

NORMA

TRAGEDIE LIRICĂ

PERSONE

POLLION, proconsul al Romei în Gallii
OROVESO, cap al druizilor
NORMA, druidă, fie a lui Oroveso
ADALGISA, jună ministră la templul lui Irminsul
CLOTILDA, credincioasă a Normei
FLAVIE, amic al lui Pollion
Doi copii, fii ai Normei și ai lui Pollion
Druizi, barzi, eubagi, sacerdotese, războnici și soldați gali.

(Scena este în Gallii, în pădurea sacră și în templul lui Irminsul.)

Muzica de Vincenzo Bellini

ACTUL I

(Pădurea sacră a druzilor; în mijloc, stejarul lui Irminsul, la tulpina căruia vede-se piatra druidică drept altar. Dealuri în depărtare, semănate de păduri. E noapte; depărtate focuri licură din dumbrave.)

SCENA I

(În sunetul marșului religios defilă oștirea galilor, după dînsele procesia druizilor. În sfîrșit, Oroveso cu cei mai mari sacerdoți.)

OROVESO

Aideți pe deal, druizilor,
Aideți a pîndi cerul
Cînd discul își dezvăluie
Arginteu luna nouă;
Ș-a feței virginale
Surîderea primară
Trei ori vesteasc-o misticul
Sacerdotalul bronz.

DRUIZII

Cel sacru visc să secere
Veni-va Norma?

OROVESO

Norma!

DRUIZII

Cu aura-ți profetică,
Teribil Zeu, învaț-o,
O, Irminsul, însufl-o

C-urgie, ură Romei,
Cu ură să derapene
A pace, cobe rea.

OROVESO

Aşa: vorbind teribilă
Din aşti ştejari sălbatici,
Va curăţi Galliile
De acvile vrăjmaşe;
Ş-al scudului ei sunet
Ca uietul de tunet
În scaunul cezarilor
Tremînd va resbumba.

TOŢI

Răsări, lună, grăbeşte-te,
Că Norma e l-altar!

(Se depărtează toţi şi se pierd în pădure; de cînd în cînd se mai aud răsunînd glasuri. Ies în urmă de la o parte Flavie şi Pollion, îngrijiţi şi înfăşuraţi în togele lor.)

SCENA II

POLLION, FLAVIE

POLLION

Tot zgomotul pierit-a. A selbei urîcioase
E liberă intrarea.

FLAVIE

E moarte-n acea selbă,
Ţi-a spus-o însuşi Norma.

POLLION

Ah! Proferişi un nume
Ce inima-mi îngheaţă.

FLAVIE

Cum! ce zici tu? amanta!...
A fiilor tăi mumă!...

POLLION

Orice-mputare merit
Ce ai putea a-mi face, şi fie-oricît d-amară;
Ma flacăra primară
În inimă-mi e stinsă, ş-un zeu însuşi o stinse,
Un zeu al păcii mele vrăjmaş. Văz la picioare-mi
Deschis, profund abisul, şi-n el m-avînt de sine.

FLAVIE

Iubeşti oare pe alta?

POLLION

Vorbeşte mai în tine...
Aşa... pe Adalgisa...
S-o vezi... este surîsul d-amor şi de candoare,
E floare de blîndeţe. Ministră la ast templu
Acestui zeu de sînge; într-însul ţi se pare
Ca raza unei stele pe cerul turburat.

FLAVIE

Vei fi şi tu amat
Asemenea, amice?

POLLION

O crez.

FLAVIE

Şi de urgia
A Normei nu-ţi e teamă?

POLLION

Atroce,-ngrozitoare
De faţă-mi o aduce estrema-mi remuşcare...
Un vis...

FLAVIE

Ah, spune-l!

POLLION

Și-n remintare tremur. —
Eram l-altarul Vinerii
Cu Adalgisa-n Roma,
Încinsă-n bende candide
Și flori p-a ei cosițe.
Imenu-ntona cîntece,
Profumuri înălțate,
Simțirile furate
De desfătări d-amor.
Cînd între noi teribilă
Vine-a se pune-o umbră,
Și mantie druidică
Ca abur o-nfășoară;
P-altar jos plumbă fulgerul,
Un văl ziua coprinde,
Mut împregiur se-ntinde
Un sepolcral fior.
Și adorata vergine
Din ochii mei despare;
I-auz departe gemete
Cu-a fiilor plînsoare...
Și-n fund, în fundul templului
Un glas grozav răsună:
„Așa Norma-și răzbună
D-amantul trădător.“

(S-aude sunînd sacrul bronz.)

FLAVIE

Simți?... Spre-mplinirea ritului
Norma din templu pasă.

GLASURI DEPĂRTATE

E sus luna, druizilor,
Mergeți, profani, airea!

FLAVIE

Vin' să fugim... că poate-se
Surprinși a pătimi.

POLLION

Tramă conjure barbarii,
Ma eu voi preveni...
Mă protectă, mă defende
O putere și mai mare.
E a ei însăși cugetare,
E amor, flacăra sa.
Astui zeu ce îmi continde
Astă vergine-adorată
Arde-voi selba spurcată,
Empiu altar voi dărîma.

(Se depărtează cu repeziune.)

SCENA III

(Druizi în fund, sacerdotese, războinici, barzi, eubagi, sacrificatori, și în mijloc Oroveso.)

HOR GENERAL

Norma vine, și coama-i e încinsă
De verbenă misterelor sacrată;
În mîna ei ca luna-ncovoiată
Aureea coasă varsă splendori.
Ea provine, și iată steaua Romei
Uimită ascuns sub văl se abate:
A cerului cîmpii Irminsul străbate
Ca cometul cobe, spaimă, fiori.

SCENA IV

(Norma, în mijlocul ministrelor sale, cu părul răsfirat, cu fruntea încinsă de o coroană de verbenă și în mînă cu o secere de aur. Se așază pe piatra druidică și rotează ochii împregiur ca inspirată. Toți sînt în tăcere.)

NORMA

Învitătoare glasuri,
Glasuri de război e cine să nalțe
Lîngă altarul Zeului? E cine

Răspunsuri a dicta Normei veghiente
Ș-a grăbi a Romei arcană soarte?...
Ea nu depîndă de putere-umană.

OROVESO

Și pînă cînd ne-ai vrea
Împilați? Destul nu se pîngăriră
Selbele patrii, străbunele templuri
De acvile latine? A lui Brennu
Spadă nu poate să mai stea trîndavă.

TOȚI

Scoață-se odată!

NORMA

Și-nfrîntă cază,
Înfrîntă, da, de va pretinde vrunul
A o goli nainte. Nu sînt încă
Spre răzbunare-ne zilele maturi:
Decît sicambrele scure
Pilii romani cu mult mai tari sînt încă.

TOȚI

Și ce-ți anunță Zeul? ce sorți? spune!

NORMA

În cărțile arcane
Văz ale cerului: numele Romei
Superbe e scris în pagini de moarte...
Ea moare-odată; nu de la voi însă,
Ci din a sale vițîi;
Topindu-se moare. Așteptați ora,
Ora fatală ce-mplină decretul mare.
Pace vă intim... și sacru visc secer.

(Taie viscul, sacerdotesele îl culeg în coșuri de richită. Norma naintează și întinde brațele la cer. Luna splende în toată lucirea ei. Toate cad la pămînt.)

RUGĂCIUNE

NORMA *și ministre*

Castă divă, ce argintu-i
Aste sacre,-antice plante,
Spre noi fața ta întoarce
Fără nor și fără văl!
Inimi stîmpără aprinse,
Stîmpără zel audace,
Varsă pe pămînt a pace
Ce-a domni tu faci în cer!

TOȚI

Spre noi fața ta întoarce
Fără nor și fără văl!

NORMA

Ritul e sfîrșit; din selba
Sacră ias' orice profan.
Cînd Zeul cruntat în ură
Va cere sînge roman,
Din acest druidic templu
Al meu glas greu va tuna.

TOȚI

Tune, și nici unul scape
Din acest popol spurcat;
Și proconsulu-ntîi cază
D-ale noastre lovituri.

NORMA

Va cădea... de a mea mînă...
(Ma nu poci a-l pedepsi;
Bellul meu, mai vino iară
Cu întîia ta credință,
Și cu lumea-ntreagă-n luptă
Ști-voi a te apăra!
Bellul meu, mai vino iară
Cu senina ta privire,
Și-n sînu-ți și cer, și viață,
Și patrie voi avea.)

HOR

Ești tîrzie, ești tîrzie
Zi a răzbunării noastre;
Te grăbește-nsă-n mînie,
Zeu ce Tibrul condamnă.

(Norma iese și toți o urmează în orînduială.)

SCENA V

ADALGISA *(singură)*

Sacra selbă e deșartă,
S-a-mplinit ritul. În sfîrșit putea-voi
Suspina-ntr-ascuns ici ce-ntîia dată
Cel roman fatal îmi ieși nainte
Și de templu, de Zeu mă dezbină...
Ultima-ncai fie! — Vană dorință!
O neînvinsă forță
Ici mă tîraște... și cu blînda-i față
Inima-mi se paște... ș-al lui glas dulce
Tot mi-l repetă aura ce-adie.

(Aleargă și cade în genuchi la piatra lui Irminsul.)

Scapă-mă, o, dive! Ah, sînt pierdută!

SCENA VI

POLLION, FLAVIE și zisa

POLLION

Iat-o, mă lasă, — du-te,
Cuvînt nu voi!

(Flavie se duce.)

ADALGISA *(speriată văzîndu-l)*

Oh! Pollion!

POLLION

Ce văz eu?
Plîngeai tu?

ADALGISA

Mă rugam. — Ah, te departă!
Rugar mă lasă!

POLLION

Un zeu tu rogi atroce,
Crud, protivnic l-a ta, l-a mea dorință,
O, dulcea mea! Zeul
Ce ai să chemi e-amor.

ADALGISA

Amor! vai! lasă...
Să nu te mai auz!

(Se depărtează de el.)

POLLION

Ce fugi? și unde
Vei fugi să nu te-ajung eu?

ADALGISA

La templu,
La sacre altare cărora jurat-am.

POLLION

Altare!... ș-amorul nostru?

ADALGISA

Uitatu-l-am.

POLLION

Du-te, crudo, ș-al meu sînge
Dă-l în zestre l-ast crunt Zeu,
Verse-se tot, ah, tot varsă-l,
Ma să te las nu poci eu!
Tu la Zeu ești închinată,
Însă inima-ți e-a mea.
Ah! nu știi tu ce mă costă
De tine-a mă lepăda!

ADALGISA

Şi tu iară nu ştii, vai!
Cît mă costă dureroasă!
La altar ce ultragiai
Mergeam candidă, voioasă...
Cugetul mi se nălţa
Şi în cer Zeu-ntîmpina...
Ş-acum relei şi sperjurei
Cer şi Zeu mi s-au ascuns.

POLLION

Cer mai pur şi zei mai buni
Eu în Roma îţi prepar.

ADALGISA

Ce? porneşti?

POLLION

În ziori de noapte...

ADALGISA

Porneşti! şi eu?...

POLLION

Vii cu mine.
Amorul ţi-ntrece legea...
Cede lui, ah! cede mie!

ADALGISA

Ah! taci, lasă...

POLLION

Nu voi tace
Pînă cînd nu mă vei crede.

AMBII

POLLION

Vino-n Roma, vino, scumpă...
Viaţă, bucurii e-amorul,
Să-mbătăm a noastre inimi
Cît mai mult de desfătare.
În inimă-ţi n-auzi glasul
Ce-ţi promite etern bine?
Crede-mi dulcile cuvinte,
Soţ mă strînge l-al tău sîn!

ADALGISA

(O, cer! l-ascult vorbind asfel...
Peste tot ş-oricînd în templu...
Cu-acei ochi şi cu-aceeaşi faţă
Pîn' l-altar îl văz nainte...
El triumfă d-al meu plîns,
Cu-al meu dor e vingător...
Scapă-mă d-ast dulce fermec,
Sau mă iartă cel puţin!)

POLLION

Adalgisa!

ADALGISA

Ah! a ta milă
Scape-mă d-un dor mai mare!

POLLION

Adalgisa! mă laşi oare?...

ADALGISA

Eu nu poci! — viu după tine.

POLLION

Aci... mîine l-astă oră
Vei veni?

ADALGISA

Îţi dau cuvîntul.

POLLION

Jură!

ADALGISA

Jur!

POLLION

Ah, fericire!
Nu uita...

ADALGISA

Ah! nu uit, scumpe...

AMBII

ADALGISA

L-al meu Zeu voi fi sperjură;
Sînt însă, voi fi a ta.

POLLION

Amoru-ţi mă rassigură,
Ş-al tău Zeu ştiu a sfida.

SCENA VII

(Locuinţa Normei)

NORMA şi CLOTILDA

(Duc de mînă doi copii mici)

NORMA

Ia-i, du-te, ascunde-i! Ca niciodată
Trem să-i iau în braţe!

CLOTILDA

Şi care stranii
Fiori te turbă să-ţi lepezi copiii?

NORMA

Nu ştiu... Simţiri diverse
Sufletul mi-l sparg. Dragoste şi ură
Cerc totdodată... şi sufer văzîndu-i,

Şi de nu-i văz iar sufer. Simţ împreună
Ca niciodată ş-un dor, ş-o plăcere
Că le sînt mumă.

CLOTILDA

Şi eşti...

NORMA

N-aş mai fi fost-o!

CLOTILDA

Ce crudă luptă!...

NORMA

Ah, n-ai idee,
A mea Clotildă!... Rechemat la Tiber
E Pollion.

CLOTILDA

Şi nu te ia?

NORMA

Îmi tace
Cugetul. — Vai! De va cerca să fugă
Şi să mă lase?... d-o putea să-mi uite
Aşti copilaşi!...

CLOTILDA

Şi ai crede?

NORMA

Mă cutremur,
E prea chinuitoare
Chiar îndoiala! — Nu ştiu cine vine.
Ia-i, — du-te!

(Clotilda se duce cu copiii. Norma îi îmbrăţişază.)

SCENA VIII

ADALGISA și NORMA

NORMA

Adalgiso!

ADALGISA *(de departe)*

(Suflet, constanță!)

NORMA

Vino, copiliță,
Vino! — De ce tremuri? — Un secret mare
Auzii c-ai vrea să-mi descoperi.

ADALGISA

Așa! Ma, de! te spoaie
De cerească străşnicie ce splende
În ochii tăi... dă-mi curagiul prin care
Inima mea toată să ți-o descoper.
(Îngenuchie, Norma o ardică.)

NORMA

Îmbrați-mă! Spune, — ce ai?

ADALGISA *(după un moment de sfială)*

... Amorul...
Nu te aspri... Mult m-am luptat cu sine-mi
A-l înneca, ș-orice sforță mi-o-nvinse...
Orice remușcare. — Ah! nu știi încă
Ce jurămînt făcui!... să fug din templu...
Să trădau altarul cui sînt legată,
Să părăsesc patria!

NORMA

Ah! svînturato!
A dimineței tale
Ți-e turburat seninul... Cum? și unde
Ți s-aprinse ast foc?

ADALGISA

Dintr-o privire,
Dintr-un singur suspin, în sacra selbă
L-altar jos unde eu rugam Zeul;
Tremai... pe a mea buză
Mi se opri ruga: și assorbită
În drăgălașa-i față un cer altru
Crezui că întîmpin, un alt cer într-însul.

NORMA

(O, suvenire! însămi
Asfel fui răpită privind în fața-i.)

ADALGISA

Ma tu nu mă asculți?

NORMA

Te-ascult... urmează!

ADALGISA

La templu p-ascuns singură
Îl așteptam adesea,
Și tot mai vie flacăra-mi
Creștea, mai arzătoare.

NORMA

(Eu însămi, și eu
Arsei așa. Încîntul ei fu ș-al meu.)

ADALGISA

„Vino,-mi zicea el, — lasă
Să-ți caz jos la picioare
Și aura-ți să răsuflu
A dulcelor suspinuri;
A părului inele
Dă-mi voie-a săruta.“

NORMA

(Ah! scumpe vorbe!
Mi le spunea tot asfel
Ş-aşa-mi afla calea inimii mele!)

ADALGISA

Dulci ca arpa armonică
Mi-erau vorbele sale,
Vedeam în ochii-i soarele
Mai dulce surîzîndu-mi.
Eu fui şi sînt pierdută;
Îmi trebuie iertarea-ţi:
Mă sprijină, mă-nvaţă,
Mă apără, mă ceartă!
Mă mîntuie de mine,
De chiar inima mea!

NORMA

Ah, nu mai plînge!
N-ai aflat inimă scumpă la milă,
Ş-etern nod încă l-altar nu te leagă.

AMBE

NORMA

Mă-mbraţă, ah! fă-ţi inimă:
Te plîng, şi-ţi dau iertare,
Îţi rump eu legămintele,
Te liber de-nchinare.
Cu scumpu-objet unită,
Ferice vei trăi.

ADALGISA

Mai spune-mi, spune-mi, cerule,
Aşa de dulci cuvinte!
Prin tine chinuirile,
Prin tine mi s-alină.
De nu e-amorul vină,
Tu viaţa mi-o dideşi.

NORMA

Ma spune-mi... oare junele
Ce nume-ntre noi are?

ADALGISA

Nu e născut în Gallia...
Roma i-e patria...

NORMA

Roma!
Şi e? urmează...

SCENA IX

POLLION şi cele zise

ADALGISA

Vezi-l!

NORMA

El! Pollion!...

ADALGISA

Ce iră?

NORMA

Acesta ziseşi? asta?
Bine-auzii?

ADALGISA

Ah, el!

POLLION *(apropiindu-se de Adalgisa)*

Ah! ce făcuşi, copilă?

ADALGISA

Eu?...

NORMA *(lui Pollion)*

Tremuri? pentru cine?
(Cîteva momente de tăcere. Pollion turburat, Adalgisa tremurînd și Norma fierbînd.)
Oh! Nu tremura, perfide,
Nu, nu trema de dînsa...
Ea nu ți-a știut faptele,
O, făcător de rele!...
Ție să tremi, feloane...
Pentru copii!... și mine...

ADALGISA

Ce-auz, o, Pollione?
Taci! trage-te!... vai mie!
(Își acopere fața cu mîinile: Norma o apucă de braț și o constrînge a privi pe Pollion, care o urmează.)

a 3.[1]

NORMA

O! ce-amăgire groaznică!
Ce crudă viclenie!
A astui om cunoaștere
Ți-a întrecut și moartea.
Izvor d-eterne lacrăme
Vicleanul îți deschise...
Ș-a vieței dimineață
Grozav ți-o învăli.

ADALGISA

Oh! ce grozav cuvintele-ți
Misterul mi-l arată!
S-auz, inima-mi tremură,
Să caut adevărul...
Îmi simț nenorocirile,
Vai mie! le simț toate...
Sînt fără margini, daca
Acest fel m-amăgi.

---

[1] Abreviere (și în textul italian) pentru „toți trei“ *(n. ed.)*.

POLLION

Norma! ține-ți mustrările
Pe seamă-mi d-altădată!
De! lasă biata vergine
Puțin să mai răsufle...
Rușinea-ne ascunde-o
Acestui curat suflet...
Judice singur cerul
Cine mai mult greși.

NORMA

Perfide!

POLLION *(vrînd a se depărta)*

Destul!

NORMA

Stăi locului!
Și crezi să scapi de mine?

POLLION

Vorbim apoi.

NORMA

Vicleanule,
Citesc în cugetarea-ți!
Ma spune-mi, ai speranță
Pe cît îmi ai baldanță?
Ea nu e-ntr-a mea mînă?
Nu e-n puterea mea?...

POLLION

O, cer!... și ca o fiară
Cu ea...

NORMA

Cu... toți, cu... mine.

POLLION

N' ei face-o!

NORMA

Felon! și creder-ai
A mă opri?

POLLION

Cutez-o.
(Răpește pe Adalgisa.)
Vino!

ADALGISA *(trăgîndu-se)*

Fugi, lasă-mă...
Tu ești al Normei mire!

POLLION

Ce-am fost eu, am uitat-o...
Amantu-ți sînt acum.
Mi-e soart' a te iubi...
Mi-e scris a o fugi.

NORMA *(înnecîndu-și furia)*

Hei, bine: fă-o... du-te!
(Către Adalgisa.)
Cu el!

ADALGISA

Mai bine mor.

a 3.[1]

NORMA *(precurmînd)*

Du-te, lasă-mă, sperjure,
Uită fii, promise,-onoare!
Blestemat d-a mea furoare

---

[1] Vezi mai sus, nota de la p. 452 *(n. ed.)*.

Nu ai parte d-ast amor.
Peste unde, peste vînturi
Te ajung furiile mele;
Răzbunarea-mi zi și noapte
Împregiuru-ți va tuna.

POLLION

Tremură, ș-eterne chinuri
Las' să-mi ure-a ta furoare!
Ast amor ce mă conduce
Decît noi e mult mai mare...
Nu e zeu să-nvente rele
Mai fierbinți de ale mele...
N-aș mai fi apucat ziua
Cînd ieșiși naintea mea!

ADALGISA *(rugătoare către Norma)*

Ah! să n-apuc a-ți mai face
O durere-așa de mare...
Fie-ntre viclean și mine
Munți și mări îngrozitoare...
Ști-voi, ști-voi să-nghiț chinuri,
Să-nnec noduri de suspinuri.
Voi muri să poci pe crudul
Ție, fiilor a-l da.

(Sună sacrele bronzuri ale templului. Norma e chemată la rituri: împinge pe Pollion și-i arată să iasă. Pollion se depărtează pe furiș.)

(Cade sipariul.)

ACTUL II

SCENA I

(Înnăuntrul locuinței Normei. De o parte un pat roman coperit cu piele de urs. Fiii Normei sînt adormiți.)

NORMA

(cu o lampă și un pumnal în mînă, șade și pune lampa pe o masă; e palidă, turburată etc.)

Dorm amîndoi, dorm... Nu vor vedea mîna
Care-i izbește. — O, inimă, nainte!
Nu pot trăi... Aci moartea, și-n Roma
Batjocuri avea-vor. Și mai rea moarte!
Sclavi unei vitrige! — Ah, niciodată!

(Se scoală.)

Moară, sì! — N-am putere
A m-apropia: un ger mă coprinde
Și părul mi se-nfioară. — Îmi ucid fiii!...
Copilașii mei!... concepuți în sînu-mi,
Hrăniți din sînu-mi... Fosta-mi bucurie...
Și-n remușcarea cugetului însuși,
Rază de speranță... -n surîsul căror
Credeam că văz a cerului iertare!...
Eu, eu să-i înjunghii?!... Care l'e vina?

(Tăcere.)

Lui Pollion sînt fii:
Iată-le crima: sînt morți pentru mine;
Moară și lui: și aibă-și remușcarea,

Aib-o, crudul, și-n brațele amantei,
Și chipu-i fie fără asemănare!
Să izbim...

(Pasă către pat: ardică pumnalul; dă un țipăt spăimîntată: copiii se deșteaptă.)

A, nu!... sînt fiii!... ai mei fii!

(Îi îmbrață și plînge.)

Clotildo!

SCENA II

CLOTILDA și zisa

NORMA

Aleargă... zboară...
P-Adalgisa ad-o-mi!

CLOTILDA

Ea p-aci tot îmblă
Singuratică, se roagă și plînge.

NORMA

Du-te — să-mi dreg culpa, și mor la urmă!

(Clotilda iese.)

SCENA III

ADALGISA și NORMA

ADALGISA

Mă chemi, o Normă!... Ce tristă pălire
Ți-acopere fața?

NORMA

Pălirea morții!
Toată rușinea-mi ți-o descoper. Dineaori
Cădeai nainte-mi... ș-acum eu nainte-ți
Caz, și copilașii — le cunoști părinții —
În brațele tale-i pui.

ADALGISA

O, svînturații,
O, nenorociți copii!

NORMA

Așa, ah! plînge-i...
De ai ști... ma infernalul secret fie-ți
Ascuns. — Te rog numai, ș-auzi-mi ruga
Și împlinește-o, de merită milă
Doru-mi d-acuma și dorul ce-aștept încă!

ADALGISA

Toate, toate-ți promit.

NORMA

Jură!

ADALGISA

Juru-o.

NORMA

Ascultă: ast-aură
Pîngărită d-a mea ființă s-o curăț
Am hotărît. Nu poci tîrî cu mine
P-aști neferici... îi affid ție.

ADALGISA

I-affizi mie? O, cer!

NORMA

În tabăra romană
Du-i la acela... al cărui nume... vai mie!

ADALGISA

Ah! ce mai ceri?

NORMA

Soț fie-ți
Mai puțin crud — îl iert, și mor în pace!

ADALGISA

Soț!... ah! numai...

NORMA

Pe fiii săi te jur.
De! cu tine, ia-i cu tine...
Apără-i și îi subține...
Nu îți cer onori și fași
P-a fiilor tăi privință.
Te rog numai să nu-i lași
Sclavi, abbieți, în părăsință...
Ți-e destul că pentru tine
Mă trădă și mă jărtfi!

ADALGISA

Normă! a ! Normă, iar prin mine
Vei fi mumă și amată.
Ține-ți fiii! Niciodată
Nu m-oi despărți de tine!

NORMA

Tu jurași...

ADALGISA

Sì, sînt jurată,
Ma pe singurul tău bine.
Pas la cîmp, și la ingratul
I-arăt toatele-ți lamente;
Mila ce mi-ai deșteptat-o
Va vorbi sublime-accente...
Speră, speră... - amor, natură
Vei vedea redeșteptate...
Inima lui m-asigură...
Norma iar îmi va domni.

NORMA

Eu să-l rog?... Ah, niciodată!
Nu voi să te-auz. — Pornește!

AMBE

ADALGISA

La genuchi, o, Norma, cată
Aști prunci fără răutate!
Pentru ei inima-ți bată
De n-ai milă pentru tine!

NORMA

Ah! de ce a mea constanță
Cerci s-o-nmoi cu pietate?
Lîngă moarte nici speranță
Nu rămase pentru mine

ADALGISA

Cede... de! cede!

NORMA

Ah, lasă-mă!
El te-amă.

ADALGISA

Se repinte.

NORMA

Și tu?...

ADALGISA

L-amai... ast-inimă
Prietinia simte.

NORMA

Copilă!... și ai vrea?

ADALGISA

Driturile a-ți reda,
Sau jur la oameni, cerului
Cu tine-a mă ascunde.

NORMA

Ai vins... învins... îmbrață-mă!
Mai aflu o amică.

AMBE

Sì, pînă-n ora-estremă
Avea-mă-vei consoață:
Spre adăpostul nostru
Destul de mare-e lumea;
Cu tine-n contra soartei
Voi pune fermă frunte,
Pe cît bătîndu-mi inima
Pe inima-ți simți-voi.

(Ies.)

SCENA IV

(Loc singuratic lîngă dumbrava druizilor, încongiurat de ripe și de peșteri. În fund, un lac peste care trece o punte de piatră.)

RĂZBOINICI GALI

HOR

I

Nu porni?

II

În cîmp e încă,
Toate-o spun: cînteci grozave,
Al armelor sunet, zgomot
Și de steaguri vîntularea.

TOȚI

S-așteptăm! Micele piedeci
Nu ne turbe, nu ne ție;
Să fim gata în tăcere
Spre-mplinirea marei fapte!

SCENA V

OROVESO și zișii

OROVESO

Credeam a veni, războinici.
Să v-anunț o mai bună avvenire.
Generoasa-vă ardoare,
Ura ce în sîn vă fierbe
Credeam să le ajut; ma n-o vru Zeul.

HOR

Cum? și ale noastre selbe
Urîciosul proconsul nu le lasă?
Nu se-ntoarnă la Tiber?

OROVESO

Mai crunt latin războinic
Lui Pollion succede, ș-alte nouă
Puternici legioane
Rentărește cîmpul ce prinși ne ține.

HOR

Și Norm-o știe? La pace
Tot ne mai invită?

OROVESO

Îndarn cercat-am
A Normei minte; pare-se că Zeul
Nu-i mai vorbește, și-ntreg universul
Ea l-ar uita.

HOR

Și ce să facem?

OROVESO

Soartei
A-nclina fruntea, a ne desface
Ș-a nu lăsa prepus d-al nostru cuget.

HOR

Ș-a ne tot preface?

OROVESO

Amară lege!
L-al Tibrului jug nevrednic
Și eu trem; ah! doresc arme:
Ma cerul se-mprotivește
Și ne-nvaț-a suferi.
Să-nnecăm necazul nostru
Încît Roma stins să-l crează,
Ș-apoi deșteptat odată
Mai grozav va esbucni.

HOR

Fie, dar, să ne prefacem,
Ma-n sîn colcăie furoarea.
Vai de Roma cînd altarul
Armelor semnal va da!

(Ies.)

SCENA VI

(Templul lui Irminsul — altar de o parte.)

NORMA și apoi CLOTILDA

NORMA

Se va-nturna el... Sì, în Adalgisa
Mi-am pus credința. Căit el veni-va,
Rugător, amoros. Ah! la ast cuget
Despare norul negru
Ce-mi strivea fruntea; soarele-mi surîde
Ca-n primu-amor, în fericele-i zile.

(Iese Clotilda.)

Clotildo!

CLOTILDA

O, Normă!... ai curagiu!

NORMA

Ce este?

CLOTILDA

O, vai!

NORMA

Vorbește!

CLOTILDA

Surda
Vorbi, plînse-Adalgisa.

NORMA

Și eu oare
Trebuia s-o crez? Ea pîndea să scape
Dn mînă-mi și bellă d-a sa durere
Să-mi iasă nainte-i.

CLOTILDA

Acum e-n templu.
Tristă, duioasă, roagă
A-și face închinarea.

NORMA

Și el?

CLOTILDA

El jură
Încă-a o răpi din altarul sacru.

NORMA

Mult se-ntinde, felonul!
Răzbunarea-mi l-ajunge, — și torente
De sînge curge-vor... de roman sînge.
(Se duce la altar și bate de trei ori scudul lui Irminsul.)

HOR *(dinnăuntru)*

Bronzul Zeului sună!

CLOTILDA

O, cer! ce cugeți?

SCENA VII

(Aleargă din toate părțile Oroveso, druizii, barzii, ministrele. Puțin cîte puțin templul se umple de armați. Norma se suie pe altar.)

OROVESO

Normă! ce fu? Izbitul
Scud al lui Irminsul care decrete
Intimă terrei?

NORMA

Război,
Stingeri, pieiri!

OROVESO

Și mai nainte pace
Ni se-mpunea prin limbă-ți!

NORMA

Ș-acum iră,
Arme, furoare, moarte.
Cîntec războiului altați, războinici!

IMN RĂZBOINIC

I

Război, război! Galicele selbe
Produc războinici cîți au stejari.
Ca peste turme flămînde fiare
Căzînd cădea-vor peste romani.

II

Sînge, sînge, galicele scure
Sînt înmuiate pînă-n mîner;
Peste spurcatele unde Ligerii
Golgăie groaznic funebru son.

III

Pieiri, pieiri, stingeri, răzbunare
Încep, şi grabnic se împlinesc.
Ca secerate, culcate spice
Sînt ale Romei legioni căzute.
Aripi trunchiate, ghearele smulse,
Iată-i bătută acvila jos.
Că vine Zeu-n rază de soare
Triumful fiilor a privi.

OROVESO

Nici ritul împlini, Normă,
Nici ne-arăţi victima.

NORMA

Ea va fi gata.
Niciodată tremînd altarul
N-avu lipsă de jertfe. — Ma ce streapăd!

SCENA VIII

CLOTILDA (grabnică) şi *zişii*

CLOTILDA

Călcat ne este templul,
Un roman străbătu: şi-n sacru clostru
Închinatelor vergini el se prinse.

TOŢI

Un roman?

NORMA

(Auz bine?
O! d-ar fi el!)

TOŢI

Iată, l-aduc!

NORMA

(E dînsul!)

SCENA IX

POLLION (între soldaţi) şi *zişii*

OROVESO

E Pollion!

NORMA

(Sînt răzbunat-acuma!)

OROVESO

Sacrilege vrăjmaş, cine te-mpinse
A călca aceste grozave praguri,
Ira-a sfida lui Irminsul?

POLLION

Izbeşte,
Şi nu mă întreba!

NORMA *(arătîndu-se)*

Eu, eu izbi-voi.
Depărtaţi-vă!

POLLION

Ce văz?
Norma!

NORMA

Sì, Norma.

TOŢI

'Mpumnă fierul sacru,
Răzbună templul şi Zeul!

NORMA *(ia pumnalul din mîna lui Oroveso)*

Da! să izbim... Ah! *(Se opreşte.)*

TOŢI

Tu tremi?

NORMA

(Ah, nu poci eu!)

OROVESO

Ce să fie? ce te ține?

NORMA

(Poci simți milă!)

HOR

Izbește!

NORMA

Am trebuință
Să-l întreb... să aflu cine să fie
Amăgita sau complicea ministră
Ce-n fărdelege pe profan împinse.
Puțin vă trageți!

OROVESO *și hor*

(Ce-are de gînd?)

POLLION

(Tremur!)

(Oroveso și horul se retrag. Templul rămîne gol.)

SCENA X

NORMA și POLLION

NORMA

În sfîrșit, îmi ești în mînă:
Nimeni poate să te scape, —
Eu o poci!

POLLION

Tu nu se cade!

NORMA

O voiesc.

POLLION

Cum?

NORMA

Mă ascultă:
P-al tău Zeu, pe fiii tăi...
Jură că d-acum nainte...
Vei fugi de Adalgisa...
Din altar nu o vei smulge...
Și îți iert apoi viața...
Și mai mult să nu te văz!
Jură!

POLLION

Nu: nu sînt codard!

NORMA

Jură, jură!

POLLION

Mai bine mor.

NORMA

Nu știi tu c-a mea furoare
P-a ta-ntrece?

POLLION

Cază,-aștept!

NORMA

Nu știi tu că fierul asta
În fiii tăi...

POLLION

Cer! ce-auz?

NORMA

Și, asupră-le-alțai vîrful...
Vezi... o! vezi... unde-am ajuns!...
Nu izbii, ma-ndat-acuma
Sînt în stare-a săvîrși.
Un minut... și că sînt mumă
Poci de tot a mă uita.

POLLION

Ah! în sînul meu, o, crudă,
Plîntă fierul, şi nu sta!
Ado-l mie!

NORMA

Ţie!

POLLION

Jărtfă
Să caz singur!

NORMA

Singur!... Toţi
Romanii cu sute, sute
Junghie-se şi cază stinşi...
Adalgisa...

POLLION

Vai!

NORMA

Sperjură
La-nchinarea-i...

POLLION

Bine, crudo?

NORMA

Adalgisa jărtfă fie,
În flacăre va pieri!

POLLION

Oh! îmi smulge a mea viaţă,
Ma de ea, de ea aibi milă!

AMBII

NORMA

Mi te rogi acum, sperjure:
Te izbesc în pieptul ei!
A! mă-ngraş în ochii tăi

D-al tău dor şi d-a ei moarte!
Voi să te-aduc — ş-o poci bine —
Neferice ca pe mine.

POLLION

Ah! îţi plîng, caz la picioare...
Fii cu spaima mea-mpăcată,
Sparge-n mine-a ta furoare
Şi las-o nevinovată!
Destul ţi-e spre răzbunare
Să mă vezi nainte-ţi mort.
Dă-mi al fier, dă-mi-l!

NORMA

Scoală,
Fugi!

POLLION

Fierul, fierul!

NORMA

Hei colo! ministri,
Sacerdoţi, alergaţi!

SCENA ULTIMĂ

OROVESO, DRUIZII, BARZII şi RĂZBOINICII (se întorn)

NORMA

Mîniei voastre
Nouă jărtfă descoper. — O sperjură
Sacerdoteasă îmi călcă-nchinarea,
Îmi trădă patria şi huli Zeul.

TOŢI

O! crimă! O! furoare! să ni se spuie!

NORMA

Sì, preparaţi rugul!

POLLION

O! pietate
Iar te rog, Normo!

TOȚI

Numele!

NORMA

(Eu, reaua,
P-o nevinovată s-arunc greșala-mi?)

TOȚI

Spune, cine e?

POLLION

Ah, n-o spune!

NORMA

... Eu sînt.

OROVESCO

Tu! Norma!

NORMA

Eu însămi. Înălțați rugul!

HOR

(Îngheț de groază!)

POLLION

(Inima-mi fuge!)

TOȚI

Tu, călcătoare?

POLLION

Nu, să nu o credeți!

NORMA

Norma nu minte!

OROVESO

O, a mea rușine!

TOȚI

NORMA

Pierduși un suflet, nu știi pe cine:
Ast ceas de groază-ți va dovedi.
De mine surda vruși a fugi,
Crude romane, tu ești cu mine.
Un Zeu mai tare-ți, o mare soarte
Uniți și-n viață ne vor, și-n moarte,
Ș-însuși pe rugul care mă-nghite,
Și-n pămînt încă voi fi cu tine.

POLLION

Ah! tîrziu foarte te-am cunoscut...
Mare femeie! eu te-am pierdut!...
Cu remușcarea-mi renaște-amorul
Și mai fierbinte, și mai cu dor.
Să mor cu tine, să mă sfîrșesc:
Să-ți spui la moarte că te iubesc!
Dar murind și tu, uită-mi greșala.
Iartă-mă, iartă, ș-apoi să mor!

OROVESO *și hor*

Vino-ți în sine, ne rassigură,
Cărunt părinte-n lacrămi te jură:
Zi că delirii, că nu spui dreptul,
C-aiurii vorbe gura-ți rosti.
Zeul te-aude; și daca tace,
Dac-al său tunet doarme în pace,
E semn acesta, semn că nu poate
Fărădelegea a pedepsi.

OROVESO

Normă!... ah, Normă! desculpă-te...
Abia ne-asculți?... tăcere?

NORMA *(cu un țipăt, turburată)*

Cer! fiii mei?

POLLION

Ah! mizerii!

NORMA *(către Pollion)*

Fiii noștri?

POLLION

O, durere!

HOR

Norma, ești rea?

NORMA *(desperată)*

Sì, ree,
Peste umană-idee.

OROVESO *și hor*

Empia!

NORMA

Auzi-mă!

OROVESO

Trage-te!

NORMA

Ascultă!

OROVESO

Vai! chinul meu!

NORMA *(încet lui Oroveso)*

Sînt mumă.

OROVESO

Mumă!!!

NORMA

Alină-te,
Clotildii-am dat copiii...
Adună-i... de la barbari
Scapă-i cu ea-mpreună...

Numai... numai... fugi, lasă-mă!

NORMA *(îngenuchie)*

Ah, tată, încă-o rugă!
De! nu-i lăsa-a fi victime
La-orbirea mea fatală,
Ș-a vîrstă virginală
Din floare n-o trunchia!
Nu crede că vro grație
Mai e a iertăciune!
Dar plin d-amărăciune
Viață de dor va sta.
Că sînge îți sînt cugetă,
De ei nu te-ndura...
Tu plîngi, o, taică!

OROVESO

Inima-mi plînge.

NORMA

Plîngi și mă iartă!

OROVESO

Dragostea-nvinge.

NORMA

Ah, sînt iertată! Plînsu-ți o zice.

POLLION și NORMA

N-am ce mai cere. — Eu sînt ferice.
Pe rug voioasă
voios[1] } mă voi nălța.

OROVESO

Ah! să mă mîngîi n-oi mai putea!

---

[1] Ca și în originalul italian *(Content$\overset{o}{a}$)*, cu acord în gen, după cele două personaje care cîntă împreună *(n. ed.)*.

HOR

Plînge!... roagă!... ce mai speră?
Ici nu-ncape rugăciune.
De pe cap să-i ia cununa:
Puie-i vălul sepolcral!

(Druizii coperă cu un văl negru pe Norma.)

Aidi la rug, ș-a ta pedeapsă
Spele-altarul, spele templul!
Blestem la ultima-ți oară!
După moarte tot blestem!

OROVESO

Du-te, neferice!

NORMA *(pornind)*

Tată... adio!

POLLION

Rugul tău, Normo, e și al meu!

TUSTREI

NORMA și POLLION

Mai curat, mai sfînt începe
Sus pe rug eternu-amor.

OROVESO

În sfîrșit, curgeți, o, lacrămi!
Fie-iertat la născător!

Sfîrșit

VOLTAIRE

BRUTUS

TRAGEDIE ÎN CINCI ACTE

PERSONAGE

IUNIU BRUTU } consoli
VALERIU PUBLICOLA }
TITU, fiul lui Brutu
TULLIA, fia lui Tarquiniu
ALGINA, confidentă a Tulliei
ARONS, sol al lui Porsenna
MESSALA, amic al lui Titu
PROCULU, tribun militar
ALBIN, confident al lui Arons
Senatori
Lictori

(Scena se petrece în Roma.)

PRIMUL ACT

SCENA I

(Teatrul reprezentă o parte a casei consolilor pe muntele Tarpeian; templul Capitolului se vede în fund, Senatorii sînt adunați între templu și casă, înaintea altarului lui Marte. Brutu și Valeriu Publicola, da consoli, prezidă în această adunanță. Senatorii stau în demicerc. Lictorii cu fascele lor stau în dosul senatorilor.)

BRUTU, VALERIU PUBLICOLA, senatorii

BRUTU

Romani, ce nu cunoașteți alți domni decît pe zei,
Virtuțile lui Numa și patriele legi,
Voi, destructori de tirani! În fine inemicul
Începe-a ne cunoaște. Acel toscan, superbul
Fugarului Tarquiniu teribil ajutor,
Porsenna îngîmfatul ce ne vorbea de sus,
Acel tiran protector unui tiran ca dînsul,
Ce cu oștirea-i cruntă acopere Tiberul,
Respectă azi senatul și liberul popor.
Azi înaintea voastră ș-a-nfrînt trufia sa
Și cere ca să tracte prin solul ce trimite.
Arons din parte-i vine a cere audiență
La senatorii Romei; așteaptă cu respect
În templul Capitoliu. — Stă dar acum la voi
D-a-i refuza intrarea sau d-a i se permite.

VALERIU PUBLICOLA

Orice-ar veni să zică şi orice ne aşteaptă,
Să nu-l ascultăm; meargă pe urmă-şi înapoi
Şi ducă-se cu norii l-al său despot şi domn;
Aceasta mi-e părerea. Mai mult nu tractă Roma
Altfel cu inemicii, decît daca-i învinge.
Al tău fiu, ce e dreptul, da brav răzbunător,
P-al Etruriei tiran de două ori l-a-mpins.
Cunosc cîte avurăm prin braţul lui eroic
Şi ştiu că salvă Roma urmînd al tău exemplu.
Ci mai avem de luptă, căci Roma-n cîmpii săi
Îşi vede inemicii ce-au pus-o la mijloc.
Asculte-ntîi Tarquiniu senatul ş-al lui ordin:
A noastre legi l-exilă. Să iasă dar din staturi
Şi cureţe-ne locul d-aspectu-i criminal;
Apoi şi a lui rugă putea-vom asculta.
Ce vă uimi atîta ast nume de solie?
Tarquiniu nu ne-nvinse; ş-acum cu amăgirea
Să cearcă a străbate. — Cînd regii trimit soli,
Se ştie al lor cuget: ei vin da inemici.
Sub titlu onorabil şi plini, îmflaţi d-orgoliu
Sau de îndemînare vin or ca să insulte,
Or să trădea-n repaos privelegiaţi spioni.
Să nu asculţi, o, Romă, limbagiu amăgitor!
Tu n-ai învăţat arte, subtilităţi infame,
Ci lupta-ţi căzu-n parte şi ştii num' a combate;
Confundă-ţi inemicii de gloria-ţi uimiţi
Şi cazi, or stinge regii; şi iacă-mi-ţi tractat!

BRUTU

A Romei libertate pe cît îmi e de scumpă
O ştie Roma-ntreagă; ci, plin d-acelaş spirit,
Părerea mea e alta. În ast ambasador
Ce vine ca să tracte în nume de sovrani
Eu văz întîiul pas şi semne de omagiu
La cetăţenii Romei. Să dezbărăm despoţii
De vechiul lor orgoliu; să-i facem a veni
Republic-a cunoaşte, cu dînsa a tracta
Egale da egale, şi mai tîrziu, vrînd cerul,
S-o ştie d-a lor doamnă, supuşi să i se-nchine.

Arons în Roma intră cu cuget d-a-i vedea
Mărirea crescătoare, născîndele-i puteri,
A-i observa tăria şi geniul ce-o-nsuflă.
Romani, d-aceasta însuşi acorde-i-se voia
Să intre, inemicul să afle cine sîntem,
Şi sclavul unei rege să vază şi el oameni.
În lung şi-n lat să-şi primble ai săi ochi de spion;
În voi să vază Roma şi întărirea ei,
Şi-ncline-se aicea la Zeul ce ne-adună;
Intre-n senat ş-asculte şi tremure de dînsul!

(Senatorii se scoală şi s-apropie spre a-şi da voturile.)

VALERIU PUBLICOLA

Eu văz că tot senatul e de părerea ta;
O ceri tu, o va Roma? eu cată să mă plec.
Lictori, să-l intruducă, şi fie ca fiinţa-i
Să nu aducă Romei nimic de infaust!

(Lui Brutu:)

Aci numai asupra-ţi sînt ochii tutulor,
Căci tu eşti singur primul ce fiarele ne-ai rupt.
Susţine-a libertăţii şi cauză, şi luptă!
Brut este al ei tată, el pentru ea vorbească!

SCENA II

Senatul, ARONS, ALBIN, suită

(Arons intră dintr-o lature a scenei precedut de doi lictori şi de Albin, confidentele său; trece înaintea consolilor şi senatului, îi salută şi se duce a se pune pe un şediu preparat pentru dînsul înaintea şcenei.)

ARONS

Senat al Romei, consoli, îmi place a intra
În ast consiliu sacru de inemici eroi,
A cărora prudentă, severă echitate
O singură-mputare ar mai putea să-şi facă.
Sînt martur l-a lor fapte, admir virtutea lor,

Îmi place s-ascult Roma prin a lui Brutu voce,
Departe de barbarul și cerbicosul popol
Pe care numai frica-l unește și-l desparte,
Ca orb dînd înainte și-n ură, și amor
Ce-amenință, se teme,-ntr-o zi și domn, și sclav,
Ș-a cărui pertinență...

BRUTU

Stăi... ia-ți măsura vorbei,
Mai cu respect vorbește de cetățenii Romei!
Senatul nu e mare decît reprezentînd
Pe virtuosul popol ce-a insulta cutezi.
Cu noi lasă-mi-ți arta și toată adularea!
Acel venin ce iese din curtea Etruriei
P-aici n-are nici treacăt, nici este cunoscut.
Urmează!

ARONS

Nu mă doare superbul tău cuvînt,
Pe cît eu voi să mîntui pe Roma din pericol.
Ca filiu al ei însuși eu cauza îi apăr.
Vedeți ce vijălie v-amenință-mpregiur;
În van de dînsa Titu cercă a vă scuti.
Îmi pare rău că zelul, precum ș-a lui valoare
N-aduc pînă în capăt decît cădere mare.
Prin vingeri și prin vingeri țăriele vă scad
Ș-ast sînge ce le'nundă le sapă din temei.
Nu refuzați o pace, o pace-ntremătoare!
Senatul daca este al popolului tată,
E și Porsenna tată al regilor expulși.
Ci voi, răzbunătorii ai numelui *roman*,
Voi, interpreți iluștri de dreptul omenirii,
Voi ce rempingeți regii, vedeți în ce loc sînteți!
Aci e Capitolul, altarele-aci sînt,
Aci unde odată, cînd adorați pe zei
Ș-aveați și voi o lege, văzutu-v-am cu toții
Devoți jurînd credință la rege, la Tarquiniu.
Căzut-au oare zeii, ai cerului sovrani,
Ca jos să caz-acuma și regii pămînteni?
Sau carii zei veniră să surpe suveranii

Ș-atîte noduri sacre să spargă, să desfacă
Cît stema lui Tarquiniu s-o smulgă legiuit?
De jurăminte cine vă poate dezlega?

BRUTU

El însuși. Jurăminte și noduri nu există
Cînd crima le strărumpe c-o mînă sacrilege.
Nu mai vorbi de drepturi ce singur le-a pierdut,
De zei ce el insultă ca impiu și sperjur.
Arons, noi drept omagiu jurasem, ce e dreptul,
D-a fi fedeli și liberi, iar nu d-a purta fiare.
Și daca-ți vine bine să zici că ai văzut
Senatul la picioare-i, nălțîndu-i la urări,
Ia adu-mi-ți aminte că tot în locul ăsta
Cu zeii toți de față și el jură dreptate
Și legătura sacră-ntre popol și guvern.
Ne-a rupt el jurămîntul cînd sperjură p-al său;
Și cînd călcă o dată pe legea ce jurase,
Călcarea nu e-a Romei, ci el este rebelul.

ARONS

Și însuși d-ar fi astfel ce boldul absolut
Să fi împins pe rege și peste datorii,
Orbit d-ar fi fost însuși de farmecul puterii,
Tot omul cu-a sa lipsă, — și regii iar sînt oameni.
Al vostru este dreptul să vreți a-l pedepsi,
Supușii lui din leagăn, născuți spre-a-l asculta?
Un fiu n-ardică mîna la un culpabil tată,
Ci ochii își întoarce, îl plînge și-l respectă.
Și oare suveranii n-au și ei atît drept?
Ei cerul au de jude, noi sîntem fiii lor.
Și daca de sus cade urgia peste dînșii,
Voi stați și nu v-aduceți urgie și mai mare,
Trădînd prin răzbunare și legi, și jurămînt
Și răsturnînd tot statul în loc d-a-l rennoi.
Pățit, trecut prin rele ce-nvață pe tot omul,
Tarquiniu nu mai este acela ce cunoașteți:
Mai drept, mai demn de Roma voiește-a rentări
Legitimele noduri de popoli și de regi,
Ce singure stau bune de vera libertate
Subt umbra protectoare puterii monarhiei.

BRUTU

Arons, nu mai e timpul; acum e prea tîrziu.
Tot statul se susține cu propriele-i legi
Ce are din natură-și or schimbă după timpuri.
Toscanii, sclavi din fire la regi și l-ai lor preoți,
Ei cred că vin în lume spre a servi la domni,
Ș-ai fiarelor antice adoratori ferici,
Ar vrea tot universul să fie sclav ca dînșii.
Vezi grecul că e liber, și moalea Ionie
Sub jug odios zace, cu capul la pămînt.
Iar Roma își alese sovrani, iar nu despoți.
Puterea absolută n-o suferă romanul,
Cu stat el înțelege o liberă-nvoire
Între popor și rege de la-nceputul său;
Căci Romulu cel mare fu primul cetățean,
Și noi aveam splendoarea mărimii lui supreme.
Numa ne dete legea, și el mai întîi dete
Exemplu d-ascultare, supunere la legi.
După aceasta Roma într-un declin fatal
Să puse să-și aleagă din voi, dintre toscani,
Regi unul și tot unul, ce-aduseră aicea
Din fundul Etruriei desfrîu și tirania.

(Se scoală.)

Mari zei! iertați cu toții pe popolul roman
D-a suferit atîta al lui Tarquiniu jug!
Ast sînge, ce tot curse sub mîinele lui crunte,
Ca un torent ne sparse și porțile sclaviei:
Sub varga de fier aspră ast popol împilat
Prin multele-i turmente virtutea-și reluă.
Ne-a rentregit Tarquiniu în drepturile noastre,
Căci din exces de crime născu binele public.
Și iacă, dăm exemplu și însuși la toscani,
De vor veni și dînșii să scape de despoți.

(Consolii descind către altar, și senatul se scoală.)

O, Marte, zeu al Romei, eroilor ș-al luptei,
Ce bați cu noi d-alături și murii noștri aperi!
P-altarul tău cel sacru, o, Mars, iacă jurăm —
Senatul, Roma-ntreagă, toți demnii fii tăi —
Că daca-n sînul Romei se va afla vrun monstru
A mai dori vrun rege, vrun domn a recunoaște,

Să moară trădătorul cu moarte de infam!
Cenușa lui să svoale ca pulberea în vînt,
Și-n Roma al lui nume mai odios să fie
Și însuși decît legea și jugul tiraniei!

ARONS *(înaintînd către altar)*

Și eu p-altarul asta, ce voi îl profanați,
P-al regelui meu nume și pe credința mea,
Pe numele Porsennii, răzbunătorul nostru,
La voi, la fiii voștri vă jur eternă luptă!

(Senatorii fac un pas spre Capitol.)

Senat, încă o vorbă, stați, nu vă despărțiți!
Eu n-am reclamat încă d-a voastre fărdelegi:
A lui Tarquiniu fie se află-n mîna voastră.
Au este ea victimă la Roma consacrată,
Sau voi ați pus în fiare regalile ei mîini
Ca să bravați pe tatăl și suveranii toți?
Ș-apoi acele bunuri, tezaure atîtea,
Ce unul după altul Tarquinii adunară,
Au sînt conquista voastră, sau pradă de-mpărțit?
Ați destronat pe rege ca răpitori sau furi?
Senat, d-aveți ast cuget, nu crez să-l aibă Brutu.

BRUTU

Arons, nu cunoști bine pe Roma ș-al ei geniu.
Acești părinți ai Romei și drepți răzbunători
În purpură albiră; ci-n lipsă, neaveri,
Mai sus d-orce tezaur vi-l lasă-n partea voastră:
A lor glorie este d-a umili despoții.
Ia-ți aurul d-aicea și du-l la domnul tău!
Iar cît pentru copilă, pui demn d-ai ei părinți,
Cu toată justa-mi ură ce stirpea ei mi-nsuflă,
Mi-o-ncredință senatul în sînul casei mele.
Aci e drept că n-are acele adulări
Ce rod și corump inimi la regi, la fiii lor.
Ea nu află în casă-mi nici moalele, nici pompa
Ce-n curtea lui Tarquiniu îi perverti junețea.
Știu însă ce se cade și cît respect se cere
La sexul ei, junețea și scăpătarea ei.
De azi ia-o d-aicea și du-o l-al ei tată!

Simţ mare bucurie şi inima îmi saltă
Că nu ne mai rămîne nimic despre tirani
Decît a Romei ură ş-a zeilor urgie.
Şi ca să iei cu tine şi aurul, şi fata,
O zi ţi se acordă; ast timp ţi-e de ajuns,
Şi casa mea-ntru-aceste te are ca pe oaspe;
Într-însa fii pe pace şi-n bună siguranţă!
Acestea, dar, prin mine senatul îţi răspunde;
Şi cîte îţi anunţă, te du diseară-n cîmp
Şi spune lui Porsenna întreg al meu răspuns;
Repoartă-i, du-i rezbelul; şi spune lui Tarquiniu
Rînd una cîte una şi cum văzuşi senatul.

(Către senatori:)

Aidem la Capitoliu cu lauri s-adornăm
Augusta-i maiestate, să celebrăm pe zei!
Acolo să depunem coroana ce încinse
A fiului meu frunte; acolo să depunem
Şi darde, şi drapele ce smulse braţul lui
De la toscane turbe. — Şi fie nencetat
Ca astfel al meu sînge plin tot d-ardoarea-aceasta
Şi demn de tine, -o, Romă, să-ţi serve cu credinţă
Din tată-n fiu, în seculi mărirea ta crescînd.
O, zei! protegeţi astfel şi consulatul meu,
Ş-a fiului meu arme în contra tiraniei!

SCENA III

ARONS, ALBIN

(Intraţi în sala d-audienţă, în alt apartament al casei lui Brutu.)

ARONS

Văzut-ai ce tărie de suflet, ce orgoliu
La un senat ce crede că este neînvins?
Nenvins ar fi, Albine, cînd Rom-ar avea pas
D-a-şi creşte fiii astfel şi d-a le da ast suflet.
Mă crede, libertatea ce tutulor e scumpă,
Ce viu să le-o derapăn, şi însă o admir,
Inspiră un ce mare, dă omului curagiu
Ce niciodinioară el nu l-ar fi simţit

Sub jugul lui Tarquiniu, în curtea-unui despot.
Curagiul se desnervă, se sfemeie virtutea
Oriunde monarhia se bază pe corupţii.
Toţi regii Etruriei, cu totul ocupaţi
D-a-şi împila vecinii, nicicum nu turbura
În pacea lor profundă pe aşti toscani ai noştri.
Ci daca va ajunge acest senat feroce
A deştepta odată ast geniu adormit,
Romanul d-o fi liber, Albine, să te-aştepţi:
Italia se duce... Aşti lei, ce pîn-acum
Sta blînzi sub varga aspră de care se temea,
Rumpînd ale lor fiare şi furioşi, şi răpezi
În inimile noastre îşi vor înfige dinţii.
În sîngele lor dară să stingem, să-nnecăm
Sămînţ-atîtor rele ce au a răsări
Şi au să fie doamne Italiei şi lumii!
Să liberăm pămîntul strîngînd în fiare Roma,
În fiarele aceleaşi ce ne prepară ea!
Veni-va oar' Messala? putea-voi să-l ascult?
Cutează el?

ALBIN

Cutează, căci vine-n toată ora
P-aicea, şi l-aceasta l-ajută prea mult Titu.

ARONS

Vorbit-ai tu cu dînsul? pot lui mă-ncredinţa?

ALBIN

De nu m-amăgesc, doamne, Messala într-ascuns
Pe toţi ai noştri-ntrece şi nencetat conspiră.
E tare, audace, repaos nu mai are,
Ca şi cînd chiar onoarea ş-al patriei amor
I-ar fi împuns valoarea; ci, domn pe voia sa,
E nepătruns şi rece, c-o faţă lină însuşi
Şi-n marea sa furoare: secretul său nu-i scapă.

ARONS

Tot cum îl ştiu, tot astfel odată l-am văzut
Pe cînd domnea Tarquiniu şi eu venii ca sol.
D-atunci cîte îmi scrise . . . ci iată-ni-l că vine.

SCENA IV

ARONS, MESSALA, ALBIN

ARONS

Bărbat plin de credință și generos Messala,
Hei bine! Senatorii stau tari, nu i-a mișcat
Atîta aur, daruri din partea a doi regi?
Plăceri, mărimea curții sau frică or speranță,
Nimic nu le atinge năspritele lor inimi?
Acești superbi patricii doar n-or fi niște zei
Ce judicînd pe oameni de nimeni nu se tem?
Sînt ei fără de patimi? n-au interes, nici viciu?

MESSALA

Ei, biet, așa se-ngîmfă; ci falsa lor rigoare,
Dreptatea prefăcută ce-o bucină atît,
Nimic nu este alta, ci setea d-a domni;
Al lor orgoliu calcă prestigiul coroanei
Și nu rupseră jugul decît spre-a-mpune altul.
Ai libertății noastre aști mari răzbunători,
Armați spre apărarea-i o-mpilă și mai mult.
Sub nume-amăgitoare de tați, patroni, coloane,
Imită mizerabil a regilor mărime.
Iar Roma schimbă fiare și-și dete spre-mpilare,
În locul unui rege, o sută de tirani.

ARONS

Cum, toți cu toții-n Roma sînt orbi și fără minte?
Nu văd cîte-i așteaptă și jugul ce-i apasă?

MESSALA

Cu toții amețiră, nici văd, nici mai aud:
Prefacerea aceasta pe toți i-a îmbătat.
Tot cetățeanul astăzi, și însuși cel din tină,
În zdrențele-i se crede mai mult decît un rege;
Cu toate astea, doamne, eu tot am cunoscuți
Ce greu își pleacă capul sub jugul acest nou,
Ce, desprețînd eroarea popoarelor tîmpite,

Ei singuri mai țin pieptul torentelui acesta:
Bărbați plini de vigoare, al căror braț și cap
Îți mișcă din loc staturi, le fac a tremura.

ARONS

Ș-aști oameni de credință la ce pot pune mîna?
Servi-vor p-al lor rege?

MESSALA

La toate l'e-ndemînă,
Și sîngele să-și verse. — Ci cată să spui tot:
Să n-aștepți de la dînșii, servind niște ingrați,
Să dea orbi înainte cu datorii fanatici,
Să serve de victime puterii absolute;
Nici surda nebunie s-alerge a muri
Spre-a răzbuna un rege ce nu i-a cunoscut.
Tarquiniu spune multe; ci ajungînd odată
Monarh, pe toți îi uită, sau poate că-i prepune.
Cei mari sînt unul c-altul: în scăpătare-amici,
Ingrați în fericire, ș-apoi persecutori.
Noi sîntem ca securea, ce, ruptă rumpînd oase,
Pe loc e ș-aruncată, luîndu-i alta locul.
Așadar ai mei oameni sînt bravi, ci luminați
Și numai pe condiții într-înșii poți spera:
Ei capul ș-al lor duce îl caută să fie
Și demn d-al lor curagiu, și fioros la popol,
Un cap cu mîna tare spre-a ține strîns în loc
Pe rege, obligîndu-l a-și ține-al său cuvînt;
Sau daca planul nostru va fi trădat pe față,
Da căpitan energic să știe să răzbune.

ARONS

Mi-ai scris însă odată c-orgoliosul Tit...

MESSALA

E brațul tare-al Romei, e filiul lui Brut,
Ci...

ARONS

Ia spune-mi: cum vede el astă nedreptate
Cu care-invidiosul senat îi mulțumește?

El singur salvă Roma, și lui i se cădea
Și rangul, și onoarea la șețul consular.
Eu știu că i-l refuză.

MESSALA

Și eu că el murmură:
A lui inimă mare e plină de amaruri;
Drept toată recompensa s-alese, pe cum știi,
Cu uietul d-o pompă, c-un biet triumf frivol.
Observ prea de aproape imperiosu-i suflet
Și fuga-mpetuoasă unui desdemn feroce.
Abia intră da prode-ntr-al gloriei vast cîmp,
Și orb dă înainte, cum alții-l rătăcesc.
Junețea fierbe, crede și facil s-amăgește;
Ci cîte prejudețe avem de a-i distruge!
Un consol și un tată, și ura despre regi,
Ș-oroarea de rușine, și faptele lui mari,
Și Roma peste toate. Acestea îi sînt scumpe;
Dodată nu e facil nici altu-a le combate,
Nici el a le rempinge, necum a le brava...
Acesta este Titu; vezi tot sufletul lui,
Amarul ce-l adapă, veninul ce-l aprinde:
El sufere și arde de Tullia...

ARONS

O amă?

MESSALA

Abia putui a-i smulge al inimii secret.
Lui însuși i-e rușine de focul său fatal
Și sufletu-i tenace se ține, nu cutează
A spune că se-nmoaie și inima că-i simte;
Se sperie d-a crede că e suferitor.
Din patimile toate de care e mișcat,
Furoarea-i cea mai mare e pentru libertate.

ARONS *(în sine)*

Așa cum văz eu astăzi, a Romii-ntreagă soartă
Depinde de aicea: de la un singur om.

Și inimă, și patimi avem d-a pune-n joc.
(Lui Albin:)
Nainte! e scurt timpul; prepară-te, Albine,
A fi la punt, la oră în cîmp lîngă Tarquiniu!
(Lui Messala:)
Aidem la principesa! Cercarea m-a făcut
Să am ceva știință de sufletul uman:
Cam știu citi în inimi și trage consecințe;
Și-n inima ei pură se poate citi multe.
Prin mîinile ei însuși să punem toate-n joc:
Ea cursa să întinză, să facă să dea-n laț
Senat și Roma-ntreagă. — Aidem, nu pierdem timpul!

ACTUL II

SCENA I

(Teatrul reprezentă un apartament al palatului consolilor.)
TITU, MESSALA

MESSALA

Nu, nu mai pot să sufer a-mi ofensa atîta
Simțibil-amicie. Or spuie-mi cineva
Secretul cum se cade, or tacă-mi-l de tot!
A-mi spune-o jumătate e cît mai rău se poate,
Puțin și mult îmi zice: m-offende, mă prepune.

TITU

Fugi, lasă-mă, că, iată, nu pot să țiu secret.
Ce am cu tine nu știu, că inima-mi de tot
Se abandonă ție. Nu-mi imputa nimica!

MESSALA

Cum nu! au n-am dreptate? Tu, carele cu mine
Rigoarea-invidioasă senatului urai
Și depuneai în sînu-mi al Romei scump secret,
Suspinele-ți ascunse d-erou și de om mare,
Cum ai putut atîta a devora ș-ascunde
Dureri cu mult mai tineri ș-un rău mai dureros?
În ochii mei atîta să vrei s-ascunzi un foc,
S-astupi ale lui flacări? Ambiția superbă
Ea oare stingea-n tine așa dulci sentimente?
Mai crude, aspre chinuri senatul nu-ți făcu:
Ce oar' mai mult te roade? al Tulliei amor,
Sau ura ce-ți insuflă senatul crunt al Romei?

TITU

Amorul mi-este flacări, și ura furioasă:
În toate n-am măsură, și inima-mi gemînd
Voiește a se-nvinge simțind eroarea sa.

MESSALA

Și pentru ce cu mîna-ți mai ațîțînd durerea
Vrei a-ți ascunde-amorul și nu a ta insultă?

TITU

Ce vrei, Messala? uite: cu toată ura mea
Vărsai atîta sînge pentru-ast senat gelos;
O știi, că luași parte la lupte, la victorii;
Și a-ți vorbi d-acestea simțeam o mulțumire:
A mea inimă mîndră de brațu-mi vingător
Simțea ceva de mare cînd apăra ingrați.
Se pot spune dizgrații ș-obstacole învinse,
Ci greu e de a-și spune împuținări de suflet
Ș-a geme de rușine.

MESSALA

Ce gaură în cer
S-a mai făcut ș-acum? în ce-ai mai scăpătat?
Ce-mpuținări de suflet și ce rușine mare
De care ai a geme și a-ți ascunde capul?

TITU

De mine mi-e rușine, d-un foc necuvios,
Fatal, de tot contrariu la sacre datorii.

MESSALA

Ambiția, amorul au doar sînt niște patimi
Innobili și nedemne de inimile mari?

TITU

Ambiția, amorul, desdemn, tot mă apasă;
Nesuferit orgoliu acestor noi despoți
Îmi umilă junețea cînd îmi refuză rangul
Brigat prin mari servițe și cumpărat cu sînge.

Virtutea și valoarea la ei n-au nici un preț.
În mijlocul durerii de care sînt coprins
Pierd toate, și speranța. — Și Tullia se duce,
Mi-o iau azi dinainte. Ah! ce durere oarbă!
Îți spui că pîn-acuma știam a-mi vinge dorul
Ș-a nu avea pretenții; ci azi simț gelozia,
Și focul ce-astupasem azi volvoră în flacări
Cum nu se mai pot stinge... Amice, îți spui dreptul:
Credeam că sînt aproape a fi mai sus de toate;
Cu lipsa, depărtarea dilectului objet
Speram să-mi uit tot dorul, să fiu învingător
Funestei mele flacări. Și astfel reintram
În drepturile mele și-n sacre datorii,
Ieșind de sub sclavagiu. Ci încă nu văz termin
La rele ce m-așteaptă. Curagiul meu mai are
Mult înc-a se lupta. — Eu, filiul lui Brutu,
Eu, ce combat de moarte și regi, și tirania,
S-ajung s-aștept dreptate, afecție și legi
Din stirpea lui Tarquiniu? Și uite-mă ș-aicea
Căzu și neferice! — Ingrata! mă refuză,
Desprețul întru toate! în toate-a mea rușine!
Și dor, și răzbunare, ș-amor, și umilire,
Desdemn și gelozie mă-mpilă și mă-nneacă.

MESSALA

Ia spune-mi, îmi dai voie a-ți spune-n confidență?

TITU

Prudentele-ți consiliuri le iau întotdauna,
Și prin urmare fă-mă de tot a mă roși
De oarba-mi rătăcire.

MESSALA

Din contra, eu aprob
Și ura ce te nalță, și nobilu-ți amor.
Cît, dar, o să mai suferi senatul astor tirani,
Al cărora orgoliu ne-apasă, ne domină?
Ajungă-le odată! și daca ai să suferi
Rușinea p-a ta frunte, rușaște-te mai bine
De lunga-ți pațiență, iar nu d-al tău amor.

Și cum! drept preț l-atîta simțire și valoare,
Amant fără speranță și cetățean strivit,
Să stai să gemi victimă, de stat pus la o parte,
Senatului în pradă, de Tullia uitat?
A! ilustrissim doamne, o inimă c-a ta
Ar fi putut dodată și una să o aibă,
Și d-alta să-și răzbune.

TITU

Nu-mi mai tenta speranța și mințile-amețite!
Eu să mai pot învinge or ura de o parte,
Or d-alta-indiferința? Nu-mi mai vorbi d-acestea:
Tu vezi ce bariere fatali și neînvinse
Pun între ea și mine a noastre datorii
Și toți părinții Romei. — Așadar ea se duce?

MESSALA

Așa, se duce, doamne, și pleacă însuși astăzi.

TITU

Nu- mi pare rău că cerul îi dă ce i se cade:
Ea e pentru coroană.

MESSALA

A! poate că ast cer,
De sine mai propițiu, îi destina mai dulce,
Mai meritat imperiu. Și fără-acest senat,
Făr' de rezbelul asta și fără ale tale...
Mă iartă! cunoști bine tot eritagiul ei,
Că Roma-i cădea-n parte, și frate-său e mort...
Mă-ntinz însă cu zelul cît nu se cade, poate;
Ci daca spre servirea-ți și-ntreaga-ți fericire
Se cere a mea viață, și daca al meu sînge...

TITU

Nu, — pîn-aci, amice! că domn nu aveam altul
Decît singura doamnă ce este datoria.
Mă crede că tot omul, îndată ce voiește,
Îndată e și liber. — Și-mi spui păcatul singur:

Veninul acest dulce mi-a fost ameţit mintea
Pe cîteva minute; oşteanul însă ştie,
De e oştean, să-nfrîngă, să-mpile moliciunea.
Amorul de e tare, e căci sîntem molatici.

MESSALA

Taci, iat-ambasadorul toscanilor că vine!
Onoarea ce îţi face...

TITU

Onoare prea funestă!
Şi ce va el cu mine? — El viaţa va să-mi smulgă;
Pe Tullia-mi răpeşte. Ce-mi mai vorbeşti d-onori?

SCENA II

TITU, ARONS

ARONS

După atîtea lupte şi vane încercări
Lîngă senatul Romei să pot mîntui statul,
Permite-mi ca virtuţii venind a mă-nchina
S-admir în libertate valoarea-ţi generoasă
Şi braţul ce susţine pe Roma şi-o răzbună
Şi n-o lăsa să cază de rîpa-unde senatul
A pus-o ş-o împinge. — A! cît erai de demn
De altfel d-adversarii, d-un preţ mai onorabil,
D-o patrie mai justă! Şi cît curagiul tău,
Mai preţuit airea, ar fi avut s-aştepte
Ş-onori, şi recompensă! — Sînt regi, şi regi atîţia
(Cutez s-o spui de faţă), ce s-ar stima ferici,
Şi încă s-ar întrece d-a da-n mîinile tale
Imperiul cu totul ş-a popolului soartă;
Ci Roma e geloasă, senatul temător
De meritele tale ce suveranii-admiră.
Invidia e viaţa republicelor toate:
Nimic nu le spăimîntă ca marele, sublimul
Şi calităţi supreme. E tristă astă stare!
Te plîng, bărbat ilustre, văzîndu-te servind
Un domn atît de aspru, feroce şi nedrept

Şi care, serv din fire, îşi face un trist merit
D-a împila ca nimeni p-al său liberator.
A uzurpat coroana şi drepturile ei
Ca barbar să ordone la minţile-excelenţi.

TITU

Îţi mulţumesc de toate; şi prea bun eşti cu mine;
Prepus nu mai încape la cine se încrede
Şi mai vîrtos cunoaşte şi binele, şi răul.
Nu intru-n cercetare de vrei ca un politic
S-armezi în contra Romei a mele suferinţe.
Nu pierde-atîta vorbă ş-atîta artificiu
Să-nduplеci al meu suflet: sînt franc şi le simţ toate,
Mi-e inima deschisă, nimic n-am d-a ascunde.
Senatul mă împilă, — eu cată să-l urăsc;
Cu toată ura, însă, dator sînt a-l servi.
Cînd cauza comună ne cheamă spre-apărare,
Cînd Roma e-n pericol, îndată ştie-a stinge
Şi ură, ş-orice ceartă în demnii ai săi filii.
Romanul, spre-a învinge, se-nvinge-ntîi pe sine.
Mai sus d-a noastre patimi, la cîmp ieşim uniţi,
Şi azi toscanii numai sînt inamicii noştri. —
Acesta sînt ş-acestaşi voiesc a rămînea!
Mărime sau virtute, sau însuşi prejudiţiu,
Născut ca toţi romanii, cu dînşii voi pieri.
Ş-acest senat feroce, gelos d-a mele drepturi,
Nedrept, — cum vrei a zice —, îmi place mult mai mult
Decît splendoarea curţii şi sceptrul unui domn.
Împile-mă romanul, c-o sufer cu orgoliu:
Sînt filiul lui Brutu şi-n inima mea port
Ş-amorul libertăţii, şi ura către regi.

ARONS

Simţi mult, şi prea mult lauzi un carmen ideal,
Imaginar cu totul. — Şi mie,-ilustre domn,
Mi-e scumpă libertatea: plăcerea-i am gustat,
Deşi născut sub rege. Iar tu mori pentru dînsa,
De dînsa nu te bucuri, şi alţii-i au folosul.
Se află-ntre noi oare această tiranie
Cu mii şi mii de gure şi capete diverse?

La voi tiran e legea: barbara ei rigoare
E surdă la durere, e oarbă la mari fapte:
Capacitate, merit, devotament, credință,
Valoare, sacrificiu nu vede, nici aude.
Senatul vă împilă, și poporul vă-nsultă,
Căci el măsură n-are: or sclav e, or despot;
Îl sperii, te respectă; îl stimi, ți-aruncă tină;
Îl sugi, el ți-e ca mamă; îl mîntui, te ucide.
Iar cetățeanul Romei, gelos și insolent,
Îți sufere păcatul, nu-ți sufere virtutea:
În tină și în viciu voios ți-ntinde mîna,
În bine și-n virtute așteaptă-te la ură;
Fă-i bine, că nu vede; și vede prea departe
Și cîte nu se-ntîmplă: prevede cîte rele
Ce nici nu-ți trec prin cuget, necum să poți a face.
Făcutu-ți-ai vrun nume prin fapte, prin sudori,
Vegheri îndelungate? așteaptă un decret
D-exiliu drept tot prețul al sîngelui vărsat!
Și pentru ce aceasta? Să nu excele nimeni,
Căci altfel, după dînșii, s-a dus egalitatea!
Știu bine,-ilustre Tite, că curtea și ea are
Și multe, și diverse nevoi și naufrage;
Ci tot mai vezi zi bună și cer mai seninos:
Adesea libertatea, ce-airea stă în vorbe,
Pe lîngă-un rege află ș-ospițiu, și protecții:
Un suveran nu este auster, rece ca legea,
Ci om ce poartă carne și simte și îl doare,
Și amă, recompensă, prentîmpină adesea
Servițiul, credința; ș-adeseaori și iartă.
Iar gloria la curte nu fuge de plăceri:
Cînd servi, tot suveranul cunoaște al tău merit;
Și servi numai la unul, iar ceilalți te stimă,
Îți serv și te ascultă uimiți de strălucirea-ți,
Tac, sau aplaud însuși defecturile tale.
Noi n-avem a ne teme de un senat gelos;
Și legile severe stau mute, precum sînt,
Prin noi ele vorbesc.

Născut pentru mărime, cum ești și pentru arme,
Bărbate ilustrissim, cît ai fi fost de mare
La curtea lui Tarquiniu! — Ți-am spus că el te stimă,

Te amă, căci cunoaște valoarea ș-al tău merit;
S-ar fi stimat ferice d-a împărți cu tine
Mărimea suverană. Astui senat feroce
Orgoliu la picioare-ți căzut și prosternat
Ar...

TITU

Știu, îi cunosc curtea, și tot despreț mi-nsuflă.
Aș fi putut prea bine a-i cere ajutorul
Și, sclav al lui odată, să fiu tiran la alții;
Ci grație la ceruri că n-am astfel de doruri!
Îmi place a fi mare, ci făr-a mă-njosi.
Destinul meu, simț bine, era d-a comanda,
Iar nu d-a mă supune. — A mă lupta cu sinemi
Și, umil supus Romei, a bate, -a stinge regii,
Aceasta e mărime ce nu o poți pricepe:
D-ai fi roman, ai ști-o. — Ci du-mi-te napoi
Și-ți servă suveranii!

ARONS

Aprob, admir avîntul
Acestui suflet mare, constant și neînvins;
Ci adu-ți și aminte că regele Tarquiniu
Crescu a ta pruncie, și n-o poate uita.
Ieri însuși sta cu mine, cu foc își spunea dorul
Plîngîndu-și cruda moarte a unului să fiu:
„N-am, — îmi zicea, — speranță... O! Titu mi-ar susține
Familia căzută! el singur este demn
Și merită să aibă imperiul meu tot
Și mîna fiei mele...“

TITU *(întorcîndu-se)*

A Tulliei! o, ceruri!
Și ce vane dorințe!

ARONS *(uitîndu-se la Titu)*

O iau, o duc cu mine
La rege, l-al ei tată pe care-l abandoni.
Departe ea de tine, departe d-a ei țară,
Se duce-a fi mireasă l-al Liguriei rege.

Şi tu între acestea servă-ţi supus senatul,
Combate p-al ei tată, oprimă a lui ţară!
Ci sper că timpul vine cînd boltele acestea,
Aprinse, -nflăcărate, ast Capitol — cenuşă,
Şi turrele aceste, surpate la pămînt
Şi luminînd mormîntul senatului întreg
Ş-al astui popol liber, să serve de făclii
La nunta fericită de care îţi spusei.

SCENA III

TITU, MESSALA

TITU

Ce zici şi tu, Messala? că eu mi-am pierdut mintea;
Tarquiniu mi-ar fi dat-o? — O, ce dureri m-apasă!
Eu iar puteam... Nu însă! pericolos ministre,
Venişi să-mi furi secretul profundului meu foc.
Ci vai! nu e-anevoie, căci uite-se la mine
Şi-ndată mi-l cunoaşte. El a citit în ochii-mi
Funesta mea ardoare. Acum îmi ştie dorul,
Fatala neputinţă; şi să m-aştept acuma
S-auzi cum mai insultă l-a domnului său curte
Al meu temerar cuget ş-amor infortunat.
Puteam spera la dînsa ş-a-i consacra viaţa?
Şi ea mi-ar fi fost scrisă din ceruri spre consoarte?
Ah, sînt de plîns, Messala!

MESSALA

Puteai să fii ferice,
Arons putea să-ţi serve legitimele focuri.
Mă crede!

TITU

Ah, mă lasă! S-abandonăm speranţe
Frivoli, amăgitoare! — Mă cheamă Roma-ntreagă
La murii Capitolului, şi popolul întreg,
Unit şi-n neastîmpăr subt arcuri triumfali
Şi pline încărcate de gloria-mi, vezi bine *(cu ironie)*,
De luptele-mi ilustre, m-aşteaptă bietul popol

Acolo să ne punem temeiele eterne
Republicei romane, şi libertăţii noastre
Garanţi neviolabili. Acolo să jurăm!

MESSALA

Şi să jurăm credinţă la alţi despoţi mai cruzi!

TITU

Aceasta mi-a fost partea, şi voi a le servi:
Aşa mi-e datoria, şi voi s-o împlinesc.

MESSALA

Şi gemi cu toate astea!

TITU

Victoria-mi e crudă!

MESSALA

Şi foarte scump o cumperi!

TITU

Şi d-asta e mai bellă.
În starea care sînt să nu mă laşi, amice! *(Iese.)*

MESSALA

Să nu-l las după urmă, să-i oţărîm durerea,
Să-nfigem mai afundă săgeata ce l-a-mpuns!

SCENA IV

BRUTU, MESSALA

BRUTU

Messala, mai aşteaptă: am a vorbi cu tine!

MESSALA

Cu mine, înalt doamne?!

BRUTU

Cu tine.-Ascuns venin
Funest în toată casa-mi se.-ntinde șo infectă.
Năsprit pe al său frate, al meu fiu Tiberin
Acum își dă pe față geloasa lui furoare;
Și Titu d-altă parte nu poate să-și mai ție
Superba sa durere și ura-impetuoasă
În contra stăruinței senatului prudent.
Trimisul Etruriei văzînd aste mizerii,
Împuținări de suflet, se bucură, profită:
Limbut, cu-ndemînare cu amîndoi vorbește;
Și mult îmi este teamă de limba mlădioasă
Unui bătrîn ministru și vechi în arta curții.
Mult n-are să mai șează: se duce d-aci mîine;
Ci mult adesea este o zi la trădători.
Te du, dar, și comandă-i s-o plece însuși astăzi!
M-ai înțeles?

MESSALA

Prea bună, prudente ți-e măsura;
Și de al meu servițiu vei fi prea mulțumit.

BRUTU

Mai am ceva a-ți spune: cu tine fiul meu
E prea legat; și multe în sufletul lui poate
O strînsă amicie. El n-are artificiu,
Se-ncrede întru toate, și toat-a sa junețe
A-ncredințat-o ție, experienței tale.
Cu cît, dar, ți se-ncrede, cu-atîta pot spera
Că, tare spre-al conduce departe de erori,
Nu vei comite-abuzul d-a perverti un june
Și inim-a-i corumpe însinuindu-i patimi
Și deșteptînd într-însul ambiția funestă.

MESSALA

Despre aceasta însuși îi tot vorbii acuma,
Și n-am de a mă plînge; el știe, domnul meu,
În toate a-ți fi emul, a-și oferi și brațul,
Și sufletul său Romei. Orbește el ascultă
D-a tatălui său voce, d-a patriei comandă.

BRUTU

Dator și este; însă e și mai dator încă
La legi a se supune și sclavul lor a fi:
Căci cine le violă, acela nu-și respectă
Nici patria, nici zeii.

MESSALA

Văzutu-l-am în luptă
Cum știe să respecte și patria, și zeii.

BRUTU

Era dator s-o facă.

MESSALA

Și Roma făcea bine
De onora mai nobil sau mai cu omenie
Pe demnu-i cetățean.

BRUTU

Nu, nu, căci consulatul
Nu e d-a lui etate. Eu însumi i-am fost contra,
Spre binele lui însuși i-am refuzat sufragiul;
Căci, crede-mă, succesul ambițiunii sale
I-ar fi corupt junețea și orice calitate.
Prețul virtuții astfel ar fi ereditariu,
Și ai vedea la urmă pe fiul fără merit
Unui bărbat ilustru, asigurat de rangul
Ce nu i se cuvine, să mi-l aștepte-n lux,
În puf și desfrînare. — O probă-nsemnătoare
E ultimul Tarquiniu, ce toți l-ați cunoscut.
În purpură născutul e rar și demn de dînsa.
Ferească cerul Roma de scutece purpuree,
Corupțiilor leagăn, virtuților mormînt!
De ești amic lui Titu (și-mi place să o crez)
Și de-i voiești vrun bine, arată-i adevărul
Și gloria cea veră ce face pe om mare;
Din inima lui stinge orgoliul nebun!
Servindu-și numai statul, s-o aibă de onoare;
Și iată recompensa în conștiința faptei.
E mare datorie pe cel care mi-e fiu:

Are să dea exemplu d-o viață de virtuți;
Căci eu în el contîmplu al Romei ajutor.
De i-a făcut ieri bine, azi cer altul mai mare:
Cu cît cineva serve, cu-atît mai mult contractă
O datorie sacră să searvă și mai mult.
Aceasta mi-e urarea și toată-a mea credință;
Și-ntr-însa recunoaște paternul meu amor.
Mai stîmpără ardoarea fugoasei lui junețe!
Flatîndu-l, e a-l pierde și Roma-a insulta.

MESSALA

Eu pîn-acuma, doamne, am fost pe lîngă dînsul
A-l urmări în lupte; și, nefiind maestru,
Îi imitam valoarea, consilie nu-i dam.
În marele lui suflet eu nu prea am putere,
Ci, cît mă duce mintea, o zic că mult nu este,
Și Roma va cunoaște cît arde Titu-n sine
Și cît gloria-i este și scumpă, ș-adorată.

BRUTU

Te du, și niciodată nu-i tămîia eroarea!
Urăsc tiranii, însă p-adulatori mai mult.

SCENA V

MESSALA

Nu e tiran mai aspru, mai crud, mai urîcios
Decît severitatea gîmfatului tău suflet.
Ci lasă: vine timpul să văz jos la picioare-mi
Această pertinență de falsă, rea virtute.
Colos, ce un vil popol asupră-ne înalță,
Cum am să te derapăn! — Sînt plini de fulger norii!

ACTUL III

SCENA I

ARONS, ALBIN, MESSALA

ARONS *(cu o scrisoare în mînă)*

Începe a-mi surîde mai sicură speranța,
Căci mi-a servit prea bine a ta inteligență;
După dorința-mi toate vin una după alta.
Albin mă-nștiințează; scrisoarea-i ce-am în mînă
Coprinde soarta Romei, precum ș-a lui Tarquiniu.
În cîmp pus-ai la cale să fie preparate
Și arme, și oștire la ora destinată?
Luatu-s-au măsure spre-a observa mai bine
Intrarea și ieșirea a porții Quirinale?
Luatu-s-au măsure spre a se da asaltul
Cînd conjurații noștri la noapte n-ar fi-n stare
Să dea în mîna noastră bastioanele cetății?
E mulțumit Tarquiniu? și crede c-a să intre
În Roma sau prin sînge, sau prin capitulare?

ALBIN

Toate-s dispuse, doamne, ș-așteaptă miezul nopții.
Tarquiniu gustă fructul inteligenței tale
Și crede că din mîna-ți îi vine diadema
Și-ți datorează, zice, mai mult decît Porsennei.

ARONS

Sau că zeii-mpreună s-au pus să-l persecute
Și vor desface planuri atîtea de înalte,
Sau mîine Roma-ntreagă va fi subt ascultare
În legea lui dictată; căci altfel în cenușă

Va fi redusă Roma și-n sînge înnecată;
Ci este mult mai bine un rege să-și ia tronul
Și cu puterea-n mînă de sus să dea comande
Mulțimii scăpătate, supuse și ducile,
Decît să aibă-a face cu oameni ce-au de toate,
Buibați, tari în cerbice și plini de aroganță.

(Lui Albin:)

Du-te! aștept aicea p-ascuns pe principesa.

(Lui Messala:)

Rămîi aci, Messala!

SCENA II

ARONS, MESSALA

ARONS

Tu ce-ai făcut? ia spune-mi!
Putut-ai lîngă Titu să-i mai înfrîngi curagiul?
Crezi să-l aduci în partea principelor dinastici?

MESSALA

Ți-am spus-o dinainte: e inflexibil Titu.
El patria-și adoră, a fiului lui Brutu
Îi seamănă în toate. Ca om își are însă
Și părțile debile. Senatul l-amărăște
Și arde, d-altă parte, d-amor pentru Tullia.
Orgoliul, amorul, ambiția, gelozia
Și focul pasiunii și-a anilor junețe
Îmi pot deschide calea insinuării mele.
Sper mult, ci libertatea-l impoartă peste toate,
Amoru-i e în culme, — ci Roma e mai forte
Și predomină-n toate. M-am încercat cu-ncetul
Să-i sting acea oroare ce-n inima lui poartă
La numele de rege! I-am combătut atîta
Severul prejudițiu; și n-am putut străbate,
C-al lui Tarquiniu nume l-aprinde de mînie:
L-auzul lui m-arrestă, nu va să mai asculte;
Tăcui, că pierdeam totul d-aș fi vorbit mai multe.

ARONS

Așa, nu ai speranță mai mult ca să-l îndupleci?

MESSALA

Pe frate-său mai facil l-am dat în partea noastră,
Putui seduce unul din filiii lui Brutu.

ARONS

Cum? ai putut ajunge să-i dai pe Tiberin?
Prin care-ndemînare sau intrigă ferice?

MESSALA

Ambiția lui numai m-a ajutat în toate.
De mult sufere-n sineși, cu neplăcere vede
Distinsa diferință onorilor aduse
Cît lui, cît l-al lui frate,
Drapelele întinse, sub bolte suspendute,
Festoanele de lauri și pompe triumfale
Și-n toată sărbătoarea romani, Brutu-mpreună
Cu inima, cu suflet la Titu să se uite,
Pe dînsul să-l înalțe. Acestea poți pricepe
Că Tiberin le vede ca niște crude-afronte,
Și-n inima-i năsprită ațîță și aprinde
Veninul geloziei.
Pe lîng-acestea, Titu, cu bunătatea-n suflet
Și cu seninu-n frunte, și neputînd a-i trece
Prepus or gelozie prin limpedea lui minte,
Din caru-i de victorie îi tinde voios mîna
Și-mbrățișîndu-l seamănă că-l culmă d-a sa glorie.
Pîndeam, ș-aflai momentul în moțiuni c-acestea
A-i spune ș-a-i depinge ca ce fel de splendoare
N-ar fi avut pe dînsul în curțile regale,
Cu ranguri mai înalte și mult mai glorioase.
Și pusu-i-am nainte și i-am promis atîta
De la Tarquiniu însuși că va avea în Roma
Onorile mai nalte, a doilea după rege.
Se-uimise bietul june, strîngîndu-mă de mînă.
Al tău este cu totul: voiește să-ți vorbească.

ARONS

Crezi tu să poată, oare, a ne preda la noapte
A poartă Quirinală?

MESSALA

Titu comand-acolo, şi aspra lui virtute
Va fi foarte fatală la planurile noastre;
E ca un zeu protector al destinatei Romei.
Ia bine, mult aminte: la un atac c-acesta
Putea-vei mult cu dînsul, — pierzi totul fără dînsul.

ARONS

Ci cînd dori atîta să aibă consulatul,
Crezi tu c-a să refuze onorile supreme,
Pe Tullia şi tronul, drept preţ l-al lui curagiu?

MESSALA

Sălbatica-i virtute v-avea drept afront tronul.

ARONS

Dar amă pe Tullia.

MESSALA

O-adoară, domnul meu,
Ş-o amă pînă-acolo că luptă cu ardoare,
Că arde pentru dînsa, detestă p-al ei tată.
I-e frică să-i vorbească şi geme de tăcere,
O caută şi fuge, şi plînsul îşi devoră,
Căci n-are din amoruri decît furoarea numai,
Şi-n agitaţiunea unei tempesti funeste
Cîte-un moment adesea răstoarnă-un curagiu mare.
Eu ştiu cine e Titu: ardent, impetuos
Se dă, şi dă nainte mai mult decît aş vrea.
Ambiţia superbă ce-n inimă înneacă
La flacăra amorului i-aprinde existinţa,
Incendiu viu devine.
A! cîtă fericire să-şi vază la picioare-şi
În tremur senatorii plecîndu-şi a lor frunte!
Ci m-aş încela foarte d-aş cuteza promite

C-ar vrea să se supuie l-acest fatal amor.
Voi să mai cerc o dată, şi astăzi mai voi încă...

ARONS

Mi-e de ajuns amorul, să-l dea în partea noastră
A Tulliei cătare, o singură-a ei vorbă
Mai mult poate să-nmoaie ferocea lui virtute
Decît subtile tururi d-o artă seductoare
Din partea conjuraţilor sau unui sol ca mine.
Să n-aştepţi de la oameni, decît de l-a lor patimi,
Ambiţia la unul, la altul tenereţea:
Acestea cînd conjură servesc mai mult pe rege.
Într-însele-am speranţa: mai tari sînt decît mine.
(Tullia intră, Messala se retrage.)

SCENA III

TULLIA ARONS, ALGINA

ARONS

În ast moment, o, doamnă, luai scrisoarea-aceasta,
Ce-am ordine-a remite în mîinele-ţi auguste
Şi care mi-a trimis-o Tarquiniu, pater, rege.

TULLIA

O, zei! scutiţi pe pater, schimbaţi-i destinata!
(Citeşte:)
„Al Romei tron ieşi-va din propria-i cenuşă:
El, vingătorul însuşi ce-a destronat sovramul,
El, Titu-eroul zilei, va realţa pe rege.
La el stă a definde un sceptru ce din suflet
Voi a-mpărţi cu dînsul.
Iar tu adu-ţi aminte că eu ţi-am dat viaţa
Şi cugetă că soarta-mi depinde de la tine;
Poţi refuza toţi regii, p-al Liguriei rege:
De ţi-e scump, dilect Titu, va fi al tău consoarte."
Citit-am oare bine?! Se poate?... Titu... Doamne!
Tarquiniu în dizgraţii, superb şi inflexibil

Putear-ar?... D-unde-o știe?... și cum? Ah! mă ascultă,
Au doară vor să-mi smulgă secretu-inimei mele?
Nu-nvenina, o, doamne, amorul ce m-adapă,
Să n-atingi cu vro cursă debila mea junețe!

ARONS

Nu, doamna mea, eu nu știu decît a mă supune
La ce-mi spune Tarquiniu, s-ascult de datorie,
Să tac, să-aștept comanda din gura ta augustă;
Nu este-al meu să caut sau să voiesc să aflu
Secrete ce în sînu-mi ți-e teamă a le-ncrede.
Nu voi nici a deschide un ochi prezomptuos
Peste un văl sînt, sacru ce-arunci asupra lor.
Ci singura-mi solie mi-ordonă a ți-o spune
Că cerul va prin tine s-ardice ast imperiu,
C-ast tron e prețul însuși ce cerul va să puie
P-a voastre mari virtuți.

TULLIA

Ce, eu s-ajut pe pater ș-al meu să fie Titu?!
Se poate-aceasta, doamne?...

ARONS

Nu te-ndoi, augustă,
El de al vostru sînge are-nteres nespus,
Ș-austeritatea tristă acestor publicani
Revoltă fiertatea a marei sale inimi;
A senatului refuze i-a oțărît curagiul,
E spre Tarquiniu, pater, cu inima întreagă.
Termină astăzi singură o faptă p-a ei cale,
Nici c-am pretins vrodată în inim-a-i pătrunde;
Ci fiindcă te cunoaște, sînt sigur că te-adoră.
Ce ochi fără uimire putea-va ca să vază
O diademă-oferită de mîinele-ți auguste
Și adornată însuși pe splendida ta frunte?
Vorbește-i numai, doamnă, și poți toate cu dînsul.
Cu inemicul regilor azi singură triumfă,
De la senat azi smulge și ⟨dă⟩ la al tău pater

P-ast firmanent al Romei ș-al ei zeu tutelar,
Și merită onoarea că ai într-a ta mînă
Și cauza paternă, ș-a Romei demnă soartă.

SCENA IV

TULLIA, ALGINA

TULLIA

O, cer! cîtă tămîie la nalta-ți bunătate
Îți sînt datoare astăzi! a mele cocent' lacrăme
În fine te dezarmă: totul se schimbă astăzi;
Dreptatea-n aste focuri ce m-ard pîn' la rușire
Le dă azi puritatea cu justă recompensă
Ce le deschide drumul ca-n toată libertatea
De față să s-arate.
(La Algina:)
Du-te și-l cată, du-te, aleargă! — O, zei! dar fuge,
Se teme să mă vază! Se poate, vai! să fie
Ferice și să n-aibă știință d-al său bine?
Ci n-ascult acum oare vreo speranță vană?
Se poate Titu s-aibă vreo oroare-atîta
Pentru senat de mare?! — Dar vai! ce zic eu însă?
Putea-voi fi datoare desdemnului ce-l strînge
Ca toată-a mea dorință să se-mplinească-ntreagă
Din propria-i ardoare, sublima-i tenerețe?

ALGINA

O știu, știu pînă unde senatul îi aprinse
Bărbata lui mînie și cît de tine arde!

TULLIA

Tot pentru mine face, nu te-ndoi, el m-amă!
(Algina iese.)
Te du, îți spui!... ci, însă, schimbarea-aceast-extremă!...
Acest înscris!... O, ceruri! De cîte și mai cîte
Și cugete, și doruri îmi sînt greu combătute
Și inima, și mintea, precum ș-a mea virtute!

Onoarea, datoria și gloria și mintea,
Toate-mi ordonă aspru.
Ce! -augustul, divul pater să fie dator mie
Și focurilor mele și sceptrul, și coroana?
Să fiu eu legămîntul, eu între el și Titu?
A statului fortună să nască din suprema
Și-ntreaga-mi fericire?
O, tu, scumpul meu Titu, cînd voi putea a-ți spune
Că poci să-ți dau de față și inima, și mîna?
Cînd voi putea, dilecte, în justele-mi transporturi
S-auz vorbele tale fără regret sau teamă,
Să spui a mele focuri în lină conștiință?
Mi s-a-ndulcit amarul, s-au ⟨ dus ⟩ relele mele;
Te iert, Romă, de toate, căci cazi în servitute
Cît te-abandonă Titu! Senat, iată-ți căderea
Al meu cît va fi Titu! Eroul tău mă amă;
Tremați, senat și Romă, plecați-vă la rege!

SCENA V

TITU, TULLIA

TITU

E-adevărat, o, doamnă? Mai binevoiești încă
Să vezi pe odiosul roman ce îl abhorră
Ultratul al tău suflet? p-ast om crud și culpabil?
P-ast inemic...

TULLIA

O, ceruri! tot s-a schimbat, o...
Destinul îmi permite... Ascultă! cat-a-mi spune
Dac-am avut vrodată domnie-adevărată
P-al tău superb, nalt suflet.

TITU

Te poți îndoi oare d-astă putere-acerbă,
De focurile mele, de crima mea înaltă,
De cruda-mi disperare? Prea mult, ah! ai asupră-mi
Teribila putere, și cruntă, și funestă.

Amorul îți supuse viața-mi la picioare,
Zile și ore toate, ce le detest atîta;
Comandă și deseacă-ți mînia ta cea dreaptă,
Că soarta mea ți-e-n mînă!

TULLIA

De tine-a mea depinde.

TITU

De mine! Tremur, doamnă, și nu cutez a crede
Că nu mai sînt objetul al justei voastre ure!
Termină, principesă, explică-mi ce speranță
Într-un moment mă naltă în culmea fericirii?

TULLIA *(dîndu-i scrisoarea)*

Citește! De la tine depinde fericirea
Ș-a ta, ș-a mea-mpreună, ș-augustului meu tată.
(Pe cînd el citește)
Poci dar avea speranță... Dar ce cătare cruntă!
Ce mornă acceptare, ce frunte consternată!
O, zei!...

TITU

Ce lovitură! dizgrațiat de mine!
Destinul, ce în urmă din pas în pas m-alungă,
Mi-arată fericirea și-ndată mi-o și smulge.
Și, culme peste toate, din relele ce sufer,
Cînd pot a te posede, atuncea te și pierd!

TULLIA

Tu, Titu?

TITU

Dar; viața-mi d-acum e condamnată
Pe lîng-orori cumplite la culmea infamiei
Să vînd una din două: pe Roma sau pe tine;
N-am d-astăzi înainte decît s-aleg or chinuri,
Or crime neauzite.

TULLIA

Ce spui? cînd a mea mînă
Îți dă o diademă, cînd poți a mă obține,

Cînd inima-mi fierbinte a ta cu totul este,
Nu pot a mai ascunde puterea legitimă
Augustului meu tată, mă lasă s-aleg soarta,
Îmi autoriză voia; și cînd am crezut astăzi,
Din viața-mi mai ferice cînd a venit momentul
Să pot a-mi da pe față și inimă, și suflet
Făr-a roși de nimeni, acest moment, ingrate,
Fu destinat să-mi fie moment de repentire?
Dar cum cutezi a-mi spune d-amaruri și de crime?
Să fii una cu-ingrații, cu dînșii a combate
Pe legitimul rege, să-mi dai inima-ntreagă
Și să împili atîta, să-ți fie detestabili
A mele binefaceri, iată a mea sventură
Ș-a ta fărădelege.
Deschide-ți ochii, Tite, și cumpănește singur
Refuzul senatorilor, sau plina-atotputință.
Din două-alege una: vrei alții să-ți dea lege,
Sau să o dai tu singur? vrei popol ce te-mpilă,
Sau tronul ce te nalță? vrei Roma, sau pe mine?
O, zei! cătați la dînsul și-l luminați mai bine
Spre a-și alege partea!

TITU *(remițîndu-i scrisoarea)*

Eu partea mi-am ales-o.

TULLIA

Hei bine! spune-mi dară
Cutează ca să meriți or grația-mi, or ura!
Ce soartă te așteaptă?

TITU

D-a fi demn și de tine,
Și demn de mine însumi, d-a-mi da Romei credința
Și-amorul meu tot ție, d-a arde pentru tine
Și d-a protege Roma; d-a-ți adora virtutea
În admirare pură, de a te pierde, doamnă,
Din dorul să te merit.

TULLIA

Așa, nu mai e vorba...

TITU

Ah! iartă, principesă!
Uitînd a mea furoare respectă-mi neputința;
Aibi dor de al meu suflet, ce singur se detestă:
De l-ai urî, s-ar crede în toate mai ferice.
A te lăsa e moarte, a te urma... oprobriu!
Nu e nici pentru tine, nici fără tine viață,
Și voi să mor nainte d-a pierde-amorul tău.

TULLIA

Toate iți iert, o, Tite, amorul meu e-al tău!

TITU

Hei bine! -mi dai amorul, — ai suflet de romană,
Republica respectă, ș-atunci vei fi mai mare,
Mai mult decît regină!
Adu-mi drept dote-n casă nu rang, onori de rege,
Ci-amorul libertății, a Romei fericire,
Respectul l-a ei lege! Să fie Roma mumă
Și Brutu al tău tată, — și eu, soldatul Romei,
Voi fi mai demn de tine și glorios consoarte.
Învinge toți romanii în generozitate,
Întrece-i în virtute și fă-i ⟨să⟩ recunoască
Divina libertate la fata unui rege.

TULLIA

Ah! cine? eu? trădare!

TITU

Mă pierd de disperare!
Nu știu nici să mai judic, nu, cerul ne ferească!
Trădarea e nedemnă, e oarbă și barbară.
Eu știu ce e un tată și sacrele lui drepturi,
Știu iar că al meu suflet cu totul al tău este,
Și nu mă mai cunosc.

TULLIA

Te uită la ast sînge care mi-a dat viață
Ș-ascultă al lui țipet!

TITU

Dar pot s-astup auzul la propriul meu sînge,
La patrie?

TULLIA

Barbare! și unde fără mine
Vro patrie mai afli?

TITU

Noi sîntem adversarii, natura ca și legea
La amîndoi ne-mpune funestă datorie.

TULLIA

Noi adversari? se poate din buze ta să-ți iasă
Ast nume?

TITU

Da, din buză, nu însă și din suflet.

TULLIA

Ajută-mi dar, cutează! iubești, — răzbună-mi dară!

SCENA VI

BRUTU, ARONS, TITU, TULLIA, MESSALA, ALBIN, PROCULU, lictori

BRUTU *(la Tullia)*

Căta să pleci, o, doamnă!
În primele amestice tempestelor civile
A fost cu neputință ca Roma să-și remintă
A te trimite-acasă la zeii tăi domestici;
Tarquiniu, poate, însuși în ast timp de dezastre,
Preocupat cu mintea d-a noastră-exterminare
Și confundîndu-și casa în relele din Roma,

Ș-a și uitat copila de e vie sau moartă
Și nici n-a mai cerut-o. E trist a-aduce-aminte
Împregiurări ca-acestea, e timp ca fiecare
Să-și facă datoria. Din partea mea și-a Romei
Ești liberă d-a merge în brațele paterne;
Și de te-așteaptă-acolo vrun tron unde ⟨te⟩ cheamă
A cerului voință, să aibă tronu-acela
Drept scut de apărare ș-eternă custodie
Dreptatea care ține și popolii, și regii;
De vreți respectul lumii, aveți respectul legii!
Căci cine-ascultă legea e respectat de popol.
Vreți drepturi, — recunoașteți c-aveți și datorii;
Și daca-adulatorii prin relele învățuri
Vă fac să vă abateți din regula dreptății,
Aveți nainte Roma și soarta lui Tarquiniu,
C-acest mare exemplu să serve-n viitor
Spre luminarea regilor ș-a lumii fericire.
(Lui Arons:)
Senatul ți-o remite: o poți lua și du-o
În mîinile paterne, sau în talamul nunții.
Te va conduce Procul pînă la poarta sacră.

TITU *(la o parte)*

Furoare disperată a pasiunii mele!
(Se duce spre Arons.)
Eu nu sufer aceasta.
(Brutu și Tullia ies cu escorta lor, Arons ⟨și⟩ Messala rămîn.)
O, zei! e crudă moarte rușinea și durerea!
(Lui Arons)
Pot cîteva cuvinte?...

ARONS

E scurt, domnul meu, timpul.
Mergînd cu principesa, cată-a urma pe Brutu.
Pot să-ntîrziu departul cel mult pentru o oră:
Ce ai spune-mi îndată, că timpul nu ne iartă!
În camerele doamnei noi vom putea-mpreună
Vorbi despre-a ei soartă, precum și de a voastră.
(Iese.)

SCENA VII

TITU, MESSALA

TITU

Destinul ce ne-adună și care ne desparte,
Acel destin ne face a fi tot inemici.
S-ascunză, daca poate, furorile și lacrămi!

MESSALA

Amorul ș-ai lui carmeni, virtuțile-mpreună
Le plîng, dizgrațiate, că inima Tulliei
Era demnă de tine și meritai s-o ai.

TITU

Nu, vezi acuma singur că Titu nu mai poate
A fi al ei consoarte.

⟨MESSALA

De ce? Ce te oprește?
Ce scrupul se opune dorințelor ce ai?⟩ [1]

TITU

Abominable lege ce cruda îmi impune!
Am destronat tiranii, ș-acuma să-i servesc!
Am mîntuit un popol, ș-acuma să-l trădau!
Amoru, -a cărui forță am combătut atîta,
Să aibă-acum asupră-mi atîta influință!
Eu să expui pe tată-meu acestor cruzi tirani?
Și care tată? Brutu, exemplu omenirii,
Tăria țărei sale, ce-a vrut să fiu ca dînsul
Și căruia urmîndu-i l-aș fi ajuns odată!
O, ce destin oribil după virtuți atîtea!

MESSALA

Ca cetățean al Romei, avuși virtuți înalte;
Stă, dar, acum la tine să aibi cele de domn

---

[1] Această replică, omisă în ms., o reproducem după ediția postumă publicată în 1878 de I. I. Heliade-Rădulescu, p. 50 *(n. ed.)*

Și stă în a ta voie să fii îndată rege.
În ast moment ferice în mîini cerul îți pune
Vendicta și imperul, și însuși pe Tullia.
Ce zic? Consolu-acesta, ce-erou se și numește,
Pater și întărirea și fondator al Romei,
Ce-n ochii tăi se-mbată de pompe și tămîie
P-a tronului ruine sfărmat de a ta mînă,
De n-ar fi condus bine această mare luptă
Era să fie astăzi ca un rebel culpabil.
Al tău glorios nume adornă și înalță
La numele său propriu de mare vingător
Și, încă și ⟨mai⟩ splendid, de făcător de pace.
Readu-ne în starea acelor ferici zile
Pe cînd străbunii noștri, — ferici, dar guvernați
Și liberi, dar cu domnii —, avea tot o balanță
Ș-aceeași greutate: ș-al popolului bine,
Ș-a regilor mărime.
Roma pe dînșii n-are o ură nempăcată,
Roma-are să-i adoare de vei domni asupră-i.
Puterea suverană ce am văzut la rîndu-i
Atrage de la popol sau ura, sau amorul,
Pe care-o resping unii și alții o doresc.
Din toate guvernările este mai rea sau bună, —
Sub tirani detestabilă, sub regi cea mai divină.

TITU

Messala, cugeți oare că tu vorbești cu mine,
Că eu nu văz în tine decît un trădător
Și că tot ascultîndu-te încep a fi și eu?

MESSALA

Hei bine! află dară că au să-ți fure alții
Nespusa fericire de care fugi atîta:
Că ⟨o⟩ să facă alții ce tu o puteai face.

TITU

Alții! stăi: o, zei!... cine?

MESSALA

El însuși, al tău frate.

TITU

Fratele meu?

MESSALA

Lui Tarquiniu și-a dat a sa credință.

TITU

Fratele meu să trade! el — trădător al Romei?

MESSALA

El nu tradă, ci serve și Roma, ș-al său rege.
Tarquiniu fără voia-ți de ginere n-alege
Decît romanul cela ce l-ar putea definde.

TITU

O, cer! Perfide, -ascultă: mult sufletu-mi reziste
Seducțiunii tale și n-am cunoscut încă
Abisu-n care-atîta te-ncerci a mă-mbrînci.
Tu crezi a mă induce în cursa-a mai fatală
D-a fi fratelui propriu complice-or delator:
Din amîndouă, însă, mai bine al tău sînge!

MESSALA

O poți face ș-aceasta; lovește, că o merit
Căci vrui a-ți face bine. — Cu inocentu-mi sînge
Unească a ta mînă ș-al fratelui, ș-amantei.
Cu-a lor capete-n mînă te du la senat, cere
Drept preț valorii tale de consulat onoarea,
Sau singur eu acuma voi declara complicii
Și voi începe-ndată oribil sacrificiu.

TITU

Stăi locului, o, monstru, nu-mpinge disperarea...

SCENA VIII

TITU, MESSALA, ALBIN

ALBIN

Solul toscan voiește îndată să-ți vorbească;
E-n stanța principesei.

TITU

Mă duc, dar, la Tullia,
Alerg. O, zei ai Romei, ai patriei protectori,
Loviți inima-aceasta ș-o spargeți spăimîntată
De propria-i rușine. Era mult virtuoasă
De n-ar fi fost amante!
Senat, așadar ție se-njunghie-atîta-amor!
(Lui Messala:)
Ingrate, ție!... Aide... Vezi Capitolul asta?
E plin de monumente fidelității mele!

MESSALA

Nu cugeți și mai bine că-e plin d-ingratitutea
Unui senat barbar?

TITU

O știu, aud însă și vocea a cerului ce tună
Pe capul meu și strigă: „Stăi, mizerabil, stăi!
Nu vezi că-ți trădai țara?" — Nu, Romo! nu, o, Brute!
Nu, zei ce mă protegeți! eu sînt tot Titu încă.
Tot gloria urmează în urmă p-a mea cale,
Sorgintea d-al meu sînge eu n-am dezonorat-o;
Victima vă e pură ⟨și⟩ daca azi se cere
Ca Titu fără voia-i să cază-n fărdelege,
Sau daca este scrisul să caz pînă în urmă
Sub soarta ce mă-mpilă. O, zei, salvați romanii,
Loviți mai dinainte a nu se-mplini crima!

ACTUL AL PATRULÉA

SCENA I

TITU, ARONS, MESSALA

TITU

Sînt rezolut, am spus-o; plecați! prea mult s-așteaptă;
Turpid și-n disperare nu voi s-auz nimica.
Lăsați-mă bărbăția, lăsați-mă-n durere...
Sînt tare-n contra voastră, sînt debil l-a ei lacrămi;
N-am s-o mai văz: se duce! Trădat în fermitate,
Erou sînt cu tiranii și... timid cu Tullia.
N-am s-o mai văz!... să plece... O, cerule! o, zei!

ARONS

Am mai rămas aicea spre interesul vostru;
Și ora acordată trecu; cînd am cerut-o,
Fu numai spre-a-ți complace, căci tu ai reclamat-o.

TITU

Eu! cum! Eu am cerut-o?

ARONS

Așa, și ai uitat-o.
Oh! așteptam în sinemi o soartă mai ferice
Pentru voi ambii, Tite. Speram cu a mea mînă
A-ncoruna ardoarea ce p-amîndoi vă face
Mai demni unul de altul. — Dar vai! să stăm aicea,
Nu mergem mai departe!

TITU

Cît ești de crud, Aronte!
Tu mi-ai văzut rușinea și toată umilința;
Tu ai văzut pe Titu că șovăie în dubiu.
Fugi, calid, versat martur codardei mele patimi
Ce pieptu-mi dezbărbată cu sufletu-mpreună!
Te du la regii voștri, denunță-mi turpitutea
Și spune cestor tirani, surpați de al meu gladiu,
Că eu, fiul lui Brutu, am plîns naintea voastră.
Ci nu uita, mai spune că-n toată-a mea uimire,
Cu toată cutezanța-ți, cu Tullia-mpreună,
Cu toate-ale ei lacrămi și carmeni și durere,
Tot vingător de sinemi, înalt, liber cu fruntea,
Tot am rămas roman.
Că-al lui Tarquiniu sînge nu poate-a mă supune,
Și uite că jur încă eternă, cruntă luptă
Și ură astui sînge ce-atîta îl ador!

ARONS

Eu scuz durerea-n care simțirea-ți e coprinsă
Și îți respect d-aceasta funeste prejudiție.
În loc, dar, de-mputare, complîng, suspin cu tine.
Îți spui că ea nu duce, piere copila, moare,
Rămîi cu sănătate!

MESSALA

O, cer!

SCENA II

TITU, MESSALA

TITU

Nu! E cu capul una;
Nu pot nici mort să sufer a o lăsa să iasă
Din ale Romei castre; o voi reține însuși
Cu-expunerea vieței.

MESSALA

O vrei...

TITU

Sînt prea departe
De a-mi trăda eu țara. Tot Roma e mai mare!
O știu că ea va-nvinge. Cu toate-acestea însă
Tullia este una cu destinata mea:
Peste putință una-a se despărți de alta!
Respir, trăiesc, pieri-voi și pentru ea muri-voi.
Ia-mi cauza asupra-ți, în locul meu te pune,
Aibi pietate, vire, d-amarurile mele!
Te du, amicii scoală, adună-mi toți soldații,
Vrînd or nevrînd senatul! îi voi reține pașii,
Pretinde-voi ca-n Roma ea să rămîie-ostagiu.
O voi!

MESSALA

În cîte chinuri amorul tău te leagă!
Și ce pretinzi tu oare prin ast fact temerariu
Decît a-ți da pe față nematur, fără fructe
Dizgrațiatu-amor?

TITU

Hei bine! mă voi duce
S-o cer de la senat.
Tu mergi la regii aia a le-ndulci asprimea,
Le spune că-nteresul al statului și Brutu...
Vai! cîtă exaltare în cugete superflue!

MESSALA

În justa ta durere ce simte al tău suflet,
Spre-a te servi... se cade...

TITU

Se cade să o văz,
Și să-i vorbesc se cade. Ea trece pe aicea.
Și cel puțin s-auză eternele-mi adio!

MESSALA

Vorbește-i, da, — mă crede...

TITU

Pierdut sînt! iat-o, vine!

SCENA III

TITU, MESSALA, TULLIA, ALGINA

ALGINA

Te-așteaptă, — pleacă, doamnă!

TULLIA

Crudă sentință,-Algina!
Ingratul, iar m-atinge! și Brutu înainte-mi
Îmi pare-un zeu teribil armat în contra noastră.
Iubesc și plîng și tremur, și inima-mi îmi fuge.
Aidem!

TITU

Nu, stai, așteaptă!

TULLIA

Ce mă voiești, barbare?
Să mă seduci și umili?

TITU

În astă zi funestă
Eu știu de datorie, iar nu d-a mea voință;
Eu mintea am pierdut-o, și tu mi-o ai răpit.
Hei bine! condu-mi pașii, guvernă a furoare,
Domnește ca un tiran peste simțirea-mi toată
Și, de cutezi, dictează ale lui Titu crime!
Nu! vrei ca să dau pradă la flacări, la carnagiu
Și muri, și cetățenii salvați de brațul meu,
Abandonat un tată d-un filiu furios
Sub fierul lui Tarquiniu?...

TULLIA

Să mă ferească cerul!
Natura îți vorbește, — mi-e scumpă a ei voce.
Tu m-ai deprins să tremur d-onoarea-unui părinte:
Te-asicur că d-azi Brutu e însuși al meu tată,
Al tău e al meu sînge ce pentru-al lui răspunde.
Amorul, himeneul și zilele-mi sînt gagiul,

Voi fi-n mîinele tale și fia lui, ș-ostagiul.
Mai poți deliberare? și crezi iar că-n secret
Pe tron te-ar vedea Brutu cu multă întristare?
În adevăr că n-are pe frunte-i diadema;
Subt un alt nume, însă, el însuși nu e rege?
D-un an îi e domnirea, și-ndată... însă, vai!
Ce debile cuvinte, cînd tu nu mă iubești!
Nu-ți zic decît o vorbă. Plec... Doamne! și te-ador!
Tu plîngi, și daca tremuri tot mai e timp; vorbește,
Zi un cuvînt, ingrate! ce vrei, ce ceri mai mult?

TITU

Atîta mai lipsește amarei mele soarte,
Să am și ura ta!

TULLIA

Prea mult să-ncerc atîta
Indemnele-ți murmure și vane-ndatoriri
Și plîngeri și injurii. D-ajuns suferii multe;
Îți dau napoi amorul ce-a turburat p-al meu,
Ia-ți vanele promiteri ș-atîtea jurăminte,
Ce sînt cu mult mai rele decît aspre refuzuri.
N-a să mă duc să caut în fundul Italiei
Mărimile fatale sacrificate ție,
Să plîng în depărtare, în brațele-unui rege,
Ardoarea-mi în dizgrații simțită pentru tine.
Mi-am regulat destinul, romane, ce ești aspru
Și afectezi virtute amantei ce te-adoră,
Erou ca să mă umili și timid la dorința-mi;
Incert în dor, promiteri, învață-a le-mplini!
Vedea-vei c-o femeie ce o dispreți atîta,
Ea cel puțin în scopu-i a fost nestrămutată;
Și prin nestrămutare, ce inima-i întrarmă,
Vei recunoaște, Tite, pe cît i-a fost amorul.
Sub murii-aceștia însuși, unde-mi domnea străbunii,
Acești muri ce-a ta mînă definde-n contra noastră,
Sovranilor ai Romei, și unde ai puterea
Să mă trădai atîta cu-aceeași ultragiare
Ce-n contra lor tot fulgeri, și unde-a mea credință
Mi-ai amăgit atîta și-ți rîzi d-a mele focuri, —
Aci jur pe toți zeii, ce bat pe toți sperjurii,

Că brațul meu acesta, în propriul meu sînge
Ștergînd ultrage, -injurii, mai just decît al tău
Și mai nerevocabil, ingrate, brațul asta,
El îmi va da pedeapsa că te-am iubit atîta
Și făr-a te cunoaște. Mă duc...

TITU

Nu, doamnă!
O ceri? pe voia-ți fie! o vrei? iată, mă tremur
S-alerg spre a-ți complace; cu-atît mai neferice,
Cu cît că-n pasiunea-mi inima-mi nu se scuză
Cu nici o-iluziune, cu cît în astă-extremă
Dezordine fatală nu gust încai nici trista
Și vana-acea plăcere d-a m-amăgi eu singur;
Cu cît știu că amorul mă-mpinge să iau svolul
Spre mare fărdelege, cu cît m-ai vins, barbaro,
Avînd mințile-n sinemi, cu cît blamînd în fine
Ardoarea ce m-animă, — ador atît virtutea
Și iau în brațe crima.
Urăște-mă, fugi, doamnă, și lasă-un neferice
Ce moare de ardoare, și îi detestă focul
Ce vine-n a ta urmă subt triste augure
Trecînd prin atentate, măcel și sperjurare!

TULLIA

Insulți profund, o, Tite, funestei mele-ardori,
Simțind cu ce putere domnești într-al meu suflet!
Da, este-a ta viața-mi, ți-arăt inima-ntreagă.
Cu tot însă amorul, cu toată neputința-mi,
Mă crezi, Tite, că moartea-mi e mai puțin atroce
Decît mîna de mire a unui ce s-ar teme
D-a fi al meu consoarte
Și eu să-i dau coroana, și el să se roșască
S-o aibă de la mine?!
Momentul, iată, vine, moment de-nfiorare
D-a noastră despărțire. Ci nu uita, o Tite,
Inima mea ș-amorul, și tu că poți domni;
O știi că solu-așteaptă, consultă, deliberă:
Cu mine într-o oră vei fi lîng-al meu tată.

Mă duc şi mă-ntorc iară în Roma împilată,
Ş-am tronul lîngă tine sau moarte înainte-ţi.

TITU

Nu moarte, căci te uită că viu...

TULLIA

Nu, Tite, stăi!
Urmîndu-mi mai departe îţi vei răpune capul;
Te vor prepune, poate; rămîi aci, adio!
Decide-te ş-alege: vei fi ucizătorul
Sau soţul meu vei fi?

SCENA IV

TITU

Învinge-vei, o, crudă, e şi căzută Roma!
Te duci, şi revii doamnă pe dînsa, p-a mea viaţă.
Revino, ş-or m-oi pierde, or te voi coruna,
Căci crima-mi cea mai mare mi-e să te abandon.
Să-mi cate pe Messala! fugoasa-mi imprudenţă
L-a faticat cu totul: e saţiu despre mine;
Amantă, -amici, romanii, pe toţi îi pierd dodată!

SCENA V

TITU, MESSALA

TITU

În fine, vin', ajută-mi furoarea mea fatală,
Funestul meu amor! Urmează-mă!

MESSALA

Comandă,
Tot e dispus: cohorte aşteaptă lîngă munte
Şi porţile-s deschise la primul lor semnal.
Prin jurămînt amicii cu mine sînt decişi

A recunoaşte-n tine al tronului succesor.
Să nu mai pierdem timpul. Azi noaptea e mai neagră
Ş-acopere cu umbra-i a noastre nalte planuri.

TITU

S-apropie momentul; Tullia îl aşteaptă,
În fine şi Tarquiniu îmi are jurămîntul.
(Fundul teatrului se deschide.)
Mi s-a decis de soartă... Ce văz! E Brutu însuşi!

SCENA VI

BRUTU, TITU, MESSALA, lictori

BRUTU

E în pericol Roma, în tine sper, aleargă!
Senatul are ştire secretă, şi de sicur
Că se atacă Roma acum la miezul nopţii.
Spre-a sîngelui meu stemă şi pentru-a ta valoare
De la senat cerut-am să ţi să dea onoarea
D-a comanda tu însuţi în ast extrem pericol:
Senatul ţi-o acordă; o, fiul meu, te-ntrarmă
Şi du-te spre salvarea şi gloria romană
Să mai triumfi o dată! Spre-a Romei libertate
Expune-ţi, dă-ţi viaţa: tot una mi-e de scumpă
Şi viaţa, ş-a ta moarte, triumfător or mort;
Mi-e tot atît de mare, mi-e tot atît urarea
Şi d-una, şi de alta.

TITU

O, cer!

BRUTU

O, fiu!

TITU

O, pater! în alte mîini depune
Favoarea senatorilor şi soarta romanimii!

MESSALA

Ah! cîtă turburare de inimă, de suflet!

BRUTU

Putea-vei tu respinge onoarea ce-ți acordă?

TITU

Eu? cine? ⟨înalt⟩ Doamne!

BRUTU

Ce! inima-ți aprinsă
De demna attitute senatului spre tine
E ulcerată încă d-al lui refuz legitim?
Ai fost nedrept, copile, în cererile tale,
Pretențiuni frivole! Mai este timp acuma,
Mai poți da ascultare capricielor tale?
Nu ai salvat tu Roma? și n-ai d-ajuns cu-atîta?
Onoarea-asta-imortală nu ți-a culmat dorința?
E glorie mai mare, mai naltă fericire
Decît divinul titlu de salvator al Romei?
Ai vrut și consulatul! un titlu van ce trece
Cu anul dimpreună! și legea îți comandă
S-aștepți la ora cînd toga te înmantă
Cu-a virului valoare. Încetă d-a mai cere
Prematur o favoare ce nu-ți poate da legea:
Locul ce-ți dau, acolo ți-e postul de onoare.
Te du, piept înainte, și sufletul tău n-aibă
Or ură, or urgie decît spre tiranie.
Eu sînt același pater ș-al statului, ș-al tău.
Dă sîngele tău Romei, și alt nimic nu cere!
Erou e mare titlu, dar este mult mai mare
Să fii cetățean, Tite!
    Sînt, fătul meu, la margini, spre-a-mi termina viața
Triumfătoarea-ți mînă îmi va închide ochii:
Ci, susținut de tine, nu moare al meu nume;
Renaște-voi spre Roma și voi trăi în Titu.
Și ce zic! uite ⟨,Tite,⟩ veni-voi după tine.
În anii căruntețeі nu-mi mai lăsară zeii
Decît curagiul numai, neascultat de mînă.
În urmă-ți cu victoria voi fi tot lîngă tine
Sau voi muri-mpreună ca pavăză la pieptu-ți.
Fie liberă Roma, și fie fără noi!

Jos morți, plînge-ne Roma, dar plîngă glorioasă
Și spaimă la tirani!

TITU

Messala!

SCENA VII

BRUTU, VALERIU, TITU, MESSALA

VALERIU

Cetățene, fă să fim singuri; iasă!

BRUTU *(la fiul său)*

Svoală!

(Titu, Messala se retrag.)

VALERIU

Roma-e trădată!

BRUTU

Ce auz? A!

VALERIU

Conspiră
Și dubiu nu mai este, sîntem trădați, o, Brute!
Autorul nu se știe acestui grav complot;
Ci-al lui Tarquiniu nume începe să s-auză
Și din romani mulți mizeri vorbesc să i se-nchine.

BRUTU

Din cetățenii Romei să-și ceară singuri fiare?

VALERIU

Codarzii îmi scăpară, prin căi se răspîndiră;
Îi cată după urmă! ⟨Mi-⟩este prepusul mare
Pe Mena și pe Leliu, a regilor organe
Și ale tiraniei. Aceste-ascunse curse
A publicului bine, comunei fericiri,
Reci, gheață spre unire, focoși la dezbinare,

A pune-eternă ură între senat şi popol.
Messala îi protege, şi-n ast amestec mare
Eu unul aş prepune şi însuşi pe Messala
Fără-amicia strînsă cu care-l stimă Titu.

BRUTU

Să li se-observe paşii! eu n-am mai mult putere;
Legi, libertatea, căror le sîntem noi părinţii,
Rigori nu pot să ierte nici cînd sînt necesarii:
A s-arresta romanul pe simple presupuneri
Ar fi faptă de tirani, pe carii-i destronăm.
Aidem la popol iute, cu dînsul să vorbim,
Să-mbărbătăm pe timizi, pe buni să-ncuragem,
Să facem s-amuţească codarzii trădători!
Cîţi sînt părinţi a Romei, părinţi ai libertăţii,
Să vie să-mbărbate romane inimi, piepturi!
Văzîndu-ne, au doară nu-şi vor lua curagiul?
O, zei, protectori Romei, mai bine daţi cu moartea
Decît cu servitutea! — Senatul să-mi urmeze!

SCENA VIII

BRUTU, VALERIU, PROCULU

PROCULU

Un sclav aşteaptă-afară şi-mploră-a ta voinţă
Spre a-ţi vorbi-n secret.

BRUTU

Cum! noaptea? l-astă oră?

PROCULU

Aşa; zice c-aduce, ca om plin de credinţă,
O ştire importantă.

BRUTU

Şi poate că depinde
A Romei mîntuire de la solia-aceasta.

Aidem, că-ntîrzierea e una cu pierirea!
(Lui Proculu:)

Tu du-te l-al meu filiu; spune-i că-n ora asta
Să ţie peste toate la poarta Quirinală
Şi că pămîntul strigă cu ale lui victorii,
C-a sîngelui meu soartă e d-a distruge regii!

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

BRUTU, senatorii, PROCULU, lictori, sclavul VINDEX

BRUTU

Așa se ducea Roma; așa sub tiranie
Augusta libertate era să cază stinsă
Sub pașii fiecărui, vi se căsca mormîntul;
Era pierdute toate! Tarquiniu-n noaptea asta
Se prepara să intre în mînă cu vendicta.
Solul acela însuși, al cărui artificiu
Funestul precipițiu săpa sub voi, romani;
Pe lîngă-acestea — credeți? — avea și Roma filii
Ce conspira în contră-i și-ajutora tiranii;
Le conducea Messala a lor furie oarbă;
Ș-astui perfid Aronte el patria-și vindea:
Ci iată veghe cerul din nalt asupra Romei
Ș-asupra vieței noastre.

(Arătînd la sclavul.)

Acesta-auzi toate,
Și trame, și dispuneri perfidului Aronte;
Prentîmpină el crima, și știrea ce îmi dete
Îmi deșteptă prepusul și-mi ranimă ardoarea.
Messala-n astă noapte, prin mine arestat,
Este să fie-ndată adus naintea voastră.
Credeam că prepararea supliciului va smulge
Din propria lui gură secretul și complicii;
Îl congiura lictorii, cînd cu un salt Messala
Scoțînd din sîn pumnalul, ce, poate, senatori,
Îl rezerva-a-l înfige în piepturile noastre,

Junghindu-se și zice: „Cîți vor a-mi ști secretul
Îl vor afla aicea în inima mea spartă.
În sîngele meu negru: cine conspiră cată
Să știe și să tacă, să știe și să moară.“
Aleargă, îl apucă, ci a știut perfidul
Să moară ca roman.
Deja din murii Romei Arons o și plecase;
Pe cîmp pînă-n departe ai noștri-l alungară
Și pun pe dînsul mîna cu Tullia-mpreună.
Fiți siguri că îndată descoperi-va cerul
Afundurile toate acestui complot impiu;
Aleargă Publicola și cată pretutindeni
Pe urzitorii lui.
Ci cînd noi vom cunoaște pe-nfamii paricizi,
Romani, fiți bine-n minte, perfizii n-au iertare,
De grație nu știe, d-ar fi d-ai noștri însuși;
Să nu vedeți într-înșii decît a lor trădare,
Și v-aduceți adminte d-al vostru jurămînt.
A Romei libertate vă cere-al lor supliciu,
Și cine iartă crimei, îi este și complice.
(Către sclav:)
Iar tu, care din naștere și dintr-o soartă oarbă
Ai fost sclav pîn-acuma, cînd echitatea cere
Și va să fii roman, prin care stat, senatul
Și Roma e salvată, aibi libertatea însuși
Ce tu ne-ai conservat-o. Și-avînd d-aci nainte
Mai multe simtimente, aibi toată-egalitatea
A fiilor mei proprii, și fii de azi teroarea,
Vendictă la despoții...
Dar ce uiet s-aude? și ce rumori dodată?

PROCULU

Arons este prins, Brute, și vi-l aduc nainte.

BRUTU

Și cu ce frunte oare?...

SCENA II

BRUTU, senatorii, ARONS, lictori

ARONS

Și pînă cînd, romani,
Veți profana atîta voi drepturile-umane?
Voi, conductori siniștri unui rebel de popol,
Credeți a-mpila regii, în solii lor miniștri?
Veniră insolenții lictori și m-arestară;
Pe domnul meu vor oare în mine-a insulta?
Ș-ast rang ce-n orice ginte e sînt, neviolabil...

BRUTU

Pe cît iți e sînt rangul, p-atît ești de culpabil.
Aci nu se atestă prin titluri ce n-au locul.

ARONS

Cum! solul unui rege!...

BRUTU

Ca trădător n-ai titlu
De sol, ci conjurat, mascat c-un nume mare,
A cărui nepedeapsă îi dă curagiu la crime.
Solii ce-și știu solia, ca interpreți ai legii,
Prin respectarea legii servesc pe domnul lor.
Discreți depozitarii credințelor umane,
Singură pacea numai e fructul legitim
Al naltei lor solie.
Ei între suverani leagă cele mai sacre noduri
Și, făcători de bine în tot locul și timpul,
Din drept sînt pretutindeni neatinși și respectați.
Ai semnele acestea? Cutezi să ți le-atribui?
Și cel puțin tu cugeți să dai cuvînt la domnu-ți
De legile, virtuțile, resorturile Romei?
Cată mai întîi, solule, să-i iei în cercetare
Și spiritul ce-o-nsuflă, ș-a ei deciziune,
Și să-i cunoști senatul.
Acest august popol mai știe să respecte
În fiecare ginte și legile, și drepturi
Pe care-a ta purtare veni să le disprețe

Cu-atîta cutezanță bravînd toți cetățenii;
Pe cît, dar, ți-ai dat voie să calci într-ale noastre,
P-atîta avem dreptul și noi a le protege.
Și drept toată pedeapsa ce-avem a îți impune
Este să vezi cu ochii pedeapsa cuvenită
La toți neomenoșii ce au urzit cu tine
Comploturi paricide. Și plin de al lor sînge
Și intimat de dînsul, să mergi la al tău rege
Să-i spui de reușita funestei voastre trame,
Și-n toată Italia s-arăți virtutea Romei
Ș-a ta neomenie. — Să-l ia d-aci lictorii!

SCENA III

Senatorii, BRUTU, VALERIU, PROCULU

BRUTU

Ce ai să spui, Valeriu? Au pus pe dînșii mîna?
S-au dat cu toți pe față? — Ce neagră întristare
Acopere-a ta frunte? Ce însemnează-aceasta?
Ce rău ne mai așteaptă? Ce te-nfiori atîta?

VALERIU

Să nu uiți că ești Brutu!

BRUTU

Explică-te!

VALERIU

Eu tremur
A-ți spune mai departe.
(Îi dă niște tablete.)
Iată, citește singur.
Cunoaște pe culpabili.

BRUTU *(luînd tabletele)*

Nu m-amăgiți voi, ochi?
O, zile-abominabili! Dizgrațiate pater!
Vai! Tiberin? fiul?! O, senatori, iertare!...
Și prinsu-s-a perfidul?

VALERIU

Cu doi consorți cercară
Mijloc de apărare, ș-aleseră să moară
Decît a se da prinși. Căzu și el cu dînșii,
Străpuns de a sa mînă.
Rămîne a-ți mai spune un rău și mai oribil,
Mai dureros și ție, și Romei, ca și mie.

BRUTU

Ce-auz!

VALERIU

Mai cată ș-astă neașteptată listă
Ce Procul a luat-o de la Messala însuși!

BRUTU

Să citim dar... Oh, tremur! O, cer. Vai! ce văz! Titu!
(Cade în brațele lui Proculu.)

VALERIU

Aproape de acolo stă Titu fără arme,
Uimit, în disperare și speriat cu totul:
Era speriat, poate, d-această fărdelege.

BRUTU

Părinți conscriși, vă duceți cu toții la senat:
Eu nu mai pot acolo a cere să-mi iau locul.
Vă duceți, sterminați-mi culpabila mea stîrpe
Și pedepsiți într-însa pe pater mai nainte
În sîngele meu propriu, ce este al ei sînge;
Pe mine mai nainte, să nu rămîie Romei
Nici urma, nici cuvîntul d-a fi mai generoasă!

SCENA IV

BRUTU

O, zei! fie-vă voia! decideți, mă supui!
Răzbunători ai legii, răzbunători ai Romei,
Voi ați fondat prin mine al libertății noastre

Eternul edificiu, puind temei dreptatea;
Vreți voi a surpa singuri aceste fondamente
Și sacre, și eterne? și-n contra faptei voastre
S-armați pe ai mei filii?
Ah! soartă nempăcată, cînd numai Tiberin,
În furia-i funestă, ar fi servit tiranii
Trădîndu-și a sa patrie, durerea-ar fi fost mare,
Că trădătoru-acela era fiul meu propriu!
Ci Titu! El, eroul, amorul țărei sale!
Ce astăzi, însuși astăzi, ferice, glorios
Văzu să i s-onoare victoriele sale
Prin marele triumf!
Titu, ce-n Capitoliu l-am corunat eu însumi,
Speranța mea din urmă ș-a toatei romanimei!
Titu! o, zei!

SCENA V

BRUTU, VALERIU, scortă, lictori

VALERIU

Senatul, prin voia sa supremă,
Îți lasă ca tu însuți să-ți dai sentința-ntreagă.
Decide tu de Titu!

BRUTU

Eu?

VALERIU

Tu singur.

BRUTU

Și-n fine
El n-a decis nimica?

VALERIU

Toți conjurații, Brute,
Sînt condamnați la moarte; și poate că-n momentul
Acesta cînd vorbesc ei nici un mai există.

BRUTU

Şi despre soarta fiu-meu mă face domn senatul?

VALERIU

El astă fericire se simte că o are
De la virtutea ta.

BRUTU

O, patrie!

VALERIU

Senatul aşteaptă-al tău răspuns.

BRUTU

Că Brutu stimă preţul acestei mari clemenţe
Pe care n-a cerut-o... Dar va fi demn de dînsa...
Ci spune-mi, al meu filiu predatu-s-a de voie
Şi fără rezistinţă? Putea!... iertaţi un dubiu!
A fost difesa Romei, şi simţ că-mi era scump.

VALERIU

Mult venerabil vire, Tullia...

BRUTU

Ce?...

VALERIU

Tullia pe dată
A şi confirmat fapta, prepusul odios.

BRUTU

Cum?

VALERIU

N-apucă să vie să vază-acele locuri,
Îndată ce-avu-n faţă acele aparate
Funeste de supliciu, pe loc şi a ei mînă
Consumă sacrificiul, ea singură immolă
Ca legilor ofrandă ast rest plin de durere
Ce ne mai rămăsese de la nedemnii regi,
Şi cade şi expiră.

D-am fost trădaţi, o consoli, ea fu cauza mare;
Fie respect la Brutu, durerii lui paterne!
Ci ea, -ntorcîndu-şi ochii grei către-aceste locuri,
Tullia-n expirare numai pe al tău filiu.

BRUTU

Drepţi zei!

VALERIU

Stă dar la tine să judici d-a lui crimă;
Condamnă, dă-ţi sentinţa! loveşte ori ierţi victima,
Că Roma-aprobă toate oricîte-a face Brutu.

BRUTU

Lictori, să mi s-aducă aici nainte Titu!

VALERIU

Plin de a ta virtute, mă voi retrage, doamne;
Uimită a mea minte te plînge şi te-admiră;
Voi spune cu teroare-n senat şi voi depinge
Mărimea şi de suflet, şi a durerii tale.

SCENA VI

BRUTU, PROCULU

BRUTU

Cu cît mai mult eu cuget, cu-atît văz mai puţin
Cum fiul meu să poată trama ruina Romei:
Amorul către patrie şi către-al său părinte
A fost necomparabil. Nu poate om vrodată
A se uita pe sine dodată într-o zi;
Nu pot să crez, să cuget că Titu e culpabil.

PROCULU

Messala, ce formase ast odios complot,
Sub numele-acest mare se poate c-a-ncercat-o
Sub dînsul să s-ascunză;
Poate că a lui glorie, invidiată-atîta,
Au vrut să i-o întine.

BRUTU

O, d-ar fi dat-o cerul!

PROCULU

Din fiii tăi, o, Brute,
Acesta-ţi mai rămîne. D-a fi or nu culpabil,
Senatu, -n indulgenţă, remite în puterea-ţi
A lui întreagă soartă. I s-asicură viaţa
Pentru că-ţi este-n mînă. Tu ai toată putinţa
D-a conserva republicei pe marele-acest vir;
Eşti pater pînă-n fine.

⟨BRUTU

Sînt consolul roman.⟩ [1]

SCENA VII

BRUTU, PROCULU, TITU (în fundul teatrului cu lictori)

PROCUL

Iată-l.

TITU

O, cer! e Brutu! Momente de durere!
Deschide-te, pămînte, sub paşii mei, mă-nghite!
Sufere, Doamne, -un filiu...

BRUTU

Te-arrestă, temerariu!
La doi fii din rănunchii mă dete cerul pater, —
Pe unul nu-l mai am. A! svînturate, spune:
Mai am încai un filiu?

TITU

Nu, mai mult nu ai!

BRUTU

Răspunde dar la jude, daca nu mi-ai zis pater!
(Se aşează.)
Ai fost rezolut singur spre-a patriei-mpilare?
Spre-a-abandona un tată puterii absolute?
Ş-a-nfrînge jurăminte?

TITU

N-am rezolut nimica.
Plin d-un venin de moarte, ce-n spaimă mă devoră,
Nu mai ştiam de sinemi, şi încă mă tot caut;
Inima-mi supraprinsă de marea-mi rătăcire,
Răpită de la mine, fu un moment culpabilă,
Şi ast moment m-apasă d-o-eternă turpitute;
Şi scumpei mele patrie pierdui a mea credinţă.
Trecînd momentul asta, mustrarea conştiinţei
E tot atît de mare ca-oribila mea crimă
Şi-n dreptul său răzbună a Romei libertate.
Pronunţă-a mea sentinţă, că Roma te contîmplă,
Şi cere-a mea pedeapsă printr-un exemplu mare.
Prin justul meu supliciu se cere-a-nspăimînta
Pe viitor romanii ce ⟨-ar⟩ încerca să facă
Aceea ce-am făcut.
A mea moarte va face atîta bine Romei
Pe cît ş-a mea viaţă, şi sîngele acesta
Util patriei mele, ş-a cărui puritate
Azi nu mai e tinată, era ursit să curgă
Şi tot să se mai verse, s-adape şi să crească
Al libertăţii arbor.
O, consolе al Romei, în ultima mea oră
Prevăz dintr-o cetate că iese-o Romanie.
Să moară Titu, pater, trăiască Romania!

---

[1] Această replică, omisă în ms., o reproducem după ediţia postumă publicată de I. I. Heliade-Rădulescu, p. 76 *(n. ed.)*.

VICTOR HUGO

HERNANI

ACTUL I

[traducere fragmentară, pe roluri]

[I]. DONA JOSEFA, DUENĂ BĂTRÎNĂ, DIN «ERNANI» [1]

SCENA 1

⟨DONA JOSEFA⟩ *(singură; închide cortinele cramozie ale ferestrei și pune în ordine cîteva fotoliuri; aude bătînd la ușe; ea ascultă)* Să fie el oare? E la scara furtivă. *(Iar bate.)* Să deschidem îndată. *(Deschide ușcioara mascată.)* Bunăștire, frumos cavaler! *(Îl introduce; ea se uită la dînsul cu neîncredere și-și retrage pasul)* Ce! senior Hernani, nu ești domnia-ta?! Mînă-tare! foc!

CARLOS: ... ești moartă!

⟨DONA JOSEFA⟩ *(ea se sperie)*.

CARLOS: Nu răspunzi?

⟨DONA JOSEFA⟩: Două vorbe mai mult, și—doamne!

CARLOS: ... spune!

⟨DONA JOSEFA⟩: Așa. — Pentru ce?

CARLOS: ... ora aceasta?

⟨DONA JOSEFA⟩. Așa.

CARLOS: ... acel june?

⟨DONA JOSEFA⟩: Așa.

CARLOS: Să mor!

⟨DONA JOSEFA⟩: Așa.

CARLOS: ... întrevorbirea?

⟨DONA JOSEFA⟩: Așa.

---

[1] Reproducem, în cele ce urmează, traducerea fragmentară (pe roluri) a piesei așa cum apare ea în manuscrisul lui Heliade; în *Note și variante* reconstituim, pe baza acestor fragmente, textul omogen al traducerii actului I al piesei *(n. ed.)*.

CARLOS: Ascunde-mă aci!
⟨DONA JOSEFA⟩: Pe domnia-ta?!
CARLOS: Pe mine.
⟨DONA JOSEFA⟩: Pentru ce?
CARLOS: Pentru nimic.
⟨DONA JOSEFA⟩. Eu, să te ascunz!
CARLOS: Aci.
⟨DONA JOSEFA⟩: Nu se poate!
CARLOS: ... sau luciul ăsta.
⟨DONA JOSEFA⟩ *(luînd punga)*: Ești dară diavolul?
CARLOS: ... duena mea.
⟨DONA JOSEFA⟩ *(deschizînd un armoriu)*: Intră aci!
CARLOS: ... Cutia asta?
⟨DONA JOSEFA⟩ *(închizînd armoriul)*: Du-mi-te d-aci daca nu vrei.
CARLOS: ... Uf!
⟨DONA JOSEFA⟩ *(unindu-și mînele cu scandal)*: Un om aci!
CARLOS: ... o femeie?
⟨DONA JOSEFA⟩: O, cerule! aud pașii donei Sol. Seniore, închide ușa! *(Împinge ușa armoriului, care se deschide.)*
CARLOS: ... ești moartă!
⟨DONA JOSEFA⟩ *(singură)*: Ce e omul asta? Isuse, Dumnezeule! d-aș striga să chem! pe cine? afară de doamna și de mine, toți dorm în palat. Bah! Aurora spuntă. Facă ce știe; și are o spadă bună, — și cerul să ne apere de iad! *(Saltă în pumn punga.)* Și cînd o fi să fie, nu e un hoț. *(La vederea donei Sol ascunde punga.)* [1]
DONA SOL: Josefa!
⟨DONA JOSEFA: Doamna mea?
DONA SOL: ... curînd.
⟨DONA JOSEFA⟩ *(deschide ușa)*.
DONA SOL. ... să se usuce manta. [2]
⟨DONA JOSEFA⟩ *(o ia și iese)*.

---

[1] Aci se termină scena I, replicile care urmează în continuare făcînd parte din scena II *(n. ed.)*.

[2] Această replică este precedată, în original, de alte șaisprezece, omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. III, f. 19^{r}, r.5—f.20^{r}, r. 18 *(n. ed.)*.

SCENA 2[1]

DONA SOL: ... Cerule! [2]
DONA JOSEFA *(intră speriată)*.
HERNANI: Cine bate așa?
DONA JOSEFA *(către dona Sol)*: Doamna mea, un colp neașteptat! vine duca!
DONA SOL: ... Dizgrațiată!
DONA JOSEFA *(uitîndu-se împrejur)*: Dumnezeule! necunoscutul! Spade! se băteau — frumoase minuni![3]
O VOCE: ... deschide-mi!
DONA JOSEFA *(face un pas spre ușe)*.
HERNANI: Nu deschide!
DONA JOSEFA *(scoțînd mătaniile:)* Sante Jacob, patronul meu, mîntuie-ne din pasul acesta!
CARLOS: Deschide, îți zic! [4]
DONA JOSEFA *(se duce a deschide, tremurînd)*. [5]

---

[1] Indicație falsă, vezi mai sus, p. 548, nota 1, *(n. ed.)*.

[2] În original: « DOÑA SOL *(se jetant entre eux.)* Hernani! ciel! » — Între replica precedentă și aceasta, în original sînt încă patruzeci, omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. III, f. 20^{r}, r. 20 — f. 24^{v}, r. 3 *(n. ed.)*.

[3] În original urmează o amplă indicație de regie și următoarea replică:

HERNANI

Que faire? *(On frappe.)* *(n. ed.)*.

[4] Înaintea acestei replici, în original mai sînt încă nouă, omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. III, f. 24^{v}, r. 12 — f. 25^{r}, r. 3 *(n. ed.)*.

[5] După această indicație de regie, în original urmează încă o ultimă replică din scena II:

DOÑA SOL

Je suis morte! *(n. ed.)*.

[II]. DON CARLOS DIN «HERNANI»

ACTUL 1, SCENA 1

JOSEFA: ... Să deschidem îndată.

⟨DON CARLOS⟩ *(apare cu capela pe ochi)*.

JOSEFA: ... frumos cavaler!

⟨DON CARLOS⟩ *(își desface manta și lasă să i se vadă splendidul costum)*.

JOSEFA: ... Mînă-tare! Foc!

⟨DON CARLOS⟩ *(apucînd-o de braț)*: Două vorbe mai mult, duenă, și ești moartă! *(O ațintă cu ochii.)* Sînt eu aci la dona Sol, fidanțata vechiului ducă de Pastrana, unchiul său, senior caduc, venerabil și gelos? spune-mi! Bella adoră p-un cavaler fără barbă încă și fără mustețe, și albergă în toate serile, în nasuî invidioșilor, pe junele amant fără barbă însuși în barba bătrînului. Sînt bine informat oare? *(Ea tace; el o scutură de braț.)* Nu răspunzi?

JOSEFA: ... mai mult și — doamne!

⟨DON CARLOS⟩: Voi, dară, una: da sau nu. Doamna ta nu e dona Sol de Silva? spune!

JOSEFA: ... Pentru ce?

⟨DON CARLOS⟩: Pentru nimic. Duca, bătrînul ei mire, este absent în ora aceasta?

JOSEFA: Așa.

⟨DON CARLOS⟩: Neapărat, dară, ea așteaptă pe acel june?

JOSEFA: Așa.

⟨DON CARLOS⟩: Să mor!

JOSEFA: Așa.

⟨DON CARLOS⟩: Duenă, aci are să fie întrevorbirea?

JOSEFA: Așa.

⟨DON CARLOS⟩: Ascunde-mă aci!

JOSEFA: Pe domnia-ta?!

⟨DON CARLOS⟩: Pe mine.

JOSEFA: Pentru ce?

⟨DON CARLOS⟩: Pentru nimic.

JOSEFA: ... să te ascund!

⟨DON CARLOS⟩: Aci.

JOSEFA: Nu se poate!

⟨DON CARLOS⟩ *(trăgînd de la centură un pumnal și o pungă)*: Binevoiește, doamna mea, a alege sau punga, sau luciul ăsta.

JOSEFA: Ești dar diavolul?

⟨DON CARLOS⟩: Așa, duena mea.

JOSEFA: ... Intră aci!

⟨DON CARLOS⟩ *(examinînd armoriul)*: Cutia asta?

JOSEFA: ... daca nu vrei.

⟨DON CARLOS⟩ *(deschizînd armoriul)*: Naiba! *(Examinînd încă.)* Daca-n egnuriu îți pui aventura, mînerul măturei îți servă să-ncaleci? *(Se ghemuiește cu nevoie.)* Uf!

JOSEFA: Un om aci!

⟨DON CARLOS⟩ *(în armoriul ce stă deschis)*: Nu e așa? doamna ta n-așteaptă o femeie?

JOSEFA: ... închide ușa!

⟨DON CARLOS⟩ *(din armoriu)*: De vei scoate o vorbă, duenă, ești moartă! [1]

HERNANI: ... Vrear-ai un brigant, vrei un proscris?

⟨DON CARLOS⟩ *(deschizînd cu scomult ușa armoriului)*: Cînd o să termini cu a-ți tot spune istoria? Au crezi că poate fi cineva bine într-un armoriu?

---

[1] După această replică, în originalul francez urmează o replică a doñei Josefa — ultima din scena I —, omisă aci de Heliade, dar care se găsește în fasc. I, f. 2^{r}. În continuare, textul face parte din scena II; replica imediat următoare, a lui Hernani, este precedată în originalul francez de 39 de replici, omise de Heliade (o parte dintre ele se găsesc în fascicula a III-a, *Hernani din «Hernani»* *(n. ed.)*.

HERNANI: ... Ce făceai acolo?[1]

⟨DON CARLOS⟩: Eu? însă cum mi se pare, bine vezi că nu călăream prin păduri.

HERNANI: ... moștenitorul său.

⟨DON CARLOS⟩: Fiecare la rîndul său! — Messire, să vorbim franc: îți place seniora și ochii ei negri, înaintea cărora vii ca să-ți vezi p-ai domniei-tale în toate serele — nimic mai bine. Îmi place și mie seniora, și voi a cunoaște pe cel care d-atîtea ori l-am văzut intrînd pe fereastră, pe cînd eu stam la ușe.

HERNANI: ... eu intru, seniore.

⟨DON CARLOS⟩: Vom vedea. Îmi ofer și eu amorul meu seniorei. Să împărțim, vrei? Văzui în frumosul său suflet atîta amor, bunătate, tinere simțimînte, încît seniora sînt sigur că mi-ți are pentru doi amanți. Așa, astă-seară vrînd a pune un capăt întreprinderii mele, — luat, mi se pare, în locul domniei-tale —, intrai aci pe neașteptate. M-ascund, ascult să nu-mi scape nimic, însă auzeam prea rău și, zău, a cătat să ies! cum zic francezii.[2]

HERNANI: ... și va să iasă.

⟨DON CARLOS⟩ *(salutînd)*: Domnul meu, cum îți va plăcea. *(Trage spada.)*[3]

---

[1] În original, înaintea replicii lui Hernani mai sînt alte două, omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. III, f. 23^{v}, r. 15—17 și fasc. I, f. 2^{v}, r. 8 *(n. ed.)*.

[2] Această ultimă frază are ca echivalent în original:

Mais j'entendais très mal et j'étouffais très bien.
Et puis, je chiffonnais ma veste à la française.
Ma foi, je sors! *(n. ed.)*.

[3] În original:

DON CARLOS
(le saluant)
Monsieur, c'est comme il vous plaira.
HERNANI
(tirant son épé)
En garde!
(Don Carlos tire son épée) *(n. ed.)*.

DONA SOL: ... Cerule!

⟨DON CARLOS⟩: Alină-te, seniora!

HENANI: Spune-ți numele!

⟨DON CARLOS⟩: He! spune-mi mie p-al dumitale.

HERNANI: ... daga aceasta.

⟨DON CARLOS⟩: Atunci care este numele acelui altul?

HERNANI: ... apără-te!

(Încrucișează spedele.)

JOSEFA: ... minuni![1]

⟨DON CARLOS⟩ *(bagă spada în teacă, se acopere cu manta și trage pălăria pe ochi)*[2].

HERNANI: Să ne ascundem![3]

⟨DON CARLOS⟩: În armoriu?

HERNANI: ... amîndoi.

⟨DON CARLOS⟩: Foarte mulțumim; nu e prea în larg.

HERNANI: Să fugim p-acolo.

⟨DON CARLOS⟩: Noapte bună! cît pentru mine, stau aci.

HERNANI. ... baricada ușa?

⟨DON CARLOS⟩ *(Josefei)*: Deschide ușa!

HERNANI: Ce zice?

⟨DON CARLOS⟩ *(Josefei)*: Ci deschide, -ți zic![4]

GOMEZ: ... Amîndoi urmați-mă!

⟨DON CARLOS⟩ *(face un pas)*: Ducă, nu e vorba d-aceasta acum, este vorba de moartea lui Maximilian, imperatorului Germaniei. *(Își aruncă manta, își descoperă fața de sub capelă.)*

---

[1] Replica Josefei este precedată în original de alte patru replici, omise de Heliade *(n. ed.)*.

[2] În original nu este indicat personajul don Carlos, iar indicația de regie se referă și la Hernani (« Les deux combattants remettent leurs épées dans le fourreau. Don Carlos s'enveloppe dans son manteau et rabat son chapeau sur ses yeux. On frappe.») *(n. ed.)*.

[3] Replica lui Hernani este precedată în original de alte patru replici, omise de Heliade *(n. ed.)*.

[4] În originalul francez urmează o indicație de regie și o replică (ultima din scena II) a donei Sol, omisă aici de Heliade, dar care se găsește în fasc. IV, f. 35^{r}, r. 5. Ceea ce urmează în ms. lui Heliade face parte din scena III; replica lui Gomez este cea de a șaptea din această scenă, primele șase fiind omise de traducător *(n. ed.)*.

HERNANI: Regele Spaniei!

⟨DON CARLOS⟩: Așa, Carlos. Senior ducă, ești oare nebun? străbunul meu, împăratul, e mort, — nu o știu decît d-astă-seară. Venii răpede eu însumi, eu, să-ți spui, eu — ție, feal și dilect supus; să-ți cer consiliu, incognito, noaptea. Chestia e prea simplă — iată și scomult mare!

GOMEZ: ... această ușe?

⟨DON CARLOS⟩: Frumos cuvînt! tu vii cu a ta scortă întreagă! cînd un secret de stat m-aduce în palatul tău, ducă, ai să mi-l spui la toți valeții tăi?

GOMEZ: Iartă! aparența ...

⟨DON CARLOS⟩: Tată, te-am făcut guvernator al castelului de Figuera. Pe cine însă să pui a te guverna pe domnia-ta?

GOMEZ: Iartă!

⟨DON CARLOS⟩: D-ajuns! Să nu mai vorbim, seniore. Așa, imperatorul e mort.

GOMEZ: ... e mort?

⟨DON CARLOS⟩: Ducă, vezi cît sînt de cufundat în întristare.

GOMEZ: ... îi succede?

⟨DON CARLOS⟩: Un ducă de Saxonia este între candidați. Franț primul, de Franța, este unul din concurenți.

GOMEZ: ... electorii imperiului?

⟨DON CARLOS⟩: Și-au ales, cred, Aquisgrana *(Aix Capella)*[1], sau Spira, sau Francfortul.

GOMEZ: ... la imperiu?

⟨DON CARLOS⟩: Totdauna.

GOMEZ: ... îți cade.

⟨DON CARLOS⟩: O știu.

GOMEZ: ... la lințoliu.

⟨DON CARLOS⟩: Și apoi, e la mijloc și burghezul de Gand.

GOMEZ: ... și potent.

⟨DON CARLOS⟩: Roma e pentru mine.

---

[1] În original: Aix-la-Chapelle (în prezent, orașul Aachen din R. F. Germania) *(n. ed.)*.

GOMEZ: ... corpul germanic![1]

⟨DON CARLOS⟩: Regele Franț primul este un ambițios. Cum muri vechiul imperator, el începu să facă ochi dulci către imperiu. N-are pre Franța preacreștină? partea îi e cît se poate de frumoasă. Imperatorul, moșul meu, zicea regelui Ludovic: „De aș fi fost eu Dumnezeu tatăl, și d-aș fi avut doi fii, pe cel mai mare l-aș fi făcut Dumnezeu, și pe cel al doilea, rege al Franței, *(Ducelui:)* Crezi tu că Franț poate să aibă vro speranță?

GOMEZ: ... un victorios.

⟨DON CARLOS⟩: S-ar cuveni a schimba toate; bula de aur definde d-a alege un străin.

GOMEZ: ... domnul meu?

⟨DON CARLOS⟩: Sînt însă burghez din Gand.

GOMEZ: ... Franc întîi.

⟨DON CARLOS⟩: Acvila ce are să ciocnească la cimierul meu, își poate asemenea desfășura și aripele.

GOMEZ: ... știe latinește?

⟨DON CARLOS⟩: Rău.

GOMEZ: ... latinește.

⟨DON CARLOS⟩: Se vor mulțumi d-o spaniolească altieră, căci prea puțin îi pasă — crede-mă — regelui Carol, cînd o voce îi vorbește de sus, ce limbă-i vorbește. — Mă duc în Flandra; cată neapărat, scumpul meu Silva, să viu înapoi imperator. Regele Franței se duce a remișca toate. Eu îi voi apuca înainte; peste curînd plec.

GOMEZ: ... frunțile?

⟨DON CARLOS⟩: Ordon ducii d'Arcos să le extermine banda.

GOMEZ: ... să-l lege?

⟨DON CARLOS⟩: He! și cine este capul acela? numele lui?

GOMEZ: ... cam sălbatic.

⟨RON CARLOS⟩: Bah! Eu știu că d-astă dată s-ascunde în Galiția, și cu vreo cîțiva militari îi va fi de ajuns.

---

[1] Între replica lui Gomez și cea următoare, a lui don Carlos, în original mai sînt patru replici, omise aici, dar care se găsesc în fasc. II, f. 10^{v}, r. 20–21 și fasc. IV, f. 36^{r}, r. 10–15 *(n. ed.)*.

GOMEZ: ... aproape d-aci.

⟨DON CARLOS⟩: Ştiri neadevărate! atunci astă-noapte sînt oaspele tău. *(Se uită la Hernani şi dona Sol.)*

HERNANI: Mîine.[1]

⟨DON CARLOS⟩ *(apart)*: Mîine! *(Tare către dona Sol, către care face un pas cu galanterie:)* Binevoieşte să-ţi ofer mîna. *(Îi dă mîna şi o conduce pînă la uşe.)*

HERNANI: ... Bunul meu pumnal!

⟨DON CARLOS⟩ *(revenind, apart)*: Omul nostru cam stă pe planuri. *(Ia pe Hernani la o parte:)* Ţi-am făcut onoare a-ţi atinge spada, domnule; îmi dai prepusuri pentru sute de cuvinte. Regelui, însă, don Carlos îi displac trădările. Du-mi-te de bună voie, — îţi proteg fuga!

GOMEZ: ... domnul acesta?

⟨DON CARLOS⟩: Pleacă; este unul de escorta mea. *(Iese.)*

---

[1] Această replică este precedată în original de alte două replici şi ample indicaţii de regie, omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. IV, f. 37^{r}, r. 7—10 şi, respectiv, în fasc. III, f. 25^{r}, r. 14 *(n. ed.)*.

[III]. HERNANI DIN « HERNANI »

ACT 1, SCENA 2

DONA SOL: ... curînd, curînd.[1]

⟨HERNANI⟩ *(intră)*[2].

DONA SOL: Hernani!

⟨HERNANI⟩: Dona Sol! te mai văz în fine! vocea ce auz, vocea ta este?! Pentru ce soarta îmi pune zilele departe de ale tale? Ah! cîtă nevoie am de tine ca să uit de ceilalţi!

DONA SOL: ...plouă, dar, tare?

⟨HERNANI⟩: Nu ştiu.

DONA SOL: Ţi-o fi frig!

⟨HERNANI⟩: Nu e nimic.

DONA SOL: Scoate, dar, manta!

⟨HERNANI⟩: Dona Sol, dilecta mea, spune-mi: cînd noaptea eşti adormită, lină, inocentă şi pură, şi cînd un somn voios îţi întredeschide gura şi cu degetul îţi închide ochii, — îţi spune atunci un angel cît eşti de dulce dizgraţiatului pe care toate-l abandonă şi-l resping?

---

[1] Această replică este precedată în original de alte două scurte replici, omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. I, f. 2^{v}, r. 1—2 *(n. ed.)*.

[2] În original este o amplă indicaţie de regie: « Josefa ouvre la petite porte. Entre Hernani. Grand manteau, grand chapeau. Dessous, un costume de montagnard d'Aragon, gris, avec une cuirasse de cuir, une épée, un poignard, et un cor à la ceinture. » *(n. ed.)*.

DONA SOL: ... ți-e frig.

⟨HERNANI⟩: Mie! Eu ard lîngă tine. Ah! cînd amorul gelos colcăie ardente în capetele noastre, cînd inima ni se gomflă și se umple de tempeste, ce ne pasă daca un nor în aer poate în treacăt să ne arunce or tempestă, or fulgere?!

DONA SOL: ... cu dînsa.

⟨HERNANI⟩ *(cu mîna pe spadă)*: Nu, asta mi-e a doilea dilectă, inocentă și fidelă. — Dona Sol, bătrînul ducă, fiitorul tău mire, unchiul tău, este dar absent?

DONA SOL: ... ora aceasta.

⟨HERNANI⟩: Ora aceasta, și atîta tot! Pentru noi, nimic mai mult decît o oră! apoi ce-mi pasă? cată să uite cineva, sau să moară. Angelul meu, cu tine o oră — în adevăr o oră —, pentru cine voiește viața, ș-apoi eternitatea!

DONA SOL: Hernani!

⟨HERNANI⟩ *(cu amar)*: Cît sînt de ferice cînd duca iese! ca un ladrin ce tremură și forță o ușe, răpede intru și te văz, și fur bătrînului o oră din cînturile tale, din căutătura ta! și sînt foarte ferice, și în adevăr mă invidiază că îți fur o oră, cînd el îmi ia viața!

DONA SOL: ... Vino!

⟨HERNANI⟩ *(fără s-o audă)*: Duca, dar, este absent din castel?

DONA SOL: Ce mare ești!

⟨HERNANI⟩: Este absent.

DONA SOL: ... de duca.

⟨HERNANI⟩: Ah! nu-l pot uita, doamna mea! Bătrînul asta te iubește. Nu ți-a luat ieri un baciu? Îl poci uita?

DONA SOL: ... de părinte.

⟨HERNANI⟩: Nu; un baciu d-amant, de soț, de gelos. Ah! ai să fii a lui! Doamna mea, nu cugeți? O! nebunul bătrîn, cu fruntea înclinată spre capătul vieții, spre apusul zilei, va o femeie și cere, spectru înghețat, o copilă! A! smintitul bătrîn! pe cînd cu o mînă se apucă de mîna-ți, nu vede

că moartea îl ia de mire cu alta? vine a se arunca în amorurile noastre fără să tremure! Bătrîne, du-mi-te să-ți dai măsură spre a-ți săpa groapa! — Cine s-a pus să facă maritagiul acesta? cred că te constrîng cu forța.

DONA SOL: ... c-o voiesc.

⟨HERNANI⟩: Regele! regele! — Tatăl meu e mort asupra palcului, condamnat de tată-său. Așa, deși s-au dovedit cu anii faptul acesta, însă pentru umbra mortului rege, pentru fiul său, pentru văduva lui, pentru toți ai săi, ura mi-e încă jună. El, mort, nu se mai numără; și, ca copil încă, făcui jurămîntul d-a răzbuna tatălui meu pe capul fiului ucizătorului. Pretutindeni te caut, Carlos, rege al Castilielor; pentru că ura e vivace între ambele noastre familii. Părinții s-au luptat fără pietate, fără remușcare, 30 de ani! În van, dară, părinții sînt morți! ura trăiește; pentru dînșii pace nu este. Fiii în picioare se măsoară, duelul continuă. Ah, tu dară, rege, voiești execrabilul acest himen! atîta mai bine: te caut, și tu vii în calea mea.

DONA SOL: Tu mă sperii!

⟨HERNANI⟩: Avînd un mandat d-anatemă, cată s-ajung l'a mă speria eu însumi! Ascultă: omul la care de jună încă te destinară, Ruy de Silva, unchiul dumitale, este ducă de Pastrana, avut mare de Aragon, comte și magnat de Castilia. Lipsindu-i junețe, îți poate aduce, copilița mea, atîta aur, gemme și nestimate, încît fruntea ți se risplendă între frunțile regali: iar în cît pentru rang, orgoliu, glorie și averi, sute și sute de regine să te invidie ca ducesă! iată cine este el. Eu însă sînt fără averi, și n-avui, din copilărie, decît pădurile prin care fără încălțăminte fugeam: poate c-aș avea și eu vreun blazon ilustru, pe care o regină de sînge acum îl descustă; poate că am și drepturi, în umbră confundate, pe care un lințoliu negru al palcului le ascunde încă în îndoiturile sale și care, daca speranța mea nu va fi încelată, într-o zi vor putea ieși din cheia aceasta dimpreună cu spada. Pîn-atunci, n-am de la cerul gelos decît aerul, lumina și apa, ce sînt date la toți. Prin urmare, cată să suferi a te scăpa or de duca, or de mine; cată s-alegi din amîndoi, — să-l iei de bărbat, sau să mă urmezi.

DONA SOL: Te voi urma.

⟨HERNANI⟩: Între dizgrațiații mei soți? proscriși ale căror nume carneficele le știe de mai nainte, oameni ale căror nici fierul, nici inima nu li se tocesc, avînd fiecare cîte un sînge a răzbuna? Vei veni a comanda a mea bandă, cum se zice? pentru că nu știi, a mea dilectă, că eu sînt un bandit! Cînd totul mă urmărea în Spaniele toate, singur prin pădurile și munții săi, printre stîncele unde nu se mai vedea decît acvila în svolu-i, vechea Catalonia mă adoptă ca mumă; crescui între acei montaniarzi liberi, neavuți și gravi, și mîine trei mii din bravii aceștia, — daca vocea îmi va face a răsuna cornul din munte pînă-a munte —, se vor scula să vie. A! te înfiori! mai cugetă, ia-ți bine măsurile! A mă urma prin selbe, prin munți și plaiuri, între oameni asemeni demonilor visurilor tale, a prepune tot — și ochii, și vocile, și pașii, și sunetul —, a dormi pe iarbă, a bea din torente, și noaptea, alăptînd un copil ce se deșteaptă, s-auzi gloanțele muschetelor șuierînd pe la ureche; a rătăci cu mine, proscrisă, și, cînd va fi cele dupe urmă, a mă urma pînă unde voi ajunge la tatăl meu, la palc...

DONA SOL: Te voi urma.

⟨HERNANI⟩: Duca este avut, mare, prosper; duca n-are nici o datorie către vechiul nume al tatălui său; duca poate tot. Duca îți oferă, dimpreună cu mîna sa, tezaure, titluri, fericire.

DONA SOL: ... îmi revine sufletul.

⟨HERNANI⟩: *(strîngînd-o în brațe)*: Angel!

DONA SOL: ... 3 lovituri.

⟨HERNANI⟩: Știi acum cine sînt?

DONA SOL: ... te urmez.

⟨HERNANI⟩: Nu; fiindcă vrei a mă urma, ființă debilă și fragedă, cată să știi ce nume, ce sînge, ce suflet, care destin sînt ascunse în păstorul Hernani. Vrear-ai un brigant, vrei un proscris?

CARLOS: ... armoriu?

⟨HERNANI⟩ *(se retrage uimit)*: Cine e omul acesta?

DONA SOL: ... Ajutor!

⟨HERNANI⟩: Taci, dona Sol! Deștepți ochii geloși. Cînd sînt eu lîngă tine, binevoiește, orice s-ar întîmpla, a nu reclama alt ajutor decît al meu. *(Lui don Carlos:)* Ce făceai acolo?

CARLOS: ... prin păduri.

⟨HERNANI⟩: Cine-și rîde dupe un afront, s-expune a face să rîdă și moștenitorul său.

CARLOS: ... stam la ușe.

⟨HERNANI⟩: Pe onoare, te voi face să-mi ieși pe unde eu intru, seniore.

CARLOS: ... cum zic francezii...

⟨HERNANI⟩: Zău că și spadei mele îi vine rău și va să iasă.

CARLOS: ... îți va plăcea.

⟨HERNANI⟩ *(trăgînd spada)*: În gardă!

CARLOS: Alină-te, seniora![1]

⟨HERNANI⟩: Spune-ți numele!

CARLOS: ... domniei-tale.

⟨HERNANI⟩: Îl țiu secret și fatal pentru un altul ce va avea într-o zi să simță, sub vingătorul meu genuche, la ureche numele meu și în inimă daga aceasta.

CARLOS: ... acelui altul?

⟨HERNANI⟩: Ce-ți pasă? În gardă! apără-te!

(Încrucișază spedele).

---

[1] În original, această replică este precedată de o indicație de regie și de o replică a doñei Sol, omise de Heliade:

(Don Carlos tire son épée.)

DONA SOL

(se jetant entre eux)

Hernani! ciel!

(n. ed.).

DONA SOL: ... bate la uşe ! [1]
⟨HERNANI⟩ *(Josefei, care intră)*: Cine bate aşa?
JOSEFA: ... minuni ! [2]
⟨HERNANI⟩ *(îşi pune sabia în teacă)* [3]: Ce să facem?
O VOCE: ... deschide-mi !
⟨HERNANI⟩ *(opreşte pe Josefa, care face un pas)*: Nu deschide !
JOSEFA: ... pasul acesta !
⟨HERNANI⟩ *(arătînd armoriul la don Carlos)*: Să ne ascundem !
CARLOS: În armoriu?
⟨HERNANI⟩: Intră ! mă încarc cu aceasta; vom sta acolo amîndoi.
CARLOS: ... prea în larg !
⟨HERNANI⟩ *(arătînd uşa mică)*: Să fugim p-acolo !
CARLOS. ... stau aci.
⟨HERNANI⟩: A ! capete şi sînge ! Seniore, îmi vei răspunde de aceasta. *(Donei Sol:)* Daca aş baricada uşa?
CARLOS: Deschide uşa !
⟨HERNANI⟩: Ce zice? [4]
GOMEZ: ... care veţi rîde !
⟨HERNANI⟩: Ducă...
GOMEZ: ... jucăria dv.
⟨HERNANI⟩: Excelenţă !
GOMEZ: ... tăcere ! tăcere !
⟨HERNANI⟩: Senior ducă...

---

[1] Între replica precedentă şi aceasta, în original este o indicaţie de regie, în cea mai mare parte omisă de Heliade: « Ils croisent leurs épées. Doña Sol tombe tremblante sur un fauteuil. On entend des coups à la porte. » *(n. ed.)*.

[2] Replica Josefei este precedată în original de alte două replici, omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. I, f. 2^{v}, r. 11–13 *(n. ed.)*.

[3] În original, indicaţia de regie este dată între replica doñei Josefa şi aceea a lui Hernani, referindu-se la acesta şi la don Carlos: « Les deux combattants remettent leurs épées dans le fourreau. Don Carlos s'enveloppe dans son manteau et rabat son chapeau sur ses yeux. On frappe. » *(n. ed.)*.

[4] După aceasta urmează încă două replici — ultimele din scena II —, omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. II, f. 9^{v}, r. 15, fasc. I, f. 3^{r}, r. 3–4 şi fasc. IV, f. 33^{r}, r. 5. Replicile următoare fac parte din scena III *(n. ed.)*.

DONA SOL: Regele ! [1]
⟨HERNANI⟩ *(cu ochii aprinşi)*: Regele Spaniei ! *(Stă într-un colţ şi-l aţintă cu ochi scînteietori.)* [2]
DONA SOL:... vei bate în mîini de 3 ori. [3]
⟨HERNANI⟩ *(încet)*: Mîine.
CARLOS: ... să-ţi ofer mîna.
⟨HERNANI⟩ *(mîna la piept pe mînerul daghei)*: Bunul meu pumnal !
CARLOS :... de escorta mea. [4]
⟨HERNANI⟩ *(iese cu valeţii)* [5].

---

[1] Între această replică şi cea precedentă, a lui Hernani, în original mai sînt încă cinci replici, omise aici de Heliade,dar care se găsesc în fasc. IV, f. 34^{v}, r. 8 — f. 35^{r}, r. ultim *(n. ed.)*.

[2] Această indicaţie de regie este partea finală a aceleia care, în original, este dată la sfîrşitul replicii lui don Carlos (care urmează imediat după aceea a lui Hernani) *(n. ed.)*.

[3] Între această replică şi cea precedentă, a lui Hernani, în original sînt încă 46 de replici (dintre care nici una a lui Hernani), omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. II, f. 10^{r}, r. 2 — f. 12^{r}, r. 8 *(n. ed.)*.

[4] Înaintea acestei replici, în original sînt încă două, omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. II, f. 12^{r}, r. 15 şi fasc. IV, f. 37^{r} r. 12–13 *(n. ed.)*.

[5] În original, indicaţia nu se referă la Hernani, ci, fiind dată după replica lui don Carlos, la acesta şi la interlocutorul său don Ruy Gomez: « Ils sortent avec les valets et les flambeaux, le duc précédant le roi, une cire à la main. » *(n. ed.)*.

[IV]. RUY GOMEZ DIN « HERNANI »

ACTUL 1, SCENA 3

HERNANI: Ce să facem?

⟨RUY GOMEZ⟩ *(d-afară)*: Dona Sol, deschide-mi![1]

DONA SOL: Sînt moartă![2]

⟨RUY GOMEZ⟩ *(intră)*: Oameni la nepoata mea, noaptea, și la această oră! Veniți toți! asta merită și lumină mare, și sgomult. *(Donei Sol:)* Pe sîntul Juan de Avila, cred în adevăr că sîntem 3 la domnia-ta! Era prea mult și 2, seniora! *(Celor 2 juni:)* Junii mei cavaleri, ce faceți p-aci? pe cînd aveam pe Cid și pe Bernard, acei giganți ai Spaniei și ai lumei străbătea Castiliele onorînd bătrînii, protegiind copilele. Era ei niște oameni tari, și li se părea mai puțin grele fierul și oțelul ce avea pe dînșii decît catifelele domniei-voastre. Oamenii aceia duceau respect la barbele cărunte, își puneau amorul în genuchi înaintea bisericilor, nu trăda pe nimeni, ș-orce făcea n-avea alt cuget decît spre a susține onoarea familiei sau casei lor. Daca le plăcea vreo femeie, o lua nemaculată, în lumina zilei, înaintea lumii, și cu spada sau securea sau lancea în mînă. Și cînd niște feloni — în timpul nopții, cu ochii întorși către călcîie, sub acoperemîntul umbrelor — își comiteau infamele manoperi, furînd bărbaților castitatea femeilor, — vă asigur că acel Cid, străbun al nostru tutulor, i-ar fi considerat de niște mizerabili, i-ar fi pus în genuchi și, degradîndu-le nobilitatea uzurpată, cu latul spadei le-ar fi pălmuit treanța de blazon. Iată ce ar fi făcut, mi se pare, oamenii d-altădată oamenilor din ziua de astăzi. Ce mi-ați venit a face aci? au ca să-mi spuneți că sînt om bătrîn de care au să-și rîză cei tineri? au să rîză de mine, de soldatul de Zamora, — și cînd voi trece, alb-colilie, vor rîde în adevăr? cel puțin însă nu veți fi domnia-voastră care veți rîde!

HERNANI: Ducă...

⟨RUY GOMEZ⟩: Tăcere! Ce! domnia-voastră aveți spada și daga și lancea, vînătoarea, festinele, amuțările, curaii, cîntecele seara pe sub balcoane, penele la capelă, cazacele de mătase, balurile, carozelele, junețea, bucuria; și cînd v-apucă urîtul, cu orce preț, din întîmplare, puneți mîna pe cîte un bătrîn, ca copiii pe cîte o sunătoare, vă frecați la dinți cu dînsa, — paf! ș-ați stricat jucăria dv.

HERNANI: Excelență ...

⟨RUY GOMEZ⟩: Și cine cutează a vorbi cînd eu zic „tăcere! tăcere!“?

HERNANI: Senior ducă...

⟨RUY GOMEZ⟩: Cavaleri, veniți dupe mine! veniți dupe mine! Domnilor, am făcut aceasta ca să rîdem? Ce! un trezaur e la mine, — onoarea unei copile, unei femei, unei familie întrege. Astă copilă o iubesc, este nepoata mea, şi are peste curînd a-şi schimba baga cu inelul degetului meu; o cred pură şi castă, şi sacră la tot omul. Cată să ies şi eu undeva o oră, şi eu, Ruy Gomez de Silva, să nu cutez a o face fără ca un fur d-onoare să se strecoare în căminul meu! Ruşine, junilor! A! sărbătorile acestea vă sînt? nişte bastarzi ar roşi d-a se purta ca voi. Nu, bine faceţi, urmaţi înainte! Mai am ceva încă? *(Îşi smulge colanul)* Na! călcaţi în picioare, călcaţi tunsura mea de aur! *(Îşi aruncă capela)* Smulgeţi-mi părul, batjocoriţi-l! veţi putea mîine să vă lăudaţi în cetate că niciodată desfrînaţi insolenţi n-au întinat nişte peri mai albi, nici o mai nobilă frunte!

---

[2] Aceste prime două replici se găsesc, în original, printre ultimele replici din scena II:

HERNANI

Que faire?

(On frappe.)

UNE VOIX *(au dehors)*

Doña Sol, ouvrez-moi!

(n. ed.).

[2] Este, în original, ultima replică din scena II, dată aici de Heliade (ca și primele două replici) pentru a face mai bine legătura cu replica următoare, a lui don Ruy Gomez, cu care începe de fapt scena III *(n. ed.)*.

DONA SOL: Monsenior...

⟨RUY GOMEZ⟩ *(valeţilor)*: Scutieri! scutieri! în ajutorul meu! securea, pumnalul meu, daga mea de Toledo! — Amîndoi urmaţi-mă!

CARLOS: ... împăratul Germaniii.

⟨RUY GOMEZ⟩: Îţi rîzi? — Dumnezeule! regele!

CARLOS: ... scomult mare. [1]

⟨RUY GOMEZ⟩ *(face semn să iasă oamenii săi; examină pe don Carlos)*: Pentru ce însă se întîrzie a-mi deschide această uşe?

CARLOS: ... valeţii tăi?

⟨RUY GOMEZ⟩: Alteţă, iartă! aparenţa...

CARLOS: ... domnia-ta.

⟨RUY GOMEZ⟩: Iartă!

CARLOS: ... e mort.

⟨RUY GOMEZ⟩: Moşul alteţei-tale e mort?

CARLOS: ... în întristare.

⟨RUY GOMEZ⟩: Cine-i succede?

CARLOS: ... din concurenţi.

⟨RUY GOMEZ⟩: Unde au să se adune electorii imperiului?

CARLOS: ... sau Francfort.

---

[1] Înaintea replicii lui don Carlos, în original sînt încă două replici, omise aici de Heliade, dar care se găsesc în fasc. III, f. 25^{r}, r. 10—13 *(n. ed.)*.

⟨RUY GOMEZ⟩: Regele nostru, cărui Dumnezeu să-i ţie zilele, n-a cugetat niciodată la imperiu?

CARLOS: Totdauna.

⟨RUY GOMEZ⟩: Şi alteţei-tale îţi cade.

CARLOS: O ştiu.

⟨RUY GOMEZ⟩: Tatăl vostru a fost arhiducă d-Austria, şi imperiul sper că va avea aceasta înainte, că îţi este moş cel care trecu de la purpură la linţoliu.

CARLOS: ... de Gand.

⟨RUY GOMEZ⟩: În juneţele mele am văzut pe moşul vostru. Vai! eu singur mai supraînot dintr-un secol întreg, toţi au murit. Era un imperator magnific şi potent.

CARLOS: ... pentru mine.

⟨RUY GOMEZ⟩: Brav, firm, nicidecum tiranic, capul acesta sta bine corpului germanic!

CARLOS: ... vreo speranţă? [1]

⟨RUY GOMEZ⟩: Este un victorios.

CARLOS: ... un strein.

⟨RUY GOMEZ⟩: Pe computul acesta eşti rege al Spaniii, domnul meu?

CARLOS: ... din Gand.

⟨RUY GOMEZ⟩: Campania din urmă a înălţat prea sus pe Franţ întîi.

CARLOS: ... şi aripele.

⟨RUY GOMEZ⟩: Alteţa-voastră ştie latineşte?

CARLOS: Rău.

⟨RUY GOMEZ⟩: Asta nu e bine. Nobilimea în Germania îi place să-i vorbească latineşte.

CARLOS: ... plec.

⟨RUY GOMEZ⟩: Ne laşi, alteţă, fără să cureţi Aragonul de maldiţii rebeli ce pretutindeni în munţii noştri îşi ardică cutezătoare frunţile?

CARLOS: ... estermine banda.

⟨RUY GOMEZ⟩: Vei ordona asemeni şi capului ce o comandă să se lase să-l lege?

---

[1] Între replica lui don Ruy Gomez (a cărei traducere completă se află în fasc. III, f. 11^{r}, r. 4—15) şi cea a lui don Carlos, în original sînt încă patru replici, omise de Heliade *(n. ed.)*

CARLOS: ... numele lui?

⟨RUY GOMEZ⟩: Nu știu! spun că este un companion cam sălbatic.

CARLOS: ... va fi de ajuns.

⟨RUY GOMEZ⟩: Atunci niște știri neadevărate spun că e pe aproape d-aci.

CARLOS: ... oaspele tău.

⟨RUY GOMEZ⟩ *(înclinîndu-se pînă la pămînt):* Grație, alteță! *(Cheamă pe valeți:)* Faceți toate onorile regelui, oaspelui meu! *(Pune valeții în 2 șire pînă în fund.)*

CARLOS: ... proteg fuga. [1]

⟨RUY GOMEZ⟩ *(revenind și arătînd pe Hernani)*: Cine e domnul acesta?

CARLOS: ... escorta mea.

⟨RUY GOMEZ⟩ *(precede regelui cu o lumină).* [2]

---

[1] Între această replică tradusă complet în fasc. II, f. 12^r, r. 15–21 și cea precedentă, în original sînt încă patru replici, omise de Heliade *(n. ed.)*.

[2] În original este o indicație de regie, cu care se termină scena III: « Ils sortent avec les valets et les flambeaux, le duc précédant le roi, une cire à la main ». – Actul I al piesei lui V. Hugo conține și a IV-a scenă (constînd dintr-un monolog al lui Hernani), pe care Heliade nu a tradus-o (sau a cărei traducere nu ni s-a păstrat) *(n. ed.)*.

NOTE ȘI VARIANTE

VOLTAIRE, *FANATISMUL SAU MAHOMET PROOROCUL*

S-a publicat în volumul intitulat *Fanatismul sau Mahomet proorocul*. Tragedie în cinci acte tradusă de I. Eliad. București, În tipografia lui Eliad, 1831, 86 p. (cu errata la p. 87). În 1834 se adaugă la exemplarele încă nevîndute ale vechii tipărituri o copertă nouă, cu următorul titlu indicînd colecția: *Repertoriul Teatrului Național*. Partea V. București, În Tipografia lui Eliad, 1834 (Biblioteca Academiei posedă un asemenea exemplar); într-o *Înștiințare* publicată în „Curierul romànesc", VI (1834), nr. 21 (din 21 iunie), p. 4â se anunță: „Tragedia *Mahomet* în versuri, tradusă de I. Eliad și tipărită pe hîrtie d-Olanda, se află de vînzare la librăriile d. Tiri și a d. I. Scarlat, la poarta hanului Șărban Vodă".

Este traducerea — destul de liberă pe alocuri și cu unele adaosuri — a piesei *Le Phanatisme ou Mahomet le prophète*, scrisă în 1741 și reprezentată pentru prima dată la 9 august 1742.[1]

În „Curierul romànesc", IV (1832), nr. 2 (din 31 ianuarie), p. 6, Heliade anunța (la rubrica *Știri dinlăuntru*) intenția de a juca, împreună cu membrii familiei sale și cu prieteni ai săi, piesa lui Voltaire, în beneficiul școlarilor lipsiți de posibilități materiale: „[. . .] Dar oare ar trebui acest fel de tineri să rămîie fără ajutor? Învățătura, afară de hrană și îmbrăcăminte, cere și odihnă, și cărți, și altele; și pînă se vor chibzui aceste ajutoare, subtînsemnatul singur, dimpreună cu familia sa și alți prieteni, au hotărît de două ori pe an a se sui pe șenă și în limba rumânească, pentru ajutorul școlarilor sărmani, a da cîte o reprezentație. Acum se gătește o tragedie în versuri foarte cunoscută și întitulată *Fanatismul*, unde fiind lipsă de o persoană care să facă pe Zeid, să dă de știre ca cine se simte că poate să facă această rolă, să se arate la Redacție. Daca această persoană va fi încredințată, va priimi pentru a sa osteneală un dar de 300 lei; iar daca nu va avea trebuință de ajutor, atunci se va împărtăși dimpreună cu toată soțietatea de acea răsplătire ale căria laure cresc în ceruri.“

---

[1] Pentru textul original, vezi *Théâtre de Voltaire*. Contenant tous ses chefs-d'oeuvre dramatiques. Nouvelle édition revue d'après les meilleurs textes. Paris, Garnier Frères, libraires-éditeurs, 1874, p. 282—334.

Nu știm dacă această inițiativă a fost realizată sau nu; știm însă că piesa a fost jucată, cu titlul de examen, de către elevii Școlii Filarmonice, în seara zilei de 29 august 1834. Cu acea ocazie, Heliade a ținut o scurtă cuvîntare în care arăta realizările Școlii Filarmonice; cuvîntarea a fost publicată în „Curierul românesc“, VI (1834), nr. 39, fiind precedată de următoarea notă [1]:

ECZAMENUL ȘCOLII SOȚIETĂȚII FILARMONICE

Miercuri, la 29, s-a săvîrșit examenul general al școlii Soțietății Filarmonice, în sala teatrului, unde față cu toți soții, Eforia școalelor și o mulțime de privitori, mai întîi s-a zis cuvîntul următor [2] de directorul aceștii școli; după aceasta Madam Caliope, una din școlarele aceștii școli, a cîntat cavatina din opera lui Bellini *Piratul*, prin care s-au dat cele mai mari nădejdi de izbutire la muzică, și tot parterul a rămas mulțumit de glasul cel dulce și mare al cantatricii rumâne.

După aceasta s-a început tragedia *Fanatismul* și s-a săvîrșit cu cea mai mare ispravă, rămîind toți privitorii încîntați de mulțumire. Este cu neputință să descrie cineva patriotismul și naționalitatea ce era zugrăvită pe fețile tutulor în vremea reprezentației, entuziasmul și aplauzul cel mare la sfîrșitul fieștecăruia act și la sfîrșitul tragediei, chemînd pe fieștecare școlar pe anume și pe toți împreună ș.c.l.

Școlarii ce au debutat în rolele aceștii tragedii au fost cei următori:

În Mahomet, d. Andronescul, carele în toată rola a dat cele mai mari nădejdi de perfecție, înfățișînd pe cît se poate de bine ambiția, diplomația, impostura, gelozia și acel haracter sîngeros.

În Zopir, d. I. Curie a arătat toate sentimentele cîte însuflă pe cetățean, patriotismul, virtutea, iubirea de fii și haracterul acela trufaș care însuflețește pe un vrăjmaș vrednic de cinste.

În Zeid, d. Diamanti Nicolae a dat nădejdile cele mai mari, prin vioiciunea sa, că prea curînd vom vedea pre șena rumânească pe Orest, pe Brutus, pe Hamlet și alții, și cu cea mai vie espresie a zugrăvit fanatismul și amorul.

În Palmira, d-lla Ralița Mihalache, — care cînd s-a pus în pension atunci a început și slovnirea, care în vreme de șapte luni trecute cu cea mai mare silință și repejune a sărit de la citit rola sa îndestul de grea ca să zugrăvească smerenia, amorul cel mai înfocat, fanatismul acela femeiesc și copilăresc și, în sfîrșit, dintr-o copilărie atît de smerită să se prefacă în eroina cea mai răzbunătoare a părintelui și fratelui său și a pîși pînă la sinucidere, — toate aceste greutăți s-a silit să le învingă și și-a săvîrșit a sa rolă îndestul de plăcut, prin care s-a văzut că vom avea pe vremea viitoare o Electră, o Zairă și alte asemenea.

În Omar, d. M. Costache și-a săvîrșit a sa rolă cu cea mai putincioasă scumpătate, zugrăvind toată diplomația unui ministru, și ceea ce dă și cea mai bună nădejde este că în gura sa nicidecum nu se-auzea rima versurilor.

---

[1] Întrucît numărul respectiv al gazetei nu ne-a fost accesibil, reproducem această notă după ediția lui D. Popovici: I. Heliade Rădulescu, *Opere*. Tomul I. București, 1939, p. 628—629.

[2] Cuvîntarea lui Heliade s-a publicat mai întîi în „Curierul românesc“, VI (1834), nr. 39, apoi în broșura *Lucrările Soțietății Filarmonice dela 1 Dechem. 1833 pînă la 1 Aprl. 1835. Publicate spre știința DD. soți.* București, 1835, p. 1—9 și, în sfîrșit, în *Culegere din scrierile lui I. Eliad de prose sci de poesie*. București, 1836, p. 5—13 (vezi ediția lui D. Popovici, vol. II, p. 58—63, cf. și p. 469 și urm.).

În Fanor, d. Costache Dumitru a dat asemenea nădejdi minunate de a înfățișa un sfetnic domolit și povățuitor, și asemenea versurile în gura sa, făcînd să se-auză a lor armonie, își ascundea rima.

Cu un cuvînt, toți tinerii și-au jucat astfel rolele fieștecare, încît mai puțin putea să ceară cineva, iar mai mult niciodată. Fieștecare întrecea pe celălalt, unul pe toți și toți pe unul. În minutul acesta am dorit că să nu fi fost rumân, spre a putea cu toată slobozenia, fără a mă teme de fanatism, a lăuda cît se cuvine pe acești tineri.

Actorii. leitenant: *tip.* lentenant.

Actul I. 3, 5 farmece, la minciuni?!: *tip.* farmece! la minciuni?; 6 fanatic, să crez ale lui minuni?!: *tip.* fanatic! să crez ale lui minuni?; 8 De dumnezei, dreptate: *tip.* De Dumnezei, Dreptate; 20 schinteia: *tip.* schintea; 28 și-n Meca: *tip.* și Meca; **4,** 32 staturilor: *tip.* saturilor *(corectat în Errata);* **5,** 2 Trebuie să pierim dară?: *tip.* Trebuie? să perim dară; 5 necării: *tip.* necări; 6 bine că: *tip.* bine, că; 7 Să-aibi: *tip.* Să aibi; 14 împlinit?: *tip.* împlinit; 24 e-n: *tip.* e în; 31 fără-a: *tip.* fără a; **6,** 1 dumnezeilor: *tip.* Dumnezeilor; 7 ființă,: *tip.* ființă!; 10 soarta-ți: *tip.* soarăta'ți; 24 Maomet: *pronunțat în două silabe;* 27 numai: *tip.* nu mai; 30 groaza: *tip.* graza; **7,** 27 vă-i: *tip.* vă; 32 îndulci . . .: *tip.* îndulci?; **8,** 8 neauzite: *tip.* nĕauzite *(pronunțat în patru silabe);* 24 O, superstiție: *tip.* O superstiție; **9,** 4 Dar!: *tip.* Dar.; 14 Omar,: *tip.* Omar?; **10,** 6 voi: *tip.* Voi; soare: *tip.* Soare; 30 dumnezei: *tip.* Dumnezei; **11,** 8 dărui?: *tip.* dărui.; 11 mîndrul: *tip.* mîndru; 15 nașterea: *tip.* naștere; 25 fanatismul: *tip.* Fanatismul; 32 vino-ți: *tip.* vono'ți; **12,** 3 Fatma: *tip.* Fatme; 18 universul: *tip.* Universul; 35 nainte-am fost: *tip.* naint'am fost; **13,** 15 tiranii: *tip.* Tiranii; **14,** 5 Nerușinat desfrînate: *tip.* Nerușinat, desfrînate; 29 Mahomet: *tip.* Mohomet; **15,** 11 dumnezei: *tip.* Dumnezei; 12 alătura,; *tip.* alătura.; 13 dumnezeu: *tip.* Dumnezeu; 16 socotește: *tip.* sotește; 18 a săpa, —: *tip*, a săpa. .

Actul II. 16, 5 dumnezeu: *tip.* Dumneu; zid: *tip.* Zeid *(corectat în Errata);* 6 durere?: *tip.* durere; iarăși, Zeid?: *tip.* iarăși, zeid? *(ultimul cuvînt e corectat în Errata);* 8 dumnezeu:

tip. Dumnezeu; 13 întins: *tip.* în tins; **17,** 5 I-am zis: „Vezi: *tip.* I-am zis vezi; 7 m-ai lipsit!": *tip.* m'ai lipsit,; 11 viața: *tip.* Viața; 23 dînșii: *tip.* dunși; 30 picioare-ne: *tip.* picioarene; 32 groaza: *tip.* groza; 33 vrăjmaș: *tip.* vrăzmaș; **18,** 20 împărați: *tip.* Împărați; 30 făgăduiesc: *tip.* făguduesc; **19,** 1 musulmani: *tip.* Musulmani; 8 hulindu-l: *tip.* hulind'l; **20,** 8 ne-a-nsuflețit: *tip.* ne-a însuflețit; 16 Mergi!: *tip.* Mergi,; **21,** 31 neodihna: *tip.* Neodihna; **22,** 26 mi i-a dat: *tip.* mi a dat; **24,** 16 Zoroastru: *tip.* Zorostru; eghipteni: *tip.* Eghipteni; 17 cretieni: *tip.* Cretieni *(= „cretani");* 33 povățuiești: *tip* păvățuești; **25,** 7 nu mai: *tip.* numai; **26,** 12 Ce-acum: *tip.* Ce acum; 18 iadul cu cerul: *tip.* Iadul cu Cerul; 20 Dumnezeu eu am dreptatea: *tip.* Dumnezeu, eu am Dreptatea; interesu-: *tip.* Interesu-; 28 pîn-acuma: *tip.* pîn' acum; **27,** 12 soarta?: *tip.* soarta,; **28,** 32 cuminte: *tip.* cu minte; **29,** 17 ascuns: *tip.* ascus; 26 ce-l va-ndrepta: *tip.* ce'l va va'ndrepta.

Actul III. 31, 5 te duci: *tip.* ce duci; 12 stăpîn: *tip.* Stăpîn; 13 pentru: *tip.* penru; **33,** 30 nevinovăția: *tip.* nevitovăția; 31 spune: *tip.* supune; **34,** 4 răzvrătit?: *tip.* răsvrătit.; **35,** 19 a-nfuriat: *tip.* e'nfuriat; 23 *este tip.* Odihneștete asupră'mi; la orice păs vei simți; 26 singur: *tip.* sizgur; **36,** 27 furiș?: *tip.* furiș; 29 Pe-ai: *tip.* Pe ai; 30 credința: *tip.* Credința; **37,** 3 hotărîrea mi-am făcut: *tip.* hotărîrea'mi făcut; 16 înnoptată: *tip.* înoptată; 25 legea-i: *tip.* Legeai; **38,** 16 ucigașului: *tip.* ucigușului; 19 Al: *tip.* A; 21 vrăjmașii: *tip.* vrăhmașii; 26 îndrăzneț: *tip.* îndrăsneț!; 30 Departe: *tip.* De parte; **39,** 5 idololatria: *tip.* idlolatria; 6 credință: *tip.* Credință; 13 cer: *tip.* Cer; 21 de nimic: *tip.* nimic *(corectat în Errata);* 24 ⟨ZEID⟩: *omis*; **40,** 16 VIII: *tip.* VII; 21 a te-ncredința: *tip.* a te încredința; **41,** 2 totul: *tip.* totol; 17 Gîndește: *tip.* Gîndești; orice-alta: *tip.* orice alta; musulman: *tip.* Mugulman; 22 Maomet: *tip.* Maŏmet *(pronunțat în două silabe);* 28 mult: *tip.* mul; 32 dumnezeii: *tip.* Dumnezei; **42,** 4 trădat: *tip.* prădat; 26 pe al tău: *tip.* al tău; **43,** 4 Maomet: *tip.* Maŏmet *(pronunțat în două silabe);* **44,** 19 dumnezeii: *tip.* Dumnezei; 20 dumnezei: *tip.* Dumnezei; 21 inimi: *tip.* minuni; 23 abătut: *tip.* abătu; 24 osîndi: *tip.* osîndi.; 25 mulțumire: *tip.* mulțumire; ; a fi: *tip.* a fi;.

Actul IV. 45, 18 parcă: *tip.* pare că; **46,** 4 ceilalți: *pronunțat în trei silabe;* 29 numiri: *tip.* numiri.; **47,** 2 va jărtfi: *tip.* a jărtfi;

14 ZEID *(singur): tip.* ZEID singur ZEID; 16 Maomet: *tip.* Maŏmet *(pronunțat în două silabe);* 20 împlinire: *tip.* plinire; **48,** 2 la pontif? la cine: *tip.* la Pontif? la cine?; 10 PALMIRA: *tip.* PALMIR; **49,** 29 Maomet: *tip.* Maŏmet *(pronunțat în două silabe);* **50,** 13 făcut: *tip.* afăcut; **51,** 3 oracolul: *tip.* oracolu; **52,** 23 dumnezei: *tip.* Dumnezei; **54,** 27 mai. . . văz . . . iarăși. . . lumina: *tip.* mai — văz — iarăși — lumina; **55,** 26 strige-o dată: *tip.* strige odată; **56,** 14 mei?: *tip.* mei.; **57.** 10 rău!: *tip* rău?; **58.** 6 dumnezei: *tip.* Dumnezei; **59,** 20 Maomet: *tip.* Maŏmet *(pronunțat în două silabe);* **60,** 24 sprijinești: *tip.* prijinești; 25—26 *sînt tip.* Eu mor! d'atîta cruzime, mîntuiți — mari — Dumnezei! / Doi fii ce-i mai văz — atuncea — cînd — îmi — iau — viața — ei.

Actul V. 61, 8 Zopir: *tip.* zopir; 17 -mpărățește: *tip.* împărțește: **64,** 10 iad: *tip.* Iad; **65,** 3 m-a amăgit: *tip.* m'amăgit; 12 întoarce-ți: *tip.* întorce'ți; **66,** 2 dumnezei: *tip.* Dumnezei; **67,** 10 Dumnezeu: *tip.* dumnezeu; **68,** 26 viața: *tip.* viață; 28 tu: *tip.* Tu.

★

O nouă versiune, mult mai tîrzie (de după 1860), a tragediei lui Voltaire se păstrează la Biblioteca Academiei, în ms. 3602 (în total 54 de foi), avînd următoarea foaie de titlu: *Curs de poesie generale. Dramaticele.* **Fanatismul sau Profetul Mahomet.** Tragedie în cinci acte după Voltaire de I. Heliade Rădulescul. A doua ediție rivăzută și preschimbată.

Felul cum se prezintă manuscrisul este un indiciu că Heliade avea de gînd să publice această „a doua ediție rivăzută și preschimbată"; aceeași intenție a avut-o mai tîrziu și I. I. Heliade Rădulescu, fiul scriitorului, exprimînd-o atît în prefața cît și pe coperta posterioară („Sub tipar *Fanatismul sau Mahomet*, tragedie în cinci acte") a lucrării postume publicate de el: I. Heliade Rădulescu, *Curs de poesie generale. Dramaticele.* Fasc. I I [. . .], București, 1878. După cîte știm, acest proiect nu s-a realizat.

Această nouă versiune, în unele privințe superioară aceleia din 1831, a rămas, din păcate, nedefinitivată de către Heliade

— ceea ce ne-a determinat să n-o dăm în corpul ediției noastre; o reproducem însă integral în cele ce urmează, întrucît prezintă diferențe foarte numeroase față de prima versiune.

Textul traducerii este complet. Manuscrisul care îl cuprinde este constituit din șase fragmente diferite, aranjate în succesiunea lor normală (probabil la intrarea manuscrisului în patrimoniul Bibliotecii Academiei). Aceste fragmente, prezentînd redacții diferite și fiind scrise la date diferite și pe foi de dimensiuni diferite, le-am marcat prin următoarele sigle:

A: f. 1^{r}—10^{v}, transcriere foarte îngrijită pe foi mari și cu cerneală neagră, corectată pe alocuri, ulterior, de Heliade cu cerneală violetă; cuprinde actul I și primele 30 de versuri din actul II (în ediția noastră, p. 590, r. 1—36).

B: f. 11^{r}—24^{r}, transcriere îngrijită, pe foi mici, scrisă numai pe recto-ul foilor cu cerneală violetă; cuprinde un fragment din actul II, (corespunzînd fragmentului cuprins între p. 590, r. 37 și p. 598, r. 5 din ediția noastră.

C: f. 25^{r}, copie a versurilor 250—260 din actul II (în ediția noastră: p. 598, r. 6—17).

D: f. 26^{r}—40^{v}, manuscris anterior fragmentului **E**, scris cu cerneală neagră; conține un fragment din actul **II**, corespunzînd fragmentului cuprins între p. 597, r. 16 și p. 601, r. 13 din ediția noastră (f. 26^{r}—28^{r}), precum și actul III (f. 29^{r}—34^{v}) și actul V (f. 35^{r}—40^{v}). Versurile 223—260 ale actului II, cuprinse în acest fragment (p. 597, r. 16 — p. 598, r. 14), le-am luat în considerare în corpul de variante, luînd ca bază textul corespunzător — definitivat — din **B** și **C**.

E: f. 41^{r}—46^{r}, manuscris posterior fragmentului **D**, scris cu cerneală violetă și cuprinzînd textul complet (dar cu numeroase lapsusuri și greșeli de scris) al actului V.

F: f. 47^{r}—54^{r}, transcriere cu cerneală violetă, numai pe recto-ul foilor, a fragmentului din actul IV corespunzînd aceluia cuprins între p. 619, r. 16 și p. 622, r. 30 din ediția noastră.

În trascrierea textului, cuvintele omise de Heliade le-am restituit (între paranteze unghiulare) după versiunea publicată în 1831, iar dintre numeroasele greșeli de punctuație nu am menționat, în corpul de note, pe cele nesemnificative sau puțin importante.

FANATISMUL
SAU
PROFETUL MAHOMET

Tragedie în cinci acte

PERSONAGE

MAHOMET
ZOPIR, şeic sau şerif al Meccei
OMAR, locotenent al lui Mahomet
SEID
PALMIRA } sclavi ai lui Mahomet
FANOR, senator al Meccei
Oştire de mecceni
Oştire de musulmani.

(Scena se petrece în Mecca.)

ACTUL ÎNTÎI

SCENA I

ZOPIR, FANOR

Cine? eu să-mi înclin fruntea la fermece, la minciuni?!
Să tămîi unui fanatic?! să crez ale lui minuni?!
Să-l onor acum în Mecca după ce l-am alungat?
Nu! De zei, d-a lor dreptate Zopir fie condamnat,
Cînd a mea liberă mînă şi curată vei vedea
A susţine impostura şi revolt-a mîngîia!

FANOR

Noi adorăm întru tine zelul cel mai înfocat
De domn, d-august părinte-ntr-al lui Ismael senat.
Ci funest e zelul asta pe cît e de glorios:
Întărîtă răzbunarea unui tigru furios,
Şi atîta rezistinţă, departe d-a-l împila,
Setea sîngelui i-aţîţă, cu dînsul a s-alina.
Puteai să nalţi altădată fierul legilor cel sînt
Şi sperlegea fără teamă să distrugi de pe pămînt,

Sub picioare-ţi să vezi stinsă schinteia ce fu semnal
Flacărelor devorante unui rezbel imortal.
Mahomet de prima oară, ca obscur inovator,
Îţi păru numai un farmec şi un vil amăgitor.
Însă azi ca domn comandă, triumfă da Mahomet:
Impostor se zice-n Mecca, în Medina-nsă profet.
Şi treizeci de popoli una, într-o inimă se-nchin
Faptelor nelegiuite ce asupra noastră vin.
Ce zic însă? -n Mecca însuşi sînt atîţia strecuraţi
Carii, beţi de rătăcire şi de zel fanatizaţi,
Falsele-i minuni preanaltă şi credinţa lui măresc,
Fanatismul pretutindeni ş-amăgirea răspîndesc;
Oastea lui aci o cheamă; cred c-un zeu răzbunător
Îl insuflă şi-l conduce în drumu-i triumfător.
Bunii cetăţeni ai noştri toţi cu noi strînşi se unesc;
Ci consiliele bune foarte rar se împlinesc.
Zelul rătăcit şi frica, tragerea spre nuotăţi
Alarmară toată Mecca şi vecinele cetăţi.
Ş-apoi, popolul acesta ce de tine fu condus
Pacea de l-al său părinte cere, strigă prea supus.

ZOPIR

Cu acest trădător pace! ah, popol tremurător,
N-aşteptaţi decît sclavia de l-acest devastator!
Mergeţi, luaţi-l în pompă, în genuchi cu toţi serviţi
Idolul ce vă împilă, vă striveşte umiliţi!
Însă ura mea nestinsă să fiarbă neîncetat;
A mea inimă pătrunsă nu mai e de vindecat.
Fiara! -mi smulse de la sînu-mi şi femeie, şi copii;
Nu mai am d-atuncea pace, nici viaţă între vii.
Eu pînă-n tindele-i iară sînge nedrept am vărsat
Şi a fiului său moarte braţul meu a-ncorunat.
Între noi torţele urei aprinse vor spăimînta,
Mîna timpului vrodată nu va putea alina.

FANOR

Lasă-le să stea nestinse, ş-ascunde flacăra lor;
Pentru public la durerea-ţi să te-arăţi nesimţitor!
Al copiilor tăi sînge fi-va oare răzbunat

Cînd vei vedea tot coprinsul pînă-n margini devastat?
Ai pierdut fii, frate, soață — e prea greu a te-mpăca;
Nu pierde acum și statul: iacă familia ta!

ZOPIR

Descuragiul pierde staturi, moliciunea le-a pierdut.

FANOR

Prea de multe ori și pizma a se stinge le-a făcut.

ZOPIR

Să pierim dar, de se cere...

FANOR

Este foarte trist curagiu
Lîngă port cînd te apropii să te lași în naufragiu!
Caută și vezi prea bine că cerul a provăzut
S-aibi în mîini cu ce să-ndupleci pe tiranul prefăcut.
Astă tînără Palmira, ce brațul tău o răpi
În cea după urmă-ți luptă ce cîmpul lui risipi,
Seamănă angel de pace ce descindu între noi
A-mblînzi furoarea fiarei, a ne scoate din nevoi.
Știi că singur a cerut-o prin solii ce ne-a trimis.

ZOPIR

Ce! barbarului acesta vrei s-auzi că am promis
Scumpul acesta tezaur? Vrei să vezi că navuți
Iarăși mîna-i criminală de care se mîntui?
Cînd cumplitul ne aduce rezbelul neîmpăcat
Și cînd brațul lui devastă, ferică neîncetat,
Inocența și candoarea singuri noi să-i oferim
Și amarului favoare cu ast preț să o simțim?
Nu că doară al meu suflet l-al vieței mele hotar
Mai simte vreo dorință de rival unui tîlhar:
Tristă inima-mi tăcută, ce anii au înghețat,
Nu e-n stare să mai simță acel foc de condamnat;
Ci, sau c-o ființă astfel născută de a plăcea
Bucură orice etate și o trage după ea,
Sau că-n a fiilor lipsă caut, cer a risipi
Noaptea durerilor mele, ce atît m-acoperi, —
Nu știu care-ndemn spre dînsa mă atrage nencetat:
Împle vidul întunerec astui suflet dezolat.
Fie cuvînt sau afecții, nu pot fără-a tremura

S-o văz iar în mîna iezmei, cu dînsa a o-mpăca.
Aș voi c-a mea dorință simțindu-o, ea să stea
În azilul casei mele, și să-l ceară însuși ea;
Aș voi ca al ei suflet să simță sufletul meu,
Să urască pe Mohàmet după cum îl urăsc eu.
Ea voiește să-mi vorbească lîngă altarul cel sînt
Al larilor, zei domestici, subt acest coperămînt;
Iat-o, vine, ș-a ei frunte de candoare s-a plecat,
Și virtuțile-i intime peste ea s-au revărsat.

SCENA II

ZOPIR, PALMIRA

ZOPIR

Tînără, scumpă ființă, cu care rezbelu-aprins
Și bun cărunteței mele onoră acest coprins,
N-ai căzut în mîini barbare, — fii ferice dacă poți,
C-a ta soartă svînturată respectată e de toți;
Amabila-ți inocență, frumusețea-ți sacre sînt,
Toate-nsuflă respectarea subt acest coperămînt.
Vorbește făr-a te teme oricînd înainte-mi vii!
De mi-a mai rămas putere, încredințată să fii
Că zile mai fericite altele nu voi avea
Ci cînd justa ta dorință împlinită voi vedea.

PALMIRA

Doamne! două luni trecură de cînd sclava ta căzui,
Și sub legea-ți grațioasă sclavia nu cunoscui.
Mîinile-ți prea generoase vor să facă-a înceta
Lacrămele care cerul mă condamnă a vărsa.
Tu, facerile-ți de bine mă-nsuflețesc, îmi dau drept
A-ți spune că fericirea de la tine o aștept.
Lîngă-a lui Mahomet dorință dă-mi voie a te ruga...
A cerut el de la tine fiarele-mi a sfărîma...
Ah! de poți, dă-i ascultare, fă-mă să-i spui al meu dor,
Că după cer, după dînsul, pe Zopir numai ador!

ZOPIR

Ale lui Mahomet fiare așadar tu iar dorești,
Larma taberei, oroarea deșertelor arăbești?
Și a patrie errantă, nietul necontenit?

PALMIRA

Patria e locul unde sufletul este lipit.
Cele dîntîi sentimente Mahomet mi le-a format
Şi în sînul casei sale a vorbi am învăţat;
Acest azil e un templu femeilor consacrat:
Toate nalţă rugi la ceruri pentr-al lor domn adorat.
Zile eu nefericite altele n-am cunoscut
Decît ziua cînd rezbelul ast azil a străbătut.
Doamne, simte pietate d-al meu suflet sfîşiat
Ce necontenit e faţă de unde s-a depărtat!

ZOPIR

Înţeleg... tristă speranţă!... poate c-aştepţi într-o zi
Acestui despot feroce mîn', amor a-mpărtăşi.

PALMIRA

Doamne, n-am decît credinţă şi, uimit sufletul meu,
Crede-n Mahomet că vede un potente Dumnezeu.
Eu o nuntă-atît de mare nicidecum n-am meritat:
E mult d-a tenta o soartă ce-a servi m-a condamnat.

ZOPIR

Ah! oricine eşti, el nu e demn d-a cere mîna ta,
Nu e — şi mai puţin încă — făcut de a-ţi comanda;
Tu semeni a fi d-un sînge propriu de a pune legi
Arabului ce se ţine egal da egal cu regi.

PALMIRA

Noi al naşterii orgoliu nicidecum n-am cunoscut:
Fără patrie, familii, sclave de la început,
În a noastră-egalitate noi după fiare ohtăm,
Tot ne e străin afară de un zeu ce adorăm.

ZOPIR

Tot v'e străin! asta stare este oare de plăcut?
Ce! tu unui despot sclavă, şi părinţi n-ai cunoscut?
În acest trist, singuratic palat şi lipsit de fii
Ai putea fi al meu baiul, căruntețele-mi să ţii.
Dorul d-a-ţi străluci soarta, dorul d-a te ferici
Singură lîng-a mea durere singur poate îndulci...
Însă nu, ţie nu-ţi place legea mea şi ast pămînt!

PALMIRA

Cum pot fi eu a ta, doamne, cînd a mea însuşi nu sînt?
Văz că simţi a mea durere, recunosc inima ta;
Ci Mahomet mi-e ca tată, nu-l mai pot abandona.

ZOPIR

Zeilor! ce fel de tată! un monstru şi impostor!

PALMIRA

Ah, ce nume neauzite! mă cutremur, mă-nfior!
El astfel, în care staturi ador pe al lor profet?
Trimisul Divinităţii, al ei singur interpret?

ZOPIR

Orbie neauzită de muritori svînturaţi!
Toţi m-abandonă acuma ca s-alerge înfocaţi
Şi să nalţe la altare unui lotru-ndemonat
Ce-l iertă a mea dreptate ca să fie-ncorunat.

PALMIRA

Doamne, taci, mă faci să tremur! de cînd sînt n-am auzit
Vorbe aspre, mai oribili; nu mai e de suferit!
Justa mea recunoştinţă, un ce ascuns şi intern
Asupra inimii mele datu-ţi-au un drept patern;
Ci blasfemele acestea către-al meu apărător
Înfioară şi-nspăimîntă sufletul meu crezător.

ZOPIR

O, superstiţie surdă, pînă unde te-ai întins!
Cele mai curate inimi dominîndu-le le-ai stins!
Cît te plîng, scumpă Palmira! şi cît rătăcirea ta
Fără voia mea mă face de durere-a lăcrăma!

PALMIRA

Nu sînt dară ascultată?

ZOPIR

                    Nu, — şi nu pot suferi
Să te mai văz la tiranul carele te amăgi.
Eu crez că văz întru tine bunul cel mai preţios,
Ce pe Mahomet mi-l face încă şi mai odios.

SCENA III

ZOPIR, PALMIRA, FANOR

ZOPIR

Fanor, ce voieşti cu mine?

FANOR

Omar acuma intră
Prin cea despre Moad poartă şi solia-i ne-anunţă.

ZOPIR

Cine? acel feroce însuşi? acel renegat Omar
Ce tîraşte rătăcirea l-al său sîngeratic car?
Ce-şi vîndu patria, legea în setea d-a-şi răzbuna,
Ce-ajunse-a-şi pleca genuchii unui tiran ce-alunga?

FANOR

Ce ştii! poate că-l mai mustră al său suflet vehement
De cetăţean audace, de bellator insolent.
Ţine gladiul şi olivul; poate că e solitor
Despre învoirea păcii mult dorită tutulor.
Cu toţi vorbeşte, întreabă: şi, spre a ne-ncredinţa,
Pe Seid el drept ostagiu...

PALMIRA

Doamne! soarta-mi va-nceta?
Cine? Seid?

FANOR

Omar vine, şi aşteaptă a intra.

ZOPIR

Tînără, te depărtează! — Caută a-l asculta.
(Palmira iese.)
Omar! şi ce-a să-mi vorbească? O, zeilor îndolaţi,
Ce de mii de ani acuma pe Ismael apăraţi!
O, voi, ce-n căile voastre soare, voi, sacre făclii,
Imagini Divinităţii, iluminaţi pe cei vii!
A mea dreaptă fermitate voi singuri o judecaţi
Ş-asupra nelegiuirii braţul meu voi întrarmaţi!

SCENA IV

ZOPIR, OMAR, FANOR, scortă

ZOPIR

Hei bine! după ani şase vezi, în fine, ţara ta,
Ce din inimă-ai trădat-o ş-al tău braţ o apăra.
Vingerele-ţi sînt înscrise p-aceşti muri, o, dezertor
De legi, credinţe străbune, al zeilor destructor
Ş-al acestei cetăţi sînte persecutor nempăcat!
Ce vrei? picioru-ţi ce spurcă acest loc nemaculat?
Ministru unui brigande demn de furci ce merita,
Zi, ce vrei ⟨tu⟩ de la mine?

OMAR

Voiesc, viu a te ierta.
Trimisul Divinităţii, a cărui voce ascult,
Considerînd cărunteţea-ţi, şi curagiul şi mai mult,
Îţi întinde-acum o mînă ce putea a te strivi:
Din graţia-i generoasă eu viu pacea-a-ţi oferi.

ZOPIR

Un impostor audace cutează a şi tracta?!
El să ne acoarde pacea, nu noi iertare a-i da?
L-atîta nelegiuire, o, zei, mai întîrziaţi?
Să răpească, să dea pacea Mahomet!!! şi nu tunaţi?
Şi tu, ce te-ncarci cu voia unui fur şi renegat,
N-ai ruşine d-a fi servul celui mai neruşinat?
Nu l-ai văzut fără stare, ducîndu-se şi venind,
Tîrîndu-se prin mulţime, despreţuit vieţuind?
Cînd l-acest răpit renume el nici că ar fi visat?

OMAR

Cu deşearta ta mărime al tău suflet învăţat,
Astfel judici despre merit, şi voieşti a cumpăni
Pe oameni cu greutatea ce Fortuna-ţi dărui.
Nu ştii tu pîn-acum încă, om van şi neputincios,
Că cel după urmă vierme ascuns în ţărînă, jos,
Şi acvila-mpetuoasă ce cutează-a aţinta
Soarele şi sus spre ceruri plană din aripa sa,
Înaintea Celui singur etern tot intră-n nimic,
Tot e pradă putreziunii — potent, debil, mare, mic?

Muritorii sînt toți una, naștere n-au a căta;
Numai singură virtutea poate a-i clasifica.
Mahomet e dintr-acele favorite la cer minți
Ce tot lor își sînt datoare, și nimic l-ai lor părinți.
Astfel c-un cuvînt e omul ce-alesei spre a servi,
Și singur în toată lumea merită domn de a-mi fi.
Tot omul la a lui lege genuchele-și va pleca;
Seculilor fiitoare eu exemplu vrui a da.

ZOPIR

Politica-ți ipocrită cutează de tot amar
Să-mi înalțe fanatismul; pîn-aci! te știu, Omar!
Du-mi-te în alte locuri mințile a-ntuneca!
Mie-mi ațîță disprețul tot ce vrei a tămîia.
Departe de impostură-ncearcă-a vedea, de cutezi,
C-un ochi înțelept pe omul ce-a tot mări te-ngîmfezi;
Vezi într-însul nimicia, vezi omul în Mahomet
Și cum înalți pîn' la ceruri pe himericu-ți profet.
Zel sau prefăcătorie, stăi și vino-ți în simțiri!
Eu sînt domnul tău, Omare; scapă, ieși din rătăciri,
Și vei vedea de cămile un obscur conducător
Ș-al primei sale soție insolent amăgitor,
Ce, prin ridicula cursă unui vis ce inventă,
Oarba credinț-a mulțimii a conduce se-ncercă;
Și la picioarele mele ca un laoplan adus,
Prin senatul sînt al Meccei la exiliu fu supus:
Pedeapsă foarte ușoară, ce spre rele-l răpezi.
Din cavernă în cavernă cu Fatmè atunci fugi;
Din cetăți fug prin deșerte ai lui discepoli scăpați,
Proscriși, condamnați la fiare, cu rigoare alungați;
Își preumblă-apoi furoarea, ce numesc darul divin,
Nu-ntîrzie și Medin-a infecta cu-al lor venin.
Tu însuși atunci, cuvîntul învățat a asculta,
De l-așa însuși sorginte veninul vruși a seca.
Te-am văzut mai just atuncea, mai ferice și mai brav,
Atacînd d-a drept tiranul cărui te văz acum sclav.
De este profet în faptă, cum d-ai vrut a-l pedepsi?
De e furb, precum și este, n-ai rușine a-i servi?

OMAR

Vrut-am pe acest om mare atunci a-l persecuta
Cînd, orb încă de lumină, n-aveam cum a-l judica;
Ci cînd cunoscui, în fine, că Mahomet a venit
Ca să schimbe universul la picioare-i mărmurit,
Cînd focul acestui geniu ochii mei îi lumină
Și-n calea lui infinită îl văzură că intră
Plin de minuni în tot locul, admirabil convingînd,
Pedepsind după dreptate, ca un zeu mai mult iertînd, —
La imensele lui planuri viața mea am consacrat;
Și altare recompensa și tronuri ne-a preparat!
Ca și tine eu odată am fost orb, mărturisesc;
Deschide ochii, Zopire, vezi că nu te amăgesc!
A zelului tău furoare nu mi-o mai tot lăuda
Și persecuția-ți vană; nu-mi mai vorbi și-nșira
De frății și adevăruri, de zei, d-un cer speculat!
Cazi în genuchi la eroul ce atît ai alungat,
Vino de sărută mîna ce ține fulgeru-n ea!
Vezi-mă că după dînsul cea dintîi e soarta mea.
Postul care-ți mai rămîne e-n adevăr prea frumos,
Numai pleacă-te cu-onoare l-acest domn prea generos!
Vezi ce sîntem noi acuma și ce mai nainte-am fost;
Ce e popolul acesta orb, credul, activ și prost?
De sus îi e scris în frunte pentru cei mari a servi,
A li se supune, - a crede și uimit a suferi.
Vin' cu noi de-mpărățește de te temi a te pleca,
La mărimi ia-ți și tu parte în loc d-a le refuza!
Gloatelor să nu faci bine, ci fă-le a tremura:
Asta e dreptul și legea celor ce le știu mîna!

ZOPIR

Numai lui Mahomet, ție și l-ai voștri următori
Voiesc a-nsufla teroarea, iar nu l-acești crezători.
Ce! voiești să vezi șeriful senatului celui sînt
Corunînd pe renegatul călcător de jurămînt?
Nu voi să susțiu, Omare, c-acest crunt amăgitor
N-ar fi-ntru nimic capabil, că n-ar fi-nsînuitor;
Talentele lui ca tine le cunosc foarte voios:
Un erou ar fi fost, poate, d-ar fi fost și virtuos.
E crud însă trădătorul, e cumplit, e infernal,
Și din toți despoții lumii el fu cel mai criminal.

Amăgitoarea-i clemenţă atît n-o mai înălţa:
Arta lui mai eminentă e arta d-a-şi răzbuna.
În rezbelul cel din urmă fiul lui căzut pieri
Ucis d-însuşi a mea mînă, ce destinul mînui;
Vocea-mi exilă pe tatăl ca p-un furb neomenos,
Braţul meu ca răzbunarea răsturnă pe fiul jos;
Ura mea este nestinsă, dorul lui e nempăcat.
Nu e-ntre noi, nu e pace, învoire sau tractat.
El nu poate intra-n Mecca de nu mă va sfărîma,
Şi eu în a mea dreptate răilor nu pot ierta.

OMAR

Mahomet îţi dă o probă că el ştie a ierta:
Urmează numai exemplul ce voieşte el a-ţi da!
El imparte tot cu tine, pradele ce am coprins
De la regi şi de la popoli ce bravii săi au învins.
Pune un preţ pentru pace, pe Palmira iar ce cei;
Tot al nostru e nainte-ţi: dispune, ia cîte vrei!

ZOPIR

Omar, eu mă mir de tine! Crezi oare a mă-ncela,
A-mi vinde a mea ruşine şi pacea a specula?
Pe ruşinata-i avere, strînsă din nelegiuiri,
Vrei să dau eu pe Palmira pradă relelor poftiri,
În braţele lui profane şi de cele sînte furi?
Ea nu e de a fi sclavă nimicitelor făpturi!
Eu voi să-o smulg, să o mîntui d-un tiran amăgitor,
Răsturnător de credinţe şi de inimi coruptor.
(Insolent şi desfrînate, cutezi a mai căuta
A şerifului tău faţă fără a te ruşina?
A ta frunte ce te vinde remuşcarea n-a-mpilat?
S-o ardici mai ai putere? Mizerabil apostat!
Tu sol, angelul de pace, sclavul unui impostor?
O, timpi! criminalii se onoară-n crima lor;
Îşi laudă păcătoşii ale lor nelegiuiri.
Suverani se zic tîlharii şi carnefici ⟨de⟩ oştiri!)

OMAR

Îmi vorbeşti tot ca un jude ce de sus, din tribunal,
Sperie crunt şi condamnă pe un biet de criminal.

Vorbeşte ca un ministru şi răspunde cu cuvînt
Unui sol celui mai mare suveran de pe pămînt!

ZOPIR

De unde la el ast titlu? cine l-a încorunat?

OMAR

Victoria! Şi onoarea, gloria ce l-a armat!
Teme-te d-a lui putere! El ca un triumfător
Pretutindeni va să fie şi de pace dătător:
P-ale lui Zairbar prunturi armate s-au adunat,
Spre asediul cetăţii se prepară nencetat.
Sîngele ce-a să se verse caută a-l mîntui!
Mahomet despre aceasta vine singur a-ţi vorbi.

ZOPIR

Cine? Mahomet?!

OMAR

El însuşi, şi te jură-a-l asculta.

ZOPIR

Trădător! cînd aste locuri singur eu aş guverna,
Numai cu a ta pedeapsă mi-ar fi singurul răspuns.

OMAR

Zopir, falsa ta virtute pîn' la suflet m-a pătruns!
Însă pentru că domneşte ş-un consiliu dezbinat
Şi pentru că ia o parte în guvernul dezmembrat
Al puterii tale triste, mă duc cu el a vorbi.

ZOPIR

Urmez şi eu după tine. Vom vedea ce va ieşi!
Acolo legile, zeii, patria voi apăra.
Vino păcătoasa-ţi voce cu a mea a măsura
Proclamînd spre adorare un Allah răzbunător
Ce un furb cu-armele-n mînă îl anunţă tutulor!
Fanor, vino după mine un trădător a-mbrînci!
Trădător va fi oricine în Mecca-l va suferi.
Să răsturnăm a lui planuri, trufia lui să-mpilăm!
Or să-i preparăm pedeapsa, sau groapa mea să săpăm!
Voiesc d-un tiran şi lumea, şi patria a salva, —
Asculte-mă numai Mecca pentru mîntuirea sa!

ACTUL II

SCENA I

SEID, PALMIRA

PALMIRA

Care zeu mi te conduce în acest loc de dureri?
Seid! Doamne! nu mai sufer! cîte văz nu sînt păreri?

SEID

Carmeni ai vieţei mele, alinare l-al meu chin!
Lîngă tine sînt, Palmiro? încetă al meu suspin?
Din acea zio de sîngiuri, cînd un inemic barbar
Din a profetului tindă pe cîmpul lui Saibar
Din braţele-mi sîngerînde te smulse drept prada sa,
D-atunci de tine departe, întins făr-a răsufla
Peste-ale morţilor corpuri, plîngătoarea voce-a mea
Chema moartea la ea surdă, şi vocea mi se pierdea.
O, tu, scumpa mea Palmiră, în ce spaime-au confundat
Crudele tale pericoli al meu suflet dezolat!
Focul, frica, -impaţienţa, ah! toate îmi imputa
Pentru ce s-amînă ziua, ora de a-mi răzbuna.
O! cît aşteptam asaltul ce atît a-ntîrziat!
Doream ora de carnagiu cînd, de sînge îmbătat,
Aveam însuşi cu-a mea mînă cetatea a-nvolvora,
Cetatea unde Palmira şi-a plîns libertatea sa!
În fine naltele planuri profetului suveran,
Ce nu cutează-a străbate al nostru geniu uman,
Trimit p-Omar cu solie în acest loc de sclavagiu.
Aflînd, zbor — cin'mă mai ţine? Aci iar cer un ostagiu.
Ajung şi mă prezent singur, credinţa mea toţi o vor;
Mă dau sclav de bunăvoie, cu tine aci să mor!

PALMIRA

Seid, nu mult mai nainte, de cînd cu prezenţa ta
Focul disperării mele venişi spre a stîmpăra,
Căzui în genuchi cu lacrămi l-al meu aspru răpitor,
I-am zis: „Vezi-mi al meu suflet, dorul şi secretul lor;
Viaţa mea este în cîmpul de unde m-am despărţit —
Dă-mi singurul al meu bine de care m-am dezlipit!"
Vorbindu-i, a mele lacrămi picioarele lui uda

Şi al lui refuz cu totul minţile mi le lua.
Simţeam că lumina-n ochii-mi ca noaptea se-ntuneca,
Inima, viaţa-n mine cu totul m-abandona;
Nici o umbră de speranţă de nicăiri nu vedeam.
Seid, cerul te aduse, căci altfel de tot pieream.

SEID

Cine l-ale tale lacrămi putu fi nesimţitor?

PALMIRA

Zopir; ş-apoi, cu tot dorul ce-arătă la al meu dor,
Pînă-n urmă-ajunse, crudul, şi putu a-mi arăta
Că nimeni din locu-acesta nu mă mai poate lua.

SEID

Barbarul! se amăgeşte; Mahomet, sovranul meu,
Omar, neînvinsul prode, şi ... poate ... da, însuşi eu
(Că pot şi eu după dînşii cuteza a mă numi:
Iartă-mi cu acest orgoliu a spera şi a trăi!),
Lacrămile îţi vom şterge, fiarele-ţi vom sfărîma,
Foc, sînge, tot se prepară pentru liberarea ta.
Al lui Mahomet, al nostru Domn-zeu şi apărător,
Zeul a cărui stindarde sînt eu primul purtător,
Allah, carele Medina a putut derăpăna,
Acela însuşi şi Mecca 〈...〉 va răsturna.
Omar este în cetate; popolul, cum l-a văzut,
În loc d-a vedea într-însul un inemic de temut,
În loc d-a simţi oroarea ce însuflă-un vingător,
Ca pe Mahomet îl vede, din ceruri mijlocitor.

PALMIRA

Ah! Mahomet ne va bine, fiarele-mi va sfărîma
Ş-a noastre inimi unite el va binecuvînta,
Aceste inimi curate ce lui i le consacrăm.
Ci el e de noi departe, noi în fiare ne aflăm!

SCENA II

PALMIRA, SEID, OMAR

OMAR

Nu, ci fiţi plini de speranţă, fiarele vi s-au sfărmat;
Iacă Mahomet că vine, cerul de voi s-a-ndolat!

SEID

El?

PALMIRA

Augustul nostru tată?

OMAR

Senatului adunat
Verbul lui Mahomet prin mine acest fel a cuvîntat:
„Solul Domnului Puterii, Zeului adevărat,
Acest om profet prea mare între voi s-a arătat.
Deveni la regi, la nații protector și suveran,
Și voi, orbi, nu-i dați nici rangul între voi de cetățean?
Au că vine spre-a vă pierde sau spre a vă subjuga?
El vine a vă protege, vine a vă lumina,
Nu pe oameni, ci în inimi puterea-și a stabili."
Vocea mea mai tot senatul începu a îmboldi,
Minți și inimi a aprinde, a învinge, -a zbucina.
Zopir, văzînd că în fine cuvîntul va triumfa,
Ceru să adune popol, să-l cheme într-ajutor.
S-adună, — ci nu pierd timpul, viu și eu între popor;
Vorbesc, invit și ameninț și promit ca un profet,
Și-n fine-ajung a deschide porțile lui Mahomet.
Acum, după un exiliu, după cincisprezece ani
Intră urmat de oștirea bravilor săi musulmani,
D-a sa nobilă elită ce d-aproape-l însoțesc:
Ali, Ammon și Hercide de el nu se dezlipesc.
Cum intră, toți alergară nainte-a-l întîmpina,
Fiecare cu-al său cuget, ochi, inimă, vocea sa.
Unul credea că ⟨-n⟩ el vede un erou ș-apărător,
Altul îl numea de față de tiran și-mpilător;
Unii-l amenința iară asupra lui blasfemînd,
Alții cădea în genuche, prosternați și adorînd;
Iar noi făceam să răsune în ast popol agitat
Vorbe: „Pace, libertate, Allah, zeu adevărat!"
Zopir, dejucat și palid, limba, buzele-și mușca,
Vărsa veninul turbării ce inima-i venina.
⟨...⟩[1]

---

[1] Acest vers, omis în manuscris, este în textul tipărit în 1831:
Mahomet prin a lor zgomot, maslinu-n mînă ținînd, *(n. ed.)*.

Cu o frunte prea senină ca sovran înainta.
A armelor încetare peste tot s-a publicat.
Iacă-l însuși aci vine! junilor, v-ați liberat!

SCENA III

MAHOMET, OMAR, ALI, HERCID, SEID, PALMIRA, *scortă*

MAHOMET

Neînvinse ajutoare prea naltei mele puteri,
Voi, credincioși ș-ale mele cele mai dintîi averi,
Ali, Morad, Ammon, Hercid, către popol vă-nturnați
Și-n numele meu mulțimea instruiți și luminați!
Spuneți c-adevărul numai de acum va domina,
Un Domn-zeu au de a crede, și mai mult a tremura...
Seid, tu aici ce cauți?

SEID

Părinte, sovranul meu!
Înaintea mea pîșaște cel din tine Dumnezeu,
Închinat spre moarte ție, mai supus din ai tăi drepți,
Mai nainte de comanda-ți...

MAHOMET

Erai dator s-o aștepți!
Cel ce-ntrece datoria, nu știe-a mă mulțumi.
Eu serv Domnului din ceruri, voi aveți mie-a-mi servi!

PALMIRA

Doamne, august părinte, iartă-al lui nobil avînt!
Crescuți din copilărie subt al tău coperămînt,
Tot acele sentimente p-amîndoi ne-au inspirat.
Vai! tristele mele zile încă n-au mai încetat?!
Departe de el, de tine, captivă am suspinat,
Ochii mei necați în lacrămi ușurați s-au luminat.
Ora fericirii mele vei putea învenina?

MAHOMET

Palmiro, atît ajunge!...citesc în inima ta.
De nimic să nu te sperii, mergi și crezi în Dumnezeu!
Deși tronuri și altare ocupă sufletul meu,

Însă ochii-mi p-a ta soartă sînt deschişi necontenit,
Şi voi preveghea asupră-ţi ca p-univers neclintit.

(Către Seid:)

Tu oştenilor urmează! — Palmiro, n-ai să mai gemi,
Ci, servind lui Allah singur, de Zopir ai să te temi!

SCENA IV

MAHOMET, OMAR

MAHOMET

Tu rămîi aci, Omare! este timp d-a-ţi dezveli
Profundul inimii mele, secrete-a-ţi descoperi.
Lunga, multa-ntîrziere unui rezbel dubitos
Poate să-mpiedice încă drumul meu cel glorios.
Nu se cade să dăm timpul la oameni dezîncîntaţi
Să-şi reasigure ochii de lumină-ntunecaţi.
Amicul meu de credinţă, prejudiţiele sînt
Frîu la mulţimea vulgară, suverani cu un cuvînt.
Ştii oracolul acela şi vorba ce s-a tot zis,
Ce promitea universul celui din ceruri trimis,
Şi c-ascultat în Medina, pretutindeni vingător,
Va intra aci şi-n Mecca cu pace, triumfător.
Aşa eu zisele lumii ş-ale sale rătăciri
Ştiui toate a le-ntoarce spre-ale mele folosiri.
Însă pînă cînd ai noştri din nou se vor încerca
Popolul acest nestabil strîns şi tare-a-l înfrîna,
Cum observi tu pe Palmira şi cum judici pe Seid?

OMAR

Eu văz că-ntre toţi copiii ce s-au crescut de Hercid,
Ce, nutriţi cu a ta lege, formaţi după voia ta,
L-al tău Dumnezeu, la tine învăţaţi a se-nchina,
Nici unul nu te adoară ca dînşii de înfocat,
Cu inimă mai supusă, cu suflet mai exaltat.
Cei mai supuşi sînt, c-o vorbă, din toţi musulmanii tăi.

MAHOMET

Omar, eu văz în ei inemicii cei mai fatali şi mai răi:
Ei se amă! — şi ajunge.

OMAR

Nu pricep acest prepus.

MAHOMET

Tu ştii furorile mele, haracterul meu nespus!

OMAR

Cum?

MAHOMET

Cunoşti tu foarte bine ce simţimînt vingător
În pasiunile mele e cel dintîi domnitor.
Încărcat de ale lumii, de alarmă-mpresurat,
Şi de tron, şi de altare, şi de arme ocupat,
Viaţa-mi a fost o luptă, şi repaos n-am aflat;
Cu asprimea, cumpătarea am ajuns de m-am dedat.
Am alungat de la mine moliciunile brutali,
Băuture spirtuoase ce degradă pe mortali.
Prin nisipuri arzătoare, prin deşerte-am străbătut,
Arşiţă, vînturi cu tine bravîndu-le am trecut.
Şi zeu-nchinării mele, idolul ce-am tămîiat,
La toate numai amorul, singur el m-a consolat, —
Patimă egală-n toate cu-nsuşi al meu Dumnezeu
Prin care trăiesc, răsuflu, labor, mă răscumpăr eu;
Patimă atît de mare cît şi ambiţia mea
Ş-a cării furori teribili sînt mai sus şi decît ea.
În secret eu de Palmira sufer şi o preferesc,
Dintre soţiele mele de dilectă o numesc.
Poţi închipui excesul unui orgoliu împuns
Şi furorile geloase unui amor într-ascuns,
Cînd la picioare-mi Palmira, printr-un sentiment fatal,
Va umili pe Mohàmet prezentîndu-i un rival?

OMAR

Şi nu ţi-ai răzbunat oare?

MAHOMET

Cugetă de am putut;
Află-l întîi cine este, şi judică un minut!
Cunoaşte nelegiuirea astor doi predestinaţi:
Al legii mele-adversariu i-a născut, şi ei sînt fraţi.

OMAR

Cum! Zopir?

MAHOMET

E al lor tată: Hercid în mîini mi i-a dat,
Cinsprezece ani sînt astăzi de cînd i-am îmbrățișat.
În sînul meu cu căldură acești doi șerpi fatali cresc;
Și iată-i făr-a lor știre că mă mușc, mă chinuiesc.
Am ațîțat cu-a mea mînă al lor foc nelegiuit:
Cerul păcatele toate aicea le-a grămădit.
Voiesc ... Al lor tată vine; ochii lui înflăcărați
Ură către noi răpede de mînie îmbătați.
Omar, observă la toate, și Hercid cu scorta sa
Privegheze aci poarta! Mă-nțelegi? în mîna ta
Las. Revino, dă-mi raportul, vezi de este timp a da
Sau a-ntîrzia lovirea prin care-mi voi răzbuna!

SCENA V

ZOPIR, MAHOMET

ZOPIR

Ah! ce durere profundă! ce sarcină m-a-mpilat
Eu să văz aci p-al lumii inemic neîmpăcat?!

MAHOMET

Mai aproape vezi că cerul voiește a ne uni;
Iacă Mahomet, n-ai teamă, vorbește făr-a ruși!

ZOPIR

D-a ta răutate numai și de tine am rușit,
Ce pîn' la rîpa pierzării patria, legea-ai tîrît;
De tine, a cărui mînă seamănă fărădelegi
Și nasc în mijlocul păcii dezbinări, rezbel, sperlegi.
Între noi numele-ți singur casele au despărțit
Și părinți, fiu, frate, mumă, numiri sacre au lipsit.
Pacea d-arme pentru tine e un mijloc infernal
Să poți înfige în inimi nemerit fierul fatal.
Ura civilă-n tot locul în urma-ți a răsărit,
De minciuni și cutezare amestec nelegiuit!
Tiran cumplit, plin de sînge, astfel în patria ta
Vii să-ți anunți Dumnezeul și pacea nouă a da?

MAHOMET

De n-ar fi Zopir acela cărui am să răspunz eu,
Aș face ca să vorbească însuși Dumnezeul meu.
În mîinile-mi sîngerînde Coran, gladiul ţiind,
Ceealaltă lume-aș face să tacă înmărmurind.
Vocea mea-ntr-ale lor inimi ca tunetu-ar răsuna,
Și la pămînt a lor frunte aș vedea a se pleca.
Ci-ți vorbesc ca un om numai, n-am ce-ți mai acoperi;
Mă simț de mult foarte mare, n-am de ce a te-amăgi.
Vezi Mohàmet cine este, — ești singur și singur sînt:
Sînt ambițios; ascultă: cine nu e pe pămînt?
Însă rege niciodată, pontifix sau căpitan,
Nimeni nu-și făcu ca mine un așa de mare plan.
Orice popol 'și făcu rîndul, pe pămînt a strălucit
Prin legi, științe și arte, prin rezbele s-a mărit.
În fine și Arabiei rîndul, timpul i-a venit:
Generosul acest popol, prea de mult neauzit,
Lăsa-n deșertele sale gloria-i a-nțeleni;
Iată acum zile nouă care pot spre a-l mări!
Vezi de la nord și amiază universul dezolat,
Persia sîngerînd încă și tronul ei zbucinat,
India sclavă fricoasă, și Egiptul apuind,
A lui Constantin cetate de splendoarea-i eclipsind,
Al romanilor imperiu pretutindinea scăzînd;
Sfîșiat acest corp mare, și membrele lui căzînd
Zac risipite și moarte; și noi ce mai așteptăm?
Peste ruinele lumii Arabia să nălțăm!
E timp d-o credință nouă, d-un zeu nou, de fiare noi,
Pentru orbii, căzuți popoli a-mpărăți sîntem noi!
În Asia Zoroastru, Osiris la egipteni
Și Numà în Italia, Minos între cretieni,
La popoare fără datini, fără cult și fără regi
Ei deteră cum putură neperfecte niște legi.
Eu viu dup-atîția secoli să schimb aste legiuiri,
Aduc un jug mult mai nobil și datini și întocmiri.
A mea curată credință, zeii mincinoși surpînd,
Întemeie-a mea mărime ce o vezi atît crescînd.
Nu, eu nu-mi amăgesc țara, precum vrei a-mi imputa:

Îi derapăn neputința și idolatria sa.
Subt un Zeu și subt un rege venii a o aduna,
Și, ca s-o fac strălucită, cată a o subjuga.

ZOPIR

Astea-s planurile tale!!! Și tu cu ai tăi confrați
Ați rămas acuma lumea după voie-ți să schimbați?!
Tu vrei, aducînd carnagiul, oamenii a-nspăimînta
Și-i supui cu moartea-n mînă ca tine a cugeta.
Tu despoi și dezoli lumea; și pretinzi c-o instruiești?
Ah! daca prin rătăcire se lasă s-o amăgești,
Dac-a minciunilor noapte putu a ne-ntuneca,
Prin care torțe funebre voiești a ne lumina?
Care drept este asupră-ți d-a prezice, -a predica
Și, sanctificînd altare, suveran a te chema?

MAHOMET

Dreptul ce-au peste minți scurte spiritele cele mari,
Care popolul 'l dă singur, și cei mici celor mai tari.

ZOPIR

Ce fel! oricine cutează apostat a se scula
Are drept d-a-ncela lumea și din nou a o-njuga?
Amăgind ei cu mărime nu mai sînt amăgitori?

MAHOMET

Așa, îți cunosc eu țara, arabii sînt visători:
Plăcerea lor e eroarea, fără de care nu pot.
Adevărată or falsă, credința mea peste tot
E necesarie foarte, popoli o au cunoscut.
Oare zeii tăi ce bine sau ce folos, ce-au făcut?
Pe lîng-ale lor altare ce laure vezi crescînd?
Vechea-ți și obscura-ți sectă pe muritori împilînd,
Dezbărbătează curagiul și face pe om stupid;
A mea sufletul înalță și îl face intrepid,
Eroi face a mea lege.

ZOPIR

Zi tîlhari și prădători!
Du-ți descîntecele-airea și școala d-amăgitori!
Mergi de-ți laudă-mpostura în Medina, - unde domnești,
Unde cu stindarde îmblă apostolii ce-amăgești,
Unde uimiți la picioare-ți egalii tăi te ascult.

MAHOMET

Egali?! cît timp este-acuma de cînd eu nu am mai mult!
Eu fac să tremure Mecca și-n Medina-mpărățesc.
Crezi în mine și ia pacea de te temi să te zdrobesc!

ZOPIR

Pacea e numai în gură-ți; o, cum în inima-ți săz!
Vrei să mă-nceli și pe mine?

MAHOMET

Nici o nevoie nu văz.
Cel mic numai amăgește, cel tare e comandînd;
Ordonînd m'ei vedea mîine ce acum mă vezi cerînd.
Mîine pot subt a mea mînă și în jug a te vedea,
Unde de amic Mohàmet azi voiește-a te avea.

ZOPIR

Cine amici? noi, cumplite? O! ce farmeci, ce minciuni!
Știi, cunoști tu vrun zeu care să facă-atîte minuni?

MAHOMET

Știu unul foarte potente și totdauna-nțeles,
Ce-acum îți vorbește.

ZOPIR

Care?

MAHOMET

Nevoia, -al tău interes.

ZOPIR

Mai curînd cerul cu iadul vor putea a se uni
Decît prin oricari noduri amici noi a deveni!
Zeul meu este dreptatea, tu la interes te-nchini:
D-al tău nu te poți desface, d-al meu surda mă dezbini.
Răspunde-mi: care-ar fi oare cimentul, de poți să-mi spui,
Astei amicii oribili ce cutezi să mi-o propui?
Nu cumva fiul tău, oare, ce brațul meu îți răpi?
Sau al fiilor mei sînge care mîna-ți răspîndi?

MAHOMET

Așa, filiii tăi însuși. — Așa, află un mister
Ce nimeni pînă acuma nu l-a cunoscut sub cer:
Tu verși lacrămi pentru dînșii, și ei amîndoi trăiesc.

ZOPIR

Ce-ai zis? O, zi fericită! O, cerule! m-amăgesc?
Și de trăiesc, de la tine a cătat s-o aflu eu?!

MAHOMET

Crescuți în tindele mele, se află sub brațul meu.

ZOPIR

Cine? fiii mei sclavi ție? ș-au putut a te servi?

MAHOMET

Mîinile-mi prea generoase binevoir-a-i nutri.

ZOPIR

Și cum, ura ta, turbarea neatinși i-a respectat?

MAHOMET

Eu pentru părinți pe filii nicidecum n-am condamnat.

ZOPIR

Spune-mi, care le e soarta? vorbește-mi mai lămurit!

MAHOMET

În mîna mea l'e viața, ș-acum timpul a venit:
N-ai să zici decît o vorbă, — eu îi las în voia ta.

ZOPIR

Pot să-i mîntui? cu ce titlu? cu ce preț îi pot scăpa?
Pentru ei vrei al meu sînge? vrei în locu-le-a servi?

MAHOMET

Nu; ci ajută-mă numai să pot lumea amăgi.
Voi să faci, s-aduci tu Mecca cultul tău a-abandona,
Și tu mai întîi exemplu de credință ai a da
Popoarelor spăimîntate Al-Coranul anunțînd,
De profet a mă cunoaște la picioarele-mi căzînd:
Atunci fiul ți-este-n mînă, și eu ginere îți sînt.

ZOPIR

Mahomet, vezi că sînt tată; putere n-am, nici cuvînt:
Dup-atîți ani de durere ai mei filii a afla,
A-i revedea iar la sînu-mi și-ntre dînșii-a expira
E singura fericire l-al meu suflet dezolat.
Ci daca din două una s-aleg voi fi condamnat:
A-nchina credinței tale svînturata țara mea,
Sau cu însuși a mea mînă p-amîndoi a-i înjunghia, —
Mahomet, pe Zopir află c-alegerea și-a făcut;
Fii pe pace, o, profete! Adio! M-ai cunoscut.

MAHOMET *(singur)*

Cetățean plin de orgoliu, bătrîn neînduplecat!
Ci și eu, și eu știu încă fi mai crud, mai nempăcat.

SCENA VI

MAHOMET, OMAR

OMAR

Mahomet, nu pierde timpul, căci altfel sîntem pierduți!
Tiranii cu-a lor complote i-am aflat și-mi sînt vînduți.
Mîine tot se dă pe față, mîine tu ești arestat,
Zopir domn comîndă mîine, și capul tău e trunchiat.
Senatul pe jumătate pronunță sentința ta
Și, necutezînd în față, p-ascuns te v-asasina.
A asasina eroii ei supliciu îl numesc,
Ș-al lor complot condamnabil — dreptul judecătoresc.

MAHOMET

Voi simți cum e dreptatea, furoarea mea vor vedea:
Din persecuții fu scrisă a naște mărimea mea.
Zopir își va pierde capul.

OMAR

A! la picioarele-ți căzînd,
Ceealaltă rămășiță vei vedea-o tremurînd.
Ci mai mult nu pierde timpul!

MAHOMET

Ci cu-ncetul să iuțim:
Mînia fie mînie, și cuminte să pășim!

Cată să ascundem mîna care moartea va purta
Şi prepusul populaţei de la mine-a depărta.

OMAR

Fapta e cam odioasă.

MAHOMET

Ne e însă de folos:
Nu se cade-a trage ura popolului cerbicos.
Un braţ mi-este necesariu, ce,-ndreptat de braţul meu,
Să se-ncarce cu omorul, şi folosul să-l am eu.

OMAR

La un atentat c-acesta eu răspunz pentru Seid.

MAHOMET

Pentru el?

OMAR

Poate fi singur un astfel de omucid.
Cum e la Zopir ostagiu, poate singur l-ataca
Printr-ascuns, şi tu de dînsul să te poţi delibera.
Ceilalţi închinaţi ţie, la-ncercarea care au,
Zeloşi, însă cu prudinţă, relelor nu se prea dau.
Toţi sînt în acea etate ce deja i-a şi format
Şi vălul credulităţii de pe ochi li s-a luat.
Aci este necesariu un spirit mai înfocat,
O inimă mai curată, un piept mai îmbărbătat.
Iluzia în juneţe îşi are puterea sa,
Şi-n Seid acuma fierbe zelul şi credinţa ta:
E un leu plin d-ascultare la vocea ce-l va-ndrepta.

MAHOMET

Cine? Fratele Palmirei?

OMAR

Numai el te va-mpăca.

MAHOMET

Urăsc pe Seid; ş-ast nume nu pot să-l mai sufer eu:
Încă strigă răzbunare cenuşa fiului meu!
Însă tu cunoşti objetul fatalului meu amor,
Ştii şi naşterea aceia pe care atît ador.

Vezi că în aceste locuri infectate de complot,
Împresurate de intrigi şi d-abisuri peste tot,
Eu viu un tron şi altare şi victime a căta
Ş-ale unui superb popol minţi aprinse a-ncînta.
Pe Zopir oricum a pierde şi însuşi pe al lui fiu;
Omar, foarte bine cată cumpăna în mîini să ţiu,
Să văz interesul, ura şi acest amor fatal
Unde mă conduc şi care e al lor capăt final,
Şi relegea, ce ea numai pîn-aci m-a-ncorunat,
Nevoia, ce are dreptul orice de a-i fi iertat.

ACTUL III

SCENA I

SEID, PALMIRA

PALMIRA

Stai! Şi ce-o mai fi ast sînge ce ai a mai răspîndi,
Ce sacrificiu dreptatea mai pretinde-a-i oferi?
Seid, nu mă lăsa astfel!

SEID

Cerul vru a mă chema,
Cere braţul meu şi, iată, eu mă duc a-l închina.
Omar acum mă voieşte, prin teribil jurămînt,
Să m-apropie mai tare d-al meu domn, suveran sînt.
Mă duc a jura nainte-i că mor pentru legea sa,
Şi pe urmă pentru tine mai am numai a jura.

PALMIRA

Pentru ce să nu fiu faţă şi eu l-acest jurămînt?
Singură, tot mă-nspăimîntă în acest coperămînt.
Neştiinţa mă-nfioară; şi-n loc d-a mă consola,
De trădări Omar îmi spune, de sînge a se vărsa,
D-ale senatului furii şi d-al lui Zopir complot
Şi de focuri preparate a se-ntinde peste tot;
Spune că fierul aşteaptă şi că tot s-armă-a lovi:
Profetul mi-a spus-o însuşi, nu e d-a se îndoi.
De Zopir numai mi-e teamă; şi toată iar frica mea
Mi-este numai pentru tine.

SEID

Eu n-aş crede a avea
Zopir un astfel de suflet perfid şi înveninat.
Astăzi eu cînd ca ostagiu la el m-am înfăţişat,
De nobila lui purtare ş-omenie mă miram
Ş-un ce prea potent în mine şi necunoscut simţeam
Că pîn'la el al meu suflet fiorat îl înălţa,
Ş-a mea inimă-adormită răpede se deştepta.
Nu ştiu, numele-i sau anii spre respect mă îmboldea,
Sau faţa lui cuvioasă inima lui ascundea;
Or că-n acele minute, cînd aci te-am mai aflat,
Sufletu-mi în fericirea-i cu totul abandonat
Şi uitînd orice durere, nici o teamă nu avea,
Căci tu numai stai nainte-i şi pe tine te vedea;
Nu ştiu, căci ⟨eu⟩ lîngă dînsul mă simţeam prea fericit.
Acum voi să-mi crească ura pe cît fui de amăgit;
Însă cu toată mînia ce voi a mă anima,
Greu e să urăşti pe omul ce îţi place a ama!

PALMIRA

Ah! cît cerul întru toate voi a ne-asemăna
Ş-a noastre inimi fedele întru toate-a-mpreuna!
De n-aş fi simţit amorul care este a lega
Într-o unire eternă a mea inimă cu-a ta,
De n-aş ⟨fi⟩ avut credinţa ce Moàmet mi-a-nsuflat,
Urînd pe Zopir, ştiinţa dureros m-ar fi mustrat.

SEID

Vane remuşcări de cuget acuma să le lăsăm
Şi vocea Divinităţii ce-adorăm să ascultăm.
Mă duc; oricum jurămîntul cată a mi-l împlini,
Dumnezeu, ce-mi vede zelul, el ajutor îmi va fi.
Şi suveranul pontefix, naltul nostru protector,
Va-ntări legiuind singur al nostru curat amor.
Adio! Cu-amoru-n mine bat şi trec peste-orice rău,
Sînge, moarte, -orice pericol, numai ca să fiu al tău.

SCENA II

PALMIRA

De o neagră presimţire nu-mi pot sufletul scăpa:
Tot m-ameninţă, şi însuşi fericirea ce-aş gusta

Amorul ce-ndulcea singur dorul meu îndelungat;
Astă zi atît dorită e o zi de spăimîntat!
Ce jurămînt va fi asta? şi ce mai aştept de sus?
Zopir mă face să tremur, orice-ntîmpin e prepus.
În rugă-mi invoc profetul; ş-al meu suflet mărmurind
Se-nfioară la ast nume: frici secrete mă coprind.
În profundele-mi respecte ce-mi însuflă-acest om sînt,
Or de Zopir, or de dînsul ⟨tot⟩ în acea spaimă sînt.
Dumnezeule, mă scapă de cîte prin minte-mi vin!
Oarbă viu dup-a ta voce, ţie unuia mă-nchin.
Şterge lacrămele mele, o, potente Dumnezeu!

SCENA III

MAHOMET, PALMIRA

PALMIRA

Cerul însuşi te trimite întru ajutorul meu,
Doamne! Seid...

MAHOMET

Hei! ce este? ce e astă frică-a ta?
Cîţi se află lîngă mine n-au de ce a tremura.

PALMIRA

Doamne, ci a mea durere tu mai mult ai deşteptat!
Cerule! ah, mă cutremur! sufletul — ce speriat!
Acum pentru prima oară eu te văz îngălbenind.

MAHOMET

Palmiro! nu pot fi altfel văzîndu-te suferind;
Cu acest chip înainte-mi simpla inocenţ-a ta
Cutează a-mi spune dorul ce poate m-ar supăra?
Cum a putut al tău suflet, fără a fi spăimîntat,
Să aibă şi o simţire ce eu n-am fost însuflat?
A te forma, a te creşte am provăzut nencetat,
Ş-a ta inimă ingrată legile mi le-a călcat?

PALMIRA

Ce zici? stau înmărmurită şi tremur fără cuvînt,
Ai mei ochi timizi cu totul se aţintă în pămînt.
Şi cum, nu eşti tu acela carele ai consimţit

D-a fi Seid ca un frate, d-a mă ama nencetat?
Aste legăminte pure ce-a pus cerul între noi
Sînt noduri ce și mai tare ne apropie de Voi.

MAHOMET

De noduri necuviioase nencetat vă depărtați
Și la orice pas veți face foarte mult vă cugetați!
Căci adeseaori păcatul de aproape e urmînd
După simpla inocență, amăgind-o prea curînd.
Facil inima se-ncrede, și acest perfid amor
Poate s-ajungă, Palmiro, pîn' la lacrămi și omor.

PALMIRA

Nu te-ndoi: al meu sînge se varsă pentru Seid.

MAHOMET

Și-ți este scump pîn-acolo?

PALMIRA

Din ziua-n care Hercid
Pe amîndoi ne supuse subt al tău jug adorat,
Ast instinct atotpotente, de noi însuși innorat,
Mergînd înaintea minții, cu ai noștri ani crescînd,
Cerul ce conduce toate îl sacră înflăcărînd.
Tu ne-ai zis că-ndemn și cuget, toate din ceruri ne vin,
Că ce e scris nu se schimbă, toate drumul lor își țin.
Poate reproba iar cerul amorul ce ne-a-nsuflat?
Și cugetul inocenței poate fi de condamnat?
Aș putea fi reprobată?

MAHOMET

Da; și ai a tremura.
Așteptați niște secrete ce am a vă revela,
Așteptați pînă cînd vocea-mi în fine va dezvăli
Cît se cade să vă-ntindeți și cît iar a vă feri.
Nu credeți decît în mine!

PALMIRA

Pe cine alt mai avem?
Sclavi voii și legii tale, noi la tine-ngenuchem,
D-un sînt respect ne coprindem, supuși și ascultători.

MAHOMET

Multul respect necredința aduce de multe ori.

PALMIRA

Cînd facerile-ți de bine din mintea mea vor lipsi,
Seid însuși înainte-ți vie a mă pedepsi!

MAHOMET

Seid!

PALMIRA

Ah! și ce mînie ochii tăi a-nfuriat?

MAHOMET

Du-te! fii încredințată — nimic nu m-a turburat:
Sentimentele secrete le știu bine prețui.
De mine nu te ascunde! la orice pas vei simți,
Spune-mi, și la mine numai ușurare vei afla.
Să știi că de l-ascultare va depinde soarta ta.
Daca la zilele tale eu singur am prevegheat,
Fii demnă de a ta soartă, care eu ți-am preparat.
Oricîte cerul pretinde prin Seid a i se da,
Tu-l îndeamnă-n drumul unde datoria-l va mîna,
A-și ține strîns jurămîntul și demn de tine a fi.

PALMIRA

Nu te îndoi, părinte, el toate le va-mplini:
Eu răspunz de al lui suflet ca și însuși de al meu;
Seid mai mult te adoară și decît îl ador eu.
El vede-n tine-ajutorul, suveran, tată potent;
Eu depusei la picioare-ți amorul meu inocent.
Alerg spre al tău servițiu inima lui a-ndemna!

SCENA IV

MAHOMET

Ce fel! s-o ascult eu singur spuindu-mi flacăra sa?
Ce! a ei naivitate furoarea mea ațîțînd
Inima să mi-o pătrunză c-un fier neted, foarte blînd?
Familie destinată viața mea a-nvenina!
Stirpe fatală, funestă tot spre-a mă contraria,
În această zi d-oroare, astăzi însuși veți vedea
Ce pot însuși deodată amorul și ura mea.

SCENA V

MAHOMET, OMAR

OMAR

În fine acum e timpul şi pe Palmira-a răpi,
Şi de a coprinde Mecca, şi pe Zopir a lovi.
Numai moartea lui cetatea la picioare-ţi va-mpila,
Şi iar toate sînt pierdute de nu vei întîmpina.
Singur Seid spre aceasta ⟨este⟩ cel mai de ales:
La Zopir vine, -i vorbeşte şi-l ascultă foarte des.
Vezi acest loc de retrageri, acel pas întunecat
Ce conduce către dînsul venind de l-al tău palat?
Aicea Zopir la noapte va veni a-ngenuchea
Şi pe zeii săi fantastici a-i ruga şi tămîia.
Aci Seid plin d-ardoare şi beat de credinţa ta
Lui Allah drept sacrificiu în loc jos îl va lăsa.

MAHOMET

Omoare-l! i se cuvine; pentru păcat e născut —
Fie-i organ şi victimă, — hotărîrea mi-am făcut.
Focurile, răzbunarea, legea, siguranţa mea,
Sentenţa fatalităţii, ce pe capu-i va cădea,
Toate o cer. Ci crezi, oare, că de fanatism turbat
Va fierbe setos să verse acest sînge condamnat?

OMAR

Singur, îţi spui, e capabil cugetul tău a-mplini,
Şi Palmira, d-altă parte, nu puţin îl va-ntări.
Amorul şi fanatismul îl împing impetuos,
Prin exces de neputinţă va fi şi mai furios.

MAHOMET

Prin noduri de jurăminte inima lui ai legat?

OMAR

Cea mai tenebroasă-oroare, nodul cel mai strîns legat,
Tot, altare, jurăminte strîns în laţ ţin pe Seid.
Am pus singur fierul sacru în pumnul lui parucid;
Vorbeşte-i d-a ta credinţă, şi lasă-l în voia sa!

(Seid intră.)

SCENA VI

MAHOMET, OMAR, SEID

MAHOMET

Fiu de zeu carele-acuma vorbeşte-n inima ta,
Ascultă prin a mea voce preanaltul decretul său:
Legea lui va răzbunare, ş-însuşi Dumnezeul tău.

SEID

Suveran, profet, pontefix, căruia sînt închinat,
Domn de naţii şi al lumii, de ceruri încorunat,
Asupra fiinţei mele tu eşti domnul absolut;
Luminează-mi neştiinţa ş-al meu suflet rezolut!
Eu cerului răzbunare?

MAHOMET

Tu; prin cei neputincioşi
Cerul va să înspăimînte pe superbii păcătoşi.

SEID

Allah, a căruia faţă venişi spre-a reprezenta,
Va el c-o luptă ilustră braţul meu a onora?

MAHOMET

Execută-a lui comandă, alesule muritor,
Naltelor cereşti decrete fă-te orb împlinitor!
Crede, adoară, — loveşte! mîna ta se va-ntrarma
De angelul morţii însuşi ... iată-l înaintea ta!

SEID

Spune, ⟨pe⟩ cari adversarii voieşti a desfiinţa,
Ce sînge vrei să se verse, ce tiran a immola?

MAHOMET

Al păcătosului sînge, de Mahomet condamnat,
Al celui ce ne alungă ş-atît ne-a persecutat,
Al celui care combate pe al nostru Dumnezeu,
Al celui ce cu-a sa mînă a ucis pe fiul meu;
Sîngele celui mai aspru, mai crunt, mai crud, mai turbat,
Din toţi inemicii noştri al celui mai nempăcat,
Al lui Zopir.

SEID

Al lui? Cine! al meu braţ?

Cutezător!!!
Sacrilegiu devine omul, și e cel mai trădător
Cînd o dată se devotă ș-apoi se trage fricos.
A cerului naltă voce, vierme! nu rămîne jos.
Departe de a mea lege oricine va cuteza
Să judice de la sine, cu-ai săi ochi a se uita!
Acel pertinace nu e ⟨născut⟩ spre credința mea.
Singura-ți glorie este d-asculta și a tăcea.
Cunoști ⟨tu⟩ a mea putere? știi în care locuri eu
Te încarc cu voia naltă unui singur Dumnezeu?
Daca, cu toată eroarea și idolatria sa,
Mecca este destinată credință lumii a da,
Dac-acest templu al lumii legii mele e-nchinat,
Dac-al lui mă făcu cerul și pontefix, și-mpărat,
Daca Mecca este sacră, știi tu pentru ce cuvînt?
Ibraim născu aicea și aci e-al lui mormînt,
Ibraim care la Domnul al său braț și l-a supus
Și fiul său spre junghiere la altar și l-a adus,
Carele vocea naturei pentru cer o înneca.
Și tu, cînd Allah îți cere ultragiul a răzbuna,
Cînd eu voiesc acel sînge ce pe El ⟨va⟩ mulțumi
Și cînd cerul te alege, tu mai ai a te-ndoi?
Fugi, nimicit idolatre, pentru aceasta născut,
Ghiaur, nedemn de credință, renegat și prefăcut!
Preț te-aștepta, recompensă, Palmira era a ta;
Ci tu o bravezi, ingrate, și ceru-și va răzbuna.
Codard și de nimic organ al răzbunării supremi,
Fulgerul ce ai în mînă p-al tău cap însuți îl chemi!
Fugi, tîrăște-te și servă la ghiauri! Du-te, îți spui!

SEID

Crez că Dumnezeu mă cheamă; tu vorbești, eu mă supui!

MAHOMET

Ascultă: lovește, varsă sîngele unui profan,
Fă-te demn prin a lui moarte d-al cerului suveran,
Ca să aibi viața-eternă ce între aleși aștepți
Și nespusa fericire preparată celor drepți!

(Către Omar:)

Nu-l mai lăsa după urmă, și ochii tăi neclintit
Să nu-l piardă din vedere; fii de el nedezlipit!

SCENA VII

SEID

Să omor un bătrîn cărui mă aflu încredințat,
Fără arme ș-apărare, subt anii lui apăsat!
Fie! căci așa victima îngenuche la altar
Și cade făr-apărare, și la cer e plăcut har.
Și, în fine, spre aceasta mă alese Dumnezeu,
Mi-am făcut și jurămîntul: cată, dar, s-o-mplinesc eu.
O, voi ce ați adus moartea tiranilor tutulor
Ce au dominat pămîntul, veniți spre-al meu ajutor!
La zelul ce mă-ntărește ura voastră-adăogați,
Omorul sînțească-mi brațul, și voi îl îmbărbătați!
Tu, al lui Mahomet angel, angel crunt și destructor,
În inima mea revarsă focul tău ucigător!...
Ah! ce văz?

SCENA VIII

ZOPIR, SEID

ZOPIR

Ce! d-a mea ființă, Seid, tu te-nfiorezi?
Cugetul ce-aici m-aduce mai blînd cată să-l vezi!
Nefericite ostagiu, soarta ta însuși o vrei:
Te văz cu durere mare între inemicii mei.
Cu-a armelor încetare înjunghierea a stătut,
Ci mai răpede se sparge tot torentul reținut.
Mai mult nu-ți vorbesc, ajunge; ci-al meu suflet turburat
Se teme d-atîtea rele care te-au împresurat.
Scumpe Seid, într-o vorbă, în aste publici orori
Aibi de azil a mea casă și zeii toți protectori!
Mi⟨-e⟩ scumpă a ta viață și răspunz eu pentru ea.
Nu mă refuza, copile!

SEID

O, cer! datoria mea!
Ah! Zopir! tu ești acela care îmbli și dorești
Ca să-mi scapi a mea viață, de rele să mă scutești?
(Eu voi să vărs al lui sînge; și ce văz? ce-⟨am⟩ auzit?
Mahomet, iartă! -al meu suflet e cu totul umilit.)

ZOPIR

De dorul meu către tine poate că aşa te miri;
Sînt om însă, şi ajunge ca să am aste simţiri:
Să alerg spre ajutorul celor mici şi svînturaţi
Ce suferă pentru alţii de eroare înfocaţi.
Zeilor, curăţiţi lumea de crunţi şi nelegiuiţi
Ce le plac a vărsa sînge, sau mai bine-i îmblînziţi!

SEID

O, ce vorbe preţuite, nouă la sufletul meu!
Poate cunoaşte virtutea rebelul lui Dumnezeu?

ZOPIR

Cu mult mai puţin e-n tine, pentru că te îndoieşti.
Fătul meu, în ce eroare te-abandoni şi rătăceşti!
A ta minte fascinată de legea unui tiran
Crede că este o crimă de a nu fi musulman.
Supus orb ca la o lege l-ale lui nelegiuiri,
Aveai oroare de mine şi d-ale mele simţiri.
Un fanatic prejudiţiu sub un jug de fier cumplit
Inima ta inocentă în ce curse a-mbrîncit!
Eu iert erorile toate unde Maomet te tîrî;
Dar poţi crede-n zeu-acela ce-ţi comandă a urî?

SEID

Ah, simt că a mă supune unui cumplit Dumnezeu
Şi a te urî pe tine nu poate sufletul meu!

ZOPIR

(Ah, ce inimă, ce vorbe, ce suflet nemaculat!
Anii lui, a lui candoare inima mi-au dominat.
Poate-se un soldat oare astui impostor profund
Fără ştirea lui să afle al inimei mele fund?)
Cine eşti? Din care sînge domnii-zeii te-au făcut?

SEID

Sînt străin, n-am părinţi, doamne, un domn singur am avut,
Ce pînă-n ora aceasta l-am servit neîncetat
Şi pe care neputinţa-mi, văzîndu-te, l-a trădat.

ZOPIR

Ce fel? nu cunoşti la cine eşti dator naşterea ta?

SEID

Leagăn îmi fu al lui templu, patrie — tabăra sa.
Pe alt nu cunosc pe nimeni; şi eu, cel mai fericit,
Generoasa lui clemenţă eu mai mult o am simţit
Din copiii ce-n tot anul drept tribut vin a se da.

ZOPIR

Dreapta lui recunoştinţă n-o pot nicicum defăima.
Aşa, facerea de bine e un mare domnitor,
Fătul meu, în suflet nobil de om recunoscător.
Ci cum lăsarăţi, o, ceruri, Mahomet a se-ngîmfa
Cu-acest drept şi-n al lui suflet atîta a domina?
El pe tine, pe Palmira ca un tată v-a crescut...
Însă ce ohtezi, copile? ce la mine ai văzut?
Pentru ce ţi-ai întors faţa, şi atît de speriat?
De ce remuşcare crudă cugetul ţi-<e> sfîşiat?

SEID

Şi-n astă zi de durere al cui suflet e-mpăcat?!

ZOPIR

De ţi-e dreaptă remuşcarea, nu mai poţi avea păcat.
Vino, sîngele va-ncepe; eu voi să scap pe al tău.

SEID

Cerule! ce bunătate! şi eu să vărs pe al său!
O, jurămînt! o, Palmiro! o, Allah răzbunător!

ZOPIR

Lasă-te într-a mea mînă şi nu fi prepunător:
Soarta ta stă de la mine; vino, — ce te îndoieşti?

SCENA IX

ZOPIR, SEID, OMAR, scorta

OMAR *(intrînd răpede)*

Trădător! Maomet te-aşteaptă; ce faci? ce te mai codeşti?

SEID

Cerule! unde mă aflu? care-e hotărîrea mea?
Şi d-o parte, şi de alta văz fulgerul a cădea.
Unde s-alerg? und' pot duce crudul amestic intern?
Unde să fug?

OMAR

La profetul, alesul Celui etern.

SEID

Merg, să-mi leapăd jurămîntul: nu-l pot să-l mai sufer eu!

SCENA X

ZOPIR

Ah! Seid! unde se duce?... Ci el nu e încă-al meu!
Iese uimit, plin de spaimă și cu totul disperat.
Inima-mi ce îl urmează simț că m-a abandonat,
Dorul meu și a lui față, al lui cuget rătăcit,
Inimă, suflet în mine mi le sfîșie cumplit.
Mă duc după el.

SCENA XI

ZOPIR, FANOR

FANOR

Citește acest important înscris:
Un arab venind acuma în secret mi l-a remis.

ZOPIR *(după ce deschide înscrisul)*

Hercid! ce văz eu? o, ceruri! fost-a scris a aștepta
În fine-a voastră clemență chinul meu a alina?
Hercid cere să mă vază! al cărui braț tîlhăresc
Mi-a fost smuls, crudul, copiii din acest sîn părintesc?
Ei trăiesc!!! Mahomet l'este al lor cumplit posesor?
Și Seid cum și Palmira nu-și cunosc părinții lor?!
Fiii mei! dulce speranță! ce nu cutez asculta!...
Ah, dizgrația, durerea nu-mi iartă-a mă bucura!
Presimțire încurcată! poți ⟨fi⟩ oare de crezut?
O, sîngele meu! o, lacrămi! bucurie ce-am pierdut!
Inima mea nu e-n stare aste mișcări a cerca:
De alerg, mă văz aproape fiii mei a-mbrățișa;
De stau locului, fricoasă stă durerea-mi ascultînd,
Ș-aude țipăt de sînge, lumea toată tremurînd.
Să văz pe Hercid ce-mi zice! Nu e timpul de pierdut:
Noaptea-acum să mi-l aducă însuși în acest minut

Aci, l-altarul acesta, unde lacrămi am vărsat
Și, auzindu-mă, zeii poate că s-au împăcat.
Zeilor! dați-mi copiii! Zeilor mari, voi puteți
Două inimi generoase la virtute să-ntorceți,
Care întru curăție amîndouă s-au născut
Ș-un impostor fără lege de la voi le-a abătut.
Și daca, o, soartă crudă! astfel bucuria-mi rumpi
C-aceștia să nu fie însuși fiii mei prea scumpi,
Atunci voi să⟨-i⟩ iau de suflet și să fiu eu tat-al lor,
Să-mi aline ei tot dorul și-n brațele lor să mor!

ACTUL IV

SCENA I

MAHOMET, OMAR

OMAR

Așa, al acestui secret mare țesătură am aflat:
Gloria ți-e în pericol, mormîntul ți-e preparat.
Seid ți se va supune; ci, cum văz eu, va afla
Secretul mult mai nainte pînă cînd inima sa,
D-a ta voce-mbărbătată, se v-aprinde d-al tău foc.

MAHOMET

O! ce zici?!

OMAR

Hercid îl amă, și de tată-i ține loc.

MAHOMET

Hei bine! Hercid ce face?

OMAR

El s-arată speriat
Și pare că de Zopir este oarecum ⟨cam⟩ îndolat.

MAHOMET

Hercid e moale; și facil cel moale e trădător.
Să tremure, căci e singur d-al meu secret știitor!
Am remediu pentru dînsul. Zici că poate a trăda?
Sînt eu ascultat la toate?

OMAR

La cîte-mi vei comanda.

MAHOMET

Așadar să-l dăm d-o parte; de ceilalți să vedem!
Zopir caută să moară, sau, scăpînd el, noi cădem.
De va muri, ne ajunge: cugetul ni s-a-mplinit;
Allah, al meu Domn, în Mecca va fi cunoscut, mărit.
Mai întîi d-aci să-ncepem! Însă-ndată ce Seid
Va roși mîinile sale d-acest mare parucid,
Răspunzi tu că și el morții îndată se va preda?
Răspunzi tu de adăparea ce zisei a-i prepara?

OMAR

D-asta lasă-te pe mine!

MAHOMET

Îns-aste mistere-ascuns
Caută să stea învălite d-al morții văl nepătruns!
Așa, toate-s preparate acest sînge-a se vărsa,
Sîngele d-unde Palmira își trase nașterea sa.
Însă pe cît poți ascunde ast odios început:
Tremură d-a da secretul! Omare, m-ai priceput?
Fericita-i neștiință teme-te d-a lumina,
Îndeasă-acest întunerec ce-acoperă nașterea sa!
Vezi că a ei innoranță e un drum prea luminos
Și spre a mea reușită, și spre-al ei însuși folos.
Al meu triumf p-amăgire e-nceput ș-întemeiat,
D-adevăr și de lumină pe-ndată va fi surpat.
Pe d-altă parte, ea surda din ast sînge s-a născut:
Cineva părinți nu are daca nu i-a cunoscut.
Vorbele *părinți*, *consînge* sînt niște impresiuni
Pentru inimi amăgite, sau mai mult iluziuni.
Deprinderea este totul: cu ce omul s-a dedat,
Aceea e și natura, și o amă nencetat.
Eu Palmirei îi țiu locul de toate; și-n brațul meu
Treacă peste orice sînge prin care m-asigur eu.
Și a ei inimă, poate, în secret se va-ngîmfa
Simțind un mare orgoliu p-al său domn a domina.
S-apropie însă ora cînd Seid, dat celor răi,
Va junghia pe al său tată în fața zeilor săi.
Să ne depărtăm d-aicea!

OMAR

Vezi-l cît e de-nfocat!
Ardoarea-i d-a se supune sufletul i-a devorat.

SCENA II

MAHOMET, OMAR (înaintea scenei și trași la o parte), SEID (în fund)

SEID

Astă cruntă datorie cată dar a împlini!

MAHOMET

Vino prin altă lovire puterea mea a-ntări!

(Ies.)

SEID *(singur)*

La orice mi-a zis, la toate nu mai am nici un răspuns,
O vorb-a lui Maomet numai a m-amuți e d-ajuns.
Ci cînd d-ast-oroare sîntă el pe mine mă-mpila,
Convicția-ntr-al meu suflet n-avea loc, nu mă-mpăca.
Ce să fac? cerul vorbește, și eu cată să ascult;
Însă ce fel d-ascultare! Allah, nu-mi cere mai mult!

SCENA III

PALMIRA, SEID

SEID

Ce vrei? ce cauți, Palmiro? ce schimb, ce chip speriat!
Cin' te-aduce-n locul asta, loc la moarte consacrat?

PALMIRA

Seid, spaima și amorul mă conduc, mă-nsuflețesc;
Mîinile-ți sînt omucide, eu cu lacrămi le stropesc.
Ce oribil sacrificiu este d-a s-executa?
De profet, d-Allah, de cine ai dară a asculta?

SEID

O, a simțurilor mele suverană ce ador,
Spune-mi tu a mea furoare! eu nu pot să o măsor.
Luminează a mea minte, îndreptează brațul meu,
Fii lîngă mine în locul acestui crunt Dumnezeu!

Pentru ce el mă alese? Acest teribil profet
Al decretelor divine el să fie interpret?

PALMIRA

Să tremurăm de-ntrebare! Mahomet a şi aflat:
El vede ce-avem în inimi, el ştie d-am suspinat.
De el oricare se teme ca de însuşi Dumnezeu;
A te-ndoi e ultragiu, blasfem: şi atît ştiu eu.
Ş-acest Dumnezeu pe care el anunţă tutulor,
Seid, adevărat este, căci îl face vingător.

SEID

Fiindcă Palmira-l crede, fie cel adevărat;
Ci nu pot pricepe încă, — sufletul mi-e-ntunecat —,
Cum Domnul al bunătăţii şi tatăl al tutulor
Putu să-mi rezerve mîna pentr-un teribil omor.
Ştiu prea bine că prepusul este un mare păcat,
Că preotu-njunghie vita cu-al său cuget împăcat,
Că vocea cerului însuşi pe Zopir a condamnat,
Că spre apărarea legii al meu braţ e destinat.
Aşa-mi explica Moàmet, şi eu căuta să tac.
Mîndru d-a servi urgiei cerului, şi să-l împac,
Venii către inemicul legii şi lui Dumnezeu;
Ci un alt dumnezeu, poate, întîmpină braţul meu.
Cel puţin cînd înainte-mi văzui p-ast infortunat,
Puterea relegii mele deodată m-a lăsat.
În van a mea datorie către omor mă chema,
Căci în inima-mi uimită omenirea cuvînta.
Însă cu cîtă mînie şi cu cît părintesc foc
Mahomet a mea simţire mi-o readucea la loc!
Cu cîtă autoritate şi vigoare îmi vorbea,
Şi vocea lui al meu suflet din nou îl reîntărea!
O! Religia cît este simtiment dumnezeit!
În inima-mi deşteptată puterea ei am simţit.
Sînt moale, nedemn, Palmiro, şi mă sperii de omor:
Din aceste furori sînte trem dodată la un dor.
Simtimente-amestecate mulţime mă încongiur:
Mă tem d-a fi plin de sînge sau de cele sînte fur.
Nu sînt din a mea natură făcut spre asasinat,
Şi iar Dumnezeu mă cheamă, mîna mea i-am închinat.
De turbare, de durere lacrămi vărs necontenit;

Vezi-mă, Palmiro, prada unui vortice cumplit,
Înnot, mă lupt în refluxul a două extremităţi
Ce împinge şi retrage puţinele-mi facultăţi.
Furorile-mi dubitoase tu le poţi determina
Ca să pot or după una, or dup-alta a mă da.
A noastre inimi, Palmiro, prin tari noduri se unesc:
Orice vrei e ş-a mea voie, orice ceri eu împlinesc.
Ah! ci făr-ast sacrificiu barbar ce mi s-a cerut
Nodul care ne uneşte e cu totul desfăcut.
Numai pe preţul acesta Palmira va fi a mea!

PALMIRA

Cum? sînt eu preţul de sînge? stea funestă! soartă rea!
Ş-apoi ... al lui Zopir sînge!... unui cărunt sventurat!

SEID

Cerul şi Mahomet astfel p-amîndoi ne-au condamnat!

PALMIRA

Şi pentru cruzimi c-acestea amorul este făcut?
Sub magicul lui, perfid dulce acest amar a avut?

SEID

Maomet te-are destinată la omucid a te da.

PALMIRA

Sîngeratică mireasă!

SEID

Dar daca cerul o va?
Daca împac şi amorul, şi legea neapărat?

PALMIRA

Vai!

SEID

Cunoşti însă blestemul ce bate neîmpăcat
Nesupunerea. — Palmiro, noi cată a asculta.

PALMIRA

Daca Dumnezeu în mînă-ţi a pus răzbunarea sa,
Daca el cere ast sînge, dac-ai făcut jurămînt...

SEID

Bine! ce e d-a se face?

PALMIRA

Împietresc și n-am cuvînt.

SEID

Te-nțeleg: a lui sentință din gura ta a ieșit.

PALMIRA

Cine? eu?

SEID

Așa; ai vrut-o.

PALMIRA

O, ceruri! atît m-am sălbătăcit?
Ce ți-am zis eu?

SEID

Acum cerul se-mprumută vocea ta:
Asta e al său oracol, eu împlinesc legea sa;
Zopir vine-n ora-aceasta la acest altar funest
Spre-a-și ruga în secret zeii ce eu cată să detest.
Palmiro, te depărtează!

PALMIRA

Nu te pot abandona!

SEID

Fugi, să nu vezi atentatul ce are-a s-executa!
Aste momente-s teribili; locul nu e d-așteptat:
Vezi un loc retras aproape d-al profetului palat;
Fugi, îți zic!

PALMIRA

Bătrînul asta nu mai poate a scăpa?

SEID

Ordinul e dat odată, și cat-a-l executa:
Cată însuși cu-a mea mînă în țărînă a-l tîrî,
Cu trei loviri fierul asta viața lui a hotărî
Și altaru-ntr-al lui sînge a-l vedea jos răsturnat!

PALMIRA

El să moară d-a ta mînă! tot sîngele mi-a-nghețat...
Iată-l, o, ceruri prea drepte!

(Se deschide fundul teatrului și se vede un altar.)

SCENA IV

ZOPIR, SEID, PALMIRA (înainte)

ZOPIR *(după altar)*

Omnipotenților zei!
O, zei ai patriei mele și ai părinților mei!
Voi, ce sub un eres impiu stați aproape d-a cădea,
Pentru ⟨voi⟩ l-altarul asta nepotenta vocea mea
Pentru cea din urmă dată astăzi vine-a vă ruga;
În fundul inimei mele voi puteți a căuta.
Rezbelul începe iară, ș-al lui braț ucigător
Astă pace trecătoare va rumpe spăimîntător.
O, zei! daca voi soarta unui furb o respectați...

SEID *(către Palmira)*

Îl auzi tu cum blasfemă?

ZOPIR

Atunci moartea-mi acordați!
Însă-n ora după urmă dați-mi voi pe fiii mei,
Să mor între-ale lor brațe, să-mi închiză ochii ei!
Ah! d-ar ⟨fi⟩ să crez acea voce ce-n secret m-a tot tentat,
Dac-aici degitul vostru p-ai mei fii a îndreptat...

PALMIRA *(către Seid)*

Ai săi fii! auzi ce zice?

ZOPIR

O, zeilor ce ador!
Aș muri de bucurie văzîndu-i, și d-al meu dor.
O, domni ai soartei, pe dînșii a veghea binevoiți,
Cugete și ei ca mine, și fie mai fericiți!

SEID

Auzi că l-alți zei aleargă! să...[1]

PALMIRA

Ce faci? o, Dumnezeu!

⟨SEID⟩

Să lovesc și să serv cerul, să-ți plac și să fiu al tău,
Ast fier lui Dumnezeu este oferit și consacrat.
Al cerului adversariu aci fie înjunghiat...
Să ne depărtăm, Palmiro! Ce umbre! loc infernal!
A! iacă urme de sînge!...Acest moment e fatal!

PALMIRA

Ce zici?

SEID

Voi, miniștrii morții, pe urma voastră viu eu,
Voi îmi arătați altarul, voi îndreptați brațul meu!
Aideți!

PALMIRA

Nu: oroare mare p-amîndoi ne-a-mpresurat.
Rămîi!

SEID

Nu, timp nu mai este; altarul a tremurat.

PALMIRA

Cerul singur se anunță și-și arată voia sa.

SEID

Spre omor oare mă-ndeamnă, sau va a mă-mpiedica?
Vocea lui Mahomet este; prin el strigă Dumnezeu,
Îmi impută molătatea, dorul sufletului meu.
Palmiro!

PALMIRA

Ce este?

---

[1] În original urmează indicația: « *(Il tire son poignard.)* » *(n. ed.)*.

SEID

Roagă cerul preapotent!
Mă duc să lovesc.

(Iese și se duce după altar, unde este Zopir.)

PALMIRA

Mor! o, ceruri! o, ce dureros moment!
Ce voce misterioasă în sufletu-mi s-a sculat!
De ce sîngele în mine atîta s-a turburat?
Ci de voiește-omor cerul, eu sînt de a-l judica?
Eu am rămas d-a mă plînge? eu sînt de a-l întreba?
Mă supui. — Ci al meu cuget e rebel, și mă deștept!
Ah! cine poate să știe de e culpabil sau drept?
M-amăgesc? oar' n'aud țipăt? — Loviturele s-au dat...
Ah! Zopir infortunate! O, profet neexplicat!
Seid!... Vai!...

SEID *(revine cu un aer rătăcit)*

Unde mă aflu? care voce m-a chemat?
Unde este-a mea Palmiră? — Ce! și pe ea mi-au luat?

PALMIRA

Ea trăiește pentru tine, d-aci nu s-a dezlipit.

SEID

Unde ne aflăm?

PALMIRA

Hei bine! cruda lege-ai împlinit?
Împlinitu-s-a, în fine, trista promisie-a ta?

SEID

Ce zici?!

PALMIRA

Zopir — spune-mi — își pierdu viața sa?

SEID

Ah!!! Zopir?

PALMIRA

Naltă Ființă! Cer de sînge însetat!
Nu bateți pînă acolo al lui suflet spăimîntat!
Să fugim!

SEID

Simţ că genuchii mi se taie. Voi... să şăz... [1]
Puterea simţ că-mi revine... Ah, lumina!... O mai văz!...
Ce!... Tu ai fost?

PALMIRA

Seid, spune-mi!

SEID *(sculîndu-se)*

Eu!... Aşa... L-am răsturnat.
Răpede am pus pe dînsul un braţ potent, disperat;
Tîrîi ca turbat victima d-al său păr alb, venerat.
Şi—o, cer! tu ai voit-o! şi poţi cere un păcat? —
Tremurînd, coprins de spaimă, am înfipt în coasta sa
Ast fier consacrat la sînge ce căta a se vărsa.
Am vrut să-ndoiesc puterea; ci bătrînul cuvios
Aruncă-n braţele mele un ţipăt prea dureros.
În cătarea lui murindă natura a desemnat,
Ah! un haracter prea mare, trăsuri... ce m-au sfîşiat!
De durere şi de spaimă sufletul mi-este coprins;
Mai mult decît el simţ moartea: simţiri, viaţă mi s-au stins!

PALMIRA

Aidem d-aci la profetul, că el ne va mîntui!
Lîng-acest corp plin de sînge în pericol putem fi.
Urmează-mă!

SEID

N-am putere. Ah, Palmiro, simţ că mor!

PALMIRA

Allah, scapă-l, că tu singur ai cerut acest omor!

SEID *(plîngînd)*

Ah! să-l fi văzut, Palmiro, cu fierul în coasta sa!
Cu ce dor şi bunătate la mine, vai, se uita!
Fugii; însă poţi tu crede că la viaţă-l deşteptă
Însuşi vocea lui mai stinsă cînd la sine mă chemă?
Din coasta sa sfîşiată tremurînd fierul scotea;
Vai, şi cu ce căutare dureroasă mă vedea!
„Scumpe Seid! — el îmi zise —, infortunate Seid!“

---

[1] În original urmează indicaţia: « *(Il s'assied.)* » *(n. ed.)*.

Acea voce, -acea cătare, fierul acest omucid,
Acest bătrîn venerabil, sînge, crima c-un cuvînt,
Toate m-alungă, mă mustră. Ah! să intru în pămînt!
Ce-am făcut noi?...

PALMIRA

Cine vine? — Tremur de viaţa ta.
Fugi, te jur p-a noastre inimi! fugi, aicea nu mai sta!

SEID

Lasă-mă, te depărtează! acest svînturat amor
Pentru ce el să-mi impuie acest oribil omor?
Nu, crudo, nu: fără tine şi fără comanda ta
N-aş fi putut niciodată nici cerul a asculta.

PALMIRA

Cu ce imputări oribili poţi atît a mă-mpila?!
Cît e mai dizgraţiată starea mea decît a ta!
Scumpe Seid, aibi pietate de Palmira, starea ei!

SEID

Palmiro, vezi cine vine a spăimînta ochii mei!

(Zopir apare pe scenă susţinîndu-se de altar.)

PALMIRA

Infortunatul! cu moartea se sforţă a se lupta,
Se tîraşte plin de sînge; mă duc ajutor a-i da.

SEID

Nu te mişca de aicea!

PALMIRA

Cugetul m-a sfîşiat;
Pietatea mă învinge, inima-mi ⟨a⟩ înfocat,
Nu-i pot rezista, mă trage, mă tîraşte după ea.

ZOPIR *(venind se ţine de dînsa).*

Ah! dă-mi mîna ta, dă-mi mîna, ţine-mă tu, fata mea!

(Şade.)

Seid! Tu fuseşi acela a mea viaţă a lua?
Plîngi! — După furii durerea veni în inima ta?

SCENA V

ZOPIR, SEID, PALMIRA, FANOR

FANOR

Cerule! o, ce spectacol! ce văz!

ZOPIR

Pînă să nu mor
Pe Hercid să-l văz o dată!... Ah! ce, tu ai fost, Fanor?
Iată cine mă ucise!

FANOR

O, mister! o, moment rău!
Paricid dizgrațiate! Acesta e tatăl tău!

SEID

Cine?

PALMIRA

El?

SEID

El al meu tată?

ZOPIR

Cer!

FANOR

Hercid e expirînd;
Cum mă văzu, el mă cheamă și-și dă sufletul strigînd:
„De mai e timpul, aleargă, întîmpină-un parucid,
Nu-ntîrzia, smulge fierul din mîinile lui Seid!
Al unui secret oribil confident infortunat,
Mor d-a lui Moàmet mînă, păcatul m-a alungat.
Aleargă, lui Zopir spune că Seid e fiul său,
Că Palmirei el e frate. Întîmpină acest rău!“

SEID

Tu?

PALMIRA

Frate?

ZOPIR

Ai mei fii! O, ceruri! Natură, o, zeii mei!
Voi nu m-amăgeați atuncea cînd îmi vorbeați pentru ei;
Voi mă deșteptați atuncea. Ah! infortunat Seid!
Cine-a putut să te-ndemne l-acest mare omucid?

SEID *(căzînd în genuche)*

Patriul amor, părinte, zelul, datoria mea
Ș-o oarbă recunoștință, legea ce mi le-mpunea,
Toate cîte muritorii adoară neîncetat,
Acele îmi insuflară oribilul meu păcat.
Dă-mi înapoi fierul asta, dă-mi-l să te răzbun eu!

PALMIRA *(în genuche, reținînd brațul lui Seid)*

Al meu domn, ah! și părinte! înfige-l în pieptul meu!
Eu l-acest păcat prea mare am îndemnat pe Seid.
Pentru noi era incestul prețul astui parucid!

SEID

Cerul pentru noi nu are d-ajuns a ne condamna.
Dă, străpunge asasinii!

ZOPIR *(îmbrățișîndu-i)*

Eu... pot... a vă-mbrățișa!
Cu relele ce-mi trimite cerul a vrut a uni
Culmea oroarei cu culmea bucuriei ce-aș simți.
Eu mulțumesc soartei mele; eu mor, ci voi să trăiți,
Vă binecuvînt în ora morții, și fiți fericiți,
Fiii mei! — Seid, Palmiro, vă las acest jurămînt:
Pe sîngele meu ce curge, p-al naturei nume sînt,
Pe acest părintesc sînge, pe voi și pe moartea mea
Vă răzbunați, răzbunați-mi! Ci vedeți a nu cădea!
Fiul meu, ora e-aproape cînd focul va răsufla
Și cugetările mele al lor drum de a-și lua.
Cerul la atîtea rele binevoi a căta:
Păcatul mîinilor tale este mijloc d-a-l spăla.
Popolul de dimineață aici se va întruni,
Al meu sînge-l va conduce pe tiran a pedepsi.
Așteaptă pînă atuncea!

SEID

Ah! nu e d-a-ntîrzia,
Alerg d-acum să-i ⟨iau⟩ viața și să aflu moartea mea!
Răzbunînd să-mi iau pedeapsa!

SCENA VI

ZOPIR, SEID, PALMIRA, FANOR, OMAR, scortă

OMAR

Puneți mîna pe Seid!
Lui Zopir dați ajutorul! legați p-acest omucid!
Mahomet a venit numai legile a apăra.

ZOPIR

O, cerule! pînă unde s-a-ntins răutatea sa!

SEID

Mahomet să-mi dea pedeapsa?

PALMIRA

Hei! tiran de sugrumat,
După un omor oribil chiar de tine ordonat...

OMAR

Nimeni n-a dat nici un ordin.

SEID

Mi s-a căzut; ce speram?
La a mea credulitate acest preț eu așteptam.

OMAR

Soldați, împliniți comanda!

PALMIRA

Nu, ipocrit omucid!

OMAR

Doamna mea, dă ascultare daca-ți este scump Seid!
Mahomet mult te protege, ci dreapta urgia sa,
Ce va cădea ca un fulger, poți s-o tragi asupra ta.
Lîngă-al tău suveran, doamnă, după mine vei veni.

‹PALMIRA›

O, Dumnezeu! ia-mi viața ca să pot mă mîntui!
(Duc pe Palmira și pe Seid.)

ZOPIR[1]

Mi-i iau dinainte, -o, ceruri!, o, minut nesuferit!
Fierul care mă ucide e mult mai puțin cumplit!

FANOR

Ziua acum se renaște, popolul se v-aduna,
Înarmat vine la tine cu toții a te-apăra.

ZOPIR

Așa? Seid fiu îmi este?

FANOR

N-ai d-a te mai îndoi.

ZOPIR

O, fărdelegi! o, natură! Ah!... ajută-mi a vorbi...
Mor! — O, zei! d-astă cruzime... mîntuiți pe... fiii mei,
Doi fii... ce-i revăz în ora... cînd... îmi... iau viața... ei...

ACTUL V

SCENA I

MAHOMET, OMAR, scortă (în fund)

‹OMAR›

Zopir e la ora morții, ș-acest popol spăimîntat
A-nceput s-ardice capul din pulbere apăsat.
Cu-ai tăi profeți împreună, după inspirarea ta
A lui Zopir omorîre a ascunde ș-a nega,
Unora spunem că cerul, armat în folosul tău,
Cu-o prea naltă lovitură a vărsat sîngele său.
La alții vărsăm și lacrămi și, dispuși să răzbunăm,
Și clemența ta cea mare, și dreptatea lăudăm.
Pretutindeni ne ascultă, numelui tău se închin;
Iar restul ce ne-importună, oameni ce se duc și vin,
E un zgomult care trece de valuri ce mai rămîn

---

[1] În original urmează indicația: «à Phanor» *(n. ed.)*.

După tempestă, şi debili se luptă-ntr-⟨al⟩ mării sîn
Cînd seninul predomină p-ale cerului cîmpii.

MAHOMET

Să tacă ş-aceste valuri! Morţii nu mai pot fi vii;
Dar ai preparat armata cetatea a-ncongiura?

OMAR

Astă-noapte în cetate la intrare comanda
Osman, prin secrete drumuri.

MAHOMET

Cine cere a domni,
Cată a-nfrîna pe oameni sau mai bine-a-i amăgi!
Seid aflat-a el oare că, orb în furia sa,
Al tatălui său propriu ⟨sînge⟩ a ajuns a îl vărsa?

OMAR

Cine-a putut să i-o spuie? secretul c-un bun mijloc
Stă-n sempreterna uitare cu Hercid tot la un loc.
Seid curînd după dînsul acolo îl va urma:
Am dispus şi pe acesta răpede a-l curăţa.
Cupa-a deşărtat-o singur cu veninul preparat;
Cu-a lui mînă al lui sînge e spre moarte-nveninat.
Pîn-a nu-mplini păcatul şi-a luat pedeapsa sa
Şi în vinele lui moartea începuse-a circula.
Acum este la-nchisoare, şi curînd va şi muri;
Pe Palmira-n aste locuri am pus a o custodi.
Dînsa planurile tale foarte mult va secunda:
Crezînd că pe Seid scapă, în toate te va-asculta.
A-l ierta de a lui faptă i-am arătat că tu vrei,
Şi tăcerea încă este pe timida buza ei.
A ei inimă ducilă, făcută a te-adora,
Nici în secret vreodată să murmuie-ar cuteza.
Eşti legiuitor, cap legii, profet, rege-n ţara ta,
Ş-a vieţei fericire Palmira va complecta...
Iată c-o aduc la tine palidă şi tremurînd.

MAHOMET

Mergi, şi capii mei adună, şi svoală napoi curînd!

SCENA II

MAHOMET, PALMIRA, scorta Palmirei şi a lui Mahomet

PALMIRA

Cerule! unde mă aflu?

MAHOMET

Oricînd înainte-mi vii
Întristarea să-ţi lipsească, consternată să nu fii!
Eu a popolului soartă şi a ta am destinat.
Acest eveniment mare ce atît te-a speriat
Este un mister, Palmiro, între mine şi-ntre cer.
Uşurată, ţi s-ardică d-acum al sclaviei fier
Şi, liberă, ai nainte d-acum fericirea ta.
D-ai suspinat, te prepară ferice-a te bucura;
Pe Seid mai mult nu plînge, şi lasă în mîna mea
Destinata omenirei cumpănindu-se să stea!
D-a ta numai te ocupă, şi daca eu te iubesc,
Daca Mahomet asupra-ţi este c-un ochi părintesc,
Află c-o soartă mai mare, un titlu mai înălţat,
De-l vei merita, te-aşteaptă, cum poate n-ai aşteptat.
La glorie cată numai, spre ea pasă nencetat,
Pe Seid ş-oricine altul uită ca şi cînd n-au stat!
Cele dîntîi simtimente şterge din inima ta
Pe lîngă onori la care n-ai fi putut aspira!
Răspunde la bunătatea ce mă-ntrec a-ţi arăta,
Urmează legilor mele ce lumii mă vezi a da!

PALMIRA

Ce legi! şi ce bunătate! Cum sufere Dumnezeu?
Impostor muiat în sînge ce-abjură sufletul meu,
Al părinţilor mei gîde, ast ultragiu mai lipsea
Pe lîngă-a ta fărdelege şi umilitatea mea.
O, Dumnezeu! nu te bucuri d-acest profet inspirat,
Om ce l-ai trimis din ceruri, ce ca zeu am adorat!
Monstru a cărui furoare turbată s-a săturat
Două inimi inocente a le-ntina în păcat,
A le vedea paricide, ucizînd pe tatăl lor!
Tu, al juneţelor mele desfrînat amăgitor,
Maculat d-al nostru sînge, ceri încă inima mea?
Bătrîn ruşinat, n-ai teamă cerul a-ţi asocia?!

Nu, condamnatele-ţi planuri încă nu le-ai sigurat,
Răzbunarea te aşteaptă, vălul este sfîşiat.
Al meu tată te alungă, paşii-i te va urmări,
Dintre morţi cu al lui sînge în faţă te va lovi.
Popolul se întrarmează din turbarea-ţi a salva
Inocenţa-mi ultragiată şi condoarea-a răzbuna.
Cu-a mea mînă a ta coastă a sparge de ce nu pot,
Peste-ai tăi şi peste tine-n sîngele vostru să-nnot!
⟨..⟩[1]
Blestemul cerului cază peste ai tăi următori
Şi lumea cunoască-odată pe demnii tăi impostori!
Religia ta să fie partea, soarta cea mai rea,
Întunerec şi orbire celui ce va crede-n ea!
Adevărul s-o combată şi fie învingător,
Să cază fără putere cu-al ei întemeietor!
Condamnaţii ce te-or crede n-aibă moment fericit
Decît cînd s-or scălda-n sînge al celui dezmoştenit,
Şi moştenirea-ţi să fie, ce la ai tăi vei lăsa,
Turbarea, ipocrizia şi fărădelegea ta!
Acel iad, ce impostura inventă spre-a speria
Biata lume svînturată ce vine-a vă asculta,
Daca e locul damnării ş-al eternului suspin,
Fie pentru voi, tiranii, flagele ş-al lumii chin!
Memoria voastră piară sau, daca va mai ţinea,
Pe minciuni ⟨să⟩ şovăiască şi pe fărdelegi să stea!
Astfel de recunoştinţe ş-acest fel de mulţumiri
Ţi se cad la ale tale infame nelegiuiri.
Rugele înflăcărate, urări, cult şi jurămînt
Ce mă-ndemni a ţi le-aduce, tirane, acestea sînt.

MAHOMET

Că sînt trădat o văz bine, însă orice s-a-ntîmpla,
Oricine eşti, te voi face subt domn capul a pleca!
Inima mea vei cunoaşte...

---

[1] În ms. lipsesc două versuri, care în versiunea din 1831 sînt:
Dar Meca, Medin', Asia, la un loc pămîntul tot
Turbarea-ţi, ipocrizia a o pedepsi nu pot. *(n. ed.)*.

SCENA III

MAHOMET, PALMIRA, OMAR, ALI, scortă

OMAR

Tot se ştie, Mahomet:
Hercid, murind, spuse toate, nu mai e nici un secret.
Popolul cunoaşte toate, închisorile s-au spart,
Totul se-ntrarmă, s-agită, în picioare s-a sculat.
Sălbatic în contră-ţi urlă, turbează tot şi mugesc
Şi, ducînd mortul cu dînşii, scoală tot ce întîlnesc.
Seid în cap îi conduce c-un apel răzbunător
Şi-i provoacă să răzbune lui Zopir, tatălui lor.
Acest corp muiat în sînge este-oribilul semnal
Unde popolul accură spre acest rezbel fatal.
Seid varsă-amare lacrămi, furios şi disperat:
„Sînt paricid, sventuratul! Impostorul m-a-ncelat."
Răzbunarea îl mai ţine, fierbe de mînia sa,
Îţi blestemă dumnezeul şi profeţi şi legea ta;
Ş-însuşi cei carii la noapte se prepară ⟨-a⟩ alerga
Să deschiză oştii tale porţile spre a intra,
Toţi în furoarea comună aprinşi, de zel îmbătaţi,
Ardică în contra-ţi braţul, de răzbunare-nsetaţi.
„Vendictă, pedeapsă, moarte!" svoală din gurele lor.

PALMIRA

Drept cer, caută spre dînşii şi le fii în ajutor!

MAHOMET[1]

Hei bine! ce-ai a te teme?

OMAR

Sînt cîţiva ⟨ce te iubesc⟩
Şi carii, bravînd periclul, ca mine se întăresc
Şi carii-acestei tempeste neputînd a rezista,
Vin cu toţii lîngă tine sîngele a îşi vărsa.

MAHOMET

Îi voi apăra eu singur; aci toţi vă adunaţi,
Să cunoaşteţi pînă-n urmă sub ce rege vă aflaţi!

---

[1] În original urmează indicaţia: « *à Omar* » *(n. ed.)*.

SCENA IV

MAHOMET, OMAR. scorta (la o parte), SEID (cu popolul de alta)
PALMIRA (la mijloc)

SEID *(cu gladiul în mînă, împuținat însă la puteri din cauza velenului)*

Popol, răzbunați pe tatăl! nu lăsați pe trădător!

MAHOMET

Spre-a-mi servi născut, tu, popol, ascultați pe domnitor!

SEID

N-ascultați pe monstrul asta! urmați mie...ah! mari zei!
Ce nor des mă răspîndește și-nnegrește ochii mei!
(Propasă, și șovăie.)
Loviți... Cer! mor...

MAHOMET

Biruință!

PALMIRA *(aleargă la Seid)*

Seid, asta-e soarta ta!
Numai al tatălui sînge avuși partea d-a vărsa?

SEID

Înainte... Ah! mă-apasă... nu știu care dumnezeu.
(Cade în brațele alor săi.)

MAHOMET

Astfel va cădea nainte-mi orice-adversariu al meu.
Ghiauri fără de credință, d-un zel orb înflăcărați,
Ce pentr-un Zopir al vostru blasfemînd vă revoltați,
Acest braț ce-a făcut lumea mărmurită ⟨-a se sfii⟩,
El a vă pedepsi poate, cutezînd a vă-ndoi.
Marele-Allah, care-mi dete fulgerul ș-al lui cuvînt,
D-oi vrea, pulbere vă face și vă spulberă în vînt.
Mizerabili, recunoașteți pe al lui mijlocitor,
Între Seid și-ntre mine el fie judicător
Însuși în momentu-n care apostatul e trăsnit!

PALMIRA

Fratele meu! monstrul asta să mai fie auzit?
Ei la vocea lui tremă cu toții și rămîn înmărmuriți.
Mahomet tot își dă legea acestor oameni orbiți!
Și tu, Seid, astfel!

SEID[1]

Cerul dreaptă pedeapsă mi-a dat
Pentru cel fără de voie ș-oribilul meu păcat!
În van cereasca virtute locuia-n sufletul meu;
Vezi și tremă, scelerate, vezi pe dreptul Dumnezeu!
Daca și eroarea însuși pedepsește brațul său,
Ce fulgere nu rezervă făcătorilor de rău!
O, cerule!... ci pe dînsa scoate-o din păcatul meu!

PALMIRA

Nu, popol, pe al meu frate nu lovește vreun zeu,
Velinul, de foarte sicur...

MAHOMET *(întrerupînd-o, se adresă la popol)*

Ghiauri, ascultați ș-aflați,
Trame criminali asupră-mi nu cumva să încercați!
Vedeți ca ce fel de drepturi cerul mi-a încredințat,
Cît și moartea, și natura vocea mea au ascultat!
Moartea, ce mi se supune venind spre-al meu ajutor,
Vendicta mea p-a lui frunte v-o arată tutulor.
Moartea-așteaptă-a mea comandă pe capul vostru-a cădea!
Astfel rebelii în contră-mi urgia mea vor vedea
Și voi pedepsi tot astfel și cele mai mici erori
Cu inima or cu mintea; vai de voi, de muritori!
De mai vedeți azi lumina, ingraților, de trăiți,
Mizericordiei mele recunoscători să fiți!
Mergeți, alergați la templu urgia mea a-mblînzi!
(Popolul se retrage.)

PALMIRA *(revenind în sine)*

Stați, vedeți că p-al meu frate ⟨tiranul⟩ îl otrăvi!
Monstru, ⟨astfel⟩ cu-a lui moarte de păcate te-ai spălat?
Prin trădări și fărdelege, prin crime-apoteozat,
Tu, al familiei mele mizerabil destructor,
Ardică-mi ș-a mea viață, gîde împărățitor!
Frate, objet lamentabil unui oribil amor,
Cel puțin vin după tine!
(Se aruncă la pumnalul fratelui său, îl ia și-l înfige într-însa.)

---

[1] În original: « SÉIDE, entre les bras des siens » *(n. ed.)*.

MAHOMET

N-o lăsaţi! curînd!

PALMIRA

Eu mor!

Scap d-a te mai vedea-n ochii-mei, execrabil impostor!
Mă consol că, după moarte-mi, Dumnezeu răzbunător
Pentru cei inocenţi are un viitor mai plăcut.
Tu împărăţeşti, că lumea pentru tirani s-a făcut!

MAHOMET

Am pierdut-o!... Ah, victimă scumpă ce-am immolat eu!
Şi mă văz lipsit de singur preţul păcatului meu!
Al dulcilor sale zile inemicul cel mai crunt,
Triumfînd ş-atotpotinte, pedepsit de sinemi sunt!
Sînt, dar, şi mustrări de cuget! O, cer! o, dreptatea ta!
În inima mea păcatul şi-a înfipt pedeapsa sa.
Dumnezeu, care te-am a trece d-adorabil instrument
La mizeriele lumei, al Cărţii de testament,
Mijloc foarte-ndemînatic la scopul meu să ajung
Şi de care trem acuma în blasfemul îndelung, —
Pe cînd lumea mă adoră, eu mă recunosc damnat,
În van voi să brav săgeata ce în mine s-a-mplîntat.
Aş vrea să m-amăgesc singur, cînd lumea am încelat,
⟨...⟩[1]
Svînturaţi fii cu-al lor tată, ce turbării-mi immolai,
Răzbunaţi pe voi, pămîntul, cerul pe care îl ultragiai!
Astă inimă perfidă şi viaţă mi-o luaţi
Şi lumea d-a mele furii şi păcate o scăpaţi!

(Către Omar:)

Iar tu-nneacă suvenirea ruşinei ce-aş merita,
Ascunde lipsele mele mîntuind gloria mea!
Am să guvern universul ca un însuşi Dumnezeu;
Cînd se va cunoaşte omul, sfărmat este sceptrul meu!

---

[1] În ms. lipseşte un vers, care în versiunea din 1831 este:
Dar păcatul mă goneşte şi mi-e-n veci înfăţişat *(n. ed.)*

Personage. **578,** 14 se petrece: *scris* [este] se petrece *(corectură făcută ulterior, cu cerneală violetă)*.

[*Actul întîi.* **573,** 15 *este scris* [PRIMUL] ACTUL ÎNTÎI *(ultima literă a primului cuvînt şi cel de al doilea cuvînt sînt scrise ulterior, cu cerneală violetă)*; **579,** 10 Carii: *scris* Cari; 11 preanaltă: *corectat ulterior din* prenaltă; 13 cred: *scris greşit* creḍu; **580**, 1 devastat?: *scris* devastat. 5 staturi: *scris* Staturi, 7 pizma; *scris* Pisma: 38 fără-a: *scris* fără a; **581,** 1 iezmei: *scris* Iesmei; 16 e: *adăugat ulterior;* 30 Lîngă-a: *scris* Lîngă *(corectat din* Lîng'a) a; 33 cer*; scris* Cer; **582,** 6 domn: *scris* Domn; 18 ce-a: *corectat ulterior din* ce a; 28 ce adorăm; *corectat ulterior din* ce-adorăm; *583*, 2 doamne: *scris* Doamne; 6 impostor!: *scris* impostor?; 9 astfel: *corectat ulterior din* asfel; staturi: *scris* Staturi; 12 svînturaţi!: *scris* svînturaţi?; 24 te-ai întins: *scris* te-ai 'ntins; **584,** 13 FANOR: *scris greşit* Omar; 16 gladiul: *scris* gladiu; **585,** 6 dezertor: *scris* dezertor[;]; 16 întinde-acum: *scris* întinde acum; 17 pacea-a-ţi: *scris* pacea a-ţi; 24 ruşine: *corectat dintr-un alt cuvînt (care a fost radiat);* 35 aripa: *scris* aria; **586,** 14 -ncearcă-a: *scris* -ncearcă a; 19 Eu: *corectat din* El; 30 -apoi: *scris* apoi; 31 cu-al: *scris* cu al; **587,** 5 universul: *scris* Universul; 14 A: *corectat ulterior dintr-un alt cuvînt, ilizibil;* 15 -nşira: *corectat ulterior din* înşira; 21 Numai: *scris* Nu mai; 27 le: *corectat din* te; 33 şeriful: *scris* Şeriful; **588,** 13 exemplul: *scris* exemplu; 25 să-o: *scris* să o; 31 angelul: *corectat ulterior din* angelu; **589,** 10 cetăţii: *scris* cetăţi; 23 o: *adăugat ulterior*; 24 puterii: *corectat din* puterei; 30 cu-armele: *corectat ulterior din* cu armele.

Actul II. 590, 6 sufer!: *scris* sufferu?; 11 Sairbar: *scris* Saïbar *(corectat din* Zairbar*)*; 17 pericoli: *corectat din* pericole; 26 solie: *corectat ulterior din* [soţie]; **591,** 5 cerul: *scris* Cerul; 11 din locu-acesta: *corectat din* di locul acesta; 31 Ci: *scris* [Însă] Ci; departe: *scris* [departe] departe; 36 cerul: *scris* Cerul; vine: *scris* [el] vine; 12 spre-a: *scris* spre a; 16 -a zbucina: *scris* [ş') a [sfărma] zbucina; 27 cu-al: *corectat dintr-un alt cuvînt, ilizibil;* 33 libertate: *scris* Libertate; **593,** 1—3 *sînt scrise de o mînă străină;* 7 ajutoare: *scris* ajutoare[,]; 9 Hercid: *scris* Hercide; 30 fericirii: *corectat din* fericirei; **594,** 20 Mecca: *corectat dintr-un alt cuvînt, ilizibil;* 27 că-ntre: *scris* că între: 29 învăţaţi: *scris* învăţat; 30 dînşii: *corectat din* dînsul; **595,** 4 furorile: *scris* furórile; 8 simţimînt: *scris* simtimênt; 20 Patimă: *scris* Patima;

27 geloase: *scris* geloase[,]; 28 picioare-mi: *scris* picioare[le]-mi; 29 Mohàmet: *corectat din* Mahàmet; **596,** 4 mi i-a dat: *scris* mi a dat; 13 Privegheze: *corectat din* Prevegheze; 14 Las.: *scris* Las;[.]; 19 m-a-mpilat: *scris* m'a împilat; 32 inimi: *corectat din* inimă; **597,** 6 Vocea: *scris* Vócea; 8 Ci-ți: *scris* Ci îți; 9 mare: *scris* [tare] mare; 19 Iată acum *B:* [Iacă acum] Iată acum *D;* 20 Vezi de la nord *B:* [Vezi de l-apus] Vezi de la nord *D;* 24 pretutindinea: *corectat din* pretutindenea *B*, pretutindinea *D;* 25 și membrele lui căzînd *B:* și *(adăugat ulterior)* membrele *(corectat din* membrele-i*)* [risipi] lui căzînd *D;* 32 popoare *B:* popoare *(corectat din* popoli*)* *D;* 34 secoli *B:* seculi *A;* **598,** 2 este în *D:*

[Subt un suveran, credin]
Subt un zeu și subt un rege [am venit a o întruni] venii
[spre] a o aduna

5 cu ai tăi confrați *B:* [, cutezanța ta] cu ai tăi confrați *D;* 6 acuma lumea *C:* acuma lumea, *corectat din* acum [pă] lume *D;* 8 *primul emistih a fost inițial în D:* [Și /te/ i supui cu violența]; moartea: *scris* moarte *C, D;* 9 *a fost mai întîi în D:*

[Tu /prazi/, despoi, devaști, prazi lumea, și zici că o ins]
[Tu dezoli și despoi lume, și pretinzi]
[Devastînd și prădînd lumea]

10 rătăcire *C:* [rătă] [erori se] rătăcire *D;* 12 fuebre *C: scris* de [moarte] funebre *D;* a ne lumina *C: scris* a ne ['ntuneca] lumina *D;* 14 Și sanctificînd *C:* [D-a sanctifica] Și sanctificînd *D;* 17 Care *C:* Care *(corectat din* Ce*)* *D;* 'l *C:* 'l *(corectat din* îl*)* *D;* singur *D: scris* singuri *C;* 19 cutează: *scris* [se scoală] cutează; 23 arabii sînt visători: *scris* [și toți sînt pr] arabii sînt visători; 26 E necesarie: *scris* [Necesarie] E necesarie; 29 Vechea-ți: *scris* [A ta sectă] Vechea-ți; 30 stupid: *scris* [fricos] stupid; **599,** 11 acum: *scris* [azi] acum; 12 vedea: *scris* [avea] vedea; 13 Mohàmet: *scris* [eu astăzi] Mohámet; 16 Știi: *scris* [Cunoști] Știi; 23 Nevoia, -al: *scris* Nevoia-al *(corectat din* Nevoia, al*)*; 27 dreptatea: *scris* Dreptatea; 29 Răspunde-mi: *scris* [Spune-mi] Răspunde-mi; **600,** 2 filiii: *scris* filii; 6 cerule: *scris* Cerule; 9 brațul: *scris* [jugul] brațul; 11 fii: *scris* fii; 13 binevoir-: *corecta din* binevoiră; 19 mai: *adăugat ulterior;* 20—27 *au fost inițial:*

MAHOMET

[În mîna mea l'e viața, ș-acum timpul a venit;]
[/În/ Eu țiu în mînile mele /este/ viața și soarta lor
N-ai să zici decît o vorbă; și te fac judicător.

ZOPIR

Pot /eu să-i scap/ /să q/ să-i mîntui? cu ce titlu?
/și ce se cuvine-a da/ cu ce preț pot a-i scăpa
Pentru ei vrei al meu sînge? fiarele lor a purta?

MAHOMET

Nu; ci ajută-mi numai]

27 ajută-mă: *scris* ajută'mi; 29 exemplu: *scris* [aceasta] exemplu; 30 Al-Coranul: *scris* [Coranul] Al-Coranul; **601,** 5 dezolat: *scris* [consolat] dezolat; 11 *este în ms.:*

[SCENA VI
MAHOMET, OMAR]
MAHOMET *(singur)*

18 complote: *scris* [secrete] complote; i-am aflat: *scris* [în fi] i-am aflat; 21 pronunță sentința ta: *scris* [de curînd te condamnă] pronunță sentința ta; 23 eroii: *scris* Heroii; 24 dreptul judecătoresc; *scris* [judicată] dreptul judecătoresc; 27 Din persecuții: *scris* [Nu mă turbura,] Din persecuții; 34 iuțim: *scris* [pășim] iuțim; **602,** 4 odioasă: *scris* [disprețată] odioasă; 6 de: *scris* [spre] de; 16 poate: *adăugat ulterior;* l-ataca: *scris* [a'l lovi] 'l ataca; 17 te: *adăugat ulterior;* 18 care: *scris* [ce își] care; 19 *este în ms.:* [Sînt] Zeloși, [cu mare] însă cu prudință *(corectat din* prudență*)* [în pericol] relelor nu se prea dau.; 20 Toți sînt în acea: *scris* [Ei sînt toți] Toți sînt în acea; deja: *scris* [acum] deja; 21 de pe ochi: *scris* [de pe ochi] de pe ochi; 30 *este în ms.:*

Numai el te va-mpăca,
[El] [Superbul adversariu el /filiu/ fiu audacios
Și al]

35 Știi și: *scris* [Și și] Știi și; **603,** 1—2 *au fost inițial:*

[Vezi că în aceste locuri congiurate peste tot
D-abisuri, și peste tot pline de piedice de complot]

2 de intrigi: *scris* [d-abisuri] de intrigi; 5 pe al lui fiu: *scris* [pe fiul /lui/] pe al lui fiu; 7 și acest amor fatal: *scris* ,[amorul ce m-a învins] și acest amor fatal; 8 care e: *corectat din* care-e; 9 Și relegea: *scris* [Și religia] Și Relegea.

Actul III. 603, 14–16 *sînt în ms.:*

[Palmira
Unde te duci? – Spune-mi dară, ce sacrificiu secret]
[Palmira
Stăi. – Și ce mai e ast sînge ce are a se vărsa?
Ce sacrificiu dreptatea mai cere a i se da?]
Palmira
Stai. Și ce-o mai fi ast sînge ce ai a mai răspîndi,
Ce sacrificiu Dreptatea [mai cere-a-i m] mai pretinde-a-i oferi?

21 teribil jurămînt: *scris* teribil *(adăugat ulterior)* [necoprins]; 24 tine: *scris greșit* ține; 28 Neștiința: *scris* Nesciință; 29 De trădări: *scris* [Omar tot] De trădări; 31 Și de focuri: *scris* [De focuri] Și de focuri; 34 numai: *scris* nu mai; **604,** 4 Astăzi eu cînd: *scris* [Cînd azi eu] Astăzi eu cînd; 5 nobila: *scris greșit* nomila; 8 Ș-a mea inimă-: *scris* [Și-n inima-mi] Ș-a mea inimă; 12 *a fost inițial:*

[Sufetu-mi de fericirea-i întreg fiind dominat]
[În feric]

13 *a fost inițial:*

[Și uitînd orice durere, frică, teamă nu simțea
Ș-alt]

14 numai: *scris* nu mai; 16 Acum voi să-mi crească: *scris* [Ci acum crește-a] Acum voi să-mi crească; 18 ce: *scris* [p] ce; 22 *a fost inițial:*

[Fără amorul cel dulce, /nod/ nod ce are a lega]

25 dureros: *scris* [foarte mult] dureros; 27 Vane: *scris* [Al] Vane; 28 adorăm: *scris greșit* dorăm; 32–33 *sînt în ms.:*

[Va legiui]
Va-ntări legiuind singur [inocent] al nostru curat amor.
[Adio. /Pui toate *(?)*/ Spre-a te posede]
[Adio. Cu amoru-n]
Adio. Cu-amoru-n mine [toate pot a le brava] bat și trec peste-orice rău

34 Sînge: *scris* [Pericol/i/] Sînge; numai: *scris:* [să] numai; 37 De: *scris greșit* Ne; **605,** 1 *a fost inițial:*

[Amorul ce-ndulcea singur starea astei servituți]

2 Astă: *scris* [Aceas] Astă; 5 În rugă-mi: *scris* [Pe Moámet] În rugă-mi; 7 profundele: *scris* profudele; 9 prin minte-mi vin; *scris* [mă împresor] [prin min] prin minte-mi vin; 10 Oarbă: *scris* Oarba; unuia: *scris* [singur] unuia; 15 Cerul: *scris* [Ah] Cerul; 16 Doamne,: *scris* [Ah! Cerurele! *(sic!)*] Doamne, ; 33 și tremur fără cuvînt: *scris* [la picioare-ți tremurînd] și tremur fără cuvînt; 35 care ai consimțit: *scris* [ce ai încuviințat] carele ai consimțit; **606,** 1 D-a fi Seid: *scris* [Seid de] D-a fi Seid; 2 ce-a pus: *scris* [ce puse] ce-a pus; 12 varsă: *corectat din* vărsă; 21 *a fost inițial:*

[Tu ne-ai zis că /orice cuget/ -ndemn și cuget de la Dumnezeu ne vin]
Tu ne-ai zis că /minte, cuget/ -ndemn și cu]

23 *a fost inițial:*

[Va putea urî /amorul/ oar' cerul amorul ce ne-a-nsuflat?

29 în fine: *scris* [în fine] [va dezvăli] în fine; 35 coprindem: *scris* [pătrundem] coprindem; **607,** 14 *este în ms.:*

[Spune-mi și m'ei afla însuți demn de încrederea ta]
Spune-mi și la mine numai [ajutor] ușurare vei afla.

16 la: *scris* [de] la; am: *scris greșit* a; 24 mai mult te adoară: *scris* [te adoară] mai mult te adoară; 30 s-o: *corectat din* să; 31 Ce!: *scris* [Ce fel!] Ce!; 35 d-oroare: *scris* [funest] d-oroare; **608,** 9 La Zopir vine: *scris* [El pe Zopir] [Pe Zopir el înțel] La Zopir vine; vorbește: *scris greșit* vorbes; 11 Ce conduce către dînsul: *scris* [Prin care de la patu-ți *(sic)*] Ce conduce către dînsul; 13 a-i: *scris* [în] a-i; 24 a-mplini: *scris* a împlini; 26 îl împing impetuos: *scris* [vor /ob/ orbi junețea lui] îl împing impetuos: 33 pus: *scris* [dat] pus; pumnul: *scris* [brațul] pumnul; 34 credință: *scris* Credință; *versul a fost inițial:*

[Ș-apoi religia-l împle de furii. . .]
[Și la el este nespusă]

609, 6 ș-însuși: *scris* [și] ș-însuși; 17 față: *scris* fața; 21 Naltelor: *scris* [Cereș] Naltelor; 29 ne [1]: *adăugat ulterior;* **610,** 2 Cutezător!!! *scris* [Hei! temerar!] Cutezător!!; 5 *a fost la început* [Ale cerului decrete, vierme!]; 16 cuvînt?: *scris* cuvînt; 19 la altar: *scris* [l-alte] la altar; 20 cer: *scris* Cer; 21 *începuse inițial:* [Și tu cînd Allah același]; 23 cerul: *scris* Cerul; -ndoi: *scris* [codi] 'ndoi; 24 născut: *scris greșit* năcut *(poate în loc de* făcut?*)*; 25 nedemn: *scris* [musulman] nedemn; renegat: *scris* [pentru] renegat; 26 Preț te-aștepta: *scris* [Preț, recompense] Preț te-aștepta; 27 ceru-și: *scris* Ceru'și; 30 *primul emistih a fost la început:*

[Fugi, tîrăște-te și s]
[Fugi, te tîră și fii slavul]

34 profan: *scris* [spurcat] profan; 36 viața-eternă: *scris* viața eterna;]; **611,** 6 *primul emistih a fost inițial* [Ș-al ei sînge e la ceruri]; har: *corectat din* dar; 7 Și, în fine,: *scris* [În fine] Și infine;
11 *primul emistih a fost la început:*
[L-al meu zel]
[La zelul ce mă-mbărbată]
18—19 *au fost la început:*
[În mînile mele soarta voi a te-credința;
Nu te pot vedea în contră-mi]
23 *începuse mai întîi prin:*
[A armelor încetare]
[Cu-a armelo]
26 teme: *scris* [sperie] teme; 28 Aibi: *scris* Aib; protectori: *scris* protector; 33 care: *scris* [ce] care; **612,** 10 Dumnezeu?: *scris* Dumnezeu!; 12 mult: *scris greșit* mul; 15 Crede: *corectat din* Crezi; musulman: *scris* Musulman *(corectat din* musulman*)*; 20 Maomet: *scris* Maŏmet *(pronunțat în două silabe);* 21 zeu-: *corectat din* zeul; 23 *primul emistih a fost la început* [Simț profund c-a mă supune]; 26 *este în ms.:*
[Ah! și cît el îmi vorbește ; cu-atîta e]
(Ah! ce inimă, ce vorbe [și] ce suflet nemaculat
28 *a fost la început:*
[Un soldat care nu poate a acestui]
[Poate un soldat oare al astui crunt impostor]
29 Fără: *scris greșit* Fă; 30 domnii-zeii: *scris* [zeii] Domnii-zei; 36 cunoști la: *scris* [știi de la] cunoști la; **613,** 4 Generoasa: *scris greșit* Genenoasa; 5 copiii: *scris* copii; 10 ceruri: *scris* Ceruri; 14 fața: *scris* [astfel] fața; 15 *a fost la început:*
[De ce remușcare crudă semeni a sufletul ce sfîșiat.]
17 *a fost la început:*
[Cum s]
[Ș-al cui suflet e în pace în as]
19 De ți-e: *scris* [De e] De ți-e; 20 eu: *scris* [el] eu; 25 și nu fii prepunător: *scris* [,nu mai fi] și nu fii prepunător; 26 ta: *scris* [st] ta; 30 Maomet: *scris* Maŏmet *(pronunțat în două silabe);* te-așteaptă: *corectat din* [te- (...)]; 32 care-e hotărîrea mea?: *scris* [ce să fac?] care-e hotărîrea mea?; 33 văz: *scris* [f] văz; **614,** 2 La profetul: *scris* [La sovranul] La profetul; 4 *a fost la început:*
[Merg, să-mi leapăd jurămîntul, nu-l pot să-l mai]

7 se duce: *scris* te duce; 8 spaimă: *scris* [frică] spaimă; și cu totul disperat: *scris* [și de tot dezesperat] și cu totul disperat; 11 *primul emistih a fost inițial* [Simțirile mele toate]; 16 *a fost la început:*
[Citește ast înscris interesat *(sic)*.]
17 Un arab venind: *scris* [Ce] Un arab [acum] venind; 18 *indicația din paranteză a fost la început* [(citind)]; 19 ceruri: *scris* Ceruri *(corectat din* ceruri*)*; fost-a scris a aștepta: *scris* [avui și a aștep] fost-a scris a aștepta; 22 copiii: *scris* copii; 25 Fiii; *scris* Fii; 27 poți <fi> oare de crezut;: *scris* [cuvine-se să te crez?] poți oare de crezut?; 28 ce-am pierdut: *scris* [ce te pierz] ce-am pierdut; 30 De alerg: *scris* [D-aleg *(sic)*, eu] De alerg; fiii: *scris* fii; 31 fricoasă: *scris* fricoasă [-mi]; 33 Nu e timpul de pierdut: *scris* [Acum noaptea] [El este trimis de sus] Nu e timpul de pierdut; **615,** 2 Și, auzindu-mă: *scris* [Și am fatigat] [Și auz] Și auzindu-mă; 3 copiii: *scris* copii; 6 impostor: *scris* [trădător] impostor; 7—8 *au fost la început:*
[Daca] [Și daca o soarta crudă astfel /mă condamna/ m-a
fi condamnat *(corectat din* condamna)
C-aceștia să nu fie]
8 fiii: *scris* fii.

Actul IV. 615, 21 O, *corectat din* A; ce: *corectat dintr-un alt cuvînt, ilizibil;* 25 Hei: *scris* [Bine] Hei; 30 *primul emistih a fost la început:*
[Hercid cam simte, Omare,]
[Hefcid e debil; Omare,]
[Hercid e moale, Omare]
32 Zici că poate a trăda?: *scris* [E periculos / îmi zici?/ mi-ai zis?] Zici că poate a trăda?; **616,** 2 *a fost la început:*
[La orice /ai de prescris/ 'mi comanda.]
4 ceilalți: *pronunțat în trei silabe;* 9 roși: *corectat din* ruși; mare: *scris* mar; 16 Cautǎ: *scris* Cantă; stea: *scris* [fie] stea; 23 că a: *scris* qu'a; 24 spre a: *corectat din* spre-a; 25 ș-: *scris* [și] ș-; 26 pe-ndată: *scris* [el va fi] pe-ndată; 29 niște impresiuni: *scris* [numai niște numiri] niște impresiuni; 31—32 *au fost la început:*
[Deprinderea este totul, și cu ce te-ai învățat
Aceea e și natura]
34 prin: *scris* [peste] prin: 37 ora; *scris* [timpul] ora; răi: *scris* Răi; 38 junghia: *scris* jungia; **617,** 6 SEID: *scris* Seide; 9 Vino

prin altă lovire: *scris* Vino, [,] prin altă *(corectat din* alta*)* lovire [acu]; 12 orice mi-a: *scris* [cîte] orice’mi; 13 Maomet: *scris* Maŏmet *(pronunțat a două silabe);* 15 n-avea loc: *scris* [nu mă putea] n-avea loc; 16 *a fost la început:*

[Ce să fac? /cer/ cerul vorbește și ei cată /a asculta/
a-mplini]

20—22 *sînt în ms.:*

[Seid

Ce vrei? ce cauți Palmiro? ce e ast transport cumplit?
/Cin’ț *(corectat din* Cine/
Cin’ te aduce-n locul asta]
Seid
Ce [?] vrei? ce cauți, Palmiro? [pentru] ce schimb, ce chip
speriat?
Cin’ te-aduce-n locul asta, loc la moarte consacrat?

27 De profet: *scris* [lui Allah] De profet; **618,** 1 Acest teribil profet: *scris* [Ast profet fiorător] Acet teribil profet; 4 a și: *scris* [ți l-a] a și; 8 Ș-: *corectat din* Și; 12 nu: *scris* nu [’1]; 13 Cum Domnul: *scris* [Cum ast Dumnezeu] Cum Domnul; bunătății: *scris* Bunătății; 14 pentr-un: *corectat din* pentru un; 17 *primul emistih a fost mai întîi* [Că vocea /din/ Cerului strigă]; cerului: *scris* Cerului; însuși: *corectat din* însăși; 18 legii; *scris* Legii; 20 cerului: *scris* Cerului; și să-l împac: *scris* [ce eu împac] și să-l împac; 21 legii: *scris* Legii; 22 dumnezeu: *scris* Dumnezeu; 24 Puterea relegii mele: *scris* [A religii putere] Puterea relegii mele; deodată: *scris* [din] deodată; 29 Cu cîtă autoritate: *scris* [Cu ce mărime, putere] Cu cîtă-autoritate; 31 simtiment: *corectat din* sentiment; 37 Nu sînt: *scris* [nu mă simț] Nu [mă] simț *(greșit, în loc de* sînt*);* **619,** 8 barbar ce mi s-a cerut: *scris deasupra cuvintelor* de care sînt sărcinat, *fără ca acestea să fie anulate;* 12 *primul emistih a fost la început:*

[Cum?]
[O cer! eu prețul de sînge!]

18 Sub magicul lui: *scris* [Sub dulcele lui] Sub magicul lui *D*, Sub magicul lui *F;* 20 Maomet: *scris* Maŏmet *(pronunțat în două silabe)* D, Mahomet *F*; destinată *D*: de destinată *F*; 29—30 *sînt în D:*

[Însă]
[Cunoști însă blestemul ce totdauna-a urmat]
Cunoști însă blestemul ce bate neîmpăcat

[Neascultarea] Nesupunerea. — Palmiro, noi cată a asculta

620, 16 al: *scris* a *D, F:* 23 ce are-a *D*: ce-are-a *F*; 29 SEID *omis inițial în D, a fost adăugat ulterior, între rînduri, cu cerneal. violetă;* 32 *a fost la început în D*:

[De trei ori fierul acesta în pieptul lui a]

621, 3 drepte *D*: *scris greșit* departe *F*; 11 <voi> *D*: voi *F*; 13 fundul: *scris* fudul *D*, fundul *F*; 15 trecătoare: *scris* tecătoare *D*, trecătoare *F*; 16 O, zei!: *scris* [Zeilor] O zei! *D*, O zei! *F*; 21 fiii: *scris* fii *D, F*; 23 *a fost mai întîi în D:*

[Ah! cînd aș crede eu /la vocea/ acea voce ce-n secret vine-a]

24 Dac-aici: *corectat din* Daca aici D, Dac-aici F; fii: *scris* fi *D*, fii *F*; 29 *primul emistih a fost la început în D*: [A-i mai vedea, bucuria]; 30 pe dînșii: *scris* [de] pe dînși *D*, pe dînși *F*; **622,** 2 *este în D:*

[La alții]
Auzi că l-alți zei aleargă! să [lovim]...

4 o, Dumnezeu!: *scris* [e, Deu!] o, Dumnezeu! *D*, o, Dumnezeu! *F*; 5 <SEID>: *omis în D și F;* 6 cerul: *scris* Cerul; 8 cerului: *scris* Cerului; aci fie: *scris* [fie] aci fie *D*, aci fie *F*; 9 *a fost la început în D:*

[Să ne depărtăm. Ce umbre! O! ce loc întunecos]

14 miniștrii: *scris* ministri *D*, *F*; 23 și-și arată voia sa: *scris* [nu mai e d-a se-ndoi] și-și arată voia sa *D*, *F*; **623,** 6 ceruri: *scris* Ceruri; 9 cerul: *scris* Cerul; 11—12 *au fost la început:*

[Mă supui. — Ci de ce iară cugetul m-a împilat?
Ah cine poate să știe]

14 infortunate: *scris* [di] infortunate; 24 cruda: *scris greșit* cud’a; **624,** 4 Ce!: *scris* [Ce /?/ !] Ce!; 8 Eu! ... Așa ...: *scris* Eu! — Așa!; 10 *primul emistih a fost mai întîi* [Tîrîi victima de păru-i]; venerat: *scris* [cuvios] venerat; 11 cer: *scris* Cer; 12 spaimă: *scris* spaima; 15 prea; *scris* pre; 16 natura: *scris* [a de] natura; 17 trăsuri ...: *scris* [semne] trăsuri ...; 21 Aidem: *scris* [Să fugim] Aidem; 27 *primul emistih a fost la inceput* [Allah! scapă-l! — Ah ce vede?]; 31 tu: *scris* [a] tu; la viață-l deșteptă: *scris* la *(adăugat ulterior)* viața-ți [a-nsuflețit] deșteptat, *iar dedesubt* ’l deșteptă *(fără ca formele înlocuite să fie anulate);* 32 chemă: *corectat din* chema; 34 căutare: *scris* cătare; **625,** 12 cerul: *scris* Cerul; 20—22 *sînt anulate, fiind repetate în rîndurile imediat următoare;* 21 cu moartea se sforță: *scris* cu moarte se sfrorță; *al doilea emistih al v.* 27 *și primul emistih al v.* 28 *sînt în ms.:*

[cerul iar m-a deșteptat] inima-mi înfocat *(sic)*
[Nu le pot sta înainte] Nu-i pot rezista mă trage,

29 venind: *scris* [se ține de] venind; **626,** 21 e expirînd: *scris* [moartea văzînd] e expirînd; 26 m-a alungat: *scris* m'allungat; **627**, 2 zeii: *scris* zei; 6 căzînd: *scris* căzîn; 7 *primul emistih a fost inițial* [Amorul patriei, tată,]; 13 Al meu domn,: *scris* [Ah, părinte,] Al meu domn,; 17 condamna: *scris* [pedepsi] condamna; 24 fericiți,: *corectat din* fericiți!; 25 Fiii: *scris* Fii; 34 *începuse mai întîi astfel:*

[Condus de fiul meu dară]
[Sîngele-mi]

628, 12 cerule: *scris* Cerule; răutatea: *scris* rătatea; 16 tiran de sugrumat: *scris* [ce fel, tiran cumplit] tiran de sugrumat; 17 ordonat: *scris* [comandat] ordonat; 19 Nimeni n-a dat: *scris* [Nu s-a dat] Nimeni n-a dat; 24 Soldați: *scris* [Ost] Soldați; 26 ipocrit: *scris* [tiran și] ipocrit; **629,** 2 *primul emistih a fost mai întîi* [O cer! ia-mi viața]; 4 o, minut nesuferit!: *scris* [o tată infortunat!] o minut nesuferit; 14 natură: *scris* Natură; 15 Mor!: *scris* [Eu mor!] Mor!; fiii: *scris* fii; 16 în: *scris* [cus] în.

Actul V. 629, 23 *primul emistih a fost mai întîi* [Ai tăi profeți, eu cu dînșii]; tăi: *scris* te; 24 *primul emistih a fost mai întîi* [Am pus toată stăruire]; 28 dreptatea: *scris* drepta; **630,** 1 mării: *scris* Mării; 5 cetatea: *scris* cetate; 8 secrete drumuri: *scris* [drumuri] secrete drumuri; 18 pe: *scris* de; 20 spre: *scris* [de] spre; 25 Dînsa: *scris* [Ea la] Dînsa; secunda: *scris* scunda; 27 vrei: *scris* vre; 30 murmuie: *scris* [murme] murmuie; **631,** 7 Întristarea: *scris* Întristare; 8 a^1 *și* a^2: *corectat din* d-a; destinat: *scris* [cumpănit] [provăzut] destinat; 10 Este un mister: *scris* [Palmiro] Este un mister; 11 Ușurată: *scris* [Liberată] Ușurată; 13 ferice-a te: *scris* [a trăi cr] ferice-a te; 17 asupra-ți: *scris* [este] asupra-ți; 18 înălțat: *scris* strălucit, *iar deasupra acestuia*, înălțat; 20—23 *au fost la început:*

[La glorie cată numai/ și fă ruga/ /că ea vine-n urm/ /spre ea
pasă/ ce are a te urma]
Pe *(corectat din* De*)* Seid ș-oircine altul ai *(adăugat ulterior)*
să-i ștergi din mintea ta *(sic, neanulat)*
[Cele dîntîi simtimente /a le pera/ /cată/ șterge-le/ din mi/
din sufletul tău
Pe lîngă onori /ce te-a/ la care n-ai putut /cuge/ aspira]

23 lîngă: *scris* lîng'; 24 arăta: *scris* [oferi] arăta; 28 muiat: *scris* mmuiat; meu: *scris* me; 30 lîngă-a ta fărdelege: *corectat din* lîngă a ta [turbare]; 33 Monstru a: *scris* Mostru [ale] a; **632,** 1 condamnatele-ți: *scris* condamnaleți; 3 pașii-i: *scris* pașii; 4 Dintre morți: *scris* [Din iad, din morți] Dintre morți; 5 turbarea-ți a salva: *scris* [ghiare-ți] a mîntui *(sic, neanulat)* turbarea-ți a salva; 6 candoarea-a răzbuna: *scris* [drept a te pedepsi] candoare-a răzbuna; 7 *a fost la început:*

[De ce nu pot cu-a mea mînă a s]

8 -n: *scris* [te] 'n; 9 *în ms. sînt omise două versuri;* 12 Religia: *scris* [Și credință] Religia; partea, soarta cea mai rea: *scris* după cum s-a-ntemeiat, *deasupra cărora (fără ca aceste cuvinte să fie anulate) este scris* partea soarta cea mai re; 14 combată: *scris* [alunge] combată; 17 Decît cînd: *scris* De [cînd] cît cînd; 20—21 *sînt în ms.:*

[Acel iad, cu a cărui focuri pe creduli îi spăimîntezi
Sugrumînd-o ca să crează,]
[Acel iad, locul damnării, /și chinului/ /ș-al exoticului foc/
ș-al eternilor dureri
Preparat]
Acel iad, ce Impostura inventă spre a speria
Biata lume svînturată [zis] ce vine-a vă ascuta *(sic)*

22 damnării ș-al eternului: *scris* [durerii] damnării ș-al eter[nilor] nului; 23 flagele (*?*): *scris* flelle; 24 Memoria: *prima literă este corectată dintr-un* A; 25 Pe: *prima literă este corectată dintr-un* Î; și pe: *corectat din* și'n; 26 recunoștințe: *corectat din* recunoștință; 31 însă: *adăugat ulterior;* 32 a pleca: *scris* a pleca, *iar deasupra* aplca' *(sic);* 33 Inima mea vei: *scris* [Află că inim] Inima mea vei; **633,** 8 turbează: *scris* turbează [întărîtat] turbează *(sic)*; 9 scoală: *scris* mai tare *(sic, neanulat)* scola; 10 c-un apel: *scris* [și c-un țipet] c-un apel; 11 Și-i provoacă: *scris* Și [chi] provocă; 12 muiat: *scris* mmuiat; 13 *primul emistih a fost la început* [Ce face s-accure]; 14 *este în ms.:*

[Plînge /popolul și strigă/ Seid amare lacrimi și strigă]
furios și disperat
Seid varsă-amare lacrămi [furios, dispera]

după 15 *în ms. este (prin anticiparea versului* 17*):*

[Îți blestemă Dumnezeul, și profeți și legea ta.]

17 dumnezeul: *scris* Dumnezeu; 18 *este în ms.:*

S'ensi *(sic)* [aceia] cei cari la noapte [era dispuși a veni]
se prepară alerga

20 aprinşi: *scris* 'aprişi; 22 Vedictă: *scris* Vctă; 24 caută: *scris* cată; fii: *scris* fin *(pentru* vin' ?); 28 *versul este incomplet;* 29 carii: *scris* cari; periclul: *scris* periclu; 30 carii: *scris* cari; 31 toţii: *scris* toţi; 33 adunaţi: *scris* adunat; **634,** 4 gladiul: *scris* [spada] gladiul; împuţinat: *scris* împicinat; 7 -mi: *adăugat ulterior;* ascultaţi: *scris* ascutaţi; 9 monstrul: *scris* monstru; 11 Propasă: *scris* [naintea] propasă; 17 tatălui: *scris* tatului; 19 mă-apasă: *scris* mă apasă; dumnezeu: *scris* Dumnezeu; 22 orice-: *scris* ori- [care] ce-; 24 pentr-: *corectat din* pentru; blasfemînd vă revoltaţi: *scris* [cu blasfeme] blasfemînd vă revoltaţi; 25 *versul este incomplet;* 27 Marele-: *adăugat ulterior*; Allah: *scris* Alah; fulgerul: *scris* ['n mînă] fulgerul; 31 *ese-în ms*

Însuși în momentu[l asta] cînd moare cel condamnat *(aceste cuvinte nu sînt anulate, așa cum ar fi trebuit; deasupra lor e scris:)* -n care [e trăs] apostatul e trăsnit

33 monstrul: *scris* monstru; să mai: *scris* [să se] să mai; 35 legea acestor: *scris* lege [acestor] acestor; **635,** 2 dreaptă pedeapsă: *scris* dreapta pedeapsa; 7 fulgere: *scris* fugere; 10 *începuse cu* Popol, *înaintea căruia a fost adăugat ulterior* Nu,; 11 de: *scris* [fără] de; 16 mea; *scris* me; 19 Moartea-: *scris* Moarte-; cădea: *scris* [cădea] cădea; 20 rebelii în contră-mi: *scris* rebeli'ncontră'mi; 21 şi: *adăugat ulterior;* erori: *scris* [rătăciri] erori; 22 cu mintea: *scris* cumintea; vai de: *scris* [ș-ale s] vai de; 24 Mizericordiei: *scris* [Daţi] Mizericordiei; 29 spălat?: *scris* [curăţit?] spălat?; 33 Frate, objet: *scris* Fratele *(necorectat, dar adăugîndu-i-se o virgulă)* [meu] objet; **636,** 5 ochii-mi: *scris* ochi'mi; 7 inocenţi: *scris* innoceţi; 8 împărăţeşti: *scris* 'mpărăţeşti; 12 inemicul: *scris* [detestabil] inemicul; 14 Sînt: *scris* Sunt *(poate greșit în loc de* Simt); 16 d-adorabil: *scris* [mi] d-adorabil; 18 la scopul meu să ajung: *scris* [cugetele-mi să] la scopul meu să ajung; 19 acuma: *scris* acum; 24 turbării-mi: *scris* turbari'mi; 25 pămîntul: *scris* pămîntu; 29 Iar: *scris* Ia; 32 sceptrul: *scris* sceptru; *la sfîrșitul versului se face trimitere, prin cifra* (1), *la o notă, care însă a fost omisă de autor.*

Menţionăm că o traducere modernă, intitulată *Mahomet profetul sau Fanatismul*, a publicat Sergiu Dan în: Voltaire, *Opere alese.* II. [Bucureşti], Editura de stat pentru literatură şi artă, [1959], p. 87—165.

MOLIÈRE, *AMFITRION*

Este traducerea în proză a comediei *Amphitryon* de Molière (reprezentată pentru prima dată la 13 ianuarie 1668)[1]. S-a publicat mai întîi în partea literară a gazetei „Curierul românesc“, [VI], 1835, [nr. 66, din 7 sau 10 februarie, p. 1—12]; nr. 67 (din 14 februarie), p. 3—4; nr. 68 (din 17 februarie), p. 5—6; [supliment literar la nr. 68 — probabil o foaie volantă — din 21 februarie, p. 7—8, — dacă nu cumva este vorba de o omisiune tipografică, datorită unei neglijenţe din partea redacţiei gazetei]; nr. 69 (din 24 februarie), p. 9—10; nr. 70 (din 28 februarie), p. 11—12; nr. 71 (din 3 martie), p. 13—14; nr. 72 (din 10 martie), p. 15—16; [nr. 73, din 14 martie, p. 17—18]; nr. 74 (din 17 martie), p. 19—20; nr. 75 (din 21 martie), p. 21—22 şi nr. 76 (din 25 martie), p. 23—24 [2] (**A**). Traducerea a fost publicată imediat apoi (cu corectarea unor greşeli de tipar și cu unele modificări în text) în volumul: *Amfitrion.* Comedie în trei acte dela Mollier tradusă de I. Eliad. Bucureşti, În Tipografia lui Eliad, 1835, 96 p.[1] (**B**), de unde o reproducem în ediţia noastră.

---

[1] Pentru textul original, vezi: Molière, *Théatre complet.* Texte établi, avec préface, chronologie de la vie de Molière, notices, notes, variantes et lexique par Robert Jouandy. Tome deuxième. Paris, Éditions Garnier Frères, [1962], p. 116—181.

[2] Această primă publicare a traducerii, în „Curierul românesc“ din 1835 (care se găseşte numai la Biblioteca Centrală Universitară din Iaşi), a fost semnalată de N. A. Ursu, *La Biblioteca Centrală Universitară din Iași, 50 de numere necunoscute ale „Curierului românesc“ din anii 1834—1835*, în „Cronica“ (Iași), XIX (1984), nr. 8, p. 5. (Mulțumim şi pe această cale distinsului savant ieșean pentru amabilitatea de a ne fi procurat microfilmul conţinînd textul acestei variante a traducerii.)

Piesa a fost reprezentată, pe la începutul anului 1836, de către elevii Şcolii Filarmonice: „De la sfîrşitul carnavalului din urmă, şcolarii Şcolii Filarmonice au reprezentat pînă acum regulat cîte o dată pe săptămînă: *Cina între prieteni, Vicleniile lui Scapin, Triumful amorului, Bădăranul boierit, Crispen sau Rivalul* [tip. *Srivalul* — n.n.] *stăpînului său, Grădinarul orb sau Aloiul înflorit* şi *Amfitrion* [tip. *Amfitron* — n.n.]“ („Gazeta Teatrului Naţional“, 1836, nr. 3, aprilie, p. 30).

Traducerea lui Heliade se mai putea găsi în librării în 1839 (v. „Curierul românesc“, X, 1839, nr. 99 din 15 iunie, p. 327).

O traducere modernă, în versuri, a piesei au publicat Victor Eftimiu şi Petru Manoliu, în: Molière, *Opere*. III. Bucureşti, Editura pentru literatură şi artă, 1956, p. 207—299.

În cele ce urmează relevăm greşelile de tipar, de punctuaţie şi ortografie din textul pe care-l reproducem, precum şi diferenţele existente între textul din „Curierul românesc“ (din numerele care ni se păstrează, v. mai sus) şi cel din volum.

Actorii. 72 NAUCRATES: *tip.* NAUGRATE; POLIDAS: *tip.* POLIDA; POSICLES: *tip.* PAUSICLE.

— Numerele pe care le-am indicat între paranteze drepte lipsesc şi din colecţia Bibliotecii Centrale Universitare din Iaşi: în nr. 66 s-au publicat *Prologul* şi scena I din actul I, în presupusul supliment literar la nr. 68 — un fragment din scena III a actului I şi prima jumătate a scenei I din actul II (corespunzînd textului cuprins, în ediţia noastră, între p. 96, r. 15 inclusiv şi p. 103, r. 5), iar în nr. 73 — un fragment din scena VI şi scena VII ale actului II, precum şi scena I şi prima jumătate a scenei II ale actului III (corespunzînd textului cuprins, în ediţia noastră, între p. 128, r. 30 — pînă la *după* . . . — şi p. 135, r. 14).

[1] D. Iarcu *(Bibliografia cronologică română* [. . .]. Ed. II. Bucureşti, 1873*)* dă informaţii contradictorii în legătură cu data apariţiei: sub anul 1834 volumul are ca an de apariţie 1835 (p. 33), iar sub anul 1835 se arată că aceeaşi operă s-ar fi tipărit în 1834, avînd 48 de pagini (p. 34).— Vezi următoarea înştiinţare din „Curierul românesc“, 1835, nr. 76 (din 25 martie), p. 24 (după ultimul fragment al traducerii publicate în gazetă): „*Amfitrion*, comedie în trei acte tipărită deosebi în octavo, se află de vînzare la libreria Curţii, la d. Vaise, şi la libreria d. Iosif Romanov“.

Prolog. 73, 2 NOAPTEA: *tip* NOAPAEA; 5 puţin!: *tip*; puţin; 11 În credinţă, sînt: *tip.* În credinţă sînt; **74,** 2 ce-ţi pasă?: *tip.* ce-ţi pasă;; 5 cîte: *tip.* cît; 6 curierul: *tip.* curierului; 12 numai: *tip.*nu mai; 26 spiculaţii: *tip.* spiclaţii; **75,** 29 pildă?: *tip.* pildă.; **76,** 3 poţi: *tip.* poci; 6 nevinovata: *tip.* nevinoata.

Actul I. 77, *înainte de r.* 1*: tip.* AMFITRION; 16 i-ai: *tip.* l'ai *(poate pentru* le-ai?*)*; 28 descriere: *tip.* deschidere; **78,** 8 felinarul: *tip.* felinaru; 40 vitejii: *tip.* vetejii; **79,** 9 săgetătorii: *tip.* segetetorii; righii: *tip.* Righi; 15 MERCUR *(subt...)*: *tip.* (Mercur subt ...); 18 să turbure: *tip.* să turbere *A, B;* 21 se *B:* să *A*; **80,** 5 lui *B*: lor *A*; 9 bine; dar *B*: bine dar, *A*; 10 nu mi-e: *tip.* numĭ'mi e *A*, *B*; 25 asta: *tip.* astă *A*, *B*; 31 să mă arăt *B*: *tip.* că mă arăt *A*; 33 slujăsc *B*: *tip.* slujască *A*; **81,** 4 Eu!: *tip.* Eu? *A*, *B*; 10 ai tu? spune-mi! *B*: *tip.* ai tu spune'mi *A*; 16 cineva: *tip.* cine va *A*, *B*; **82,** 22 cineva: *tip* cine va *A*, *B*; 24—25 aş fi *B*: aşĭ fi *A*; 25 lucrul: *tip.* lucru; 30 noastră: *tip.* noastă *B*, noastră *A*; **83,** 24 hoţul: *tip.* hoţu *A*, *B*; 26 a lui: *tip.* al lui *A*, *B;* 28 d-acolo?: *tip.* d'acolo. *B*, d'acolea. *A*; **84,** 27 Sosia? *B*: Sosia. *A*; 33 este *B*: e *A*; **85,** 3 dumnezeii aşa au vrut *B*: dumnezeu aşa a vrut *A*; 18 şi e *B*: dar e *A*; 28 amerinţînd: *tip.* ameriţînd *A*, *B*; **86,** 2 dumnezei *B*: dumnezeu *A*; armistiţie: *tip.* armistriţie *B*, armistiţie *A;* 9 hoţule!: *tip.* hoţule? *B*, hoţule. *A;* 11 hotărăşte-mi *B: tip.* hotarăşte-mi *A;* 25 să-şi deschiză ochii-n patru *B:* să-şi ia seama *A;* **87,** 23 viclene *B:* vicleane *A;* **88,** 14 port?: *tip.* port. *A*, *B;* 17 împotrivă *B:* împrotivă *A;* 20—21 să nu fi fost toate *B:* să nu fie tote *(sic — n.n.) A;* 24 mergi? *B:* mergi, *A;* 30 eu: *tip.* eu eu *A*, *B;* **89,** 4 bună *B:* multă *A;* păstorului: *tip.* pătorului *B*, păstorului *A;* 17 de? de? *B:* de? *A;* 24 nevasta: *tip.* Nevasta *A*, *B;* 29 pecetia: *tip* peceia *A*, *B;* 32 dracul: *tip.* dracu *A*, *B;* 33 mine. — El *B:* mine; — el *A;* **90,** 2—3 să mă descurce: *tip.* să descurce *A*, *B;* 11 *este în A:* Ei nu e de vorbă; 19 afară: *tip.* afără *A*, *B;* 23 cine: *tip.* nice *A*, *B;* 24 cineva!: *tip.* cineva? *A*, *B;* 33 este să intru *B:* *tip.* să este intru *A;* **91,** 8 sfîrşit *B: tip.* sfiurşit *A;* 9 ş-a *B:* şi-a *A;* 15 Alcmeno: *tip.* Acmeno *A*, *B;* 19—20 strimtora: *tip.* strimtoara *A*, *B;* 30 răspîndeşte *B:* respîndeşte *A;* 9 groaze *B: tip* groze *A;* **93,** 3 seamă: *tip.* sămă; 19 deosebeşti: *tip.* deosebieşti; 20 ca: *tip.* că; 28 JOE: *tip.* Amfitrion; **94,**6—14 *replica Cleantei şi aceea a lui Mercur fac parte, în original, din scena III, urmînd după replica Alcmenei (v. şi traducerea lui*

*V. Eftimiu şi P. Manoliu, p. 240); **95,*** 4 giugiulit: *tip.* giugiuit; 28 nasul: *tip.* nasu; **96,** 9 joace: *tip.* joasce; 23 Cleanto: *tip.* Cleato.

Actul II. 98, 13 nu ai: *tip.* nu ei; 27 ce fel: *tip.* cel fel; **99,** 28 săracul: *tip.* săracurul *A*, *B;* 29 lucrul: *tip.* lucru *A*, *B;* **100,** 14 nu mai: *tip.* numai *A*, *B;* 22 crezămînt?: *tip.* crezămînt. *B*, crezemînt. *A;* 25 să nu fie *B: tip.* să să fie *A;* 27 cineva: *tip.* cine va *A*, *B;* **101,** 5–6 nu ar fi fost *B:* nu ar fi *A;* 11 Aşa! *B:* Aşa? *A;* 13 pragul: *tip.* pragu *A*, *B:* **102,** 2–3 ce fel eşti de-mi vorbeşti asfel?: *tip.* ce fel eşti? de-mi vorbeşti asfel. *A*, *B;* 9 cumsecade *B:* cum să cade *A;* 27 acel *B: tip.* Acel *A;* 30 dumneata: *tip.* dumnăta *B*, dumneata *A;* **103,** 21 neroziile: *tip.* nenoroziile *A*, *B;* **104,** 9 soţia *B:* femeia *A;* 10 cu aceeaşi: *tip* cu a aceeaşi *A*, *B;* 16 aceasta: *tip.* aceastea *A*, *B;* 19 a priimi *B:* a vorbi *A;* 22 întoarcerii: *tip.* întorcerii *A*, *B;* 24–25 ni se pare o mare întîrziere *B:* ni se pare că prea mult a întîrziat *A;* 29 nerăbdarea: *tip.* nenebdarea *A*, *B;* 32 cineva: *tip.* cine va *A*, *B;* **105,** 9 cuvinte: *tip. greşit* cute *B*, cutele *A;* 11 întoarcere: *tip.* întorcere *B*, întoarcere *A;* 14 mea.: *tip.* mea? *A*, *B;* 18 înaintea ta *B: tip.* în aint ta *A;* 29 curînd! *B: tip.* curînd? *A;* 32 venirea: *tip.* venerea *A*, *B;* **107,** 3 faci *B: omis în A;* **108,** 4 lucrul: *tip.* lucru *A*, *B;* 22 SOSIA: *tip.* Soia *B*, Sosia *A;* 30 AMFITRION: *tip.* Alcmena *B*, Amfitrion *A;* 31 dumnezei: *tip.* Dumnezei *A*, *B;* **110,** 5 lucrul: *tip.* lucru *A*, *B;* 6 dumneata?: *tip.* dumneata. *A*, *B;* 9 desluşire *B:* povcstire *A;* 18 plină: *tip.* pli- *(la sfîrşit de rînd, necompletat la începutul rîndului următor) B*, plină *A;* 26 vioiciunea: *tip.* viociunea *A*, *B;* 32 pătimaşă. *B:* pătimaşă? *A;* **111,** 3 aşa?: *tip.* aşa! *A*, *B;* 21 astă ispită *B:* ispita asta *A;* 24 ce! am *B:* ce am *A;* 25 tine? *B:* tine. *A;* 29 minciuna *B:* pe minciuna *A;* **112,** 6 nu mai . . . nu mai: *tip.* numai . . . numai *A*, *B;* 15 să mă aducă în stare *B:* să mă facă destoinic *A;* **114,** 8 CLEANTA: *tip.* Mercur *B*, Cleanta *A;* 17 proză *B: tip.* espiroză *A;* **115,** 3 dintr-un: *tip.* drintr'un *B*, dintr'un *A;* 9 încît *B*: în care *A;* 19 Cum! *B:* Cum? *A;* 21 răceală ca a ta *B:* receală [*sic* – n.n.] ca asta *A;* 30 cuminte: *tip.* cu minte *A*, *B;* **116,** 21 cu putinţă? că *B: tip.* cu putinţă că *A;* 23 ce-or *B:* ce-o *A;* **117,** 4 mine? *B: tip.* mine. *A;* 19 starea în care: *tip* starea care *A*, *B;* 25 spune! *B:* spune-mi. *A;* **118,** 3 să-şi: *tip.* să să-şi *B*, să-şi *A;* 5 să se bage *B:* să se amestice *A;* 22 or *B:* ori *A;* 24 stau *B:* stă *A;* **119,** 15 inima *B:*

tip. inimima *A;* 17 este sus: *tip.* aste sus *B*, este sus *A;* 26–28 *replica Cleantei face parte, în original, din scena IV, urmînd după aceea a lui Amfitrion (v. şi traducerea lui V. Eftimiu şi P. Manoliu, p. 267)*; **120,** 5–6 să dăm dracului pe toţi bărbaţii *B:* să dăm pe toţi bărbaţii la dracul *A;* 11 bărbaţii *B:* oamenii *A;* **121,** 10 ca să mergi?: *tip.* ca să mergi. *B*, să mergi. *A;* 12 fii: *tip.* fi *B*, fii *A;* 13 JOE: *tip. greşit* Amfitrion,; 29 grozav: *tip.* glrozav *B*, grozav *A;* **122,** 2 tu socoteşti *B:* te socoteşti *A;* **123,** 7 d-asta întocmai sînt *B:* d-asta sînt *A;* 7–8 atît de necăjîtă: *tip.* atît necăjîtă *B*, atît de necăjîtă *A;* 33 acest: *tip.* atest *B*, acest *A;* **124,** 5 fără-ndoială *B:* fără îndoială *A;* 11 deosebeşte-l: *tip.* deosebişte'l *B*, deosebeşte-l *A;* 13 n-a făcut. *B: tip.* n-a făcut? *A;* 21 împreună: *tip.* împrăună *B*, împreună *A;* 29 răssimtimentelor: *tip.* răssimtimetelor *A*, *B;* 34 pretutindeni: *tip.* pretutindei *A*, *B;* 36 vina mea *B: tip.* vinam *A;* **126,** 18 silă?: *tip.* silă, ; **127,** 13–14 vesel . . . Espedîndu-l: *tip* vesel; (la o parte, încet) espedîndu-l.

Actul III. 129, 16 – ca să scap de dînşii –: *tip.* ,ca să scap de dînşii, ; **132,** 5 înţeleg!: *tip.* înţeleg? *A*, *B;* 19 Hei: *tip.* Hai *A*, *B;* 21 zgîieşti *B:* beesdeşti *A;* **133,** 21 încailea *B: lipseşte în A;* **135,** 1 Şena IV: *tip.* Şena VI *A*, *B;* 3 teatrului: *tip.* teatru *A*, *B;* 28 gură: *tip.* gură? *A*, *B;* 29 necazul: *tip.* nazul *B*, necazul *A (în original:* le courroux*)*; **136,** 27 parte?: *tip.* parte. *A*, *B;* **137,** 14 nici ce să mai zic: *tip.* nici ce să zic *A*, *B;* **138,** 5–6 nu mai: *tip.* numai *A*, *B;* 25 faci? *B: tip.* faci. *A;* 30 cineva: *tip.* cine va *A*, *B;* **139,** 15 împrotiva: *tip.* împrotivă *A*, *B;* 18 îmbrăţişat: *tip.* îmbrărişat *A*, *B;* 31 numai: *tip.* nu mai *A*, *B;* **140,** 19–20 mărturisească: *tip.* mărturisască *A*, *B;* 37 o să dea: *tip.* să o dea *A*, *B;* **141,** 16–17 mînia mea cea dreaptă *B:* a mea cea dreaptă mînie *A;* **142,** 10–11 *nu există în original, iar replicile lui Joe, Naucrates şi Sosia (rîndurile* 13–17*) fac parte, în original, din scena V (vezi şi traducerea lui V. Eftimiu şi P. Manoliu, p.* 290*);* 11 SOSIA: *tip.* Soisa *A*, *B;* 17 învălmăşeşte: *tip.* învălmăceşte *B*, învălmăşeşte *A;* 30 ŞENA VII *A*, *B: în original* SCÈNE VI; 34 bucătării?: *tip.* bucătării. *A;* **143,** 4–5 întors? . . . spinării!: *tip.* întors, . . . spinării. *A*, *B;* 27 nenea: *tip.* Nenea *A*, *B;* **144,** 7 vîre-se: *tip.* vîrîse *A*, *B (v. în original:* Que d'un peu de piété ton âme s'humanise); 19 odată? *B:* odată! *A;* **145,** 10 O vorbă de *fecior de lele: tip.* O vorbă; de fecior de lele *A*, *B;* 16 sănătos!: *tip.* sănătos, *A*, *B;*

20 ce să fac? trebuie *B: tip.* ce să fac trebuie *A;* 27 ȘENA VIII *A, B: în original* SCÈNE VII; **146,** 27 vrăjmașul: *tip.* vrăzmașul *A, B;* 30 judecata lui: *tip.* judeca lui *B*, judecata lui *A;* și să i-o: *tip.* și 'io *A, B;* **147,** 16 s-a apucat: *tip.* s'a pucat *A, B;* 19 mă des-sosiară: *tip.* mă des-Sosiară *(= „m-au făcut să nu mai fiu Sosia")* *A, B;* 20 te des-amfitrionează: *tip.* te des-Amfitrionează *(= „te fac să nu mai fii Amfitrion")* *A, B;* 26 ȘENA IX *A, B: în original* SCÈNE VIII; **149,** 9 ȘENA X *A, B; în original* SCÈNE IX; 18 cu ce a se mîngîia *B:* cu ce se mîngîia *A;* 19 dumnezeu: *tip.* Dumnezeu *A, B;* 22 dumnezeule: *tip.* Dumnezeule *A, B;* **149,** 1 ȘENA XI *A, B; în original* SCÈNE X; 8—9 ca să-ți vie *B:* ca să vie *A;* 16 ceva: *tip.* ce va *A, B;* 17 dumnezeu: *tip.* Dumnezeu *A, B;* 27 hapul: *tip.* hapurul *(poate greșit pentru* hapurile; *propoziția ete în original:* Le seigneur Jupiter sait dorer la pilule, *iar în traducerea lui V. Eftimiu și P. Manoliu:* Jupînul Jupiter e meșter să pună miere în pilule*)*; **150,** 1 opentru că *B:* pentru *A;* 1—2 cuvintele: *tip.* cuvitele *A, B;* 7 SOSIA: *tip.* Sosa *B*, Sosia *A;* 9 să nu: *tip.* ce să nu *B*, să nu *A;* 9—10 de acum înainte ... îmbărcîndu-vă *(tip.* îmbrăcîndu-vă *A)* prin corăbii! *este în original:*

Ne vous embarquez nullement
Dans ces douceurs congratulantes:
C'est un mauvais embarquement,
Et d'une et d'autre part, pour un tel compliment,
Les phrases sont embarrassantes.

16 Un copil strein adus*B:* Un copil adus *A;*17 nu este lucru puțin în ziua de astăzi! *B:* este un lucru ce nu se poate mai bine! *A.*

LORD BYRON, *CERUL ȘI PĂMÎNTUL*

S-a publicat în volumul *Din operile lui Lord Byron.* Traduse de I. Eliad. Tomul I. București, În Tipografia lui Eliad, 1837, p. 309—361.

Este traducerea misterului *Heaven and Earth* de Lord Byron (care l-a scris la Ravenna între 9—23 octombrie 1821, publicîndu-l ceva mai tîrziu, în *Liberal* din 1 ianuarie 1823)[1], după versiunea franceză în proză a lui A. Pichot și E. de Salle, și anume după ediția a II-a (din 1820—1822)[2] sau o alta posterioară acesteia.[3]

Anul 1837, înscris pe pagina de titlu a volumului citat, indică de fapt data punerii sub tipar (poate și a publicării, sub formă de fascicule sau broșuri) a primului sau primelor texte ale volumului, nu data apariției acestuia (cu sumarul complet pe care îl prezintă[1]), care a fost amînată — din motive pe care nu le cunoaștem — pînă în vara anului 1839. Într-adevăr, în „Curierul românesc“, X (1839), nr. 125 (din 2 august), p. 432 găsim următorul anunț: „*Colecție de autori*. A ieșit din tipar N° [*tipărit greșit* D° — *n.n*] 21 a periodului I, care coprinde *Cerul și pămîntul* și *Ghiaurul* de la Lord Biron și care se va împărți pe la dd. prenumăranți la această colecție îndată ce va ieși de la legător.[. . .].“

---

[1] Pentru textul original, vezi *The Poetical Works of Lord Byron.* The Only Complete and Copyright Text in One Volume. Edited, with a Memoir, by Ernest Hartely Coleridge. London, John Murray, 1905, p. 652—667.

[2] Vezi Petre Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, în „Dacoromania", III (1924), p. 301.

[3] Ultima ediție pe care o cunoaștem este următoarea (semnată numai de unul dintre traducători): *Oeuvres complètes de Lord Byron.* Traduction de Amédée Pichot. Onzième édition. Paris, Furne et Cie, Charles Gosselin libraires-éditeurs, 1842 (textul *Le Ciel et la Terre*, p. 265—277).

Anul 1839 este acceptat ca dată a apariției operei și de către D. Iarcu[2], și de către P. Grimm[3].

După cum se știe, în 1834 Heliade publicase trei volume („părți“) de traduceri din poemele lui Lord Byron, sub titlul *Din scrierile lui Lord Byron*. Chiar în anul următor scriitorul își propune să reediteze aceste traduceri, la care să adauge și altele, atît poeme cît și opere dramatice (printre care și *Cerul și pămîntul*), — proiect pe care avea să-l realizeze, parțial, cîțiva ani mai tîrziu: în „Curierul românesc“ din 1835, nr. 75 (din 21 martie), p. 177, Heliade publică următoarea înștiințare:

OPERILE SAU SCRIERILE LUI LORD BYRON

Din broșurile ce s-au publicat prin mai jos însemnatul, precum și din alte poeme prin „Curierul rumânesc“ ale vestitului poet englez Lord Byron, s-au putut vedea de către cititori atît frumusețile și geniul cel mare al poetului, cît și limba traducătorului. Despre isprăvile ce au făcut aceste două [*sic — n.n.*] broșure, poate da destulă dovadă tinerimea care a început să scrie și să cultiveze limba națională. Mai jos însemnatul voind să dea afară toate operile acestui poet, cum mai pe urmă și ale lui Florian, și fiind trebuință de mari cheltuieli, nu îndrăznește a întreprinde o asemenea de mare punere în lucrare fără a vedea un număr sigur de prenumeranți, pînă la 200. Tiparul va fi curat, hîrtia velină, formatul în octavo. Iar poemile vor fi cele următoare:

1. Luarea Corintului
2. Ghiaurul
3. Oscar d'Alva[1]
4. Parizina
5. Mazepa[2]
6. Logodnica d'Abidos[2]
7. Corsarul
8. Lara
9. Șild Harold[2]
10. Bepo[2]
11. Lamantațiile lui Tas[2]
12. Prizonierul de Șillon[3]
13. Bucăți fugitive.

Drame

1. Marino Faliero
2. Amîndoi Foscari
3. Manfred[4]
4. Cain
5. Cerul și pămîntul
6. Werner[5]
7. Cocoșatul metamorfozat
8. Sardanapal
9. Și altele.

Acestea toate se vor coprinde în 100 coale aproape și vor ieși pe fieștecare lună regulat cîte o broșură de opt coale. Prețul lor va fi peste tot patru împărătești plătiți înainte. DD. prenumeranți plătind banii, vor priimi de la mai jos însemnatul adeverință și două broșure care coprind cele dintîi șase poeme.

I. Eliad

1835 martie 20

---

[1] *Cerul și pămîntul*, ultimul text din volum, este precedat de poemele *Corsarul* (p. 5—90, urmat de *Note*, p. 91—98), *Lara* (p. 101—156, urmat de *Note*, p. 157—159), *Fragment* (p. 161—172), *Strigoiul* (p. 173—213), *Luarea Corintului* (p. 215—252, urmat de *Note*, p. 253—254) și *Ghiaurul* (p. 255—403, urmat de *Note*, p. 303—308).

[2] D. Iarcu, *Bibliografia cronologică română* [. . .]. Ed. II. București, 1873, p. 14 (cu o inadvertență: textul e înregistrat sub anul 1839, dar după titlul lui este trecut, între paranteze, 1838).

[3] P. Grimm, *op. cit.*, p. 298.

---

[1] Tipărit greșit *d'Alba* (*n. ed.*).

[2] Titlurile originale: *Mazeppa*, *The Bride of Abydos*, *Childe Harold*, *Beppo*, *The Lament of Tasso* (*n. ed.*).

[3] Tipărit greșit *Șilloș*; titlul original: *The Prisoner of Chillon* (*n. ed.*).

[4] Tipărit *Menfred* (*n. ed.*).

[5] Tipărit *Verner* (*n. ed.*).

Pagina de titlu. 151 cap. VI: *tip.* cap. IV *(v. originalul).*

Scena I. 153, 15 tremur: *tip.* termur; **155,** 13 seminției: *tip.* semenției; 35—36 esistinței: *tip.* esistinței; **156,** 18 trăi: *tip.* trîi; 30 nu!: *tip.* nu?; 36 fericire: *tip.* ferițire; **157,** 8 lumină?: *tip.* lumină!

Scena II. 159, 12 altul: *tip.* altu; **160,** 11 fiii: *tip.* fii; **161,** 9 îți: *tip.* înțĭ.

Scena III. 162, 8 SCENA III: *tip.* SCENA I *(în original replicile din această scenă fac parte din scena II:* Enter NOAH and SHEM); 12 ca să: *tip.* că să.

Scena IV. 163, 9 SCENA IV: *în original* SCÈNE III; **166,** 9 chedrul: *tip.* chedru; **167,** 23 curma: *tip.* curma.; 33 plesnind: *tip.* plesnid; 36 sclipind!: *tip.* sclipind.; **168,** 3 murind: *tip.* murind.; 6 pierind: *tip.* perind.; 7 sclipind; : *tip.* sclipind; 23 Moartea-apoi: *tip.* Moartĕ apoĭ; 26 va secera: *tip.* vas ecera; **169,** 6 voința: *tip.* voiința; 13 Drept.: *tip.* drept?; **170,** 7 zgheaburile: *tip.* sgheaburile *(pronunțat* jgheaburile *?)*; 14 sfîrșit: *tip.* rfîrșit; **171,** 15 i-a zis: „Lucește!“ :*tip.* 'ia zis lucește; **172,** 4 lui!: *tip.* lui.; 33 eteriană?: *tip.* eteriană.; **173,** 6 cunoaștem: *tip.* conoaștem; 8 cunoaște: *tip.* conoaște; **175,** 27 numai cu frumusețea: *tip.* numai frumusețea; 32 vrajba: *tip.* vtajba; **176,** 3 Dumnezeu: *tip.* dumnezeu; 31 dragostea ta: *tip.* dragosta tea; **177.** 9 munții: *tip.* muții; **178,** 11 ce pribegesc: *tip* se pribegesc; **179,** 5 căruia: *tip.* căria; **181,** 3 voastră: *tip.* vostră; 11—12 sentință?: *tip.* sentință!; 17 să răscumpere: *tip.* se răscumpere; 32 femeii: *tip.* femei; **182,** 9 durerii?: *tip.* durerii.; 12—13 venerabilii: *tip.* venerabulii; 26 plînge: *tip.* plăge; 28 adăpost: *tip.* adepost; 30 știe: *tip.* știe?; 33 milostivirea: *tip.* milostieavirea; 34 Dumnezeu: *tip.* dumnezeu; 37 să te însoțească?!: *tip.* să te îsnoțească!; **183,** 2—3 Azaziel?!: *tip.* Azaziel!; 23 nu sînt: *tip.* su sunt; **184,** 29 sînteți: *tip.* sunteteți; **185,** 6 înfioară: *tip.* înfioră; 9 țipă!: *tip.* țipă:; 12 dintr-însele: *tip.* dintr'ăsele; 14 singurul: *tip.* sigurul; **186,** 15 amare: *tip.* a mare; va avea: *tip.* ve avea; **187,** 16 zădarnică: *tip.* zedarnică; 21 noi?; *tip.* noi.; 29 fii: *tip.* fiii; **188,** 8 aerul!: *tip.* aerul.; 32 merite: *tip.* memerite; **189,** 13 neschimbată, pentru ce: *tip.* neschimbată. Pentru ce.

★

La sfîrșitul volumului (p. 364, pe verso-ul tablei de materii) Heliade publică traducerea în proză — după versiunea franceză — a *Horului duhurilor*, pe care la p. 330—332 îl dăduse în traducere liberă în versuri (traducere pe care am reprodus-o — în varianta publicată, sub titlul *Cîntarea dracilor în preziua potopului*, în „Curier de ambe sexe“, II, ed. II, p. 189—192 — și în volumul al II-lea al ediției noastre, p. 52—53; vezi și notele de la 1. 375—376):

NOTĂ

HORUL DUHURILOR

(De la fața 330, tradus întocmai dupe original)

Să ne bucurăm, glasul omenesc nu va mai tulbura sărbătorile noastre în aer prin rugi! oamenii nu vor mai adora; și noi, care de veacuri nu mai[1] adorăm pe Domnul, de către care ruga e cerută și pe care îl ocărăște cineva uitînd o jărtfă, vom vedea izvoarele amare formînd un haos nou; vom vedea pierind făpturile trufașe de ticăloasa lor țărînă. Oasele lor albite se vor opri prin peșteri, mocirle, crăpături ale munților, unde le va împinge elementul fatal. Însuși fiarele, în deznădăjduirea lor, vor înceta de a-și mai face o pradă din om și de a se sfîșia între sine. Tigrul va muri d-alăturea cu mielul, pare că ar fi supt același lapte ... pînă cînd toate lucrurile, afară de cer, vor rămînea tăcute și în ființă[2], ca înaintea Creației. Moartea va face o scurtă încetare, care va lăsa rămășițile celui dîntîi univers, ursite a produce nații noi, din care își va face apoi prada sa. Rămășițile acestea, plutind peste cele din urmă valuri ale potopului, vor vedea o altă lume ieșind din vasul său zbicit. Ei vor da timpului niște ființi noi ... ani noi ... boale noi ... dureri noi ... nelegiuri noi ... Oamenii aceștia vor fi însoțiți de ură și de muncă, pînă cînd ...

---

[1] *Tip.* numai.

[2] *Tip.* înființă.

LORD BYRON, *MARINO FALIERO, DOGE DE VENEȚIA*

S-a publicat în volumul *Din operile lui Lord Byron*. Traduse de I. Eliad. Tomul II [partea I]. Bucureșit, În Tipografia lui Eliad, 1839, 174 p. Textul piesei este precedat (p. V–XVII) de o *Prefață* și urmat (p. 175–180) de *Note*.

Este traducerea tragediei *Marino Faliero, Doge of Venice* de Lord Byron (care a scris-o la Ravenna în aprilie–iulie 1820 și a publicat-o prima dată în 1821)[1], după versiunea franceză în proză a lui A. Pichot și E. de Salle, și anume după ediția a II-a (din 1820–1822)[2] sau o alta posterioară acesteia[3]. *Prefața* și notele (pe care noi le-am repartizat la locurile respective din text), care aparțin lui Byron, au fost traduse de Heliade după aceeași versiune franceză.

În ce privește data apariției traducerii lui Heliade, D. Iarcu, o înregistrează mai întîi[4] sub anul 1838, apoi[5] sub anul 1839, trecînd însă după titlu, între paranteze, 1857. P. Grimm admite anul 1839, înscris pe pagina de titlu, adăugînd că textul a fost „anunțat încă din 1834, dar pus sub tipar abia în 1837“[6].

---

[1] Pentru textul original, vezi ediția pe care am citat-o mai sus, p. 655, nota 1 (prefața: p. 464–467, textul piesei: p. 467–517).

[2] Vezi P. Grimm, *loc. cit.* de noi mai sus, p. 655, nota 2.

[3] Pentru versiunea franceză consultată de noi, v. mai sus, p. 655, nota 3 (prefața: p. 359–361; traducerea piesei: *Marino Faliero, doge de Venise*, p. 361–403).

[4] D. Iarcu, *op. cit.*, p. 39.

[5] Idem, *op. cit.*, p. 42.

[6] P. Grimm. *op. cit.*, p. 298 și nota 5.

În realitate, Heliade își exprimă pentru prima dată intenția de a traduce această piesă, și de a o publica, nu în 1834 ci în 1835 (v. mai sus, notele la *Cerul și pămîntul*, p. 657). În 1837 traducătorul anunță că lucrarea sa se află sub tipar („Curierul românesc“, VIII, 1837, nr. 47, din 27 noiembrie, p. 188; „Curier de ambe sexe“, I [1836–1838], p. 80), dar apariția ei este anunțată abia în 1839, în următoarea *Înștiințare:* „*Marino Faliero*, tragedie în cinci acte de la Lord Byron, ieșind din tipar, se află de vînzare aci în București, la Libreria D. Iosif Romanov; iar la Iaș, la D. Bel. Formatul este în octavo, hîrtia velină, prețul 10 lei“ („Curierul românesc“, X, 1839, nr. 98, din 13 iunie, p. 324; vezi și nr. 99, din 15 iunie, p. 327 și nr. 125, din 2 august, p. 432; „Curier de ambe sexe“, II [1838–1840], p. 123).

După textul prefeței, la p. [XVII–XVIII], Heliade publică următoarea *Însemnare a traducătorului:*

„Cititorule, de vei vedea în această traducție încă ortografia veche despre ъ și ѧ și altele, sînt dator a-ți da socoteala că această tragedie începuse a se tipări încă din anul 1837, și cu toate că s-a săvîrșit acum, dar nici traducătorul, nici tipografia n-a putut a schimba ortografia în vreme ce se începuse odată altfel.

Dar o să zică cineva: „ce fel ! pe tot anul și luna o să ni se schimbe ortografia?“ Așa, domnule, ai dreptate, cînd am fi avut ortografie; dar n-am avut, și fiecine a scris cum i-a venit mai bine sau cum s-a priceput. Și ca să ajungem la adevărata noastră ortografie, trebuie să pășim treptat pentru multe împrejurări. Cărțile ce se tipăresc din an în an cu oarecare prefacere vor fi odată documente ale istoriei literaturei românești.“

În cele ce urmează reproducem traducerea prefeței lui Byron (publicată de Heliade și în „Curier de ambe sexe“, II, p. 123–128 și ed. II a aceluiași volum, p. 122–127):

PREFAȚĂ

Conspirația lui doge Marino Faliero este una din întîmplările cele mai însemnate ale cetății și norodului celui mai estraordinar din istoria modernă. S-a întîmplat în anul 1355. Toate cîte se

țin de Veneția sînt sau au fost estraordinare; priveliștea ei seamănă un vis, și istoria ei un romanț. Conspirația lui doge Faliero se află în toate hronicele; mai cu deosibire este arătată cu de-amăruntul în *Viețile dogilor* de către Marin Sanuto, ce îl citez în apendix. Povestirea lui simplă și lămurită este poate mai dramatică în sine decît oricare altă dramă asupra acestui sujet.

Se pare că Marino Faliero a fost un om de talent și de curagiu. Eu îl aflu comandant-căpetenie al puterilor de uscat la împresurarea de la Zara, unde bătu pe riga Ungariei și armia lui de optzeci de mii ostași, din care omorî opt mii fără a înceta de a ține pe cei împresurați în strimtorare, — izbîndă cu care nu se aseamănă nici una în istorie, afară de a lui Cezar la Alezia și a prințului Eugen la Belgrad; după aceasta se făcu comandant al flotei în același război și luă capul de Istria.

A fost ambasador la Genova și la Roma, cînd priimi vestea despre alegerea sa de ducă al Veneției; neființa lui de față este o dovadă că el n-a făcut nici o intrigă spre a dobîndi această slujbă, pentru că într-aceeași vreme află și moartea predecesorului său, și noua sa dregătorie. Însă seamănă că ar fi avut un haracter iute. Sanuto povestește că cu mulți ani mai nainte de a priimi titlul de doge, și cînd era podestà și căpitan de Treviza, el a dat o palmă episcopului care zăbovise de a aduce ostia, și asupra aceștia bunul Sanuto face o judicată împrotiva lui întocmai ca aceea cu care Twackum izbește pe Square[1]; însă nu ne spune daca el a fost pedepsit sau mustrat de către senat pentru această ocară. Se vede mai pe urmă că el își făcuse pacea cu biserica, căci îl vedem ambasador la Roma și investat cu drepturile de Val di Marino, pe treptele Treviziei, cu titlu de conte, de către Lorenzo, conte-episcop de Ceneda. Despre aceste întîmplări, autorii mei sînt Sanuto, Vettor Sandi, Andrea Navagero, și relația împresurării de la Zara, publicată mai întîi de către neobositul abate Morelli, în ai său *Monumenti Veneziani di varia litteratura*, tipărite în anul 1796; m-am sfătuit cu acești autori în limba originală.

---

[1] Tom Jones *(nota lui Heliade; nota din versiunea franceză se referă la ambele persoane:* Les deux précepteurs de Tom Jones; *n. ed.).*

Modernii Daru, Sismondi și Laugier mai se potrivesc cu hronicii cei vechi. Sismondi atribuie conspirația lui Faliero la *gelozie*, însă eu nu aflu nicăiri această părere întărită de istoricii naționali. Vettor Sandi este adevărat că zice: „altri scrissero che ... dalla gelosa suspicion di esso Doge siasi fatto (Michel Steno) staccar con violenza“ etc., etc. Însă se vede că această părere n-a fost de obște; Sanuto și Navagero nu spun nimic despre aceasta, și Sandi și el însuși adaogă mai pre urmă: „per altre Veneziane memorie traspiri che non il *solo* desiderio di vendetta lo dispose alla congiura, ma anche la innata habituale ambizion sua per cui anelava a farsi principe independente“. Fără îndoială, întîiul său îndemn fu afrontul cel gros al vorbelor scrise de Michel Steno asupra jățului ducal și pedeapsa ușoară și nepotrivită care o hotărîră Cei Patruzeci împrotiva vinovatului, ce era unul din ai lor *tre capi*. Seamănă asemenea că gîndul lui Steno mergea în ocara sa asupra unia din femeile soției lui doge, iar nu însuși asupra *dogaresei*, împrotiva căria nu se ardică nici un fel de clefetire în mijlocul laudelor făcute frumuseții sale, și cu toate că ea fu vrednică de însemnat prin strălucita sa junețe. Nimini nu o zice hotărît (afară numai daca ceea ce pretinde Sandi nu va fi o adeverire) că doge a fost ațîțat de gelozie; întărîtarea lui a fost mai mult pentru respectul său către soția sa, și pentru cinstea sa însuși, pe care slujbele sale trecute și dregătoria în care se afla trebuia să o facă sfințită.

Eu nu crez că autorii englezi să fi vorbit de conspirația lui Faliero, afară de doctorul Moore, în ale sale „vedute ale Italiei“. Povestirea lui este greșită, este un fel de flăcărie plină de glume foarte groase asupra bărbaților bătrîni și femeilor tinere, și el se miră cum o întîmplare așa de mare a avut o pricină așa de mică. E necuviincios lucru ca un observator de oameni așa de adînc ca autorul lui *Zeluco* să se mire de această faptă istorică. El știa că un basin de apă stropind asupra rochii mistrisii Marsham ardică comanda din mîinile duchii de Marlborough și aduse pacea de Utrecht; că Ludovic XIV fu tîrît în războaiele cele mai grozave pentru că ministrul său s-a înțepat de a-l vedea criticînd o fereastră, și voi să-i dea alte ocupații. El știa că Elena a pierdut Troia, că Lucreția goni pe Tarquini din Roma, că Cava aduce pe mauri în Spania; că un bărbat ocărît chemă pe gali la Clusium și de acolo la Roma; că un singur vers al lui Frederic II asupra abatelui de Bernis și o vorbă asupra doamnei de Pompadour fură pricina războiului de la Rosbach; fuga pe furiș a Dearbhorgil cu Mac Murchad pricinui robia Irlandei; că o pică personală între Maria Antoaneta și duca de Orléans grăbi cea dintîi izgonire a Burbonilor; el știa în sfîrșit, ca să nu mai înmulțim exemplele, că Commodu, Domițian și Caligula nu fură jertfe ale tiraniei lor, ci ale unei răzbunări particulare, și că porunca d-a desbarca pe Cromwell din vasul în care el era să se ducă în America fu derăpănarea righii și a nației. Destul să se socotească cineva asupra acestor ezemple ca să vază că cu adevărat este estraordinar lucru că doctorul Moore se minunează cum un om obicinuit a porunci, și care împlinise slujbele cele mai însemnătoare, să arate un resimtiment atît de barbar într-un veac atît de barbar pentru afrontul cel mai grosier ce ar putea cineva face unui om, fie prinț, fie vasal. Vîrsta lui Faliero nu este o piedică, dimprotivă, face lucrul mai putincios de a se întîmpla.

The young man's wrath is like straw on fire,
But like red-hot steel is the old man's ire.
Young men soon give and soon forget affronts,
Old age is slow at both.

„Mînia unui june este ca flacăra de paie, dar a bătrînului seamănă cu fierul roșit în foc. Junii lesne fac un afront și lesne îl uită, bătrînețea însă este mai zăbavnică și de a-l face, și de a-l uita."

Reflecțiile lui Laugier sînt mai filosofice:

„Tale fù il fine ignominioso di un'uomo, che la sua nascita, la sua età, il suo carattere dovevano tener lontano dalle passioni produttrici di grandi delitti. I suoi talenti per lungo tempo esercitati ne' maggiori impieghi, la sua capacità sperimentata ne' governi e nelle ambasciate, gli avevano acquistato la stima e la fiducia de' cittadini, ed avevano uniti i suffragi per collocarlo a la testa della repubblica. Innalzato ad un grado che terminava gloriosamente la sua vita, il risentimento di un' ingiuria leggiera insinuò nel suo cuore tal veleno che bastò a corrompere le antiche sue qualità ed a condurlo al termine degli scellerati; serio esempio, che prova non esservi età, in cui la prudenza umana sia sicura e che nell' uomo restano sempre passioni capaci a disonorarlo, quando non invigili sopra se stesso." (Laugier, traducție italiană, vol. IV, f. 30–31).

Unde a aflat doctorul Moore că Marino Faliero a cerut viața? am căutat în hronice, și nu aflu nimic de asemenea. Este

adevărat că el a mărturisit toate; fu dus la locul chinuirilor, dar nu se zice undeva că a cerut milă judecătorilor; și chinuirea dovedește altceva, iar nu lipsă de statornicie, care negreșit ar fi fost pomenită de acei istorici slugarnici porniți asupra lui. Una ca aceasta ar fi fost împrotiva haracterului său de războinic, în veacul în care a trăit el și în vîrsta în care a murit, ca și împrotiva istoriei. Eu nu poci să sufer a se dezvinovăți cineva asupra depărtării vremii cînd defaimă o persoană istorică. Cu adevărat, adevărul este al morților și al celor nenorociți; cei carii au murit pe eșafod au îndeobște îndestule greșale, nu trebuie a le mai lipi și pe acelea pe care primejdiile și moartea ce au înfruntat ei le fac foarte anevoie de crezut.

Vălul negru ce e zugrăvit în locul unde trebuia să fie portretul lui Marino Faliero între al dogilor, Scara Uriașului unde el a fost încoronat, despuiat de coronă și unde i s-a tăiat capul, făcură asupră-mi o adîncă impresie, precum și haracterul lui arzător și ciudata lui istorie. Am fost în 1819 de mai multe ori a-i căuta mormîntul în biserica lui San Giovanni și San Paolo; în vreme ce eram în picioare aproape de monumentul unei alte familii, un preot veni și-mi zise: „Poci să-ți arăt niște monumente mai frumoase". Îi zisei că eu caut pe al familiei Faliero, și mai vîrtos pe al lui doge Marino. „O! — îmi răspunse —, să ți-l arăt"; și ducîndu-mă afară, îmi arătă cu degetul un sarcofagiu pus în perete, cu o inscripție care nu se putea citi. Îmi spuse că sarcofagiul (mormîntul) acesta fusese la o mănăstire din preajmă, și s-a adus acolo, unde se afla cînd l-am vizitat eu, din vremea sosirei franțezilor. Îmi spunea încă că el l-a văzut cînd l-au deschis la strămutare: coprindea într-însul cîteva oase, dar nici un semn hotărît de tăiere de cap.

Statua călare despre care pomenesc în actul al treilea nu este a unui Faliero, ci a vreunui alt războinic, uitat în ziua de astăzi, cu toate că se vede că este mai dincoaci.

Au stat și alți doi dogi din această familie înaintea lui Marino: Ordelafo, ce a murit la bătaia de la Zara în 1117 (unde în urmă a biruit pe huni urmașul său), și Vital Faliero, care a domnit în anul 1082. Familia sa, originală din Fano, era una din cele mai strălucite și din cele mai bogate ale cetății ce coprinde familiile cele mai vechi ale Europei. Toate cercetările ce am făcut pentru sujetul meu vor proba interesul ce îmi însufla. De am izbutit sau nu în tragedie, nu știu, dar am adus în limba noastră o faptă istorică vrednică de pomenire.

Patru ani am meditat opul acesta, și pînă să intru bine în cercetarea lui cu de-amăruntul, aveam de gînd să-i dau drept temei gelozia lui Faliero; însă băgînd de seamă că cu aceasta aș greși în istorie, și apoi gelozia fiind o patimă sleită în teatru, i-am dat o formă mai istorică. M-am hotărît asemenea întru aceasta pe sfaturile lui Matthew Lewis, căruia îi spuneam gîndul meu la Veneția în 1817. „De îți vei face eroul gelos (temător) — îmi zise el —, adu-ți aminte că ai a te lupta cu niște autori însemnați, lăsînd d-o parte pe Shakespeare, și a face niște objecții asupra unui sujet sleit. Ține-te de haracterul arzător și natural al bătrînului doge, care te va scoate la căpătîi de-l vei descri bine, și fă-ți planul cît mai regulat se va putea!"

Sir William Drummond îmi dete mai aceeași sfătuire. Nu mi se cuvine mie a hotărî pînă la care punt am urmat acestor instrucții sau daca mi-au fost ele folositoare. N-am nici un gînd pentru teatru: căci în starea lui cea de acum nu poate fi un objet nalt de ambiție; afară de aceasta, eu am fost foarte înapoi după culise și nu m-am socotit niciodată la dînsele. Eu nu mă poci înțelege cum un om d-un haracter iute se pune în mila unui parter... Cititorul desprețuitor, criticul batjocoritor, articolele amare ale unui jurnal sînt niște defăimări rîsipite și depărtate; însă cînd un auditoriu luminat sau neghiob calcă în picioare o producție care, bună sau rea, a fost o lucrare a minței pentru autor, iată un venin în ființă și nemijlocit, adăogat încă și cu îndoiala în care se află cineva despre volnicia judicătorilor și încredințarea despre nebunia ce a făcut alegîndu-i de asfel. De aș fi fost capabil de a compune o tragedie ce ar fi judiciat-o vrednică de scenă, reieșirea (izbînda) nu mi-ar fi pricinuit nici o plăcere, și căderea ei mi-ar fi amărît sufletul. Pentru aceasta, chiar cînd eram mădular al comitetului unui teatru, nu m-am încercat niciodată a debuta într-însul ca autor, și nu mă voi încerca niciodată. Sînt cu adevărat talente dramatice într-o țară unde se află Joanna Baillie, Milman și John Wilson. *Cetatea Ciumei*[1] și multe alte pasage din *Ethwald* și din *Mont-*

---

[1] John Wilson, scriitor scoțian (1785–1854), autorul volumului de poezii *The City of the Plague* (1816) *(n. ed.)*.

fort[1], *Căderea Ierusalimului*[2], sînt pline de un material pentru tragedie mai bun decît a putut cineva să vază de la Horace Walpole[3]. Acum este moda de a desprețui pe Horace Walpole, întîi pentru că era un nobil, și apoi pentru că era un gentleman (om de lume); însă, ca să nu zic nimic despre compoziția scrisorilor sale neasemănate și despre *Castelul Otrantei*, el este *ultimus Romanorum*, autorul *Mumei misterioase*, tragedie de întîia treaptă și nu o dramă de amor zgomotos; el este tatăl întîiului romanț și al celii după urmă tragedii din limba noastră, și vrednic cu adevărat de o treaptă mai înaltă decît oricare autor din zilele noastre.

Vorbind despre tragedia lui Marino Faliero, am uitat să spui că oricît de departe sînt încă de unime, dorința de a mă feri de neregularea imputată bucăților de teatru englezesc m-a povățuit de a înfățișa conspirația formată mai dinnainte pînă să intre doge într-însa, în vreme ce în adevăr el însuși o pregătise dimpreună cu Israel Bertuccio. Celelalte haractere (afară de al ducesii), întîmplările și mai și vremea faptei care fu cu deosebire scurtă pentru un projet în viața omenească, toate sînt cu scumpătate istorice; mă abat încă asupra locului conferințelor care s-au urmat în palat. De aș fi păzit bine puntul acesta, unimea ar fi fost mai bine păstrată; însă mi-a plăcut mai bine a duce pe doge în mijlocul cetei conjuraților, decît a-l face nencetat a dialoga într-un chip monoton cu aceiași oameni. Încît pentru adevărul istoriei, trimiț pe cititor la extractele apendixului.

*

Întrucît nici din textul piesei și nici din prefața lui Byron nu rezultă cu destulă claritate ce insultă i-a adus Michel Steno dogelui Marino Faliero, determinîndu-l pe acesta să se angajeze în acțiunea conspirativă contra Senatului, reproducem aici un fragment din *Apendicele* dat de A. Pichot la sfîrșitul traducerii sale (p. 401):

---

[1] Joanna Baillie, scriitoare scoțiană (1762–1851), autoare de versuri și a unor drame ca *De Montfort* (1798), *Ethwald* și altele *(n. ed.)*.

[2] Operă istorică scrisă de poetul, istoricul și teologul englez Henry Hart Milman (1791–1868) *(n. ed.)*.

[3] Horace Walpole (1717–1797), autorul romanului *The Castle of Otranto* (1764), al tragediei *The Mysterious Mother* (1768) etc. *(n. ed.)*.

„Quand arriva le jeudi auquel on a coutume de faire la course aux taureaux, cette course eut lieu comme d'habitude. Il était alors d'usage qu'après la course on se rendît dans le palais du duc, où l'on passait la soirée avec les dames. La danse se prolongeait jusqu'au son de la première cloche; à la danse succédait une collation, et le duc faisait les dépenses de la fete lorsqu'il était marié; après le repas, chacun retournait chez soi.

Il se trouva à cette soirée un certain ser Michel Steno, gentilhomme jeune et pauvre, mais adroit et audacieux, et qui était épris d'une des filles de la duchesse. Ce jeune chevalier était au milieu des dames, quand par hasard il commit une inconvenance; le duc donna ordre aussitot de le faire sortir. Ser Michel ne put endurer patiememnt un aussi cruel affront. Quand la fète fut terminée et que tout le monde fut sorti, guidé par son aveugle colère, il entra dans la salle d'audience, s'approcha du siège sur lequel s'asseyait le doge, et y écrivit ces mots: *Marino Faliero, mari de la plus belle des femmes: un autre en jouit, et il ne la garde pas moins*. Le lendemain cette insulte devint publique. On cria au scandal, et le sénat indigné ordonna qu'il fût informé sur-le-champ: on promit des sommes considérables à celui qui révélerait le coupable, et enfin on parvint à découvrir que c'était Michel Steno; le conseil des Quarante commanda de l'arrter. Amené devant les juges, il avoua qu'il avait écrit ces mots, dans son dépît d'etre chassé de la fête en présence de sa maîtresse. Le conseil en délibéra; et prenant en considération sa jeunesse, son amour, son égarement, il le condamna à deux mois de prison et le bannit pour un an de Venise. Cette sentence, trop douce au gré de la colère du Doge, ralluma toute sa fureur; il crut que le conseil n'avait point agi comme l'exigeait le respect dû à sa dignité et à son rang. Michel Steno, selon lui, mériterait la mort ou au moins un honnissement perpétuel.

Cet événement décida du sort de Marino Faliero, qui était destiné à avoir la tete tranchée. [...]"

*

Pagina de titlu 191 turbidus Adriae.: *tip.* Turbidus. Adriae.

Actul I. 194, 20, 21 Vincenzo: *tip.* Vincenţo; 25 pergamentul: *tip.* Pergamentul; **195,** 8 avogadorii: *tip.* Avogadorii; 20, 21 Vincenzo: *tip.* Vincenţo; **196,** 11 VINCENZO: *tip.* Bincenzo; 26 Vincenzo: *tip.* Vicenţo; 32 Michel: *tip.* Mihel; **197,** 2 spune-mi!: *tip.* spune-mi?; 13 Michel: *tip.* Mihel; 18 Vincenzo: *tip.* Vincenţo; 19 Bertuccio: *tip.* Bertucio; **197,** 27 citind: *tip.* cintind; 28 Michel: *tip.* Mihel; **198,** 10 Michel: *tip.* Mihel; 21 Michel: *tip.* Mihel; **199,** 30 titlul: *tip.* titlu; **200,** 2 ducă: *tip.* Ducă; 3 rău: *tip.* ră; porocle: *probabil greșit pentru* poreclă; 30 să mi-o: *tip.* că mi-o: **201,** 3 strănepot: *tip.* strenepot; 34 Dumnezeule: *tip.* dumnezeule; **202,** 14 cezarului: *tip.* Cezarului; 21 cezarilor: *tip.* Cezarilor; **203,** 17 minciunile: *tip.* minciuile; 19 pragul: *tip.* bragul; 26 Bertuccio: *tip.* Bertucio; 21 chibzui: *tip.* chipzui; **204,** 25 Bertuccio: *tip.* Bertucio; **205,** 25 Bertuccio: *tip.* Bertucio; **206,** 26 Vincenzo: *tip.* Vincenţo; 31 Sfat!: *tip.* sfat.; **207,** 5 Vincenzo: *tip.* Vincenţo; 9 Sapienza: *tip.* Sapienţa; **208,** 4 Vincenzo: *tip.* Vincenţo; Bertuccio: *tip.* bertucio; 10, 11 Vincenzo: *tip.* Vincenţo; 18 Dumnezeu: *tip.* dumnezeu; 22 Sfat: *tip.* sfat; 25 Sfatului: *tip.* sfatului; **210,** 5 nobilul: *tip.* Nobilul; **212,** 6 învălmășire: *tip.* învălmăcire; 11 pedeapsa: *tip.* pedeapsă; 18 nu mai: *tip.* numai; **213,** 32 copiii: *tip.* copii; **214,** 14 nu mai: *tip.* numai; **216,** 11 trădat: *tip.* tradat; 19 Punte: *tip.* punte; 23 zidurile: *tip.* zidudile; **217,** 8 va fi: *tip.* vor fi; 15—16 avogadorilor: *tip.* Avogatodorilor; 17 Michel: *tip.* Mihel; **218,** 30 Sapienza: *tip.* Sapienţa; **220,** 9 Bertuccio: *tip.* Bertucio; 11 miezul: *tip.* Miezul; 29 adevărata: *tip.* adevărate.

Actul II. 221, 18 altul: *tip.* altu; **222,** 3 dreptatea: *tip.* dreptate; 6 respecta: *tip.* respeta; 10 calomnie: *tip.* colomnie; **223,** 12 oamenilor?: *tip.* oamenilor; **224,** 31 nobilele: *tip.* nobilelele; **225,** 6 greșale: *tip.* grașale; 11 treaptă: *tip.* teeaptă; **226,** 26, 30 Bertuccio: *tip.* Bertucio; 31 înlesni?: *tip.* înlesni!; **228,** 23 cetățenii: *tip.* ţetăţenii; **229,** 4 exersa: *tip.* ecsersa; 5 miști: *tip.* mişci; **232,** 4 mîinile: *tip.* mîinine; 24 că mă cinstești acum: *probabil greșit în loc de* să mă cinstești ca acum; **234,** 28 vîrsta: *tip.* sîrsta; 15 credinţa: *tip.* Credinţa; 30 poeţilor: *tip.* Poeţilor; 31 daltei artistului: *tip.* Daltei Artistului; **236,** 17 Veneţiii: *tip.* Veneţii; **240,** 10 ISRAEL: *tip.* ISRAIL; 12 Israel: *tip.* Israil; 29 exil: *tip.* eczil; **243,** 2 Soranzo: *tip.* Soranţo; 27 să influeze: *tip.* se influeze; 29 prieteni, ca noi: *tip.* prieteni ca noi; **244,** 4 libertăţii: *tip.* Libertăţii; 22 veneţiani: *tip.* Veniţiani; 26 smuls: *tip.* smulse; **245,** 26 Soranzo= *tip.* Soranţo; **247,** 6 vei: *tip.* ei *(în loc de* ai *?);* 23 Bertuccio: *tip.* Bertucio.

Actul III. 248, 3 Giovanni: *tip.* Giovani; **249,** 1 să zguduie: *tip.* se sgudue; 12 ci de: *tip.* ce de; patricii: *tip.* Patricii; 26 Bertuccio: *tip.* Bertucio; **250,** 20 presăra: *tip.* presera; 28 suveranul: *tip.* Suveranul; **251,** 24 marginea: *tip.* margenea; 30 viață: *tip.* viața; **253,** 9 Senat: *tip.* senat; 23 scap: *tip.* acap; 25 înrăutățiți: *tip.* înrăutăți; **254,** 16 Bertram?: *tip.* Bertram.; **255,** 27, 29 Bertuccio: *tip.* Bertucio; **256,** 10, 31 Bertuccio: *tip.* Bertucio; **257,** 3 trădare: *tip.* prădare; 29 suveran: *tip.* Suveran; **258,** 14 cei: *tip.* ce; 30 simetria: *tip.* simestria; **259,** 3 suveran: *tip.* Suveran; 6 Sfatul: *tip.* sfatul; **260,** 29 Sfatul: *tip.* sfatul; 32 idra: *tip.* Idra; **261,** 28 Sfat: *tip.* sfat; 30 sfîntului: *tip.* Sfîntului; 31 cîmp: *tip.* cîmpu; **262,** 7 Bertuccio: *tip.* Bertucio; 18 simt: *tip.* simtu; 34 întrebare: *tip.* întrebere; **263,** 15 floarea: *tip.* floerea; 21 cunoșteați; *tip.* cunoașteați; 36 mîngîierea: *tip.* mînghearea; **264,** 30 spioni: *tip.* Spioni; **267,** 4 să văz: *tip.* se văz; 13 Bertuccio: *tip.* Bertucio; 19—20 rigi, cezari: *tip.* Rigi, Cezari; 23 libertatea: *tip.* libirtatea; 26 fiară: *scris* feară; 27 vecine: *tip.* vecinice; **268,** 10 Gracchus: *tip.* Gracus; 15 s-a atins: *tip.* s'atins; 21 Sfatului: *tip.* sfatului; 22 negri: *tip.* negrii; 31 lăsa: *tip.* lasa; **269,** 24 mîntui: *tip.* mîntiu; 30 tovarășii: *tip.* tovărășii; **270,** 13 strămutări: *tip.* strămutării; 14 aceasta: *tip.* această.

Actul IV. 272, 5 potoli?: *tip.* potoli.; 25 mijlocul: *tip.* mijlocul; 35 lebedii: *tip.* lebadii; 37 ocoalele: *tip.* ocoalale; 38 norii: *tip.* nori; **273,** 2 strălucitoare: *tip.* stălucitoare; 18 Orient: *tip.* orient; 21 arșitectură: *tip.* arşitecură; misterioase: *tip.* mistărioase; 27 nu mai: *tip.* numai; 29 lui: *tip.* lu; **274,** 4 fiică; *tip.* fiica; oceanului și regină: *tip.* Oceanului și Regină; 9 cu: *tip.* su; 10 acestea: *tip.* acesteae; (= acestea eu ?); 13 Ce ⟨e⟩: *tip.* Ce,; **276,** 17 glasul: *tip.* Glasul; 23 aceasta: *tip.* această; **277,** 1 domestici: *tip.* domesticii; 11 această: *tip.* acestă; 22 cerul: *tip.* Cerul; **278,** 3 Anii: *tip.* Ani; 17 împotriva: *tip.* împvotira; 20 plebeu: *tip.* blebeu; **279,** 20 copiii: *tip.* copii; **280,** 28 tine. Ce: *tip.* tine ce; **282,** 23 Giovanni: *tip.* Giuvani; 30 Sfatul: *tip.* sfatul; **284,** 11 trebuincioasă: *tip.* trebuinciosă; 14 să va da: *tip.* să vă da; 21 stăpînului: *tip.* stăpîlui; 23 Marcellii: *tip.* Marceli; **285,** 1 cetățeni: *tip.* cetățenii; 2 trombelor: *tip.* trobelor; **286,** 10 cerurilor: *tip.* Cerurilor; 17 mai: *tip.* Mai; 26 făcut: *tip.* făfăcut; 38 patimii: *tip.* patimi; **287,** 33 Santului: *tip.* santului; 35 Bertuccio: *tip.* Bertucio; **288,** 5 urna: *tip.* gurna; 22 cetățeni:

tip. cetățini; 28 regii: *tip.* Regii; **289,** 18 răsipite: *tip.* resipite *(pentru* risipite?*);* 21 patriciii: *tip.* patricii; 24 Bertuccio: *tip.* Bertucio; **290,** 9 aceasta; *tip.* aceastea; 19 acesta: *tip.* aceasta; 24 strejuiesc: *tip.* strejuiec; 30—31 prinţul: *tip.* Prinţul; **291,** 29 patriciilor: *tip.* Patriciilor; **292,** 11 prinţul: *tip.* Prinţul; 19 Bertuccio: *tip.* Bertucio; **293,** 10 știu: *tip.* știe; 9 deosebite: *tip.* deosebit; 25 sorți: *tip.* sorții; 26 Patriciii: *tip.* Patricii; **294,** 3 pentru viață: *tip.* petru viață; 8 gali: *tip.* Galii; 18 Bertuccio: *tip.* Bertucio; 29 exemple: *tip.* ecsemple.

Actul V. 295, 3 senatorii: *tip.* Senatorii; 7 FILIP. *tip.* FILIPU; 13 sarcină: *tip.* Sarcină; pentru: *tip.* pen- *(la capăt de rînd);* 20 grecului shismatic: *tip.* Grecului Shismatic; **296,** 1 oceanului: *tip.* Oceanului: **296,** 19—20 marginile: *tip.* margile; 20 prăpastii: *tip.* prăpastiei; **297,** 3 senator: *tip.* Senator; 12—13 tribunalului: *tip.* Tribunalului; **298,** 29—30 va face: *tip.* a face; **299,** 11 să moară: *tip.* să mară; 18 roţii: *tip.* Roţii; 26 legea: *tip.* Legea; **300,** 13 zicem: *tip.* zicecem; 17 în cît: *tip.* încît; 19 v-ar: *tip.* va; **301,** 22 Israel Bertuccio: *tip.* Israil Bertucio; **302,** 16 rigilor: *tip.* Rigilor; **303,** 2 Israel Bertuccio: *tip.* Israil Bertucio; 23 sau: *tip.* s'au; **304,** 2 domnia: *tip.* Domnia; 18 călătoriii: *tip.* călătorii; 24 tribunal: *tip.* tribunalul; 26 Michel: *tip.* Mihel; **305,** 7 ca: *tip.* ke; **307,** 12 ofițer: *tip.* Ofiţer; 14 ducesa: *tip.* Ducesa; 29—30 doamnele: *tip.* Doamnele; **308,** 6 defăimata-ți: *tip.* defiimatați; 13 ducesa: *tip.* Ducesa; **309,** 19 stăpînul: *tip.* Stăpînul; **311,** 16 prinț: *tip.* Prinț; 19 oameni: *tip.* oamenii; 25 MICHEL: *tip.* MIHEL; 27 doamne: *tip.* Doamne; **312,** 19 această: *tip.* aceaetă; 34 costă: *tip.* custă; **313,** 31 vă: *tip.* ve; **314,** 25 dumneavoastră?: *tip.* dumneavoastră.; 30 Scării Uriașului: *tip.* scării uriașului; **315,** 23 episcop: *tip.* Episcop; **316,** 21—22 suveran: *tip.* Suveran; **317,** 6 cîteva: *tip.* cîtăva; 25 podestà: *tip.* Podestă; 26—27 mi-a ațîțat: *tip.* 'mi aţîţat; 29 să: *tip.* se; **319,** 7 dumnezeilor: *tip.* Dumnezeilor; 16 mîngîitoare: *tip.* mîigîitoare; 20 copiii: *tip.* copii; 24 oceanului: *tip.* Oceanului; **320,** 14 comorile: *tip.* comoririle; **321,** 6 Scara Uriașului: *tip.* scara uriașului; **322,** 16 Spartei: *tip.* Sparte; 26 omului . . . vremii ... veciniciei: *tip.* Omului ... Vremii ... Veciniciei; **323,** 6 viitoare: *tip.* viitot~~re;~~ 12 să curgă: *tip.* se curgă; **324,** 30 iad: *tip.* Iad; oceanului: *tip.* Oceanului; 42 Morosini: *tip.* Morozini; **325,** 1 duhurilor: *tip.* Duhurilor;

10 piazzetta: *tip.* piațțeta; 17 silințele: *tip.* sinlințele; **326,** 26 Scării: *tip.* scării.

Prefață. 662, 9 comandant-căpetenie: *tip.* comandant căpetenie *(= „comandant-șef“);* 15 Istria: *tip.* Istitria; 22 titlul: *tip.* titlu; podestà: *tip.* Podesta; 30 Lorenzo: *tip.* Lorențo; 31 Navagero: *tip.* Navegero; 33 Morelli: *tip.* Moreli; **663,** 1 Daru: *tip.* Darru; Laugier: *tip.* Langier; 5 dalla: *tip.* della; 9 traspiri: *tip.* traspire; non il: *tip.* nonil; 13 Michel: *tip.* Mihel; 17 dogaresei: *tip.* Dogaresei; 34 războaiele: *tip.* răsboiele; 37 Tarquini: *tip.* Tarchini; 39 Clusium: *tip.* Cluzium; **664,** 2 Mac: *tip.* Marc; 5 Commodu, Domițian: *tip.* Commodu Domețian; 15 lucrul: *tip.* lucru; 17 red-hot: *tip.* red hot; 18 affronts: *tip.* affront; 30 e: *tip* et; 31 repubblica: *tip.* republica; Innalzato: *tip.* Inalzato; 32 ingiuria: *tip.* ingiura; 36 e: *tip.* et; 37 invigili: *tip.* invegili; **665,** 13 portretul: *tip.* potretul; **14** Scara: *tip.* scara; 18 Giovanni: *tip.* Govani; 29 tăiere: *tip.* teiere; **666,** 15 William: *tip.* Wilian **667,** 2 Horace Walpole: *tip.* Horace și Walpole; 16 Bertuccio: *tip.* Bertucio.

LORD BYRON, *AMBII FOSCARI*

S-a publicat în volumul *Din operile lui Lord Byron.* Traduse de I. Eliad. Tomul II [partea a II-a]. București, În Tipografia lui Eliad, 1839, p. 181–314.

Este traducerea tragediei *The Two Foscari* de Lord Byron (care a scris-o între 12 iunie – 9 iulie 1821 și a publicat-o în decembrie al aceluiași an)[1], după versiunea franceză în proză lui A. Pichot și E. de Salle, ediția a II-a (din 1820–1822)[2] sau o alta posterioară acesteia[3].

Traducerea lui Haliade este urmată (p. 315–326) de un *Apendice* conținînd traducerea unui text de P. Daru, reprodus și în ediția franceză folosită de traducător[4].

Afirmația lui Petre Grimm că „în 1836 apar *Profețiile lui Dante* și *Ambi Foscari*“, care fuseseră „anunțate ca fiind sub tipar încă din 1834“[5], pare a se datora unei confuzii, creată în parte de D. Iarcu[6]. Fapt este că, după cîte știm, Heliade și-a exprimat pentru prima dată în 1835 intenția de a traduce tragedia lui Byron (vezi mai sus, p. 657) şi că o tipăritură a acesteia anterioară anului 1839 nu este cunoscută.

---

[1] Pentru textul original, vezi p. 594–624 din ediția pe care am citat-o mai sus, p. 655, nota 1.

[2] Vezi P. Grimm, *op. cit.* de noi mai sus, p. 655, nota 2.

[3] Pentru versiunea franceză a lui A. Pichot *(Les deux Foscari*, p. 443–471*)*, v. mai sus, p. 655, nota 3.

[4] În ediția a 11-a, acest text se află la p. 471–473.

[5] P. Grimm. *op. cit.*, p. 298 și nota 3.

[6] D. Iarcu, *op. cit.*, p. 35 (unde piesa *Ambii Foscari* este înregistrată sub anul 1836).

În „Curierul românesc", XV (1843), nr. 11 (din 5 februarie), p. 48 se anunţă că se află sub tipar, printre altele, „*Ambii Foscari* de Lord Byron, tragedie în cinci acte în româneşte", iar în nr. 79 (din 25 octombrie) din acelaşi an se publică următorul anunţ (p. 276): „Săptămîna aceasta se dau spre vînzare la librerii opera *Norma*, italieneşte cu româneşte, şi tragedia de la Lord Byron *Ambii Foscari*, care se întrupează un volum dimpreună cu *Marino Faliero*". Nu ştim dacă în 1843 s-a tipărit într-adevăr şi a apărut o nouă ediţie a piesei *Ambii Foscari*, sau dacă nu cumva este vorba de scoaterea unui nou tiraj din aceasta şi din *Marino Faliero, doge de Veneţia* sau de punerea în vînzare, prin librării, a unor exemplare rămase nevîndute din 1839.

Reproducem, în cele ce urmează, „apendicele" la traducerea lui Heliade:

APPENDICE

ESTRACT DIN *ISTORIA REPUBLICEI VENEŢIEI*

de P. Daru din Academia Franţeză

De treizeci de ani republica nu depusese armele jos. Stăpînise provinţiile de Brescia, de Bergama, de Crema şi prinţipatul Ravennei.

Însă războaiele necontenite făceau mulţi nenorociţi şi supăraţi. Dogele Franţiscu[1] Foscari, căruia nu i se putea ierta că a fost pricinuitorul acestora, manifestă şi a doua oară, la 1442, şi fără îndoială cu mai multă sinceritate decît întîia dată, cugetarea de a-şi abdica demnitatea. Consiliul se împrotivi şi acum. Ceruse de la dînsul jurămîntul de a nu părăsi ducia (dogatul). Era înaintat în bătrîneţe; conserva însă multă putere de cap şi de caracter şi se bucura de gloria că văzuse republica întinzîndu-şi în departe hotarăle dominiurilor în vremea administraţiei lui.

În mijlocul fericirilor sale, nişte mari mîhniri veniră a pune în ispită statornicia caracterului lui.

---

[1] Francesco *(n. ed.)*.

Fiul său Iacob Foscari fu pîrît, la 1445, că ar fi priimit oarecare daruri de la nişte prinţi sau domni străini, şi anume — se zicea — de la duca de Milan, Filip Visconti. Una ca aceasta era nu numai o înjosime, ci o şi călcare a legilor pozitive ale republicei.

Consiliul celor Zece tractă pricin aceasta ca şi cum ar fi fost o nelegiuire comisă de un particular obscur. Pîrîtul fu adus înaintea judicătorilor, înaintea dogelui — care nu putu a se apăra de a prezida în tribunal. Acolo fu întrebat, pus la chinuri, declarat de culpace, şi auzi din gura tatălui său hotărîrea care îl osîndea la o espatriare perpetuă şi îl trimetea la Naupliu[1], spre a-şi săvîrşi acolo zilele.

Îmbărcat într-o galeră spre a se duce la locul eziliului său, căzu bolnav la Trieşti[2]. Mijlocirile dogelui dobîndiră, cu mare greutate, ca să i se hotărască un alt loc de şedere. În sfîrşit, Consiliul celor Zece îi iertă de a se retrage la Trevisa, impuindu-i îndatorirea, subt pedeapsă de moarte, de a sta acolo şi de a se înfăţişa în toate zilele înaintea guvernatorului.

De cinci ani se afla aci, cînd unul din capii Consiliului celor Zece fu ucis pe ascuns. Bănuielile căzură asupra lui: unul din slugile lui, ce se văzuse prin Veneţia, fu arestat şi pus la chinuiri. Chinuitorii nu putură smulge de la el nici o mărturisire. Acest grozav tribunal porunci să aducă pe stăpînul său; îl supuse la aceleaşi cercetări; răbdă toate chinuirile şi nu încetă de a-şi mărturisi nevinovăţia: însă, în loc de a-i cunoaşte dreptatea, această stăruire se păru o îndărătnicire de a-şi mărturisi vina; văzîndu-l că tace fapta, încheiară că această faptă era săvîrşită: statornicia caracterului lui o numiră magie şi îl osîndiră a-l espatria la Caneea. Din acest tărîm depărtat, ezilatul, vrednic atunci de oarecare milă, nu înceta d-a scrie tatălui său şi prietenilor, spre a-i dobîndi oarecare îndulcire la depărtare. Nedobîndind nimic şi ştiind că groaza ce însufla Consiliul celor Zece nu îi ierta d-a nădăjdui să afle în Veneţia un singur glas în favoarea sa, făcu o scrisoare către noul duca de Milan, prin care, în numele înlesnirilor ce Sforza priimise de la capul republicei, îl ruga a interveni în favoarea unui nevinovat — a fiului dogelui.

---

[1] Napoli *(n. ed.)*.
[2] Trieste *(n. ed.)*.

Această scrisoare, după oarecare istorici, fu încredințată unui neguțător care îi promisese de a o duce în mîinile ducii, ma știind ce îl așteaptă făcîndu-se mijlocitor unei asemenea corespondințe, se grăbi, sosind în Veneția, a o da în mîinile capului tribunalului. O altă versie, ce seamănă mai sigură, arată că scrisoarea fu prinsă de un spion ce se afla în urmele ezilatului.

Aceasta fu o nouă nelegiuire despre care avea a pedepsi pe Iacob Foscari. A reclama protecția unui prinț străin era o crimă într-un supus al republicei. O galeră porni îndată spre a-l aduce în temnițele Veneției. La sosirea lui, fu supus la stra- pade. Era o singuratică ursită pentru un cetățean al republicei și pentru un fiu al unui prinț de a fi de trei ori în viața sa supus la cercetare. De astă dată chinuirea fu cu atîta mai grozavă cu cît că fapta ce i se împuta era netăgăduită.

Cînd întrebară pe pîrîtul, în zăstîmpurile ce-i mai lăsa chinuitorii, pentru ce scrisese cartea care i-o aducea de față, el răspunse că într-adins o făcuse, că era încredințat cum că va cădea în mîinele tribunalului, că orice alt drum i se închisese spre a putea să facă a-i ajunge aci reclamațiile sale, că se aștepta că o asemenea faptă va face să-l aducă în Veneția și că a riscat toate spre a putea să aibă mîngîierea de a-și mai vedea o dată femeia, pe tatăl său și pe mumă-sa.

Asupra acestei mărturisiri naive, îi făcură hotărîrea de eziliu, pe care o mai îngreuiară cu adaosul de a fi închis în temniță în vreme de un an. Această strășnicie ce să întrebuință împrotiva unui nenorocit era cu adevărat uricioasă; însă această politică, ce oprea pe toți cetățenii de a pune mijlocii străini în trebile dinlăuntru ale republicii, era înțeleaptă. La dînșii era o maximă a guvernului, și o maximă nemlădioasă. Istoricul Paulo Morosini povestește, în *Istoria Veneției*, că împăratul Frederic III, cînd era oaspe al venețianilor, ceru ca o favoare particulară priimirea unui cetățean în Marele Consiliu și iertarea unui fost guvernator al Candiei, ginere al dogelui, și ezilat pentru reaua sa adminis- trație, fără a putea dobîndi nici pe una, nici pe alta.

Într-acestea nu putură a refuza condamnatului voia de a-și vedea femeia, copiii și părinții, pe care sta a-i părăsi pentru totdauna. Această din urmă întrevedere și ea însuși fu însoțită de cruzime, prin strașnica priveghere ce nu lăsa slobodul curs al durerei părintești și conjugale, pentru că nu-i lăsară înnăuntrul apartamentului lor, ci într-una din salele cele mari ale

palatului deteră voie unei femei, dimpreună cu patru copii ai săi, a veni să-și ia cel dupe urmă adio de la bărbatul său, și unui tată de optzeci de ani precum și unei mumi împilate de bătrînețe a se bucura un moment de trista mîngîiere de a-și amesteca lacrămele cu ale ezilatului. El se aruncă la genuchii lor, întinzîndu-le niște mîini dislocate de chinuri, ca să-i roage spre a soli oarecare îndulcire la sentința ce se pronunțase împrotiva lui. Tatăl avu curagiul de a-i răspunde: „Nu, fătul meu, respectă hotărîrea și supune-te fără cîrtire la Siniorie!“ La aceste vorbe se despărți de nenorocitul care îndată fu îmbărcat și trimis la Candia.

Antichitatea văzu cu groază și cu mirare un tată condamnînd pe fiii săi vădiți de vinovați; se îndoi daca trebuie să dea un nume de virtute sublimă sau de sălbătăcie acestei silințe ce seamănă mai presus de natura umană; aci însă, unde greșala dintîi fu numai o slăbiciune și cea de a doilea n-a fost dovedită, iar cea de a treilea n-avea nimic de criminal, cum să înțeleagă cineva statornicia unui tată, ce-și vede de trei ori chinuind pe unicul său fiu, care aude condamnînd fără dovezi și care nu face nici o protestație sau plîngere, care îl întîmpină numai ca să-i arate o față mai mult strașnică decît călduroasă și care, în momentul de a se despărți pentru totdauna, îl oprește de a cîrti și nu îi iartă nici însuși nădejdea? Cum să esplice cineva o circonspecție așa de crudă, decît mărturisind, spre rușinea noastră, că tirania poate să dobîndească de la oameni aceleași silințe ca și virtutea? Poate-se că robia să-și aibă și ea eroismul ca și libertatea?

Cîtva după această judicată se descoperi adevăratul autor al uciderii despre care Iacob Foscari fusese osîndit; însă era prea tîrziu a mai repara această cruntă nedreptate, căci nenorocitul nevinovat murise în temniță.

Îmi mai rămîne a povesti urmările nenorocirilor tatălui. Istoria le atribuie nerăbdării ce avea vrăjmașii și rivalii săi de a-i vedea locul vacant. Despre aceasta se împută formal lui Iacob Loredan, unul din capii Consiliului celor Zece, care se pornise împrotiva acestui bătrîn cu o ură moștenită ce de atîția ani despărțea casele lor.

Francesco Foscari încercase a precurma această ură, propuind de soție pe fie-sa ilustrului amiral P. Loredano pentru unul din fiii săi. Această alianță fu reîmpinsă, și vrăjmășia crescu și mai mult. În toate consiliurile, în toate trebile doge afla totdauna pe Loredan gata a combate propozițiile și interesurile lui. Îi scăpă într-o zi a zice că nu se va putea crede că e cu adevărat pînă cînd Pietro Loredano nu va înceta din viață. Acest amiral muri cîtva după aceasta de o boală foarte repede, ce nu se putu tălmăci. Nu trebui mai mult voitorilor de rău ca să însînuie că Francesco Foscari, dorind această moarte, a fost în stare el însuși să o grăbească.

Vorbele acestea se acreditară și mai mult cînd deodată se văzu murind și Marco Loredano, fratele lui Pietro, — și aceasta se întîmplă în momentul cînd, în calitatea sa de avogador, săvîrșa un proces împrotiva lui Andrei Donato, ginere al dogelui, pîrît de peculat (furtișag de bani publici). Se scrise pe mormîntul amiralului că a fost răpit patriei prin înveninare.

Nu era nici o probă, nici un semn împrotiva lui Francesco Foscari, nici un cuvînt d-a-l bănui; căci viața lui întreagă depărta de la dînsul o imputare așa de urîcioasă, și pe de altă parte el știa că rangul său nu-l apăra de pedeapsă. Moartea tragică a unuia din predecesorii săi îi arăta învederat aceasta, și avea îndestule ezemple domestice despre silințele ce-și da Sfatul celor Zece spre a umili pe capul republicei.

Cu toate acestea, Iacob Loredano, fiul lui Pietro, credea sau să prefăcea a crede că trebuie a răzbuna morțile din familia sa. În catastișele sale (căci el se negutătorea ca și toți patriciii din epoha aceea), el scrisese cu însuși mîna sa pe doge în numărul debitorilor săi, „pentru moartea — zicea el — a tatălui și unchiului meu". De partea ceealaltă a registrului lăsase o pagină albă, ca să scrie cînd se va plăti datoria aceasta; și cu adevărat, după moartea dogelui el scrise în registru: „Mi-a plătit-o *(l'ha pagata)*".

Iacob Loredano fu ales membru al Consiliului celor Zece, deveni unul din cei trei capi și își promise, cu această ocazie, de a-și împlini răzbunarea ce medita.

Dogele, ieșind din grozava ispitire ce încercase în vremea procesului fiului său, se retrăsese în fundul palatului; nemaifiind în stare a căuta de trebi, consumat de mîhniri, împilat de bătrînețe, nu se mai arăta în public, nici însuși în consiliuri. Această retragere atît de firească la un bătrîn octagenar (de optzeci de ani) și nenorocit, desplăcu decemvirilor, ce voiră ca să înceapă lumea a cîrti împrotiva hotărîrilor lor.

Loredan începu a se plînge înaintea colegilor săi despre împiedicarea ce neputințile și lipsa din consiliu a dogelui aduceau la săvîrșirea trebilor; hotărî a-și cerca norocul și reieși a face propoziție d-a-l destrona. Veneția avusese de mai multe ori un prinț în căruntețe; însă obiceiurile și legile îngrijise despre aceasta, căci în asemenea împregiurări dogele era supleat de către cel mai vechi din Consiliu. Aci nu era destul aceasta vrăjmașilor lui Foscari. Ca să dea mai multă solemnitate chibzuirei, Consiliul celor Zece ceru să se mai adaoge pe lîngă dînsul și alți douăzeci și cinci senatori; însă fiindcă nu i se făcea cunoscut și pricina pentru care se adună Consiliul, se întîmplă ca Marcul[1] Foscari, fratele dogelui, să li se dea drept ajutor. În loc d-a-l priimi în chibzuirea ce era să se facă, închiseră pe acest senator într-o cameră deosebită și îl făcură a se jura de a nu vorbi niciodată de această nepriimire în Consiliu, încredințîndu-l că, la din împrotivă, se joacă cu viața; care nu-i opri nicidecum de a-i înscrie numele din josul decretului, ca și cînd ar fi fost de față.

Cînd se adunară spre chizuire, Loredan vorbi într-acest chip: „Daca folosința publică trebuie a impune tăcere tutulor interesurilor private, nu mă îndoiesc că nu vom lua astăzi o măsură ce o reclamă patria și care îi sîntem datori. Statele nu se mai pot manținea într-o stare atît de nemișcată: n-aveți decît a vedea cît s-a schimbat a noastră și cît se va schimba și mai mult de nu vom avea o autoritate puternică spre a aduce tămăduire la aceasta. Mi-e rușine de a vă face a lua în băgare de seamă confuzia ce domnește în consiliuri, neorînduiala în chibzuiri, grămădirea în trebi și ușurința cu care se hotărăsc lucrurile cele mai importante, desfrîul junimei noastre, puțina stăruire a magistraților, introducerea nuotăților primejdioase. Care este efectul acestor neorînduieli? compromiterea considerației noastre. Care îi e cauza? lipsa unui cap capabil de a tolera pe unii, de a direge pe alții, de a da ezemplu la toți și de a manținea puterea legilor.

Unde mai e timpul pe cînd decretele noastre se săvîrșau îndată cum erau date, pe cînd Francesco Carrara se afla învestat la Padova mai nainte și însuși de a fi informat că noi voiam a-i declara războiul? Noi văzurăm lucrurile cu totul dimprotivă în ultimul război asupra duchii de Milan. Vai de republica ce e fără cap!

---

[1] Marco *(n. ed.)*.

Nu vă aduc aminte toate aceste necuviințe și jalnicele lor urmări ca să vă mîhnesc, ca să vă înfricoșez, ci ca să vă fac a simți că sînteți stăpînii, conservatorii acestui stat întemeiat de părinții voștri și ai libertății ce sîntem datori lucrărilor lor, instituțiilor lor. Aci, răul arată și leacul. Noi n-avem cap, și ne trebuie unul. Prințul nostru e fapta noastră, — avem dară dreptul de a-i judica meritul cînd îl alegem și necapacitatea cînd se manifestă. Voi adăoga că popolul, cu toate că nu e în drept de a judica faptele stăpînilor săi, va afla cu mulțumire această schimbare. Provedința, negreșit, ea însuși îi insuflă aceste dispoziții ca să vă înștiințeze că republica reclamă această hotărîre și că soarta statului e în mîinile voastre.“

Discursul acesta întîmpină niște împrotiviri foarte sfiicioase; cu toate acestea, chibzuirea ținu opt zile. Adunanța, necrezîndu-se îndestul de sigură despre aprobația universală, după cum vrea să o facă a crede oratorul, dorea ca dogele să-și dea singur dimisia, pe care o și propusese el mai dinainte de două ori și nu i-o priimiseră.

Nici o lege nu coprindea că prințul se poate scoate: dimpotrivă, el era pe viață; și ezemplele ce se puteau aduce de cîțiva dogi depuși dovedeau că niște asemenea revoluții fuseseră rezultatul unei mișcări populare.

Pe de altă parte iară, daca dogele se putea scoate, una ca aceasta nu se putea săvîrși de către un tribunal compus de un mic număr de membri, întocmit spre a pedepsi crimele, iar nu cu drept de a desființa aceea ce corpul suveran al statului a fost făcut.

Cu toate acestea, tribunalul hotărî ca șase consilieri ai Sinioriei și capii Consiliului celor Zece să se ducă la doge spre a-i face cunoscut că escelentisimul Consiliu judicase de cuviință ca înălțimea-sa să-și abdice demnitatea, ale căria foncții nu le mai putea împlini a sa vîrstă. I se da 1500 ducați de aur spre întreținerea lui și douăzeci și patru de ceasuri spre a se hotărî.

Foscari răspunse îndată cu mare gravitate că de două ori voise a se ușura de sarcina sa; că în loc de a-i fi priimită propoziția, i s-a cerut jurămîntul de a nu mai repeta această cerere; că providința i-a prelungit zilele ca să-l încerce și să-l umilească; și că nimini nu e în drept d-a imputa lunga viață unui om care

întrebuințase optzeci și patru de ani în slujba republicei; care era gata încă a-și jertfi viața, — ma încît pentru demnitatea sa, el o avea de la republica întreagă și că va răspunde de aceasta cînd, după legi, se va manifesta voința generală.

A doua zi, la ceasul hotărît, consilierii și capii Celor Zece se înfățișară. El nu vru a le da alt răspuns. Consiliul se adună îndată, trimise a-i mai cere încă o dată hotărîrea, pînă nu se va desface seanța; și răspunsul fiind tot acela, hotărîră ca dogele să se deslege din jurămîntul său și să se scoață din dregătorie. Îi assemnară o pensie de 1500 ducați de aur, adăogîndu-i de a ieși din palat în opt zile, subt pedeapsă de a-și vedea confiscate toate averile.

A doua zi, decretul acesta se trimise dogelui, și Iacob Loredano se află care avu cruda bucurie de a i-l înfățișa. Bătrînul răspunse: „De ași fi prevăzut că căruntețile mele pot să fie păguitoare statului, capul republicei nu s-ar fi arătat atît de ingrat spre a-și preferi demnitatea mai mult decît patria; ma, această viață fiindu-i folositoare atîția ani, vream a i-o consacra pînă la ultimul moment. Decretul este dat, — mă conform și eu cu dînsul.“ După aceste cuvinte, se despuie de semnele demnității sale, remise inelul ducal, care fu sfărîmat înaintea sa; și îndată a doua zi părăsi acest palat, în care locuise treizeci și cinci de ani, dimpreună cu frate-său, părinții și prietenii săi. Un secretar ce se afla în trecere îl pofti de a se coborî pe scara ascumsă, spre a se feri de mulțimea popolului ce se adunase în curți; el însă nu priimi, zicînd că voia a se coborî pe unde s-a fost suit; și cînd fu în capul de jos al Scării Giganților, se întoarse rezimat în toiagul său, pronunțînd aceste cuvinte: „Slujbele mele mă chemaseră aci, răotatea vrăjmașilor mei mă face să ies.“ Mulțimea, ce se deschidea în trecerea lui și care poate că și îi dorise moartea, era acum mișcată de respect și de milă. Reintrînd în casa sa, recomandă familiei sale de a uita ultragele vrăjamșilor. Nimeni, în diversele corpuri ale statului, nu se crezu în drept de a se mira cum un prinț pe viață să se poată scoate fără nici o greșală, cum statul și-a pierdut capul fără știrea Senatului și însuși a corpului suveran. Popolul singur răsuflă cîteva păreri de rău; ma o proclamație a Consiliului celor Zece prescrise tăcerea cea mai absolută în aceasta, subt pedeapsa de moarte. Pînă a se da un succesor lui Francesco Foscari, se făcu o lege nouă prin care era oprit dogele de a deschide sau de a citi depeșele ambasadorilor republicei și scrisorile prinților străini, fără a fi de față și consilierii săi.

Alegătorii intrară în conclaviu și numiră doge pe Pascal Malipiero, la 30 octomvrie 1457. Clopotul de la St. Marco, ce anunția Veneției pe noul său prinț, izbi urechea lui Francesco Foscari. Astă dată tăria sufletului îl părăsi; simți o mișcare așa de mare, încît a doua zi și muri.

Republica hotărî ca să i se facă aceleași cinsti de îngropare ca și cînd daca ar fi fost în demnitatea sa; ma, cînd veniră a-i arădica rămășițele, văduva sa, ce era născută Marina Nani, declară că nu va suferi una ca aceasta, că nu priimește a mai tracta de prinț, după moartea sa, pe acela căruia, trăind, îi luaseră coroana, că fiindcă el își consumase averile în slujba statului, ea va ști a-și consacra zestrea spre a-i face ultimele cinsti. Nu i se luă în băgare de seamă această împrotivire și, cu toate protestațiile ei, trupul mortului fu ardicat, revestat cu podoabele ducale, espus în public, și pompa se făcu cu cinstile obicinuite. Noul doge asistă la înmormîntare în veșminte de senator.

Mila ce însuflă nenorocirea acestui bătrîn nu fu cu totul stearpă. După un an, cutezară a zice că Consiliul celor Zece a fost trecut hotarăle puterilor sale și fu oprit, printr-o lege a Consiliului celui Mare, de a mai putea pe viitor a judica pe prinț, afară numai cînd va fi vreo pricină de felonie (apostazie).

Un act de autoritate ca acesta, de a scoate un doge ce era pe viață, ar fi putut ațîța o sculare generală, sau cel puțin a pricinui o împerechere într-o altă republică. În Veneția însă, cu trei ani nainte se întocmise o magistratură, sau mai bine o autoritate, înaintea căria toate trebuia să tacă.

*

Personage. 328 FRANCO: *tip.* FRANC; IACOPO: *tip.* JACOPO.

Actul Intîi. 329, 1 ÎNTÎI: *tip.* ANTEIU; 2 ÎNTÎIA: *tip.* ANTEIA; 14—15 mădularele-i: *tip.* mădularei: **330,** 1 și a: *tip.* a și; **331,** 22 Le-am: *tip.* Le am; **332,** 4 orfelini?: *tip.* orfelini.; 6 te-au: *tip.* te au; **333,** 14 naufrînt: *tip.* nau frînt *(= „naufragiat")*; 23 Guarzii: *tip.* Guardi; **334,** 3 ne-ar: *tip.* ne ar; 7 Consiliului: *tip.* consiliului; 16 tatăl: *tip.* tătăl; **335,** 1 guarzi: *tip.* Guardi; 4 Consiliului: *tip.* consiliului; 14 povățuiam: *tip.* popovățuiam; 10 Ciclade: *tip.* Ciclale; **337,** 25 Consiliului:

tip. consiliului; **338,** 10 ajunge: *tip.* ajung; **340,** 4 tatălui: *tip.* tatului; 13 Liniștește-te: *tip.* Liniștete; 20 nu mai: *tip.* numai; **341,** 23 să scoață: *tip.* se scoață; **342,** 9 toate: *tip.* toata; 15 le-am: *tip.* le am; **343,** 11 nu mai: *tip.* numai; **344,** 17—18 bărbatu-său: *tip.* bărbată-său; **346,** 1 Consiliului: *tip.* consiliului; 8 Consiliul: *tip.* consiliul; 21 Consiliului: *tip.* consiliului; **349,** 7 Consiliului: *tip.* consiliului.

Actul II. 350, 2 ÎNTÎIA: *tip.* ANTEA; 7 lăsa: *tip.* lasa; **351,** 5 război: *tip.* rezsboiu; 11 Bresciei: *tip.* Brescĭei; Ravennei: *tip.* Ravenei; 16 patriii: *tip.* patriĭ; **352,** 19 Consiliu: *tip.* consiliu; **353,** 27 Dobîndiseși? *tip.* Dobîndiseși. **354,** 2 Puntea: *tip.* puntea; 23 avea: *tip.* evea; 25 sparțiați: *scris* Sparțiați *(= „spartani")*; **356,** 3 Consiliul: *tip.* consiliul; nu mai: *tip.* numai; 23 copiii: *tip.* copiĭ; **358,** 34 mi i-a: *tip.* mi a; **360,** 30 Consiliului: *tip.* consiliului; **361,** 29 părinții: *tip.* părinței; **363,** 5 te-ar: *tip.* te ar; 12 le-a: *tip.* le a; 14 le-am: *tip.* le am; **365,** 26 Punții: *tip.* punții; 27 și: *tip.* și și; 28 masime *(= „maxime")*: *tip.* masine; **366,** 1 Auzit-ai?: *tip.* auzit-ai; **367,** 1 om: *tip.* Om; 14 om: *tip.* Om; 18 urna: *tip.* gurna; 29 iad: *tip.* Iad; **368,** 4 aș uita: *tip.* aș uitat; **369,** 14 zilele: *tip.* zililele; 17 gemeau: *tip.* gemeu; **370,** 2—3 pe toți i-aș fi dat: *tip.* pe toți 'iașĭ fi dat; 9—10 Venerabilul Consiliu: *tip.* Venerabulul consiliu; 16 dînsul.: *tip.* dînsul?

Actul III. 371, 2 ÎNTÎIA: *tip.* ANTEA; 6—7 accentele: *tip.* aččentele; 19 deștifra?: *tip.* deștifra!; 26 familiare: *tip.* familire; **372,** 5 nu mai: *tip.* numai; **373,** 18 acestei: *tip.* acetei; 24 schinteiază: *tip.* schintează; **374,** 16 oamenilor: *tip.* oamanilor; **375,** 34 singur: *tip.* sigur; **376,** 7 dogilor: *tip.* Dogelor; 24 ceva: *tip.* ce va; 26 oceanului: *tip.* oceaenului; 28 sclavi, captivi: *tip.* Sclavi, Captivi; **377,** 4 părinților: *tip.* părințelor; 22 oceanului: *tip.* Oceanului; **378,** *nota* 2: svete *(= „elvețiene")*: *tip.* slvete; **379,** 29 edifițiuri: *tip.* edefițiuri; **380,** 23—24 venerabilului: *tip.* venerabulului; 24 bănuiala: *tip.* bunuiala; **382,** 19 nu mai: *tip.* numai; 26 sinioră: *tip.* sinoră; **385,** 3 să-și: *tip* lă'și; fi-i-ar: *tip.* fie-ar; 9 ascunză-și: *tip.* ascunze-și; 27 ne-a: *tip.* ne a; 33 neînduplecat: *tip.* neîndupelecat; **386,** 24 te-am: *tip.* te am; **387,** 30—31 și niciodată mai mult decît astăzi: *tip.* și totdauna mai mult decît astăzi *(cf. versiunea franceză care stă la baza traducerii lui Heliade:* et jamais plus qu'aujourd'hui); **388,** 13 moștenirea: *ti.* moștinirea; **389,** 13 orice vor vrea: *tip.* ori ce

vot vrea; 26 copiii: *tip.* copiĭ; **390,** 32—33 *se repetă la începutul*
p. 261.

Actul IV. 392, 2 ÎNTÎIA: *tip.* ANTEA; **393,** 12 fiu-său:
tip. fiu *(pentru* fiul*?)* său; 31 vinovat?: *tip.* vinovat.; **394,** 9
Consiliu: *tip.* consiliu; 13 lucrul: *tip.* lucru; 14 Consiliul: *tip.*
consiliu; 19 va voi?: *tip.* va voi.; **396,** 4 să nu mai: *tip.* se numai;
10 Consiliul: *tip.* consiliul; **397,** 3 deliberația: *tip.* deliberanția;
4 Senatului: *tip.* senatului; 14 Senatului *tip.* senatului; 16
Consiliului: *tip.* consiliului; **399,** 13 patriii: *tip.* patriĭ; 17 Lido:
tip. lido; 31 fenicienii: *tip.* Fenicienei; **400,** 9 deșartă: *tip.* deșertă;
402, 2 Nu mai: *tip.* Numai; **403,** 5 n-ar fi: *tip.* n'a fi; 9—10 nu
mai ... nu mai: *tip.* numai ... numai; 19 Siniorei: *tip.* sinioriei;
404, 16 nu mai: *tip.* numai; **406,** 18 rămîn: *tip.* rămîne; **408,** 8
neîmblînzit?: *tip.* neîmblînzit.; **412,** 6 Consiliul: *tip.* consiliul.

Actul V. 413, 2 ÎNTÎIA: *tip.* ANTEA; 19 Siniorei: *tip.*
sinioriei; **415,** 30 demnitatea: *tip.* demnitetea; **417,** 10 favoriză:
tip. fevorisă; **418,** 24 mine: *tip.* mene; **419,** 9 repaosă: *tip.* re-
poasă; 13 poruncă: *tip.* porună; **420,** 2—3 Consiliului: *tip.*
consiliului; 11 fără: *tip.* făr; **421,** 9 Daca: *tip.* Caca; **423,** 13
Patruzeci?: *tip.* patru-zeci.; 14 MEMMO: *tip.* MOMMO; **424,**
2 pentru: *tip.* puntru; 14 duce: *tip.* duge; **425,** 15—16 palatul
acesta, retrage-te: *tip.* palatul această, retragere; 16 scara:
tip. scară; **429,** 13 AL: *tip.* A; 25 învoire?: *tip.* învoire.; **430,**
7 nu mai: *tip.* numai; **431,** 15 rola: *tip.* rolă.

Appendice. 674, 5 Brescia: *tip.* 6 Breșia; 6 Ravennei: *tip.* Ra-
venei; **675,** 29 Caneea: *tip.* Canea; 35 Sforza: *tip.* sforța; **676,** 27
mijlocii străini: *tip.* mijloci străiniĭ; 35 Într-acestea: *tip.*
Într-aceaste; **679,** 26 domnește: *tip.* domniște; 35 Carrara: *tip.*
Carrare *(după versiunea franceză)*; **680**, 27 membri:
tip. membrii; **681**, 10 de 1500: *tip.* de 1500; 39 succesor:
tip. succesor.

FELICE ROMANI, *NORMA*

Traducerea s-a publicat, împreună cu originalul italian, în volumul: *Norma.* Tragedie lirică de Felice Romani. Tradusă de I.E. București, În tipografia lui Eliade, 1843, p. 1—107 (textul românesc pe paginile] fără soț, iar textul italian pe cele cu soț). Tragedia lui Felice Romani, a servit ca libret pentru opera cu același titlu de Vincenzo Bellini, reprezentată pentru prima dată la 26 decembrie 1831, la teatrul Scala din Milano.

Piesa lui F. Romani fusese tradusă și publicată, înaintea lui Heliade și tot în versuri (dar fără textul italian), de către G. Asachi, traducerea acestuia fiind reprezentată chiar înaintea apariției ei, după cum aflăm din pagina ei de titlu: *Norma.* Tragedie lirică compusă de F. Romani, iar muzica de pre lăudatul V. Belini. Tradusă de A[ga] G. Asachi. Reprezentată întîia oară la Ieși, 20 fevr. 1838, de Elevii Conservatorului Filarmonic. Eșii, La Institutul Albinei, 1838, [IV] + 49 p.

Iar după traducerea lui Heliade, se mai publică încă una, în proză, fiind însoțită și ea de textul original italian: *Norma.* Tragedie lirică în două acte. Compusă de Felice Romani. Tradusă de M. A. Canini și I. G. Valentineanu. Muzica de Bellini. București, Imprimeria Națională a lui Iosif Romanof et Comp., 1858, 75 p.

Traducerea lui Heliade (sau cel puțin publicarea ei)[1] a fost stimulată de sosirea la București a ansamblului italian de operă condus de Basilio Sansoni, care urma să-și înceapă seria de spectacole cu reprezentarea operei *Norma*; în „Curierul românesc", XV (1843), nr. 67 (din 10 septembrie), p. 229–230, după anunțarea evenimentului, redactorul gazetei publică următoarea înștiințare, intitulată *Cărți sub tipar*:

„Din repertoriul teatrului italian se pun subt tipar în limba italiană și română operile următoare, care vor ieși după rîndul următor:

1. *Norma.*
2. *Belisarie.*
3. *Montecchii*[2] *și Capuletii sau Romeo și Iulia.*
4. *Clara de Rosenberg.*
5. *Somnambula*[3]
6. *Furiosul.*
7. *Bărbierul de Sevila.*

Prețul fiecăria opere în ambe limbele va fi patru sfanțihi, hîrtia velină, tiparul curat. Prenumărația se face la librăria d-lui Valbaum, precum și la a d-lui Romanov. Doritorii de la județe se pot adresa la DD. profesori sau și însuși prin scrisori către Redacție. Banii se vor plăti deodată cu priimirea fiecăria cărți."

Aceeași gazetă a prezentat, în același an, cronici elogioase despre spectacolele cu *Norma* (nr. 69, din 17 septembrie, p. 237–238; nr. 70, din 20 septembrie, p. 241–242; nr. 77, din 18 octombrie, p. 268–269; nr. 90, din 7 decembrie, p. 320–321).

În octombrie 1843 a ieșit de sub tipar traducerea lui Heliade; în nr. 79, din 25 octombrie 1843, al gazetei se publică (p. 276) următorul anunț: „Săptămîna aceasta se dau spre vînzare la librerii opera *Norma*, italienește cu românește, și tragedia de la Lord Byron *Ambii Foscari*, care se întrupează un volum dimpreună cu *Marino Faliero*."

Textul italian și traducerea românească sînt precedate (p. III) de o prefață, semnată *Traducătorul*, pe care o reproducem aici:

PREFAȚĂ

Anticii gali aveau un fel de guvern teocratic: ministrii religiei sau preoții lor le era și capi politici, cum și judicători. Acești preoți se numeau druizi, ce erau răspîndiți în toate Galliile, în Britania și pînă în valea meridională a Dunării. Erau mai multe școale druidice atît în conținent, cît și prin insole; însă cele din Britania erau mai însemnate, după mărturia lui Cezar, încît cei ce voiau a se perfecționa în știința sau doctrina druidică trebuia a se duce acolo spre studiare.

Irminsul sau coloana lui Irmen era o zeitate a saxonilor, ce corespundea cu Marț al romanilor, zeul războiului. Această coloană sau statuă se afla în fundul unei păduri sacre aproape de Eresburg, care la anul 772 fu dărîmat dimpreună cu acest monument saxon de către Carol cel Mare. Statua aceasta înfățișa un războinic armat după chipul germanilor, adică într-o mînă cu un stindard și într-alta cu o lance.

Istoria nu zice că Irminsul ar fi fost și o zeitate galică. Autorul acestei drame împreună însă ritul saxon al lui Irminsul cu al druizilor, care era galic.

După cum se arată în această dramă, Irminsul era slujit de femei sacerdotese sau un fel de călugărițe, ca vestalele la romani, ori mai bine ca sibilele ce da afară oracole.

Druizii, după cum ziserăm, erau o sectă sacerdotală întocmai ca leviții la evrei, ca magii la perși, ca braminii la indieni. Ei își săvîrșau ritul religios în păduri consacrate divinităților și la tulpina vreunui stejar sacru. Ivirea lunei nouă da semnalul începerii ritului, întocmai ca la musulmani spre începerea Baiaramului.

După mărturia mai multor autori ai antichității, precum Cezar, Diodor Sicilianul, Lucan și alții, doctrina religioasă a druizilor învăța nemurirea sufletului și trecerea lui în altă lume

---

[1] În „Curierul românesc", XIV (1842), nr. 94 (din 11 decembrie), p. 373, într-un reportaj despre sărbătorirea în București, la 6 decembrie, a zilei onomastice a țarului Nicolae, „protectorul nostru", se spune printre altele: „La teatru, cu cheltuiala municipalității s-a reprezentat *Norma*...", – fără să se precizeze dacă reprezentația a avut loc în limba română și, în caz afirmativ, dacă autorul traducerii era Heliade (autorul reportajului).

[2] *Tip.* Montechi *(n. ed.)*.

[3] *Tip.* Somnambule *(n. ed.)*.

Druizii cultiva astronomia, astrologia, fiziologia şi, prin urmare, pretindea profesia ştiinţei magiei sau a prezicerii viitorului.

Chateaubriand, în *Martirii* săi, se întinde îndestul în descrierea costumelor şi ritului druizilor. Velléda, sacerdoteasă druidă, poate că dete ideea poetului nostru italian a-şi face pe *Norma*. Romanii îşi întinseseră biruinţele în Galii şi îşi trimiseseră proconsolii. Unul din aceştia se închipuieşte Pollion în această dramă, înamorat de Norma, mare sacerdoteasă la templul lui Irminsul. Însă pentru frumuseţele Adalgisei vergini, care se afla închinată în acelaşi templu, Pollion părăseşte pe Norma, cu care şi avea doi copii. Acest amor se descopere Normei, şi pe aceste două pateme de amor şi de gelozie, mijlocind şi ritul druizilor, se urzeşte toată opera, după cum se va vedea de către cetitor.

Speranţa că vom putea vreodată avea şi un teatru naţional a făcut pe traducător a da o traducţie care să se poată cînta pe muzica lui Bellini. Nevoia de a păzi în versuri aceeaşi măsură, şi cît se va putea aceeaşi vorbă în acelaşi vers şi mai la acelaşi loc, ca să se poată cînta cu însuşi notele ce esprimă ritmul şi ideea vorbelor italiene, a sforţat pe traducător a se apropia cît se va putea mai mult de original şi a priimi multe vorbe necunoscute pînă acum în literatura română. Pentru dînsele a dat la sfîrşitul cărţii un vocabular, şi altul iar pentru vorbele italiane ce nu s-au tradus în păşirea cadenţată a versurilor. S-ar fi putut traduce *Norma*, cum şi celelalte opere următoare, într-o limbă mai înţeleasă şi pe nişte versuri mai rimate; atunci însă ar fi mijlocit o abatere oarecare mai mult sau şi mai puţin din drumul ce şi l-a tras traducătorul, şi schimbarea vorbelor analoge, cum şi locul lor, strămutarea versurilor, ar fi adus nevoia de a se compune altă muzică într-adins potrivită pe traducţia sau compoziţia română. Traducătorul n-au avut înainte nici lauda cititorilor, nici critica preţioşilor. Înlesnirea celor ce vor studia limba italiană, înlesnirea celor dintîi actori români ce vor cînta pe *Norma* pe scena română, apropierea dialectului român cu cel cultivat italian, formarea cu vreme a unei limbe din mai multe dialecte române, între care intră şi cel italian, a fost tot cugetul traducătorului. Va plăcea cititorilor traducţia *Normei?* — Nu se ştie. Este sigur însă că celor ce se vor încerca a cînta muzica acestei opere sau întreagă, sau în parte pe această traducţie, li se vor ardica multe greutăţi; şi de aceea n-ar fi

bine a se grăbi cineva nici să critice, nici să laude pe traducător pînă cînd nu va auzi pe scenă cîntîndu-i-se traducţia. Deocamdată, daca ea, dimpreună cu vocabularul său, va înlesni pe cititor a înţelege textul originalului, daca prin aceasta privitorul va simţi mai multă plăcere la reprezentaţiile italiene, înţelegînd scenele şi gustînd muzica potrivită pe înţelesul vorbelor, atunci traducătorul şi-a înnemerit cugetul cît pentru cititori. Cîntăreţii vor vedea la încercarea ce vor face.

Aci însă se înfăţişară mai multe greutăţi. Muzica îşi reclama ritmul său, vorbele sale; fiecare notă îşi reclama silaba sa. Cititorul iară reclamă vorbele cu care este obicinuit, versificatorul reclamă rima. A da unuia toate cîte are dreptul de a reclama este a lua de la altul mai toate drepturile lui. Greutăţile acestea nu se putea învoi fără a cede unul cîte ceva din ale sale celuilalt. Muzica, dar, a trebuit unde şi unde a se învoi cu limba, limba a se sforţa să se apropie şi mai mult de suroru-sa italiană şi versurile, fără a pierde ritmul, să piarză acea bogăţie a rimei ce se vede în original, în care autorul era liber cugetărilor şi espresiilor sale, neavînd înainte o muzică intonată: în italieneşte întîi s-a făcut poezia ş-apoi muzica, în româneşte muzica era întocmită, şi traducătorul nu putea să iasă din cercul ce i l-a tras compozitorul.

Spre lămurire la cele zise, vom încerca a face cîteva esplicaţii. O traducţie, spre ezemplu, în versuri e sforţată adesea la schimbare, la adaos, la împuţinare de vorbe, la strămutarea locului lor respectiv din ceea ce se aflau în original, la adaos, la lungime de versuri, la schimbarea măsurei adesea, şi însuşi la mutarea versurilor. Cînd însă originalul este pus pe muzică, traducătorul are alte hotare, mai strimte, peste care nu poate a sări; de la el atunci se cere nu numai înţelesul şi limba, ci şi măsura şi însuşi locul vorbelor pentru care s-au compus cutare sau cutare fras muzical ce esprimă vorba intonată. Este cîteodată cîte o notă principală care se poate cînta pe altă vorbă, şi însuşi cîteodată pe altă silabă decît pe aceea pe care compozitorul a hotărît-o în original.

Cîţi cunosc, spre ezemplu, opera *Bărbierul din Sevilla* şi-aduc aminte de aria lui don Basilio, *Calomnia;* acolo este un vers:

Come-un colpo di canone.

Muzica aci esprimă esplozia sau pocnetul tunului, şi versul acesta, cîntîndu-se, se face:

Come-n colpo di cano o o o o . . . ne.

Tunul nu se zice altfel în gergul român decît tun. La traducţia versului dar, cîntîndu-se pe aceeaşi muzică, ar trebui să se esprime vorba după urmă: *tu u u u u . . . n.* Însă parterul atunci, spăimîntat, ar scoate un alt glas şi ar căta să-şi astupe urechile şi să fugă, socotind că l-au împresurat lupii. Nu că doară traducţia acestui vers n-ar fi oarecum înnemerită cînd ar fi hotărîtă numai pentru citit, şi cînd s-ar face asfel:

Ca răspocnetul din tun

sau

Ştii, ca pocnetul din tun.

Ci atunci ar trebui un alt Bellini[1] la asemenea versuri să întocmească alte note, care să dea mai multă putere sau prelungire vorbei *pocnet*, şi vorba *tun* să o lase curmată printr-un bun răsunet al timbanului şi al bronzului, esprimînd versul:

Ştii, ca po o o o c . . . netul din tun.

Nefiind însă această împregiurare, şi aflîndu-se notele muzicei fixate pentru fiecare silabă, traducătorul este sforţat a-şi apropia şi mai mult versul de cel italian, ca, cîntîndu-se după aceeaşi muzică, să nu facă din bietul don Basilio şi un lup estraordinariu; şi va traduce în chipul următor:

Ca un pocnet din canon.

Atunci însă strigă preţioşii că canonul se zice *tun* pe românie, că vorba *tun* e destul de imitativă, şi altele asemenea. Şi eu ştiu că aşa se zice şi că vorba este imitativă, pentru că am apucat mai nainte de a o zice, fără să mi-o aducă nimeni aminte; însă sînt greutăţile espuse mai sus de care domnii aceştia se feresc cu mare îngrijire, pentru că nu vor să puie mîna pe pană şi pieptul pe masă; căci atunci, vrînd-nevrînd, ar da peste aceleaşi greutăţi pe care tot asemenea le-ar învoi, şi poate şi mai bine.

La înlesnirea, iar, celor ce încep a se ocupa cu învăţătura limbei italiene, se cerea o traducţie din vorbă în vorbă, pentru că de o astfel de traducţie au trebuinţă începătorii. O asemenea

---

[1] Greşit în loc de Rossini *(n. ed.)*.

lucrare însă nu ar fi putut produce un vers, sau şi de s-ar fi produs, foarte rar s-ar fi întîmplat a ieşi de atîtea silabe cîte sînt în versul respectiv din original. Aşadar traducătorul, ca să împace şi muzica, şi versificaţia, şi pe începătorul de limba italiană — pentru că mai toţi la noi sînt începători —, se vede sforţat să mai lase niţel din original (însă nu prea mult), să mai adaoge, să mai schimbe (şi iarăşi nu prea mult), să apropie cît va putea ambele dialecte: să mai gonească din cele în care traduce vorbele barbare şi străine la muzică; se vede sforţat, adică, a se afla în poziţia aceluia pe care l-a dus soartea a sluji la mai mulţi domni şi sfîrşaşte cu a încheia cele următoare: „că fiecare operă, ca să fie cîntată bine, adică după cugetul compozitorului, trebuie să se cînte numai în limba în care s-a compus poezia, pe care s-a întocmit muzica după ritmul vorbelor. Îndarn franţezul şi germanul s-ar încerca să cînte pe *Norma*, *Belisarie*[1] şi altele în limbele lor; îndarn italianul şi germanul şi-ar bate capul să cînte pe *Robert Diavolul*[2], pe *Dama Albă*[3] şi altele în limbele respective. Italianul iară şi franţezul bine ar fi să lase pe seama germanului să-şi cînte *Flautul încintat*[4], *Plugarul milioner*[5] şi altele. Românul ar putea oarecum a se încerca să cînte operile numai cele italiene pe limba sa, convins că va profana mai puţin arta; ferindu-se însă de desele *u*, cercînd a le preface în *o*, ferindu-se de desele *i*, ce sînt aşa de urît la cîntat, şi de desele *i*, care fac a scoate glasul pe nas."

Va zice însă cineva: „Ce încheiere e aceasta? cum se poate? că eu am auzit atîtea opere italiene şi franţeze cîntîndu-se în limba nemţească, şi ce frumos era! ce spui că nu se poate? uite că s-a putut." — S-a putut, cu adevărat, şi se poate încă şi mai slut decît aşa, de vom băga de seamă cîte lucruri fac oamenii, şi se poate şi li se trece. Ştii însă ce fel este acest fel de putut? Parabola e foarte înnemerită; însă pentru că αἰσχρόν ἔστι καὶ λέγειν[1], eu o tac, și-ți aduc numai aminte că braga nu trebuie să intre în altar, că – Doamne păzește! – e păcat de moarte! știi dumneata povestea; iar daca n-o știi, afl-o și vei vedea ce bine se potrivește, atît de bine încît, de te-ai apuca s-o spui sau să o scrii la o asemenea întîmplare, crede-mă că ai semăna mai așa de dibaci în parabole ca și Omer, și pe toți ce te-ar asculta i-ar cuprinde un rîs cu adevărat omeric.

---

[1] Opera *Belisario* (1836) de G. Donizetti, pe un libret de S. Cammarano *(n. ed.)*.

[2] Opera *Robert le Diable* (1831) de G. Meyerbeer, pe un libret de A. Scribe şi C. Delavigne *(n. ed.)*.

[3] Opera *La Dame blanche* (1825) de F. A. Boieldieu, pe un libret de A. Scribe. *(n. ed.)*.

[4] Opera *Die Zauberflöte (Flautul fermecat*, 1791) de W. A. Mozart, pe un libret de J. E. Schikaneder. *(n. ed.)*.

[5] Operă germană de autor neidentificat. *(n. ed.)*.

Încă cîteva vorbe: daca cititorul începător de limba litaliană, studiind asupra acestei traducții, va întîmpina pe la unele locuri vorbe netraduse sau schimbate cu altele analoge, din pri- cina nevoiei în care strimtora sau rima, sau ritmul, – pentru asemenea vorbe traducătorul dete asemenea la sfîrșit un mic vocabular italian.

Pe lîngă acestea se mai adaogă că, în cît pentru înțelesul limbei acestei traducții, să bage cineva de seamă că mai mult se înțelege această limbă de către un sătean român fără cultură, cu toate vorbele cele nouă, decît originalul de către un italian de aceeași condiție. Limba românească cultivată într-un chip de a nu mai fi nici gerg, nici dialect, va fi din însuși materia și forma ei mai înțeleasă de vulg decît limbele lui Dante, Tasso..., Racine, Lamartine..., Goethe, Schiller..., Pope, Byron... de către vulgul lor respectiv.

Făcînd cineva această băgare de seamă în conștiința sa din toate raporturile, de va vedea că cu adevărat avem și avan- tagiul acesta, să nu mai zicem nimic toți cîți sîntem români, ci să dăm cu Dumnezeu înainte și să ne curățim cît vom putea de lepra străină și de acele spurcuri parazite.

*

Mai tîrziu (pe la 1860), Heliade a pregătit o nouă variantă, în scriere latină și ușor revizuită sub raportul limbii, a traducerii sale din 1843 (scrisă într-un alfabet de tranziție): la Biblioteca Academiei de păstrează, în Arhiva I. Heliade Rădulescu, mapa II, ms. 80, un fragment de 25 de foi (format în-8°, scrise numai pe recto) din această variantă, fără titlu și fără lista personajelor, cuprinzînd mai mult de jumătate din actul I (pînă la versul al 4-lea din cea de a treia replică – a Normei – din scena VII).

---

[1] „E rușinos chiar și de spus“ *(n. ed.)*.

Din faptul că I. I. Heliade-Rădulescu, fiul scriitorului, își anunță (în prefața la ediția postumă: I. Heliade Rădulescu, *Curs de poesie generale. Dramaticele ...*, București, 1878, p. 2) intenția de a publica, printre alte traduceri inedite de teatru, și *Norma*, rezultă că Heliade terminase de elaborat întreaga variantă din care se păstrează fragmentul menționat.

Marcînd (pentru primele șapte scene ale actului I) cu **A** tipăritura din 1843 și cu **B** fragmentul din manuscrisul citat, observăm următoarele:

Prefață. 687, 26 nouă: *tip.* nuoe; **688,** 9 Adalgisei vergini,: *tip.* Adalgisei, vergini; 30 potrivită: *tip.* potrivit; **689, 35** Sevilla: *tip.* Sevila; **690,** 16 pocnet: *tip.* poctnet; **691,** 22 cercînd: *tip.* cărcînd; **692,** 2 ἔστι: *tip.* ἐσὶ.

Persone. templul: *tip.* templu.

Actul I. 435, 13 luna *A*: Luna *B*; **436,** 8 acvile vrăjmașe *A*: aquvile nemice *B*; 11 cezarilor: *scris* Cesarilor *A*, *B*; 14 lună *A*: Lună *B*; **437,** 8 inimă-mi *A*: inima-mi *B*; zeu: *scris* Zeu *A*, Zeu *(corectat din* zeu*)* B; 9 Un zeu al păcii mele vrăjmaș *A*: un Zeu *(corectat din* zeu*)* nemic al păcii mele *B*; 18 zeu *A*: Zeu *B*; 19 turburat *A*: tulburat *B*; 33 spune-l *A*: spune ['l] *B*; **438,** 12 pune-o *A*: pune o *B*; 18 sepolcral *A*: sepulcral *B*; 20 despare *A*: dispare *B*; 24 *este în B:* [Un glas] O voce-oribil sună; **439,** 2 Tramă *A*: Trama *B*; 8 zeu *A*: Zeu *B*; 9 vergine-adorată *A*: vergine adorată *B*; 14—15 sacerdotese ... sacrificatori: *scris* Sacerdotese, Războinici (*A*, Bellatori *B*), Barzi, Eubagi, Sacrificatori *A*, *B*; 18 verbenă *A*: vervenă *B*; 26 sale *A*: *scris* selle *B*: 27 verbenă *A*: vervenă *B*; secere *A*: seceră *B*; **440,** 3 putere-umană *A*: putere umană *B*; 8 acvile *A*: *scris* aquvile *B*; 9 Spadă *A*: Spada *B*; 11 odată!: *scris* o dată. *A*, o dată *B*; 20 spune: *scris* spune. *A*, spune, *B*; 24 pagini: *scris* pagine *A*, pagini *B*; 25 moare *A*: moară *B*; 27 Așteptați ora *A*: Așteptați: ora *B*; **441,** 4 sacre-antice *A*; sacre antice *B*; 10 Ce-a *A*: Ce a *B*; 24 proconsulu-ntîi: *scris* Proconsulu 'ntîi *A*, Proconsulul'ntîi *B*; **442,** 5 Tibrul: *scris* Tibru *A*, *B*; 14 Ultima-ncai: *tip.* Ultimă-ncai *A*, Ultima-ncai *B*; 19 la *A*: pe *B*; 22 zisa: *scris* DISA *A*, Disa *B*; 26 Flavie *A*: Flaviu *B*; **443,** 3 Rugar':

tip. Rugar *A*, A ruga *B*; 8 e-amor *A*: e amor *B*; 15 te-ajung *A*: te ajung *B*; 22 Uitatu-l-am: *tip.* uitat'l-am *A*, Uitatu-l-am *B*; 24 crudo *A*: crudo *(corectat din* crude) *B*; 29 e-a *A*: e a *B*; 31 tine-a *A*: tine a *B*; **444,** 11 zei: *scris* Zei *A*, *B*; **445,** 4 e-amorul *A*: e amorul *B*; 14 Cu-acei *A*: Cu acei *B*; 17 Cu-al *A*: Cu al B; 19 cel puțin!): *tip.* cel puțin. *A*, cel puțin). *B*; **446,** 15 rassigură *A*: rassicură *B*; 23 Trem *A*: Tremur *B*; **448,** 14 tăi ...: *tip.* tăi,; 30 unde: *tip.* unde?; **449,** 25 „Vino: *tip.* Vino; 27 aura-ți: *tip.* aŭra'ţi *(pronunțat în două silabe)*; 30 săruta.): *tip.* săruta; **450,** 8 ochii-i: *tip* ochiĭ; **452,** 9 Ție să tremi: *tip.* Țin să remi *(v. Errata, p. 121.; în originalul italian:* Trema per te*)*; **455,** 26 furiș: *tip.* fufiș.

Actul II. 456, 11 vitrige: *în Errata (p. 121) Heliade corectează în* vitrigĕ *(adică -e formînd diftong împreună cu vocala din* Ah*)*; **457,** 13 ad-o-mi *(= „adu-mi-o" — n.n.)*: *tip.* addo'mĭ; **458,** 8 împlinește-o: *tip.* împlînește-o *(v. Errata, p. 121)*; **459,** 2 numai: *tip.* nŭmaĭ *(= „niciodată"; în originalul italian:* non mai*)*; 10 abbieți,: *tip. fără virgulă; cf. originalul italian)*; 26 accente: *tip.* aččente; **460,** 13 *al doilea* cede: *scris* cedĕ *(adică cu -e semivocalic)*; **461,** 9 contra: *tip.* cotra; 25 vîntularea: *tip.* vînturarea *(corectat în Errata, p. 121)*; **462,** 6 Generoasa-vă-ardoare: *tip.* Generoasa-v'ardoare; **463,** 20 Templul: *tip.* Templu; 29 Clotilda: *tip.* Clot; 32 curagiu: *tip.* curagiŭ: *(adică pronunțat în două silabe)*; **465,** 3 templul: *tip.* templu; 28 *este în original:* Sovra i flutti dei Ligeri impuri; **466,** 11 împlini: *scris* împlinĭ *(pers. a 2-a sg.: „împlinești")*; 20 templul: *tip.* templu; **467,** 6 acuma!*)*: *tip.* acuma.; 9 praguri,: *tip.* praguri?; **468,** 6 Izbește!: *tip.* Izbeștĕ *(adică cu -e semivocalic)*; **469,** 18 -ntrece?; *tip.* 'ntrece.; 28 unde-am: *tip.* unde am; **470,** 11 Toți: *tip.* Toți.; 32 tăi: *tip.* tei; **471,** 7 mine-a: *tip.* mine a; **472,** 10 cine e: *tip.* cine ĕ *(deci pronunțat* cine-e*)*; 26 credeți!: *tip.* crediți.; **473,** 24 lacrămi: *tip.* lacrămĕ; **474,** 6 O, durere!: *tip.* O durere.; **476,** 7 Aidi: *tip* Aĭdĭ; 22 lacrămi: *tip.* lacrămĕ.

*

La sfîrșitul volumului (p. 109—119 și 119—120) Heliade dă două vocabulare, pe care le reproducem în continuare.

VOCABULAR
de
vorbele ce se par nouă sau străine în această operă

A

ABBIET. De la biet, abbiet. Vrednic de plîns, ticălos, înjosit. Bietul om, și prin urmare abbietul. Sau mai pe dreptul de la jiccio, jectus — objectu, subjectu, abjectu; obiect, subiect, abiect sau abiettŭ, căzut, lepădat, aruncat.

AFFIDERE. De la fede, credință (vorbă întrebuințată între românii din Macedonia), încredințare. Îți affid un lucru, îți încredințez.

ALȚARE. De la alt, înalt, alțare, înălțare, realțare, esalțare ș.c.l.

AMANT. Amorez, libovnic.

AMICU. Prieten.

ACUILĂ sau **ACVILĂ.** De la ac. Pasărea cu ciocul acuilin asemenea vulturului, spre deosebire că vulturul este o pasăre răpitoare, iar acuila o pasăre imperială; un fel de pajere.

ANNUNȚIARE. De la noscere, de unde avem notă, nobil, nuntă, cunoaștere ș.c.l. De la nuntă, ce este o țeremonie spre a fi cunoscuți după lege cei căsătoriți, se face nunțiare, anunțiare; a face cunoscut, a vesti.

ARCANU. De la arc. Un lucru ce nu e în linie dreaptă cu noi spre a se vedea. Lucru nevăzut, neștiut, ascuns; misterios. Această vorbă s-a păstrat și între popolul român. Multe sate și objecte sînt care se numesc arcani.— Se mai zice arcan și lațul cu care se prind caii neîmblînziți, ca o cursă, ca o taină.

ARDOARE. De la ardere, ca sudoare, lîngoare ș.c.l. Fierbințeală, căldură a inimei.

ATROCE. De la τρώγω, atrox: lucru ce nu se poate mînca, tare ca piatra, aspru, crud, crunt, feros.

AVVENIRE. De la venire, advenire, avvenire: venire peste noi neștiută, neașteptată, viitorul.

AURA. De αὔρα, vînt dulce, ușor; adiere de vînt.

B

BALDANȚĂ. Îndrăzneală, obrăznicie, semeție.

BARD. Poet la anticii celți, al cărora minister era de a celebra virtuțile și izbîndele eroilor.

BELLU sau *băl, bălă* ce s-aude prin cîntecele populare; băla mea, mîndra mea, adică frumoasa mea, draga mea.— Bellŭ sau băl, frumos. De aci numele de familie Bellu, Băluță, ca Frumușanu.

BENDĂ. Legătura cu care se încinge fruntea sau capul.— Bendă regală, diadema cu care își încingea capul regii în antichitate. Vorba bendă s-a păstrat în limba populară: l-a băgat, l-a strîns în bende.

BRENNU, un cap sau căpitan al galilor carii arseră Roma la 365 după fondația ei.

C

KANDID. De la candor, albeață strălucitoare, curățenie, de unde vine și vorba candidat, pentru că candidatul la alegere trebuia să poarte un veșmînt alb sau, în zilele noastre, să aibă glasurile curățeniei sau bile albe.— Candid, prin urmare, alb, curat, fără prihană.

CANDOARE. Ablativul vorbei candor, sau nominativul nostru: albeață nepătată, curățenie, neprihănie, bună credință.

CASTU, CASTĂ. Curat, fără prihană, întreg întru feciorie, nepătat.

CEDERE. De unde vorba purcedere și, prin urmare, precedere, succedere, escedere și cele din acestea; prin urmare și cedere. Acest verb în latinește este defectuos și n-are decît imperativul. Asemenea și în limba populară română nu s-a întrebuințat decît la imperativ: *ceasă,* zic femeile vițelului cînd nu lasă ugerul din gură ca să mulgă, adică *lasă, fugi, dă-mi.* Prin urmare cedere va să zică a lăsa, a da altuia un drept, un loc, un lucru ce era în stăpînirea noastră.

CLOSTRU. De la cludere, chiudere, chidere, înmuind pe *l,* închidere. Clostru, locul închis dintr-o mănăstire unde sînt chiliile, *cloître* franțozește, *chiostro* italienește și *Kloster* nemțește.

CODARD. De la coadă; cel ce rămîne-n coadă; codaci, fricos, mișel.

COMPLICE. Soț, tovarăș la o nelegiuire, la un complot.

CONCEPUT. Început împreună, zămislit.

CONDAMNARE sau **CONDEMNARE.** A da hotărîre împreună, a osîndi.

CONJURĂ. De la jurare. Jurămînt împreună, complot, conspirație.

CONSTANȚĂ. De la stare. Statornicie.

CONTINDERE. A tinde împreună unul d-o parte și altul de alta, a se împrotivi, a se certa, a nu lăsa altuia să ia un lucru, a voi să ia ceva de la altul.

CULPĂ. Greșală, vină, de unde vorba moldoveană și bucovineană culpaș, vinovat.

D

DECRET. Hotărîre înaltă, plan înalt, hotărîtor. Vine de la verbul cernere, decernere: a despica, a dezbate, a judica un lucru și a-l hotărî.

DEPENDERE sau **DEPÊNDERE.** De unde vine și vorba spîndurare sau spînzurare. A atîrna, a spînzura un lucru de altul, a nu fi de sine, a fi supus ș.c.l.

DESCULPARE. De la culpă (vină), dezvinovățire.

DESPĂRERE. A pieri din ochi; un lucru pare și despare.

DICTARE. De la dicere (zicere), dictus, dictare. A zice, a spune să scrie altul care nu iese din vorbele cele zise. Prin urmare dictare însemnează și a porunci; a da porunci care trebuie a se împlini din vorbă în vorbă fără nici o abatere, a da porunci care se împlinesc orbește. A dicta unui scriitor, a dicta legi, condiții, porunci.

DISCU. Un rotocol care la antici sluja de joc, o tavă rotundă; de unde și discul soarelui, al lunei, al unei stele. Această vorbă s-a întrebuințat pînă acum numai la biserică: a ieșit cu discul (cu o tăviță rotundă).

DIVU, DIVĂ. Zin, zină; zeu. De aci vin vorbele divin și divinitate.

DIVERSU. De la vertere, vîrtire, învîrtire; a întoarce în toate chipurile și de toate părțile; prin urmare vers și apoi divers, felurit, deosebit, în mai multe chipuri.

E

EMPIU sau **IMPIU**. Cel ce batjocorește pietatea, religia, legea; fără pietate, crud, spurcat, nelegiuit.

ESTREMU. De la extra (stră), extrem sau estrem. Cel din căpătîi, cel de la sfîrșit: hotarăle estreme, minutele estreme ale omului.

ETERNU. Vecinic, fără început și fără sfîrșit.

EUBAGI. Nume de o clasă de druizi sau al anticilor preoți gali, a cărora principală ocupație era studiul fizicei, astrologiei și al ghicitoriei.

FASCI. Fașă, toiege legate împreună cu o dardă dasupra, ce țineau lictorii la romani.

F

FELLON. Trădător, viclean, rău, mincinos, crud.

FERMU. Statornic, țeapăn, înfipt bine.

FORȚĂ. De la foarte; precum de la tare se face tărie, asemenea de la foarte — forță, care va să zică putere, tărie.

FUNEBRU sau **FUNEBRE**. Lucru ce se cuvine la îngropăciune, la mormînt. Pompă funebră, cuvîntări funebre, podoabe funebre, jocuri funebre. Însemnează încă posomorît, trist, jalnic.

I

ÎNDARNU. Surda, în zadar.

ÎNCÂNTU. Fermec. Încîntec și descîntec.

IMEN sau **IMENEU**. Zeul nuntei, al căsătoriei, sau și nunta și căsătoria însăși.

IRĂ. Furie, necaz, mînie. Din cîtetrele vorbele nici una nu exprimă în adevărata însemnare vorba iră. Ceva mai mult, se apropie de vorba mînie, a căria origine μανία, de o vom cerceta, vedem că nici aceasta nu esprimă curat vorba iră.

INTIMARE. A face cunoscut, a arăta cu degitul, a vesti.

L

LEGIOANE sau **LEGIUNE**. Un corp de ostași compus de pedestri și de călăreți. (Legione d'onore, un ordin al Franței.)

LIBER. Slobod, de unde libertate.

M

MISERU. Mișel, ticălos, de unde vorbile mizerie, mizericordie. Vorba mizer se află în cărțile bisericești vechi tipărite.

MISTERU. Taină, secret, mai cu osebire în religie.

MISTICU. Tainic, alegoric în materie mai cu osebire religioasă. Înțelesurile mistice ale Scripturii; Biserica este mireasa mistică a lui Hristos.

O

ORĂ sau **OARĂ**. Ceas. Această vorbă s-a întrebuințat pînă acum numai în frazele: întîia oară, de atîtea ori.

ONOARE. Cinste.

P

PAGINE. Filă, fața de carte.

PATRIU. Al patriei, ce se cuvine patriei.

PERFIDU. De la fede (credință). Ce n-are credință, necredincios, viclean.

PIETATE. Închinare, dragoste, respect, cinstire către lucrurile religiei.

PILU. Lance, suliță romană.

PLANTĂ. Nume general prin care se înțeleg toate sadurile, precum: arburii, pomii, ierbele și tot ce răsare din pămînt.

PRIMAR. Întîi, precum văr primar, cale primară.

PREPARARE. Parare mai dinainte, pregătire.

PREVENIRE. A veni înainte de ceva, a întîmpina.

PRECONSOLU. Capul republicei romane se zicea consol. În provinții administratorii ce se trimeteau a ocîrmui în numele republicei și în locul consolului se ziceau preconsoli.

PROFANU. Cel ce este fără respect către lucrurile sacre, cel ce nu e închinat la cele religioase. Se ia adesea și în loc mirean. Profanii au pîngărit cele sfinte. Cărți bisericești și cărți profane. Istoria sfîntă și istoria profană.

PROFERIRE. De la ferire, suferire, referire, deferire, diferire, preferire, proferire. A rosti, a scoate, a pronunța o vorbă sau nume.

PROFUM. De la fum; miros aromatic, plăcut, mireasmă. Parfum, franț.

PROMISĂ. Partițipiul sau substantivul lui promitere. Făgăduință, ungr.

PROMITTERE. De la mittere, trimitere, promitere: a da cuvîntul despre un lucru, a se îndatora prin vorbă sau prin scris, a făgădui cel unguresc.

PURU. Neamestecat, neîntinat, limpede, curat. De la această vorbă se fac vorbele purgatoriu, purificare, purificatoriu, puritan, purgativ ș.c.l., ce au intrat în dominiul limbei.

R

REMINTARE. A veni de ⟨al⟩ doilea în minte. A-și aduce aminte, a pomeni cel slavonesc.

REMUȘCARE sau *remursicare*. A mușca adesea, a tot mușca. Remușcarea cugetului, acea mușcare deasă a ființei ce nu lasă pe om în pace despre fapta cea rea; de aci, sau mai bine de la remordere, vine vorba franțozească *remords*.

RESBUMBARE. De la bumbare, bumbet; cum de la sunare — sunet, răsunet. Precum de la sunare se face răsunare, a suna înapoi, asemenea de la bumbare se face resbumbare sau rebumbare: a bumba sau a suna înapoi cu bumbet.

REPENTIRE sau *repintire (se)*. A avea o adevărată durere sau părere de rău căci a făcut sau căci n-a făcut un lucru; a se căi.

REU, *rea*. Vinovat, criminal.

RITU. Rînduială prescrisă în ceremoniile sau în slujbele ce fac într-o religie.

RUGAR. Infinitivul rugare prescurtat după al doilea treaptă.— Infinitivii la noi se arată în trei chipuri: 1-ii în *re*, precum cîntare, pornire, înțelegere; ⟨al⟩ 2-lea, prescurtat, fără *e* cel final, precum la compoziția condiționalului: cîntar-ai, dormir-ai, înțeleger-ai; și al 3-lea și mai prescurtat, fără *r* final, la aceeași compoziție: ai cînta, ai dormi, ai înțelege. Prin urmare rugar este infinitivul lui rugare: rugar mă lasă va să zică lasă-mă a ruga.

RUGU. Un arbore cunoscut de toți românii. Pe urmă se mai zice grămada de lemne sau locul asupra căruia anticii ardeau trupurile celor morți sau și pe cei vii.

S

SACERDOTALU. De la sacer (sacru), sacerdote (preot), sacerdotal, preoțial sau preoțesc.

SACRILEGIU. De la sacru și legere; cel ce culege cele sacre, fur de cele sfinte.

SACRU. Sfințit.

SELBĂ. Pădure. De aci vine vorba selbatic.

SEPOLCRAL sau **SEPULCRAL.** Ce se cuvine sepulcrului sau mormîntului; mormîntal.

SCLAVU. Rob.

SCUDU sau **SCUT.** Un fel de pavăză rotundă. Scutul este o pavăză rotundă și pavăza este un scut lungăreț. De la scut vin vorbele scutire, scutier.

SCURE. Secure, topor.

SFIDARE. De la fede, difare, sfidare sau desfidare; a provoca, a chema la luptă, a se certa, a se sfădi.

SÎ. Așa, de cel slavonesc.

SICAMBRI. Popol războinic din părțile occidentale ale Germaniei, lîngă Rhin. Sicambrele secure, securile sicambrilor.

SPERANȚĂ. Se la sperare, nădejde.

SPERARE. A nădăjdui.

SPERJURU. Călcător de jurămînt.

SPLENDERE. A străluci, a da afară lumină.

SPLENDOARE. Strălucire mare.

SPUIERE. Despuiere, precum smintit, desmintit, spreț, despreț.

SUCCEDERE. A veni pe urmă, a lua locul cuiva. Părinții noștri ne-au preces și fiii ne succed.

SUPERB. Trufaș, mîndru. De la ὑπερβάς citindu-se (ὑ) (u) și spiritul de dasupra (s). Cel ce caută, trece pe dasupra.

SURPRINS sau SUPRAPRINS. Prins fără veste.

SURRÎDERE. Rîdere pe sub buze; zîmbire cel slavonesc, care va să zică a-și arăta dinții.

SUVVENIRE. Venire sub, a-și aduce aminte.

STRANIU. De la stră sau extra, străin și straniu, care va să zică neobicinuit, necunoscut, străin obiceiurilor, ciudat, deșănțat.

STREAPĔD. Zgomot.

SVÎNTURAT. Nenorocit, spulberat de vînturi; cel ce nu are unde să-și plece capul; svînturat de întîmplări.

T

TERRA. Pămînt, de unde avem vorbele tărîm, țară, țărînă.

TERIBIL. Grozav, spăimîntător.

TIBER sau TIBRU. Un rîu la Roma.

TORRENT. Șiroi.

TREMARE. Vorba de rădăcină a lui tremurare, care este un fel de tremare diminutiv; precum în franțozește de la *trembler* se face *trembloter*, și în italienește de la *tremare*, *tremulare*.

V

VANU. Deșărt, zadarnic.

VEGHENTU. De la veghere, de unde și preveghere. Deștept, cu minte pătrunzătoare.

VERGINAL. Lucru ce se cuvine la vergine.

VERGINE. Fecioară.

VICTIMĂ. Jertfă, animal înjunghiat.

VIL. Ticălos, mișăl, nimicit, înjosit.

VÎNTULARE. De la vînt. Fîlfîire: vîntularea steagurilor.

VISCU. Materie lipicioasă și tare de care se prind păsările lipindu-se; un fel de vlăstar parazit pe arburi, ce în limba populară se zice vîsc.

VIȚIU. Neputință, neperfecție, slăbiciune, greșală, meteahnă, nărav urît.

VERBENĂ. Plantă mirositoare pe care cei antici o întrebuințau în ceremoniile religioase sau descîntece magice.

U

ULTIM. După urmă.

ULTRAGIARE. De la ultra; a necinsti peste măsură, a ocărî cel țigănesc. Întreabă pe țigan ce va să zică ocară ca să vezi cît ești de silit a întrebuința vorba ultragiu.

VOCABULAR

de cîteva vorbe italiene netraduse ad litteram în această traducție

A

AFFETTO. Dragoste, dorință, aplecare, simțiciune.

AFFLIGGERE. Întristare, mîhnire.

AMPIO. Întins, mare, larg.

C

CULLA. Leagăn.

D

DANNO. Daună, mold. pagubă.

DEH. Dé, pentru Dumnezeu, aibi milă! ah! vai! ș.c.l.; este o interjecție de îndemnare către milă. Dă-mi dé, lasă-mă dé; dé, nu fii așa de crud, ș.c.l.

DILETTO, -A. Drag, drăgălaș, dulce, nume ce își dau amanții; — substantiv, însemnează plăcere, mulțumire, desfătare.

DIVANPARE. Ardere, esbucnire.

E

ECCHEGGIARE. Răsunare, a face echo.
ERRORE. Rătăcire, greșală.

F

FIDUCIA. Încredere, nădejde.
FORIERO. Vestitor.
FURTIVO. Pe furiși.

G

GARA. Gară, ceartă, dezbatere care de care.

H

HO d'uopo. Am de op; am trebuință.

I

IMPRECARE. Blestemare, a ura, a dori răul cuiva.
IMPRESSO. De la *imprimare*. Întipărit.
INDEGNO. Nevrednic, ticălos, necinstit.
INFEDELE. Necredincios, viclean.
INUTILE. Nefolositor, zadarnic.
ITE. Imperativul plural al verbului *ire*, care la noi se întrebuințează în singular: *ii*, adică mergi nainte; *ite*, prin urmare: duceți-vă, mergeți, aideți.

L

LUSINGHIERO. Lingușitor ce dă bune nedăjdi, mîngîitor.

M

MECO. Adică *con me*, cu mine.

O

ONTA. Necinste, rușine.
OR, **ORA**. Ceas, acum, așadar, deci.
OSARE. Cutezare, îndrăznire.
OTTENERE. Dobîndire, cîștigare, obținere.

P

PARI. Pereche, cu soț; cînd e adverb însemnează: asemenea, tot asfel.
PENTIRSI. A se căi.
PERCOSSO. Izbit.
PRIA. Mai întîi.

R

RECARE. A aduce, a încredința, a vesti, a săvîrși.
RUGGIRE. Răcnire, zbierare, mugire.
RUBELLO. Rebel, răzvrătitor.

S

SCEMPIO. Pedeapsă.
SDEGNO. Dispreț, necaz.
SENSO. Simț, înțeles.
SGOMBRO. Golit, deșărtat.
SOFFOCARE. A înăbuși, a sugruma, a înneca.
SPARSO. Revărsat, presărat, rîsipit.
STRAZIARE. A sfîșia, a zdrențui, a maltracta, a batjocori.

VOLTAIRE, *BRUTUS*

Este traducerea tragediei *Brutus* de Voltaire, reprezentată pentru prima dată la 11 decembrie 1730.[1]

Textul autograf se păstrează la Biblioteca Academiei, ms. 3530 (avînd 57 de foi), fiind constituit din șase fragmente reprezentînd diferite redacții, după cum urmează:

A: f. 52^r—55^v, prima redacție (scrisă pe foi mari, recto și verso) a actului I, versurile 1—319 (în total 311 versuri în această redacție, corespunzînd fragmentului cuprins între p. 479, r. 9 și p. 489, v. 9 din ediția noastră).

B: f. 42^r—50^v, a doua redacție (scrisă pe foi mari, recto și verso) a actului I (din care se păstrează versurile 200—384, corespunzînd fragmentului cuprins între p. 485, v. 17 și p. 491, v. 12 din ediția noastră) și a actului II (complet), — cu numeroase și importante corecturi făcute ulterior, în prima pagină cu creion negru, iar în celelalte cu cerneală violetă (corecturi pe care le marcăm prin **B**^{1}).

C: f. 1^r — 13^r, a treia redacție (scrisă pe foi mari, recto și verso) a actelor I și II (text complet).

---

[1] Pentru textul original, vezi *Théâtre de Voltaire*. Contenant tous ses chefs-d'œuvre dramatiques. Nouvelle édition revue d'après les meilleurs textes. Paris, Garnier Frères, libraires-éditeurs, 1874, p. 89—139.

O traducere modernă a publicat Armand Radian, în: Voltaire, *Opere alese*. Vol. I. [București], Editura de stat pentru literatură și artă, [1957], p. 67—149.

D: f. 14^r — 41^r, redacție mai tîrzie (scrisă pe jumătăți de coli, cu cerneală violetă) a actelor III, IV și V.

E: f. 56^r — 57^v, transcriere definitivă (contemporană cu *D*) a primelor 72 de versuri din actul IV.

În ediția noastră am reprodus fragmentele **C**, **D** (minus primele 72 de versuri din actul IV) și **E**, (cuprinzînd versurile menționate), pe celelalte luîndu-le în considerare în corpul de variante.

Această traducere a fost publicată de I. I. Heliade-Rădulescu, fiul scriitorului, sub titlul: *Curs de poesie generale. Dramaticele. Brutu*. Tragedie în cinci acte după Voltaire de I. Heliade-Rădulescul. Scriere postumă . București, 1878 (diferențele, nu prea numeroase și importante pe care această ediție le prezintă față de textul manuscris — și care se datoresc, foarte probabil, lui Gr. Gellian (v. mai jos) —, nu le menționăm în aparatul critic).

La p. 79 a acestei ediții postume este indicat, ca dată a terminării traducerii, anul 1867. Această dată este valabilă pentru fragmentele **D** și **E**, pe cînd fragmentele **B** și **C** au fost traduse — apreciind după scris — prin anii 1850—1855, iar fragmentul **A**, înainte de 1850.

Titlul *și lista personajelor lipsesc în A. După titlu:* fiul: *scris* filiu *C;* fia: *scris* filia *C.*

Actul I.

Titlul actului și al scenei I, precum și indicațiile de regie și numele personajelor scenei lipsesc în A.

Întrucît prezintă deosebiri foarte numeroase și profunde față de B și C, reproducem în cele ce urmează întreaga redacție A:

BRUTU

[Romani ce nu cunoașteți] alți domni decît /virtutea/ pe legi
[Și legile]
Și zeii lui Pompiliu și-a voastre *(sic, neanulat)*
Romani, ce nu cunoașteți alți domni decît pe zei,
Virtuțile lui Numa și patriile legi,
Voi, destructori de tirani! În fine inemicul
Începe-a ne cunoaște. Acel toscan, superbul,
Fugarului Tarquiniu teribil ajutor,
Porsena îngîmfatul ce ne vorbea de sus[1],

---

[1] Versurile 9 și 10 sînt scrise în ordine inversă, ordinea

Acel tiran protector unui tiran ca dînsul,
Ce cu oștirea cruntă acopere Tiberul,
Respectă azi senatul și liberul popor.
[Își pleac-a său /tru/ orgoliu]
Azi înaintea voastră și-a-nfrînt trufia sa
Și cere să tracteze prin solul ce trimite.
Aron *(sic)* din a lui parte ne va veni acuma
A cere-audiență l-ai Romei senatori:
Așteaptă-n acel templu; și voi puteți vedea
De cade-se să intre aci naintea voastră
Sau ducă-se să spuie că [-n] Roma nu-l ascultă *(corectat din* nu s-ascultă*)*.

VALERIU PUBLICOLA

Orice-ar veni să [ne spuie,] zică și orice-am [putea] aștepta
[Meargă]
Să nu-l ascultăm, meargă [și curățe-ne locul] la regele-i napoi.
Aceasta mi-e părerea. Nu mai tractează Roma
Cu-ai săi inemici altfel decît daca-i învinge.
[Fiul tău]
Al tău fiu, ce e dreptul, [t] ca brav răzbunător,
[De două ori rempinse pe]
Tiranul Etruriei de două or *(sic)* [l-a împ] l-a-mpins.
Știu toate cîte [se cuvine] -avurăm prin brațul lui eroic
Și *(adăugat ulterior)* Știu că [prin esemplu-ți] el pe romani

salvat-a *(deasupra este scris:)* salvă romanii, după al tău esemplu *(fără ca una dintre cele două variante să fie anulate)*

Ci nu e destul [de] încă. [E împresurată Roma] Roma în cîmpii săi
[Și-n cîmpurile sale]
Își vede inemicii, [de care se-mpresoară] ce-au pus-o la mijloc.
Asculte-ntîi Tarquiniu senatul ș-al *(corectat din* a*)* lui ordin:
A noastre legi l-esilă, să iasă dar din staturi
Și curețe [-ne] confinii d-aspectu-i criminal;
Și vom putea la urmă și ruga-i asculta.
[Acest nume]

---

lor normală fiind apoi restabilită prin numerotarea lor prin 2 și, respectiv 1 *(n. ed.)*.

Ast nume de solie veni să ne uimească ⟨?⟩
Tarquiniu nu ne-nvinse *(corectat din* -vinge*)*; ș-acum cu amăgirea
Se cearcă a străbate. Cînd regii trimit soli,
[Eu am de ce mă teme căci] Se știe al lor cuget, ei vin ca inemici.
Subt titlu onorabil și plini, îmflați d-orgoliu
Sau de îndemînare, vin sau ca să insulte,
Sau a trăda-n repaos [fără /a tr/ a cădea pe ei
Pedeapsa meritată] privelegiați spioni.
[Roma n']
[N-ascultă Roma]
[Să nu asculte Roma limbagiu amăgitor]
Să nu asculți, o, Romă, limbagiu amăgitor.
Tu n-ai învățat arte [și uneltiri tu știi num'a combate] subtilități infame.

[Confundă-ți inimicii, uimiți de strălucirea-ți
Ori]
În partea ta e lupta, tu ești num'a combate;
Confundă-ți inemici *(sic)* de gloria-ți uimiți
Și cazi, or tună regii; atuncea fă tractat.

BRUTU

A Romei libertate pe cît îmi e de scumpă
O știe Roma-ntreagă; [și fără a mă abate] ci plin de-același spirit,
[Părerea mea e alta: Solia aceast'] Eu văz în acest sol *(sic, neanulat)*

[Ce vine să tracteze-n nume de suverani] [din părți de suverani]

Părerea mea e alta: [în] În ast ambasador
Ce vine să tracteze din părți de suverani,
Eu văz întîiul pas și semn de-nchinăciune
La' ai Romei cetățeni *(apoi* ai *a fost anulat și ultimele două cuvinte, intervertite)*. [Cuvine-se să-ncepem] Să dezbărăm despoții
[A mai pleca]
[Pe regi a-i mai deprinde /trufia-și mai lăsa/ ș-a-i face a mai /lăsa/ uita

/Să plece/
Despoticul *(corectat din* Despotica*)* /trufie/ /să vie a tracta/ orgoliu și cu romanul stat
Să vie să tracteze putere cu putere]
De *(corectat din* Din*)* vechiul lor orgoliu, să-i facem a veni

Republic-a cunoaşte, cu dînsa a tracta
Acum [c-a lor] ca cu egală, şi mai tîrziu, vrînd cerul,
[C-ai ei supuşi să vie tractatul să încheie]
S-o ştie d-a lor doamnă, supuşi să i se-nchine.
Aron *(sic)* în Roma vine cu cuget a-i vedea
[A ei]
[Mijloace⟨le-⟩ i născînde]
Mărimea crescătoare, născîndele-i puteri
[Să] A-i observa părerea şi haracterul său
Şi geniul ce-o-nsuflă [ş-a ei chiar] şi însuşi neputinţa-i.
Romani, pentru *(deasupra acestuia:* chiar de*)* aceasta eu zic să îi dăm voie
Să intre, să se uite, să [vază] ştie cine sîntem
[Un biet sclav]
Şi sclavul unui rege să vază şi el oameni.
În lung şi lat să primble ai săi ochi de spion
[Şi] În voi să vază Roma [în voi] şi-n voi a ei tării.
Şi-nchine-se aicea la zeul ce ne-nsuflă,
Lasă-n senat să intre [şi tremure] s-asculte şi să treme.

VALERIU

Eu văz că tot senatul e de părerea ta;
O ceri tu, o va Roma, — eu cată să mă plec.
Lictori, să-l întruducă; şi fie ca fiinţa-i
Să nu aducă [aicea] [în] Romei *(corectat din* Roma*)* nimic de supărare.

(Către Brutu)

Aci numai asupra-ţi ne sînt ochii deschişi,
Tu cel întîi eşti singur ce fiarele ne⟨-ai⟩ rupt.
Susţine-a libertăţii şi cauză, şi luptă.
Brutus îi este tată, el pentru ea vorbească.

SCENA II

SENATUL, ARON (sic), ALBIN, scortă

ARON *(sic)*

[Senat]
Consoli, senat al Romei, îmi place a intra
În ast consiliu sacru de inemici [prudenţi!] eroi,

[Să văz pe toţi]
A cărora prudenţă, severă echitate
O singură-mputare îşi poate azi să-şi facă.
Sînt martur d-a lor fapte, admir a lor virtuţi,
Îmi place s-ascult Roma prin vorbele lui Brutu
[Departe d-acel strigăt] popol *(sic, neanulat)*
Departe de barbarul şi cerbicosul popol
Pe care numai frica-l uneşte şi-l desparte,
[Aba] Orbit *(corectat din* Orbu*)* [făr-a şti] în orice face, şi-n ură, şi-n amor
[Ce-ameninţă, se teme, /domneşte şi/ /şi domn/ comandă, se supune
Şi domn şi sclav dodată, a cărui pertinenţă...
Brut]
Ce-ameninţă, se teme-ntr-o zi şi domn, şi sclav
A cărui pertinenţă...

BRUTU

[Stai, se cade a numi] [află o vorbire]
Stai, ia-ţi măsura vorbei
[Şi fii mai cu]
Numeşte cu respect pe cetăţenii Romei.
Senatul se onoară cu a reprezenta
Pe virtuosul popol ce-ai cutezat să-nsulţi.
Cu noi [să] lasă-ţi *(corectat din* laşi*)* [a artă] *(sic)* şi toată [flateria] adularea
Veninul *(corectat din* Venin*)* ce-l [se] fabrică în curtea Etruriei
P-aici nu se cunoaşte în ast senat roman.
Urmează.

ARONS

Nu m-atinge [superbul tău cuvînt] acest cuvînt superb
Pe cît [mă] voi [să-i] ca să [apăr] mîntui pe Roma din pericol.
Ca fiu al ei întocmai eu cauza îi apăr.
Vedeţi ce vijelie v-ameninţă-mpregiur;
În van se-ncercă Titu [de] de dîns-a v-apăra.
Îmi pare rău că zelu-i, precum ş-a lui valoare
[N-asigură romanii]
N-aduc pînă în urmă hecît o rea cădere.
[Cu cît el] Prin cîteva învingeri ţăriile vă scad
Ş-ast sînge ce le-nundă le sapă din temei.

Nu refuzați, mă credeți, o pace necesară *(scris* neceră*)!*
Senatul daca este al popolului *(scris* popolui*)* tată,
Porsena încă este al regilor [ce-at] espulși.
[Însă voi]
Ci voi, răzbunătorii [al] ai numelui roman,
[Voi drepturi *(sic)*]
Voi interpreți iluștri [ai oamenilor dr] de dreptul omenirii,
Voi ce judicați regii, vedeți în ce loc sînteți.
[Aci e Capitolul]
[Iată aci altare ș-acelaşi Capitol]
Aci e Capitolul, altarele-aci sînt,
Aci [o di] unde odată [chemînd nemuritorii] pe zei atestînd
[Văzui pe fiecare din voi arzînd]
Pe toți din voi văzut-am arzînd d-altă dorință
[Credința lui Tarquiniu să jure]
Să jure l-al său rege credință, lui Tarquiniu.
[Ce zei schimbară dară]
A regilor dar drepturi ce zei le-au prefăcut?
Ș-atîtea noduri sacre care puteri le-au rupt?
[Cine răpi]
Și cine răpi stema *(scris* stemă*)* din capul lui Tarquiniu?
D-a voastre jurăminte cine poate...

BRUTU

El însuși.
Nu mai vorbi de noduri ce crima le⟨-a⟩ strărupt,
De zei ce el insultă, de drepturi ce pierdu.
Arons, noi drept omagiu făcut-am jurămîntul
D-onoare, d-ascultare, iar nu să purtăm fiare.
Și daca-ți vine bine ce-aicea ai văzut,
Senatul la picioare-i a-i înălța urări,
Ia adu-mi-ți aminte că tot în locul asta,
Cu zeii *(scris* zei*)* toți de față el a jurat dreptate,
Cea legătură sacră între popor și regi.
Ne-a rupt el jurămîntul cînd a trădat p-al său.
Și cum calcă o dată pe legi ce a jurat,
Nu-l mai cunoaște Roma; rebel el singur este.

ARONS

[Vai! sau]
[Vai! însuși d'a]

Și [chiar] însuși de ar fi asfel ca [absolutismul său] naltă
putere lui *(sic)*
Să-mpingă pe Tarquiniu [și] chiar peste datorii,
[De i-ar fi orbit]
Orbit d-ar fi fost însuși de farmecul măririi,
[Ce om e fără eroare]
Tot omul cu-ale sale, și regii iar sînt oameni.
Al vostru este dreptul să vreți a-l pedepsi,
[Voi]
Supușii lui din leagăn, născuți spre-a-l asculta?
Un fiu n-ardică mîna la un culpabil tată,
Ci își întoarce ochii, îl plînge și-l respectă.
Și oare suveranii au [drepturi] ei mai puțin drept ⟨?⟩
Ai lor juzi le sînt zeii; noi sîntem ai lor fii.
Și daca în urgia-i ni-i dă vrodată cerul,
Nu faceți să vă vie de sus [mai mare rău] un rău mai mare
Cu răzbunarea voastră trădînd [sacre] jurămînt, legi
Și răsturnînd tot statul în loc d- *(corectat din* de*)* a-l [schimba]
renoi.

[Instruit]
Pățit, cercat de rele, ce-nvață pe tot omul,
[Va fi mai drept Tarquiniu] [Se va schimba]
Tarquiniu va fi altul, mai drept, mai demn de Roma.
Printr-o-nvoire bună voi veți putea-ntări
Legitimele noduri [între popor și] de popoli și de regi,
Să faceți să-nflorească în toate libertatea
Sub umbra [umbra] ceea sacră puterii monarhiei.

BRUTU

Arons, s-a dus acuma: tot statul cu-a lui legi
Ce-și are din natură, or schimbă după plac.
Sclavi regilor toscanii, și chiar la ai lor preoți,
Ei seamăn a se naște spre-a domnilor servire.
Ș-ai fiarelor antice adoratori ferici,
Ar vrea tot universul să fie [sclav] ca ei, sclav.
Vezi libera Grecia și moalea Ionie
Sub jug urîcios zace *(scris* jace*)*, îngenucheată geme.
Avutu-și-a și Roma sovrani, iar nu despoți,
Și Romulu cel mare fu primu-i cetățean;
Purtăm noi greutatea mărimii lui supreme.
Numa ne dete legea, ci-ntîi el s-a supus.

[Apoi Roma-şi alese]
Apoi, cată a spune, alegerea-şi făcu:
Din voi, de la Toscana [ai s] luatu-şi-a' săi regi
Ce-aduseră aicea din fundul Etruriei
[Spurcatele lor viţi] Spurcata fărdelege şi desfrînarea curţii.

[Ie⟨r⟩taţi-ne] (Se scoală)
Mari zei, ne daţi iertare, căci popolul roman
Întîrzie atîta să scuture-al său jug!
Ast sînge ce vărsară a lui mîini omucide
[A spart]
Ca un torent ne sparse şi porţile sclaviei.
Sub [l] varga de fier [tare] aspră ast popol împilat
Prin multele-i [lui] turmente virtutea-şi reluă.
[Tarquiniu]
Ne-a rentregit Tarquiniu în drepturile noastre
Şi din esces de crime născu binele public.
Le dăm esemplu, vază însuşi aceşti toscani
[Daca]
[De pot şi ei vrodată] De vor [veni] voi vrodată să scape de [tirani] despoţi.

(Consolii descind către altar şi senatul se scoală.)
O, Marţu, zeu al Romei, eroilor ş-al luptei
[O Mart]
[O zeu de er]
Ce baţi cu noi d-alături şi-a noastre ţării aperi,
P-altarul tău cel sacru, o, Marţ *(corectat din* marţu*)*, iată jurăm,
Senatul, toată Roma *(scris* Romă*)*, ai tăi fii nestricaţi,
Gă daca-n sînul Romei [vrun trădător se află] se va afla vreunul *(scris* vr'unu)

[Ce-ar mai dori]
Pe regi să mai dorească, sub domn să se mai plece,
Să moară trădătorul în crude, mari dureri,
Cenuşa lui să zboare şi vîntul să o ia.
[Să nu mai lase-aicea]
Să nu rămîie-aicea decît infamul nume,
Mai urîcios şi însuşi decît al astor tirani.

ARONS (naintînd spre altar)

Şi eu p-altarul asta, ce voi îl profanaţi,
P-al regelui jur nume, ce voi l-aţi reîmpins,

Pe numele Porsenii, ce cauza-i răzbună,
La voi *(corectat din* noi*)*, la fiii *(scris* fii*)* voştri vă jur eternă luptă.

(Senatorii fac un pas către Capitol.)
Senat, încă o vorbă, staţi, nu vă despărţiţi;
Eu nu m-am plînsu încă d-a voastre fărdelegi.
A lui Tarquiniu fie se află-n mîna voastră;
O victimă ea este la Roma consacrată?
Sau mîinele-i regale în fiare voi le-aţi pus,
Bravînd pe al ei tată şi suveranii toţi?
[Şi iar aceste bunuri]
Şi iar acele [iar] bunuri, tezaure atîte *(scris* tesare- [avuţie] atîte*)*,

Averea lui Tarquiniu ce au rămas în Roma,
Vă sînt conquista voastră? o pradă de-mpărţit?
[D-aceea-l destronaţi]
Cu cuget de răpire voi dar l-aţi destronat?
Senat, d-aveţi ast cuget, nu crez să-l aibă Brutu.

BRUTU (întorcîndu-se către Arons)

Arons, nu cunoşti bine [nici] pe Roma ş-al ei geniu:
Aceşti părinţi ai Romei şi drepţi răzbunători
În purpură albiră şi-n sacre neaveri
Sînt *(repetat:* sînt*)* sus de ast tezaur şi cu dispreţ ţi-l lasă.
A lor glorie este să-mpile numai regii.
Arons, ia acest aur, [din ochiul scîrbos] ce nu-l putem vedea.
Şi-ncît pentru [al sînge] copila unui scîrbos tiran,
Cu toată dreapta [-mi] ură ce am spre al lui sînge,
[Senatul chiar în casă-mi]
În chiar (chiar *adăugat ulterior*) mîinele mele mi-o-ncredinţă senatul.

Aici, ce e drept, n-are acele adulări
Ce-nveninează inimi l-ai regilor copii.
Ea n-a aflat [nici pompa] aici nici moliciuni, nici pompa
Ce-n curtea lui Tarquiniu i-a îmbătat juneţea.
Ci ştiu *(scris* aci*)* că se cuvine onori şi cuviinţi
La sexu-i, la etatea, starea⟨-i⟩ mai vîrtos.
De azi ia-o d-aicea şi du-o l-al său tată.
Simţ *(scris* Simţi*)* mare bucurie în inimă-mi ascunsă,
A tiranilor toate *(? scris* tote*)* departe de la noi,

Să nu rămîie [-n Roma ni] aicea [nimic dintr-ale lor] nimica
(corectat din nimic*)* [dintr-ale lor] pentru ei
Decît a Romei ură și-a zeilor *(scris* și a diilor*)* urgie.
[În cîmp ca să poți duce]
Și ca să iei cu tine și fata, ș-acest aur,
O zi ți-acoardă Roma; ast timp îți e destul.
Și casa mea-antr-acestea te poate ospăta,
Într-însa fii în pace și-n toată siguranță.
[Senatul]
Și voie, și ospițiu prin mine-ți dă senatul.
Și cîte îți anunță, te du diseară-n cîmp
Și spune lui Porsena întreg al meu răspuns,
Repoartă-i lui rezbelul și spune lui Tarquiniu
Oricîte văzuși, toate, la senatorii Romei.
(Senatorilor)
[Și noi]
[Aidem noi a depune în capitol]
[Aidem la capitoliu /sărbînd a-l adorna/ cu lauri s-adornăm,
/Cu laurii/
Ce-a fiului meu frunte victoria a-ncins.
Să /punem/ -ntindem în trofee]
[Aidem la capitoliu /cu t/ acolo să sărbăm
Victoria romană, să celebrăm pe zei,
Să-l adornăm cu la⟨u⟩ri, ce-a fiului me⟨u⟩ frunte]
Aidem la Capitoliu *(scris* capitolliu*)* să celebrăm pe zei,
Să-l adornăm cu lauri ce-al *(scris* qu'al*)* fiului meu cap
Victoria încinse; acolo să depunem
[Drapelele răpite /stind/ și darde/le/ căjerate *(?)*]
Și darde și drapele ce brațul lui le smulse
[Toscanului]
[De la]
De la toscane turbe. Și fie ⟨ne⟩-ncetat
Ca sîngele meu astfel d-același curagiu plin
Și demn de [marea] tine, Romă, așa să te servească
Din tată-n fiu, în seculi, spre-a ta mărire-ntinsă!
O, zei, protegiați asfel și consulatul meu,
Ș-a fiului meu arme a stinge pe tirani.

SCENA III

ARONS, ALBIN

(Se închipuiesc că [sînt] au trecut din sala de audiență într-un alt apartament al case⟨i⟩ lui Brutu.)

[Văzut-ai /ast/ ce orgoliu și frunte neplecată
Ai]

ARONS

Văzut-ai ce *(corectat din* care*)* tărie, [și cît de nalt] ce suflet
ce orgoliu
[La un un senat, ce /ce/ crede că nu se va învinge.]
La un senat ce-n sine de neînvins se crede?
Nenvins ar fi, Albine, cînd Rom-ar avea pas
A-ntemeia [curagiul] ast suflet în cetățenii săi.
Mă crede, libertatea ce orce om adoară,
Ce viu să le-o derapăn, și le-o admir atîta,
[Pe om ea îmbărbată]
Inspiră o mărime, dă omului curagiu
[Ce altfel nu le află]
Ce-n inima sa altfel el nu le-ar fi aflat.
Sub jugul lui Tarquiniu, [în curte și-n sclavie] sclavagiul ș-a
lui curte
Le sfemeia [de] [costume] vîrtutea, le desnerva curagiul;
[Ai lor regi /mai nainte/ dați cu totul, supuși a-și împila]
Ai lor regi mai nainte cu totul ocupați
A-și împila supușii, nicicum nu turbura
În pacea lor profundă pe ai toscani ai noștri.
[Iar dac-a da]
Iar ast senat feroce d-o deștepta o dată
Al lor adormit geniu; [și Roma-n zborul] [de-și va lua avînt]
și Roma s-o nălța
[A Roma deșteptată]
[Prin zborul libertății; Ita]
Cu-avîntul libertății, Albine, cată, spui,
Italia se duce. Aști lei ce [mai nainte] pîn-acuma
[Ai lor domni]
Sta [moi și] blînzi sub varga [aspră] iute a domnil⟨or⟩
cei aspri,

Rumpînd ale lor fiare, [mai tare vor turba] turbați și mai fieroși,
[Și drept asupra noastră, /mai crunți/ avîntu-și vor lua]
[Și drept asupra noastră]
În furia cea mare veni-vor peste noi.
În sîngele lor dară să înnecăm sămînța
A relelor ce-așteaptă Italia și lumea.
Să liberăm pămîntul, dînd fiare la romani,
Acele fiare însuși ce [altora] lumii ei prepară.
Messala vine oare? și să-l [aud] ascult putea-voi?
Cutează el?

ALBIN

Da, doamne; el va veni aicea
Că vine totdauna: l-ajută prea mult *(scris* mul*)* Titu.

ARONS

Vorbitu-i-ai tu [oare] însă? poci lui mă-ncredința⟨?⟩

ALBIN

De nu m-amăgesc, doamne, Messala [văzu-n el][conspiă] întru sine
[Să-și schimbe destinata]
Cu mult mai mult conspiră decît cei din imperiu.
Atît este de tare, ș-atît cutezător,
Ca și cînd chiar [l-ar pinge] onoarea ș-al patriei amor
I-ar deștepta valoarea. [E domn și peste sine] Se ține tare însă.
[Și pe]
Secretul său nu-i scapă: e nepătruns și rece
În marea sa furoare.

ARONS

[Tot astfel ș-altă da]
Tot astfel l-am văzut
Pe cînd domnea Tarquiniu, ș-aici mă priimi.
Scrisorile-i d-atuncea ... îl văd însă că vine.

SCENA IV

ARONS, MESSALA, ALBIN

ARONS

O, generos Messala, al domnului tău reazăm,
[Al lui Tarquiniu aur]
[Hei bine]

Hei bine! senatorii *(scris* senatori*)* stau tari, nu s-amăgesc
(deasupra ultimelor cuvinte e scris: nu i-au mișcat*)*
[Nici d-aurul]
[Nici aurul nici daruri]
Atîta aur, daruri din partea a doi regi?
Plăcerile de curte, [speranța] or frica, ori speranța
Nu au putut să-nmoaie a lor năsprite inimi *(scris* inimimi*)*?
Acești superbi patricii sînt oare niște zei
Să judice pe oameni? de nimeni nu se tem?
Sînt ei fără de patimi sau interes sau vițiu?

MESSALA

Așa chip se-ngîmfează; ci [-a lor severitate] aspra lor rigoare,
Dreptatea prefăcută ce cred [că nu se dă] de neînvins
Alt nu e-ntr-al lor suflet, ci setea d-a domni.
Al lor orgoliu calcă trufia diademei,
Au rupt ei jugul numai [a-l] spre a-l impune însuși *(scris* înși*)*.
Ai *(înaintea căruia a fost adăugat ulterior* Ș'*)* libertății noastre
(corectat din libertatea noastră*)* aști mari răzbunători,
Armați spre apărarea-i, [ei ne] o-mpilă și mai mult
[Sub nume-amăgitoare]
Patroni, părinți, ș-atîtea, sub nume-amăgitoare,
Imită scîrbos morga ș-a regilor mărime.
Schimbă la fiare ⟨Roma⟩ și-n jugul celor mari,
În locul unui rege, o sută de tirani.

ARONS

Aci în Roma s-află [vreun] bărbați cu-atîta minte
Ca să urască-n sine [acest] scîrbosul jug acesta?

MESSALA

[Puțină /simt a își/ simt nevoia]
Sînt rătăciți cu totul și [nu-și simt a lor stare] starea nu ș-o simt;
[Sînt]
Prefacerea aceasta i-a îmbătat pe toți:
Tot cetățeanul astăzi, și cel mai după urmă,
Cu-al regilor eziliu, se crede rege însuși *(deasupra ultimelor două cuvinte este scris:* el un rege*)*.
[Ți-am spus a]

Dar îţi spusei, o, doamne, [eu am amici] eu tot am cunoscuţi
Ce greu îşi pleacă capul sub [ast] jugul acest nou,
Ce [nu se scîrbesc d'] desdemînd eroarea popoarelor tîmpite,
Ei singuri [stau naintea] mai ţin pieptul unui torent ca asta:
[Oameni] bărbaţi cercaţi, a căror şi braţe, ş-al lor cap
[Făcute sînt să]
[Fac statele să treme]
[Făcute sînt]
Întorc *(deasupra scris:* Prefac*)* şi mişcă staturi [în] le fac a tremura.

ARONS

[De la aceste braţe şi capete romane
Ce pociu spera eu astăzi? /servi-vor p-al lor prinţ?/

MESSALA

Şi bravii romani aştii ce pot să-mi facă astăzi?
Servi-vor [ei] p-al lor rege?

MESSALA

Sînt toţi a face toate,
A lor sînge e *(scris:* -e*)* -al vostru.

*

În continuare semnalăm corecturile făcute în C de către traducător şi (de la versul 17, p. 485 înainte) diferenţele existente între C şi B:

Actul I. 479, 3 Teatrul: *corectat din* Teatru; muntele: *corectat din* mutele; 6 da: *adăugat ulterior;* 7 Lictorii: *scris* Lictori; în dosul: *scris* [dinapoi] [de la] în dosul; 18 şi liberul popor: *scris* [ş-un popol mare, liber] şi liberul popor; 20 cere ca să tracte: *scris* cere (*corectat din* cerea) [o tractare] ca să tracte; 21 a cere: *scris* [şi spre noi] a cere; 23 templul: *corectat din* templu; Stă: *scris* [Şi] Stă; dar: *adăugat ulterior;* **480**, 4 *primul emistih a fost la început:*

[Şi ducă-se cu pace]
[Şi fără răspuns]

8 P-al: *scris* [Ty] P-al: 9 Cunosc: *scris* [Ştiu toate] Cunosc; 12 inemicii: *scris* inemici; 13 -ntîi: *scris* [dar] -ntîi; 15 aspectu-i: *corectat din* aspectul; 16 Apoi: *scris* Apoi [va veni]; 17 *începuse mai întîi:* [Ast nume de solie]; 22 or: *scris* [sau] or; 23 Or: *scris*

[Sau] Or; 28 stinge: *scris* [vinge] stinge; 31 Roma: *corectat din*
Rom'a; 34 semne: *corectat din* semnu; 35 dezbărăm: *scris* dez-
bărăm (*corectat din* dezbăra?) [o dată]; 36 De vechiul: *scris*
[Pe regi d-al] De vechiul; 38 *începuse mai întîi* [Întîi c]; **481**,
2 Mărirea: *scris* [Mărimea-i] Mărirea; 3 a *fost la început:*

[A-i o] [Şi geniul ce-o-nsuflă şi însuşi neputinţa-i]

4 acorde-i-se voia: *scris* [eu zic să le dăm /a/ voie] acorde-i-se
voia; 5 inemicul: *scris* [şi să vază] [să se uite] inemicul; 20 nimic
de infaust: *scris* [nimic din zile inefaste] [nimic de] nimic de
infaust (*corectat din* inefast); 19 tu: *adăugat ulterior;* 30 inemici
eroi: *scris* [inemici eroi] [savii inemici] inemici eroi; 32 *al doilea*
emistih a fost la început [îşi poate azi să-şi facă]; **482**, 1 a lui
Brutu voce: *scris* [vorbele lui Brut'] a lui Brutu voce; 4 Ca
orb: *scris* [Orb, surd] Ca orb; 18 voi: *scris* [voiam?] voi; pe
Roma: *scris* [Romanii] pe Roma; 28 tată: *scris* tata; 30 iluştri
de: *scris* illustri [al] de; 31 ce: *scris* [cari] ce; 35 Devoţi: *scris*
[Arzînd] devoţi; 36 Căzut-au: *scris* [Căci] Căzut-au; 38 carii:
scris cari; **483**, 1 desfacă: *scris* desfacă [?]; 3 *primul emistih a*
fost iniţial [D-a voastre juraminte]; 9 jurasem: *scris* [făcusem]
jurasem; 16 sperjură: *scris* [a călcat] sperjură; 21 pe rege:
scris [Mărime] pe rege; 29 *primul emistih a fost iniţial* [Noi /ca/
fii supuşi le sîntem]; fiii: *scris* fii; 30 *a fost la început:*

[Şi daca vreodată drept zeii]
[Daca]

31 v-: *adăugat ulterior;* 35 ce: *scris* [care-l şt] ce; 36 -a: *scris* a;
484, 2; acum: *scris* ;Acum; 3 *primul emistih a fost iniţial* [Tot
popolul, tot statul]; 9 Vezi: *scris* [Vezi] Vezi; şi: *scris* [iar] şi;
11 *a fost la început:*

[Iar Roma de îşi dete, şi-a dat]

11—15 *au fost la început:*

[Căci Romul cel mare fu primu-i u]
[Căci primu-i]
[Puterea absolută /nu/ n-a suferit romanul
/Şi regele la dînsul fu cap iar nu/
Contract la el fu legea între popor şi rege]
[Căci Romulu cel mare fu]
[Şi regele e capul iar nu domn şi dinast.
Putere absolută n-o suferă romanul
La dînsul /lege/ e guv]

17 Numa: *scris* Numà; 19 *a început mai întîi:*

[Apoi în amăgire, atîta *(?)*]

21 și: *scris* [ce] și; 22 desfrîu și tirania: *scris* [și] desfrîu[l, des potismul] și tirania; 24 pe popolul roman: *scris* [și popolul și Roma] pe popolul roman; 25 *a fost la început:*

[De-ntîrziară-atîta să scutur' al lor jug.]
[D-a-ntîrziat atîta a]

26 mîinele lui: *scris* mîinele[i] lui; 34 sînul: *scris* sinul; **485**, 3 al lui: *scris* [su] al lui; 5 *indicația dată între paranteze, omisă inițial, a fost adăugată ulterior, cu creionul, de altă mînă;* 8 Porsenii: *corectat din* Porsenei; 9 fiii voștri: *scris* fii vostri; eternă: *scris* eterna; 13 fie: *scris* filiă; voastră: *corectat din* noastră; 17 acele *C: adăugat ulterior în B:* atîtea *C:* nespuse *B;* 18 Tarquinii *C: scris* Traquinii *B;* 20 *este în B:*

[Ați destronat pe rege]
[Au spre-a-i răpi averea pe]
Ați destronat (*corectat din* destronați) pe rege ca [furi]
răpitori sau furi?

22 Brutu: *scris* Brutu [către Arons] *C*, Brutu, către Arons *B;* 26 orce *C:* orice *B;* partea *C:* pofta *B*, partea B^1; 27 *al doilea emistih este în B:* [d-a umili /or/ despoții] d-a umili despoții; 28 *al doilea emistih este în B:* [și tot ce-ntină Roma] și tot ce ne-a-ntinat, *iar în* B^1*:* și du-l la Dlu *(= „domnul" — n.n.)* tău; 29—30 *sînt în B:*

[Și-ncît] [Iar cît]
[Cît pentru s⟨v⟩enturata copilă, pui d-aspidă,
Cu toate ura-mi justă]
Iar cît pentru copilă, [acel] pui demn [d-al] d-ai săi
(B^1: ei) părinți,
[Cu toată ura-mi justă ce am spre /al ei sînge/ a ei stirpe]
Cu toată justa-mi ură ce stirpea ei mi-nsuflă

32 Aci [ce] e drept că *C:* [Aci,] Aicea, [ce] e drept, că *(ultimul cuvînt a fost adăugat ulterior) B;* 33 ,la fiii lor *C:* și l-ai lor fii *B;* 34 în casă-mi *C:* aicea *B*, în casă-mi B^1; 36 *este în B:*

Ci știu [cîtă onoare] ce cuviință se cade și onori

iar în B^1*:*

Știu însă ce se cade și cît respect se cere

486, 3 *primul emistih a fost la început în B:* [Ș-a zeilor urgie]; 5 ast timp ți-e de ajuns: *scris* [ți-e de aju] ast timp ți-e de ajuns *C*, ți-e (*înaintea căruia e adăugat în* B^1 ast timp) de ajuns ast

timp *B;* 6 aceste *C:* acestea *B;* are *C:* ține *B*, are B^1*;* 7 pe *C:*
în *B*, pe B^1; și-n bună *C:* și-n bună [și bună] B^1*;* 8 mine *C:*
mine B^1 (*corectat din* pine *B);* răspunde *C:* [le spune] răspunde
B: 9 cîmp *C:* camp *B;* 11 *începuse inițial în B:* [Aci *(?)* cîte
văzuși]; 13 Către: *scris* [la] către *C*, la *B*, către B^1*;* 14 Capi-
toliu: *scris* capitolliu *C*, capitoliu *B;* 18 brațul lui *C:* al său braț
B, brațul lui B^1; 20 *este în B:*

[Ca astfel al meu sînge /s-același/ plin tot de curagi]
Ca astfel al meu sînge plin tot d-astă ardoare (*deasupra*
ultimelor trei cuvinte în B^1 *avem:* d e' ardoarea-
aceasta)

21 cu *C:* [cu] cu *B;* 22 tată *C: scris* ta *B*, *apoi corectat în* tata B^1*;*
în seculi *C:* în seculi [, /m/ crescînd] *B;* 24 Ș-a *C: Ș-a* (*corectat*
din Și) *B;* 27 Intrați *C:* [se] intrați *B;* d-audiență *C:* de audi-
ență *B;* 30 crede *C:* [qu] crede *B;* 32 D-a-și *C:* A-și *B*, D-a-și
B^1*;* fiii: *scris* fii *C*, *B;* și d-a le da *C:* ș-a stabili *B;* 33 tutulor
e scumpă *C:* tot omul adoară *B*, tutulor e scumpă B^1*;* 36 l-ar
C: le-ar *B;* **487**, 2 *este în B:*

Se sfemeie vîrtutea, curagiul se desnervă

apoi în B^1 *ordinea din C a emistihurilor este stabilită prin nume-*
rotarea lor, respectiv, prin cifrele romane I și II; 3 *primul emistih*
a fost mai întîi în B: [Or unde despotismul e]; 4 *începuse mai*
întîi în B: [Ai noștri regi]; 5 D-a-și *C:* A-și *B*, *înaintea căruia*
în B^1 *e adăugat* D'; 7 senat: *scris* [tiran] senat *C*, senat *B*; 8
al doilea emistih este în B: [acest adormit geniu] ast geniu ador-
mit; 9 d-o *C:* d-a *B;* 11 varga: *corectat din* vargă *C*, varga *B;*
12 *al doilea emistih este în B:* [în furia cea mare] feroși și foarte
repezi, *iar în* B^1*:* și furioși și repezi; 13 *este în B:*

[Fioroși și foarte răpezi]
[venea] [Vin drept la noi A]
[D'a] [D-a drept asupra noastră]
În inimele noastre își vor înfige dinții. —

14 *al doilea emistih este în C:* [să înnecăm] să stingem, să-nnecăm
[sămînța să necăm], în *B:* sămînța să-nnecăm, *iar în* B^1*:* să
stingem, să necăm; 15 *este în B:*

A relelor ce-așteaptă să vie peste noi.

iar în B^1*:*

Sămînța atîtor (*repetat:* atîtor) rele ce au a răsări [și av]

16 Și *C:* Ce *B;* 17 *al doilea emistih este în B:* [strîngînd Roma în
fiare] în fiare strîngînd Roma, *iar în* B^1*:* strîngînd în fiare Roma;

18 În: scris În [în] *C; versul începuse mai întîi în B:* [În bendele acelea]; 19 *primul emistih este în B:* Messala oar' veni-va?, *iar în* B^1*:* Veni-va oar' Messala?; 27 într-ascuns *C:* [întru sine] într-ascuns *B;* 28 *primul emistih a fost la început în B:* [Cons] [Cu mult mai mult conspiră], *iar al doilea emistih:*, cu mult mai mult conspiră *B*, și nencetat conspiră B^1*;* 29 *a fost mai întîi în C:*

[Atît este de tare ș-atît de audace]

la fel ca și în B (dar nu anulat), pe cînd în B^1 *avem forma definitivă din C (cu o mică diferență:* repaus *față de* repaos); 32–33 *sînt în B:*

[Secretul său nu-i scapă, e /nepătruns/ lin ascuns și rece,
/Ascuns/
Nepenetrabil însuși în marea sa furoare]
Secretul său nu-i scapă: e nepătruns și rece,
C-o față lină însuși în marea sa furoare.

iar în B^1*:*

E nepătruns și rece, c-o față lină, însuși (*scris* înșuși)
[în marea sa furoare:]
Și-n ([În] Și-n *C*) marea sa furoare: secretul său nu-i scapă.

35 odată *C:* [l-am] o dată *B;* 37 *începuse mai întîi în B:* [Scrisorile]; ci iată-ni-l *C:* Ci iată-mi (B^1: -ni)-l *B;* **488**, 2 MESSALA: *scris* [Albin] Messala *C*, Messala *B;* 4 *a fost mai întîi în B:*

[O generos Messala, al /Do/ domnului tău]

7 Plăceri *C:* Plăceri[le] *B;* frică or speranță *C:* frica or speranța *B;* 8 Nimic nu le atinge *C:* Nimica nu atinge *B;* 9 doar n-or fi *C:* n-or fi doar *B*, doar n-or fi B^1*;* 10 *începuse mai întîi în B:* [Ce judica /.../ pe oameni]; 12 MESSALA: *scris* [Arons] Messala *C, B;* 13 ci falsa lor *C:* [aspra lor] ci falsa lor *B;* rigoare: *corectat din* vigoare *C*, rigoare *B;* 14 Dreptatea *C:* Dreptate *B;* 15 *primul emistih este în B:* Nu e nimica alta, *iar în* B^1*:* Nimic nu este alta; 16 prestigiul coroanei *C:* [mărimea] prestigiul [diademei] coroanei *B;* 17 spre-a-mpune altul *C:* a-mpune altul *B*, spre-a-mpune altul B^1*;* 21 *primul emistih a fost mai întîi în B:* [Imită scîrbos morga ș]; 22 spre-mpilare *C:* [l-al său jug] s-o împile *B*, spre-mpilare B^1*;* 25 *primul emistih este în B:* În Roma toți cu toții, *iar în* B^1*:* Cum, toți cu toții-n Roma; 28 *începuse mai întîi în B:* [Puțini își]; 30–31 *sînt în B:*

[Tot cetățeanul astăzi, și /cel/ însuși cel mai vil
Cu al regilor exiliu]

Tot cetățeanul astăzi, și însuși (*corectat din* însul) cel
din tină

[Nu e de vorbă crede că îns]
În zdrențele-i se crede mai mult decît un rege.

489, 1 torentelui: *corectat din* torentului C; *versul este în B:*

[Ei singur *(sic)* mai țin pieptul]
Torentului acesta ei singuri mai țin pieptul

iar în B^1 *primele două cuvinte sînt închise între croșete, fiind apoi scrise din nou la sfîrșitul versului;* 2 plini de *C:* [cercați] plini de *B;* cap *C:* [minte] cap *B;* 5–6 *au fost la început în B:*

[Arons

Și ce s-aștept astăzi de la acești bărbați?
Servi-vor p-al lor rege?

Messala]

Arons

[Ș-acești bărbați]

8 *este în B:*

[Ei pun mîna]
Lor l'e-ndemînă-n toate

iar în B^1*:*

La toate l[e]'e'ndemînă

9 *primul emistih este în B:* Să-și verse ș-al lor sînge, *iar în* B^1*:* Și sîngele să-și verse; 10–11 *sînt în B:*

[Să n-aștepți de la dînșii, ca niște orbi supuși
Și numai pe credință /să serve la-mpărați/ și datori fanatici]
Să n-aștepți de la dînșii, servind niște ingrați,
Să dea orbi înainte [cu nume de supuși] cu datorii fanatici

13 surda *C:* oarba *B*, surda B^1*; primul emistih a fost mai întîi în B:* [Să n-aștepți iar nici zelul]; 14 rege ce nu i-a cunoscut *C:* tiran pe care nu-l cunosc *B*, rege ce nu i-a cunoscut B^1*;* 15 spune multe *C:* [mult promite] spune multe *B;* 16 Monarh *C:* [Domn] Monarh *B;* îi *C:* mi-i *B;* 17 unul c-altul *C:* tot aceiași *B*, unul c-altul B^1*; versul începuse mai întîi:*

[Cunosc]
[Cunosc eu suveranii]

19 *începuse mai întîi:* [Noi nu sîntem]; *al doilea emistih este în B:* [ce rumpe tot la case] ce [a] ruptă rumpînd (*în C, corectat din* rupînd) oase; 21–22 *au fost la început în B:*

[Să-ți iei măsura bine cu dînșii cînd te-ncurci

Ca de le pui condiţii mai poţi spera ceva.
Ai mei oameni]

25—26 *sînt în B:*

[Un cap plin de tărie spre-a ţine strîns în frîu
Pe rege, obligîndu-l]
Un cap c-o mînă tare spre-a ţine strîns în loc
Pe rege, obligîndu-l [a sta după cuvînt] a-şi ţine-al său cuvînt.

27 trădat *C:* [predat] trădat *B; 28 începuse mai întîi în B:* [Un cap] [El capul,]; 30 Mi-ai scris însă *C:* [Însă, mi-ai scris] Mi-ai scris însă *B; 32—33 sînt în B:*

[Este]
E braţul tare-al Romei, e filiul lui Brut
[Ci, nu ştiu...]
[Însă...]
Ci...

36 îi mulţumeşte? *C:* [îl rec] îi mulţumeşte? *B;* 37—39 *sînt în A:*

El singur salvă Roma, [şi-n van] ş-a lui valoare-n van
[I-atrase] Îi fu recunoscută c-onori de consulat;
[O şti] [Aflai că i-l refuză]
Eu ştiu că i-l (*corectat din* îl B^1) refuză,

iar în B^1 *(începînd cu al doilea emistih al v. 37):*

Şi lui i se cădea
Şi rangul, şi onoarea, şi jeţul consular,
[Eu ştiu că i-l refuză.]

490, 5 Şi eu *C:* [Şi eu ştiu] Şi eu *B;* 6 *primul emistih a fost la început în B:* [Inima lui /superbă/ atinsă]; 7 pe cum ştii: *scris* [cu nimic] pe cum ştii *C*, ştii şi cum *B*, pe cum ştii B^1; 8 Cu uietul *C:* [C-un uiet] Cu uietul *B;* biet *C:* biet [de van] *B;* 9 imperiosu-i: *scris* [impetuosu-i] imperiosu-i *C*, impetuosu-i *B*, imperiosu-i B^1; 10 *a fost la început în B:*

[Şi fuga-mpetuoasă superbei lui mînii.] desdemnului său nobil. *(sic, neanulat)*

11 *primul emistih a fost mai întîi în B:* [Abia intră eroul]; 12 *este în B:*

[Şi dă orb înainte]
El [dă] orb dă înainte, şi alţii-l rătăcesc.

iar în B^1*:*

Şi orb dă înainte, cum alţii-l rătăcesc.

13 fierbe, crede: *scris* [crede] fierbe, crede *C*, fierbe, crede *B;*

15 despre *C:* [spre] despre *B;* 16 oroarea: *scris* oroare *C*, oroarea *B; primul emistih a fost la început în B:* [Şi Roma, şi oroarea]; 18 altu-a *C:* altu-[al] a *B;* 21 Amarul: *scris* [Ş]Amarul *C*, Ş-amarul *B*, [Ş'] amarul B^1; *al doilea emistih este în B:* [şi un venin ascuns:] veninul ce-l aprinde: 22 *este în B:*

[El][De Tullia el arde]
El sufere şi arde de Tullia.

26 Abia *C:* [Aşa] Abia *B;* 27 însuşi *C:* singur *B*, însuşi B^1; 29 inima: *scris* [simte] inima *C; al doilea emistih este în B:* [şi amă în] şi simte cîte simte, *iar în* B^1*:* şi inima că-i simte; 30 *este în B:*

I-e teamă d-a se crede c-ar fi suferitor

iar în B^1 *— la fel ca în C;* 31 Din patimile C: [Căci] Din patimele *B;* 34 eu *C: adăugat ulterior în B;* 35 de *C:* de [la] *B*, de B^1; **491**, 1 *primul emistih a fost la început în B:* [Din inima-i atinsă,]; d-a *C:* a *B;* 6 Cercarea: *scris* [Pă] Cercarea *C; al doilea emistih este în B:* [Să-ncepem de la ea.] [Ştiinţa care am] Nevoia m-a făcut, *iar în* B^1*:* Cercarea m-a făcut; 7 *primul emistih a fost la început în B:* [De inima umană]; 9 *primul emistih a fost la început în B:* [Ce ştii, care lumină]; 10 *al doilea emistih începuse mai întîi în B:* [se p]; 11 *a fost mai întîi în B:*

[Ea (*corectat din* Să) laţul să-mpletească, ea cursa]

12 *primul emistih este în B:* Romanii Senat, şi *(cuvînt adăugat în* B^1*)* Roma întreagă.

Actul II. 492, 3 Teatrul: *scris* Teatru *C*, *B*; 6 *primul emistih este în C:* Nu, [nu pot] nu mai pot să sufer, *în B:* Nu, nu pot să o sufer, *în* B^1: Nu, nu mai pot să mai sufer; 7 Or *C*: Or[i] *B*; 8 cum se cade *C*: său întreg *B*, cum se cade B^1; 9 *al doilea emistih este în B:* cam trece de măsură, *iar în* B^1 *este ca în C;* 10 mă *C*: şi mă *B*, şi *este anulat în* B^1; 12 secret *C*: ascuns *B*, secret B^1; 13 *primul emistih a fost la început în B:* [A mea inimă ţie]; 16 dreptate *C:* cuvinte *B*, dreptate B^1; 17 Rigoarea *C*: [Urai] Rigoarea *B*; 18 depuneai *C:* [-ncredinţai] depuneai *B*; 19 Suspinele-ţi ascunse d-erou *C*: Suspinele-nnecate (B^1: -ţi ascunse) d[e]-erou *B*; 20 devora *C*: [înneca] devora *B*; 21 tineri: *scris* têneri *C*, teneri *B*; *al doilea* mai *este omis în B;* 23 *al doilea emistih este în C:* [Abiţia *(sic)* au doară] Ambiţia superbă; *versul este în B:*

[S-astupi]

[Să atingi ale lui flacări? /D-ambiția-i, de mi/ De mult
ce te domină
Ambia *(sic)*, d-aceea]
S-astupi ale lui flacări? Ambiția-i feroce (B^1: superbă)

24 sentimente *C*: simtimente *B*; 25 *începuse mai întîi în B*:
[Senatul]
[Făcutu-ți-a senatul]

26 oar' *C*: oar[e]' *B*; 27 *al doilea emistih este în B*: [patricii geloși] senatul orb al Romei?, *iar în* B^1*:* senatul crunt al Romei?; **493,** 1 TITU: *scris* Titu [l] *C*, Titu B; 2 *primul emistih este în B:* [Ah] Amorul, ah! mi-e flacări, *iar în* B^1 *(de la al doilea cuvînt)*: mi-este flacări; 3 măsură: *scris* măsura *C*, măsură *B*; 4 Voiește *C*: [Ar vrea] Voiește *B*; 7 a ta insultă?: *scris* [justa ta ură?] a ta insultă? *C*, via-mputare? *B*, a ta insultă? B^1; 9 vrei,: *corectat din* vrei! *C*, *B*; cu toată *C*: [că] cu toată *B*; 11 *al doilea emistih este în B:* [la lupte și la v] [la vingerile mele] la lupte, la victorii; 12 *începuse inițial în B:* [Simțeam]; 13 inimă mîndră: *scris* inimă [aprinsă] mîndră *C*, inim[ă]-aprinsă *B*, *ultimul cuvînt înlocuit prin* mîndră B^1; 15 *al doilea emistih este în B:* [dureri] [și pedice] ș-obstacole învinse; 18 MESSALA: [Arons] Messala *(corectat ulterior de altă mînă, cu creionul) C*, Arons *B*, Messala B^1; 19—22 *au fost la început în B:*
[Arons

/Ce li/
/Și care/
Ce găuri sînt în cer.
Ce-mpuținări de suflet? /și ce/ /ce monstruri de simțiri
De care-ai a geme? și ce rușine mare,
De care-ți ascunzi capul?
Titu]
[Arons
O! ce rușine mare! vro gaură în cer]

19 Ce: *corectat (de altă mînă, cu creionul) din* Ca *C*, Ce *B;* 22 a geme *C:* [aque] geme *B;* 24 d-un *C:* [și] d-un *B;* 25 *primul emistih a fost la început în B:* [Nebun, și audace]; 27 *începuse mai întîi în B:* [Cum]; 28 *începuse mai întîi în B:* [Nedemne]; nedemne: *scris* [nedrepte] nedemne *C*, nedemne *B;* 29 TITU: *scris* [Messala] [Arons] Titu *C*, Titu[Titu] *B;* 30 *al doilea emistih începuse mai întîi în B:* [desdemnul mă]; 31 *al doilea emistih*

a fost la început în B: [al regilor geloși]; 32 *începuse mai întîi în B:* [Dispre]; cînd *C:* [și] cînd *B;* 33 Brigat *C:* [Cățat] Brigat *B;* și cumpărat *C:* [răscum⟨p⟩ărat] și cumpărat *B;* **494,** 1 la ei n-au: *scris* la [aștia n-au] ei n-au *C*, [la] la [regi] ei n-au *B;* 3 speranța *C:* speranță *B:* 4 dinainte *C:* dinainte-mi *B;* 5 știam *C:* [știa] știam *B;* 8 Cum *C:* [Și ne] Cum *B;* 9 *începuse mai întîi în B:* [Eu mă credeam]; a fi mai sus *C:* a mă scăpa *B;* 10 Cu lipsa *C:* [Speram] Cu lipsa *B;* 11 să-mi *C:* să *B;* 12 flacări *C:* flacări [ce] *B;* 13 și-n sacre datorii *C:* [ieșind de sub] și-n sacre datorii *B;* 14 sub *C:* subt *B;* Ci încă *C:* [Ci cerul] Ci încă *B;* 16 *este în B:*
[Mai are-a se lupta. Destinul mă condamnă.]
Mai are-a se lupta (B^1*:* Mult înc-a se lupta*)*. Eu, filiul lui Brutu,

17 *începuse mai întîi în C:* [Eu brațul]; *versul este în B:*
[Eu, adversariu]
[Eu,] [Al regilor n]
[Eu, care] Eu, brațul ce combate și regi, și tirania

iar în B^1 brațul *este anulat*, combate *este corectat în* combat, *după care se adaugă* de moarte *(rezultînd același vers ca în C);* 18 s-aștept *C:* [a cere] s-aștept *B;* afecție *C:* [și] afecție *B;* 19 *al doilea emistih este în B:* Și iacă-mă [că ș-asta] ș-aicea, *iar în* B^1 *este la fel ca în C;* 20 *începuse mai întîi în B:* [Căzut, dizgrațiat]; 21 *a fost (parțial) la început în B:*
[Desprețuit în toate, în toa^te]

23 Desdemn *C:* [Al as] Desdem *B;* 25 *începuse mai întîi în B:* [Pot]; 29 *este în B:*
[De oarba-mi rătăcire]
Hei bine! fă-mă, fă-mă de tot a mă roși

primul emistih fiind înlocuit în B^1 *cu acela din C;* 32 *este în B:*
[Ș-amorul /ce/ tău cel nobil și ura ta cea justă]
Și ura [ta] ce te nalță, și nobilu-ți amor.

33 Cît, dar, *C:* Și cît *B*, Cît dară B^1*;* tirani *C; accentuat* tírani *B;* 34 ne-apasă, ne domină *C:* ne-mpilă și domină *B*, ne-apașă, ne domină B^1*;* 35 *a fost la început în B:*

[N-ai] [Ajunge, și de este]
[Ajungă-le o dată: /și daca-ți vin momente/ și nu te mai roși]
[Ajungă-le o dață, și nu te mai roși]

495, 1 *începuse mai întîi în B:* [Cum!]; simțire: *corectat din* șimțire *B*, *C;* 3 gemi *C:* langi *B*, gemi B^1; *al doilea emistih a fost inițial în B:* [de Tullia uitat]; 5 *primul emistih este în B:*

[A! Doam] A! doamne illustrissim, *iar în* B^1 *este la fel ca în C;* 9 *începuse mai întîi în B:* [Cu] [Nu-mi flata]; 10 învinge *C:* [a] înfrînge *B*, învinge B^1; 12 Tu vezi *C:* [Vezi] Tu vezi *B;* 13 Pun *C:* [Ne pun] Pun *B;* a *C:* [ș-] a *B;* 16 *al doilea emistih este în B:* [azi] și pleacă astăzi însuși; *în* B^1 *este inversată ordinea ultimelor două cuvinte;* 18 că *C:* căci *B;* 21 *și începutul lui* 22 *au fost mai întîi în B:*

[Ah! cerul mai propiciu
Îi destina]

23 făr-acest *C:* fără ast *B;* 24 *începuse mai întîi în B:* [Fără] [Și fără]; 26 *începuse mai întîi în B:* [Și frate-său]; frate-său e: *scris* [fratele său] frate-său e *C*, frate său e *B;* 27 însă cu zelul *C:* și-mi iau avîntul *B*, însă cu zelul B^1; 31 *al doilea emistih începuse inițial în B:* [domn n-avem]; **496,** 2 știe *C:* [cată] știe *B;* 3 -nfrîngă *C:* [-mpile] -nfrîngă *B;* 4 de *C:* [nu] de *B;* e căci *C:* [ci cînd] e căci *B;* 6 Taci *(scris* [Iată] Taci*)*, iat-ambasadorul *C:* [Ve] Iată ambasadorul *B*, Taci, iat-ambasadorul B^1; 7 îți *C:* [îl] îți *B;* 10 va să-mi smulgă *C:* [mi-o răpește] va să-mi smulgă *B;* 11 *este în B:*

[Și cu dînsul]
Pe Tullia-mi răpește; [onori] [onori] ce-mi mai vorbești d-onori?

15 *a fost la început în B:*

[După atîtea /vane/ surde și vane încercări]

16 Romei *C:* vostru *B*, Romei B^1; 19 -o: *adăugat ulterior în C,* -o *B:* 21 ș-o *C:* și *B;* 22 *începuse inițial în B:* [D-un preț]; 23 curagiul tău *C:* [acest] ast curagiu mare *B*, curagiul tău B^1; *al doilea emistih al v.* 24 *și primul emistih al v.* 25 *sînt în B:*

mai demnă recompensă
Ar fi avut s-aștepte!

iar în B^1 *— aceeași ca în C:* 25 și regi atîția *C:* dà *(*B^1*:* și*)* regi [ația] atîția *B;* 27 da: *corectat din* ta *C*, da *B;* 29 Ci: *scris* [Și] Ci *C;* senatul: *scris* [iar] senatul *C;* 29—30 *sînt omise în B, dar sînt restabilite în* B^1*, în aceeași formă ca în C;* 31 *a fost la început în B:*

[Republicele toate]
[Veninul ce ucide republicele toate]
[Invidia e viața în oricare]

32 marele, sublimul *C:* meritul, virtutea *B*, marele, sublimul B^1; 33 *a fost inițial în C:*

[Și calități supreme. — Te plîng, bărbat ilustre,]

Acest vers lipsește în B, dar în B^1 *el înlocuiește următoarele două versuri precedate în B de diverse încercări anulate:*

[Pe dre] [Și] [A pune]
[La dîns] [La d]
[Dreptatea lor]
[La dînsele virtutea]
[Virtutea e o crimă, valoarea apă]
[Și astă]
Nimic să nu exelle că-ndată îl dă jos,
Și astă frenezie numesc egalitate.

497, 1 *a fost la început în B:*

[Născut spre-⟨a⟩ se supune,]
[Și care, nu]
[Și care, serv din fire, /își face o/ se-ngîmfă de putere]
[Și care, serv din fire, ca servul se onoară
Făcîndu-și un trist merit d]

2 ca nimeni *C:* [ș-a-mpunge] ingratul *B*, ca nimeni B^1; *versul a fost inițial în C;*

[D-a umili cu totul p-al său liberator,]

4 barbar *C:* aspru *B*, barbar B^1; ordone: *corectat din* ordóne *C*, *B* *(în B cuvîntul este urmat de* [lui Titu]*);* 6 ești *C: omis în B, adăugat în* B^1; 7 *și începutul lui* 8 *au fost la început în B:*

[Prepus nu mai încape la cine /se încrede/ știe toate.
Toate le știu.]

10 *primul emistih a fost mai întîi în B:* [S-armezi a mele doruri]; 11 *primul emistih a fost mai întîi în B:* [Nu pierde-atîta vorbă] [Sau]; 12 Să-ndupleci *C:* [Să faci] Să-ndupleci *B;* 13 d-ar ascunde *C:* d-a [a]scunde *B;* 14 Senatul *C:* [Al] Senatul *B;* 15 dator sînt *C:* eu cată *B*, dator sînt B^1; 17—18 *au fost la început în B:*

[Oricare ceartă Roma]
[Astupă, stinge Roma și ură ș-orice ceartă]

17 pericol *C: scris* pericolo *B;* îndată știe-a: *scris* [ea știe d] îndată știe-a *C; al doilea emistih este în B:* ea (B^1: îndată) știe de *(cuvîntul este anulat în* B^1*)* a stinge: 18 ură *C:* [cear] ură *B;* ai *C:* [fii] ai *B:* 19 Romanul: *scris* Românul *C*, Romanul *B;* -ntîi: *scris* întîi *C*, -ntîi *B;* 20 uniți: *scris* [cu toți] uniți *C*, uniți *B;* 21 *începuse mai întîi în B:*

[Și astăzi nu cunoaștem]
[Și astăzi]

22 voiesc a rămînea *C:* voi să rămîi ⟨,⟩ să fiu *B*, voi a rămînea *B^1;* 24 ca toţi *C:* între *B*, ca toţi *B^1;* romanii *C:* românii *B (corectat* romanii *B^1); 25 începuse mai întîi în B:*

[Şi-ţi spui curat]
[Şi, place]

gelos *C:* [nedrept] gelos *B; 26 al doilea emistih este în B:* [îmi place mult mai mult] [îl su] îmi place mult mai mult; 27 *primul emistih a fost la început în B:* [Şi-l sufer cu orgoliu]; sceptrul: *scris* sceptru *C, B:* 29 filiul *C:* filiu *B; al doilea emistih este în B:* şi-n inima mea *(corectat din* inimă-mi*)* [e-nscrisă] port; 32 prea *C: omis în B, adăugat ulterior în B^1; 33 al doilea emistih este în B:* Ilustre domn [ca tine] şi mie, *iar în B^1 înaintea primului cuvînt este scris* Şi mie, *iar ultimele două cuvinte sînt anulate; 34 al doilea emistih este în B:* [.]: [Deşi născut sub rege] plăcerea-i am gustat; 36 *este în B:*

Şi alţii-i au folosul. De dînsa nu te bucuri.

iar în B^1 emistihurile sînt inversate (rezultînd forma din C a versului); **498,** 1 *al doilea emistih este în B:* rigoarea ei barbară, *iar în B^1 cei doi termeni sînt intervertiţi;* 3–5 *au fost iniţial în B:*

[Capacitate, merit, valoare, sacrificiu
Nu vede nici n-aude. Senatul vă împilă
Şi popolul vă-nsultă.]

6 măsură n-are *C:* [n-are] măsură n-are *B;* 7 ţi-aruncă *C:* [ţi-e vo) ţi-aruncă *B;* 8 ţi-e ca mamă *(scris* mama*) C:* te îmbuibă *B*, ţi *(sic)* ca mama *B^1;* 10 *începuse mai întîi în B:* [Nu-ţi su]; sufere ... sufere *C:* suferă ... suferă *B;* 11 viciu *C:* viţiu *B;* voios *C:* tot mai *B*, voios *B^1;* 12 virtute *C:* morală *B*, virtute *B^1; versul continua iniţial în B prin:*

[La aspre persecuţii.]

13 *începuse iniţial în B:* [El nu]; şi *C:* ci *B;* 14 prevede *C:* [ved] prevede *B;* 15 *este în B:*

Ce nici nu-ţi trec prin cuget.

16 sudori: *scris* [veghieri] sudori *C*, veghieri *B*, sudori *B^1;* 17 Vegheri: *scris* [Sudori] Veghieri *C*, Sudori *B*, veghieri *B^1; versul începuse mai întîi în B:* [Prin lungele-ţi se⟨r⟩vic]; 19 excele *C:* excele *(corectat din* exele*) B;* 21 Tite *C:* doamne *B*, Tite *B^1;* şi ea are: *scris* [are iară] şi ea are *C*, are iară *B*, şi ea are *B^1;* 22 *primul emistih este în B:* Şi ea varii şi multe, *iar în B^1:* Şi multe, şi diverse; 24 stă *C:* [es] stă *B;* 25 lîngă-un *C:* lîng-un *B;* 26 *este în B:*

Un rege nu e rece [şi] şi auster ca legea,

iar în B^1 este modificat pentru a ajunge la forma din C; 27 Ci *C:* E *B*, Ci *B^1;* îl doare *C:* se mişcă *B*, îl doare *B^1;* 28 amă; recompensă, *C:* amă, recompensă[;], *B;* 30 Iar *C:* Şi *B*, Iar *B^1;* 31 al tău merit *C:* -a ta credinţă *B*, al tău merit *B^1;* 34 Tac sau aplaud *C:* [Şi-ţi] Aplaudă şi *B*, Tac sau aplaud *B^1;* 37 vorbesc.: *scris* vorbesc. – [Ne] *C;* **498,** 37 – **499,** 2 *sînt în B:*

Prin noi ele vorbesc. – Născut pentru mărime,
O, doamne ilustrissim, cum eşti şi pentru arme,
La curtea lui Tarquiniu cît ai fi fost de mare!
Ţi-am spus că el te stimă, te amă, căci cunoaşte
Valoarea ş-al tău merit. Ş-ar fi-mpărţit cu tine

apoi aceste versuri sînt modificate în B^1 în aşa fel încît au ajuns în forma din C; **498,** 40 stimă: *scris* [amă] stimă *C;* **499,** 2 *începuse mai întîi în C:* [Ar fi-mpărţit cu tine]; 3 Mărimea *C:* [Regala] mărimea *B;* 4 Orgoliu *C:* Orgoliu, [prost] *B;* 8 prea *C:* [qu] pre *B;* 10 doruri *C:* pofte *B*, doruri *B^1;* 11 ci făr-a: *scris* [fi] ci făr[ă] 'a *B;* 12 Destinul *C:* [Simţ] Destinul *B;* 14–15 *sînt în B:*

[Ş-a bate-a stinge regii, supus şi umil Romei,]
[Ş-abate-a stinge regii, e vingere aceasta.
E-ambiţios romanul şi]
[Mărime adevărată]
Supus şi umil *(inversat în B^1:* Şi umil supus) Romei, a bate, -a
stinge [rege] regii,
Aceasta e mărime ce nu [ştii] poţi înţelege *(B^1:* pricepe*)*.

19 avîntul: *scris* [excesul] avîntul *C*, excesul *B*, avîntul *B^1;* 20 constant *C:* [con] constant *B;* 23 *începuse mai întîi în B:* [Ieri însuşi, plîngînd]; 24 unului: *scris* [unicului] unului *C; versul a fost la început în B:*

[Plîngîndu-şi /fiul stins/ cruda moarte /a unului său fiu/
a fiului său stins]

26 *este în B:*

Familia [imperiul] căzută, [el merită să aibă] el singur este
demn

30–31 *au fost la început în B:*

[A Tulliei: o ceruri! Şi ce dorinţe vane!]

33 cu mine: *scris* [d-aicea] cu mine *C*, cu mine *B;* 34 al ei *C:* al său *B*, al ei *B*¹*;* 35 Departe *C:* [Ea] [De]p [Ea] Departe *B;* **500,** 4 Capitol: *scris* capitol *C*, *B;* 7 Ș-al *C:* Și *B;* 8 spusei *scris* [vorbii] spusei *B;* 12 *primul emistih a fost mai întîi în B:* [Messala, ce fu asta?]; Messala?: *scris* Messala; *C*, Messala, *B;* 14 *începuse mai întîi în B:* [Eu iau asu]; pericolos ministre *(corectat din* ministru*) C:* [ministru n] pericolos ministre *B;* 16 căci uite-se la mine *C:* căci [oricine mă vede] uite-se la mine *B;* 18 *primul emistih este în B:* Ardoarea mea funestă, *iar în B*¹*;:* Funesta mea ardoare; 19 Fatala *C:* Fatala *(corectat* din Știe*) B;* să m-aștept *C:* [uite să în] să m-aștept *B;* 22 *a fost la început în B:*

[Puteam s-o iau de soață? viața să-i consacru?
/'Mi/ Tull]
[Putea]
[Tull]
[Puteam /a-i fi/ a-i fi consorte? a-i consacra viața?]

24 Ah *C:* [Sînt] Ah! *B*, Ah! *B*¹*;* 31 Frivoli, *C:* Frivoli *(corectat din* Frivole-*) B;* 33 *începuse mai întîi în B:* [Subt In]; 34 Și *C:* *corectat din* De *B;* **501,** 1 *a fost mai întîi în B:*

[Acolo să ne-ncepem /f/ urarile *(?)*]
[Acolo să ne punem /și-n et/ temeiele durabili]

3 .Acolo *C:* ;acolo *B;* 5 Și *C:* [?] Și *B;* 7 partea *C:* parte *B;* 10 astea!: *scris* astea. *C*, -acestea! *B;* 14 scump: *scris* scump[u]' *C*, scump *B;* 20 mai afundă *C:* și mai tare *B;* săgeata *C:* *scris* săgeatea *B;* **501,** 23 — **502,** 2 *sînt în B:*

[BRUTU

/Stai locului Messala./
Messala, mai așteaptă; voiesc ceva a-ți spune,

MESSALA

M]

BRUTU

Messala, mai așteaptă; am a vorbi cu tine.

MESSALA

Cu mine[?], illustrissim?

BRUTU

[Cu tine; și ascultă,

Sînt cazuri foarte grave:]
Cu tine-. Ascuns venin

502, 3 ș-o *C:* și *B;* 6 *al doilea emistih este în B:* [nu-și /mai/ poate /ține/] nu poate să-și mai ție; 7 *este în B:*

[Resentimentul]
Superba sa durere [ș-avîntul] și ură-mpetuoasă

9 aste mizerii *C:* aceste lipse *B;* 10 se bucură *C:* [profită] se bucură *B;* 11 *primul emistih a fost la început în B:* [Cu /mare/ multă-ndemînare]; 12 *al doilea emistih este în B:* [de /vorbele fr/ limba ascuțită] de limba nlădioasă; 13 *a fost mai întîi în B:*

[Unui bătrîn ministru /,/ trecut și vechi în arta]
[Unui trecut prin arta]

14 *a fost la început în B:*

[Era mîine]
[În adevăr]
[Mult n-are-aci să șează, se duce]
[O știi că mîine pleacă;]

15 *începuse mai întîi în B:* [Ci-adesea /fu/]; 16 și comandă-i *C:* și-i comandă *B;* 19 *începuse mai întîi în B:* [Prudente]; 20 *începuse mai întîi în B:* [De umil]; 25 toat-a *C:* toată-a *B;* 28 tare spre-a-l *C:* [bun spre a-l] tare d-a-l *B;* 30 însînuindu-i *C:* *scris* însinuindu-i *B;* 31 deșteptînd *C:* deșteptînd[u-i] *B;* 34 *începuse mai întîi în B:* [El /se/ știe] [Și mult]; 35 a-și oferi *C:* [a se] [și Ro] a-și oferi *B;* 36 său Romei *C:* la Roma *B; al doilea emistih este în B:* [El ⟨ca⟩ un rob se-nchină] [*D*'] orbește el ascultă; **503,** 2 și este *C:* [es] și este *B;* 7—18 *sînt în B:*

[MESSALA

Văzutu-l-am în luptă cum știe a servi.

BRUTU]

MESSALA

Văzutu-l-am în luptă cum știe-a respecta
Și patria, și zeii.

[MESSALA] BRUTU

Era dator s-o facă.

MESSALA

Și Roma făcea bine de onora mai bine
Și mai cu omenie pe demnu-i cetățean.

BRUTU

Nu, nu, căci consulatul nu e de anii lui.
[Eu însumi i-am fost contra,]
Eu însumi îi fui contra și votu-i refuzai.

8 respecte: *corectat din* respectă *C;* 14 demnu-i: *corectat din* domnul *C;* 17 d-a lui etate: *scris* [de anii lui] d-a lui etate *C;* 19 Căci *C:* [Căci] Și *B;* 20 I-ar *C:* [Un] I-ar *B;* 22 Și: *scris* [Că] Și *C*, Căci *B;* merit *C: scris* meri *B;* 23 *primul emistih este în B:* [Unui] Virtuosului părinte [,]; 24 să mi-l *C:* să-mi *B;* 25 În puf și *C:* [Și-n puf] În puf și-n *B;* 28 *al doilea emistih este în B:* [d-un astfel de] de scutece purpurii; 29 Corupțiilor *C:* [Al moliciunii] Corupțiilor *B;* 31 adevărul: *scris* [veritatea] adevărul *C*, [cum se cade] veritatea *B;* 34 *este în B:*

[Onoare mare este]
[To⟨t⟩ omul e dator]
[Ce nu]
Servind cineva statul s-aibă de onoare

36 *este în B:*

[Al meu fiu, fiul Romei, dator e]
E mare datorie pe cine-mi este fiu

504, 1 Are *C:* Are *(corectat din* De*) B;* exemplu: *scris* explu *C*, exeplu *B; al doilea emistih este în B:* de oricare virtute; 2 *al doilea emistih este în B:* [al] a Romei susținere; 4 atît *C:* atît[a] *B;* 5 să searvă *C:* [d] să serve *B;* 6 *este în B:*

Aceasta mi-e [credința] urarea, [și-ntr-însa recunoaște] și toată-a mea credință

9 Roma-a: *scris* Roma a *C; al doilea emistih este în B:* [și-nsulți cu-aceasta Roma] ș-amar a bate Roma; 11 *începuse mai întîi în B:* [Mă margineam,]; am fost *C:* eram *B;* 12—13 *au fost la început în B:*

[Spre-a-l urmări în lupte, în care-l admiram,
Îi imitam valoarea /con/]

15 *începuse mai întîi în B:* [Ci, Ro]; mintea *C: scris* minte *B;* că mult nu este *C:* [cu-ncredințare:] că mult nu este *B;* 17 și scumpă *C:* [de scumpă] și scumpă *B;* 20 *a fost mai întîi în B:*

[Urăsc pe tirani foarte, urăsc însă mai mult]

23 urîcios *C:* uricios *B; versul începuse mai întîi în B:*

[Tiran mai crud, mai aspru și mai]

24 severitatea *C: scris* severitate *B;* 26 *începuse mai întîi în B:* [Acest orgoliu]; 27 *al doilea emistih este în B:* [/înalță/ pe capul nostru nalță] asupră-ne înalță.

Actul III. 505, 5 mai sicură: *adăugat înaintea lui* speranța [mai]; 6 *începuse inițial:* [Cu alta inteligență]; 8 *începuse inițial:* [Scrisoare ce-am aicea Albin]; 11 *începuse inițial:* [Și oamenii și a]; oameni: *corectat din* arme; 14 *începuse inițial:* [Asaltul]; 15 Cînd: *scris* [De nu] Cînd; la noapte: *scris* [în no] la noapte; 16 *al doilea emistih este scris:* [tăriile cetății] [munite] bastioanele cetății; 23 Porsennei: *scris* Posenni; 25 s-au pus: *scris* [ca inemici] s-au pus; 27 subt ascultare: *scris* [supusă legii] subt ascultare; 28 *începuse inițial:* [Ce el îi va dicta. Că] [Ce el îi]; **506,** 1 *începuse inițial:* [Și ⟨-n⟩ sînge /cuf/ înnecată]; 4 scăpătate: *scris* [speriate] scăpătate; 5 *al doilea emistih e scris:* [Cu /un/ popole] cu oameni ce-au de toate; 15 *al doilea emistih este:* a-i mai pleca [trufia] curagiul, *deasupra căruia e scris:* să-i mai înfrîngi curagiul?; 19 El: *corectat din* Și; a fiului: *scris* [și ține mult de] a fiiul lui; 20 *începuse inițial:* [Și ține]; 20 *al doilea emistih e scris:* [Ci nu desper în toa] [Ci are] Ca om își are însă; 21 *al doilea emistih este scris:* [Urăște tot senatul] Senatul l-amăraște; 24 *începuse inițial:* [Și focul /tiner/ tinereții][Ș-ardoarea]; și-a anilor junețe: *scris* și-anilor junețe[i]; 25 insinuării: *scris* insînuării; 26 impoartă: *scris* impótra; 27 Amoru-i: *scris* Amoru[l]' i; Roma: *scris* Roma[-i]; 28 Și predomină: *scris* [Domină] Și predomină; 29 *al doilea emistih e scris:* [la numele de rege] ce-n inima lui poartă; 31 Severul: *scris* [Ast] Severul; *al doilea emistih este:* [n-am] mai mult nu pot, *iar dedesubt e scris:* și n-am putut străbate; 34 Tăcui: *scris* [Și i-aș] Tăcui; **507,** 2 înduplеci?: *scris fără semnul întrebării;* 4 l-am dat: *scris* [aș fi putu] putui [plecai] l-am dat; 5 filiii: *scris* filii; 11 sufere: *scris* [el] suffre; 12 aduse: *scris* [făcute] aduse; 13 *a fost la început:*

[Și fratelui și sie-și]
[Și lui și l-al lui frate]

14 Drapelele: *scris* [Cele] Drapelele; 16 *este în ms.*

[Și inimele toate /,/ Romanilor, cu Brutu împreună]
Și-n toată sărbătoarea [voci, inim⟨i⟩, Roma-ntreagă] romani, Brutu-mpreună

19 crude-; *scris* crude; 21 *după primul emistih în ms. urmează:* — Pe lîng-acestea Titu, *care, fără să fie anulat, este reluat ca*

prim emistih al versului următor; 22 *al doilea emistih e scris:* [senin, blînd] cu bunătatea-n suflet; 24 limpedea lui minte; *scris* [mintea lui] limpedea lui minte; 25 de victorie: *scris* [de triu⟨m⟩fu] de victorie; 26 -mbrățișîndu-l: *scris* [sărutîn] -mbrățișîndu-l; că-l: *scris neclar;* 27 c-acestea: *scris* [fatal] c-acestea; 29 *începuse inițial:* [Ar fi putut]; N-ar: *corectat din* Ar; 30 înalte: *scris* nalte; 32 *începuse inițial:* [Din parte lui Tarquiniu că]; 34 strîngîndu-mă: *scris* [și șovăi în] strîngîndu-mă; **508,** 2 tu: *adăugat ulterior; versul a fost la început:*

[Putea-va el la noapte să ne predea în mînă]

6 planurile: *scris* [cugetele] planurile; 8 la: *scris* [d'] la; acesta: *scris* aceste *(deci* acestea*?);* 9 *începuse inițial:* [De sigur]; 11 Ci cînd: *scris* [Da] Ci [daca] cînd; 13 lui: *scris* lu; 15 *începuse inițial:* [Afront îi pare tronul]; 19 O-: *scris* o; 20 pînă-: *scris* pînă; 30 i-aprinde existința: *scris* 'ia prinde existintă; 32 cîtă: *scris* cîte; 33 plecîndu-și: *scris* plăcîndu-și; 34 *începuse inițial:* [M-aș amăgi]; **509,** 1 *începuse inițial:* [Că l-ast]; 7 *primul emistih a fost la început:* [Putea-va să-i înmoaie] [E-n stare să-i înmoaie]; ferocea: *scris* ferócea; 8 *începuse inițial:* [Fie de ca] [De]; Din partea: *scris* Din parte *(corectat dintr-un alt cuvînt, ilizibil);* 9 lor: *scris* lo; 11 servesc: *scris* [ajut] servesc; 17 scrisoarea: *scris* scrisoare; 24 sovranul: *scris* [pe rege] sovranul; 31 ți-e: *scris* [î]ție; 33 inflexibil: *scris* inflexibil[i]; **510,** 6 *a fost mai întîi:*

[Nu, doamnă, /mea/ lui Tarquiniu nu știu de a]

8 să-aștept: *scris* să [fi] aștept; 11 voi nici: *scris* voi [să n] nici; prezomptuos: *scris* presemptuos; 15 e prețul însuși: *în ms. e corectat greșit* [e] preț[ul însu]și; 16 voastre: *corectat din* ta; 18 aceasta: *scris* acesta; 21 augustă: *scris* [pr] augustă; 22 are-nteres: *scris* [pre] are-nteres; 23 austeritatea: *scris* austeritate; acestor: *scris* [acestor i] acestor triști *(sic, neanulat);* 26 E: *corectat din* S; *versul începuse inițial:* [Se pleacă azi spre pater]; 28 pătrunde: *scris* străbate *(neanulat, iar deasupra lui:)* pătrunde; 29 sînt: *scris* [nu poate] sînt; 31 diademă-: *scris* diademă; 32 splendida ta frunte?: *scris* splendita ta frunte.; 34 *începuse inițial:* [Triumfă astăzi singură]; 35 *începuse inițial:* [Smulge]; **511,** 8 cocent': *scris* cocent; 10 focuri: *scris* [locuri] focuri; *al doilea emistih este în ms.:* [unde roșesc d-oroare] ce m-ard pînă la rușine; 12 deschide: *scris* deschie; 30 schimbarea-: *scris* schimbarea; 32 doruri: *scris* [cure] doruri; 33 mintea,: *corectat din* mintea!; **512,** 1 Onoarea: *scris* [Gloria] [Datori] Onoarea; 4 sceptrul: *scris* sceptru; 5 *începuse inițial:* [Eu între el și Titu]; 8 scumpul meu: *scris* [dilecte] scumpul meu; 13 *începuse inițial:* [S-au dus a mele rele, mi-a-ndulci]; 15 te-abandonă: *scris* te-bandona; 22 roman: *scris* roman[i]; 23 P-: *scris* [Și] P-; 27 o, (...): *din ultimul cuvînt se păstrează litera* v; 33 ah!: *scris* [vai] ah!; **513,** 4 ți-e-n: *scris* 'ti'n; 9 ure!: *scris* ure?; 11 Într-: *scris* [Ce] Într-; 13 *a fost la început în B:*

[Citește ... Fă ferice pe tine, pe Tullia,
Pe ta⟨tăl⟩ meu]
[Citește. Fericirea a ta, a mea cu]

16 dar: *scris* dar[ă]; 20 *începuse mai întîi:* [Dizgrațiat de mine!]; 22 fericirea: *scris* fericire; 23 relele: *scris* relle; 29 Pe lîng-: *scris* [Și la] Pe lîng-; 31 chinuri: *scris* chinuri, *iar deasupra lui:* doruri; 34 spui?: *scris fără semnul întrebării;* **514,** 1 fierbinte: *scris* [întreag] [ardente] fierbinte; 3 s-aleg soarta: *scris* [n a mea voie] s-aleg soarta; 4 *al doilea emistih este scris:* [eu ziua cea de astăzi] și cînd am crezut ⟨astăzi⟩; 10 Să fii: *scris* [Nu vezi] Să fii; cu dînșii: *scris* [în contra] cu dînșii; 11 *al doilea emistih este scris:* [să mă iubes] să-mi dai inima-întreagă; 13 *al doilea emistih este scris:;* [iată aci sta] iată a mea aventură; 17 *primul emistih este scris:* [Alege] [Alege, vrei ca alții] Din două-alege una:; 22 remițîndu-i: *corectat din* demițîndu-i; 30 Romei credința: *scris* [credința Romei] Romei credința; 34 *începuse mai întîi:* [Fiind]; 5 respectă-mi: *scris* îmi respectă-mi; 8 A te: *corectat din* Să; 9 e: *scris* [poci] e; 10 amorul tău: *scris* a ta credință, *iar deasupra:* amorul tău; 12 *începuse mai întîi:* [Îți]; amorul: *scris* [a'n] amorul; 14 -mi: *scris* 'm; 17 nu rang, onori: *scris* [în loc de] nu rang, onori; 18 Ci: *scris* Ce; 19 mumă: *scris* [mater] mua *(sic);* 26 *începuse mai întîi:* [Cine eu]; 28 *este în ms.:* [Disperația mă pierde] Mă pierde *(sic)* de disperare!; 29 nu,: *scris* [Nu, cr] Nu,; 30 Trădarea: *scris* Trădare; 32 că al: *scris* c-al; **516,** 3 *începuse mai întîi:* [Ascultă p]; 5 *începuse mai întîi:* [Și pot asculta oare]; propriul: *scris* propriu; 6 *este în ms.:* [La vocea țărei mele?] La patrie?; 12 funestă: *scris* feroce, *iar deasupra acestuia:* funestă; 14 adversari: *scris* adversari[i]; din buza ta: *scris* [să iasă] din [inima] [suflet] [inimă] buza ta; 26 remintă: *corectat din* remință; 29 *al doilea emistih este scris:* [într-a ne] d-a noastră-exterminare; 30 relele: *scris* relle; **517,** 2 *al doilea emistih e în ms.:* [E timp acum a-și] E trist a *(corectat*

din d*)*-a aduce-aminte; 3 *începuse mai întîi:* [Ori]; 4 şi-a: *scris* şi a; 5 liberă: *scris* libere; 6 *a fost la început:*

[Şi fie ca a tronului, pe care eşti chemată]
[Şi daca-ţi rezervă cerul vrun tron]

7 să aibă: *scris* [fie ca] să aibă; 10 *începuse mai întîi:* [De vreţi să să vă asculte,]; aveţi: *scris* [şi] aveţi; 13 adulatorii: *scris* adulatori; 14 regula: *scris* [căile] regula:; 17 *începuse mai întîi:* [Şi regilor de la] [A i se]; 20 mîinile: *corectat din* mîinele; 26 ies: *scris* [se depărtează] ies; 29 *începuse mai întîi:* [Putea-voi două]; 32 *începuse mai întîi:* [Cată a urma pe B] [Mă duc cu prin-cipesa]; 34 *începuse mai întîi:* [De ai ceva-a mai zice, să]; Ce ai: *corectat din* Ce-ai; 36 despre-a ei: *scris* despre-ai; **518,** 4 *începuse mai întîi:* [Soarta]; 8 *începuse mai întîi:* [Vi⟨r⟩tuţi]; 12 acuma: *scris* acum; Titu: *scris* Titul; 19 *a fost la început:*

[Tiranii am dat afară, putea-voi mai servi
Şi popoli]

20 popol: *scris* popolo; 21 Amoru-: *corectat din* Amorul; combătut: *scris* [vins] combătut; 22 Să aibă: *scris* S-aibă; 23 cruzi tirani: *scris* [destructori] cruzi tirani; 26 Şi căruia: *scris* [Pe car] Şi căruia; **519,** 1 în: *scris* [la] în; *versul începuse mai întîi:* [Vei fi îndată rege]; 2 *a fost mai întîi:*

[În *(corectat din* Îţi*)* mîini cerul îţi pune vendica şi imperul]

5 întărirea: *scris* [fir] întărirea; 6 *al doilea emistih este în ms.:* [de laude şi pompe] [d-a po] de pom⟨p⟩e şi tămîie; 8 fi: *adăugat ulterior; între 8 şi 9 în ms. este:*

D-ar fi-nvins prin tine, [a] [ar] [azi /so/ altfel i-ar fi
soarta] era să fie astăzi

9 ca un: *adăugat ulterior;* culpabil: *scris* [de con] [azi ar] culpabil; 10—11 *sînt în ms.:*

[Adornă şi /măreşte l-a lui nălţime/ înalţă la gradul său,
doamne
Al tău mare]
Al tău [glorios] [celebru] glorios nume [înalţă] [victorio]
adornă şi înalţă
[La gradul său, o, Tite,]
La numele său *(scris* se*)* propriu de mare vingător,

12 splendid: *scris* spledid; 13 *al doilea emistih este în ms.:* [din zilele trecute] acelor ferici zile; 14 străbunii: *scris* străbuni; 15 domnii: *scris* domni *(corectat din* domnu*)*; 16 aceeaşi: *scris* aceeaş; popolului; *scris* popolul; 18 dînşii: *scris* dînşi; 19 asu-pră-i: *scris* [într-îns] asupră-i; 20 *a fost la început:*

[Puterea suverană /ce/ /trecînd din mînă-n mînă/ ce am
văzut adese]

21 Atrage: *scris* A trage; 22 *începuse mai întîi:* [De care se tem unii şi alţii]; 23 sau: *scris* sa; *versul începuse mai întîi:* [Este]; 24 *începuse mai întîi:* [Horrendă] [Sub tiranie horrendă]; 32 *al doilea* o *a fost adăugat ulterior;* **520,** 2 meu?: *scris fără semnul întrebării;* 8 tradă: *scris* trădă; ş-al său: *scris* [şi pe] ş-al său; 9 Tarquiniu: *scris* [Şi] Tarquiniu; 10 cela: *scris* cele; 12 sufletu-mi reziste: *scris* sufletul [meu ţine] 'mi reziste; 13 Seducţiunii: *scris* Seducţiuni; 14 Abisu-n: *scris* Abisul'n; 15 induce: *corectat din* reduce; 16 *începuse mai întîi:* [D-a fi or delatorul]; 20 *începuse mai întîi:* [Am vrut să-ţi]; 27 *începuse mai întîi:* [Stai, svînturate, locului, sau]; nu-mpinge: *scris* sau *(care trebuia anulat)* nu-mpinge; 31 îndată: *scris* [acum] îndată; 32 *începuse mai întîi:* [E-n *(corectat din* Se*)* camera]; **521,** 5 virtuoasă: *scris* virtósa; 8 (Lui Messala): *scris* [(la Messala)] *apoi* (lui Messala); 9 Capitolul: *scris* capitolul; 19 *începuse mai întîi:* [N-am]; 20 eu: *scris* [n-am] eu.

Actul IV. 522, 6 *este în D:*

[Disperat *(corectat din* Desperat*)* şi turpid,] n-ascult,
n-auz nimica *(sic, neanulat; deasupra rîndului este scris:)* Turpid şi-n disperare nu voi s-auz nimica

7 bărbăţia *E:* [bărbăţia] virtute *D;* 9 văz: *E:* văz, *D;* 10 timid *E;* timid[i] *D;* 11 N-am *E:* N-a *D;* 13 *începuse mai întîi:* [Pentru]; 14 *al doilea emistih este în D:* [în vorbe vane] cînd am cerut-o; 15 *este în D:*

[Ca] Fu să-ţi complac, o, Tite *(scris* Tiţe*)*, căci tu mi-ai
reclamat-o.

16 TITU *D: în E este scris mai întîi după v.* 17, *apoi şters şi scris din nou după v.* 15; 18 ARONS *D:* [Titu] [Arons] Arons *E;* 20 aşteptam *E:* [m-]aşteptam *D;* o *E:* [la] o *D;* mai *D: adăugat ulterior în E;* 21 ambii: *scris* ambi *E, D;* 23 demni *E:* demn *D;* **523,** 2 Aronte: *scris* Arunte *E,* [Messala] *(sic, neînlocuit) D;* 3 umilinţa *E:* umilire *D;* 4 dubiu *E:* [balanţă] dubiu *D;* 5 *al doilea emistih este în D:* [ne] [al laxelor ardori] codardei mele patimi; 6 *primul emistih este în D:* Ce[-mi] pieptu-mi dezbărbată [braţul] [pie⟨p⟩tul]; 7 denunţă-mi *E:* [anunţă *(corectat din*

denunță*)* le] denunță-mi *D;* 8 Și spune cestor *E:* [Spune] Și spune-acestor *D;* 9 naintea *E: scris* nainte *D;* 10, mai spune *E:* a spune *D; versul începuse mai întîi în D:* [Mai spuneți]; 11 cu Tullia *E: scris* [și lacre] cu Tullia *D;* 12 *începuse mai întîi în D:* [Naintea]; 13 *este în D:*

[Tot m-am putut învinge]
Tot vingător de sine-mi, liber și nalt cu frunte

14 *este scris în E:* [Tot am rămas roman] Tot am rămas roman; *între* 15 *și* 16 *în D avem următorul vers (absent în E):*

Că peste mine nimeni, nimic nu poate trece

16 *începuse mai întîi în D:* [Și că, /te/]; cruntă *E:* [contra] cruntă *D;* 17 ură: *scris* ura *E*, ură *D; al doilea emistih este în E:* ce [îl ador] atîta îl ador; 20 *primul emistih a fost la început în D:* Respect pentru această, *apoi înaintea primului cuvînt s-a adăugat* Și îți, *iar deasupra și în locul lui* [pentru] *este scris* d'; 22 piere: *scris* piere [se duce] *E; versul este în D:*

Ea va muri, [nu e v] copila. Și o spui ca s-o știi bine

28 *este în D:*

Nu, [eu nu pot să sufer] e cu capul una

524, 3 *al doilea emistih este în D:* Nu Roma va învinge, *deasupra căruia e scris:* Tot Roma e mai mare; 7 pieri-voi *E:* [muri-voi] pieri-voi *D;* 9 amarurile: *scris* amarule *E*, amarurile *D;* 10 adună-mi *E:* [adum] adună-mi *D;* 16 temerariu *E:* temerar *D;* 17—21 *sînt în D:*

Decît a-ți da pe față, [amoru] dizgrațiatu-amor, *(sic)*

TITU

Hei bine! mă voi duce s-o cer de la senat.

22 *este în D:*

Tu [du-te la regi] mergi la regii aia a le-mblînzi *(deasupra:* -ndulci) asprimea

23 statului *E:* statului [,] *D;* 27 servi ... *E:* servi, *D;* 30 aicea. *E:* aicea, *D;* 33 *este scris în D:*

Vorbește-i,; da, mă crede...

15 și umili: *scris* bravată, *iar deasupra acestuia:* și umili; 17 funestă: *scris* [fatală] funestă; 20 a: *scris* -a; 22 Și, de cutezi,: *scris* [Dictează] Și de cutezi; 23 flacări: *corectat din* flacăre; 29 a ei voce: *scris* voce [a ei], *apoi adăugat înaintea cuvîntului:* a ei; 30 -unui părinte: *scris* unui tată *(deasupra ultimului cuvînt e scris:* părinte*)*; 31 al meu tată: *scris* [tatăl meu] al meu tată; 33 himeneul: *scris* hymeneu; sînt: *adăugat ulterior;* **526,**

3 Pe: *scris* [Că] [A s] Pe; 6 -ndată: *scris* [apoi] -ndată; 9 Tu: *corectat din* De; 10 ingrate!: *corectat din* ingrate?; 12 Atîta: *scris* Atîta [-mi]; 19 vanele promiteri: *scris* vanele *(corectat din* vane*)* [jurăminte] promiteri; 23 *al doilea emistih este scris:* în [niște brați regal] brațele-unui rege; 24 în dizgrații: *scris* [sventurată] în dizgrații; 27 la dorința-mi: *scris* [să-mi faci voie] la dorința-mi; 29 ce o: *scris* ce-o; 33 murii: *scris* muri; 35 și unde: *scris* [un] și unde; 36 cu-aceeași: *scris* [ș-a u] cu-aceeași; 37 *primul emistih este în ms.:* [Ce-arunci asupra lor] Ce-n contra lor tot fulgeri; și: *adăugat ulterior;* **527,** 1 brațul: *scris* brațu; propriul: *scris* propriu; 3 ingrate: *scris* [acest braț] ingrate; 4 te-am: *scris* te-ai; 8 *este în ms.:*

O ceri? [fac a ta voie] pe voia-ți fie, [dori] [o voi, și] o vrei, iată mă tremur

10 că-n *scris* [în] că-n; nu se: *scris* [n-are] nu se; 11 în astă-extremă: *scris* [în extrema mi] în astă-extremă; 14 să iau svolul: *scris* [să m-aventur] [să iau svolul] să iau svolul; 15 *al doilea emistih este în ms.:* [că] cu cît m-ai [în] vins] [în a ta fa*(?)*] barbaro; 14 *începuse mai întîi:* [Fără]; cu cît: *scris* [și că] cu cît; în fine: *scris* [ardoarea] în fine; 17 m-animă: *scris* m[ă inspiră]' animă; 20 de ardoare: *scris* [pentru tine] [pentru tine] de ardoare; îi: *scris* [își] îi; *între* 20 *și* 21 *în ms. este:* [Tullia]; 24 funestei: *scris* [ardoare] funestei; ardori: *scris* ardóri; 26 *primul emistih este în ms.:* [Așa, voi viața pentru tine] Da, este-a ta viața-mi; 28 *începuse mai întîi:* [Fii sicu]; atroce: *scris* [funestă] atroce; 30 *este în ms.:*

[Să-l am și s] d-a fi al meu consoarte
[D-a fi /conj/ bărbatul meu; și car]

31 Și eu: *scris* [Ca eu] Și eu; și: *adăugat ulterior;* 33 moment: *scris* moment[ul]; 34 Ci: *scris* [Adu-ți] Ci; **528,** 1 *al doilea emistih este în ms.:* [la] în Roma [lîngă tine] împilată; 2 *începuse mai întîi:* [Să intru ca regină]; 4 că viu: *scris* [mă duc] că viu; 7 *este în ms.:*

[Nu, stai, Tite;]
Nu, Tite, stăi.

13 *al doilea emistih începuse mai întîi:* [Și Roma e și c]; 18 e: *scris* [va fi] e; 20 SCENA V: *scris* [Brutu] Scena V; 23 mea fatală: *scris* [ce mă-exaltă] mea fatală; 28 Și porțile-s: *scris* [Se va desc]

Și porțile-s; 29 Prin: *scris* [Spre] Prin; **529,** 13 știre: *scris* știre[,]; 14—16 *sînt în ms.:*

[Că Roma-n noaptea *(scris* noapta*)* asta va fi]
Că se atacă Roma acum la miezul nopții
[Pentru onoarea-ntreagă /a ta/ ș-a sîngelui meu propriu
/A ta/ De la senat cerut-am]
Spre-a sîngelui meu stemă și pentru-a ta valoare
(scris valoarea*)*
De la senat cerut-am să ți să dea onoarea

19 salvarea: *scris* [savarea] salvarea; 21 dă-ți: *scris* [dă-ți] dă-ți; 23 urarea: *scris* [urarea] urararea *(sic);* 30 pater: *corectat din* doam⟨ne⟩; **530,** 4 Eu: *scris* [Qu] Eu; 8 E: *scris* [Și] [E] E; 11 capricielor: *scris* capricie[ri]lor *(neclar);* 12 Nu ai salvat: *scris* [Nu tu Roma] Nu ai salvat; 17 îți comandă: *scris* [nu te lasă] îți comandă; 19 Înceată: *scris* [Prematur] Înceta; 20 da: *corectat din* ta; 21 ți-e: *scris* [ce'] ți e; 22 *a fost mai întîi:*

[Te du, și n-aib⟨i⟩ în suflet or ură o⟨r⟩ urgie]

24 Eu: *scris* [De] Eu; 26 Erou: *corectat din alt cuvînt, ilizibil;* 27 Să: *adăugat ulterior înaintea lui* Fii; 30 *al doilea emistih este în ms.:* [al meu nume nu] nu moare al meu nume; 31 *primul emistih este în ms.:* [Spre Roma voi renaște] Renaște-voi spre Roma; 33 căruntețeî: *scris* cărunței *(pentru* căruntiei *?);* 35 tine: *scris* tinu; **531,** 2 tirani: *scris* tyra; 4 Messala!: *scris* [Ah!] Messala!; 15 Ce: *scris* [Ah!] [A!]Ce; 19 Autorul: *scris* Aŭtorul *(deci pronunțat în două silabe);* acestui: *scris* [ast] acestui; 21 Și din romani mulți: *scris* [Și mulți romani] Și din romani mulți; 26 prepusul mare: *scris* prepusul *(corectat din* prepus*)* [pe Mena] mare; 27 a: *scris* a[i]; 29 *începuse mai întîi:* [C] [Comn]; 30 *primul emistih este în ms.:* [Focoși spre desunire] Reci, gheață spre unire; **532,** 2 *al doilea emistih este în ms.:* și-n (-n *a fost adăugat ulterior*)) ast *(corectat din* asta*)* [turburare] amestec mare; 3 *începuse mai întîi:* [Aș cuteza]; 8 *începuse mai întîi:* [Nu iartă]; necesarii: *scris* necessariie; 9 s-: *scris* s[e]'; 10 destronăm: *scris* [pedepsim] destronăm; 12 să-ncuragem: *scris* să-ncuragiăm; 17 protectori Romei: *scris* [trăsniți mai bine] protectori Romei; 22 -a: *scris* a; 23 Spre: *scris* Spre-; 27 *al doilea emistih este în ms.:* [o știre importantă] ca om plin de credință; **533,** 4 asta: *scris* astă; 4 ție: *scris* [apere] ție; 6 C-a: *corectat din* Că.

Actul V. 534, 5 Așa: *scris* Așa,; 6 era: *scris* [era] era; 9 *începuse mai întîi:* [Intra]; 10 *primul emistih este în ms.:* [Și

însuși solul acela] Solul acela însuși; 11 *începuse mai întîi:* [Sub voi Români *(sic)*]; 15 *începuse mai întîi:* [Și își vindea]; 16 veghe: *perfect simplu (scris* veghiò*)*; 20 *primul emistih este în ms.:* [Și planuri, și] Și trame, și dispuneri [cîte]; 21 Prentîmpină: *scris* [El] Prentîmpină; 24 Este: *corectat din E;* 29 rezerva-a-l: *scris* rezerva'l; **535,** 7 *începuse mai întîi:* [Arons din murii Romei]: 10 descoperi-va: *scris* [și vă va] descoperi-vă *(sic);* 12 *începuse mai întîi:* [Și cată Publicola]; pretutindeni: *scris* pretutindenii; 16 știe: *scris* scrie *(în loc de* scie*)*; 17 a: *scris* [pe] a; 23 pîn-: *corectat din* pînă; 24 stat: *scris* [și] stat; 25 e salvată: *scris* [sînt azi liberi] e salvată; 27 aibi: *scris* [fii] aibi; -egalitatea: *scris* egalitate; 31 PROCULU: *scris* [Publicola] Proculu; **536,** 4 rebel: *scris* [popol] rebel; 6 *începuse mai întîi:* [Ai vostri-nsolenți o]; 7 Pe: *corectat din alt cuvînt, ilizibil;* 8 *începuse mai întîi:* [Ș-acest rang]; ce-n orice ginte: *scris* ce [între ginte] -n orice ginte; 10 *primul emistih este în ms.:* Pe cît ți-e sînt *(ultimul cuvînt e adăugat ulterior)* rangul [sacru]; 11 *începuse mai întîi:* [Înceată d-a mai]; 17 *a fost mai întîi:*

[Pe care /nepedeapsa, îl împingea la rele/ nepedeapsa,
încuragiînd la crime]

18 Solii: *scris* [Q] Solii; știu: *adăugat ulterior;* ca: *scris* [sînt] ca; ai legii: *scris* [de] ai legii *(corectat din* lege*)*; 19 *primul emistih a fost la început:*

[Fac regelui servițiî]
[Respectă întîi legea]

20 *începuse mai întîi:* [Depozitari credinți]; 21 *începuse mai întîi:* [Tot cugetul le-e pace]; Singură: *scris* Singura; 22 Al: *scris* [Al] Al; 23 *a fost la început:*

[Ei sînt ale suveranilor cele mai sacre]

25 *începuse mai întîi:* [Sînt pretutini *(sic)*]; 26 Cutezi: *scris* [și poți] cutezi; 27 tu: *scris* [de-ai] tu; 28 resorturile: *scris* [mij] resorturile; 30 -nsuflă: *scris* suflă; 33 ginte: *scris* [popole] ginte; legile: *scris* [dre] legile; 34 -a ta purtare: *scris* a ta [mi] purtare; **537,** 2 *începuse mai întîi:* [Cu cît dar]; *al doilea emistih este în ms.:* [să le ataci atîta,] să calci într-ale noastre; 5 pedeapsa: *scris* [pe toți] pedeapsa; 16 cu toți: *scris* [-s-au] cu toți; 17 -aceasta: *scris* această; 18 rău: *scris* [rele] rău; **538,** 7 și Romei, ca: *scris* [întregei Rom] și Romei ca; 11 ș-astă: *scris* [ș-această], ș-asta; 12 *începuse mai întîi:* [Ce a luat-o]; 14 dar: *scris* dar[ă]; 16 VALERIU: *scris* [Valeriu] *(sic);* 22 să-mi ia locul.: *scris*

[vreun loc] să-mi iau locul.; 24 pater: *scris* [însuși tat] pater; 25 sîngele: *scris* [coasta] sîngele; 27 *începuse mai întîi:* [Vro urmă]; 32 prin... noastre: *scris* prin [vine] mine [eternul] al libertății noastre; **539,** 2 *începuse mai întîi:* [Voiți]; fondamente: *corectat din* fundamente; 4 pe ai mei filii?: *scris* [pe fii mei însuși] pe ai mei filii?; 5 *începuse mai întîi:* [Ah! cînd Tiberiu]; spăimîntabilă: *scris* [nempăcată] spăimîntabilă; 7—8 *au fost la început:*

[Era tot al meu filiu, unicul trădător
/Ar fi/
Și-ar fi trădat]

10 glorios: *scris* [plin de glorie] glorios; 14 mea: *scris* [că] mea; 20 Îți lasă: *scris* [Cere] [Voiește] Îți lasă; 26 BRUTU: *scris* [Valeriu] Brutu; 30 conjurații: *scris* [condamn] conjurații; **540,** 9 *a fost la început:*

[O, Brute, și ce-am să spui senatului?]

11 stimă: *scris* [ved] [simte] stimă; mari clemențe: *scris* [grație-] [deferențe] [mar] mari clemențe; 12 Dar: *scris* [ci] Dar; 17 *începuse mai întîi:* [Vire]; 21 pe dată: *scris* [n momentul] pe dată; 22 prepusul: *scris* [ast] prepusul; 26 -acele: *scris* acele; 28 Funeste: *scris* Fune[bre]ste; pe loc și: *scris* [îndată] pe loc și; 29 *al doilea emistih este în ms.:* [și cade și expiră] [înjung⟨hi⟩e] ea singură [înjunghie] immolă; 30 *a fost la început:*

[Înju⟨n⟩ghi] [Ca legilor ofrandă, /aceasta dolentă rămășiță/
ast rest plin]

541, 1 consoli: *scris* consol; 30 să s-ascunză: *scris* să s-ascunză; [poate]; **542,** 2 *începuse mai întîi:* [O cer!]; 4 fiii: *scris* fii; Senatu, -n: *scris* Senatu[l]'n; *al doilea emistih este în ms.:* [ît] remite [n a ta mînă] în puterea-ți; 8 putința: *scris* putință; 23 *începuse mai întîi:* [Din doi/a/]; fii: *scris* fii [fii]; mă dete: *scris* [Dei m] Mă dete; 24 spune: *scris* [Tite] spune; 27 *este în ms.:*

Nu, [pater, nu mai ai.] [mai mult] mai mult, nu ai

543, 15 momentul: *scris* momentu; mustrarea: *scris* mustrarea-mi *(cu* -mi *adăugat ulterior);* 19 exemplu: *scris* explu; 25 *al doilea emistih este în ms.:* [pre care numai astăzi] ș-a cărui puritate; 26 ursit: *scris* [destinat] ursit; 29 *a fost mai întîi:*

[Să moară Titu, pater. Trăiască Romania!]

*

Traducerea lui Heliade este incompletă: a doua jumătate a scenei VII și scenele VIII și IX ale actului V din originalul francez au fost înlocuite de Heliade cu trei versuri proprii (versurile finale). În ediția din 1878 aceste scene sînt restabilite, în traducerea lui Grigore Gellian; în *Note*-le de la p. 80, editorul face următoarea precizare:

„Pînă aci am găsit manuscris d-al părintelui nostru. Nefiind terminat actul al cincilea, d-l Grigore Gellian, unul din discepolii autorului acestei scrieri, a binevoit a completa lipsa ce se afla în tragedia aceasta, ca astfel să se poată juca în teatrul național în întregul ei. Lectorii vor apreția meritul d-lui Gellian în aceste cîteva versuri, ca și în scrierile sale din *Revista contimporană*, unde colabora."

Iată completarea lui Gellian (p. 77—79):

BRUTU

O! cîtă perfidie și ce sfruntat curagiu!
Oribile amestec de crimeni și virtute!
Cum, dup-atîția lauri ce ai cules în lupte,
Cari te-au făcut eroul atît de strălucit,
Demonul te împinse l-atîta inconstanță?

TITU

Hei! Setea răzbunării și-atîtea pasiuni,
Ambiția și ura, momente de furoare . . .

BRUTU

Termină, svînturate!

TITU

Pe lîngă aste toate,
Ceea ce născu crima-mi și, poate, o mărește,
E un amor ce încă subjugă-a mea simțire.
Oh! știu cît te offende această confesare
Ce-e Romei inutilă, nedemnă l-amîndoi.
Restriștea-mi e la culme, ca și a mea mînie:
Termină de îndată cu viața-mi desperată,
Al tău și-al meu oprobriu. Ci daca recunoști
Că-n luptele ce-avurăm pe tine te-am urmat
Și crezi că a mea țară eu am amat atîta
Că azi simț remușcarea de crima ce-am comis

(Cade în genunche)

În brațele-ți primește pe ast infortunat;
Zi-i numai: „Tite, Brutu nu-ți poartă nici o ură!"
Ast singur cuvînt, dîndu-mi virtutea și mărirea,

Scuti-va al meu nume de pata ce îndură.
Va zice lumea: „Titu murind, drept răsplătire
Căinței ce avut-a, iubit a fost de Brutu,
Cu toată a lui crime stimat a fost de el.“

BRUTU

Mă-nduplecă căința-i. — O, Romă! țara mea!
Procule ... să îmi ducă la moarte p-al meu fiu!
— Vin', tristă creatură d-oroare și iubire,
Tu, ce speram protector să-mi fii la bătrînețe,
Vin' de mă-mbrățișează. Tu cată ca să mori.
De nu m-aș numi Brutu, iertat ai fi fost, Tite.
Deși, vorbindu-ți, plînsu-mi inundă a ta față,
La moarte mergi, și-arată energicu-ți curagiu;
Mergi, ține-ți bărbăția, fii mai roman ca mine,
Și Roma, răzbunîndu-și pe tine, să te-admire!

TITU

Adio ... eu pieri-voi demn încă d-al meu tată.
(Îl duc.)

SCENA VIII

BRUTU, PROCULU

PROCULU

Înalte domn, Senatul, în sincera-i durere,
Atins de întristarea ce astăzi te apasă...

BRUTU

Voi, care știți pe Brutu, veniți să-l consolați!
Gîndiți-vă mai bine la nouăle atacuri
Ce Romei se prepară, ei ... ce-o vener-atît!
Aidem cu toți, și-n aste momente de-ntristare
Romanii-nlocuiască pe fiul ce-am pierdut;
Ca să termin odată cu viața-mi dureroasă
Cum el căta să moară și țar-a-mi răzbuna.

SCENA IX

BRUTU, PROCULU, un senator

SENATORUL

Titu...

BRUTU

Ce? nu mai este?

SENATORUL

S-a dus ... o! ce spectacol!

BRUTU

Roma-e liberă ... ajunge ... pe zei să venerăm!

VICTOR HUGO, *HERNANI*

Este traducerea în proză a actului I (minus scena a IV-a) al dramei cu același titlu de Victor Hugo (reprezentată pentru prima dată la 25 februarie 1830) [1]. A fost semnalată de Ovidiu Drimba, *Prima traducere românească inedită din „Hernani“. O traducere de Heliade?*, în „România literară“, II, nr. 14 (26) din 3 aprilie 1969, p. 13.

Manuscrisul — care se păstrează la Biblioteca Academiei, în Arhiva I. Heliade Rădulescu, mapa II, ms. 79 — constă din patru fascicule însumînd 42 de foi (jumătăți de coli de hîrtie albăstruie, numerotate cu creionul de către un bibliotecar), dintre care numai cam jumătate sînt scrise (pe ambele pagini). Fasciculele conțin rolurile cîte unui personaj (și fragmentele finale din replicile celorlalte personaje), fiind intitulate după cum urmează (modernizăm punctuația traducătorului):

[Fasc. I] *Dona Josefa, duenă bătrînă, din „Hernani“. Scena 1* (6 foi: textul pe f. 1^r–3^r, după care urmează aproape 4 foi nescrise).

[Fasc. II] *Don Carlos din „Hernani“. Actul 1, scena 1* (12 foi: textul pe f. 7^r– 12^r, după care urmează 6 foi și aproape jumătate nescrise).

[Fasc. III] *Hernani din „Hernani“. Act 1, scena 1* (14 foi: textul pe f. 19^r – 25^r, după care urmează 7 foi și jumătate nescrise).

[Fasc. IV] *Ruy Gomez din „Hernani“. Actul 1, scena 1* (10 foi: textul pe f. 33^r – 37^r, după care urmează 5 foi și jumătate nescrise).

Nu știm dacă Heliade a tradus sau nu și rolul complet al doñei Sol (replicile — unele complete, altele fragmentare — ale acesteia se găsesc în fasciculele menționate), și scena IV (constînd dintr-un monolog al lui Hernani), precum și celelalte acte ale piesei. De asemenea nu avem nici o informație despre o eventuală reprezentare a piesei în traducerea lui Heliade (traducere efectuată, pe roluri, tocmai în vederea reprezentării ei).

În editarea textelor din cele patru fascicule am transcris între paranteze unghiulare numele personajelor titulare ale rolurilor respective (nume în locul cărora traducătorul folosește linii orizontale lungi); am pus puncte de suspensie înaintea fragmentelor finale ale replicilor date personajelor titulare ale rolurilor din cele patru fascicule; în sfîrșit, am completat cuvintele și numele abreviate și am corectat numeroasele neglijențe de ortografie și de punctuație ale traducătorului. În toate aceste operațiuni ne-am orientat după textul original francez.

Menționăm că traduceri moderne, în versuri, ale piesei au publicat Haralamb G. Lecca (București, Editura Librăriei „Naționala“ Alcalay, 1924) și V. Stoicovici (traducere publicată în același volum cu *Marion Delorme*, tradusă de Tudor Măinescu, București, Editura de stat pentru literatură și artă, Biblioteca pentru toți, [1958], p. 221–411]).

Fasc. I. 547, 5 pune: *scris* puie; 9 ea se uită la dînsul: *scris* ea îi se uită la dînsu; 11 domnia-ta?!: *scris* Domnia?; 12 *este în ms.: Carlos* ești moartă *(în original:* DON CARLOS, *lui saisissant les bras.* Deux mots de plus, duègne, vous êtes morte! *— după care urmază încă șase versuri și jumătate);* 15 *este în original:* DOÑA JOSEFA. Vous m'avez défendu de dire deux mots, maître!; 16 *este în ms.: Carlos* spune *(în original, finalul replicii lui don Carlos:* Ta dame este bien / Doña Sol de Silva? parle.); 18 *este în ms.: Carlos* ora aceasta *(în original:* DON CARLOS. Pour rien. / Le duc, son vieux futur, est absent à cette heure?); 20 *este în ms.: Carlos* acel june *(în original:* DON CARLOS. Sans doute elle attend son jeune?); 24 *este în ms.: Carlos* întrevorbirea *(în original:* Duègne, c'est ici qu'aura lieu l'entretien?); **548,** 10 *este în ms.: Carlos* sau luciul ăsta *(în original:* DON CARLOS, *tirant de sa ceinture un poignard et une bourse.* Daignez, madame, / Choisir de cette bourse ou bien de cette lame.*)*; 12 *este în ms.: Carlos* duena mea *(în original:* DON CARLOS. Qui, duègne.); 15 armoriul: *scris* armoriu; 17 *este în ms.: Carlos* uf! *(în original, această exclamație este finalul unei replici de mai mult de două versuri); 20 este în ms.: Carlos* o femee *(în original:* DON CARLOS. C'est une femme, est-ce pas, / Ou'attendait ta maîtresse?); 24 *este în ms.: Carlos* ești moartă *(în original:* DON CARLOS, *de l'intérieur de l'armoire.* Si vous dites un mot, duègne, vous êtes morte.); 26 Dumnezeule: *scris* D-zeule; 27 doamna: *scris* D^{na}; 31 donei: *scris* D^{nei}; 32 DONA: *scris* D.; 33 Doamna mea?: *scris* Doamna mea. *(în original:* Madame?*)*; 34 *este în ms.: D. Sol* curînd *(în original face parte din versul final al replicii doñei Sol:* Ouvre avant qu'il ne frappe, et fais vite, et sois prompte.); 35 *este în original, de fapt, începutul unei lungi indicații de regie* (Josefa ouvre la petite porte...); 36–37 *sînt în ms.: D. Sol* să se usuce manta. — *(o ia și iese); în original:* DOÑA SOL. Calmez-vous. *Remettant le manteau à la duègne.* Josefa, fais sécher le manteau. *Josefa sort.*); **549,** 2–3 *sînt în original:* DOÑA SOL, *se levant avec effroi.* Ciel! on frappe à la porte! *Les champions s'arrêtent. Entre Josefa par la petite porte et tout effarée.; 4 este în ms.: Hernan* cine bate așa? *(în original:* HERNANI, *à Josefa.* Qui frappe ainsi?); 5 Doamna: *scris* D^{na}; 7 *este în ms.: D. Sol* Disgrațiată *(în original:* DOÑA SOL, *joignant les mains* Le duc! tout est perdu! / Malheureuse!); 8 Dumnezeule: *scris* D-zeule; 9 Spade ... minuni!: *scris* Spade, se băteau frumoase minuni! *(în original:* des épées! / On se battait. Voilà de belles équipées!); 10 *este în ms.: O voce* deschide-mi *(în original:* UNE VOIX, *au dehors.* Doña Sol, ouvrez-moi!); 12 HERNANI: *scris* Hern.

---

[1] Pentru textul original, vezi Victor Hugo, [*Drame*, II] *Hernani.— Marion de Lorme.— Le roi s'amuse.* Édition nationale. Paris, Émile Testard et Cie, Éditeurs, 1887, p. 9 și urm.

Fasc. II. 550, 3 *este în ms.: Josefa* să deschidem îndată *(în originalul francez, — după indicarea actului, a scenei I, a personajelor acesteia și a primului personaj, doña Josefa, cu indicații de regie —, este:* Serait-ce déjà lui? *Un nouveau coup.* C'est bien à l'escalier / Dérobé. *Un quatrième coup.* Vite, ouvrons.); 5 *este în ms.: Josefa* frumos cavaler *(în original, după o lungă indicație de regie:* Bonjour, beau cavalier.*)*; 8 *este în ms.: Josefa* mănă tare, focŭ *(în original:* DOÑA JOSEFA. Quoi, seigneur Hernani, ce n'est pas vous! — Main-forte! / Au feu!); 14 musteţe: *scris* mușțe; 17 Ea: *scris* ea; Nu: *scris* nu; 19 *este în ms.: Josefa* mai mult și — D^{ne} *(în original:* DOÑA JOSEFA. Vous m'avez défendu de dire deux mots, maître.); 20 Doamna: *scris* D^{na}; 22 *este în ms.: Josefa* pentru que; **551,** 1 Să mor!: *scris* să mor?; 19 examinînd armoriul: *scris* essaminând armoriu; 20 *este în ms.: Josefa* daca nu vrei *(în original:* DOÑA JOSEFA, *la refermand.* Va-t'en, si tu n'en veux pas.*)*; 21–22 Examinînd: *scris* examinînd, *corectat din* esaminînd; 26 armoriul: *scris* armoriu; 28 *este în ms.: Josefa* închide ușa *(în original:* DOÑA JOSEFA. O ciel! J'entends le pas / De doña Sol. — Seigneur, fermez vite la porte. — *urmat de o indicație de regie); 31 este precedat, în original, de alte trei versuri;* **552,** 1 HERNANI: *scris* Herna *(în original, acest text este finalul replicii lui Hernani, fiind precedat de trei versuri omise de Heilade); 4 este în ms.: Hernan* moștenitorul său *(în original:* HERNANI. Qui raille après l'affront s'expose à faire rire / Aussi son héritier.); 12 *este în ms.: Herna* eu intru seniore *(în original:* HERNANI. En honneur, / Je vous ferai sortir par où j'entre, seigneur.); 23 *este în ms.: Herna* și va să iasă *(în original:* Ma dague aussi n'est pas à l'aise / Et veut sortir.); 24 Domnul: *scris* Dl; **553,** 1 *este în ms.: D. Sol* cerule *(în original:* DOÑA SOL, *se jetant entre eux,* Hernani! ciel!*)*; 3 *este în ms.: Herna* spuneți numele *(în original:* HERNANI, *à don Carlos.* Dites-moi votre nom.); 4 dumitale: *scris* D^{tele}; 5 *este în ms.: Herna* daga aceasta *(în original:* HERNANI. Je le garde, secret et fatal, pour un autre / Qui doit un jour sentir, sous mon genou vainqueur, / Mon nom à son oreille, et ma dague à son coeur!); 7 *este în ms.: Herna* apărăte *(în original:* HERNANI. Que t'importe? En garde! defends-toi!*)*; 8 *este în ms.:* —— [*semnul folosit pentru numele lui don Carlos! — n. ed.*] (încrucișază spedele) *(în original indicația de regie ete mult mai amplă); 9 este în ms.: Josefa* minuni *(în original replica doñei Josefa se termină prin:* Voilà de belles équipées!*)*; 12 HERNANI *este în ms.: Herna;* 13 În armoriu?: *scris* în armoriu; ; 14 *este în ms.: Herna* amîndoi *(în original:* HERNANI, *montrant la porte.* Entrez-y. Je m'en charge. / Nous y tiendrons tous deux.*)*; 16 HERNANI *este scris: Herna;* 19 *este în ms.: Herna* baricada ușa *(în original:*

HERNANI. Ah! tête et sang! monsieur, vous me paîrez ceci! *A doña Sol*, Si je barricadais l'entrée?*)*; 21 *este în ms.:Herna* ce zice;; 23 *este în ms.:* amîndoi urmați-mă *(în original, este finalul unei replici de trei versuri:* Et suivez-moi tous deux!*)*; **554,** 1 *este în ms.: Herna* Regele Spaniei *(în original:* HERNANI, *dont les yeux s'allument.* Le roi d'Espagne!); 7 Chestia e prea simplă: *scris* Aquestia e prea simplu *(în original:* Et l'affaire est bien simple*)*; 8 *este în ms.: Gomez* această ușe *(în original:* DON RUY GOMEZ. Mais pourquoi tarder tant à m'ouvrir cette porte?*)*; 13 *este în ms.: Gomez* iartă aparența *(în original:* DON RUY GOMEZ. Altesse, pardonnez! l'apparence...*)*; 20 *este în ms.: Gomez* e mort *(în original:* DON RUY GOMEZ. L'aïeul de votre altesse / Est mort?*)*; 23 *este în ms.: Gomez* îi succede *(în original:* DON RUY GOMEZ. Qui lui succède?*)*; 24—25 candidați, Franț primul [*în original:* François premier], de Franța, este: *scris* candidații Françu primul, de Franca este; 27 *este în ms.: Gomez* Ellectori Imperiului *(în original:* DON RUY GOMEZ. Où vont se rassembler les électeurs d'empire?*)*; 30 *este în ms.: Gomez* la Imperiu *(în original:* DON RUY GOMEZ. Notre roi, dont Dieu garde les jours, / N'a-t-il pensé jamais à l'empire?*)*; 32 *este în ms.: Gomez* îți cade *(în original:* DON RUY GOMEZ. C'est à vous qu'il revient.*)*; 34 *este în ms.: Gomez* la lințoliu *(în original este finalul replicii de mai mult de trei versuri:* Celui qui vient de choir de la pourpre au linceul.*)*; 36 *este în ms.: Gomez* și potent *(în original este finalul replicii de mai mult de trei versuri:* C'était un empereur magnifique et puissant.); **555,** 1 *este în ms.: Gomez* corpul Germanic *(în original:* Cette tête allait bien au vieux corps germanique!*)*; 5 partea îi e cît se poate de: *scris* parte îi e cît se poate; de; 7 Dumnezeu: *scris* D-zeu; 8 fii; *scris* fillii; 10 Franț: *scris* françu *(în original:* François*)*; 11 *este în ms.: Gomez* un victorios *(în original:* DON RUY GOMEZ. C'est un victorieux.); 14 *este în ms.: Gomez* Domnul meu *(în original:* DON RUY GOMEZ. A ce compte, seigneur, vous êtes roi d'Espagne?*)*; 16 *este în ms.: Gomez* francu întăi *(în original:* DON RUY GOMEZ. La dernière campagne / A fait monter bien haut le roi François premier.*)*; 17 Acvila: *scris* Aquela *(în original:* L'aigle*)*; 19 *este în ms.: Gomez* știe latinește *(în original:* DON RUY GOMEZ. Votre altesse / Sait-elle le latin?*)*; 21 *este în ms.: Gomez* latinește *(în original:* DON RUY GOMEZ. Tant pis. La noblesse //

D'Allemagne aime fort qu'on lui parle latin.*)*; 23 crede-mă: *scris* [Re] credemă; 29 *este în ms.: Gomez* frunțile *(în original:* DON RUY GOMEZ. Vous nous quittez, altesse, / Sans purger l'Aragon de ces nouveaux bandits / Qui partout dans nos monts lèvent leurs fronts hardis?*)*; 32 *este în ms.: Gomez* săl lege *(în original:* DON RUY GOMEZ. Donnez-vous aussi l'ordre au chef qui la commande / De se laisser faire?*)*; 35 *este în ms.: Gomez* cam selbatic *(în original:* DON RUY GOMEZ. Je l'ignore. On le dit un rude compagnon.*)*; **556,** 1 *este în ms.: Gomez* aproape d-aci *(în original:* DON RUY GOMEZ. De faux avis alors le disaient près d'ici.); 4 *este în ms.: Herna* măine; 9 *este în ms.: Herna* bunul meu pumnal;; 16 *este în ms.: Gomez* Domnul acesta *(în original:* DON RUY GOMEZ, *revenant et montrant Hernani.* Qu'est ce seigneur?*)*.

Fasc. III. 557, 3 *este în ms.: D. Sol* curînd curînd *(în original este finalul unei replici de trei versuri:* Ouvre avant qu'il ne frappe, et fais vite, et sois prompte.*)*; 5 *este în ms.: D. Sol* Hernani *(în original:* DOÑA SOL, *courant à lui.* Hernani!*)*; 10 *este în ms.:* D. Sol ploă dar tare *(în original:* DOÑA SOL, *touchant ses vêtements.* Jésus! votre manteau ruisselle! il pleut donc bien?*)*; 12 DONA *este în ms.:* D.: 14 DONA *este în ms.: D.;* Scoate: *scris* scoate *(corectat din* scoată*)*; 16 noaptea: *scris* noapte; 18 degetul: *scris* degetu ; **558,** 1 *este în ms.: D. Sol.* ție frig *(în original:* DOÑA SOL. Vous avez bien tardé, seigneur! Mais dites-moi / Si vous avez froid.*)*; 7 *este în ms.: D. Sol* cu dînsa *(în original:* DOÑA SOL, *lui défaisant le manteau.* Allons! donnez la cape, — et l'épée avec elle.*)*; 12 *este în ms.: D. Sol.* ora aceasta *(în original:* DOÑA SOL. Oui, cette heure est à nous.*)*; 18 DOÑA *este în ms.: D.;* 20 ca un: *scris* cu un; 25 *este în ms.: D. Sol.* vino *(în original:* Venez là. — *finalul unei replici mai lungi și cu indicații de regie)*; 28 *este în ms.: D. Sol.* ce mare ești *(în original:* DOÑA SOL, *souriant.* Comme vous êtes grand!*)*; 30 *este în ms.: D. Sol.* de duca *(în original:* DOÑA SOL. Chère âme, / Ne pensons plus au duc.*)*; 34 *este în ms.: D. Sol.* de părinte *(în original:* DOÑA SOL, *riant.* C'est là ce qui vous désespère! / Un baiser d'oncle! au front! presque un baiser de père!*)*; **559,** 6 *este în ms.: D. Sol* c-o voiesc *(în original;* DOÑA SOL. Le roi, dit-on, le veut.*)*; 12 ca copil: *scris* cu copil; 19 Fiii: *scris* Fiillii; 20 continuă: *scris* continue; 23 DONA *este în ms.: D.;* 26 la care de junâ încă: *scris* ca care [încă] de jună încă; 27 dumitale: *scris* D^{tele}; Pastrana: *scris* Pastrona *(în original:* Pastraña*)*; 37 îl descustă: *scris* o descustă; **560,** 4 aerul: *scris* aeru; 8 DONA *este scris: D.;* 10 carneficele: *scris* carnefivele; 17 acvila: *scris* aquilă; 25 asemeni demonilor: *scris* semeni [diavolilor] demonilor; 28 ce: *scris* [ce] que; DONA *este scris: D.; 37 este în ms.: D. Sol.* îmi revine sufletul *(în original este finalul unei replici de 12 versuri și jumătate:* ... et je sens mon âme qui me revient!*)*; 39 *este în ms.: D. Sol.* 3 loviture *(în original:* DOÑA SOL. A minuit. Demain. Amenez votre escorte / Sous ma fenêtre. Allez, je serai brave et forte. / Vous frapperez trois coups.*)*; **561,** 1 *este în ms.: D. Sol.* te urmez *(în original:* DOÑA SOL. Monseigneur, qu'importe! je vous suis.*)*; 6 *este în ms.: Carlos* armoriu *(în original:* DON CARLOS, *ouvrant avec fracas la porte de l'armoire* Quand aurez vous fini de conter votre histoire? / Croyez-vous donc qu'on soit à l'aise en cette armoire?); 8 *este în ms.: D. Sol.* ajutor *(în original:* DOÑA SOL. O ciel! au secours!*)*; 13 *este în ms.: Carlos* prin păduri *(în original:* DON CARLOS. Moi? mais, à ce qu'il paraît, / Je ne chevauchais pas à travers la foret.*)*; 16 *este în ms.: Carlos* stam la ușe *(în original este finalul unei replici de aproape* 6 *versuri:...* Tandis que je restais à la porte.*)*; 19 *este în ms.: Carlos* Cum zic francezii *(în original este finalul unei replici de mai mult de* 9 *versuri:* Et puis, je chiffonnais ma veste à la française. / Ma foi, je sors!*)*; 22 *este în ms.: Carlos* îți va plăcea *(în original:* DON CARLOS, *le saluant.* Monsieur, c'est comme il vous plaîra.*)*; 26 *este în ms.: Carlos* Domniei tale *(în original:* DON CARLOS. Hé! dites-moi le vôtre!*)*; 27 altul: *scris* altu; 31 *este în ms.: Carlos* acelui altul *(în original:* Alors, quel est le nom de l'autre?*)*; **562,** 1 *este în ms.: D. Sol* bate la ușe *(în original:* DOÑA SOL, *se levant avec effroi.* Ciel! on frappe à la porte! *Les champions s'arrêtent. Entre Josefa par la petite porte et taut effarée.)*; 3 *este în ms.: Josefa* minuni *(în original:* DOÑA JOSEFA, *jetant les yeux autour d'elle.* Jésus! l'inconnu! des épées! / On se battait. Voilà de belles équipées.*)*; 5 *este în ms.: O voce* deschide-mi *(în original: On frappe.* UNE VOIX, *au dehors.* Doña Sol, ouvrez-moi!*)*; 8 *este în ms.: Josefa* pasul acesta *(în original:* DOÑA JOSEFA, *tirant son chapelet.* Saint Jacques monseigneur! tirez-nous de ce pas! *On frappe de nouveau.)*; 9 armoriul: *scris* armoriu; ascundem!: *scris* ascundem?; 14 *este în ms.: Carlos*

prea în larg *(în original:* DON CARLOS. Grand merci, c'est trop large!*)*; 16 *este în ms.: Carlos* stau aci *(în original:* DON CARLOS. Bonsoir. Pour moi, je reste ici.*)*; 21 *este în ms.: Gomez* care veți rîde *(în original este sfîrșitul replicii lui don Ruy Gomez:* Ce n'est pas vous, du moins, qui rirez!*)*; 23—25 *corespund celei de a doua replici, din original, a lui don Ruy Gomez)*; **563,** 1 DONA *este scris: D.; 4 este în ms.: D. Sol.* vei bate în mîini de 3 ori *(în original:* DOÑA SOL, *bas à Hernani.* Demain, sous ma fenêtre, a minuit, et sans faute, / Vous frapperez des mains trois fois.*)*; 6 *este în ms.: Carlos* să-ți ofer mîna *(în original:* DON CARLOS, *à part.* Demain! *Haut à doña Sol vers laquelle il fait un pas avec galunterie.* Souffrez que pour rentrer je vous offre la main. *Il la reconduit à la porte. Elle sort.)*; 9 *este în ms.: Carlos* de Escorta mea *(în original:* DON CARLOS. Il part. C'est quelqu'un de ma suite.*)*.

Fasc. IV. 564, 3 HERNANI *este scris: Herna;* 13 Castiliele: *scris* Castilliele; 15 li se părea: *scris* i se părea; **565,** 21 domnia-voastră: *scris* D-nia voastră; 23 *este în ms.: Herna* Ducă; 24 domnia-voastră: *scris* D-nia voastră; 26 cîntecele: *scris* cîntele; 33 HERNANI *este scris: Herna;*36 HERNANI *este scris: Herna;* 38 Domnilor: *scris* D-lor; 40 Astă: *scris* Asta; **566,** 3 omul: *scris* omu; 9 colanul: *scris* Colanu; 16 DONA *este scris: D.;* 20 *este în ms.: Carlos* Imperatului Germanii *(în original:* DON CARLOS, *faisant un pas.* Duc, ce n'est pas d'abord / De cela qu'il s'agit. Il s'agit de la mort / De Maximilien, empereur d'Allemagne,*)*; 21 Dumnezeule: *scris* D-zeule; 22 *este în ms.: Carlos* scomult mare *(în original este finalul unei lungi replici a lui don Carlos:* ... Et l'affaire est bien simple, et voilà bien du bruit!*)*; 23 examină: *scris* essamină; 26 *este în ms.: Carlos* valeții tăi *(în original:* DON CARLOS. Belle raison! tu viens avec toute une escorte! / Quand un secret d'état m'amène en ton palais, / Duc, est-ce pour l'aller dire à tous tes valets?*)*; 28 *este în ms.: Carlos* D-nia ta *(în original:* DON CARLOS. Bon père, / Je t'ai fait gouverneur du château de Figuère, / Mais qui dois-je à présent faire ton gouverneur?*)*; 30 *este în ms.: Carlos* e mort *(în original:* DON CARLOS. Il suffit. N'en parlons plus, seigneur. / Donc l'empereur est mort.*)*; 32 *este în ms.: Carlos* în întristare *(în original:* DON CARLOS. Duc, tu m'en vois pénétré de tristesse.*)*; 34 *este în ms.: Carlos* din concurenți *(în original:* DON CARLOS. Un duc de Saxe est sur les rangs. / François premier, de France, est un des concurrents.); 36 *este în ms.: Carlos* sau Francfort *(în original:* DON CARLOS. Ils ont choisi, je crois, Aix-la-Chapelle, ou Spire, / Ou Francfort.); **567,** 1 Dumnezeu: *scris* D-zeu; 7 imperiul: *scris* Imperiu; aceasta: *corectat din* această; 10 *este în ms.: Carlos* de Gand *(în original:* DON CARLOS. Et puis, on est bourgeois de Gand.); 15 *este în ms.: Carlos* pentru mine *(în original:* DON CARLOS. Rome est pour moi.); 16 Brav: *scris* Bravo; 18 *este în ms.: Carlos* vre o speranță *(în original este sfîșitul unei lungi replici:* ... Crois-tu que François puisse avoir quelque espérance?); 20 *este în ms.: Carlos* un strein *(în original:* DON CARLOS. Il faudrait tout changer. / La bulle d'or défend d'élire un étranger.); 22 domnul: *scris* D-l; 23 *este în ms.: Carlos* din Gand *(în original:* DON CARLOS. Je suis bourgeois de Gand.); 24 Campania: *scris* Compania; Franț: *scris* Françŭ *(în original:* François); 26 *este în ms.: Carlos* și aripele *(în original:* DON CARLOS. L'aigle qui va peut-être éclore à mon cimier / Peut aussi déployer ses ailes.); 31 *este în ms.: Carlos* plec *(în original este sfîrşitul unei lungi replici a lui don Carlos:* ... Je partirai sous peu.); 35 *este în ms.: Carlos* estermine banda *(în original:* DON CARLOS. J'ordonne au duc d'Arcos d'exterminer la bande.); **568,** 1 *este în ms.: Carlos* numele lui *(în original:* DON CARLOS. Eh! quel est ce chef? son nom?); 4 *este în ms.: Carlos* va fi de ajuns *(în original:* DON CARLOS. Bah! je sais que pour l'heure il se cache en Galice, / Et j'en aurai raison avec quelques milices.); 7 *este în ms.: Carlos* ospele tău *(în original:* DON CARLOS. Faux avis! — Cette nuit, tu me loges.); 12 *este în ms.: Carlos* proteg fuga *(în original replica lui don Carlos este de aproape cinci versuri, ultimul fiind:* Allez. Je daigne encor de protéger votre fuite.); 14 domnul: *scris* D-l; 15 *este în ms.: Carlos* escorta mea *(în original:* DON CARLOS. Il part. C'est quelqu'un de ma suite.).

★

În cele ce urmează reconstituim, într-o formă coerentă, traducerea heliadescă a dramei lui Victor Hugo, pe baza traducerilor complete ale replicilor și ale indicațiilor de regie așa cum apar în cele patru fascicule ale lui Heliade și orientîndu-ne după originalul francez. Rolul doñei Sol (ale cărei replici sînt, de cele mai multe ori, fragmentare) și scena IV (constînd dintr-un monolog al lui Hernani), care lipsesc din manuscrisul lui Heliade, le dăm, în note, în original.

HERNANI

ACTUL I

SCENA I[1]

DONA JOSEFA

(Singură; închide cortinele cramozie ale ferestrei și pune în ordine cîteva fotoliuri; aude bătînd la ușe; ea ascultă)

Să fie el oare? E la scara furtivă. *(Iar bate.)* Să deschidem îndată. *(Deschide ușcioara mascată. Don Carlos apare cu capela pe ochi.*[2]*)* Bună știre, frumos cavaler! *(Îl introduce. ⟨Don Carlos își desface manta și lasă să i se vadă splendidul costum.⟩*[3] *Ea se uită la dînsul cu neîncredere și-și retrage pasul).* Ce! senior Hernani, nu ești domnia-ta?! Mînă-tare! foc!

DON CARLOS *(apucînd-o de braț)*

Două vorbe mai mult, duenă, și ești moartă! *(O ațintă cu ochii.)* [4] Sînt eu aci la dona Sol, fidanțata vechiului ducă de Pastrana, unchiul său, senior caduc, venerabil și gelos? spune-mi! Bella adoră p-un cavaler fără barbă încă și fără musteţe, și albergă în toate serile, în nasul invidioșilor, pe junele amant fără barbă însuşi în barba bătrînului. Sînt bine informat oare? *(Ea tace; el o scutură de braț. Ea se sperie*[1]*.)* Nu răspunzi?

---

[1] *În original:*

ACTE PREMIER

LE ROI

SARAGOSSE

Une chambre à coucher. La nuit. Une lampe sur une table

SCÈNE PREMIÈRE

DOÑA JOSEFA DUARTE, vieille, en noir, avec le corps de sa jupe cousu de jais, à la mode d'Isabelle la Catholique; DON CARLOS.

— Replicile doñei Josefa le reproducem din fasc. I, f. 1^r—2^r ultimul rînd, iar pe acelea ale lui don Carlos, din fasc. II, f. 7^r—8^r rîndul antepenultim.

[2] *A doua indicație apare în fasc. II, f. 7^r, r. 6—7. (În original:* (Elle ouvre la petite porte masquée. Entre don Carlos, le manteau sur le nez et le chapeau sur les yeux.)

[3] *Cea de-a doua indicație apare în fasc. II, f. 7^r, r. 6—7.*

[4] *În original:* (Il la regarde fixement. Elle se tait, effrayée.)

DONA JOSEFA

Două vorbe mai mult, și — doamne![2]

DON CARLOS

Voi, dară, una: da sau nu. Doamna ta nu e dona Sol de Silva? spune!

DONA JOSEFA

Așa.— Pentru ce?

DON CARLOS

Pentru nimic. Duca, bătrînul ei mire, este absent în ora aceasta?

DONA JOSEFA

Așa.

DON CARLOS

Neapărat, dară, ea așteaptă pe acel june?

DONA JOSEFA

Așa.

DON CARLOS

Să mor!

DONA JOSEFA

Așa.

DON CARLOS

Duenă, aci are să fie întrevorbirea?

---

[1] *Ultima indicație apare în fasc. I, f. 1, r. 15.*

[2] *În original:* Vous m'avez défendu de dire deux mots, maître.

DONA JOSEFA

Așa.

DON CARLOS

Ascunde-mă aci!

DONA JOSEFA

Pe domnia-ta?!

DON CARLOS

Pe mine.

DONA JOSEFA

Pentru ce?

DON CARLOS

Pentru nimic.

DONA JOSEFA

Eu, să te ascunz!

DON CARLOS

Aci.

DONA JOSEFA

Nu se poate!

DON CARLOS *(trăgînd de la centură un pumnal și o pungă)*

Binevoiește, doamna mea, a alege sau punga, sau luciul ăsta.

DONA JOSEFA *(luînd punga)*

Ești dară diavolul?

DON CARLOS

Așa, duena mea.

DONA JOSEFA *(deschizînd un armoriu)*[1]

Intră aci!

---

[1] *În original:* (ouvrant une armoire étroite dans le mur.)

DON CARLOS *(examinînd armoriul)*

Cutia asta?

DONA JOSEFA *(închizînd armoriul)*

Du-mi-te d-aci daca nu vrei!

DON CARLOS *(deschizînd armoriul)*

Naiba! *(Examinînd încă.)* Daca-n egnuriu îţi pui aventura, mînerul măturei îţi servă să-n-caleci? *(Se ghemuieşte cu nevoie.)* Uf!

DONA JOSEFA *(unindu-şi mînele cu scandal)*

Un om aci!

DON CARLOS *(în armoriul ce stă deschis)*

Nu e aşa? doamna ta n-aşteaptă o femeie? [1]

DONA JOSEFA

O, cerule! aud paşii donei Sol.— Seniore, închide uşa!

(Împinge uşa armoriului, care se deschide.)

DON CARLOS *(din armoriu)*

De vei scoate o vorbă, duenă, eşti moartă!

DONA JOSEFA *(singură)*

Ce e omul ăsta? Isuse, Dumnezeule! d-aş striga să chem! pe cine? afară de doamna şi de mine, toţi dorm în palat. Bah! Aurora spuntă [2]. Facă ce ştie; şi are o spadă bună,— şi cerul să ne apere de iad! *(Saltă în pumn punga.)* Şi cînd o fi să fie, nu e un hoţ. *(La vederea donei Sol, ascunde punga.)*

SCENA II [3]

DONA SOL [4]

Josefa!

DONA JOSEFA

Doamna mea?

---

[1] *În original:* C'est une femme, est-ce pas,/ Qu'attendait ta maîtresse?

[2] *Traducere greşită; în original:* Bah! l'autre [= Hernani — *n.n.*] va venir.

[3] *În original:*

SCÈNE II

DOÑA JOSEFA, DON CARLOS caché, DOÑA SOL, puis HERNANI

[4] *Această replică şi cea următoare apar în fasc. I, f* 2^{v}, *r. 1—2.*

DONA SOL

[...] curînd, curînd. *(Dona Josefa deschide uşa. Hernani intră.)* Hernani! [1]

HERNANI [2]

Dona Sol! te mai văz în fine! vocea ce auz, vocea ta este?! Pentru ce soarta îmi pune zilele departe de alte tale? Ah! cîtă nevoie am de tine ca să uit de ceilalţi!

DONA SOL

[...] plouă, dar, tare? [3]

HERNANI

Nu ştiu.

DONA SOL

Ţi-o fi frig!

HERNANI

Nu e nimic.

DONA SOL

Scoate, dar, manta!

---

[1] *Prima parte a replicii, incomplet tradusă, apare în fasc. III, f.* 19^{r}, *r. 3; prima parte a indicaţiei de regie apare în fasc. I, f.* 2^{v}, *r. 4* [⟨DONA JOSEFA⟩ *(deschide uşa*], *iar cea de-a doua, în fasc. III, f.* 19^{r}, *r. 4* [⟨HERNANI⟩ *(intră)*].— *În original:*

DOÑA SOL

Ah! je crains quelque malheur.
Hernani devrait être ici.
(Bruit de pas à la petite porte.)
Voici qu'il monte.
Ouvre avant qu'il ne frappe, et fais vite, et sois prompte.
(Josefa ouvre la petite porte. Entre Hernani. Grand manteau, grand chapeau. Dessous, un costume de montagnard d'Aragon, gris, avec une cuirasse de cuir, une épée, un poignard, et un cor à la ceinture.)

DOÑA SOL *(courant á lui)*

Hernani!

[2] *Replicile care urmează de aci înainte (pînă la aceea a lui Hernani, p. 868, r. 14) apar în fasc. III, f.* 19^{r}, *r. 6 — f.* 23^{v}, *r. 13.*

[3] *Replică tradusă incomplet; în original:* DOÑA SOL *(touchant ses vêtements)* Jésus! votre manteau ruisselle! il pleut donc bien?

HERNANI

Dona Sol, dilecta mea, spune-mi: cînd noaptea ești adormită, lină, inocentă și pură, și cînd un somn voios îți întredeschide gura și cu degetul îți închide ochii,— îți spune atunci un angel cît ești de dulce dizgrațiatului pe care toate-l abandonă și-l resping?

DONA SOL

[...] ți-e frig[1].

HERNANI

Mie! Eu ard lîngă tine. Ah! cînd amorul gelos colcăie ardente în capetele noastre, cînd inima ni se gomflă și se umple de tempeste, ce ne pasă daca un nor în aer poate în treacăt să ne arunce or tempestă, or fulgere?

DONA SOL

[...] cu dînsa.[2]

HERNANI *(cu mîna pe spadă)*

Nu, asta mi-e a doilea dilectă, inocentă și fidelă.— Dona Sol, bătrînul ducă, fiitorul tău mire, unchiul tău, este dar absent?

DONA SOL

[...] ora aceasta[3].

HERNANI

Ora aceasta, și atîta tot! Pentru noi, nimic mai mult decît o oră! apoi ce-mi pasă? cată să uite cineva, sau să moară. Angelul meu, cu tine o oră — în adevăr o oră —, pentru cine voiește viața, ș-apoi eternitatea!

DONA SOL

Hernani!

HERNANI *(cu amar)*

Cît sînt de ferice cînd duca iese! ca un ladrin ce tremură și forță o ușe, răpede intru și te văz, și fur bătrînului o oră din

---

[1] *Replică tradusă incomplet; în original:* Vous avez bien tardé, seigneur! Mais dite-moi / Si vous avez froid.

[2] *Replică tradusă incomplet; în original:* DOÑA SOL (*lui défaisant son manteau*). Allons! donnez la cape,— et l'épée avec elle.

[3] *Traducere incompletă; în original:* Oui, cette heure est à nous.

cînturile tale, din căutătura ta! și sînt foarte ferice, și în adevăr mă invidiază că îți fur o oră, cînd el îmi ia viața![1]

DONA SOL

[...] să se usuce manta. *(Josefa o ia și iese.)* Vino![2]

HERNANI *(fără s-o audă)*

Duca, dar, este absent din castel?

DONA SOL

Ce mare ești!

HERNANI

Este absent.

DONA SOL

[...] de duca[3].

HERNANI

Ah! nu-l pot uita, doamna mea! Bătrînul ăsta te iubește. Nu ți-a luat ieri un baciu? Îl poci uita?

DONA SOL

[...] de părinte[4].

---

[1] *În original:* et sans doute on m'envie / De lui voler une heure, et lui me prend ma vie!

[2] *Traducere incompletă: primul fragment se găsește în fasc. I, f. 2^v, r. 5, iar cel de-al doilea în fasc. III, f. 20^r, rîndul antepenultim. În original:*

DOÑA SOL

Calmez-vous.
(Remettent le mantanu à la duègne.)
Josefa, fais sécher le manteau.
(Jcsefa sort.)
(Elle s'assied et fait signe à Hernani de venir près d'elle.)
Venez là.

[3] *Traducere incompletă; în original:* Chère âme,/ Ne pensons plus au duc.

[4] *Traducere incompletă; în original:* DOÑA SOL, riant. C'est là ce qui vous désespère! / Un baiser d'oncle! au front! presque un baiser de père!

HERNANI

Nu; un baciu d-amant, de soț, de gelos. Ah! ai să fii a lui! Doamna mea, nu cugeți? O! Nebunul bătrîn, cu fruntea înclinată spre capătul vieții, spre apusul zilei, va o femeie și cere, spectru înghețat, o copilă! A! smintitul bătrîn! pe cînd cu o mînă se apucă de mîna-ți, nu vede că moartea îl ia de mire cu alta? vine a se arunca în amorurile noastre fără să tremure! Bătrîne, du-mi-te să-ți dai măsură spre a-ți săpa groapa! — Cine s-a pus să facă maritagiul acesta? cred că te constrîng cu forța.

DONA SOL

[...] c-o voiesc [1].

HERNANI

Regele! regele! — Tatăl meu e mort asupra palcului, condamnat de tată-său. Așa, deci s-au dovedit cu anii faptul acesta, însă pentru umbra mortului rege, pentru fiul său, pentru văduva lui, pentru toți ai săi, ura încă mi-e jună. El, mort, nu se mai numără; și, ca copil încă, făcui jurămîntul d-a răzbuna tatălui meu pe capul fiului ucizătorului. Pretudindeni te caut, Carlos, rege al Castilielor; pentru că ura e vivace între ambele noastre familii. Părinții s-au luptat fără pietate, fără remușcare, 30 de ani! În van, dară, părinții sînt morți! ura trăiește; pentru dînșii pace nu este. Fiii în picioare se măsoară, duelul continuă. Ah, tu dară, rege, voiești execrabilul acest himen! atîta mai bine: te caut, și tu vii în calea mea.

DONA SOL

Tu mă sperii!

HERNANI

Avînd un mandat d-anatemă, cată s-ajung l'a mă speria eu însumi! Ascultă: omul la care de jună încă te destinară, Ruy de Silva, unchiul dumitale, este ducă de Pastrana, avut mare de Aragon, comte și magnat de Castilia. Lipsindu-i junețe, îți poate aduce, copilița mea, atîta aur, geme și nestimate, încît fruntea ți se risplendă între frunțile regali; iar în cît pentru rang, orgoliu, glorie și averi, sute și sute de regine să te invidie ca

---

[1] *Traducere incompletă; în original:* Le roi, dit-on, le veut.

ducesă! iată cine este el. Eu însă sînt fără averi, și n-avui, din copilărie, decît pădurile prin care fără încălțăminte fugeam; poate c-aș avea și eu vreun blazon ilustru, pe care o regină de sînge acum îl descustă; poate că am și drepturi, în umbră confundate, pe care un linţoliu negru al palcului le ascunde încă în îndoiturile sale și care, daca speranța mea nu va fi încelată, într-o zi vor putea ieși din cheia aceasta dimpreună cu spada. Pîn-atunci, n-am de la cerul gelos decît aerul, lumina și apa, ce sînt date la toți. Prin urmare, cată să suferi a te scăpa or de duca, or de mine; cată s-alegi din amîndoi,— să-l iei de bărbat, sau să mă urmezi.

DONA SOL

Te voi urma.

HERNANI

Între dizgrațiații mei soți? proscriși ale căror nume carneficele le știe de mai nainte, oameni ale căror nici fierul, nici inima nu li se tocesc, avînd fiecare cîte un sînge a răzbuna? Vei veni a comanda a mea bandă, cum se zice? pentru că nu știi, a mea dilectă, că eu sînt un bandit! Cînd totul mă urmărea în Spaniele toate, singur prin pădurile și munții săi, printre stîncele unde nu se mai vede decît acvila în svolu-i, vechea Catalonia mă adoptă ca mumă; crescui între acei montaniarzi liberi, neavuți și gravi, și mîine trei mii din bravii aceștia,— daca vocea îmi va face a răsuna cornul din munte pînă-n munte —, se vor scula să vie. A! te înfiori! mai cugetă, ia-ți bine măsurile. A mă urma prin selbe, prin munți și plaiuri, între oameni asemeni demonilor visurilor tale, a prepune tot — și ochii, și vocile, și pașii, și sunetul —, a dormi pe iarbă, a bea din torente, și noaptea, alăptînd un copil ce se deșteaptă, s-auzi gloanțele muschetelor șuierînd pe la ureche; a rătăci cu mine, proscrisă, și, cînd va fi cele dupe urmă, a mă urma pînă unde voi ajunge la tatăl meu, la palcu...

DONA SOL

Te voi urma.

HERNANI

Duca este avut, mare, prosper; duca n-are nici o datorie către vechiul nume al tatălui său; duca poate tot. Duca îți ofere, dimpreună cu mîna sa, tezaure, titluri, fericire.

DONA SOL

[...] îmi revine sufletul [1].

HERNANI *(strîngînd-o în brațe)*

Angel!

DONA SOL

[...] 3 lovituri [2].

HERNANI

Știi acum cine sînt?

DONA SOL

[...] te urmez [3].

HERNANI

Nu; fiindcă vrei a mă urma, ființă debilă și fragedă, cată să știi ce nume, ce sînge, ce suflet, care destin sînt ascunse în păstorul Hernani. Vrear-ai un brigant, vrei un proscris?

DON CARLOS *(deschizînd cu scomult ușa armoriului)* [4]

Cînd o să termini cu a-ți tot spune istoria? Au crezi că poate fi cineva bine într-un armoriu?

---

[1] *Replică incomplet tradusă; în original:*

DOÑA SOL

Nous partirons demain.
Hernani, n'allez pas sur mon audace étrange
Me blâmer. Êtes-vous mon démon ou mon ange?
Je ne sais, mais je suis votre esclave. Écoutez.
Allez où vous voudrez, j'irai. Restez, partez,
Je suis à vous. Pourquoi fais-je ainsi? je l'ignore.
J'ai besoin de vous voir et de vous voir encore
Et de vous voir toujours. Quand le bruit de vos pas
S'efface, alors je crois que mon cœur ne bat pas,
Vous me manquez, je suis absente de moi-même;
Mais dès qu'enfin ce pas que j'attends et que j'aime
Vient frapper mon oreille, alors il me souvient
Que je vis, et je sens mon âme qui revient!

[2] *Traducere incompletă; în original:*
A minuit. Demain. Amenez votre escorte
Sous ma fenêtre. Allez, je serai brave et forte.
Vous frapperez trois coups.

[3] *Traducere incompletă; în original:*
Monseigneur, qu'importe! je vous suis.

[4] *Replica lui don Carlos se găsește în fasc. II, f. 8^{r}, rîndul ultim — f. 8^{v}, r. 1—3.*

HERNANI *(se retrage uimit)*

Cine e omul acesta? [1]

DONA SOL

Cerule! Ajutor! [2]

HERNANI [3]

Taci, dona Sol! Deștepți ochii geloși. Cînd sînt eu lîngă tine, binevoiește, orice s-ar întîmpla, a nu reclama alt ajutor decît al meu. *(Lui don Carlos:)* Ce făceai acolo?

DON CARLOS

Eu? însă cum mi se pare, bine vezi că nu călăream prin păduri.

HERNANI

Cine-și rîde dupe un afront, s-expune a face să rîdă și moștenitorul său.

DON CARLOS

Fiecare la rîndul său! — Messire, să vorbim franc: îți place seniora și ochii ei negri, înaintea cărora vii ca să-ți vezi p-ai domniei-tale în toate serele — nimic mai bine. Îmi place și mie seniora, și voi a cunoaște pe cel care d-atîtea ori l-am văzut intrînd pe fereastră, pe cînd eu stam la ușe.

HERNANI

Pe onoare, te voi face să-mi ieși pe unde eu intru, seniore.

DON CARLOS

Vom vedea. Îmi ofer și eu amorul meu seniorei. Să împărțim, vrei? Văzui în frumosul său suflet atîta amor, bunătate, tinere simțiminte, încît seniora sînt sigur că mi-ți are pentru doi amanți. Așa, astă-seară vrînd a pune un capăt întreprinderii mele, — luat, mi se pare, în locul domniei-tale —, intrai aci pe neașteptate. M-ascund, ascult să nu-mi scape nimic; însă auzeam prea rău și, zău, a cătat să ies! cum zic francezii.

---

[1] *Replica se găsește în fasc. III, f. 23^{v}, r. 15—16. În original.* (Hernani recule étonné. Dona Sol pousse un cri et se réfugie dans ses bras, en fixant sur don Carlos des yeux effarés.)
HERNANI *(la main sur la garde de son épée)*
Quel est cet homme?

[2] *Prima parte a replicii doñei Sol se găsește în fasc. I, f. 2^{v}, r. 8, iar cea de-a doua în fasc. III, f. 23^{v}, r. 17. În original:* C ciel! Au secours!

[3] *De aci înainte, replicile lui Hernani se găsesc în fasc. III, f. 23^{v} (ultimele patru rînduri) — f. 24^{v}, r. 4, iar replicile lui don Carlos, în fasc. II, f. 8^{v}, r. 5 — f. 9^{r}.*

HERNANI

Zău că și spadei mele îi vine rău și va să iasă.

DON CARLOS *(salutînd)*

Domnul meu, cum îți va plăcea. *(Trage spada.)*

HERNANI *(trăgînd spada)*

În gardă!

DONA SOL

[...] Cerule! [1]

DON CARLOS

Alină-te, seniora!

HERNANI

Spune-ți numele!

DON CARLOS

Spune-mi mie p-al dumitale!

HERNANI

Îl țiu secret și fatal pentru un altul ce va avea într-o zi să simță, sub vingătorul meu genuche, la ureche numele meu și în inimă daga aceasta.

DON CARLOS

Atunci care este numele acelui altul?

HERNANI

Ce-ți pasă? În gardă! apără-te!

---

[1] *Replica doñei Sol se găsește în fasc. I, f. 2^{v}, r. 8 și în fasc. II, f. 9^{r}, r. 14. În original:* DOÑA SOL *(se jetant entre eux)* Hernani! ciel!

(Încrucișează spedele.) [1]

DONA SOL

[...] bate la ușe! [2]

HERNANI *(Josefei, care intră)*

Cine bate așa? [3]

DONA JOSEFA *(către dona Sol)* [4]

Doamna mea, un colp neașteptat! vine duca!

DONA SOL

[...] Dizgrațiată! [5]

DONA JOSEFA *(uitîndu-se împrejur)*

Dumnezeule! necunoscutul! Spade! se băteau — frumoase minuni!

HERNANI *(își pune sabia în teacă)*

Ce să facem? [6]

DON RUY GOMEZ *(d-afară)*

Dona Sol, deschide-mi! [7]

---

[1] *În original: (Ils croisent leurs épées. Doña Sol tombe tremblante sur un fauteuil. On entend des coups à la porte).*

[2] *Fasc. III, f. 24^{v}, r. 4. În original:* DOÑA SOL *(se levant avec effroi)* Ciel! on frappe à la porte! *(Les champions s'arrêtent. Entre Josefa par la petite porte et tout effarée).*

[3] *Fasc. I, f. 2^{v}, r. 10 și fasc. III, f. 24^{v}, r. 5.*

[4] *Această replică și următoarele două apar în fasc. I, f. 2^{v}, r. 11–16.*

[5] *În original:*

DOÑA SOL *(joignant les mains)*

Le duc! tout est perdu!
Malheureuse!

[6] *În original, între replica lui Hernani (care în ms. apare în fasc. III, f. 24^{v}, r. 7 și în fasc. IV, f. 33^{r}, r. 3) și cea precedentă este dată următoarea indicație:* (Les deux combattants remettent leurs épées dans le fourreau. Don Carlos s'enveloppe dans son manteau et rabat son chapeau sur ses yeux. On frappe).— Cf. fasc. II, f. 9^{r}, r. 2–3: ⟨DON CARLOS⟩ *(bagă spada în teacă, se acopere cu manta și trage pălăria pe ochi).*

[7] *Această replică apare în fasc. IV, f. 33^{r}, r. 4, în fasc. I, f. 2^{v}, r. 17 și în fasc. III, f. 24^{v}, r. 8:* O VOCE: [...] deschide-mi! — *În original:*

HERNANI *(oprește pe Josefa, care face un pas)*

Nu deschide![1]

DONA JOSEFA *(scoțînd mătăniile)*

Sante Jacob, patronul meu! mîntuie-ne din pasul acesta![2]

HERNANI *(arătînd armoriul la don Carlos)*[3]

Să ne ascundem!

DON CARLOS

În armoriu?

HERNANI

Intră! mă încarc cu aceasta; vom sta acolo amîndoi.

DON CARLOS

Foarte mulțumim; nu e prea în larg.

HERNANI *(arătînd ușa mică)*

Să fugim p-acolo.

DON CARLOS

Noapte bună! cît pentru mine, stau aci.

HERNANI

A! capete și sînge! Seniore, îmi vei răspunde de aceasta. *(Donei Sol)* Daca aș baricada ușa?

DON CARLOS *(Josefei)*

Deschide ușa!

HERNANI

Ce zice?

UNE VOIX *(au dehors)*

Doña Sol, ouvrez-moi!

[1] *Fasc. III, f. 24^{v}, r. 9–10; în fasc. I, f. 2^{v}, r. 18–19:* ⟨DONA JOSEFA⟩ *(face un pas spre ușe).* HERNANI: Nu deschide! – *În original:* (Dona Josefa fait un pas vers la porte. Hernani l'arrête.) HERNANI: N'ouvrez pas.

[2] *Fasc. I, ff. 2^{v}, r. ultim – 3^{r}, r. 2.*

[3] *De aci înainte, replicile lui Hernani le reproducem din fasc. III, f. 24^{v}, ultimele două rînduri, și f. 25^{r}, r. 3, iar acelea ale lui don Carlos, din fasc. II, f. 9^{v}, r. 5–15.*

DON CARLOS *(Josefei)*

Ci deschide,-ți zic!

(Dona Josefa se duce a deschide, tremurînd.)[1]

DONA SOL

Sînt moartă![2]

SCENA III[3]

DON RUY GOMEZ (intră)

Oameni la nepoata mea, noaptea, și la această oră! Veniți toți! asta merită și lumină mare, și zgomult. *(Donei Sol:)* Pe sîntul Juan de Avila, cred în adevăr că sîntem 3 la domnia-ta! Era prea mult și 2, seniora! *(Celor 2 juni:)* Junii mei cavaleri, ce faceți p-aci? pe cînd aveam pe Cid și pe Bernard, acei giganți ai Spaniei și ai lumei străbătea Castiliele onorînd bătrînii, protegiînd copilele. Era ei niște oameni tari, și li se părea mai puțin grele fierul și oțelul ce avea pe dînșii decît catifelele domniei-voastre. Oamenii aceia duceau respect la barbele cărunte, își puneau amorul în genuchi înaintea bisericilor, nu trăda pe nimeni, ș-orce făcea n-avea alt cuget decît spre a susține onoarea familiei sau casei lor. Daca le plăcea vreo femeie, o lua nemaculată, în lumina zilei, înaintea lumii, și cu spada sau securea sau lancea în mînă. Și cînd niște feloni – în timpul nopții, cu ochii întorși către călcîie, sub acoperămîntul umbrelor – își comiteau infamele manoperi, furînd bărbaților castitatea femeilor,– vă asigur că acel Cid, străbun al nostru tutulor, i-ar fi considerat de niște mizerabili, i-ar fi pus în genuchi și, degradîndu-le nobilitatea uzurpată, cu latul spadei le-ar fi pălmuit treanța de blazon. Iată ce ar fi făcut, mi se pare, oamenii d-altădată oamenilor din ziua de astăzi.– Ce mi-ați venit a face aci? au ca să-mi spuneți că sînt un bătrîn de care au să-și rîză cei tineri? au să rîză de mine, de soldatul de Zamora,— și cînd voi trece, alb-colilie, vor rîde în adevăr? cel puțin însă nu veți fi domnia-voastră care veți rîde!

---

[1] *Această indicație se găsește în fasc. I, f. 3^{r}, r. 4.*

[2] *Replica doñei Sol se află în fasc. IV, f. 33^{r}, r. 5.*

[3] *În original:* SCÈNE III
Les mêmes, DON RUY GOMEZ DE SILVA, barbe et cheveux blancs en noir. Valets avec des flambeaux.
– Replicile lui don Ruy Gomez se găsesc în fasc. IV, ff. 33–37, acelea ale lui don Carlos în fasc. II, f. 9^{v}, r. 17–21 – f. 12^{v}, r. 3, iar acelea ale lui Hernani în fasc. III, f. 25^{r}; în fine, cele cîteva replici ale doñei Sol se găsesc în fasc. IV, f. 35^{r}, r. 15 și în fasc. III, f. 25^{r}.

HERNANI

Ducă...

DON RUY GOMEZ

Tăcere! Ce! domnia-voastră aveți spada și daga și lancea, vînătoarea, festinele, amuțările, curaii, cîntecele seara pe sub balcoane, penele la capelă, cazacele de mătase, balurile, carozelele, junețea, bucuria; și cînd v-apucă urîtul, cu orce preț, din întîmplare, puneți mîna pe cîte un bătrîn, ca copiii pe cîte o sunătoare, vă frecați la dinți cu dînsa,— paf! ș-ați stricat jucăria dv.

HERNANI

Excelență...

DON RUY GOMEZ

Și cine cutează a vorbi cînd eu zic „tăcere! tăcere!“?

HERNANI

Senior ducă...

DON RUY GOMEZ

Cavaleri, veniți dupe mine! veniți dupe mine! Domnilor, am făcut aceasta ca să rîdem? Ce! un trezaur e la mine,— onoarea unei copile, unei femei, unei familie întrege. Astă copilă o iubesc, este nepoata mea, și are peste curînd a-și schimba baga cu inelul degetului meu; o cred pură și castă, și sacră la tot omul. Cată să ies și eu undeva o oră, și eu, Ruy Gomez de Silva, să nu cutez a o face fără ca un fur d-onoare să se strecoare în căminul meu! Rușine, junilor! Sărbătorile acestea vă sînt? niște bastarzi ar roși d-a se purta ca voi. Nu, bine faceți, urmați înainte! Mai am ceva încă? *(Își smulge colanul.)* Na! călcați în picioare, călcați tunsura mea de aur! *(Își aruncă capela.)* Smulgeți-mi părul, batjocoriți-l! veți putea mîine să vă lăudați în cetate că niciodată desfrînați insolenți n-au întinat niște peri mai albi, nici o mai nobilă frunte!

DONA SOL

Monsenior...

DON RUY GOMEZ *(valeților)*

Scutieri! scutieri! în ajutorul meu! securea, pumnalul meu, daga mea de Toledo! — Amîndoi urmați-mă!

DON CARLOS *(face un pas)*

Ducă, nu e vorba d-aceasta acum, este vorba de moartea lui Maximilian, imperatorul Germaniei. *(Își aruncă manta, își descoperă fața de sub capelă.)*

DON RUY GOMEZ

Îți rîzi? — Dumnezeule! regele!

DONA SOL

Regele!

HERNANI *(cu ochii aprinși)*

Regele Spaniei! *(Stă într-un colț și-l ațintă cu ochi scînteietori.)* [1]

DON CARLOS

Așa, Carlos. Senior ducă, ești oare nebun? străbunul meu, împăratul, e mort,— nu o știu decît d-astă-seară. Venii răpede eu însumi, eu, să-ți spui, eu — ție, feal și dilect supus; să-ți cer consiliu, incognito, noaptea. Chestia e prea simplă — iată și scomult mare!

DON RUY GOMEZ *(face semn să iasă oamenii săi; examină pe don Carlos)* [2]

Pentru ce însă se întîrzie a-mi deschide această ușe?

DON CARLOS

Frumos cuvînt! tu vii cu a ta scortă întreagă! cînd un secret de stat m-aduce în palatul tău, ducă, ai să mi-l spui la toți valeții tăi?

---

[1] *Indicația dintre paranteze este partea finală a unei indicații de regie mai ample care, în original, este dată după replica imediat următoare a lui don Carlos):* (Don Ruy Gomez renvoie ses gens d'un signe. Il s'approche de don Carlos que doña Sol examine avec crainte et surprise, et sur lequel Hernani, demeuré dans un coin, fixe des yeux étincelants).

[2] *Vezi nota precedentă.*

DON RUY GOMEZ

Alteță, iartă! aparența...

DON CARLOS

Tată, te-am făcut guvernator al castelului de Figuera. Pe cine însă să pui a te guverna pe domnia-ta?

DON RUY GOMEZ

Iartă!

DON CARLOS

D-ajuns! Să nu mai vorbim, seniore. Așa, imperatorul e mort.

DON RUY GOMEZ

Moșul alteței-tale e mort?

DON CARLOS

Ducă, vezi cît sînt de cufundat în întristare.

DON RUY GOMEZ

Cine îi succede?

DON CARLOS

Un ducă de Saxonia este între candidați. Franț primul, de Franța, este unul din concurenți.

DON RUY GOMEZ

Unde au să se adune electorii imperiului?

DON CARLOS

Și-au ales, cred, Aquisgrana (Aix Capella) [1], sau Spira, sau Francfortul.

DON RUY GOMEZ

Regele nostru, cărui Dumnezeu să-i ție zilele, n-a cugetat niciodată la imperiu?

---

[1] *În original:* Aix-la-Chapelle.

DON CARLOS

Totdauna.

DON RUY GOMEZ

Și alteței-tale îți cade.

DON CARLOS

O știu.

DON RUY GOMEZ

Tatăl vostru a fost arhiducă d-Austria, și imperiul sper că va avea aceasta înainte, că îți este moș cel care trecu de la purpură la lințoliu.

DON CARLOS

Și apoi, e la mijloc și burghezul de Gand.

DON RUY GOMEZ

În junețele mele am văzut pe moșul vostru. Vai! eu singur mai supraînot dintr-un secol întreg; toți au murit. Era un imperator magnific și potent.

DON CARLOS

Roma e pentru mine.

DON RUY GOMEZ

Brav, firm, nicidecum tiranic, capul acesta sta bine corpului germanic! [1]

---

[1] *În original:* Vaillant, ferme, point tyranique,/ Cette tête allait bien au vieux corps germanique. (*Il s'incline sur les mains du roi et les baise.*) Que je vous plains! Si jeune, en un tel deuil plongé! — *Între această replică și cea care îi urmează, în original mai sînt încă patru replici, omise de Heliade:*

DON CARLOS

Le pape veut ravoir la Sicile, que j'ai,
Un empereur ne peut posséder la Sicile,
Il me fait empereur, alors, en fils docile,
Je lui rends Naple. Ayons l'aigle, et puis nous verrons
Si je lui laisserai rogner les ailerons!

DOARLOS

Regele Franţ primul este un ambiţios. Cum muri vechiul imperator, el începu să facă ochi dulci către imperiu. N-are pre Franţa prea-creştină? partea îi e cît se poate de frumoasă. Imperatorul, moşul meu, zicea regelui Ludovic: „De aş fi fost eu Dumnezeu tatăl, şi d-aş fi avut doi fii, pe cel mai mare l-aş fi făcut Dumnezeu, şi pe cel al doilea, rege al Franţei. *(Ducelui:)* Crezi tu că Franţ poate să aibă vro speranţă?

DON RUY GOMEZ

Este un victorios.

DON CARLOS

S-ar cuveni a schimba toate; bula de aur definde d-a alege un străin.

DON RUY GOMEZ

Pe computul acesta eşti rege al Spaniii, domnul meu?

DON RUY GOMEZ

Qu'avec joie il verrait, ce vétéran du trône,
Votre front déjà large aller à sa couronne!
Ah! seigneur, avec vous nous le pleurerons bien,
Cet empereur très grand, très bon et très chrétien!

DON CARLOS

Le saint-père est adroit.— Qu'est-ce que la Sicile?
C'est une île qui pend à mon royaume, une île,
Une pièce, un haillon, qui, tout déchiqueté,
Tient à peine à l'Espagne et qui traîme à côté.
— Que ferez-vous, mon fils, de cette île bossue
Au monde impérial au bout d'un fil cousue?
Votre empire est mal fait; vite, venez ici,
Des ciseaux! et coupons! — Très-saint père, merci!
Car de ces pièces-là, si j'ai bonne fortune,
Je compte au saint-empire en recoudre plus d'une,
Et, si quelques lambeaux m'en étaient arrachés,
Rapiécer mes états d'îles et de duchés!

DON RUY GOMEZ

Consolez-vous! il est un empire des justes
Où l'on revoit les morts plus saints et plus augustes!

DON CARLOS

Sînt însă burghez din Gand.

DON RUY GOMEZ

Campania din urmă a înălţat prea sus pe Franţ întîi.

DON CARLOS

Acvila ce are să ciocnească la cimierul meu îşi poate asemenea desfăşura şi aripele.

DON RUY GOMEZ

Alteţa-voastră ştie latineşte?

DON CARLOS

Rău.

DON RUY GOMEZ

Asta nu e bine. Nobilimea în Germania îi place să-i vorbească latineşte.

DON CARLOS

Se vor mulţumi d-o spaniolească altieră, căci prea puţin îi pasă — crede-mă — regelui Carol, cînd o voce îi vorbeşte de sus, ce limbă-i vorbeşte.— Mă duc în Flandra; cată neapărat, scumpul meu Silva, să viu înapoi imperator. Regele Franţiei se duce a remişca toate. Eu îi voi apuca înainte; peste curînd plec.

DON RUY GOMEZ

Ne laşi, alteţă, fără să cureţi Aragonul de maldiţii rebeli ce pretutindeni în munţii noştri îşi ardică cutezătoare frunţile?

DON CARLOS

Ordon ducii d'Arcos să le extermine banda.

DON RUY GOMEZ

Vei ordona asemeni şi capului ce o comandă să se lase să-l lege?

DON CARLOS

He! şi cine este capul acela? numele lui?

DON RUY GOMEZ

Nu ştiu! spun că este un companion cam sălbatic.

DON CARLOS

Bah! Eu ştiu că d-astă dată s-ascunde în Galiţia, şi cu vreo cîţiva militari îi va fi de ajuns.

DON RUY GOMEZ

Atunci nişte ştiri neadevărate spun că e pe aproape d-aci.

DON CARLOS

Ştiri neadevărate! atunci astă-noapte sînt oaspele tău. *(Se uită la Hernani şi dona Sol.)*

DON RUY GOMEZ *(inclinîndu-se pînă la pămînt)*

Graţie, alteţă! *(Cheamă pe valeţi.)* Faceţi toate onorile regelui, oaspelui meu! *(Pune valeţii în 2 şire pînă la fund.*[1]*)*

DONA SOL

[...] vei bate în mîini de 3 ori.[2]

HERNANI *(încet)*

Mîine.

DON CARLOS *(apart)*

Mîine! *(Tare către dona Sol, către care face un pas cu galanterie:)* Binevoieşte să-ţi ofer mîna. *(Îi dă mîna şi o conduce pînă la uşe.)*

HERNANI *(mîna la piept pe mînerul daghei)*

Bunul meu pumnal!

DON CARLOS *(revenind, apart)*

Omul nostru cam stă pe planuri. *(Ia pe Hernani la o parte.)* Ţi-am făcut onoare a-ţi atinge spada, domnule; îmi dai prepusuri pentru sute de cuvinte. Regelui, însă, don Carlos îi displac trădările. Du-mi-te de bună voie,— îţi protejeg fuga!

DON RUY GOMEZ *(revenind şi arătînd pe Hernani)*

Cine e domnul acesta?

---

[1] *În original:* (Les valets rentrent avec des flambeaux. Le duc les range sur deux haies jusqu'à la porte du fond. Cependant doña Sol s'approche lentement d'Hernani. Le roi les épie tous deux).

[2] *În original:*

DOÑA SOL *(bas à Hernani)*

Demain, sous ma fenêtre, à minuit, et sans faute,
Vous frapperez des mains trois fois.

Pleacă, este unul din escorta mea. *(Iese.)*

(Hernani iese cu valeţii. Ruy Gomez precede regelui cu o lumină.) [1]

⟨. . . . .⟩[2]

---

[1] *Prima parte a indicaţiei încheie fasc. III (f. 25), iar cea de-a doua, fasc. IV (f. 37).*

[2] *Scena IV lipseşte din manuscrisul lui Heliade; o redăm aici în original:*

SCÈNE IV

HERNANI *(seul)*

Oui, de ta suite, ô roi! de ta suite! — J'en suis!
Nuit et jour, en effet, pas à pas, je te suis.
Un poignard à la main, l'œil fixé sur ta trace,
Je vais. Ma race en moi poursuit en toi ta race.
Et puis, te voilà donc mon rival! Un instant
Entre aimer et haïr je suis resté flottant,
Mon cœur pour elle et toi n'était point assez large,
J'ai oublié en l'aimant ta haine qui me charge;
Mais puisque tu le veux, puisque c'est toi qui viens
Me faire souvenir, c'est bon, je me souviens!
Mon amour fait pencher la balance incertaine
Et tombe tout entier du côté de mai haine.
Oui, je suis de ta suite, et c'est toi qui l'as dit!
Va, jamais courtisan de ton lever maudit,
Jamais seigneur baisant ton ombre, ou majordome
Ayant à te servir abjuré son cœur d'homme,
Jamais chiens de palais dressés à suivre un roi
Ne seront sur tes pas plus assidus que moi!
Ce qu'ils veulent de toi, tous ces grands de Castille,
C'est quelque titre creux, quelque hochet qui brille,
C'est quelque mouton d'or qu'on se va pendre au cou;
Moi, pour vouloir si peu je ne suis pas si fou!
Ce que je veux de toi, ce n'est point faveurs vaines,
C'est l'âme de ton corps, c'est le sang de tes veines,
C'est tout ce qu'un poignard, furieux et vainqueur,
En y fouillant longtemps peut prendre au fond d'un cœur.
Va devant! je te suis. Ma vengeance qui veille
Avec moi toujours marche et me parle à l'oreille.
Va! je suis là, j'épie et j'écoute, et sans bruit
Mon pas cherche ton pas et le presse et le suit.
Le jour tu ne pourras, ô roi, tourner la tête
Sans me voir immobile et sombre dans ta fête;
La nuit tu ne pourras tourner les yeux, ô roi,
Sans voir mes yeux ardents luire derrière toi!

(Il sort par la petite porte.)

GLOSAR *

a pron. „acea“ (436, 475, 525, 581).
abbiet adj. „josnic, abject, netrebnic“ (459; it.).
abhorra vb. tr. „a detesta“ (512; fr.).
abominable adj. „abominabil“ (518; fr.).
accura vb. intr. „a alerga“ (633; fr.).
acestași pron. „chiar acesta, tot acesta“ (497).
acru adj. „țipător, strident“ (276, 294; după fr. *aigre*).
adesta vb. tr. „a aștepta“ (299).
adorna vb. tr. „a împodobi“ (486, 510; it.).
adunanță s.f. „adunare, întrunire“ (479, 680; it.).
afară adv.: *a da afară* „a publica“ (656).
affida vb. tr. „a încredința“ (458; it.).
afund adv. „adînc, profund“ (236).
afunduri s.n.pl. „substraturi, dedesubturi“ (535).
aia pron. „aceia, ăia“ (524).
airea adv. „altundeva, aiurea“ (336, 438, 598).
aiúriu adj. „(cuvînt) fără noimă, lipsit de sens“ (473).
ajurna vb. refl. „a se amîna“ (354; fr.).
al pron. „acel“ (471).
ala pron. „acela, ăla“ (99).
alberga vb. tr. „a adăposti, a găzdui“ (550; it.).
altier adj. „trufaș, semeț“ (555; it.).

---

* Cifrele date între paranteze indică paginile.

altru adj. „altul, diferit“ (449; it.).
alța vb. tr. „a înălța“ (465; it.).
ama vb. tr. „a iubi“ (460, 512, 604 etc.; it.).
amant adj. „iubitor“ (358; it.).
amante adj. „care iubește, îndrăgostit“ (521; it.).
amată s.f. „iubită (459; it.).
amestecătură s.f. 1. „mirare, uimire“ (88); 2. „încurcătură, nedumerire“ (99, 130).
amestec s.n. „tulburare, frămîntare, agitație“ (532).
amestic s.n. (43, 613), v. *amestec.*
amiază s.f. „sud, miazăzi“ (597; după fr. *midi*).
amicie s.f. „prietenie, amiciție“ (492, 532, 599).
amoreză s.f. „iubită“ (243; fr.).
amuțare s.f. „vînătoare cu cîini“ (565; în original: *meutes* „haite de cîini (de vînătoare)“).
angel s.m. „înger“ (381, 557, 609; it.).
antichitate s.f. „vechime“ (384).
anume adv.: *pe anume* „în parte, separat“ (573).
anunția vb. tr. „a anunța“ (336; it.).
apart adv. „aparte“ (556; fr. *à part*).
apelație s.f. „apel, recurs“ (200).
apendix s.n. „apendice (la o lucrare)“ (662).
aplecare s.f.1. „înclinare, vocație (225, 308); 2. „afecțiune“ (246).
arădica vb. tr. „a ridica“ (682).
arător s.m. „plugar“ (365).
arcan adj. „tainic, misterios“ (440; it.).
ardente adj. „fierbinte, înfocat“ (558; it.).
ardica vb. tr. și refl. „a (se) ridica; a (se) înălța“ (86, 166, 189, 247 etc.).
argil s.n. „lut, argilă“ (181).
argînteu adj. „argintiu“ (435; lat., it.).
arhiducă s.m. „arhiduce“ (567)
arie s.f. „cuib (de pasăre răpitoare)“ (312; fr. *aire*).
arma vb.tr. „a înarma“ (242, 245).
armatură s.f. „armură“ (385; it.).
armați s.m.pl. „bărbați înarmați“ (465; it.).
armie s.f. „armată (259, 313).
armonic adj. „armonios“ (450; it.).
armoriu s.n. „dulap, șifonier“ (548, 551; fr. *armoire*).

arresta vb. refl. „a se opri“ (532, 542; it.).
arsură s.f. „secetă“ (22).
arșitectură s.f. „arhitectură“ (273; fr.).
articol s.n.: *pentru articolul ăsta* „în privința (în chestiunea) aceasta“ (119; după fr.).
asfel adv. „astfel“ (passim).
asicura vb. tr. și refl. „a (se) asigura“ (525, 542; it.).
asorbit adj. „absorbit“ (226, 449; it.).
aspri vb. refl. „a se irita, a se întărîta“ (448).
assemna vb. tr. „a aloca“ (fr. *assigner*).
ast pron. „acest“ (4, 99, 437, 510 etc.).
asta pron. „acesta, ăsta“ (33, 79, 134, 246 etc.).
așa adv. „da“ (547, 550).
ați pron. „acești“ (395, 436 etc.).
aștia pron. „aceștia“ (256, 262).
atinge vb. refl. „a privi, a se referi (la ceva)“ (334).
atotpotente adj. „atotputernic“ (606).
atotpotinte adj. (636), v. *atotpotente.*
attitute s.f. „atitudine“ (530; fr.).
audace adj. „îndrăzneț, temerar“ (335, 441, 584; it.).
audiință s.f. „audiență“ (353, 416).
aură^1 s.f. „adiere de vînt“ (449, 458; it.).
aură^2 s.f. „înfățișare“ (436).
aúreu adj. „auriu“ (439; lat., it.).
avveniment s.n. „întîmplare, eveniment“ (374; it.).
avvenire s.f. „viitor“ (462; it.).
azurat adj. „azuriu“ (335).

baciu s.n. „sărut“ (558; it.).
bagă s.f. „inel de logodnă, verighetă“ (566; fr.).
bah interj. „aș!“ (548, 555; fr.).
báiul s.m. „sprijin, reazem“ (582; it.).
baldanță s.f. „îndrăzneală, cutezanță“ (453; it.).
basn s.n. „poveste, basm; minciună“ (97, 130).
basnu s.n. (87, 99), v. *basn*
bate vb. refl. „a se zbate, a se zvîrcoli“ (299, 253).
băgător de seamă „observator“ (196).
băsni vb.tr. „a scorni“ (64) .
băsnuire s.f. „scornitură“ (202).

bellátor s.m. „luptător, războinic“ (584; lat.).
bellă adj. f. 1. „frumoasă“ (336, 501, 550); 2. „mîndră“ (464; it.).
bendă s.f. „văl“ (438, it.).
bici s.n. „flagel, urgie, calamitate“ (314).
binevoințe s.f.pl. „favoruri“ (305).
birnic s.m. „tributar“ (365).
blasfem s.n. „blestem“ (636; fr.).
blasfema vb. tr. „a blestema“ (592; fr.).
blezdi vb. tr.: *a-și blezdi ochii* „a se holba, a se zgîi“ (132).
bold s.n. „imbold, impuls“ (483).
boleșniță s.f. „molimă“, epidemie“ (131).
bramin s.m. „brahman“ (687; fr.).
brațeletă s.f. „brățară“ (272; fr.).
briga vb. tr. „a umbla cu limba scoasă (după ceva)“ (493; fr.).
brigande s.m. (585), v. *brigant.*
brigant s.m. „tîlhar, bandit, brigand“ (551, 561; it., fr.).
bronz s.n. „clopot“ (438; fr.).
bucina vb. intr. „a trîmbița“ (488).
buibat adj. „îmbuibat“ (506).

cacom s.n. „blană de hermină“ (284).
cadaver s.n. „cadavru“ (425; lat.).
caduc adj. „demodat“ (550; fr.).
calid adj. „ager, dibaci, isteț“ (523; lat.).
canon s.n. „tun“ (690; fr., it.).
cantatrice s.f. „cîntăreață“ (573; it.).
caracter s.m. „literă“ (371).
carmen s.n. „farmec, grație; încîntare“ (497, 523, 590).
carnagiu s.n. „măcel“ (525, 590; fr.).
carnéfice s.m. „călău“ (342, 386, 560; it.).
carozel s.n. „paradă de cavalerie“ (565; fr. *carrousel*).
catenă s.f. „lanț“ (368, 371; it.).
căci conj. 1. „că“ (170); 2. „de ce?“ (175, 181, 278).
cădea vb. intr. „a i se cuveni“ (567).
căpătîi s.n. „sfîrșit, capăt“ (335).
căpuit adj. „înzestrat, aprovizionat “(245).
căruntețe s.f. „bătrînețe“ (679).
căta vb. tr. „a trebui“ (481, 517, 620 etc.).

căuta vb. tr. (618), *v. căta.*
cede vb. tr. „a ceda“ (444, 460; it.).
cerbice s.f.: *tare în cerbice* „dîrz, neînduplecat“ (506).
cerbicos adj. 1. „dîrz, neînduplecat“ “(482;) 2. „încăpățînat, îndărătnic“ (602).
cercare s.f. „experiență“ (29, 491).
chedru s.m. „cedru“ (166).
cheie s.f. „teacă (de sabie)“ (560; în original: *fourreau*).
chezeșuire s.f. „garanție, chezășie“ (218).
chibzuire s.f. „dezbatere; deliberare“ (679).
chinuire s.f. „tortură“ (297, 329, 343 etc..
chivernisală s.f. „slujbă plătită, serviciu“ (258).
chivot s.n. „corabie“ (177, 183, 188).
ci conj. „decît“ (581).
ciment s.n. „legătură care consolidează“ (599).
cimier s.n. „creasta coifului“ (555; fr.).
circonspecție s.f. „circumspecție, prudență“ (677).
ciumos adj. „pestilențial“ (388).
cîmp s.n. „tabără militară“ (580, 590; it., fr.).
clas s.n. „categorie, clasă (socială)“ (217, 246).
clefetire s.f. „clevetire, bîrfă, denigrare“ (203).
cletena, cletina vb. tr. „a clătina“ (177, 347).
clopolniță s.f. „clopotniță“ (379).
clostru s.n. „incinta unei mănăstiri“ (466; it. *chiostro*, fr. *cloître*).
coamă s.f. „păr lung, plete“ (335, 439; după it. *chioma*).
coasă s.f. „cornul lunii“ (439; după it. *falce di luna*).
cocente adj. „fierbinte, arzător“ (511; it.).
cochilagiu s.n. „scoică“ (170, 335; fr.).
codard adj. 1. „laș“ (469, 531); 2. „josnic“ (523; it.).
colp s.n. „lovitură“ (549; it.).
columbă s.f. „porumbiță“ (371).
combate vb. refl. „a se lupta, a se bate în război“ (354; it.).
compiacință s.f. „amabilitate“ (317; it.).
complace vb. intr. „a face pe plac, a fi pe placul (cuiva)“ (după fr. *complaire*).
complăcere s.f. „amabilitate“ (234; după fr. *complaisance*).
complînge vb. tr. „a compătimi“ (523; după it. *compiangere*).
comput s.n.: *pe computul acesta* „din acest considerent, datorită acestui fapt“ (după fr. *à ce compte*) (567)
comte s.m. „conte“ (559; după fr.).

conductor s.m. „conducător, şef“ (536).
confidente s.m. „confident“ (481; it.).
confini s.m.pl. „granițe, hotare“ (708; fr., it.).
*confunda*¹ vb. tr. „a uimi, a ului“ (480; fr.).
*confunda*² vb. tr. „a scufunda“ (590).
congediu s.n.: *a-şi lua congediul* „a se despărți (de cineva)“ (228; după fr.).
conglăsui vb. intr. „a fi de acord“ (4).
conjură s.f. „conspirație, conjurație“ (439; it. *congiura*).
conquistă s.f. „cucerire“ (485; it.).
consiliu s.n. „sfat, povață“ (494, 504, 579).
consînge s.m. „rudă, rudenie“ (616).
consoață s.f. „tovarăşă, asociată“ (461).
consoarte 1. s.f. „soție, consoartă“ (500); 2. s.m. „soț“ (515, 527); v. *consorte.*
consol s.m. „consul (roman)“ (478, 490, 519; it.).
consorte 1. s.m. „soț“ (340, 357, 377); 2. s.f. „soție, consoartă“ (353, 372, 399) (it.: v. *consoarte*).
continde vb. tr. „a refuza, a interzice“ (439; it. *contendere*).
contingere s.f. „contagiune, molipsire“ (248; după fr. *contagion*).
conținent s.n. „continent“ (687).
convicție s.f. „convingere“ (617; fr.).
coprins s.n. 1. „regiune, ținut“ (258, 377, 580); 2. „loc“ (închis)“ (248).
corona vb. tr. „a încorona“ (318, 378; it.).
coronă s.f. „coroană“ (164, 205, 314; it.).
cortină s.f. „perdea“ (547).
coruna vb. tr. (153, 528, 387), v. *corona.*
cotiş s.n. „cotitură“ (36, 261).
cramoziu adj. „roşu-închis, stacojiu“ (547; fr. *cramoisi*).
crescător adj. „crescînd“ (481).
cretian s.m. „locuitor al insulei Creta, cretan“ (24, 597).
criş adj. „sănătos, voinic“ (100).
cruntat adj. „posomorît, încruntat“ (441).
cualitate s.f. „calitate“ (225; it.).
culma vb. tr. 1. „a copleşi“ (507); 2. „a satisface din plin, (dorințele cuiva)“ (530).
culpace adj. „vinovat, culpabil“ (675).
curai s.m. „şoim de vînătoare“ (565).
cursier s.m. „cal de luptă“ (384; fr.).

curtezie s.f. „politeţe, curtoazie“ (360; it.).
custodi vb. tr. „a păzi“ (630; it.).
custodie s.f. „pază, grijă“ (517; it.).
cuviincios adj. 1. „potrivit“, oportun, cuvenit“ (204, 237); 2. „potrivit, convenabil“ (257, 417).
cuvînt s.n. „motiv; justificare; argument“ (256, 395); *fără cuvînt* „în mod nejustificat“ (201).

da conj. „ca, drept“ (480, 489, 579); *da prode* „cu curaj, vitejeşte “(490) (it.).
dagă s.f. „pumnal cu lama scurtă şi lată“ (553, 561; fr.).
dar adv. „da“ (9, 25, 86, 125, 213 etc.).
dară adv. „da, desigur“ (82).
dard s.n. „limba şarpelui“ (391; fr.).
*dardă*¹ s.f. „suliță“ (486; fr., it.).
*dardă*² s.f. (156), v. *dard.*
daura vb. tr. „a auri, a dauri“ (374).
dăinuire s.f. „durată“ (367).
dărăpăna vb. tr. „a distruge, a nimici“ (157).
dărăpănare s.f. „distrugere, nimicire, ruinare“ (164, 206, 295, 312).
dărăpănător adj. „distrugător, nimicitor“ (288).
dărîpa vb. tr. „a doborî“ (425).
de interj. „vai!“ (459; it.).
defaimă s.f. „infamie“ (324).
defende vb. tr. (439), v. *definde* (1).
definde vb. tr. 1. „a apăra“ (509, 520); 2. „a nu permite, a opri, a interzice“ (555) (fr., it.).
dejudeca vb. tr. „a stabili“ (140).
delăsa vb. tr. „a părăsi, a abandona“ (263; fr.).
delibera vb. refl. „a scăpa (de cineva), a se descotorosi“ (602).
deliberație s.f. „deliberare“ (376).
deliria vb. intr. „a delira“ (473; după it. *delirio*).
demicerc s.n. „semicerc“ (479; după fr. *demi-cercle*).
depart s.n. „plecare“ (517; fr.).
departa vb. refl. „a părăsi (o slujbă)“ (426; fr. *se départir*).
depărtare s.f. „exil“ (204).
depinge vb. tr. „a descrie, a zugrăvi“ (507, 541; it. *dipingere*).
depînda vb. intr. „a depinde“ (440).

depînzurat adj. „dependent“ (181; după fr. *dépendant*).
depozit s.n. „ostatic“ (29, 32).
depus adj. „destituit“ (681; fr.).
derăpăna vb. tr. (166, 190, 486), v. *dărăpăna*.
derăpănare s.f. (165), v. *dărăpănare*.
derăza vb. intr. „a decurge; a emana“ (367).
desbarca vb. refl. „a debarca“ (318).
descatena vb. refl. „a se dezlănțui“ (399; după it. *scatenarsi*).
descăpăținat adj. „decapitat“ (314).
descinste s.f. „dezonoare“ (358).
descinsti vb. refl. „a se dezonora“ (358).
descinstit adj. „dezonorat“ (358).
descuragiu s.n. „descurajare, deznădejde “(580)
descusta vb. tr. „a lua lustrul (unui lucru)“ (559; în original: *délustrer*).
desdemn s.m.-1. „dispreț“ (490); 2. „supărare, necaz, indignare“ (551) (it. *disdegno*, fr. *dédain*).
deseca vb. tr. „a epuiza“ (513).
desgradat adj. „degradat, dezonorat“ (180, 324).
de sicur adv. „desigur, cu siguranță“ (529).
de-sineși-stăpînitor adj. „suveran“ (309).
desnatura vb. tr. „a denatura“ (272).
desnerva vb. refl. „a se moleși, a-i slăbi puterile (487; după fr. *s'énerver*).
despart s.n. „plecare“ (381), v. *depart*.
despreța vb. tr. (488), v. *dispreța*.
destinată s.f. „destin, soartă“ (507, 524, 631; it.).
destrona vb. tr. „a detrona“ (312, 485, 509).
desțifra vb. tr. „a descifra“ (371).
devot adj. „devotat, fidel“ (482, it.).
dezbărbăta vb. tr. „a descuraja“ (523, 598).
dezghinat adj. „dezbinat“ (280).
dezîncîntat adj. „dezamăgit, deziluzionat“ (594; fr. *désenchanté*).
dezlănțat adj. „dezlănțuit“ (167).
dezvăli vb. tr. „a dezvălui, a revela“ (608).
dezvolta vb. tr. „a dezvălui, a expune“ (260).
difeză s.f. „apărare“ (540; it.).
dign adj. „demn“ (369; fr.).
dilect adj. „scump, drag, iubit“ (494, 509; lat.).

dilectă s.f. „iubită“ (557, 595).
diminițean adj. „de dimineață, matinal“ (171).
dimisie s.f. „demisie“ (679; it.).
dineaori adv. „adineaori“ (457).
direge vb. tr. „a conduce“ (679; it.).
discepol s.m. „discipol“ (586; it.).
dispoza vb. tr. „a dispune“ (353; fr.).
dispreța vb. tr. „a disprețui“ (526, 536; it.).
dispunere s.f. „hotărîre, dispoziție“ (534)
div 1. adv. „divin“ (512); 2. s.m. „zeu“ (442) (it.).
divă s.f. „zeiță“ (441; it.).
dizgrațiat adj. „nenorocit, nefericit“ (513, 524; it.).
dizgrație s.f. „nenorocire, nefericire“ (526; it.).
dogaresă s.f. „soția dogelui“ (663; it., fr.).
dogat s.n. „demnitatea de doge“ (674; it.).
domestic adj. „intern“ (281; fr.).
dominiu s.n. „domeniu, proprietate; ținut“ (367; it.).
domn-zeu s.m. „zeu“ (612).
domolință s.f. „blîndețe, moderație“ (9).
dor s.n. „dorință“ (499).
dosi vb. intr. „a se refugia“ (285).
dote s.f. „zestre, dotă“ (515; it.).
dresui vb. tr. „a împodobi, a înfrumuseța“ (324).
drit s.n. „drept“ (200, 460; it.).
dubitos adj. 1. „care stă la îndoială, șovăitor“ (619); 2. „îndoielnic, nesigur, nedecis (594; după it. *dubitare*, fr. *douteux*).
ducă s.n. „duce“ (198, 330, 549; it.).
ducie s.f. „demnitatea de duce“ (425, 674).
ducil adj. „supus, docil“ (506, 630).
dupre prep. „de pe“ (3).

ecatombă s.f. „masacru, hecatombă“ (280).
eclipsi vb. intr. 1. „a fi eclipsat“ (24); 2. „a dispărea, a înceta să mai existe“ (597).
eco s.f. „ecou“ (371; it.).
edifiț (338), *edifițiu* (379) s.n. „edificiu“ (it., fr.).
egal da egal adj. „întrutotul egal“ (582).
egnuriu s.n. „grajd“ (551).
elebor s.m. „spînz“ (107; fr.).

émpiu adj. „nelegiuit“ (439, 474; it.).
epohă s.f. „epocă; perioadă; timp“ (317, 363).
eritagiu s.n. „moștenire“ (495; fr.).
erold s.m. „crainic“ (289).
errant adj. „rătăcitor“ (581; fr., it.).
esbucni vb. intr. „a izbucni“ (463).
esgoni vb. tr. „a izgoni; a expulza“ (336, 377, 425).
esgonire s.f. „exil“ (393).
espeda vb. tr. „a expedia“ (127)
espins adj. „expulzat“ (377).
espuls adj. (690), v. *expuls*.
estime s.f. „existență“ (182).
eterian adj. „eteric“ (172).
eubagiu s.m. „persoană făcînd parte dintr-o clasă de druizi care se ocupau cu fizica, astrologia și ghicirea viitorului“ (434, 439; it.).
expuls adj. „expulzat“ (482; lat.).

fácil adv. „ușor, lesne“ (lat. ,it.).
fact s.n. „faptă“ (524; lat.).
fanfaronie s.f. „fanfaronadă“ (85).
fași s.m.pl. „atribuiții onorifice“ (459; it. *fasci*).
fatica vb. tr. „a obosi“ (528; it.).
fatiga vb. intr. „a obosi“ (613; fr.).
față s.f. „pagină“ (194).
favor s.n. „favoare“ (275).
feal adj. „loial, credincios“ (554; fr.).
fedel adj. „credincios, fidel“ (483, 604; it.).
felon s.m. 1. „trădător“ (565); 2. „nelegiuit, mișel“ (452, 454; fr., it.).
felonie s.f. „trădare“ (682; fr.).
fermec s.n. „farmec, vrajă“ (244, 324, 445, 578).
fermic s.n. (109), v. *fermec*.
fiară s.n.pl. „fiare, cătușe“ (24).
fidanțată s.f. „logodnică“ (550; it.).
fie s.f. „fiică“ (434, 485, 526 etc.).
fierbător adj. „arzător, clocotitor“ (206).
fiertate s.f. „mîndrie, semeți“ (210; fr.).
ființă de față s.f. „prezență“ (334, 365).

fiitor adj. „viitor(250, 323, 558 etc.).
filiu s.m. „fiu“ (482, 525, 600 etc.; lat., it.).
fiorat adj. „înfiorat“ (32, 604).
firm adj. „ferm, hotărît“ (567; lat.).
fiu-ucid s.n. „uciderea de către un tată a fiului său“ (303).
flaterie s.f. „măgulire, lingușire“ (711; fr.).
flăcărat adj. „înflăcărat“ (129).
flăcărie s.f. „flecăreală (663).
focat adj. „înfocat“ (21).
folosință s.f. „necesitate“ (679).
folosire s.f. „folos, avantaj“ (594).
fortună s.f. „noroc“ (512; it., fr.).
frichini vb. tr. „a bate rău, a cotonogi“ (144).
fugă s.f. „ardoare, impetuozitate“ (490; fr.).
fugos adj. „impetuos, tumultuos, năvalnic“ (504, 528; fr.).
furb adj., s.m. „(om) viclean, șiret“ (586, 621; it.).
furoare s.f. 1. „furie, mînie“ (454, 580, 601 etc.); 2. „avînt, ardoare“ (528, 587, 617); 3. „patimă, pasiune“ (595). (fr., it.).
furtiv adj. „secret“, ascuns“ (547; fr.).

gagiu s.n. „garanție“ (525; fr.).
genovean s.m. „genovez“ (214, 228).
gerg s.n. 1. „idiom, dialect“ (690); 2. „jargon“ (692) (it.).
gîmfat adj. „îngîmfat; încăpățînat“ (514).
gladiu s.n. „pumnal“ (523, 584, 634; lat., it.).
glas s.n. „vot“ (412).
glăsuire s.f. „acord, consens“ (307).
globire s.f. „amendă“ (240).
golgăi vb. intr. „a gîlgîi *(fig.)*“ (465).
gomfla vb. refl. „a se umfla“ (558; fr.).
goni vb. tr. „a exila“ (10, 368).
gonire s.f. 1. „prigoană, persecuție“ (28); 2. „exil“ (237).
gonitor s.m. „prigonitor, persecutor“ (10).
grilă s.f. „grilaj“ (325; fr.).
gropniță s.f. „mormînt“ (167).
gros adj. „ordinar, grosolan“ (11, 24, 200, 324; fr.).
grosier adj. „grosolan“ (664; fr.).
grosime s.f. „grosolănie, mojicie“ (93).

grozăvire s.f. „spaimă, groază“ (41).
guard s.m. „paznic, gardian“ (333; it.).
gvard s.m. (401), v. *guard.*
gvardie s.f. „gardă“ (291).

haracter[1] s.n. „caracter“ (224, 279, 573).
haracter[2] s.m. „literă, caracter (de tipar)“ (180).
himen s.n. „căsătorie“ (559; fr.).
himeneu s.n. „căsătorie“ (525; lat., it.).
hrăpi vb. tr. 1. „a răpi; a jefui“ (36, 181, 268, 323); 2. „a lua cu forța, a pune stăpînire (pe ceva)“ (294); 3. „a încînta, a vrăji“ (172).
hrăpire s.f. „pasiune, încîntare“ (105).
hrăpit adj. „încîntat, fermecat, vrăjit“ (249, 255, 273).
hrăpitor adj. „răpitor, încîntător“ (157).
hronic s.m. „cronicar“ (663).

iazmă s.f. „monstru“ (8, 52, 318, 401).
idololatrie s.f. „idolatrie“ (24, 39).
idră s.f. „hidră“ (213, 260).
imen s.n. (214, 355), v. *himen.*
Imen n. pr. „zeul căsătoriei“ (438).
immola vb. tr. 1. „a ucide (348, 609); 2. „a jertfi, a sacrifica“ (540) (fr., it.).
impațiență s.f. „nerăbdare, impaciență“ (590).
imper s.n. „imperiu“ (270, 323, 519; it.).
imperator s.m. „împărat“ (535).
imperios adj. „trufaș“ (490; fr.).
impiu adj. „nelegiuit“ (483, 535, 621; lat., fr.).
importa vb. tr.: *a importa peste* (cineva) „a întrece, a învinge (pe cineva), a fi superior (cuiva)“ (506; după fr. *l'emporter sur*).
inaugurație s.f. „învestire (într-o funcție)“ (425).
incuizitor (368), *incvizitor* (264) s.m. „inchizitor“ (it.).
indemn adj. „nedemn“ (526; fr., it.).
infaust adj. „nefavorabil“ (481; it.).
influa vb. tr. „a avea influență asupra (cuiva), a influența“ (243; fr.).

infortunat adj. „nenorocit, nefericit“ (500, 618, 623; fr., it.).
innobil adj. „ignobil, josnic“ (493; fr., it.).
innoranță s.f.„ignoranță“ (616).
interesat adj. „care prezintă interes, important“ (43).
intima vb. tr. 1. „a face cunoscut (ceva), a anunța“ (440); 2. „a impune“ (465; it.).
intrată s.f. „ușă de intrare“ (343; it. *entrata*).
investat adj. „învestit“ (314).
iră s.f. „mînie“ (451, 465; it., lat.).
isnoavă s.f.: *de isnoavă* „din nou“ (297).
ispovedanie s.f. „mărturisire a păcatelor, spovedanie“ (300, 316).
ispravă s.f. 1. „rezultat; efect“ (312); 2. „succes“ (573).
izbi vb. refl.: *a se izbi la* (ceva) „a ataca“ (291).
izbire s.f. „lovitură, atac“ (285).
izgonire s.f. „exil“ (211, 230).

îmbărbătat adj. „curajos“ (602).
îmblînzire s.f. „ispășire“ (203).
îmbrăța vb. tr. „a îmbrățișa“ (448, 457, 461).
îmflat adj. „umflat“ (237, 480).
împerecheat adj. „unit, asociat“ (228).
împerechere s.f. 1. „răzvrătire“ (213); 2. „vrajbă, discordie“ (682).
împiedicare s.f. „rău, neajuns, pagubă“ (679).
împiegat adj. „angajat, tocmit“ (253; it.).
împinge vb. tr. 1. „a grăbi“ (257); 2. „a respinge“ (480).
împingere s.f. „impuls, pornire“ (257).
împizmuire s.f. „încăpățînare, îndărătnicie“ (363).
împlina vb. tr. „a îndeplini“ (440).
împrotiva prep. „împotriva“ (passim).
împrotivi vb. refl. „a se împotrivi, a se opune“ (243, 343, 463).
împrotivire s.f. 1. „împotrivire, opoziție“ (285, 289); 2. „piedică, dificultate“ (49); 3. „contrazicere“ (680).
împunge vb. tr. „a trezi, a ațîța“ (487).
împuns adj. „ofensat, rănit“ (595).
împutăciune s.f. „reproș, imputare“ (21).
împuținare s.f.: *împuținare de suflet* „descurajare“ (493, 502).
încărca vb. refl. „a se însărcina, a lua asupra sa sarcina (de a...) (562, 602; după fr.).

încela 1. vb. tr. „a amăgi, a înșela“ (588, 633); 2. vb. refl. „a se înșela“ (508).

încercare s.f. „experiență“ (74).

încînt s.n. „vrajă“ (449).

încoragia vb. tr. „a încuraja“ (335; it.).

încrede vb. tr. „a încredința“ (245, 276).

încredințare s.f. „încredere“ (217, 256).

încuviințat adj. 1. „blînd, senin“ (32); 2. „respectabil“ (55).

îndarn adv. „în zadar, zadarnic“ (462, 691; it.).

îndeosebi adv. „între patru ochi“ (275).

îndestulare s.f. „satisfacție“ (249).

îndoios adj. „îndoielnic, nedecis“ (20).

îndola vb. refl. „a se îndura, a-i fi milă“ (491).

îndolat adj. „îndurător, milos“ (584, 615).

înfățoșa vb. tr. 1. „a înfățișa“ (273); 2. „a oferi“ (274).

înfățoșare s.f. „înfățișare“ (275).

înființat adj. „realizat, înfăptuit“ (317).

îngenuchea vb. intr. „a îngenunchea“ (326).

îngîmfos adj. „măreț, fastuos“ (273).

înjosime s.f. „înjosire, degradare“ (675).

înlăcui vb. tr. „a popula“ (239–240).

înlărmat adj. 1. „alarmat, înspăimîntat“ (4); 2. „răzvrătit“ (61); 3. „nesigur, precar, șubred“ (15, 228).

înlesnire s.f.: *cu înlesnire* „cu ușurință“ (229).

înmanta vb. tr. „a înveșmînta“ (530).

înmilat adj. „cuprins de milă“ (327).

înminuna vb. refl. „a se mira, a se minuna“ (162).

înmulțit adj. „multiplu“ (295).

înnecare s.f. „înec“ (365).

înnecăciune s.f. „inundație“ (170).

înnemerit adj. „nimerit, porivit“ (690).

însnimici vb. tr. „a nimici, a distruge“ (169).

înrîvnat 1. adj. „plin de rîvnă, zelos“ (243); 2. adv. „cu rîvnă, cu entuziasm“ (21).

înjuga vb. tr. „a subjuga“ (598).

însemnător adj. „însemnat, important“ (140, 206, 314, 405).

însînui vb. tr. 1. „a infiltra, a introduce“ (502); 2. „a insinua“ (678) (după fr. *insinuer*, it. *insinuare*).

însuși 1. pron. „însăși“ (535, 586, 601, 624 etc.); „însămi“ (583); „însuși“ (586); „înseși“ (616); „înșiși“ (526, 600, 615); „înșine“ (606); 2. adv. „chiar“ (8, 176, 495, 539, 590 etc.).

întipărire s.f. „impresie“ (222, 223).

întîmpin s.n. „replică“ (33, 605).

întîmpina vb. tr. „a preveni“ (608).

întrarma vb. tr. și refl. „a (se) înarma“ (63, 526, 584).

întrarmat adj. „înarmat“ (60).

întrebare s.f. „interogatoriu“ (329, 336, 346).

întredomnie s.f. „interregn“ (304).

întrelumină s.f. „semiîntuneric, clarobscur“ (373).

întrepletit adj. „împletit“ (371).

întrevorbire s.f. „convorbire, conversație“ (335, 547, 551).

întrocolit adj. „înconjurat“ (19).

întruduce vb. tr. „a introduce“ (431).

înturna vb. refl. 1. „a se întoarce“ (404); 2. „a se reîntoarce, a reveni“ (344).

ințepa vb. refl. „a se supăra, a fi iritat“ (663; fr. *être piqué*)

înundare s.f. „inundație“ (166).

învălmășire s.f. „încurcătură“ (212).

învălmășit adj. „copleșit“ (256).

înveninător adj. „otrăvitor“ (408).

învesta vb. refl. 1. „a se înveșmînta“ (185); 2. „a fi investit“ (425).

învitător adj. „de răzvrătire, răzvrătitor“ (439).

învoitor s.m. „om credul“ (202).

involvora vb. tr. „a încendia“ (16, 590).

jărtvă s.f. „jertfă“ (203).

jăț s.n. „jeț, jilț“ (663).

junghere s.f. „înjunghere“ (203).

jura vb. tr. „a conjura“ (274, 625).

labora vb. tr. „a lucra“ (595).

ladrin s.m. „tîlhar, bandit“ (558; cf. it. *ladrone*).

lamantație s.f. „plîngere“, lamentație“ (657).

lament s.n. „plîngere, plînset“ (459).

laoplan s.m. „rebel, răzvrătit“ (586; ngr.).

lăcui v.b. intr. „a locui“ (248).
lăcuitor s.m. „locuitor“ (323).
legionă s.f. „legiune“ (466).
leitenant s.m. „locotenent“ (2).
lenţioliu s.n. „linţoliu“ (418).
lesne-credinţă s.f. „credulitate“ (12).
lesnitor adj. „lesnicios“ (41).
libelă s.f. „pamflet“ (230; fr.).
lipsă de faţă s.f. „absenţă“ (104).
lotru s.m. „tîlhar“ (583).
luciu s.n. „lama unui pumnal“ (548, 551).
lumină s.f. „lumînare“ (568).

ma conj. „dar, însă“ (330, 339, 362, 375 etc.,; it.).
maculat adj. „pătat“ (631).
maldit adj. „blestemat, afurisit“ (după fr. *maudit*, it. *maledetto*).
manţinea vb. refl. „a se menţine“ (679).
marghiolie s.f. „prefăcătorie, fandoseală“ (124).
marin s.m. „marinar“ (214; fr., it.).
marinim adj. „generos, mărinimos“ (248; după fr. *magnanime*).
maritagiu s.n. „căsătorie“ (559; după fr. *mariage*).
Marţ n. pr. „zeul Marte“ (687).
mădular s.m. „membru (al unei societăţi, al unui comitet etc.)“ (195, 208, 346).
măgădău s.m. „vlăjgan“ (94).
mărmuri vb. intr. „a înmărmuri“ (605).
mărmurit adj. „înmărmurit“ (587).
mătorime s.f. „maturitate“ (318).
mecian s.m. „locuitor ai oraşului Mecca, meccan“ (1).
melanholic adj. „melancolic“ (406).
mesteca vb. tr. „a amesteca“ (388).
mijlocire s.f. „intervenţie“ (675).
mijlociu s.m. „intermediar, mijlocitor“ (676).
ministră s.f. „slujitoare“ (434, 437).
ministru s.m. 1. „slujitor“ (471, 585, 622); 2. „agent, unealtă“ (10, 53, 385).
miriade s.f.pl. „mii de oameni“ (378).
mistrisă s.f. „doamnă“ (663; engl. *mistress*).
mişălos adj. „mişelesc, ticălos“ (202).

mişcare s.f. „emoţie“ (44, 123, 285, 430).
mişelat adj. „înjosit, degradat“ (324).
mizer adj. „mizerabil“ (531; it.).
mizericordie s.f. „milă“ (635).
mîglisi vb. tr. „a amăgi, a înşela“ (207).
mînă-tare loc. interj. „ajutor!“ (547, 550; după fr. *main-forte*).
*moale*¹ adj. „molatic, lipsit de energie“ (484).
*moale*² s.n. „moliciune, slăbiciune“ (485).
moaşă s.f. „strămoaşă“ (156).
molătate s.f. „moliciune, slăbiciune“ (622).
moloh s.m. „persoană crudă şi lacomă“ (288).
montaniard s.m. „muntean“ (560; fr.).
moribond s.m. „muribund“ (279; fr.).
mormoi vb. tr. „a mormăi“ (145).
morn adj. „abătut, posomorît“ (513; fr.).
mortal s.m. „muritor“ (595).
moţiune s.f. „impuls“ (507; it.).
mur s.m. „zid (de cetate)“ (534, 485, 525; fr., it.).
murmui vb. intr. „a murmura“ (326, 441).
murmură s.f. „murmur“ (271, 289, 325).

naşte vb. intr. „a se naşte“ (40, 213).
naţionalitate s.f. „naţionalism“ (573).
naufrînt adj. „naufragiat“ (333).
năcovală s.f. „nicovală“ (212).
nebăgător de seamă adj. „neatent, indiferent“ (414).
nărăvire s.f. „comportament“ (252)
năsprime s.f. „iritare. supărare“ (217)
neapărat adj. „inevitabil“ (316)
neasemănat adj. „incomparabil“ (667)
necăjicios adj. „iute la mînie, supărăcios, irascibil“ (225, 312).
necuviinţă s.f. „inconvenient“ (680).
necuvios adj. „care nu se cuvine; indecent, necuviincios“ (312, 493).
nefiinţă de faţă s.f. „absenţă“ (662).
neguţători vb. refl. „a se îndeletnici cu comerţul“ (678).
neîncercat adj. „lipsit de experienţă, neexperimentat“ (397).
neîngriji vb. tr. „a neglija“ (368).
neîngrijind adv. „fără grijă, fără teamă“ (19).
neînţelepciune s.f. „imprudenţă“ (284).

nelegiuit adj. „ilegal“ (290).
nelucrare s.f. „inactivitate, stagnare“ (228).
nemaculat adj. „nepătat, curat, imaculat“ (585, 612).
nemlădios adj. „inflexibil, rigid“ (676).
nemulțumind adj. „ingrat“ (34).
nemulțumitor adj. „ingrat“ (218, 249, 256).
nepomenit adj. „ignorat, necunoscut“ (24).
nepotent adj. „neputincios“ (621).
neprecurmat adj. „neîntrerupt continuu“ (166).
neputință s.f. „infirmitate“ (679).
neregulare s.f. „iregularitate“ (667).
nerevocabil adj. „irevocabil“ (527).
nesiluit adj. „neforțat, sincer, deschis“ (234).
nesmerenie s.f. „lipsă de respect, necuviință“ (79).
nestrămutare s.f. „fermitate“ (526).
nestrămutat adj. „ferm“ (526).
neviolabil adj. „inviolabil“ (501, 536).
niciodinioară adv. „niciodată (în trecut)“ (486).
nimicie s.f. „nimicnicie“ (586).
nimicit adj. „nemernic, nelegiuit, ticălos“ (14, 202, 308, 403).
nimini pron. „nimeni“ (264, 339).
nimului pron. „nimănui“ (100, 246).
nod s.n. „legătură (morală, sufletească)“ (483, 536, 606).
norocire s.f. „noroc“ (243, 305).
norocit adj. „norocos; fericit“ (238, 240, 405).
notător s.m. „înotător“ (335).
novelă s.f. „veste, noutate“ (405; it.).
nulă s.f. „nimic, zero“ (394).
numai adv. „niciodată“ (459; după it. *non mai*).
nuor s.m. „nor“ (373).
nuotate s.f. „noutate, veste“ (4, 579).

objet s.n. „obiect“ (158, 271, 494 etc.; fr.).
objecție s.f. „obiecție“ (666).
ocol s.m. „cerc. rotocol“ (272)
ocoli vb. tr. „a înconjura“ (30, 302, 368)
odihni vb. refl.: *a se odihni asupra* (cuiva) „a se baza, a se bizui (pe cineva)“ (35).
odihnit adj. „liniștit“ (203).
offende vb. tr. „a jigni, a ofensa“ (492; it.).

oligarșie s.f. „oligarhie“ (369; fr.).
oliv s.m. „măslin“ (584; it.).
oltragiu s.n. „insultă, ultragiu“ (249, 356; it.).
omenaș s.m. „omuleț“ (169).
omucid^{1} 1. adj. „ucigător“ (617, 625); 2. s.m. „ucigaș“ (29, 628).
omucid^{2} s.n. „omucidere, omor, asasinat“ (345, 627).
onori s.n. pl. „onoruri“ (459).
op s.n. „operă“ (666).
or conj. „sau, ori“ (480, 558, 605 etc.).
orbie s.f. „orbire *(fig.)*“ (583).
orfelin s.m. „orfan“ (243, 332).
original adj. „originar“ (665).
orologiu s.n. „ceasornic cu nisip“ (276).
ospițiu s.n. „adăpost, ospitalitate“ (497; it.).
ostagiu s.m. „ostatic“ (524, 584, 611; it.).
ostie s.f. „azima împărtășaniei (la catolici)“ (317).

palc s.n. „eșafod“ (559, 560; it.).
parucid^{1} 1. s.n. „ucidere a părinților, paricid“ (46, 616); 2. adj. „care își ucide părinții, paricid“ (37, 608).
pas^{1} s.n. 1. „timp, răgaz“ (486); 2. „ocazie, posibilitate“ (415).
pas^{2} s.n. „impas, necaz“ (549; fr.).
pasa^{1} vb. intr. 1. „a trece“ (438); 2. „a înainta“ (458) (fr., it.).
pasa^{2} vb. refl. „a avea loc, a se petrece“ (328; fr.).
paște vb. refl. „a se hrăni *(fig.)*“ (442; it. *pascersi*).
patemă s.f. „patimă“ (688).
pater s.m. „tată“ (510, 529, 542; lat.).
patriciu s.m. „patrician“ (192, 206, 360; it.).
patriu adj. „de patrie, al patriei“ (440, 479, 627; it.).
pațiență s.f. „răbdare, paciență“ (495; it.).
păgîna vb. intr. „a păcătui ca un păgîn“ (153).
pălire s.f. „paloare“ (373, 457).
pălit adj. „lipsit de vlagă“ (285).
părăsință s.f. „părăsire, abandonare“ (459).
păși vb. intr. „a proceda“ (601).
păzi vb. tr. „a respecta“ (667, 688).
peculat s.n. „deturnare de fonduri publice“ (678; fr.).
periclu s.n. „pericol“ (633).
pertinace adj. „stăruitor, tenace“ (610; it.).

pertinență^{1} s.f. „siguranță, certitudine“ (504; fr.).

pertinență^{2} s.f. („cutezanță; impertinență“ (482).

pezestrime s.f. „pedestrime“ (78).

pietate s.f. „milă“ (524, 559, 625; it.).

pietos adj. „pios, cucernic“ (175, 317; it.).

pil s.m. „suliță“ (440; it. *pilo*).

pîn prep. „prin“ (117).

pîntre prep. „printre“ (202, 287, 347).

pînză s.f. „cortină“ (325).

pîși vb. intr. 1. „a păși, a înainta“ (269, 573); 2. „a proceda“ (28).

pîșî vb. intr. (19, 229, 593), v. *pîși* 1.

plan s.n.: *a sta pe planuri* „a sta la îndoială; a sta pe gînduri“ (556).

plebeian s.m. „om de rînd, plebeu“ (251).

plîngeros adj. „plîngător, tînguitor“ (333).

plînta vb. tr. „a înfige, a împlînta“ (470).

plumba vb. intr. „a cădea repede, cu putere“ (438; it. *piombare*).

podestà s.m. „șef al justiției și al armatei (în vechile republici italiene)“ (317, 662; it.).

pont s.n. „chestiune, punct“ (260).

pontefix s.m. „pontif, pontifice“ (604, 609).

pontifix s.m. (597), v. *pontefix*.

popol s.m. „popor“ (417, 579, 631 etc.; it.).

popolață s.f. „norod (neorganizat), plebe“ (426, 602; fr. *populace*, it. *popolazzo*).

poprire s.f. „interdicție“ (315).

porocle s.f. „poreclă“ (200).

poruncitor adj. „imperios“ (379, 398).

potent adj. „puternic“ (554, 585, 604; it.).

potente adj. (582, 599, 605), v. *potent*.

povăros adj. „împovărător“ (23).

pravilnic adj. 1. „legal“ (303); 2. „loial“ (232).

preapotent adj. „preaputernic“ (623).

precedut part. „precedat“ (481; it.).

precipițiu s.n. „prăpastie“ (534; it., fr.).

pre cît adv. „în ce măsură“ (182).

precugetat adj. „premeditat“ (324).

precurma vb. tr. „a întrerupe“ (111, 197, 226).

prefăcătură s.f. „prefăcătorie“ (409).

preîmbla vb. refl. „a se plimba“ (383).

prejudeț s.n. (490), v. *prejudițiu*.

prejudițiu s.n. „prejudecată“ (506, 523, 594; it.).

preluda vb. tr. „a preceda, a premerge“ (422; fr.).

prepara vb. tr. și refl. „a (se) pregăti“ (423, 444, 481).

prepunător adj. „bănuitor“ (613).

prepune vb. tr. „a bănui, a suspecta“ (489, 528, 560).

prepus s.n. 1. „bănuială, presupunere“ (595, 618); 2. „bănuială, suspiciune“ (462, 497, 531).

preseda vb. tr. „a prezida“ (330).

presta vb. intr. „a fi prezent, a veghea“ (109).

preursit adj. „predestinat“ (272).

prezomptuos adj. „arogant, trufaș“ (510; fr.).

pricinuire s.f. „pretext“ (209, 395).

pricire s.f. „dispută“ (143).

priimi vb. tr. „a primi, a accepta“ (passim).

priincios adj. „prielnic, favorabil“ (242, 399).

primbla vb. refl. „a se plimba“ (481).

princip s.n. „principiu“ (506).

priviliște s.f. „privință“ (139).

privitor s.m. „spectator“ (572).

procesie s.f. „procesiune“ (435).

prochema vb. tr. „a proclama“ (264).

prociti vb. tr. „a repeta (în gînd)“ (99).

proclet adj., s.m. „ticălos, scelerat“ (67).

prode s.m. „viteaz“ (591); *da prode* „vitejește“ (490) (it.).

proferi vb. tr. „a rosti, a pronunța“ (436; it.).

profum s.n. „parfum“ (438; it.).

projet s.n. „proiect“ (206, 216; fr.).

promisă s.f. „promisiune“ (454; după fr., it.).

promisie s.f. „promisiune“ (623).

promitere s.f. „promisiune“ (526).

propasa vb. intr. „a înainta, a avansa“ (634).

propi vb. tr. „a reține (pentru sine)“ (262).

propițiu adj. „propice“ (495; it.).

propoziție s.f. „propunere“ (415, 678).

protecta vb. tr. „a proteja“ (439).

protege vb. tr. „a proteja“ (486, 514, 628; it.).

provedea vb. tr. „a se îngriji (de ceva)“ (580, 605).

provedință s.f. „providență“ (415).

proveni vb. tr. „a veni, a înainta“ (439).
pruă s.f. „proră, provă“ (379; fr.).
prudință s.f. „prudență“ (602).
prudente adj. „prudent“ (502; it.).
prunt s.n. „țărm“ (14, 589).
publica vb. refl. „a se răspîndi, a se face cunoscut“ (593; fr.).
publican s.m. „republican“ (510).
punt s.n. „punct“ (666); *a fi la punt* „a fi punctual“ (491).
puntual adj. „punctual“ (242).
purpúreu adj. „de purpură, purpuriu“ (503; it.).
putincios adj. „posibil“ (409, 573).
putreziune s.f. „putreziciune“ (585).

ranima vb. tr. „a reînsufleți“ (534; fr.).
rassigura vb. tr. „a liniști, a încuraja“ (446, 473; it. *rassicurare*).
rărunchi s.m.pl. „măruntaie“ (203).
răscolnic 1. s.m. „răzvrătit“ (13); 2. adj- „răzvrătitor, sedițios“ (290).
răsipi vb. tr. și refl. „a (se) împrăștia, a (se) dispersa“ (274, 354).
răspocnet s.n. „bubuitură (de tun)“ (690).
răssimtiment s.n. „resentiment“ (124).
răssimțire s.f. „resentiment“ (122).
război vb. tr. „a combate“ (181).
realța 1. vb. tr. „a ridica (din nou) “(50); 2. vb. refl. „a se ridica în picioare“ (405) (it.).
reasigura vb. tr. „a liniști, a calma“ (594; după fr. *rassurer*).
rebelie s.f. „rebeleiune“ (250).
recere vb. tr. „a cere înapoi“ (358).
rechema vb. tr. „a aminti, a evoca“ (273).
reclama vb. tr. „a cere, a solicita“ (522).
recomenda vb. tr. „a recomanda“ (235).
redrege vb. tr. „a dresa (un act de acuzare, un proces-verbal)“ (407).
ree adj.f. „rea“ (474).
régie s.f. „regiune, ținut“ (155, 180, 289; it.).
reieși vb. tr. „a reuși“ (386, 679).
reieșire s.f. „reușită“ (666).
reivi v.b. refl. „a reapărea“ (335).
reîmpins part. „respins“ (354, 677).
reînturna vb. refl. „a se reîntoarce“ (404).

reînturnare s.f. „reîntoarcere“ (331).
relegat part. „surghiunit, exilat“ (323; fr.).
relege s.f. „religie“ (603, 618).
reminta (a-și) vb. refl. „a-și aduce aminte“ (516; după it *rammentarsi*).
remintare s.f. „amintire“ (438).
remite vb. tr. „a înapoia, a restitui“ (517).
remișca vb. tr. „a mișca din loc, a schimba“ (555).
rempinge vb. tr. 1. „a respinge“ (490); 2. „a înfrunta“ (482).
renturna vb. refl. (355, 398), v. *reînturna.*
repejiune, repejune s.f. „repeziciune“ (194, 573).
repentire s.f. „căință, regret“ (415; fr.).
repeziune s.f. (439), v. *repejune.*
repinti vb. refl. „a se căi, a regreta“ (460; fr.).
reporta vb. tr. „a duce la loc, a readuce“ (486; fr.).
resbumba vb. intr. „a răsuna“ (436; cf. it *rimbombare*).
resimpți vb. tr. „a simți, a resimți“ (313).
resimtiment s.n. „resentiment“ (221, 286, 342)
reverat adj. „cinstit, respectat, venerat“ (249; fr.).
revesta vb. tr. „a îmbrăca din nou“ (682; it., fr.).
rezolut adj. „hotărît, decis“ (522, 543, 609; fr., it.).
richită s.f. „răchită“ (440).
rigal adj. „regal“ (316)
rigat s.n. „regat„ (258. 302)
rigă sm „rege“ (78, 206, 302)
risplenda vb. refl. „a străluci“ (559; it.).
rîpă s.f. „răpire“ (365).
rolă s.f. „rol“ (77, 247, 301, 573).
romanime s.f. „poporul roman“ (529, 539).
romanț s.n. „roman“ (662; it.).
rota vb. tr. „a roti“ (439).
rugar vb. „ a se ruga“ (443; creație artificială).
rumpe vb. tr. „a rupe; a zdrobi“ (379, 489).
ruși vb. 1. intr. și refl. „a se înroși, a roși“ (23, 288, 596); 2. tr. „a înroși“ (46, 203).
rușinat adj. „nerușinat“ (63, 114, 323 etc.).

sacrat adj. „consacrat“ (439; it.).
sacrilegiu, -ge adj. „nelegiut; profanator“ (483, 610; fr.).

sant adj. „sfînt“ (287, 549; it.).
sarcofagiu s.n. „sarcofag“ (665; fr.).
sațiu adj. „sătul“ (528; lat., it.).
săgetător s.m. „arcaș“ (78).
sărba vb. tr. 1. „a sluji, a servi“ (7); 2. „a serba, a sărbători“ (168).
sărind adj. „săltăreț“ (335).
scăpăta vb. intr. „a eșua“ (250, 267).
schimb s.n. „schimbare“ (617).
schinteia vb. intr. „a scînteia“ (187, 286, 373).
schinteie s.f. „scînteie“ (3, 305, 578).
sclavagiu s.n. „sclavie“ (494, 590).
scomult s.n. „zgomot; tărăboi“ (551, 554), v. *zgomult.*
scortat part. „escortat“ (431).
scortă s.f. „escortă“ (426, 554, 596; it.).
scris s.n. „destin, soartă“ (521).
scud s.n. „scut“ (436, 464; it.).
sculare s.f. „răscoală“ (682).
scumpătate s.f. „rigurozitate, strictețe“ (195, 667).
scură, scure, s.f. „secure“ (440, 465; it. *scure*).
scurtare s.f. „concizie“ (296).
seanță s.f. „ședință“ (290, 681).
sec s.n. „gol, neant, pustiu“ (166, 181).
secături s.f.pl. „baliverne“ (100).
secondariu adj. „secundar“ (420; it.).
seductor adj. „seducător“ (509).
selbă s.f. „pădure“ (436, 465, 560; it. *selva*).
semăna vb. intr. „a (se) părea“ (409, 580).
semn s.n. „însemna“ (681).
sempretern adj. „veșnic, etern“ (630).
seninos adj. „senin“ (498).
sepolcral adj. „sepulcral funerar“ (438, 476; it.).
serafimie s.f. „calitatea de serafim“ (154).
serva vb. tr. „a servi“ (500, 516).
serve vb. tr. „a servi“ (504).
servit (493), *servițiu* (502) s.n. „serviciu“.
sfăditor adj. „certăreț , gîlcevitor“ (284).
sfemeia vb. refl. „a se efemina“ (487).
sforța vb. tr. „a forța, a constrînge“ (688, 691; it.).
sforță s.f. „sforțare, efort“ (448; it.).
sfîrșit s.n. „scop țel“ (307).

shismatic adj. „schismatic“ (295).
sì adv. „da“ (456, 459, 463; it.).
sicambru adj. „al sicambrilor (veche populație germanică)“ (440).
sicur adj. „sigur“ (505, 635; it.).
sigura vb. tr. „a asigura“ (64, 632).
silui vb. tr. „a încălca, a viola“ (273, 304, 368).
siluire s.f. „violență“ (282, 324, 422).
simbatiza vb. tr. „a simpatiza“ (165).
simțibil adj. „sensibil“ (492).
simțibilitate s.f. „sensibilitate“ (360)
simțitate s.f. „sensibilitate“ (251, 382).
sinemi pron. „(de, pe, în) mine însumi“ (499, 522, 636).
singurativ adj. 1. „singur, solitar“ (406); 2. „singular, neobișnuit“ (676)
sipariu s.n. „cortină“ (455; it.).
sîngerat adj. „plin de sînge, mînjit de sînge“ (269).
sîngeratic adj. „sîngeros“ (68, 250, 367 etc.).
sîngiuri s.n. pl. „omor, crimă“ (590).
sînt adj. „sfînt“ (510, 536, 603 etc.).
sînți vb. tr. „a sfinți“ (611).
sleit adj. „epuizat (cercetat, dezbătut în toate felurile, sub toate aspectele)“ (666).
slobozenie s.f. „libertate“ (251).
slovnire s.f. „învățarea scrisului și cititului“ (573).
smolos adj. „(negru) ca smoala“ (373).
socoti vb. refl. „a se gîndi (la ceva) a reflecta“ (264, 336).
socotință s.f. „prudență“ (366).
soli vb. tr. „a solicita“ (416, 677).
solitar s.m. „solicitant“ (584).
son s.n. „sunet, zgomot“ (465; fr., it.).
soț s.m. 1. „tovarăș“ (560); 2. „membru “(al unei societăți)“ (572).
sovran s.m. „suveran“ (480, 509, 591; it.).
sparțiat s.m. „spartan“ (354).
spăimîie s.f. „monstru“ (177).
sperjura vb. intr. „a jura fals“ (483).
sperjurare s.f. „sperjur“ (527).
sperlege s.f. „nelegiuire“ (578, 596).

spicula vb. tr. „a precupeţi“ (13).
spiculaţie s.f. „obicei, practică“ (74).
spînzura vb. intr. „a atîrna; a depinde“ (256, 367).
splende vb. intr. „a străluci“ (440, 448; it.).
spoia vb. refl. „a se dezbăra, a se lepăda“ (448; după it. *spogliarsi*).
spunta vb. intr. „a răsări“ (548 it.).
spurc s.n. „murdărie“ (692)
stanţă s.f. „cameră“ (520; it.).
sterpire s.f. „sterilitate“ (404).
stermina vb. tr. „a extermina“ (538: it.).
stima vb. 1. tr. „a socoti, a aprecia, a considera“ (397); 2. refl. „a se considera“ (496) (după fr.).
stîmpetă s.f. „furtună“ (186, 286; după fr. *tempête*).
strapadă s.f. „supliciu constînd în a lega strîns, cu o frînghie, de mîini şi de picioare, pe un condamnat şi a-l scufunda de mai multe ori, de pe o corabie, în mare, sau — pe uscat — a-l coborî de mai multe ori, de la înălţime, pînă aproape a-l coborî de mai multe ori, de la înălţime, pînă aproape de suprafaţa pămîntului şi apoi a-l ridica (ceea ce provoca mari dureri la mîini şi la picioare, datorită greutăţii corpului)“ (676; fr. *estrapade*).
stravagant adj. „extravagant“ (100, 233; it.).
strălucios adj. „strălucitor“ (20).
strămuta vb. tr. „a întărîta“ (286).
strămutare s.f. 1. „bucurie mare; entuziasm, elan“ (105, 127); 2. „sentiment puternic, pornire violentă“ (270).
străr umpe vb. tr. „a rupe, a frînge, a sfărîma“ (483).
strărupe vb. tr. „a întrerupe“ (712).
streapăd s.n. „tumult“ (466).
strein adj. „ciudat, straniu“ (134; cf. fr. *étrange*, it. *strano*.).
strejar s.m. „străjer“ (192, 300).
strejui vb. tr. „a străjui“ (316).
strimtora vb. 1. tr. „a forţa“ (407); 2. refl. „a se reţine, a se stăpîni“ (420).
studiare s.f. „studiu“ (687).
su interj. „haide!“ (87; fr. *sus*).
substa vb. intr. „a subsista“ (169).
subtînsemna vb. tr. „a iscăli, a semna“ (350; după fr. *soussigner*).
subtînsemnatul s.m. „subsemnatul“ (572).

succădea vb. intr. „a fi doborît; a sucomba“ (346).
sufragiu s.n. „aprobare, adeziune“ (503).
suivantă s.f. „fată în casă, subretă“ (359; fr.).
sunătoare s.f. „jucărioară (care zbîrnîie?)“ (565).
superb adj. „îngîmfat, trufaş“ (609; it.).
supleat part. „suplinit“ (679; fr.).
supraînota vb. intr. „a supravieţui“ (567; după fr. *surnager*).
supraprins adj. „surprins“ (543).
supraveni vb. intr. „a veni pe neaşteptate“ (348; după fr. *survenir*).
surda adv. „în zadar, degeaba“ (464, 473, 599).
surnumi vb. refl. „a fi supranumit“ (244; fr.).
suroră s.f. „soră“ (689).
survieţui vb. intr. „a supravieţui“ (263; după fr. *survivre*).
suspendut part. „suspendat“ (507; după fr.).
sventurat adj. „nenorocit, nefericit“ (619, 633; it.).
sventură s.f. „nenorocire“ (514; it.).
svet adj. „elveţian“ (378).
svînturat adj. (448, 542, 601 etc.), v. *sventurat*.
svol s.n. „zbor“ (527, 560; it.).
svola vb. intr. 1. „a zbura“ (485); 2. „a merge repede, a alerga“ (531, 630; it.).

ş.c.l. „şi ceilalţi, şi celelalte; etc.“ (191, 253, 573).
şcolară s.f. „elevă“ (573).
şediu s.n. „jeţ, jilţ“ (481).
şechel s.m. „veche monedă ebraică“ (160).
şenă s.f. „scenă“ (3, 71, etc.; it.).
şeptru s.n. „sceptru“ (21, 206; după it. *scettro*).
şeţ s.n. „jeţ, jilţ“ (490).
şovoi vb. intr. 1. „a şovăi, a ezita“ (228); 2. „ a se clătina“ (317).
ştejar s.m. „stejar“ (435, 465).
ştiitor adj. „ştiutor“ (615).
ştiinţă s.f. „conştiinţă“ (32, 604).

talam s.n. „pat nupţial“ (517).
tartar adj. „tătar“ (244; fr.).
tămăduire s.f. „remediu“ (679).

temnicier s.m. „temnicer“ (264).
tempestă s.f. „furtună “(399, 516, 630; it.).
tenerețe s.f. „tandrețe, afecțiune“ (509, 511; it.).
tentă s.f. „cort“ (285; fr.).
terră s.f. „pămînt“ (465; lat., it.).
timban s.n. „tobă, timpan“ (690).
tinat adj. „întinat, pătat“ (543).
tindă s.f. „cort“ (379), v. *tentă*.
tinerețe s.f. „tandrețe“ (123), v. *tenerețe*.
titlu s.n.: *cu ce titlu?* „în ce calitate?“ (600; fr. *à quel titre?*).
tînăr adj. „duios, tandru“ (74, 110, 234, 320 etc.; după it. *tenero*).
toartă s.f. „za (a unui lanț)“ (253).
tocsin s.n. „clopot de alarmă“ (276, 289; fr.).
torente s.n. „torent“ (489; it.).
tovaroș s.m. „tovarăș“ (252, 377).
trage vb. 1. tr. „a atrage“ (381); 2. refl. „a se retrage“ (183, 205, 313, 452 etc.).
tragere s.f. „atracție“ (579).
trama vb. intr. „a unelti, a complota“ (439, 541; fr., it.).
tramă r.f. „uneltire, intrigă“ (534, 635; fr., it.).
transport s.n. „emoție“ (512; fr.).
trăsură s.f. „trăsătură“ (624).
treacăt s.n. „trecere (de care se bucură cineva), apreciere“ (482).
treanță s.f. „zdreanță“ (565).
trema vb. intr. 1. „a tremura“ (446, 512, 618 etc.); 2. „a se cutremura“ (436) (it.).
tremura vb. refl. „a se cutemura“ (527).
trezaur s.n. „tezaur“ (422, 565; după fr. *trésor*).
trombă s.f. „trîmbiță“ (285; it.).
trombetă s.f. „trompetă“ (276; it.).
tuci s.n. „clopot“ (291).
tur s.n. „întorsătură, turnură“ (509; fr.).
turba vb. tr. „a tulbura“ (446, 461; it.).
turbă s.f. „mulțime, gloată“ (486; it.).
turment s.n. „suferință“ (484; fr.).
túrpid adj. „rușinos, josnic“ (522).
turpitute s.f. „josnicie, mîrșăvie, turpitudine“ (523, 543; fr.).
turră s.f. „turn“ (500; fr. *tour*, it. *torre*).

țeremonie s.f. „ceremonie“ (325, 394).
țermonii s.f.pl. „formalități, mofturi, fasoane“ (142).
țifră s.f. „monogramă“ (371).
țoropoc adv. „deodată, tam-nisam“ (123).
uita vb. refl. „a uita“ (469).
ultrat adj. „indignat“ (512; după fr. *outré*).
umila vb. tr. „a umili“ (493).
umilitate s.f. „umilință“ (631; fr.).
umilos adv. „cu umilință“ (53).
unime s.f. „unitate“ (667).
urîcios adj. „odios; oribil“ (253, 678).
urma vb. 1. tr. „a continua“ (451); 2. intr. „a proceda“ (356, 419).
urmaș s.m. „partizan“ (291).
următor s.m. „urmaș“ (211, 632).

valoare s.f. „vitejie, bravură“ (487; fr.).
vasel s.n. „vas, navă, corabie“ (333, 376, 401; după fr. *vaisseau*).
vechi adj. „bătrîn“ (348, 550; it.).
vecin adj. „apropiat; iminent“ (180, 374; după it.).
vecinici vb. tr. „a eterniza“ (170).
vecui vb. intr. „a trăi; a exista“ (244, 316).
vedere s.f. „aparență“ (524).
veghient adj. „clarvăzător“ (440; după it. *veggente*).
velen s.n. „venin“ (634; it.).
velin s.n. (635), v. *velen*.
vendictă s.f. „răzbunare“ (519, 534, 633; lat.).
venina vb. tr. „a învenina“ (592).
veninare s.f. „înveninare, otrăvire“ (385).
veninat adj. „înveninat, veninos“ (237).
ver adj. „adevărat; veritabil“ (483; 503; lat., it.).
verbenă s.f. „verbină“ (439; it.).
verduliu adj. „verzui“ (388).
vérgine s.f. „fecioară“ (438, 453; it.).
versie s.f. „versiune“ (676).
vierșunare s.f. „înverșunare“ (5).
vil adj. „josnic, abject“ (504, 579; fr.).
vingător 1. s.m. „învingător“ (324, 509); 2. adj. „victorios“ (21, 493, 651).

vinge vb. tr. „a învinge“ (494).
vingere s.f. „victorie“ (482, 585).
vins adj. „învins, înfrînt“ (527).
vir s.m. „bărbat“ (524, 530; lat.).
visc s.m. „vîsc“ (435, 440; it.).
vitrigă s.f. „țară vitregă“ (456).
vîjoi s.n. (adverbial) „(ca un) torent“ (168).
vîntulare s.f. „fîlfîire, fluturare“ (461; după it. *ventillare*).
vînzare s.f. „trădare“ (250, 295, 314).
vînzător s.m. „trădător“ (15).
volbora vb. intr. „a se învolbura“ (167).
volintir s.m. „voluntar“ (323).
volnicie s.f. „competență“ (666).
volvora vb. intr. (494), v. *volbora*.
vórtice s.n. „vîrtej“ (619; it.).
vrednicie s.f. „demnitate“ (304).
vrodinioară adv. „vreodată“ (358).

zăstîmp s.n. „interval de timp, răstimp“ (676).
zbor s.n. „pornire, patimă“ (8).
zbucina vb. tr. „a zdruncina“ (592).
zbucinat adj. „zdruncinat“ (597).
zdrumica vb. tr. „a zdrobi“ (56).
zgheab s.n. „jgheab“ (170).
zgomot s.n. „zvon“ (362; după fr. *bruit*).
zgomult s.n. „zgomot“ (564, 629), v. *scomult*.
zidătură s.f. „zid, zidărie“ (374).
zimbire s.f. „surîs, zîmbet“ (249).
zio s.f. „zi“ (16).
ziori s.m. pl. „zori, auroră“ (105, 261); *în ziori de noapte* „dis-de-dimineață“ (444).

CUPRINS

Cuvînt înainte VII

Voltaire, *Fanatismul sau Mahomet proorocul* 1
Molière, *Amfitrion* 71
Lord Byron, *Cerul și pămîntul* 151
Lord Byron, *Marino Faliero, doge de Veneția* 191
Lord Byron, *Ambii Foscari* 327
Felice Romani, *Norma* 433
Voltaire, *Brutus* 477
Victor Hugo, *Hernani* (Actul I) 545

NOTE ȘI VARIANTE

Voltaire, *Fanatismul sau Mahomet proorocul* 571
Molière, *Amfitrion* 649
Lord Byron, *Cerul și pămîntul* 655
Lord Byron, *Marino Faliero, doge de Veneția* 660
Lord Byron, *Ambii Foscari* 673
Felice Romani, *Norma* 685
Voltaire, *Brutus* 706
Victor Hugo, *Hernani* 750

Glosar 783